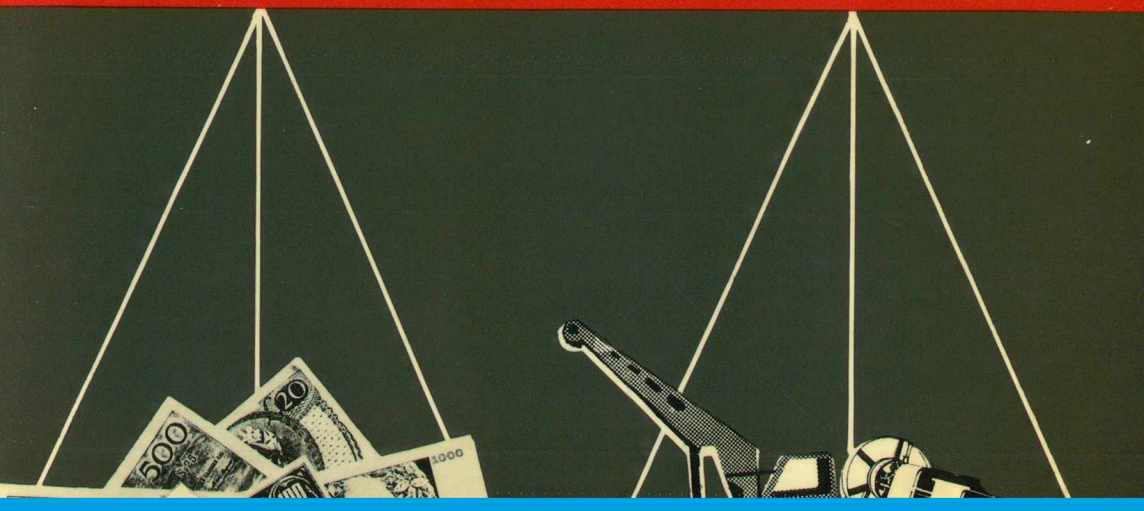
KÖPLAG

Slutbetänkande av köplagsutredningen

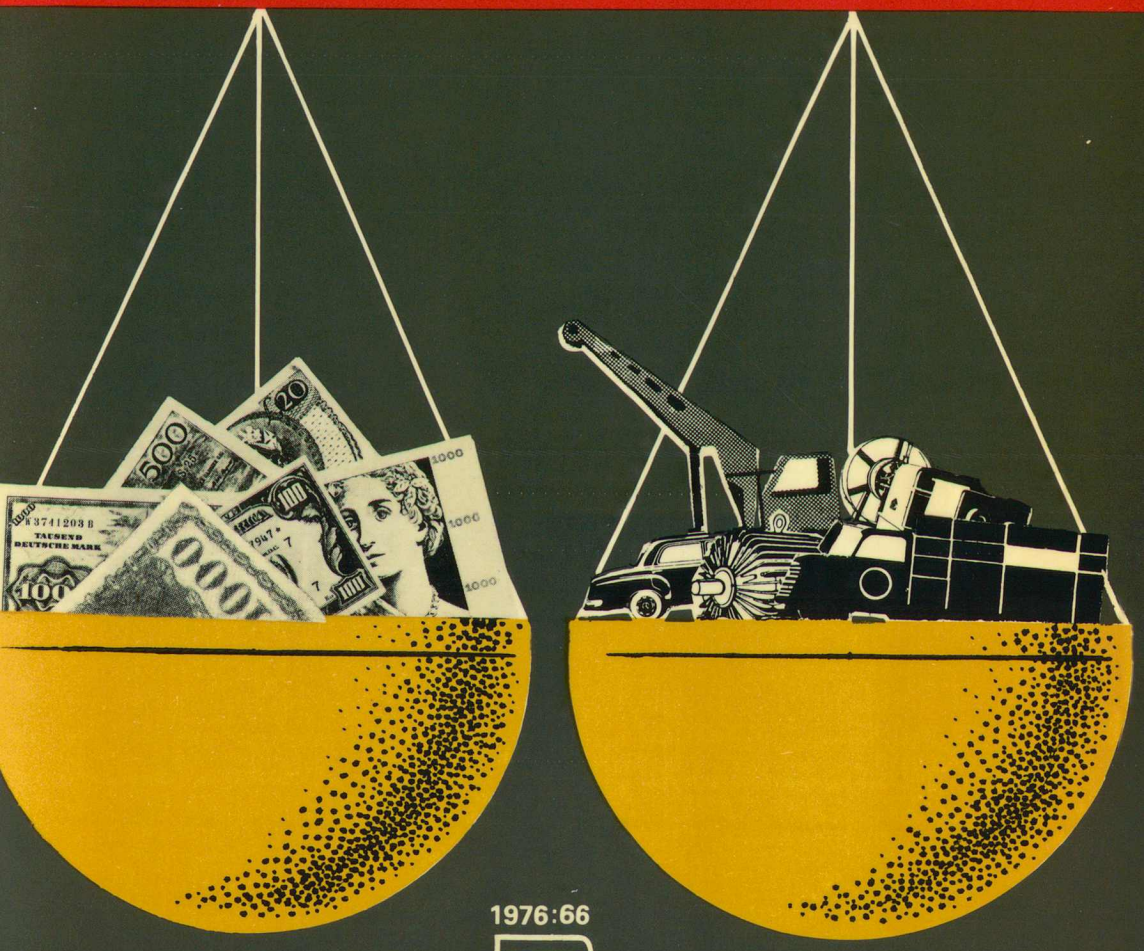
Ur KB:s samlingar
Digitaliserad år 2013

KUNGL. BIBLIOTEKET
National Library of Sweden

1976:66
SOU

KÖPLAG

Slutbetänkande av köplagsutredningen

1976:66
SOU

23
7

Statens offentliga utredningar
1976:66
Justitiedepartementet

Köplag

Slutbetänkande av köplagsutredningen
Stockholm 1976

Omslag av Johan Hillbom
ISBN 91-38-03156-6
ISSN 0375–250X
Gotab, Stockholm 1976

Till Statsrådet och chefen för justitiedepartementet

Enligt Kungl Maj:ts bemyndigande den 28 juni 1962 tillkallade dåvarande chefen för justitiedepartementet genom beslut samma dag f d justitierådet Hjalmar Karlgren och professorn Jan Hellner att som sakkunniga följa arbetet i en i Finland tillsatt kommitté, som hade i uppdrag att utarbeta förslag till lag om köp av lös egendom, samt att – under beaktande av pågående arbete att åstadkomma en internationell köplag – överväga om anledning förelåg att föreslå ändringar i den svenska köplagen. I Danmark och Norge utsågs sakkunniga med motsvarande uppdrag.

Den 25 maj 1967 vidgade Kungl Maj:t uppdraget åt de sakkunniga till att avse även en begränsad översyn av den svenska köplagen. I samband därmed uppdrogs åt de sakkunniga att också överväga behovet av särskilda köprättsliga regler till skydd för konsumenterna. En ytterligare utvidgning skedde genom beslut den 20 november 1968 då de sakkunniga fick i uppdrag att företa en översyn av då gällande allmänna regler om dröjsmålsränta i 9 kap. 10 § handelsbalken samt bestämmelser som hänvisade till detta lagrum. Även övriga bestämmelser om ränta på det förmögenhetsrättsliga området borde enligt direktiven kartläggas och bli föremål för de sakkunnigas överväganden.

På Karlgrens hemställan blev denne den 21 februari 1972 av departementschefen befriad från sitt sakkunniguppdrag såvitt detta avsåg utarbetande av förslag till särskilda köprättsliga regler vid konsumentköp samt den 3 maj 1972 från uppdraget i dess helhet.

Sedan det i samråd med justititiedepartementet beslutats att frågan om särskilda köprättsliga regler vid konsumentköp skulle behandlas med förtur överlämnade köplagsutredningen den 28 april 1972 delbetänkande med förslag till lag om konsumentköp (SOU 1972:28). Utredningen grep sig därefter an uppgiften att se över lagstiftningen om dröjsmålsränta m m och överlämnade den 10 maj 1974 delbetänkande med förslag till räntelag m m (SOU 1974:28).

Härefter har utredningen för att slutföra uppdraget åter tagit upp arbetet att se över 1905 års köplag. Även under detta slutskede har utredningen vid flera tillfällen hållit överläggningar med motsvarande sakkunniga i de andra nordiska länderna. Utredningen har också överlagt med olika personer som haft praktisk erfarenhet av de rättsområden som berörs av köplagstiftningen.

Att som experter biträda de sakkunniga förordnades den 16 oktober 1967 avdelningsdirektören Christer Bergman, direktören Bror Cedercrantz, förbundsjuristen Tage Grubbe, advokaten Nils Köhler, planeringschefen Eric Pettersson, direktören Sten Siljeström och direktören Lennart Wiberg. Sedan Pettersson och Grubbe begärt entledigande från sina uppdrag förordnades den 13 mars 1969 civilekonomen Lillemor Erlander i stället för Pettersson och den 15 september 1969 förbundsjuristen Gunnar Telerud i stället för Grubbe. Även Telerud begärde sedermera entledigande från sitt uppdrag, varför förbundsjuristen Leif Josephsson den 17 juni 1970 förordnades i dennes ställe. Såsom ytterligare experter förordnades den 21 december 1970 bankdirektören Per Gustav Persson och den 20 oktober 1972 professorn Sven-Erik Johansson. Sedan Lillemor Erlander begärt entledigande förordnades den 4 november 1974 i hennes ställe civilekonomen Lars H Hillbom.

Till sekreterare åt de dåvarande sakkunniga förordnades den 6 februari 1963 nuvarande justitierådet Anders Knutsson. I samband med att utredningsuppdraget vidgades förordnades i Knutssons ställe som heltidsanställd sekreterare den 7 juni 1967 numera rådmannen Allan Ekström och ytterligare, för att biträda under arbetet med konsumentköplagen, den 25 februari 1971 numera departementsrådet Trygve Hellners. Sedan delbetänkandet härom avlämnats entledigades Hellners fr o m den 1 juli 1972. I stället för Ekström, som begärt entledigande från sitt uppdrag, förordnades den 30 december 1971 hovrättsassessorn Leif Carbell att vara sekreterare åt köplagsutredningen. Den 12 november 1975 förordnades även hovrättsassessorn Rolf Nöteberg till sekreterare.

Sedan köplagsutredningens uppdrag nu i sin helhet slutförts får utredningen härmed överlämna betänkande med förslag till ny köplag.

Stockholm den 15 december 1976

Jan Hellner

/Leif Carbell

Rolf Nöteberg

Innehåll

Förkortningar m m 11

Sammanfattning 13

Summary 21

Lagförslag 31
1 Förslag till köplag 31
2 Förslag till lag om ändring i konsumentköplagen (1973:877) 42
3 Förslag till lag om ändring i lagen (1914:45) om kommission, handelsagentur och handelsresande 49

1 *Inledning* 51
1.1 Utredningens uppdrag 51
1.2 Utredningens arbete 53

2 *Gällande rätt* 59
2.1 Inledning 59
2.2 Tillkomsten av nuvarande lagstiftning 60
2.3 Lagstiftningens räckvidd 62
2.3.1 Dispositionen 62
2.3.2 Avtalets betydelse 63
2.3.3 Olika slag av köp 64
2.4 Köpeskillingen 65
2.5 Platsen för godsets avlämnande 66
2.6 Tiden för köpets fullgörande 67
2.7 Rätt att innehålla godset eller köpeskillingen 67
2.8 Faran för godset 68
2.9 Godsets avkastning 69
2.10 Dröjsmål på säljarens sida 70
2.10.1 Begreppet dröjsmål 70
2.10.2 Andra påföljder än skadestånd 71
2.10.3 Rätt till skadestånd 72
2.10.4 Skadeståndets beräkning 74
2.10.5 Reklamation 76
2.11 Dröjsmål på köparens sida 77
2.11.1 Dröjsmål med betalning 77
2.11.2 Dröjsmål med mottagande 81
2.12 Ränta på köpeskillingen 82
2.13 Köparens obestånd 83

2.14 Fel eller brist i godset 84
2.14.1 Felbegreppet 84
2.14.2 Andra påföljder än skadestånd 88
2.14.3 Skadestånd 90
2.14.4 Auktion. Rätt att avhjälpa. Brist. Undersökningsplikt och reklamation 91
2.15 Bestämmelser i fråga om avvisande av gods och hävande av köp 96
2.16 Hemulskyldighet 98
2.17 Öppet köp 98
2.18 Vissa meddelanden enligt köplagen och konsumentköplagen 98
2.19 Betydelsen av vissa vid köp brukliga uttryck 99

3 *Formulärrätten vid köp* 103
3.1 Allmänt 103
3.2 Dröjsmål 104
3.3 Felaktigt gods 107
3.4 Annan befrielse 109
3.5 Leveransklausuler 110
3.6 Remburs 111

4 *Utländska förhållanden* 113
4.1 Norden 113
4.1.1 Norge 113
4.1.2 Danmark 114
4.1.3 Finland 115
4.2 Lagstiftning om internationella köp 117
4.2.1 Tillämplig lag 117
4.2.2 Uniforma köplagen 117
4.2.3 UNCITRAL 119
4.2.4 Uniform Commercial Code 119

5 *Utgångspunkter för översynen av köplagen* 121
5.1 Direktiven m m 121
5.2 Köplagens uppgifter 121
5.3 Utvecklingen 122
5.4 Köplagens internationella tillämplighet 124
5.5 Syften med översynen 125
5.5.1 Rättsteknisk granskning 125
5.5.2 Sakliga reformer 126
5.5.3 Köplagens funktioner och syften 127
5.5.4 Det nordiska samarbetet 130
5.6 Konsumentskyddet 133
5.6.1 Köplagen och konsumentskyddet 133
5.6.2 Återverkningar på konsumentköplagen 134

6 *Några huvudprinciper i förslaget* 137
6.1 Handelsköp 137
6.2 Skyldighet att fullgöra köpet; force majeure 138

6.2.1 Säljarens dröjsmål 138
6.2.2 Köparens dröjsmål 142
6.3 Hävning av köpet 144
6.3.1 Allmänt 144
6.3.2 Säljarens dröjsmål 145
6.3.3 Köparens dröjsmål med betalningen 147
6.3.4 Felaktigt gods 148
6.3.5 Underlåtenhet att teckna försäkring 149
6.4 Felaktigt gods 150
6.4.1 Allmänt 150
6.4.2 Felbegreppet 151
6.4.3 Påföljderna 155
6.5 Beräkningen av skadeståndet 160
6.5.1 Allmänt 160
6.5.2 Begränsning av förlusten 161
6.5.3 Nedsättning av skadestånd 162
6.5.4 Säljarens dröjsmål 166
6.5.5 Köparens dröjsmål med betalningen 173
6.5.6 Felaktigt gods 179
6.6 Avbeställning 180
6.7 Transportförhållanden 187
6.7.1 Allmänt 187
6.7.2 Avlämnande 188
6.7.3 Leveransklausulerna 189
6.7.4 Avlämnande vid distansköp 190
6.7.5 Betalning vid distansköp 193
6.8 Köparens insolvens samt anteciperat dröjsmål med betalningen 196

7 *Specialmotivering* 199
7.1 Förslaget till köplag 199
Allmänna bestämmelser 200
7.1.1 1 § 200
Första stycket 200
Andra stycket 202
Tredje stycket 203
Fjärde stycket 203
7.1.2 2 § 204
7.1.3 3 § 207
7.1.4 4 § 209
Bestämmande av priset 210
7.1.5 5 § 210
7.1.6 6 § 214
7.1.7 7 § 214
7.1.8 8 § 214
Avlämnande av godset 214
7.1.9 9 § 215
Första stycket 215
Andra stycket 216
7.1.10 10 § 217

Första stycket 218
Andra stycket 222
7.1.11 11 § 222
Tiden för köpets fullgörande 224
7.1.12 12 § 224
7.1.13 13 § 225
Rätt att innehålla godset eller betalningen 225
7.1.14 14 § 225
7.1.15 15 § 226
7.1.16 16 § 227
Faran för godset 229
7.1.17 17 § 229
Första stycket 229
Andra stycket 230
Avkastning m m av godset 231
7.1.18 18 § 231
7.1.19 19 § 231
Första stycket 231
Andra stycket 232
7.1.20 20 § 233
Första stycket 233
Andra stycket 233
Säljarens dröjsmål med godsets avlämnande 233
7.1.21 21 § 234
Första stycket 234
Andra stycket 235
Tredje stycket 237
Fjärde stycket 239
7.1.22 22 § 241
7.1.23 23 § 242
Första stycket 242
Andra stycket 244
7.1.24 24 § 245
7.1.25 25 § 250
Första stycket 250
Andra stycket 251
Tredje stycket 259
7.1.26 26 § 260
7.1.27 27 § 263
Köparens dröjsmål med betalningen 264
7.1.28 28 § 264
Första stycket 264
Andra stycket 267
Tredje stycket 268
7.1.29 29 § 271
7.1.30 30 § 272
Första stycket 272
Andra stycket 275
Tredje stycket 275

Fjärde stycket 281
7.1.31 31 § 281
7.1.32 32 § 282
Köparens underlåtenhet att mottaga godset 282
7.1.33 33 § 283
7.1.34 34 § 284
Första stycket 285
Andra stycket 286
7.1.35 35 § 286
7.1.36 36 § 287
Avbeställning 289
7.1.37 37 § 289
Första stycket 289
Andra stycket 291
Ränta på priset 295
7.1.38 38 § 295
Köparens obestånd 295
7.1.39 39 § 295
7.1.40 40 § 298
Första stycket 299
Andra stycket 301
7.1.41 41 § 301
Första stycket 301
Andra stycket 303
Felaktigt gods m m 303
7.1.42 42 § 303
Första stycket 303
Andra stycket 306
7.1.43 43 § 308
Första stycket 308
Andra stycket 311
Tredje stycket 312
Fjärde stycket 313
7.1.44 44 § 313
7.1.45 45 § 314
Första stycket 314
Andra stycket 314
Tredje stycket 317
7.1.46 46 § 317
7.1.47 47 § 318
7.1.48 48 § 321
7.1.49 49 § 322
7.1.50 50 § 323
7.1.51 51 § 324
7.1.52 52 § 325
Första stycket 325
Andra stycket 326
7.1.53 53 § 327
7.1.54 54 § 327

Avvisande av godset och hävning av köpet 327
7.1.55 55 § 328
7.1.56 56 § 329
Första stycket 329
Andra stycket 330
7.1.57 57 § 330
Första stycket 331
Andra stycket 331
Tredje stycket 334
7.1.58 58 § 336
Första stycket 336
Andra stycket 336
Rättsligt fel 340
7.1.59 59 § 340
Första stycket 340
Andra stycket 342
Tredje stycket 343
Öppet köp 344
7.1.60 60 § 344
Vissa meddelanden enligt denna lag 345
7.1.61 61 § 345
Första stycket 345
Andra stycket 346
Betydelsen av vissa leveransklausuler 347
7.1.62 62 § 347
7.1.63 63 § 349
7.1.64 64 § 351
7.1.65 65 § 352
Ikraftträdande 352
7.2 Förslaget till lag om ändring i konsumentköplagen (1973:877) 353
7.2.1 2 § 353
7.2.2 3 § 353
7.2.3 4 och 5 §§ 354
7.2.4 6 § 356
7.2.5 7–10 §§ 356
7.2.6 11 § 357
7.2.7 15–17 §§ 357
7.2.8 18 § 357
7.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1914:45) om kommission, handelsagentur och handelsresande 358

Särskilt yttrande
av experterna Cedercrantz, Köhler, Siljeström och Wiberg . . . 359
Bilaga 1 *Parallelluppställning av gällande köplag och utredningens förslag* 361
Bilaga 2 *Det norska kjøpslovutvalgets förslag till ny köplag (NOU 1976:34)* 391
Bilaga 3 *De danska købelovsagkyndiges preliminära utkast till ny köplag* 405
Bilaga 4 *Den finska köplagsarbetsgruppens preliminära utkast till finsk köplag* 417

Förkortningar m m

Almén	Almén, T, Om köp och byte av lös egendom. Kommentar till lagen den 20 juni 1905. 4 uppl ombesörjd av R Eklund. Stockholm 1960.
BGB	Bürgerliches Gesetzbuch (Tyskland)
CIM	Det internationella fördraget angående godsbefordran å järnväg (se SFS 1964:870)
CMR	Konventionen om fraktavtalet vid internationell godsbefordran på väg (se SFS 1969:91)
D	Digesta
HovR	Hovrätt(en)
JB	Jordabalken
JustR	Justitieråd(et)
KO	Konsumentombudsmannen
LU	Lagutskottet
ND	Nordiske domme i sjøfartsanliggender
NJA	Nytt juridiskt arkiv avd I
NJA II	Nytt juridiskt arkiv avd II
NOU	Norges offentlige utredninger
OR	Obligationenrecht (Schweiz)
Prop	Regeringens proposition
Rskr	Riksdagens skrivelse
Rt	Norsk Retstidende
SFS	Svensk författningssamling
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT(rf)	Svensk juristtidning (rättsfallsavdelningen)
TfR	Tidsskrift for rettsvitenskap
UCC	Uniform Commercial Code (USA)
UNCITRAL	Förenta Nationernas kommission för internationell handelsrätt

Sammanfattning

Spannmål och kaffe, maskiner och anläggningar till industrin, bilar för vidareförsäljning eller för privatbruk, hushållsapparater och dagligvaror – allt är exempel på vad som inom juridiken kallas för lös egendom. Köp av sådana varor, dvs allt utom fastigheter, regleras genom en särskild lag, vanligen kallad köplagen. Denna lag tillkom efter nordiskt samarbete och antogs i Sverige år 1905. Den anses allmänt som en förnämlig lagstiftningsprodukt och har genom att den behandlar ett ämne av så central betydelse som köpet även haft den största inverkan på rättsutvecklingen inom näraliggande områden av civilrätten. Den tekniska utvecklingen inom handel och industri har emellertid medfört att lagen i flera avseenden inte längre motsvarar den moderna tidens krav. Man behöver bara peka på sådana faktorer som att industritillverkade varor numera i allt flera och kanske de flesta fall utgör föremålet för köp.

De problem som uppkommer när ett företag köpt en specialtillverkad maskin som sedan visar sig ha ett fel är givetvis andra än när exempelvis ett grossistföretag fått sig levererat felaktigt garvade djurhudar. Köplagen skall kunna användas i båda fallen, men 1905 års lag kan sägas ha haft främst den senare situationen för ögonen då reglerna utformats. Utvecklingen på transportsidan har medfört att de vid lagens tillkomst dominerande sjötransporterna vid vilka godset lastades och lossades direkt till och från fartygens lastrum i allt ökande omfattning kommit att ersättas av genomgående transporter under vilka godset förvaras på pallar eller i containers. Detta sammantaget med nya rutiner – ofta med anlitande av automatisk databehandling – för godshantering och betalning ställer köprätten inför problem som är helt nya och som inte kunnat behandlas i den gamla lagen. En ytterligare omständighet som gör att lagen kommit att alltmer framstå som delvis föråldrad är det på senare tid ökade intresset för konsumentköpen.

Masstillverkning och massdistribution av olika slags industrivaror till konsumenter är fenomen som på ett helt annat sätt än tidigare kommit i blickpunkten. Lagstiftningen på konsumenträttens område har delvis tagit sig uttryck i näringsrättslig reglering och genom skyddande civilrättslig speciallagstiftning, men man skall komma ihåg att köplagen fortfarande i botten reglerar även konsumentköpet. Behovet av att bestämmelserna i köplagen avpassas så att även konsumentköpen får en ändamålsenlig och modern reglering gör sig därmed självfallet gällande.

Köplagsutredningen, som till en början haft den begränsade uppgiften att från svensk sida följa arbetet med tillskapandet av en köplag i Finland, fick år 1967 i uppdrag att mot bakgrund av sådana synpunkter som antytts ovan göra en begränsad översyn av 1905 års svenska köplag. Översynen som även aktualiserades av det internationella lagstiftningsarbete som nu hade kommit igång på köprättens område – en uniform lag för internationella köp hade antagits i Haag år 1964 – skulle syfta till att modernisera lagen. I samverkan med övriga nordiska utredningar som samtidigt tillsatts skulle utredningen söka bevara den rättslikhet på köprättens område som hittills varit rådande.

Någon mer genomgripande revision av köplagen skulle enligt direktiven för utredningen inte företas utan de förändringar som utredningen kunde finna behövliga förutsattes kunna ske utan att lagens allmänna principer, systematik och begreppsbestämningar i väsentlig mån rubbades.

Utöver uppdraget att revidera köplagen skulle köplagsutredningen också utreda behovet av särskilda regler till skydd för konsumenterna. Denna del av uppdraget behandlades med förtur och resulterade i förslaget till konsumentköplag (SOU 1972:28). Ett annat tilläggsuppdrag avsåg översyn av bestämmelserna om ränta på förfallen fordran. Även detta uppdrag har föranlett ett betänkande från utredningen (SOU 1974:28, Räntelag). Utredningens förslag har sedermera lett till lagstiftning.

Det slutbetänkande som utredningen nu lägger fram innehåller ett förslag till en helt ny köplag. Under arbetets gång har utredningen nämligen funnit att vid sidan av de sakligt mer betydande ändringarna åtskilliga detaljändringar varit påkallade. Då dessutom lagens språkdräkt och redaktionella utformning på några punkter framstått som föråldrad har utredningen funnit det lämpligast att föreslå en helt ny text. Det har emellertid varit möjligt att i huvudsak behålla samma paragrafföljd för de skilda reglerna som i 1905 års lag.

Den föreslagna nya köplagen skall liksom den nu gällande vara i sin helhet dispositiv, dvs dess olika bestämmelser skall bara gälla i den mån inte parterna själva i sin överenskommelse bestämt hur den uppkomna frågan skall avgöras. Vid konsumentköp gäller emellertid vid sidan av köplagen konsumentköplagen. Den lagen innehåller ett antal tvingande bestämmelser – främst om konsumentens grundläggande befogenheter när den köpta varan inte levereras i tid eller visar sig vara felaktig – som inte kan avtalas bort till konsumentens nackdel. Konsumenten är därigenom genom lag alltid tillförsäkrad ett visst minimiskydd även om säljaren vid köpet skulle ha fått igenom köpvillkor som är oförmånliga för konsumenten. Den allmänna köplagen gäller emellertid också vid konsumentköp, dels beträffande sådana frågor som inte tagits upp i den relativt kortfattade konsumentköplagen, dels när minimiskyddet i konsumentköplagen inte behövs därför att några särskilda villkor aldrig avtalades vid köpet. Köplagen har alltså stor betydelse också vid konsumentköp. Utredningen har därför vid översynen av köplagen haft särskild uppmärksamhet riktad på hur reglerna kan väntas fungera vid sådana köp. Ett exempel är utformningen av reglerna om skadestånd. Konsumenter lider i allmänhet skada av helt annat slag än näringsidkare när motparten inte håller avtalet. Lagens regler skall emellertid passa båda situationerna. Utredningen har beaktat detta förhållande och inte minst i

motiveringen till skadeståndsreglerna diskuterat frågan förhållandevis ingående. Även i åtskilliga andra sammanhang tas frågor om reglernas tillämplighet vid konsumentköp upp till diskussion. Beträffande den särskilda konsumentköplagen föreslås emellertid inte andra förändringar än sådana som direkt föranleds av förslaget till ny köplag. Sakliga förändringar därutöver har inte ansetts ligga inom utredningens uppdrag. På flera punkter pekar emellertid utredningen på att ett reformbehov kan föreligga.

Ett av de karakteristiska dragen i modern kontraktsrätt är den ymniga förekomsten av s k standardavtal. Organisationer och även enskilda näringsidkare, oftast på säljarsidan, har utarbetat formulär med villkor som nära nog fullständigt har kommit att ersätta köplagens dispositiva bestämmelser. Denna utveckling visar att lagens avvägning mellan köparens och säljarens rättigheter och skyldigheter ibland kommit i otakt med affärslivets praktiska realiteter. Särskilt när det gäller industrins produkter har standardavtalen haft en för säljaren mer förmånlig reglering än som följer av 1905 års lag. Bruket av standardavtal visar emellertid också att det funnits ett behov av regler som på ett mer nyanserat sätt beaktar de speciella förhållandena inom en särskild bransch.

Även det förslag som nu läggs fram räknar självfallet med att parterna genom standardiserade villkor eller särskilda individuella överenskommelser själva kommer att reglera de frågor som de anser betydelsefulla. En lag som med nödvändighet måste ges en generell syftning kan inte utformas så att den passar alla olika förhållanden. Utredningen har emellertid eftersträvat en sådan uppläggning av lagen att denna skall kunna tjäna som vägledning för parterna när de utarbetar sina avtal, genom att tillhandahålla en lösning som kan anses som lämplig i normala fall. Förhoppningen är att lagen, genom att denna bättre anpassats till moderna förhållanden, i högre grad än tidigare skall kunna utöva inflytande på innehållet i de avtal som sluts eller åtminstone ge anvisning om vissa frågeställningar och tillhandahålla en utgångspunkt för diskussionen om dessa. I den mån särskilda frågor inte berörs i avtalen – antingen därför att ämnet ansetts alltför betydelselöst för att tas upp eller därför att något uttryckligt avtal över huvud inte kommit till stånd – skall lagens regler kunna underlätta att uppkommande tvister får en ändamålsenlig lösning. Tanken är givetvis också att domstolar och skiljemän skall få ett medel som möjliggör sådana lösningar. På grund av att lagen inte kan göras lika detaljerad och precis som ett för ett visst avtalsförhållande väl avpassat kontrakt har emellertid de föreslagna bestämmelserna utformats så att de ger ganska stort utrymme för skälighetsbedömningar. Stela regler som skulle kunna stå i vägen för en rimlig och ändamålsenlig avveckling av köpet har m a o undvikits.

I fortsättningen skall några av de punkter anges där utredningens förslag innebär mera betydande sakliga ändringar i förhållande till vad som gäller nu.

Vid säljarens dröjsmål med leveransen medger den nuvarande lagregeln vid s k leveransavtal – de praktiskt sett betydelsefullaste köpen – befrielse från skyldighet att ersätta köparens skada bara om ett antal uppräknade omständigheter har gjort det omöjligt att fullgöra leveransen (24 § köplagen). Regeln torde bygga på en vid sekelskiftet omhuldad tysk teori, den s k omöjlighetsläran, och tillhör de regler i köplagen som parterna regelmässigt

avtalar sig bort från. De i lagen medgivna befrielsegrunderna anses helt otillräckliga och i praktiskt affärsliv friskriver sig därför säljarna – f ö ofta med köparnas goda minne – från skadeståndsskyldighet i långt större utsträckning än som följer av lagen. Utredningen har av såväl sakliga som praktiska skäl funnit det nödvändigt att redigera om lagens regel och att ge säljarna större möjligheter till befrielse från skadeståndsskyldighet. Därigenom närmar sig också lagens regel till vad som är allmän avtalspraxis och kan därigenom förväntas vinna större gehör inom näringslivet.

Bland de force-majeure-händelser som även enligt förslaget räknas upp har nu tagits med omfattande eldsvåda och betydande arbetskonflikt. Vidare jämställs med de angivna exemplen varje "annan omständighet av lika ovanlig beskaffenhet och ingripande betydelse". Det anges inte längre att möjligheten att fullgöra avtalet skall anses "utesluten" till följd av den extraordinära händelsen, utan det är tillräckligt att fullgörandet "hindrats eller blivit oskäligt betungande för säljaren". Utredningen avser att genom den föreslagna utvidgningen en från skälighetssynpunkt tillfredsställande skillnad görs mellan sådana omständigheter som bör befria en säljare från hans skyldigheter och sådana vars konsekvenser han bör bära som en del av sitt åtagande enligt köpet. Skulle säljaren redan när köpet ingicks ha bort beakta den omständighet som sedermera hindrade köpets fullgörande kan han inte åberopa denna som befrielsegrund.

Enligt nuvarande lag skall ett dröjsmål vara väsentligt för att det skall medföra rätt för motparten att få häva avtalet. Några undantag görs dock från denna huvudregel, främst vid s k handelsköp vid vilka varje dröjsmål, vare sig det avser säljarens leverans eller köparens betalning, ger motparten rätt att häva köpet. Dessa undantag föreslås nu slopade varför det genomgående blir ett villkor för hävning att kontraktsbrottet är väsentligt. En sådan ordning överensstämmer med vad som vanligen tillämpas vid framför allt köp av industrins produkter. Hävning är där i praktiken en påföljd som endast kommer i fråga om det är klart att dröjsmålet blir av allvarligare karaktär. Som ett komplement till den enhetliga regel som sålunda förordas föreslår emellertid utredningen ytterligare den förenklingen att någon bedömning av om dröjsmålet är väsentligt över huvud inte skall behöva ske i visst fall. Har säljaren eller köparen när motparten är i dröjsmål med sin prestation gett denne en ytterligare skälig tilläggstid för att fullgöra vad som åligger honom, får hävning nämligen ske utan föregående bedömning av dröjsmålets eventuella väsentlighet, om prestation uteblir även under den förelagda tilläggstiden. Denna regel om s k Nachfrist har hämtats närmast från tysk rätt och har även med någon modifikation tagits upp i den uniforma lagen för internationella köp och dess föreslagna efterföljare. Självfallet är den mest lämpad för kommersiella förhållanden och någon motsvarighet till regeln har därför inte föreslagits för konsumentköplagens del.

Nuvarande köplag saknar uttryckliga bestämmelser för det praktiska fallet att dröjsmål visserligen ännu ej inträffat men å andra sidan måste antas komma att inträffa, s k anteciperat dröjsmål. Utredningen vill avhjälpa denna ofullkomlighet och föreslår att bestämmelser om när hävning får ske på sådan grund tas upp i lagen. I fråga om köparens dröjsmål med betalningen samordnas bestämmelsen med de särskilda föreskrifterna om köparens obestånd. Köparen skall sålunda kunna göra säljarens hävning verkningslös

genom att ställa säkerhet eller betala priset.

Förslagets regler om felaktigt gods överensstämmer i sina huvuddrag med de nu gällande. Lika litet som f n görs något försök att i lagtexten bestämma innebörden av att gods är felaktigt. I viktiga avseenden innehåller emellertid förslaget nyheter.

Säljaren har enligt nuvarande lag inte någon skyldighet att avhjälpa ett fel som köparen påtalat. Det är emellertid särskilt beträffande verkstadsindustrins produkter synnerligen vanligt att säljaren – oftast genom ett standardavtal – åtar sig en sådan skyldighet och utredningen har därför funnit det lämpligt att också lagen räknar med denna praktiska möjlighet att lösa den situation som uppkommer när godset visar sig vara felaktigt. En förutsättning för att säljaren skall ha skyldigheten är att avhjälpandet kan ske utan oskälig kostnad eller olägenhet. Efter mönster av den nuvarande regeln i 4 § konsumentköplagen, som enbart avser det fall att säljarens skyldighet grundar sig på ett särskilt åtagande, ger förslaget vidare en detaljerad regel om påföljderna av att säljaren inte inom skälig tid fullgör sin skyldighet att avhjälpa fel. Denna regel har också en praktisk utfyllande funktion eftersom avtal vari säljaren åtar sig sådan skyldighet att avhjälpa fel inte sällan är ofullständiga eller oklara såvitt gäller påföljden av att åtagandet inte infrias.

Den betydelsefullaste nyheten bland bestämmelserna om felaktigt gods är emellertid den ändring som föreslås beträffande säljarens skyldighet att ersätta köparens skada. Nuvarande regler gör här en skillnad mellan det fallet att köpet avser bestämt gods och det fallet att fråga är om s k leveransavtal. Skadeståndsansvaret är vid leveransavtal vad man brukar kalla strikt, dvs ersättning utgår oberoende av om vårdslöshet kan läggas säljaren till last. Undantag för force majeure görs dock. Vid köp av bestämt gods är ansvaret däremot bortsett från vanvård av godset efter köpet begränsat till sådana fall där godset saknar egenskap "som kan anses tillförsäkrad" eller svek kan visas hos säljaren.

Den uppdelning av ansvaret som 1905 års lag sålunda bygger på är en företeelse som är speciell för skandinavisk rätt. Den synes i övrigt sakna motsvarigheter internationellt sett. Den är ej heller sakligt särskilt välgrundad. Med hänsyn härtill och med beaktande av vad som förevarit under de samnordiska överläggningarna föreslår utredningen nu regler där den gamla uppdelningen efter godsets art överges. Det nya systemet bygger i stället på ett slags kompromiss mellan de hittillsvarande principerna. Det avgörande för att strikt ansvar skall föreligga är inte längre godsets art utan att säljaren är näringsidkare och att ersättningen skall avse "direkt förlust" eller "utlägg". För ersättning av den tredje typen av skada "följdförlust" – liksom, om säljaren är privatperson, för skadeståndsansvar över huvud taget – krävs däremot, i viss anslutning till nu gällande regel om ansvaret vid köp av bestämt gods, att godset avviker från vad som kan anses utfäst, att säljaren handlat i strid mot tro och heder, att säljaren försummat att upplysa köparen om fel som han måst ha känt till eller att felet i övrigt uppkommit genom säljarens vållande. Det generellt mer långtgående ansvaret såvitt avser köparens direkta förlust motiveras framför allt med att en näringsidkare, som levererar felaktigt gods, vid prisfluktuationer inte skall kunna övervältra verkan av prisrörelserna på köparen.

En viktig del av förslaget är också utvecklingen av skadeståndsbestäm-

melserna i övrigt. Utredningen har bedömt det som nödvändigt att lagen genom mer detaljerade bestämmelser ger klarare ledning för hur skadeståndet skall beräknas. Förslaget bygger i viss utsträckning på principer som redan kommit till uttryck i rättspraxis, men innehåller också sådant som kan betraktas som nyheter. Såsom nyss framgått gör den föreslagna lagen en skillnad mellan olika slag av förlust. Denna uppdelning av skadestånd i tre poster – direkt förlust, utlägg och följdförlust – återkommer också i de föreslagna nya och mer utförliga reglerna om skadeståndets beräkning vid såväl dröjsmål som felaktigt gods.

Direkt förlust är i regel prisskillnaden vid anskaffande av gods i stället för det som avsågs med ett avtal som hävts eller skillnaden i värde mellan felfritt och felaktigt gods. Exempel på följdförlust är att köpare som utsätts för kontraktsbrott i sin tur inte kan fullfölja avtal med tredje man och därigenom blir skadeståndsskyldig. I fråga om direkt förlust innehåller förslaget mer detaljerade regler än gällande rätt om beräkning av skadeståndet för de viktigaste fallen. Om köpet hävs har man i första hand att se till prisskillnaden mellan det hävda köpet och täckningsköp eller täckningsförsäljning. I andra hand sker en abstrakt bedömning grundad på gängse pris. En nyhet, som bl a syftar till att minska parts möjlighet att spekulera på motpartens bekostnad, är att avgörande tidpunkt för gängse pris skall vara tiden för hävning. Härigenom vinns anslutning till lagstiftningen om internationella köp och dessutom att reglerna bättre samordnas. Skadeståndet blir inte alltför olika beroende på om en täckningstransaktion eller gängse pris läggs till grund för beräkningen.

I vissa fall kan i stället ersättning utgå för mistad vinst. Reglerna utgår visserligen från att såväl köpare som säljare i första hand genom en täckningstransaktion skall försöka köpa respektive sälja godset på annat håll. Grundad anledning kan emellertid i visst fall finnas för att inte göra en täckningstransaktion och då skall möjlighet finnas att i stället beräkna skadeståndet på grundval av den uteblivna vinsten. Lagen ger något större möjligheter för säljaren än för köparen att välja detta alternativ, vilket sammanhänger med att en säljare kan ha en mer eller mindre begränsad marknad och därför genom att ännu en gång avsätta varan på denna kan gå miste om ett ytterligare vinsttillfälle som han annars skulle ha haft.

Ett genomgående drag i de föreslagna skadeståndsreglerna är att det uttryckligen betonas att part som lider skada är skyldig att medverka till att förlusten begränsas genom att vidta alla de åtgärder härför som skäligen kan begäras av honom. Försummar han att göra det sätts skadeståndet ned i motsvarande mån. Denna jämkningsregel kompletteras emellertid av en ytterligare begränsningsregel som i större utsträckning än vad som hittills varit möjligt ger utrymme för domstolar och skiljemän att genom en allmän skälighetsbedömning sätta ned skadestånd som med tillämpning av de särskilda beräkningsreglerna framstår som alltför högt. Till ledning för den skönsmässiga bedömning som här måste göras nämns i den föreslagna lagtexten att hänsyn skall tas till skadeståndets storlek i jämförelse med den förlust som uppkommer i liknande fall, den skadeståndskyldiges möjligheter att förutse och hindra förlustens uppkomst samt omständigheterna i övrigt.

Ett praktiskt problem som inte behandlas i den nu gällande köplagen är verkan av köparens avbeställning vid avtal om tillverkning och fram-

ställning av gods. Enligt rådande teori anses avbeställning inte medföra någon skyldighet för säljaren att ställa in tillverkningen utan han har rätt att även mot köparens uttalade vilja slutföra denna för att sedan mot godset kräva ut hela det avtalade priset. Det är emellertid allmänt känt att avbeställning i praktiken är något som faktiskt godtas. Säljaren avbryter i sådant fall tillverkningen och kräver i stället skadestånd som, enligt vad det förefaller, därvid brukar beräknas med utgångspunkt från priset reducerat med de kostnadsbesparingar säljaren kan göra genom att vidare tillverkning ställs in.

Utredningen har ansett att frågan om avbeställning är av sådan vikt att ämnet inte gärna kan förbigås i en modern köplag och har därför föreslagit en helt ny bestämmelse härom i 37 § förslaget till köplag. Till en början fastslås här att avbeställning får ske, dock endast under förutsättning att säljaren ännu inte påbörjat eller bara hunnit utföra en mindre del av tillverkningen. Dessutom förutsätts det att tillverkningen kan avbrytas utan att detta medför väsentlig olägenhet för säljaren, t ex därför att denne tvingas avskeda personal som han skulle velat ha kvar för att kunna upprätthålla en god arbetarstam eller av andra personalpolitiska skäl. Av större praktisk betydelse än den nu angivna regeln är emellertid den föreslagna därefter följande bestämmelsen om hur ersättningen skall beräknas vid avbeställningsfall. Förslaget bryter här mot vad som antagits vara den gällande ordningen och förordar i stället en beräkningsmetod som är något mindre förmånlig för säljaren. Olika poster som skall ersättas läggs samman för att bestämma vad köparen slutligen skall betala. Till en början skall säljaren ha full ersättning för kostnader som han haft för att ingå avtalet, för vad som hittills hunnit nedläggas på tillverkningen och som inte kan tillgodogöras på annat sätt samt för kostnader till följd av avbeställningen. Till dessa poster skall sedan ytterligare läggas en skälig kompensation för den vinst säljaren skulle ha gjort på avtalet. Vid denna skönsmässiga bedömning skall bland övriga omständigheter beaktas hur lång tid som förflutit sedan avtalet ingicks, hur mycket arbete som hunnit läggas ned och vilka möjligheter som säljaren har att göra den avsedda vinsten genom att den lediga kapaciteten kan utnyttjas för annan tillverkning. Tanken är att säljaren som regel endast skall få en begränsad del av vinsten ersatt om avbeställningen sker redan relativt kort tid efter det avtalet ingicks och kanske innan tillverkningen ens hunnit påbörjas. Sker avbeställningen senare, då tillverkningen kommit i gång, blir ersättningen däremot givetvis större. En övergripande synpunkt är hela tiden att särskild betydelse skall tillmätas säljarens möjligheter att skaffa sig en ersättningsbeställning. Är möjligheterna därtill små närmar sig ersättningen den fulla vinst säljaren skulle ha gjort om avbeställningen aldrig skett. Kan däremot säljaren uppnå samma vinst genom att träffa ett annat avtal föreligger inte något behov av regler varigenom han skulle få tillgodogöra sig vinst också på det kontrakt som avbeställts. De tankegångar som kommit till uttryck i förslaget bygger i mycket på den lagstiftning som i USA tillämpas vid beställningar för försvarsmakten.

Den utveckling på transportteknikens område som berördes inledningsvis har ställt utredningen inför åtskilliga frågor när det gäller den närmare utformningen av de regler i köplagen som f n reglerar parternas åligganden

vid sådana köp där godset skall sändas mellan dem. Variationerna beroende på hur transporten utförs gör att mer strikta regler måste förses med åtskilliga undantag om de skall kunna tillämpas i praktiken. Samtidigt kan man ifrågasätta om detaljerade lagregler är nödvändiga med hänsyn till att parterna kan ha tillgång till de internationella reglerna för tolkning av handelstermer, de s k Incoterms, vari betydelsen av klausulerna kan utvecklas och fastställas utan att man behöver falla tillbaka på lagstiftning. Utredningen har emellertid funnit att lagen måste innehålla åtminstone några regler som handlar om problemen vid transport till vägledning för de fall där av en eller annan anledning avtalsklausuler som behandlar frågan helt saknas eller endast till en del berör denna. Bestämmelserna har utformats med tanke på att förekommande leveransklausuler skall kunna tillämpas utan att spänningar uppkommer till lagens system. Någon önskan att på detta område styra utvecklingen i viss riktning har inte funnits utan utredningen har eftersträvat neutrala regler som kan tillämpas också vid en framtida ytterligare utveckling av transporttekniken. De regler som behandlar innebörden av olika leveransklausuler är till följd härav mindre detaljerade än för närvarande och ger större utrymme för att tillämpa rådande sedvänjor i fråga om transport i samband med köp.

Sålunda föreslår utredningen att när en sjötransport inleder transporten faran för godset i allmänhet skall gå över på köparen redan när godset omhändertas av redaren. Om emellertid såsom vanligen är fallet säljaren enligt köpeavtalet skall tillhandahålla köparen ombordkonossement, skall godset anses avlämnat först när det passerat fartygets reling. Förhoppningen är att på bl a denna punkt utformningen av reglerna skall visa sig tillräckligt flexibel för att kunna anpassas till de nya transportsätten och de varierande rutiner i fråga om dokumentationen av dessa som vuxit fram och som kan förväntas komma att utvecklas ytterligare. Ambitionen att hålla dessa regler öppna för utvecklingen men samtidigt ge dem ett innehåll som kan ge ledning i tveksamma fall har också fått påverka utformningen av lagens regel om betalning mot dokument eller närmare bestämt innan godset ankommit till bestämmelseorten. Förslaget räknar här med de s k dokumentlösa transporterna som en praktisk realitet i framtiden.

Som nämndes inledningsvis berör utredningens översyn samtliga bestämmelser i den nu gällande lagen och dess förslag mynnar ut i att en helt ny lag bör antas. Vad som tagits upp i denna sammanfattning är emellertid endast några huvudpunkter där mer betydelsefulla förändringar har förordats. Detta innebär inte att de ändringar som föreslås i övrigt är sakligt betydelselösa. Tvärtom är det endast undantagsvis som dessa helt inskränker sig till språkliga eller redaktionella justeringar. Lagtexten är dock liksom för närvarande förhållandevis omfattande varför en genomgång av samtliga föreslagna ändringar inte lämpligtvis kan göras på detta begränsade utrymme. I stället hänvisas till bilaga 1 i detta betänkande där en parallelluppställning av 1905 års lag och utredningens förslag finns intagen. Uppställningen torde snabbt kunna ge en uppfattning om lagförslagets innebörd i övrigt.

Summary

The Sale of Goods Act

1 *Background*

The present Swedish Sale of Goods Act dates from 20 June, 1905. It belongs to the uniform Scandinavian legislation, and almost identical statutes are in force in Denmark and Norway. The importance of the Act is not confined to sales; in the absence of a general code of obligations, it has served as a basis for analogy in other fields of the law.

In 1962 Finland, which for political reasons had not been able to enact a Sale of Goods Act at the same time as the other Scandinavian countries, decided to prepare a new such Act. In Denmark, Norway and Sweden experts were then appointed to act as observers and assist the Finnish commission by providing information regarding the experience in their countries. In 1967, the task of the experts was transformed into one of preparing the revision of the present statutes, in order to modernize them and to ensure the continued harmony between the Sale of Goods Acts of the Scandinavian countries.

However, as from 1971 the preparation of a Consumer Sales Act was given priority in Sweden, and a draft of such an Act was presented in 1972 (Konsumentköplag, Statens Offentliga Utredningar 1972:28, with a summary in English). Later, a statute on interest on debts was prepared (Räntelag, Statens Offentliga Utredningar 1974:28, with a summary in English). The preparation of the Sales Act, which was considered less urgent, has therefore been delayed. According to the official terms of reference for the revision of the Swedish Sales Act, no thorough change should be attempted. The structure, scheme of concepts and main principles of the present Act are to be retained. Accordingly, the draft of a new Act as now presented follows the present Act in the order of sections and in the main content. The changes in the structure are such as may permit the inclusion of some new rules. Linguistically, the style is modernized.

The work on revision has been carried out in Scandinavian cooperation, although at the time of publishing the Swedish proposal it is not quite clear what course will be taken in the other Scandinavian countries. However, the draft of a new Norwegian statute – which also contains special rules on consumer sales – has been published in the summer of 1976 (Lov om Kjøp, Norges Offentlige Utredninger 1976:34).

According to the offical terms of reference, the content of the Uniform

Law on the International Sale of Goods (ULIS), adopted at the Hague 1 July, 1964, should be taken into account when revising the Swedish Act. The draft of a convention on international sales elaborated by a working group of the UNCITRAL and submitted to the Governments in 1976 has also been observed.

2 *General Objectives of the Revision*

The 1905 Sale of Goods Act figures as one of the most successful pieces of Scandinavian legislation. However, it cannot be denied that in some ways it is not well adapted to modern conditions. In particular, the rules take too little notice of industrial products as objects of sales. For instance, when such products are defective the most suitable remedy is generally to have the defect cured, but this remedy is unknown to the present Act. On some points, the Act appears to have been influenced by legal doctrines that were considered almost self-evident at the time of enactment, e.g. the German doctrine of impossibility. The rules that are based on this doctrine are partly not suitable under modern conditions, partly difficult to understand without knowledge of the doctrine.

To a considerable extent, the shortcomings of the present Act have been counteracted by the extensive use of standard contracts, which is one of the most characteristic features of modern contract practice. However, when revising the statute it has not been considered satisfactory only to advise parties to resort to standard or individual contracts, in order to make up for the lack of suitable provisions in the Act. It is well known that standard contracts often favour the party that drafts them, and already for this reason the development of sales law cannot be left to standard contracts alone. Moreover, standard contracts often deal only with limited parts of the relationship between seller and buyer. There is therefore a need for rules that fill in the gaps left by standard and individual contracts. An exemple in point is provided by the customary trade terms, in particular "Incoterms", which state the duties of seller and buyer under various such terms but do not provide any rules for the case that a party does not comply with them.

The view underlying the present draft of a Sales Act is the following. For the most important problems, it is likely that standard contracts, or individual contract terms, will contain detailed provisions. These provisions can then be expected to take account of the special circumstances of the type of sale concerned, in a way that a statutory rule cannot. However, even for such situations the Act should provide parties that contemplate the contents of their contracts with guidance regarding what the legislator has considered to be a suitable solution for normal cases. It is hoped that in this way the rules of the Act may exercise a certain influence on contracts or at least a starting point for a discussion and an indication of the problems. When no contract clause exists – either because the matter has not been considered important enough to be dealt with in the contract, or if for some reason no explicit contract is used – the rules of the Act should facilitate a fair settlement of a dispute. The rules should also enable courts and arbitrators to arrive at fair and just solutions. On the other hand, it does

not seem possible to provide statutory rules that are as detailed and exact as a well-drafted contract, which is adapted to the special case, can be. Considerable discretion is therefore left to courts and arbitrators, and rules which because of their rigidity would stand in the way of a fair solution are avoided. The rules provided by the Act are often to be supplemented by the application of fair business usage.

The rules are also intended to be used in conjunction with common standard contracts, including the Incoterms and other trade terms.

A special question concerns the application of the Act to consumer transactions. A Consumer Sales Act – based on the draft mentioned earlier – is in force in Sweden since 1 January, 1974. It contains mandatory rules, i.e. rules that cannot be set aside by contract terms in favour of the seller. Only some minor changes in this Act are proposed, although it is pointed out that on several points reforms may be advisable.

However, the proposed Act takes considerable account of consumer transactions. Many questions are not dealt with at all by the Consumer Sales Act, and for them the Sale of Goods Act will continue to apply. Moreover, a consumer can invoke the Sale of Goods Act when there is no contract clause dealing with the matter and the rules of the Sale of Goods Act are more favourable to him than those of the Consumer Sales Act.

As an example of a matter for which consumer interests are pertinent, the rules relating to damages may be mentioned. Consumers may suffer losses of other types than business enterprises, and these must be taken into account.

3 *Some Special Questions*

The main innovations proposed concern matters for which the present rules are considered to be outdated or otherwise less suitable. As mentioned before, sales of industrial products, including sales of goods that are to be manufactured at the request of the buyer, are contemplated especially.

3.1 Force Majeure

The present Act contains a provision which imposes liability on a seller for delay in delivering goods of a generic character (as opposed to specific goods) regardless of fault, with exception for a number of circumstances that make delivery impossible (section 24). As examples of such circumstances are mentioned destruction of all the goods to which the contract applies, war, and prohibition against import. As a consequence of this provision, the seller is liberated from his obligation of delivery because of changed circumstances only when performance is impossible not only to him but to sellers in general. The exceptions admitted have in business practice been found to be insufficient, and under the vast majority of sale contracts the seller is liberated to a far greater extent than under the statutory rule. The contract clauses are generally based on the notion of *force majeure*, i.e. a party may be liberated from his duty when he is subject to an overwhelming force.

In order to make the statutory rule more acceptable to the business com-

munity and approach it to the type of exception that is commonly accepted in standard contracts – even when the buyer is perfectly capable of protecting his own interests – a change in section 24 is proposed. The suggested wording is based on the notion of *force majeure*. (Since the principle of frustration is unknown in Swedish legislation, its introduction would necessitate important changes in the fundamental principles of contract law, and already for this reason such a reform would be impossible.)

Rather than provide only a general formula, a number of circumstances are mentioned in the proposed new version of section 24. These circumstances include not only war and civil disturbances, which can be considered already under the present rule, but also, e.g., fires and strikes, which would not be sufficient to liberate the seller under present law. The enumeration of particular events is completed with a general reference to circumstances of a similar exceptional character and far-reaching influence. The impact of an event that is to liberate the seller must be such as to prevent delivery or to make it unreasonably burdensome to him. It is hoped that this provision will draw a reasonably satisfactory line between circumstances that should liberate a seller from his duties and those whose consequences he should have to bear as part of his obligation. The rule is supplemented by a reference to the duty of a seller to take into account, at the time of the making of a contract, circumstances already existing or likely to happen that may prevent delivery and which are foreseeable (section 23 of the draft).

3.2 Avoidance of the Contract

According to the present Scandinavian Sale of Goods Act, avoidance is a remedy which is independent of the right to damages. Accordingly, a party who is entitled to avoid the contract may or may not claim damages as well, depending on the fact whether the special conditions for a right to damages are fulfilled or not. This principle – which is also found in ULIS and in the UNCITRAL draft – is retained in the proposed Act.

Under present law, the right to declare a contract avoided because of a breach of contract is in general subject to the condition that the breach must be fundamental. However, there are some exceptions in the present Act, the most important being that in sales between merchants every delay, either in delivery (section 21, para. 2) or in payment (section 28, para. 1), entitles the aggrieved party to declare the contract avoided.

It is proposed to remove these exceptions and consistently make it a condition for avoidance that the breach is fundamental. One reason for the proposed reform is that for contracts relating to industrial products, avoidance of the contract is a remedy which is used only rarely, when it is clear that the delay is serious. However, it is also proposed to adopt the institution of a *Nachfrist*, which originates in German law and has – with some modifications – also been introduced into ULIS and into the UNCITRAL draft. Accordingly, a seller or a buyer may, when there is a delay in the other party's performance, fix an additional period of time within which performance must occur, and if performance is not affected within this period, declare the contract avoided (see section 21, para. 3, section 28, para. 2, of the present draft).

3.3 Defective Goods

The rules relating to defective goods (sections 42–54) are perhaps those in the present Act that require most attention, particularly having regard to the fact that the Consumer Sales Act contains detailed rules on defects, which in important respects differ from those of the Sale of Goods Act. Some of the rules for consumer sales might well be contemplated for inclusion in the Sale of Goods Act. However, the proposal retains the main structure of the present rules.

The Swedish Sale of Goods Act does not contain any rules on what constitutes a defect in goods sold, or in other words on implied warranties. The whole matter is left outside the scope of legislation. The draft does not propose any change in this respect. Considering the complexity of the subject, it has not been thought feasible to provide statutory rules that would give real guidance for solving the manifold problems that arise with regard to various kinds of sales and goods. Attention is therefore focused on remedies.

As mentioned before, the present Act does not contain any rules imposing on a seller the duty to cure defects in goods. In standard contracts regarding industrial products, in particular the products of the engineering industry, the seller generally undertakes to cure defects. It has been considered suitable to introduce such a duty in the statute, with view particularly to cases where there is no explicit contract undertaking. The duty to cure a defect presupposes that this can be done without undue cost and difficulty (section 42, para. 1 of the draft).

A major question will then be what the buyer's position should be when the seller does not fulfill his obligation to cure a defect. On this point standard contracts are often unclear, and it has been thought necessary to provide detailed rules. Following the lead of the Consumer Sales Act, the proposal gives the buyer the choice between several remedies when the seller does not cure the defect within a reasonable time after the buyer has requested him to do so. The buyer may claim a reduction of the price corresponding to the decrease in value of the goods due to the defect, he may claim a reasonable compensation for the cost of curing the defect himself, or he may, provided that the defect constitutes a fundamental breach of contract, declare the contract avoided or demand new goods (section 42, para. 2, of the draft).

For defects in goods, as for other breaches of contract, the right to claim damages is decided independently of other remedies. The present Act makes a difference between sales of specific goods and sales of generic goods. For sales of specific goods, the right to damages is restricted – in conformity with civil-law principles found in other legal systems as well – to cases of fraud and of undertaking by the seller, with the peculiar feature that the undertaking may be implied (section 42, para. 2). For sales of generic goods, liability is strict (with an exception for impossibility of performance, (section 43, para. 2).

The difference that is thus made between specific and generic goods seems to be peculiar to the Scandinavian Sales Acts, and it is considered to be ill-founded.

Accordingly, it is proposed that it should be abolished. Instead, a kind of compromise between the principle of strict liability for all defects and that of liability only for fraud and undertaking is proposed. Full liability for all the buyer's loss is to presuppose special circumstances, including fraud or action against good faith, failure to inform the buyer of defects of which the seller must have been aware, negligence or lack of care of goods in the seller's custody and negligence in the manufacture of the goods, negligence in the curing of a defect, and – as a sort of general clause supplementing the others – non-compliance with an undertaking by the seller which may be implied by the circumstances (section 43, para. 1, 3 of the draft). The proposed rule is thus most similar to the rule now in force for specified goods. However, a merchant seller is to be liable for "direct loss" (e.g. the buyer's cost of cover when he has avoided the contract) and for "incidental loss" (e.g. expenses caused by the breach) regardless of the special conditions just mentioned, with exception only for cases of *force majeure* (section 43, para. 2 of the draft). Thus, for a merchant seller these conditions will decide his liability for the buyer's "consequential loss" but not his liability for "direct loss" or "incidental loss".

The proposed rules on liability for defects are not to be applied to products liability. This principle – which corresponds with present law – is to be inscribed in the Act (section 43, para. 4).

3.4 The Assessment of Damages

The present statute does not contain any general rules on the assessment of damages, only some special rules regarding damages based on change in price (sections 25, 30, 45). It has been considered necessary to introduce more detailed rules, which will to some extent codify principles already adopted in case law but will also contain some new features. There are different rules for a seller's delay in delivery (section 25), a buyer's delay in delivery (section 30) and defects in the goods (section 45). The greatest practical importance attaches to the differences between damages awarded to a buyer (sections 25, 45) and damages awarded to a seller (section 30).

Two main principles are, however, common to all assessment of damages according to the proposal. One is that the duty of the party suffering damage to try to reduce his loss as much as may reasonably be done is mentioned expressly in all the relevant sections and stressed on numerous occasions in the comments to the proposed rules. The other principle is one of permitting mitigation of damages to a greater extent than before. The proposal adopts neither the principal of "adequate causation", which has until now been considered to apply to contractual damages as well as to tort damages under Swedish law, nor the Anglo-American rule in "Hadley v. Baxendale". Instead much scope is to be left to the discretion of the courts, and some circumstances are mentioned for the guidance of the courts. One such circumstance is the normal loss of a party in the plaintiff's position. Another one is the ability of the defendant to foresee the special loss of the plaintiff, not only at the time of the making of the contract but also later when preparing performance (sections 25, para. 3, 30 para. 4, 45 para. 3 of the draft).

The detailed rules devote some attention to a plaintiff's choice between basing his claim on cover (or on the difference between the agreed price and the price that is to be taken into account when assessing the loss) and basing it on the lost profits of the plaintiff. In general, a plaintiff is supposed to resort to cover, and he may claim lost profit only under exceptional circumstances (section 25 para. 2 with regard to buyer's damages, section 30 para. 3 with regard to seller's damages). However, the right to choose lost profit as a basis for damages is to be awarded more liberally to a seller than to a buyer, as a seller by selling goods once sold on the same market another time will often lose the profit which he would have made by the first sale.

When damages are assessed not on the basis of a special cover transaction but on a difference in price due to fluctuations in the market, the relevant time according to the proposal is the time when the contract is avoided (section 25 para. 2 with regard to buyer's damages, section 30 para. 3 with regard to seller's damages), not, as under the present Act, the time when goods should have been delivered or payment effected. In this respect, the proposed Act follows ULIS and the UNCITRAL draft. One reason for the proposed reform is that damages based on price fluctuations should correspond as closely as possible to damages based on a cover transaction (which cannot be undertaken until the contract is avoided).

3.5 Termination of a Contract of Manufacture

The present Act does not contain any rule on the right of a buyer who has contracted for the manufacture of the goods to terminate the contract when he finds that he does not want the goods he has ordered. In theory at least, the seller is, even if the buyer wants to terminate the contract, entitled to continue the manufacture and, when the goods are ready, claim the price from the buyer. In practice, however, the seller will often break off the manufacture of the goods and claim damages, which will then probably – there is little case law to clarify the issue – be based on the price reduced by the cost that the seller saves by breaking off the manufacture.

This matter has been considered so important that it should not be left out of the statute. It forms the subject of a new section (section 37; the rule now found in this section is to be removed to section 17). In the first place the buyer has been given a right to terminate the contract of manufacture, which means that the seller is bound to break off the manufacture at the request of the buyer. In the second place, the compensation awarded to the seller is to be computed according to special rules.

The seller is to break off manufacture if the buyer terminates the contract at a time when no work or only a minor part of the work has been performed, unless there is special inconvenience to the seller in breaking off the work (section 37 para. 1 of the draft). Inconvenience may consist, e.g., in the necessity of dismissing workers, whom for reasons of labour policy or for maintaining a satisfactory labour force the seller wants to retain. However, since it is customary that a seller breaks off manufacture even if he is not legally obliged to do so, this part of the rule is probably less important.

The proposed rule for assessing the compensation, when manufacture

is broken off, is without doubt of greater importance, since it is based on a method which is different from the one now generally used and in many cases less favourable to the seller. The method is that of adding various items of compensation (section 37 para. 2). The seller should have in the first place full compensation for costs due to the making of the contract, to work performed and to breaking off performance. In addition he should have a reasonable compensation for profit on the contract. When estimating what is a reasonable compensation, account should be taken of the time that has passed between the making of the contract and the termination, the amount of work performed, the possibility of making profit out of another contract that can be substituted for the one terminated, and other circumstances. It is suggested that if a contract is terminated shortly after its conclusion, when no work has yet been performed, the seller should in general be entitled only to a limited amount of profit, whereas if a substantial part of the contract has been performed, he should have more. An overriding principle is that considerable importance should be attached to the possibility of making similar profit out of another contract. If such possibility seems to be lacking, the compensation should approach the full profit that the seller would have made out of the terminated contract; if the seller can make the same profit out of another contract, there is no need for letting him also make profit out of the one that has been terminated.

It may be mentioned that many of the ideas laid down in the proposed new rules are derived from the American "Armed Services Procurement Regulation" and "Air Force Procurement Instruction".

3.6 Adaptation to Transportation Practice

The Scandinavian Sales Acts contain not only provisions relating to the duties of seller and buyer when the sale involves transportation of the goods without any debited provisions (sections 9–11), but also sections on the meaning of certain trade terms ("f.o.b." section 62, "c.&f." section 63, "c.i.f." section 64, and "free delivered" section 65). The latter sections were considered to be useful at the time of the making of the Acts, since the meaning of the terms was open to considerable doubt at that time.

The rules relating to transportation now raise two principal problems. One arises from the fact that transportation technique is becoming more and more diversified, owing to the development of, e.g., container traffic and computerized handling of goods and payments. Strict rules regarding the duties of seller and buyer and on the meaning of trade terms must therefore be made subject to more exceptions than earlier. The other problem concerns the usefulness of rules regarding trade terms, considering the fact that in the "Incoterms" seller and buyer have a convenient means of amplifying and fixing the meaning of the terms, without resorting to the Act.

Under these circumstances it was considered doubtful to what extent a revised Sales Act should deal with matters in which transportation is involved. The outcome of the deliberations is as follows. The Act must undoubtedly contain at least some rules dealing with transportation, in order to cope with cases where for one reason or another no explicit, or only very fragmentary, contract clauses deal with the matter. Furthermore, it

should be possible to link special clauses, especially trade terms, with the system of the statute. On the other hand, the legislator should not attempt to steer the evolution but rather confine himself to providing rules that are flexible enough to be used under modern and future transportation practice.

Accordingly, the proposed Act contains some general rules that are to be applied when there is no explicit provision as to transportation in the contract (section 9), or when such a provision prescribes only that the seller is to arrange for the transportation of the goods (section 10). It also contains some special rules regarding the meaning of the same trade terms as mentioned before (sections 62–65). The rules are less detailed than before and give much scope to the application of trade usage regarding transportation in connection with sales.

Even if the seller is to arrange for transportation, risk normally passes when he hands over the goods to an independent transporter. On this point the proposed rule agrees with the one now in force (section 10). It is left open to decide who should be considered an independent transporter, and it is therefore possible that, e.g., a forwarding agent may be considered as such, depending on the terms on which he contracts.

When transportation includes carriage by sea and risk is to pass at the port of loading, the principle to be applied in doubt is the one that risk passes at the time when goods are handed over to the shipowner. However, when a shipped bill of lading may be required by the buyer (which often is the normal case, not the exception) risk passes only when goods pass the railing of the ship (section 10, 62–64 of the draft). It is hoped that these rules will be flexible enough to be adapted to the various methods of transportation and of documentation of transportation employed in practice.

With regard to payment against documents, or at least before arrival of the goods, the proposed rules are also aimed at proving maximum flexibility consistent with the aim of providing guidance for doubtful cases (section 16).

Lagförslag

1 Förslag till Köplag

Härigenom föreskrives följande

Allmänna bestämmelser

1 § Denna lag är tillämplig på köp av lös egendom. Lagens bestämmelser om säljares och köpares rättigheter och skyldigheter gäller såvitt ej annat är avtalat eller särskilt föreskrivet. Köpeavtal skall tolkas och tillämpas med beaktande av tro och heder samt god affärssed.

Handelsbruk och annan sedvänja samt bruk som utbildats mellan parterna gäller framför lagens regler, såvitt ej tillämpning därav skulle vara oskälig.

Lagen gäller i tillämpliga delar även för byte.

Om köp och byte av tomträtt gäller bestämmelser i jordabalken.

2 § Avtal om tillverkning och framställning av gods anses i denna lag som köp, om tillverkaren helt eller till huvudsaklig del skall tillhandahålla materialet, såvida ej är fråga om uppförande av byggnad eller annan anläggning på mark eller i vatten.

3 § Köp som ej avser bestämt gods utan egendom av angivet slag kallas i denna lag leveransavtal. Även köp av egendom som skall tagas ut ur bestämt gods är leveransavtal.

Avser köpet gods som utan olägenhet kan bytas ut mot egendom av samma beskaffenhet anses det såsom leveransavtal, om det kan antagas att parterna icke tillmätt valet av gods avgörande betydelse.

4 § Driver såväl köpare som säljare affärsmässigt organiserad verksamhet kallas köp mellan dem handelsköp om köpet slutes för deras rörelse.

Bestämmande av priset

5 § Framgår priset ej av avtalet eller omständigheterna, är köparen skyldig att betala vad som är skäligt med hänsyn till godsets art och beskaffenhet, gängse pris vid tiden för köpet samt omständigheterna i övrigt.

6 § Mottager köparen vid handelsköp räkning är han skyldig att betala det i räkningen upptagna priset, om han ej utan oskäligt uppehåll meddelar säljaren att priset icke godkännes. Detta gäller dock ej om det visas att lägre pris blivit bestämt eller om fordrat belopp är uppenbart oskäligt.

7 § Skall priset beräknas efter antal, mått eller vikt, hänföres beräkningen till den tidpunkt då faran för godset går över på köparen.

8 § Vid beräkning av pris efter godsets vikt avräknas vikten av förpackning (taravikt).

Avlämnande av godset

9 § Godset avlämnas där säljaren vid köpet hade driftställe eller, om han saknade sådant, sitt hemvist. Visste parterna eller borde de ha vetat att godset fanns på annan plats, avlämnas det där det fanns.

Godset är avlämnat när det tagits om hand av köparen eller av någon för hans räkning. Skall godset hämtas av köparen utan medverkan av säljaren och är tiden när detta får ske inne, är godset dock avlämnat när det finns avskilt för köparens räkning och tillgängligt för avhämtning samt köparen fått kännedom om detta.

10 § Skall säljaren sända godset till köparen och skall därvid transport ske från en ort till en annan, är godset avlämnat när det tagits om hand av någon som åtagit sig transporten från avsändningsorten. Skall när godset avsändes med fartyg säljaren tillhandahålla köparen ombordkonossement, är godset dock ej avlämnat förrän det kommit innanför fartygets sida. Kostnaden för transporten från avsändningsorten åvilar köparen, såvitt ej annat är avtalat eller framgår av omständigheterna.

Erfordras transport, som säljaren skall ombesörja, endast inom en och samma ort är godset ej avlämnat förrän det kommit i köparens besittning.

11 § Finns godset hos tredje man och skall denne efter köpet fortsätta att förvara det för köparens räkning, är godset avlämnat när underrättelse om köpet kommit tredje mannen till handa. Kostnader för godset som uppkommit dessförinnan åvilar säljaren.

Tiden för köpets fullgörande

12 § Utvisar ej avtalet eller omständigheterna när säljaren eller köparen skall fullgöra vad som åligger honom, fullgöres det efter anfordran.

13 § Anges viss tidrymd, inom vilken godset bör avlämnas, bestämmer säljaren närmare tid för avlämnandet, såvida det icke framgår av omständigheterna att det var av hänsyn till köparen som närmare tid ej angavs.

Rätt att innehålla godset eller betalningen

14 § Säljaren får hålla godset inne till dess priset betalas. Köparen får innehålla betalningen till dess godset hålles honom tillhanda och han haft tillfälle till sådan undersökning av detta som följer av sedvänja eller bör medges med hänsyn till omständigheterna.

15 § Skall godset sändas från den ort där det skall avlämnas, får ej säljaren på grund av vad som föreskrives i 14 § första meningen underlåta att avsända det, men får i stället hindra att det lämnas ut till köparen på bestämmelseorten.

16 § Utfärdas i fall som avses i 15 § konossement för godsets transport fram till bestämmelseorten eller transporteras godset eljest till köparen på sådana villkor att säljaren ej längre får förfoga över godset, är köparen vid handelsköp skyldig att betala mot konossement eller när han mottagit fraktsedel eller annat sådant bevis för att godset transporteras på sätt som nämnts. Köparen får i sådant fall ej innehålla betalningen därför att godset ännu icke kommit honom till handa eller han ej haft tillfälle att undersöka det.

Faran för godset

17 § Sedan godset är avlämnat står köparen faran för att det av våda förstöres, kommer bort, försämras eller minskas, och han är därför, trots att sådan händelse inträffat, skyldig att betala godsets pris.

Hämtas eller mottages ej godset i rätt tid eller ges det ej ut till köparen till följd av annat dröjsmål på hans sida, går faran över på köparen vid den tid godset senast bort vara avlämnat, vid leveransavtal dock endast om gods skilts av för köparens räkning.

Avkastning m. m. av godset

18 § Avkastning som godset ger innan det skall avlämnas ingår ej i köpet, såvida icke med fog kunde beräknas att den skulle falla senare.

Ger godset avkastning efter den tidpunkt då det skall avlämnas ingår avkastningen i köpet, såvida icke med fog kunde beräknas att den skulle falla tidigare.

19 § I köp av aktie ingår utdelning som vid köpet ännu icke förfallit till betalning. Hade vid köpet ännu icke kunnat utövas företrädesrätt att deltaga i emission, som tillkommer aktieägare, ingår även sådan rätt i köpet.

Avser köpet aktie i avstämningsbolag ingår i köpet utdelning och företrädesrätt att deltaga i emission, som tillkommer aktieägare, om aktien enligt köpet skall överlämnas till Värdepapperscentralen VPC Aktiebolag för registrering av förvärvet på köparen senast på den i beslut om utdelning eller emission angivna avstämningsdagen.

20 § I köp av räntebärande papper ingår ränta för tid efter det papperet skall avlämnas. Köparen får dock även uppbära ränta för tid dessförinnan,

om den förfaller efter den tidpunkt då papperet skall avlämnas. Utöver priset för papperet skall köparen i sådant fall till säljaren betala vad som svarar mot den ränta han sålunda får uppbära.

Säljes fordran som osäker, ingår i köpet all ränta som kan uppbäras efter den tidpunkt då papperet skall avlämnas.

Säljarens dröjsmål med godsets avlämnande

21 § Avlämnas ej godset i rätt tid och beror det ej av köparen eller händelse för vilken denne står faran, får köparen kräva att säljaren fullgör köpet eller häva köpet enligt vad som sägs i det följande.

Är omständigheterna sådana som anges i 24 § andra meningen eller skulle fullgörande medföra uppoffringar som står i uppenbart missförhållande till det intresse köparen har av köpet, får denne icke kräva att säljaren fullgör köpet. Består ej hindret under avsevärd tid får köparen dock, sedan hindret fallit bort, åter kräva att köpet fullgöres.

Köparen får häva köpet om dröjsmålet är av väsentlig betydelse för honom och säljaren insett eller bort inse detta eller om han förelagt säljaren skälig tilläggstid för avlämnande men avlämnande icke skett inom denna tid.

Framgår av säljarens förklaring eller måste eljest antagas att dröjsmål som ger köparen rätt att häva kommer att inträffa, får köparen häva köpet omedelbart.

22 § Skall godset avlämnas efter hand i särskilda poster, får köparen häva köpet enligt 21 § tredje eller fjärde stycket endast beträffande post som fördröjts eller som måste antagas bli fördröjd. Är det sådant sammanhang mellan posterna att köparen skulle ha betydande olägenhet av att stå kvar vid köpet endast delvis, får han häva köpet i dess helhet.

23 § Lider köparen skada genom säljarens dröjsmål har han rätt till skadestånd, om ej säljaren visar att dröjsmålet icke kan läggas honom eller någon för vilken han svarar till last som försummelse och att det icke heller beror på omständigheter som säljaren bort beakta vid köpet.

Måste säljaren inse att dröjsmål kommer att inträffa men underrättar han ej köparen om detta utan uppskov, är säljaren skyldig ersätta skada som därigenom uppkommer.

24 § Vid leveransavtal har köparen rätt till ersättning för skada genom säljarens dröjsmål, även utan att detta följer av 23 §. I sådant fall utgår dock ej ersättning, om fullgörande av köpet hindrats eller blivit oskäligt betungande för säljaren till följd av krig, uppror eller inre oroligheter, rekvisition eller annat förfogande efter beslut av myndighet, införsel- eller utförselförbud, naturkatastrof, avbrott i den allmänna samfärdseln eller kraftförsörjningen, omfattande eldsvåda, betydande arbetskonflikt eller annan omständighet av lika ovanlig beskaffenhet och ingripande betydelse.

25 § Skadestånd på grund av säljarens dröjsmål omfattar ersättning för direkt förlust, för utlägg och för följdförlust. Försummar köparen att vidtaga skäliga åtgärder för att begränsa sin förlust, sättes skadeståndet ned i motsvarande mån.

Har köparen hävt köpet och till högre pris gjort täckningsköp, motsvarar ersättning för direkt förlust prisskillnaden mellan de båda köpen. Visas ej att täckningsköp gjorts motsvarar ersättningen skillnaden mellan priset enligt köpet och det vid tiden för hävningen gängse priset på sådant gods som köpet avser. Kunde täckningsköp icke göras eller hade köparen grundad anledning att icke göra sådant köp, skall ersättningen för direkt förlust anses motsvara den vinst han skulle ha gjort om godset avlämnats i rätt tid.

Skadeståndet kan sättas ned i den mån det är skäligt med hänsyn till dess storlek i jämförelse med den förlust som vanligen uppkommer i liknande fall, säljarens möjligheter att förutse och hindra förlustens uppkomst samt omständigheterna i övrigt.

26 § Frågar säljaren när han är i dröjsmål och ännu ej avlämnat godset om köparen trots dröjsmålet vill ta emot detta, åligger det köparen att svara utan oskäligt uppehåll. Gör han ej det får han ej längre kräva att säljaren fullgör köpet. Detsamma gäller även utan att fråga ställts, om köparen ej inom rimlig tid sedan dröjsmål inträffat kräver att köpet fullgöres.

27 § Vill köparen, när han får veta att godset avlämnats för sent, åberopa dröjsmålet, skall han utan oskäligt uppehåll meddela säljaren detta. Gör han ej det förlorar han rätten att göra gällande befogenhet på grund av dröjsmålet. Vill köparen häva köpet skall han meddela det utan oskäligt uppehåll. Gör han ej det får han ej häva.

Köparens dröjsmål med betalningen

28 § Betalas ej priset i rätt tid och beror det ej av säljaren eller händelse för vilken denne står faran, får säljaren kräva att köparen fullgör köpet eller häva köpet enligt vad som sägs i det följande. Detsamma gäller om köparen skall acceptera växel eller ställa remburs eller bankgaranti och detta ej sker i rätt tid.

Säljaren får häva köpet om dröjsmålet är av väsentlig betydelse eller om han förelagt köparen skälig tilläggstid för betalning men denne icke betalat inom denna tid eller om betalning skall ske enligt 16 §. Har godset kommit i köparens besittning får säljaren häva köpet endast om han gjort förbehåll därom eller köparen utan fog avvisat godset.

Framgår av köparens förklaring eller måste eljest antagas att dröjsmål som ger säljaren rätt att häva kommer att inträffa får säljaren häva köpet omedelbart. Sådan hävning är dock utan verkan om köparen genast ställer säkerhet eller betalar priset.

29 § Skall priset betalas efter hand allteftersom godset avlämnas i särskilda poster, får säljaren häva köpet enligt 28 § andra eller tredje stycket endast i fråga om den post, till vilken dröjsmålet hänför sig eller i fråga om vilken dröjsmål måste antagas komma att inträffa.

30 § Lider säljaren skada genom köparens dröjsmål med betalningen har han rätt till skadestånd, om ej dröjsmålet beror på lag, avbrott i den allmänna samfärdseln eller annat liknande hinder.

Skadestånd på grund av köparens dröjsmål omfattar ersättning för direkt förlust, för utlägg och för följdförlust. Försummar säljaren att vidtaga skäliga åtgärder för att begränsa sin förlust, sättes skadeståndet ned i motsvarande mån.

Har säljaren hävt köpet och sålt godset på nytt till lägre pris, motsvarar ersättning för direkt förlust prisskillnaden mellan de båda köpen. Visas ej att godset sålts på nytt motsvarar ersättningen skillnaden mellan priset enligt köpet och det vid tiden för hävningen gängse priset på sådant gods som köpet avser. Hade säljaren grundad anledning att icke sälja godset på nytt eller går han genom ny försäljning miste om vinst som han annars kunnat göra, skall ersättningen för direkt förlust anses motsvara den vinst han skulle ha gjort om köparen rätteligen fullgjort köpet.

Skadeståndet kan sättas ned i den mån det är skäligt med hänsyn till dess storlek i jämförelse med den förlust som vanligen uppkommer i liknande fall, köparens möjligheter att förutse och hindra förlustens uppkomst samt omständigheterna i övrigt.

31 § Frågar köparen när han är i dröjsmål och ännu ej betalat priset om säljaren trots dröjsmålet vill stå fast vid köpet och har godset ej tagits om hand av köparen eller av någon för hans räkning, åligger det säljaren att svara utan oskäligt uppehåll. Gör han ej det får han ej längre kräva att köparen fullgör köpet. Detsamma gäller även utan att fråga ställts, om säljaren ej inom rimlig tid sedan dröjsmål inträffat kräver att köpet fullgöres.

32 § Vill säljaren, när priset betalats för sent, häva köpet, skall han utan oskäligt uppehåll meddela köparen detta. Gör han ej det får han ej häva.

Köparens underlåtenhet att mottaga godset

33 § Hämtas eller mottages ej godset i rätt tid eller ges det ej ut till köparen till följd av annat dröjsmål på hans sida, åligger det säljaren att ta vård om godset. Om godset sänts till annan ort har dock säljaren sådan skyldighet endast om det på bestämmelseorten finns någon som på hans vägnar kan ta hand om godset och det kan ske utan väsentlig kostnad eller olägenhet.

34 § Kan säljaren ej utan väsentlig kostnad eller olägenhet fortsätta att vårda godset eller tar icke köparen efter uppmaning av säljaren hand om det inom skälig tid, får säljaren avyttra godset. Han skall därvid förfara med omsorg och om så kan ske underrätta köparen i god tid före försäljning. Kan godset ej avyttras eller är uppenbart att kostnaderna vid en försäljning icke skulle täckas av priset, får säljaren förfoga över godset på annat sätt.

Vad säljaren sålunda uppburit eller kunnat utvinna av godset skall han redovisa till köparen i avräkning på priset. Överskott tillfaller köparen.

35 § Finns anledning antaga att gods som säljaren har att vårda förstöres, snabbt försämras eller faller i värde, eller fordrar det alltför kostsam vård, åligger det säljaren att avyttra godset enligt 34 §.

36 § Har säljaren utgifter för godsets vård eller andra kostnader till följd

av att köparen ej hämtat eller mottagit godset i rätt tid, har säljaren rätt till ersättning för dessa. Till säkerhet för sådan ersättning får säljaren hålla godset inne.

Avbeställning

37 § Vid avtal om tillverkning och framställning av gods får köparen genom avbeställning kräva att tillverkningen ställes in, om intet eller endast en mindre del av denna utförts och detta kan ske utan väsentlig olägenhet för säljaren.

Ställes tillverkningen in efter avbeställning skall köparen ersätta de kostnader som säljaren haft för att ingå och fullgöra avtalet, i den mån dessa icke kan tillgodogöras på annat sätt, samt kostnader till följd av avbeställningen. Säljaren har dessutom rätt till skälig ersättning för utebliven vinst och för annan förlust. Utebliven vinst beräknas med hänsyn till den tid som förflutit mellan avtalet och avbeställningen, omfattningen av nedlagt arbete, möjligheten att på annat sätt göra avsedd vinst och omständigheterna i övrigt.

Ränta på priset

38 § I fråga om ränta på priset gäller bestämmelserna i räntelagen (1975:635).

Får säljaren kräva att priset betalas mot att gods eller dokument eller bevis som avses i 16 § hålles köparen tillhanda, utgår dock, även om förfallodagen ej är bestämd i förväg, ränta enligt 6 § räntelagen från den dag då säljaren framställer sådant krav samt, till följd av att betalning därvid ej sker, håller gods, dokument eller bevis inne.

Köparens obestånd

39 § Om köparen efter köpet försättes i konkurs, ansöker om förordnande av god man enligt ackordslagen (1970:847) eller eljest kommer på sådant obestånd att det måste antagas att han icke i rätt tid kan betala priset, får säljaren till dess säkerhet ställes eller betalning sker hålla godset inne eller, om det avsänts till köparen men ej kommit i dennes besittning, hindra att det lämnas ut till denne.

40 § Är köparen på obestånd enligt 39 § får säljaren häva köpet enligt 28 § tredje stycket. Har köparen försatts i konkurs innan säljaren hunnit häva köpet, skall säljaren dock först fråga konkursboet om det vill tillträda köpet. Om boet ej utan oskäligt uppehåll svarar samt ställer säkerhet eller betalar priset får säljaren häva köpet.

Häves köpet skall köparen ersätta säljarens skada enligt 30 §.

41 § Lämnas godset ut till köparen eller hans konkursbo efter det han ansökt om förordnande av god man enligt ackordslagen (1970:847) eller försatts i konkurs, får säljaren, om priset icke betalats eller genast betalas, kräva att godset lämnas tillbaka. Detta gäller dock ej om priset icke förfallit till betalning och köparen eller konkursboet, som förklarat sig tillträda köpet,

genast efter uppmaning ställer säkerhet.

Har konkursboet sålt godset eller eljest förfogat över det så att det icke kan lämnas tillbaka i väsentligen oförändrat skick, får boet ej vägra att tillträda köpet.

Felaktigt gods m. m.

42 § Är godset felaktigt får köparen göra prisavdrag som svarar mot felet eller kräva att säljaren, om det kan ske utan oskälig kostnad eller olägenhet, låter avhjälpa felet. Är felet av väsentlig betydelse för köparen, får han med avvisande av godset häva köpet eller, vid leveransavtal, i stället kräva felfritt gods.

Är säljaren skyldig att avhjälpa fel men har rättelse icke skett inom skälig tid efter det att köparen framställt anspråk på grund av felet, får köparen då göra prisavdrag eller kräva skälig ersättning för felets avhjälpande eller avvisa godset enligt första stycket.

43 § Lider köparen skada genom att godset är felaktigt, har han rätt till skadestånd, om godset avviker från vad som kan anses utfäst av säljaren eller om säljaren handlat i strid mot tro och heder eller om han försummat att upplysa köparen om fel som han måste ha känt till. Detsamma gäller om felet uppkommit genom att säljaren vanvårdat godset eller annars genom hans vållande.

Är säljaren näringsidkare och har godset sålts i hans yrkesmässiga verksamhet, har köparen, även utan att detta följer av första stycket, rätt till ersättning för direkt förlust samt för utlägg, dock ej om omständigheterna är sådana som sägs i 24 § andra meningen.

Visar säljaren försummelse vid avhjälpande av fel, skall han ersätta skada som köparen lider därigenom.

Denna lags bestämmelser om rätt till skadestånd äger icke tillämpning på personskada eller skada på annan egendom än det sålda godset.

44 § Avgörande för om godset är felaktigt är dess beskaffenhet vid den tid då faran för godset går över på köparen. Säljaren svarar dock även för senare försämring av godset, om denna är en följd av hans vållande.

45 § Skadestånd på grund av att godset är felaktigt omfattar ersättning för direkt förlust, för utlägg och för följdförlust. Försummar köparen att vidtaga skäliga åtgärder för att begränsa sin förlust, sättes skadeståndet ned i motsvarande mån.

Ersättning för direkt förlust motsvarar, om ej köpet hävts eller felet avhjälpts eller köparen fått felfritt gods, skillnaden mellan vad godset skulle ha varit värt för köparen i felfritt skick och dess värde när det är felaktigt. Har köparen hävt köpet beräknas ersättning för direkt förlust enligt 25 § andra stycket.

Skadeståndet kan sättas ned i den mån det är skäligt med hänsyn till dess storlek i jämförelse med den förlust som vanligen uppkommer i liknande fall, säljarens möjligheter att förutse och hindra förlustens uppkomst samt omständigheterna i övrigt.

46 § Skall godset avlämnas efter hand i särskilda poster och är någon av dem felaktig, får köparen häva köpet enligt 42 § endast beträffande den felaktiga posten. Måste antagas att felaktiga poster kommer att avlämnas, får köparen omedelbart häva köpet beträffande dessa. Är det sådant sammanhang mellan posterna att köparen skulle ha betydande olägenhet av att stå kvar vid köpet endast delvis, får han häva köpet i dess helhet.

47 § Har köparen före köpet undersökt godset eller ej följt säljarens uppmaning att göra det eller har köparen satts i tillfälle att före köpet undersöka prov, får han ej åberopa fel som han bort märka vid undersökningen. Detta gäller dock ej om säljaren handlat i strid mot tro och heder eller det ej kan läggas köparen till last att han underlåtit eller begränsat undersökningen eller ej anmärkt på felet.

48 § Har gods sålts i befintligt skick eller med liknande förbehåll anses det trots detta felaktigt, om det ej är sådant som köparen haft anledning räkna med samt säljaren måste ha insett detta men underlåtit att upplysa köparen om rätta förhållandet. Detsamma gäller om godset är i väsentligt sämre skick än köparen med hänsyn till godsets pris och omständigheterna i övrigt haft skäl att förutsätta.

49 § Har köparen framställt anspråk på grund av att godset är felaktigt och erbjuder sig säljaren därvid, utan att han är skyldig till det, att avhjälpa felet eller att tillhandahålla felfritt gods i det felaktigas ställe, får köparen icke göra prisavdrag eller avvisa godset, om rättelsen sker genast och utan kostnad eller väsentlig olägenhet för honom.

50 § Vid brist i godset får köparen kräva ut vad som fattas. I övrigt gäller i tillämpliga delar vad som föreskrives om felaktigt gods.

51 § Köpare som driver affärsmässigt organiserad verksamhet skall vid köp för sin rörelse i enlighet med god affärssed undersöka godset så snart detta kommit honom till handa.

52 § Vill köparen göra gällande befogenhet på grund av att godset är felaktigt, skall han underrätta säljaren om detta utan oskäligt uppehåll efter det han märkt eller bort märka felet. Gör han ej det förlorar han rätten att göra gällande befogenhet på grund av felet.

Vill köparen kräva att säljaren låter avhjälpa felet eller vill han häva köpet eller kräva annat gods, skall han meddela det utan oskäligt uppehåll. Gör han ej det får han ej göra gällande sådan befogenhet.

53 § Vad som föreskrives i 52 § gäller ej, om säljaren handlat i strid mot tro och heder eller grovt vårdslöst.

54 § Meddelar ej köparen säljaren inom två år från det han har mottagit godset att han vill utöva befogenhet på grund av att godset är felaktigt, förlorar han rätten att göra gällande sådan befogenhet, såvida ej säljaren har åtagit sig att svara för godset även efter denna tid eller han har handlat i strid mot tro och heder.

Avvisande av godset och hävning av köpet

55 § Vill köparen avvisa gods som han mottagit är han skyldig att ta vård om det för säljarens räkning. Vad som föreskrives i 34–36 §§ om säljarens vård för köparens räkning äger därvid motsvarande tillämpning.

56 § Har gods som köparen vill avvisa sänts till honom och hålles det honom till handa på bestämmelseorten, är han skyldig att ta emot godset, om det kan ske utan att priset betalas och utan väsentlig kostnad eller olägenhet. Detta gäller dock ej om säljaren befinner sig på bestämmelseorten eller där har någon som kan ta hand om godset på hans vägnar.

Tar köparen emot godset blir 55 § tillämplig.

57 § Häves köpet bortfaller säljarens skyldighet att ge ut godset och köparens att betala priset.

I den mån köpet fullgjorts skall vardera parten lämna tillbaka vad han mottagit från andra parten. Säljaren får därvid hålla priset inne till dess godset återlämnas, och köparen innehålla godset till dess säljaren återbetalar priset och ger ut den ersättning köparen kan ha rätt till. Ställes säkerhet får part dock ej hålla inne vad han mottagit.

Köparen är skyldig att ge ut avkastning som han uppburit eller skälig ersättning för nytta som han haft av godset. Om skyldighet att ge ut ränta när köp häves föreskrives i räntelagen (1975:635).

58 § Köparen förlorar rätten att avvisa godset om han icke kan lämna det tillbaka väsentligen oförändrat och oförminskat.

Första stycket gäller ej om godset förstörts, försämrats eller minskats av våda eller om det förändrats endast genom sin egen beskaffenhet eller till följd av åtgärd som varit nödvändig för dess undersökning eller som köparen vidtagit innan han visste eller bort veta att han hade rätt att avvisa godset. Har godset försämrats eller minskats av annan anledning än som sagts nu förlorar köparen ändock ej rätten att avvisa godset om han ersätter säljaren för minskningen i dess värde.

Rättsligt fel

59 § Tillhör godset annan än säljaren och förvärvar köparen därför ej äganderätt till godset skall säljaren återlämna vad som betalats av priset med avdrag för vad köparen kan ha fått ut av annan.

Var köparen vid köpet i god tro skall säljaren, även om han själv var i god tro, ersätta köparens skada.

Är godset i strid mot vad köparen vid köpet hade skäl att förutsätta belastat med rätt för tredje man får köparen göra prisavdrag som svarar mot belastningen eller, om inskränkningen i hans rätt är väsentlig, häva köpet. Vad som föreskrives i andra stycket äger därvid motsvarande tillämpning.

Öppet köp

60 § Har öppet köp avtalats och godset avlämnats, står köparen faran för godset till dess det lämnas tillbaka.

Vissa meddelanden enligt denna lag

61 § Har meddelande som köparen vill lämna säljaren enligt 6, 26, 27, 52 eller 54 § lämnats in för befordran med post eller telegraf eller avsänts med telex och försenas det eller kommer det ej fram, förlorar icke köparen därför rätt att göra befogenhet gällande. Motsvarande gäller om meddelande från säljaren enligt 31 eller 32 §.

Kan det antagas vara av väsentlig betydelse för köparen eller säljaren att veta när andra parten vidtager åtgärd som ankommer på honom enligt denna lag, skall underrättelse om åtgärden lämnas utan uppskov. Lämnar part ej sådan underrättelse, skall han ersätta skada som uppkommer till följd härav.

Betydelsen av vissa leveransklausuler

62 § Har gods sålts *fritt ombord (fob)* med angivande av viss ort, är det avlämnat när det tagits om hand av den som åtagit sig transporten från denna ort. Skall säljaren tillhandahålla köparen ombordkonossement är godset dock ej avlämnat förrän det kommit innanför fartygs sida. Kostnaden för transport till den angivna orten och för åtgärder som enligt lag eller sedvänja där ankommer på avlastare åvilar säljaren. Kostnaden för transport från den angivna orten åvilar köparen.

Betalning av priset sker enligt 16 §.

63 § Har gods sålts *cost and freight (c & f, cf)* med angivande av viss bestämmelseort, är det avlämnat när det tagits emot av den som åtagit sig sjötransport eller av annan motsvarande fraktförare för transport till denna ort. Skall säljaren tillhandahålla köparen ombordkonossement är godset dock ej avlämnat förrän det kommit innanför fartygs sida. Kostnaden för transport till den angivna orten åvilar säljaren.

Betalning av priset sker enligt 16 §.

64 § Har gods sålts *cost, insurance, freight (cif)* med angivande av viss bestämmelseort, äger 63 § motsvarande tillämpning.

Det åligger därutöver säljaren att teckna sedvanlig försäkring för transporten. Gör han ej det får köparen teckna försäkring och räkna av kostnaden för denna på priset. Tecknas icke försäkring har köparen rätt till ersättning för skada som skulle ha täckts av försäkringen. Är kontraktsbrottet väsentligt får köparen häva köpet.

65 § Har godset sålts *fritt levererat* eller *levererat* med angivande av viss ort dit det skall transporteras, är det avlämnat när det kommit fram till denna ort. Kostnaderna för transport till den angivna orten åvilar säljaren.

Denna lag träder i kraft den , då lagen (1905:38 s. 1) om köp och byte av lös egendom upphör att gälla. Äldre lag gäller dock ifråga om köp som ingåtts före den nya lagens ikraftträdande.

2. Förslag till Lag om ändring i konsumentköplagen (1973:877)

Härigenom föreskrives att 2–11 och 15–18 §§ konsumentköplagen (1973:877) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
2 §	
Vid köp som omfattas av denna lag skall köparen alltid ha de befogenheter som tillerkännes köpare i lagen. Förbehåll som inskränker sådan befogenhet är ogiltigt.	
Första stycket utgör ej hinder mot att i stället för bestämmelse i lagen tillämpa vad som på grund av avtal eller enligt *lagen (1905:38 s. 1) om köp och byte av lös egendom* eller eljest gäller beträffande köparens förhållande till säljaren eller annan mot vilken han får utöva befogenhet enligt denna lag, under förutsättning att därigenom längre gående befogenhet än enligt lagen tillerkännes köparen.	Första stycket utgör ej hinder mot att i stället för bestämmelse i lagen tillämpa vad som på grund av avtal eller enligt *köplagen (0000:00)* eller eljest gäller beträffande köparens förhållande till säljaren eller annan mot vilken han får utöva befogenhet enligt denna lag, under förutsättning att därigenom längre gående befogenhet än enligt lagen tillerkännes köparen.
3 §	
Har säljaren ej avlämnat varan i rätt tid och beror det ej av köparen eller händelse för vilken denne står faran, får köparen häva köpet, om *ej säljaren efter uppmaning av köparen avlämnar varan inom skälig tid. Detta gäller dock ej om dröjsmålet är av ringa betydelse för köparen. Även utan att sådan uppmaning lämnats har köparen rätt att häva köpet, om det av annan anledning måste ha stått klart för säljaren att dröjsmålet är av ej ringa betydelse för köparen.* Villkor som inskränker köparens rätt att häva köpet skall dock gälla vid köp av vara, som tillverkats särskilt efter köparens anvisningar eller önskemål eller som säljaren eljest måste antagas sakna möjlighet att på rimliga villkor avyttra till annan än köparen, om det ej är uppenbart att genom dröjsmålet köparens syfte med avtalet skulle väsentligen förfelas.	Har säljaren ej avlämnat varan i rätt tid och beror det ej av köparen eller händelse för vilken denne står faran, får köparen häva köpet om *dröjsmålet är av väsentlig betydelse för honom och säljaren insett eller bort inse detta.* Villkor som inskränker köparens rätt att häva köpet skall dock gälla vid köp av vara, som tillverkats särskilt efter köparens anvisningar eller önskemål eller som säljaren eljest måste antagas sakna möjlighet att på rimliga villkor avyttra till annan än köparen, om det ej är uppenbart att genom dröjsmålet köparens syfte med avtalet skulle väsentligen förfelas.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
Dröjer säljaren att avlämna vara, som skall betalas vid eller efter den tid som bestämts för avlämnandet, får köparen innehålla *köpeskillingen* till dess varan hålles honom till handa.	Dröjer säljaren att avlämna vara, som skall betalas vid eller efter den tid som bestämts för avlämnandet, får köparen innehålla *betalningen* till dess varan hålles honom till handa.
4 §	
Är varan *behäftad med fel, som säljaren åtagit sig att avhjälpa, och avhjälpes ej felet* inom skälig tid efter det att köparen framställt anspråk på grund av felet *eller avlämnas ej inom samma tid felfri vara i den felaktigas ställe,* får köparen göra *avdrag på köpeskillingen,* kräva skälig ersättning för avhjälpande *av felet* eller, om felet är av *ej ringa* betydelse för honom, häva köpet. Villkor som inskränker köparens rätt att häva köpet skall dock gälla, om betydande skada skulle åsamkas säljaren genom att köpet häves och han erbjuder köparen skälig ersättning för felet samt det ej är uppenbart att varan icke kan användas för sitt ändamål.	Är varan *felaktig och är säljaren på grund av åtagande eller eljest skyldig att avhjälpa felet, men har rättelse icke skett* inom skälig tid efter det att köparen framställt anspråk på grund av felet, får köparen *då* göra *prisavdrag som svarar mot felet,* kräva skälig ersättning för *dess* avhjälpande eller, om felet är av *väsentlig* betydelse för honom, häva köpet. Villkor som inskränker köparens rätt att häva köpet skall dock gälla, om betydande skada skulle åsamkas säljaren genom att köpet häves och han erbjuder köparen skälig ersättning för felet samt det ej är uppenbart att varan icke kan användas för sitt ändamål.
Avser felet vara, som skall betalas vid eller efter den tid som bestämts för avlämnandet, får köparen *innehålla köpeskillingen* till dess felet avhjälpts eller felfri vara hålles honom till handa. Är det uppenbart att felet *är av endast ringa* betydelse för köparen, får han dock ej innehålla mer än vad som kan antagas motsvara dubbla kostnaden för felets avhjälpande.	Avser felet vara, som skall betalas vid eller efter den tid som bestämts för avlämnandet, får köparen *hålla inne betalningen* till dess felet avhjälpts eller felfri vara hålles honom till handa. Är det uppenbart att felet *ej är av väsentlig* betydelse för köparen, får han dock ej innehålla mer än vad som kan antagas motsvara dubbla kostnaden för felets avhjälpande.
Första och andra styckena gäller även om åtagandet att avhjälpa felet gjorts för säljarens räkning av varans tillverkare eller annan.	
5 §	
Är varan *behäftad med fel* och *skall ej detta avhjälpas på grund av åtagande som avses i 4 §,* får köparen göra *avdrag på köpeskillingen* eller,	Är varan *felaktig* och *är säljaren ej skyldig att avhjälpa fel i varan* får köparen göra *prisavdrag som svarar mot felet* eller, om felet är av *väsentlig*

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
om felet är av *ej ringa* betydelse för honom, häva köpet. I fråga om giltigheten av villkor som inskränker köparens rätt att häva köpet äger 4 § första stycket andra punkten motsvarande tillämpning.	betydelse för honom, häva köpet. I fråga om giltigheten av villkor som inskränker köparens rätt att häva köpet äger 4 § första stycket andra punkten motsvarande tillämpning.
Har köparen framställt anspråk på grund av felet och erbjuder sig säljaren därvid att avhjälpa detta eller att *avlämna* felfri vara i den felaktigas ställe, får köparen ej göra gällande befogenhet enligt första stycket, om rättelsen sker genast och utan kostnad eller väsentlig olägenhet för honom. I fråga om rätt för köparen att innehålla *köpeskillingen* äger 4 § andra stycket motsvarande tillämpning.	Har köparen framställt anspråk på grund av felet och erbjuder sig säljaren därvid att avhjälpa detta eller att *tillhandahålla* felfri vara i den felaktigas ställe, får köparen ej göra gällande befogenhet enligt första stycket om rättelsen sker genast och utan kostnad eller väsentlig olägenhet för honom. I fråga om rätt för köparen att innehålla *betalningen* äger 4 § andra stycket motsvarande tillämpning.
6 §	
I fall som avses i 3 §, 4 § första och tredje styckena samt 5 § första stycket har köparen rätt till skälig ersättning för *utgift* som han ådragit sig till följd av dröjsmål eller fel, om ej säljaren visar att försummelse icke ligger honom till last. Rätt till ersättning för avhjälpande av fel tillkommer dock ej köparen i annat fall eller i vidare mån än som föreskrives i 4 §.	I fall som avses i 3 §, 4 § första och tredje styckena samt 5 § första stycket har köparen rätt till skälig ersättning för *utlägg* som han ådragit sig till följd av dröjsmål eller fel, om ej säljaren visar att försummelse icke ligger honom till last. Rätt till ersättning för avhjälpande av fel tillkommer dock ej köparen i annat fall eller i vidare mån än som föreskrives i 4 §.
7 §[1]	
Har säljaren vid köpet eller på varans förpackning eller i annons eller annat meddelande avsett att komma till allmänhetens eller köparens kännedom lämnat vilseledande uppgift om varans beskaffenhet eller användning och kan uppgiften antagas ha inverkat på köpet, skall varan anses *behäftad med fel*. Detta gäller dock ej, om säljaren tydligt rättat uppgiften.	Har säljaren vid köpet eller på varans förpackning eller i annons eller annat meddelande avsett att komma till allmänhetens eller köparens kännedom lämnat vilseledande uppgift om varans beskaffenhet eller användning och kan uppgiften antagas ha inverkat på köpet, skall varan anses *felaktig*. Detta gäller dock ej, om säljaren tydligt rättat uppgiften.
Har varans tillverkare eller annan,	Har varans tillverkare eller annan,

[1] Senaste lydelse 1975:1419.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
som i tidigare säljled tagit befattning med varan, för egen eller säljarens räkning lämnat sådan vilseledande uppgift som avses i första stycket och kan den antagas ha inverkat på köpet, skall varan anses *behäftad med fel,* om säljaren åberopat uppgiften eller, fastän han insett eller uppenbarligen bort inse att uppgiften var vilseledande, underlåtit att tydligt rätta den.	som i tidigare säljled tagit befattning med varan, för egen eller säljarens räkning lämnat sådan vilseledande uppgift som avses i första stycket och kan den antagas ha inverkat på köpet, skall varan anses *felaktig,* om säljaren åberopat uppgiften eller, fastän han insett eller uppenbarligen bort inse att uppgiften var vilseledande, underlåtit att tydligt rätta den.
Har säljaren underlåtit att lämna sådan information om varans beskaffenhet eller användning som han enligt marknadsföringslagen (1975:1418) har ålagts att lämna, skall varan anses *behäftad med fel,* om underlåtelsen kan antagas ha inverkat på köpet. Detsamma gäller, om åläggandet har meddelats varans tillverkare eller annan, som i tidigare säljled tagit befattning med varan, och säljaren har känt till eller bort känna till underlåtelsen att fullgöra åläggandet.	Har säljaren underlåtit att lämna sådan information om varans beskaffenhet eller användning som han enligt marknadsföringslagen (1975:1418) har ålagts att lämna, skall varan anses *felaktig* om underlåtelsen kan antagas ha inverkat på köpet. Detsamma gäller, om åläggandet har meddelats varans tillverkare eller annan, som i tidigare säljled tagit befattning med varan, och säljaren har känt till eller bort känna till underlåtelsen att fullgöra åläggandet.
8 §[2]	
Säljes varan i strid mot förbud enligt 4 § marknadsföringslagen (1975:1418) eller eljest i strid mot förbud att saluhålla vara, vilket meddelats i författning eller av myndighet väsentligen i syfte att förebygga att den som använder varan ådrager sig ohälsa eller drabbas av olycksfall eller för att eljest hindra användning av vara som ej är tillförlitlig från säkerhetssynpunkt, skall varan anses *behäftad med fel.* Detsamma gäller, om varan är så bristfällig att dess användning medför uppenbar fara för köparens eller annans liv eller hälsa.	Säljes varan i strid mot förbud enligt 4 § marknadsföringslagen (1975:1418) eller eljest i strid mot förbud att saluhålla vara, vilket meddelats i författning eller av myndighet väsentligen i syfte att förebygga att den som använder vara ådrager sig ohälsa eller drabbas av olycksfall eller för att eljest hindra användning av vara som ej är tillförlitlig från säkerhetssynpunkt, skall varan anses *felaktig.* Detsamma gäller, om varan är så bristfällig att dess användning medför uppenbar fara för köparens eller annans liv eller hälsa.
9 §	
Har varan sålts i befintligt skick eller med liknande förbehåll, skall	Har varan sålts i befintligt skick eller med liknande förbehåll, skall

[2] Senaste lydelse 1975:1419.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
den även i annat fall än som avses i 7 eller 8 § anses *behäftad med fel,* om den ej är sådan som köparen haft anledning räkna med samt säljaren måste ha insett detta men underlåtit att upplysa köparen om rätta förhållandet. Detsamma gäller, om varan är i väsentligt sämre skick än köparen med hänsyn till varans pris och omständigheterna i övrigt haft skäl att förutsätta.	den även i annat fall än som avses i 7 eller 8 § anses *felaktig,* om den ej är sådan som köparen haft anledning räkna med samt säljaren måste ha insett detta men underlåtit att upplysa köparen om rätta förhållandet. Detsamma gäller, om varan är i väsentligt sämre skick än köparen med hänsyn till varans pris och omständigheterna i övrigt haft skäl att förutsätta.
10 §	
Har säljaren eller annan för hans räkning genom garanti eller liknande utfästelse åtagit sig att svara för varan under viss angiven tid, skall varan anses *behäftad med fel,* om den avviker från vad som följer av utfästelsen och det ej göres sannolikt att avvikelsen beror av olyckshändelse eller eljest av omständighet som är att hänföra till köparen.	Har säljaren eller annan för hans räkning genom garanti eller liknande utfästelse åtagit sig att svara för varan under viss angiven tid, skall varan anses *felaktig* om den avviker från vad som följer av utfästelsen och det ej göres sannolikt att avvikelsen beror av olyckshändelse eller eljest av omständighet som är att hänföra till köparen.
11 §	
Vill köparen göra gällande befogenhet på grund av fel i varan, skall han underrätta säljaren om felet inom skälig tid efter det att han märkt eller bort märka detta, dock ej senare än *ett* år från det han mottog varan. Har annan än säljaren för dennes räkning åtagit sig att avhjälpa fel i varan, får underrättelsen i stället lämnas till den som gjort åtagandet.	Vill köparen göra gällande befogenhet på grund av fel i varan, skall han underrätta säljaren om felet inom skälig tid efter det att han märkt eller bort märka detta, dock ej senare än *två* år från det han mottog varan. Har annan än säljaren för dennes räkning åtagit sig att avhjälpa fel i varan, får underrättelsen i stället lämnas till den som gjort åtagandet.
Försummar köparen att lämna underrättelse såsom anges i första stycket, förlorar han rätten att göra gällande befogenhet på grund av felet.	
15 §	
Har säljaren lämnat anstånd med *erläggande av köpeskillingen* eller del därav och överlåter eller pantsätter han sin fordran, är köparen ej bunden av köpevillkor, varigenom han	Har säljaren lämnat anstånd med *betalningen av priset* eller del därav och överlåter eller pantsätter han sin fordran, är köparen ej bunden av köpevillkor, varigenom han helt eller

Nuvarande lydelse

helt eller delvis har avstått från rätten att framställa invändningar på grund av köpet mot ny borgenärs krav på betalning.

Föreslagen lydelse

delvis har avstått från rätten att framställa invändningar på grund av köpet mot ny borgenärs krav på betalning.

16 §

Erlägges köpeskillingen eller del därav med belopp, som köparen i samband med köpet genom säljarens förmedling erhållit som lån av bank eller annan, med vilken säljaren samarbetar för sådan förmedling av lån, får köparen mot långivarens krav på betalning framställa samma invändningar på grund av köpet som han äger göra mot säljaren.

Betalas priset eller del därav med belopp, som köparen i samband med köpet genom säljarens förmedling erhållit som lån av bank eller annan, med vilken säljaren samarbetar för sådan förmedling av lån, får köparen mot långivarens krav på betalning framställa samma invändningar på grund av köpet som han äger göra mot säljaren.

17 §

Lämnar säljaren anstånd med *erläggande av köpeskillingen* eller del därav, får han ej mottaga av köparen ingången växelförbindelse beträffande det som ej *erlagts*. Han får ej heller till bevis för sin fordran mottaga av köparen utfärdat löpande skuldebrev eller annan av denne ingången skuldförbindelse, vars överlåtelse eller pantsättning inskränker köparens rätt att framställa invändningar på grund av köpet, om ny borgenär i god tro förvärvar fordringshandlingen.

Första stycket första punkten äger ej tillämpning på egen växel, som är utställd av bankaktiebolag, sparbank, *postbanken* eller kreditkassa inom jordbrukskasserörelsen.

Lämnar säljaren anstånd med *betalningen av priset* eller del därav, får han ej mottaga av köparen ingången växelförbindelse beträffande det som ej *betalats*. Han får ej heller till bevis för sin fordran mottaga av köparen utfärdat löpande skuldebrev eller annan av denne ingången skuldförbindelse, vars överlåtelse eller pantsättning inskränker köparens rätt att framställa invändningar på grund av köpet, om ny borgenär i god tro förvärvar fordringshandlingen.

Första stycket första punkten äger ej tillämpning på egen växel, som är utställd av bankaktiebolag, sparbank eller kreditkassa inom jordbrukskasserörelsen.

Den som uppsåtligen bryter mot första stycket dömes till böter.

18 §

Har meddelande, som köparen vill lämna säljaren eller annan enligt *3*, 4, 11 eller 13 §, inlämnats för befordran med post eller telegraf och för-

Har meddelande, som köparen vill lämna säljaren eller annan enligt *4*, 11 eller 13 §, inlämnats för befordran med post eller telegraf och försenas

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
senas det eller kommer det ej fram, skall denna omständighet icke föranleda att köparen förlorar rätten att göra gällande befogenhet enligt denna lag.	det eller kommer det ej fram, skall denna omständighet icke föranleda att köparen förlorar rätten att göra gällande befogenhet enligt denna lag.

Denna lag träder i kraft den	

3. Förslag till Lag om ändring i lagen (1914:45) om kommission, handelsagentur och handelsresande

Härigenom föreskrives att 21, 26 och 37 §§ lagen (1914:45) om kommission, handelsagentur och handelsresande skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
21 §	
Är fråga om handelskommission, åligger det kommittenten, där han är köpman och uppdraget avser inköp för hans rörelse, att med avseende å gods, som inköpes på grund av uppdraget, föranstalta om undersökning, efter ty i 51 § *lagen om köp och byte av lös egendom* är för köpare föreskrivet.	Är fråga om handelskommission, åligger det kommittenten, där han är köpman och uppdraget avser inköp för hans rörelse, att med avseende å gods, som inköpes på grund av uppdraget, föranstalta om undersökning, efter ty i 51 § *köplagen (0000:00)* är för köpare föreskrivet.
26 §	
Där kommittenten avvisar gods, som av kommissionären inköpts för hans räkning, skola i fråga om hans skyldigheter och rättigheter de i 55–58 §§ *lagen om köp och byte av lös egendom* givna föreskrifter äga motsvarande tillämpning.	Där kommittenten avvisar gods, som av kommissionären inköpts för hans räkning, skola i fråga om hans skyldigheter och rättigheter de i 55–58 §§ *köplagen (0000:00)* givna föreskrifter äga motsvarande tillämpning.
37 §[1]	
Är gods, som inköpts för kommittentens räkning, försänt till honom, och försättes han i konkurs, eller får han till stånd offentlig ackordsförhandling utan konkurs, eller finnes han eljest vara på sådant obestånd, att det måste antagas, att fordran, varför kommissionären skulle haft panträtt i godset, om det funnits hos honom, icke kommer att rätteligen gäldas, skall vad i 39 och 41 §§ *lagen om köp och byte av lös egendom* samt 166 § sjölagen är stadgat om säljares rätt att hindra godsets utgivande eller i visst fall kräva det åter från köparens borgenärer äga motsvarande tillämpning. Har kommissionären gjort bruk av den rätt, äge han göra sin panträtt i godset gällande såsom	Är gods, som inköpts för kommittentens räkning, försänt till honom, och försättes han i konkurs, eller får han till stånd offentlig ackordsförhandling utan konkurs, eller finnes han eljest vara på sådant obestånd, att det måste antagas, att fordran, varför kommissionären skulle haft panträtt i godset, om det funnits hos honom, icke kommer att rätteligen gäldas, skall vad i 39 och 41 §§ *köplagen (0000:00)* samt 166 § sjölagen *(1891:35 s. 1)* är stadgat om säljares rätt att hindra godsets utgivande eller i visst fall kräva det åter från köparens borgenärer äga motsvarande tillämpning. Har kommissionären gjort bruk av den rätt, äge han göra sin panträtt i godset gällande såsom

[1] Senaste lydelse 1921:237.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
här ovan i 33 och 34 §§ sägs.	här ovan i 33 och 34 §§ sägs.
Lag samma vare, där försäljningskommissionär sänt gods, som han haft till försäljning, tillbaka till kommittenten, och denne försättes i konkurs eller får till stånd offentlig ackordsförhandling utan konkurs eller eljest finnes vara på sådant obestånd, som i första stycket sägs.	

Denna lag träder i kraft den

1 Inledning

1.1 Utredningens uppdrag

Köp av lös egendom regleras i Danmark, Norge och Sverige av lagar med i allt väsentligt gemensamt innehåll. De tillkom efter nordiskt samarbete i början av detta sekel och utfärdades i Sverige 1905, i Danmark 1906 och i Norge 1907. Finland saknar en särskild lag om köp av lös egendom. Formellt har man där varit hänvisad till det fåtal bestämmelser om köp som togs upp i 1734 års lag (jfr avsnittet 2.2) jämte några föreskrifter i nyare lagar som kunnat tillämpas analogt på köp. I praktiken har dock de grundsatser som kommit till uttryck i de skandinaviska köplagarna i största utsträckning använts av domstolarna i Finland och dessa kan därför sägas utgöra levande rätt även där.

I skrivelse den 9 oktober 1961 till det svenska justitiedepartementet meddelade det finska justitieministeriet att i Finland några dagar tidigare hade tillsatts en kommitté med uppgift att på basen av tidigare beredningsarbete upprätta ett förslag till lag om köp av lös egendom. Därvid skulle beaktas de i de övriga nordiska länderna gällande köplagarna samt utvecklingen av näringslivet och de kommersiella förhållandena under senaste tid. Vid utarbetandet av sitt förslag borde kommittén såvitt möjligt eftersträva en enhetlig internordisk lagstiftning.

Vid ett nordiskt justitieministermöte i januari 1962 beslöt de deltagande ministrarna att de skulle förorda att i övriga nordiska länder utsågs sakkunniga för att följa den finska kommitténs arbete och lämna denna erforderliga upplysningar. De sakkunniga skulle vidare, under beaktande av det pågående arbetet att åstadkomma en internationell köplag, överväga huruvida det förelåg anledning att föreslå ändringar i de i de övriga länderna gällande köplagarna. På hemställan av chefen för justitiedepartementet statsrådet Kling beslöt Kungl Maj:t den 28 juni 1962 att bemyndiga chefen för justitiedepartementet att tillkalla två sakkunniga att utföra detta uppdrag (1963 års riksdagsberättelse Ju 51). I Danmark och Norge utsågs sakkunniga att på motsvarande sätt följa utredningsarbetet. Som svenska sakkunniga tillkallades dåvarande justitieråd Hjalmar Karlgren och professorn Jan Hellner. Karlgren har sedermera på egen hemställan år 1972 blivit befriad från detta uppdrag.

Vid de nordiska överläggningar som ägde rum i samband med det finska

utredningsarbetet nåddes enighet om att fortsatt lagstiftningsarbete på köprättens område i de nordiska länderna borde bygga på de köplagar som nu gäller i Danmark, Norge och Sverige. Det ansågs emellertid att ändringar behövdes i dessa lagar på vissa särskilda punkter.

De svenska sakkunniga, som på grund av uppdragets utformning dittills närmast varit observatörer, nämnde i en promemoria till justitiedepartementet upprättad år 1966 några sådana punkter och väckte frågan, om inte det fortsatta arbetet borde bedrivas på ett sätt som närmare anslöt sig till gängse former för lagstiftningsarbete. Som exempel på ändringar som enligt de sakkunniga borde övervägas nämndes i promemorian införande av en allmän jämkningsregel efter mönster av bl a 8 § skuldebrevslagen, uppställande av ett generellt krav på att kontraktsbrott skall vara väsentligt för att kunna grunda rätt till hävning, införande av en rätt för part som utsätts för kontraktsbrott att bestämma en skälig frist inom vilken riktig prestation skall ske för att hävningsrätt inte skall föreligga, inskränkningar i köparens rätt att kräva fullgörande in natura och i säljarens rätt att kräva köpeskillingen mot tillhandahållande av varan, vidgning av skadeståndsansvaret vid säljarens kontraktsbrott till att omfatta s k culpa in contrahendo, begränsning av ansvaret för indirekta skador samt förtydligande och uppmjukning till säljarens förmån av stadgandet i 24 § köplagen.

Under den tid lagstiftningsarbetet dittills bedrivits hade år 1964 vid en diplomatisk konferens i Haag utarbetats två konventioner rörande internationella köp och slutande av avtal om sådana köp (se avsnittet 4.2.2). Detta aktualiserade ytterligare frågan om översyn av de nordiska köplagarna. Vid de nordiska överläggningar som hållits hade man också varit ense om att man under det fortsatta arbetet borde ta särskild hänsyn till den uniforma lagen för internationella köp.

Efter att ha konstaterat att kort dessförinnan i Norge tillsatts en kommitté med uppdrag att göra en begränsad översyn av den norska köplagen samt att man också i Danmark var beredd att låta göra en motsvarande översyn av den danska köplagen föreslog statsrådet Kling den 25 maj 1967 i statsrådet att även de svenska sakkunnigas uppdrag utvidgades (1968 års riksdagsberättelse Ju 30). Uppdraget skulle nu avse en begränsad översyn av den svenska köplagen och de sakkunniga bemyndigades lägga fram de förslag till ändringar i lagen som utredningsarbetet föranledde. Departementschefen anförde ytterligare:

> De sakkunniga bör samarbeta med motsvarande sakkunniga i de andra nordiska länderna. Det är angeläget att den nordiska rättslikheten på köprättens område består. Vid arbetet bör de sakkunniga vidare beakta innehållet i den uniforma lagen för internationella köp och överväga om svensk rätt på enskilda punkter bör bringas i närmare överensstämmelse med denna.
>
> Vid utredningen bör de frågor som har angetts i den tidigare nämnda promemorian närmare övervägas. De sakkunniga bör vara oförhindrade att ta upp även andra frågor. Utredningsarbetet bör dock inte sikta till någon genomgripande revision av köplagen. Lagens allmänna principer, dess systematik och begreppsbestämningar bör i allt väsentligt lämnas orubbade.

I den tidigare omtalade promemorian från de sakkunniga hade också framhållits att det kunde finnas skäl att genomföra vissa lagändringar för att bättre tillgodose konsumenternas intressen. Enligt departementschefen bor-

de de sakkunniga även förutsättningslöst pröva behovet av särskilda köprättsliga regler till skydd för konsumenterna. Om det ansågs erforderligt att införa särskilda sådana regler borde övervägas om reglerna skulle fogas in i köplagen eller tas upp i en särskild lag. Mera om uppdraget i denna del återfinns i SOU 1972:28 s 23.

De i Haag år 1964 utarbetade uniforma lagarna om internationella köp och om slutande av avtal om sådana köp har remissbehandlats i Sverige. I samband med att de sakkunnigas uppdrag i enlighet med departementschefens förslag av Kungl Maj:t utvidgades ålades de samtidigt att efter granskning av lagarna och remissyttrandena samt efter samråd med de sakkunniga från övriga nordiska länder yttra sig om den ställning man i Sverige borde ta till lagarna.

Ytterligare utvidgning av de sakkunnigas uppdrag skedde genom beslut den 20 november 1968 då de fick till uppgift att se över de allmänna reglerna om dröjsmålsränta m m. Om uppdraget i denna del, se vidare SOU 1974:28.

Riksdagen beslöt 1971 att hos Kungl Maj:t anhålla att lagutskottets betänkande LU 1971:22 överlämnades till köplagssakkunniga för övervägande av frågan om näringsidkare bör åläggas att vid garantiutfästelse avsätta medel till garantifond (rskr 1971:263). Kungl Maj:t beslöt den 8 december 1972 att riksdagsskrivelsen jämte lagutskottets betänkande skulle överlämnas till, som utredningen nu kallade sig, köplagsutredningen. Sedan numera konsumentverket inrättats och inom detta verk utredningsarbete bedrivs om frågor som har nära samband med den som berörs i riksdagsskrivelsen har utredningen med återställande av överlämnade handlingar hos regeringen anmält att detta utredningsuppdrag inte lämpligen bör handhas av köplagsutredningen.

1.2 Utredningens arbete

Såsom framgått i avsnittet 1.1 hade de sakkunniga till en början den begränsade uppgiften att vara observatörer och att i denna egenskap följa den i Finland tillsatta kommitténs uppdrag att utarbeta förslag till köplag för detta land. De sakkunniga tog därför del av och kommenterade de utkast som lades fram av den finska kommittén. Under dagarna den 15–17 juni 1964 ägde en konferens rum i Helsingfors där de i Danmark, Norge och Sverige utsedda sakkunniga på inbjudan av den finska kommittén samlades för att med utgångspunkt från en av kommittén upprättad promemoria förberedelsevis dryfta de ändringar i de skandinaviska köplagarna som kunde tänkas komma ifråga.[1] Efter konferensen utarbetade den finska kommittén ett preliminärt förslag till finsk köplag på grundval av de synpunkter som

[1] Deltagare var från värdlandet ordföranden i den finska kommittén justitierådet Harald Brunou samt advokaten Åke Roschier-Holmberg, professorn Heikki Jokela och, som sekreterare, sedermera justitierådet Göran Portin. Danmark representerades av professorn Anders Vinding Kruse och sedermera højesteretsdomer Erik Bjerregaard med sedermera kontorchefen Ole Perch Nielsen som sekreterare. Från Norge kom høyesterettsdomer Karsten Gaarder och professorn Kristen Andersen. Svenska deltagare var Karlgren, Hellner och Knutsson.

framförts under överläggningarna. Förslaget jämte en kortfattad kommentar tillställdes de sakkunniga i övriga nordiska länder. Efter viss skriftväxling hölls därefter nya överläggningar i Stockholm den 7–9 december 1965 med samma deltagare som i Helsingforsmötet. Vid överläggningarna diskuterades inledningsvis de nordiska ländernas förhållande till den uniforma lagen om internationella köp och den praktiska utvecklingen beträffande köp i allmänhet. Därefter företogs en genomgång av det finska förslaget som emellertid av tidsskäl inte kunde bli fullständig utan företrädesvis kom att röra motsvarigheten till de första två tredjedelarna i de skandinaviska köplagarna. Det överenskoms att de norska och svenska deltagarna skulle meddela sina synpunkter på resterande del skriftligen och att den finska kommittén på grundval av dessa och de anmärkningar som framförts vid överläggningarna skulle utarbeta ett nytt förslag till lagtext. Under våren 1966 utarbetade Hellner på justitiedepartementets uppdrag en "PM angående ett vid 1964 års köplagskonferens i Haag upprättat förslag till enhetlig lag om internationella köp av lösa saker".[2]

Ett nytt finskt förslag till köplag färdigställdes under hösten 1966 och behandlades vid nya överläggningar i Oslo den 23–25 februari 1967.[3] Vid Oslomötet företogs en genomgång av samtliga paragrafer i det finska förslaget. Under diskussionen fanns även tillgång till en promemoria som utarbetats av Karlgren i anslutning till förslaget. Det konstaterades att även om samförstånd förelåg på flera punkter meningsskiljaktigheterna alltjämt var stora, framför allt i fråga om avfattningen av de centrala bestämmelserna i köplagens 21–25, 42 och 43 §§. Det beslöts därför att den finska kommittén skulle företa en omarbetning av sitt förslag och att en reviderad lagtext därefter skulle tas upp till vidare gemensam behandling.

Som nämnts i avsnittet 1.1 om utredningens uppdrag gav de svenska sakkunniga under hösten 1966 in en promemoria till justitiedepartementet vari de väckte frågan om inte det fortsatta arbetet borde bedrivas på ett sätt som närmare anslöt till gängse former för lagstiftningsarbete. Detta resulterade sedermera i att tilläggsdirektiv om en begränsad översyn av köplagen utfärdades. Samtidigt beslöts att de sakkunniga Karlgren och Hellner under det fortsatta arbetet skulle biträdas av experter och en heltidsanställd sekreterare. Motsvarande omvandling skedde i Danmark varför i samtliga fyra länder det påbörjade samarbetet i fortsättningen kunde bedrivas som sedvanligt utredningsarbete i nordisk samverkan. I enlighet med planerna tillställde den finska kommittén i slutet av år 1967 övriga länder ett reviderat lagutkast, varefter en konferens kom till stånd den 1–4 maj

[2]Finns utgiven av justitiedepartementet i stencil, Stockholm 1966.

[3]Deltagarna från Danmark, Finland och Sverige var desamma som tidigare. I Norge hade under mellantiden den 31 januari 1967 tillsatts en kommitté med Gaarder som ordförande och med utvidgat uppdrag att företa en begränsad översyn av köplagen. Utöver Gaarder deltog därför från Norge de norska kommittéledamöterna disponenten Edgar Darring jr., direktören høyesterettsadvokaten Per Løken, avdelningsleder sedermera statsrådet Inger Louise Valle och høysterettsadvokaten Claus Wiig. Darring jr. och Valle har senare ersatts med administrerende direktören Herman Scheel och advokaten Hans Petter Lundgaard. Sekreterare i den norska kommittén har varit till våren 1972 konsulenten Arne Christiansen och därefter konsulenten Arne Landmark.

1968 i Köpenhamn.[4] Vid denna behandlades till en början de nordiska ländernas inställning till en ratifikation av de tidigare nämnda uniforma lagarna samt diskuterades vidare reglerna om ränta på köpeskillingen i 38 § köplagen, eftersom från danskt håll denna föreskrift ansågs vara i behov av en snar ändring. Härefter granskades 1–20 §§ i det finska förslaget och ett av de svenska sakkunniga upprättat utkast till motsvarande paragrafer i den svenska lagen. Eftersom i Sverige numera även en redaktionell översyn ansetts motiverad visade det sig föreligga åtskilliga skillnader mellan förslagen med avseende på disposition och formulering av de olika föreskrifterna. Skillnaderna i sak var däremot i dessa paragrafer inte särskilt betydande. Detta var däremot alltjämt i inte obetydlig omfattning fallet beträffande reglerna om kontraktsbrott i 21–25 och 42–45 §§.

Vid Köpenhamnsmötet åtog sig de svenska sakkunniga att beträffande 21 § och följande bestämmelser i köplagen fortsätta upprättandet av utkast till nya formuleringar för att sedan underhand sända dessa med kommentarer till de övriga kommittéerna. Till fullgörande härav ägnade de sakkunniga den följande tiden åt en genomgång av främst köplagens avsnitt om dröjsmål. Detta diskuterades ingående med den grupp experter som nu hade ställts till de sakkunnigas förfogande och under år 1968 och början av år 1969 kunde utkast till ny lydelse av 21–30 §§ köplagen med tillhörande kommentarer sändas ut till de övriga nordiska länderna.

På grund av mellankommande hinder kunde nya nordiska överläggningar inte komma till stånd förrän den 7–11 november 1970 och då i Stockholm. Vid dessa diskuterades det svenska förslaget och ett i anslutning till detta upprättat finskt reviderat förslag till motsvarande bestämmelser. Planenligt gicks även 31–41 §§ igenom, varvid största intresset ägnades åt 38 §, eftersom, såsom framgått, utredningsuppdraget hade utvidgats till att även avse en översyn av de allmänna bestämmelserna om dröjsmålsränta.[5] Det bestämdes vid överläggningarnas slut att de svenska sakkunniga skulle fortsätta sin genomgång av lagen och tillhandahålla de övriga kommittéerna ett utkast till ny lydelse av avsnittet om fel, varefter nya överläggningar skulle hållas i Helsingfors. Dessa kom att äga rum den 11–13 oktober 1971.[6] Vid mötet fanns tillgängliga förslag av Karlgren och Hellner avseende felreglerna i 42–54 §§ köplagen. Samtidigt presenterades ett danskt utkast till ny formulering av de paragrafer i lagen som man från dansk sida ansåg vara i behov av revision. Vid mötet genomgicks det svenska förslaget till avsnittet om fel samt bestämdes att till ett kommande möte de svenska sakkunniga skulle arbeta ut ett förslag till ändringar i även de återstående bestämmelserna i lagen.

Sedan början av år 1971 hade emellertid de svenska sakkunniga efter överenskommelse med företrädare för justitiedepartementet varit så gott som uteslutande sysselsatta med att upprätta ett förslag till särskilda köprättsliga regler vid konsumentköp.[7] Arbetet med revisionen av 1905 års köplag kunde därför under denna tid endast framskrida i begränsad omfattning. Ett nordiskt möte, särskilt anordnat för att uteslutande diskutera reglerna vid konsumentköp, hade hållits i Stockholm den 24–25 maj 1971.[8] Ett delbetänkande med förslag till konsumentköplag överlämnades den 28 april 1972.

På Karlgrens hemställan blev denne den 3 maj 1972 befriad från utred-

[4] Vid detta möte företrädde Danmark av Vinding Kruse, Bjerregaard och Perch Nielsen, Norge av Gaarder, Scheel och Christiansen, Finland av Brunou, Jokela och Portin samt Sverige av Karlgren, Hellner och Ekström.

[5] Deltagare i överläggningarna var från Danmark Vinding Kruse, Bjerregaard och Perch Nielsen, från Finland Jokela och Portin, från Norge Gaarder och Christiansen samt från Sverige Karlgren, Hellner och Ekström. Med hänsyn till att räntefrågorna behandlades ingående deltog dessutom från Norge det särskilda morarenteutvalgets sekreterare sedermera professorn Kai Krüger och den svenska experten Sten Siljeström.

[6] Deltagare var från Danmark Vinding Kruse och Bjerregaard, från Norge Gaarder, Lundgaard och Christiansen samt från Finland hela den finska kommittén. Från Sverige deltog Hellner, Hellners och Ekström. Karlgren var förhindrad att delta.

[7] Om detta arbete se köplagsutredningens delbetänkande "Konsumentköplag" SOU 1972:28.

[8] Från Finland, som vid denna tid inte hade några planer på särskilda köprättsliga regler vid konsumentköp, deltog som observatörer representanter för det finska justitieministeriet samt Portin. I övrigt var de nordiska köplagskommittéerna representerade.

ningsuppdraget i dess helhet.

Under den tid köplagsutredningen – sedan Hellner i och med att Karlgren frånträdde sitt uppdrag blev ensam utredningsman har denna benämning använts – i Sverige varit sysselsatt med konsumentköplagsbetänkandet hade i Danmark och Norge arbetet med att utforma nya regler om dröjsmålsränta hunnit avancera åtskilligt.[9] Köplagsutredningen grep sig därför genast an uppgiften att utreda frågorna om dröjsmålsränta m m och var uteslutande sysselsatt med detta tills ett delbetänkande härom kunde överlämnas den 10 maj 1974.[10]

Under år 1972 hade det finska justitieministeriet uppmanat den finska kommittén att, trots att utredningsarbetet ännu var ofullbordat, snarast möjligt inkomma med förslag till en köplag för Finland vilken jämte motiv kunde sändas på sedvanlig remiss. Uppmaningen resulterade i att den finska kommittén under år 1973 avgav ett den 31 juli 1972 daterat sådant betänkande.[11] Härigenom ansågs den finska kommitténs arbete avslutat och dess medlemmar entledigades från sitt uppdrag. Från finsk sida har man därefter deltagit i det fortsatta arbetet genom observatörer. En arbetsgrupp tillsattes emellertid under senare hälften av 1975 för att under ordförandeskap av professorn Eero Routamo på grundval av det utförda utredningsarbetet upprätta ett nytt – till systematik och redigering helt omarbetat – förslag till finsk köplag.

Sedan arbetet med räntelagstiftningen slutförts tog köplagsutredningen efter det långa uppehållet åter itu med översynen av köplagen. Som framgått hade tidigare arbetet hunnit framskrida så långt att preliminära utkast till 1–54 §§ upprättats. Vad som nu närmast gjordes var att sådana utkast upprättades även till de återstående paragraferna i lagen. Detta utkast diskuterades därefter vid nordiska överläggningar i Oslo den 2–4 oktober 1974.[12] Samtidigt gjordes en förnyad genomgång av föreliggande förslag till 1–41 §§.

På grundval av diskussionerna i Oslo arbetade därefter utredningen fram ett reviderat förslag till köplagens 1–20 §§, vilket behandlades vid påföljande nordiska överläggningar i Köpenhamn den 30–31 januari 1975.[13] Ett flertal ytterligare paragrafer, till vilka de danska sakkunniga upprättat utkast, gicks också igenom preliminärt, varefter det bestämdes att ett avslutande möte skulle hållas i Stockholm den 11–13 september 1975. Till detta sammanträde åtog sig envar kommitté att utarbeta kompletta lagtexter avseende samtliga paragrafer i lagen.

Det planerade mötet kom till stånd programenligt och en parallelluppställning av kompletta utkast till lagtexter från samtliga länder som deltar i det samnordiska lagstiftningsarbetet kunde därvid läggas till underlag för diskussionen.[14] Formuleringarna i respektive lands förslag behandlades ingående och på flera punkter kunde en sammanjämkning av olikheter göras. Det konstaterades vid mötets slut att det nordiska samarbetet i form av gemensamma överläggningar nu kunde anses färdigt och att detta i fortsättningen lämpligen kunde bedrivas genom att återstående sammanjämkningsförsök och justeringar presenterades skriftligen. Vissa återstående frågor behandlades dock vid ett möte mellan de danska sakkunniga och den svenska utredningen i maj 1976 i Köpenhamn.

Utredningen har hållit ett stort antal sammanträden med experterna och även vid flera tillfällen överlagt med personer som haft praktisk erfarenhet

[9] I Norge hade man på hänvändelse från det norska kjøpslovutvalget år 1970 överlämnat räntefrågorna till en särskild kommitté, morarenteutvalget. De danska köplagssakkunniga kunde redan i juli 1972 överlämna ett betänkande om moraräntor (nr 652, 1972).

[10] SOU 1974:28 "Räntelag". Närmare om arbetet i denna del, se detta betänkande.

[11] "Köplagskommitténs betänkande", kommittébetänkande 1973:12.

[12] Deltagare var från Danmark Vinding Kruse, Bjerregaard och kandidatstipendiaten Børge Dahl, nu sekreterare i den danska utredningen, från Norge hela den norska kommittén, från Sverige Hellner och Carbell samt från Finland som observatör Routamo.

[13] Från Danmark deltog hela den danska kommittén, från Norge Gaarder, Lundgaard och Landmark, från Sverige Hellner och Carbell samt från Finland Routamo som observatör.

[14] Från Danmark deltog Vinding Kruse och Dahl, från Norge Gaarder och Landmark samt från Sverige Hellner, Carbell och experterna Siljeström och Persson. Som observatörer från Finland var Routamo och lagstiftningsrådet Leif Sevón närvarande.

av de rättsområden som berörs av köplagstiftningen. Utredningen har också i stor utsträckning utnyttjats som remissinstans och avgivit en mängd yttranden över lagstiftningsförslag som haft beröring med den centrala civilrätten.

2 Gällande rätt

2.1 Inledning

Köpet intar en central ställning i rättssystemet. De rättsregler som gäller därom har uppenbart också stor praktisk betydelse. I varje utvecklat samhälle ingås dagligen ett nära nog oräkneligt antal köpeavtal. I Sverige meddelas grundläggande bestämmelser om köp av lös egendom i lagen (1905:38 s 1) om köp och byte av lös egendom (köplagen). Reglerna i denna lag kompletterades år 1973 genom konsumentköplagen (1973:877). Tillkomsten av denna lagstiftning behandlas i avsnittet 2.2.

Köplagens regler åsyftar inte någon fullständig reglering av alla rättsfrågor som rör förhållandet mellan köpare och säljare. Frågor om hur avtal kommer till stånd behandlas inte. Härom finns bestämmelser i lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område (avtalslagen), vilken även behandlar rättshandlingars ogiltighet. I köplagen berörs utförligt viktiga slag av kontraktsbrott, medan andra typer av kontraktsbrott inte behandlas alls. I huvudsak berörs inte köpares och säljares förhållande till tredje man, t ex kreditgivare eller personer som har rättsliga anspråk på den överlåtna egendomen.

Om köplagen sålunda inte är fullständig, har den i stället på olika områden stor betydelse för förmögenhetsrätten i allmänhet. Detta sammanhänger med att många bestämmelser i lagen är uttryck för allmänna obligationsrättsliga regler. Men det har naturligtvis också att göra med att generell förmögenhetsrättslig lagstiftning i Sverige endast förekommer punktvis.

Redan kort tid efter köplagens tillkomst gav Tore Almén ut en omfattande kommentar till lagen. En ny upplaga utkom 1917–1918. Efter Alméns död har kommentaren genom Rudolf Eklunds försorg utgivits i kompletterande upplagor, den tredje 1934 och den fjärde 1960. Kommentaren har haft och har alltjämt en utomordentlig betydelse för bestämmande av gällande rätt. En mer kortfattad redogörelse lämnas i läroboken Köprätt av Jan Hellner (fjärde upplagan 1974). Mot bakgrund av köprättens centrala ställning är det naturligt att köprättsliga frågor i betydande omfattning också behandlats i litteraturen i verk som inte syftar till en samlad överblick av det som behandlas i köplagen.

Det är ett känt förhållande att under senare decennier obligationsrättsliga problem i jämförelsevis liten omfattning blivit behandlade i högsta dom-

stolen. Den refererade rättspraxis som finns rörande köplagen är till större delen från de båda första decennierna av lagens giltighetstid. Dessa avgöranden är sålunda nu mer än 50 år gamla. Det helt övervägande antalet refererade rättsfall och ett stort antal notisfall finns omnämnda i sista upplagan av Almén. Emellertid sker hänvisningarna i fotnoter, medan den löpande texten fått stå i stort sett oförändrad från tidigare upplagor, även när där hävdade meningar inte överensstämmer med praxis. Det finns därför behov av en översikt, som är inriktad särskilt på rättspraxis. Översikten sker i avsnitten 2.3–2.19 och i anslutning till en redovisning av köplagens och konsumentköplagens bestämmelser.

I översikten behandlas endast rättsfall som blivit refererade i NJA. En begränsning har, med smärre undantag, skett till köprättsliga avgöranden. Det är visserligen givet att problem som behandlas i köplagen kan belysas med praxis från angränsande områden, men detta skulle här föra för långt.

Det förhållandet att rättsfallen i regel är tämligen gamla inskränker deras betydelse för tolkningen av gällande rätt. Många rättsfall rör förhållanden som numera har mindre betydelse. Men härtill kommer att det uppenbart skett en betydande utveckling av rättsregler på angränsande områden, något som även kan ha påverkat tillämpningen av köplagen. Det är ovisst vilken betydelse man i dag bör tillmäta prejudikat från 1900-talets första årtionden.

2.2 Tillkomsten av nuvarande lagstiftning

Bestämmelserna i 1734 års lag "om köp och skifte" återfanns i handelsbalkens första kapitel. De var i hög grad knapphändiga och ofullständiga och förtjänade enligt Almén näppeligen den vördnad varmed man i vårt land är van att betrakta 1734 års lagstiftning.[1] Såväl lagkommitténs förslag till allmän civillag 1826 som det därtill nära anslutande förslaget till handelsbalk, utsökningsbalk m m av den äldre lagberedningen 1850 utmärkte sig i jämförelse med motsvarande föreskrifter i den äldre lagen för både tydlighet och fullständighet. Dessa förslag som syftade till reformer i den större stilen på den allmänna civilrättens område kom emellertid aldrig att genomföras. På detta område liksom på andra riktade man i stället in sig på partiella reformer. Nya lagberedningen förständigades genom nådigt brev den 22 september 1893 att så ordna sina arbeten att lagförslag angående en eller flera delar av handelsbalken, vilka lämpade sig för särskild behandling, kunde avlämnas vid slutet av år 1894. Beredningens åsikt var att gällande stadganden om köp av lös egendom i första hand krävde en omarbetning och avgav planenligt den 31 december 1894 ett förslag till lag om köp och byte av sådan egendom och till vissa följdförfattningar (förslaget jämte motiv och högsta domstolens utlåtande i ärendet återfinns i NJA II 1901 nr 1). Köplagsförslaget innehöll, förutom regler om rättsförhållandet mellan köpare och säljare, även bestämmelser angående slutande av avtal om köp. Dessa föreskrifter var enligt uttalanden i motiven avsedda att vinna analogisk tillämpning med avseende på ingåendet av avtal i allmänhet.

[1] Se Inledningen vid n 1.

Nya lagberedningens förslag mottogs i huvudsak väl, men kom inte att antas som lag i sitt ursprungliga skick. På riksdagens anhållan hade näm-

ligen regeringen tagit initiativ till att det fortsatta lagstiftningsarbetet skulle bedrivas i samverkan mellan de övriga nordiska länderna. En kommitté fick den 7 juni 1901 i uppdrag att i samarbete med danska, sedermera även norska kommitterade, utarbeta ett nytt så långt möjligt gemensamt förslag till förändrad lagstiftning beträffande köp. Uppdraget omfattade ursprungligen även de allmänna grundsatserna om slutande av avtal, men under arbetets gång kom man till den uppfattningen att frågan därom borde anstå, då sådana bestämmelser borde ges i ett sammanhang med avseende på alla avtal. Den svenska kommittén utgjordes till en början av byråchefen H L Hammarskjöld, ordförande, assessorn Gustaf Carlson och häradshövdingen friherre C M Fleetwood. Efter det Hammarskjöld utnämnts till statsråd inträdde häradshövdingen friherre E Marks v Würtemberg såsom ordförande. Under utredningsarbetet förordnades grosshandlaren O M Höglund till ytterligare ledamot. Almén, som då var docent, tjänstgjorde som kommittens sekreterare.

Kommittén avlämnade sitt förslag till lag om köp och byte av lös egendom och till vissa följdändringar den 30 oktober 1903. Över detta förslag som i allt väsentligt överensstämde med motsvarande norska och danska förslag, avgav högsta domstolen den 6 oktober 1904 sitt yttrande. I anledning av detta yttrande förekom ytterligare någon överläggning mellan delegerade för de tre länderna varefter, sedan riksdagsbehandling ägt rum (prop 1905:27; LU 1905:50; F K II:55, s 53 ff; A K III:42, s 2 f; jfr även NJA II 1906 nr 1), lagen (1905:38 s 1) om köp och byte av lös egendom utfärdades den 20 juni 1905 och trädde i kraft den 1 januari 1906. I samband därmed upphörde 1 kap 2–4 samt 6 och 7 §§ handelsbalken att gälla. 1 kap 9 och 11 §§ hade tidigare upphört att gälla i samband med att förordningen (1845:50 s 1) i avseende på handel om lösören, som köparen låter i säljarens vård kvarbliva – lösöreköpförordningen – trädde i kraft. Sedan därefter 1 kap 1 § upphävts genom antagandet av avtalslagen återstår av 1 kap handelsbalken bara 5 § om tvesala och den betydelselösa 10 § om varor, som av stadens vräkare böra skådas och prövas.

Lagen om köp och byte av lös egendom fick sin något otympliga benämning på grund av att högsta domstolen vid sin granskning av nya lagberedningens förslag ansåg att lagens till lös egendom begränsade tillämpningsområde otvetydigt borde uttalas redan i rubriken (NJA II 1901 nr 1 s 21). I dagligt tal har emellertid sedan länge det kortare namnet "köplagen" använts om 1905 års lag.

Köplagen har i stort sett gällt i oförändrat skick sedan sin tillkomst. De enda ändringar som gjorts är den genom lag (1921:236) om ändrad lydelse av 39 § i köplagen vidtagna formella anpassningen till den samtidigt antagna konkurslagen (1921:225), ändringen av räntebestämmelserna i 38 § (SFS 1975:637) som en följd av räntelagens (1975:635) ikraftträdande den 1 januari 1976 samt en anpassning av 4 § (SFS 1976:126) till att bokföringslagen (1929:117) upphör att gälla vid utgången av år 1976.

Mera betydelsefull är emellertid tillkomsten av de särskilda köprättsliga regler för konsumentköp som finns upptagna i konsumentköplagen. Genom denna lag tillskapades ett civilrättsligt komplement till den i början av 1970-talet antagna näringsrättsliga lagstiftningen om otillbörlig marknadsföring och oskäliga avtalsvillkor (numera marknadsföringslagen (1975:1418) och

lagen (1971:112) om förbud mot oskäliga avtalsvillkor).

Konsumentköplagen innehåller vissa bestämmelser om kreditköp. Enligt ett lagförslag (kreditköpkommitténs betänkande SOU 1975:63 Konsumentkreditlag m m) skall emellertid dessa bestämmelser brytas ut ur konsumentköplagen för att i stället inordnas i en särskild lag om konsumentkrediter.

Förslaget till konsumentkreditlag avses vid konsumentköp ersätta lagen (1915:219) om avbetalningsköp. Avtal som faller under denna lag regleras i princip även av köplagen. Så är t ex köplagens regler om fel och skyldighet att reklamera tillämpliga även på gods som säljs på avbetalning. Däremot innefattar avbetalningsköplagen en särreglering beträffande rätten att häva och skadeståndets beräkning vid köparens dröjsmål. Dessa regler som är tvingande till köparens förmån syftar liksom vissa andra regler till att skydda köparen mot betungande avtalsvillkor och sätter på väsentliga punkter köplagen ur spel. (För en närmare beskrivning av lagens innehåll kan hänvisas till Eklund-Nordström, Lagen om avbetalningsköp, 1957, Hellner, Köprätt, s 197 ff och SOU 1975:63 s 73 ff).

För sådan direktförsäljning som sker i köparens bostad eller eljest på annan plats än säljarens fasta försäljningsställe gäller lagen (1971:238) om hemförsäljning m m. Denna lag som vid hemförsäljning ger köparen en tvingande rätt att frånträda köp inom den s k ångerveckan är närmast av avtalsrättsligt intresse. Köplagen gäller i princip även vid hemförsäljning, men hemförsäljningslagen modifierar dock köplagens regel om öppet köp och vad som i samband därmed föreskrivs om övergången av faran för godset (se avsnitten 2.15 och 2.17). En särskild lag (1928:189) ang handel med utsädesvaror innehåller vissa ordnings- och formföreskrifter för köp av frö och utsäde. Lagen, som även den får ses som ett komplement till köplagen, preciserar också i viss mån vad som skall anses utgöra fel i godset vid sådana köp.

2.3 Lagstiftningens räckvidd

2.3.1 *Dispositionen*

Köplagen inleds med ett avsnitt allmänna bestämmelser (1–4 §§), som preciserar lagens räckvidd och vidare innehåller begreppsdefinitioner. De följande avsnitten innehåller regler som kan utfylla luckor i parternas avtal. Dessa avsnitt betecknas: om köpskillingens bestämmande i vissa fall (5–8 §§), om platsen för godsets avlämnande (9–11 §§), om tiden för köpets fullgörande (12 och 13 §§), om rätt att innehålla godset eller köpeskillingen (14–16 §§), om faran för godset (17 §) och om godsets avkastning (18–20 §§). Huvuddelen av lagen behandlar viktiga typer av kontraktsbrott. I 21–27 §§ regleras dröjsmål på säljarens sida, i 28–37 §§ dröjsmål på köparens sida, i 38 § ränta på köpeskillingen, i 39–41 §§ verkan av köparens obestånd samt i 42–54 §§ fel eller brist i godset. Därefter följer bestämmelser i fråga om avvisande av gods och hävande av köp (55–58 §§). I 59 § behandlas hemulsskyldigheten och i 60 § öppet köp. En paragraf (61 §) innehåller bestämmelser om på vems risk meddelanden enligt lagen lämnas. Lagen avslutas med ett avsnitt om betydelsen av vissa vid köp brukliga uttryck,

där innebörden av ett antal sådana uttryck anges (62–71 §§).

Även konsumentköplagen inleds med bestämmelser av allmän natur (1 och 2 §§). I 3–11 §§ behandlas dröjsmål på säljarens sida samt fel. Konsumentköplagen innehåller också regler i ämnen som inte behandlas i köplagen, nämligen köparens förhållande till varans tillverkare m fl (12–14 §§) samt särskilda bestämmelser om kreditköp (15–17 §§). Dessa kommer inte att beröras i fortsättningen. Lagen avslutas med regler om risken för meddelanden enligt lagen samt om lagens tillämplighet på gods med skadebringande egenskaper (18 och 19 §§).

2.3.2 *Avtalets betydelse*

I köplagen talas om köp. Någon definition härav ges inte. Det skall emellertid vara fråga om överlåtelse av egendom mot vederlag. Utanför faller dels avtal om upplåtelse av begränsad rätt, t ex leasing och pantavtal, dels gåva. I 1 § andra stycket sägs att vad i lagen är stadgat om köp i tillämpliga delar gäller i fråga om byte. Även konsumentköplagens regler handlar om köp. Här finns inte någon uttrycklig regel om byte.

Objektet för köplagen är lös egendom. Undantaget är således fast egendom men däremot inte byggnad på annans mark och inte heller rättigheter, skuldebrev m m. I lagen betecknas objektet som gods. Därmed kan således avses t ex rörelse (NJA 1936 s 737) eller samtliga andelar i en fastighetsförening, vars enda tillgång är en fastighet (NJA 1946 s 567). När fast egendom överlåts samtidigt med där befintlig lös egendom tillämpas i princip köplagen på köpet av den senare egendomen (NJA 1911 s 404, 1921 s 461, 1925 s 278 och 1944 s 169). Genom 2 § görs avgränsning mot tjänster. Avtalet anses utgöra köp när ett nytt föremål skall framställas av tillverkaren och denne även skall tillhandahålla materialet. Utanför köplagens tillämpningsområde faller emellertid avtal om uppförande av hus, vattenverk eller annan byggnad.

I konsumentköplagen anges objektet som vara (1 §). Därigenom utesluts bl a hus på annans mark, hyresrätter och fordringar.

Konsumentköplagens tillämpningsområde begränsas därutöver av parterna och syftet med avtalet. Köparen skall vara konsument. Varan skall vara avsedd huvudsakligen för enskilt bruk. Säljaren skall vara näringsidkare och försäljningen skall ha skett i hans yrkesmässiga verksamhet. Om säljaren inte är näringsidkare, är lagen även tillämplig i ett fall, nämligen när köpet förmedlas av näringsidkare som ombud för säljaren (1 §). Säljaransvaret bärs även då av säljaren och inte av ombudet. I vilken grad även köplagen är tillämplig på konsumentköp skall strax beröras.

Föreskrifterna i köplagen är dispositiva. I 1 § första stycket stadgas att de länder till efterrättelse, såvitt annat inte är uttryckligen överenskommet eller annars får anses avtalat eller också följer av handelsbruk eller annan sedvänja. En annan sak är att även köprättsliga avtalsbestämmelser kan bli åsidosatta enligt annan lagstiftning, t ex avtalslagens regler om svek. I övrigt skall emellertid stor vikt fästas vid avtalets innehåll och dit hänförs också sådant som utan att vara uttryckligt avtalat kan anses ingå i avtalet. I kommersiella förhållanden kan även handelsbruk, dvs fast och utbredd

praxis vid köp av visst slag, åsidosätta köplagens regler. Handelsbruk har tillämpats bl a rörande köpares undersökningsplikt (NJA 1916 s 338, 1918 s 121 och 1922 s 26), beträffande köparens rätt till ersättning för skada av fel (NJA 1941 s 337) samt i fråga om plats för avlämnande (NJA 1957 s 239); jfr även NJA 1921 s 326, 1928 s 621, 1929 s 556, 1930 s 268 och 1938 s 621. I NJA 1941 s 337 tillämpades handelsbruk, fastän köparen inte var affärsman i branschen. Någon gång talas i domskälen om gott handelsbruk (NJA 1916 s 338 och 1930 s 268). I 51 § förekommer uttrycket "gott handelsskick". Belägg för att domstolarna underkänt handelsbruk till följd av dess innehåll finns dock inte. Självfallet viker handelsbruk och annan sedvänja för vad som ingår i avtalet.

Konsumentköplagens regler är däremot tvingande till förmån för köparen. Avtalsbestämmelse som ger honom mindre befogenhet än som följer av lagen är ogiltig (2 § första stycket). Lagen har dock mindre räckvidd än köplagen. I frågor som inte behandlas i den förra lagen gäller den senare. Men köplagen har betydelse också i övrigt. De tvingande reglerna i konsumentköplagen är många gånger mindre förmånliga för köparen än de dispositiva i köplagen. De tvingande reglerna utgör sålunda ett minimiskydd. I den mån annat inte är avtalat eller följer av sedvänja, kan köparen därför till sin fördel åberopa sig på dispositiva rättsregler som ger honom större befogenhet än konsumentköplagen (2 § andra stycket).

Köplag och konsumentköplag är främst tillämpliga på avtal som ingås och fullgörs i Sverige. Lagarna kan emellertid också vara tillämpliga på köp med internationell anknytning. I vilken utsträckning så är fallet behandlas inom den internationella privaträtten. Bestämmelser om lagval finns i lagen (1964:528) om tillämplig lag beträffande internationella köp av lösa saker (se avsnittet 4.2.1).

2.3.3 *Olika slag av köp*

I 3 och 4 §§ köplagen sker uppdelning i olika slag av köp. Denna uppdelning har betydelse för en del av de följande reglerna.

I 3 § skiljs mellan köp avseende bestämt gods och sådant köp som avser "viss myckenhet av angivet slag". Det senare köpet betecknas i lagen leveransavtal; det förra kommer i fortsättningen att kallas speciesköp. I princip går skiljelinjen så att speciesköp är inriktat på ett bestämt föremål, medan vid leveransavtal säljaren får välja med vilken egendom han vill fullgöra avtalet. Andra stycket innehåller ett förtydligande: som leveransavtal skall också bedömas köp där säljaren har valrätt inom ett bestämt parti och köpet således avsett en bestämd men ej individuellt specificerad del av partiet. Denna avtalstyp brukar kallas halvgeneriskt köp.

Distinktionen i 4 § är av annat slag. Här urskiljs köp som är slutet mellan köpmän i och för deras rörelse. Dessa betecknas handelsköp. Andra köpeavtal brukar kallas civila köp. Det ges även en definition av vad lagen avser med köpman. Enligt den lydelse som gäller fr o m år 1977 förstås därmed envar som skulle ha varit bokföringsskyldig enligt bokföringslagen (1929:117), om denna gällt även efter utgången av år 1976. Denna bestämmelse, som tillkom när 1929 års bokföringslag år 1976 upphävdes, innebär att äldre regler fått gälla oförändrade i avvaktan på resultatet av köplags-

utredningens arbete. Enligt den nya bokföringslagen (1975:125) är kretsen av bokföringsskyldiga avsevärt större än tidigare.

Handelsköp skall ske i och för rörelsen. I NJA 1913 s 617 bedömdes fabriksidkares inköp av maskiner för fabrikens drift som handelsköp. Skulle han däremot ha köpt en häst för privat bruk, skulle det inte ha varit fråga om handelsköp. – I fråga om köpmannabegreppet märks NJA 1923 s 145. Styrelsen för stads gas- och elektricitetsverk bedömdes inte som köpman, eftersom styrelsen inte var pliktig att föra handelsböcker.

2.4 Köpeskillingen

Köparens huvudprestation kallas i köplagen köpeskilling. På några ställen talas om priset, när det är fråga om köpeskillingens storlek. I det följande används de båda uttrycken utan åtskillnad.

I flertalet köpeavtal är priset överenskommet eller framgår det åtminstone av avtalet hur priset skall bestämmas. 5 § innehåller en regel om bestämmande av pris när sådana hållpunkter inte finns. Köparen skall då betala vad säljaren fordrar, om det inte kan anses oskäligt. Säljaren kan sålunda kräva det högsta pris som inte är oskäligt. När det pris säljaren begärde i NJA 1927 s 219 ansågs oskäligt, tillerkändes han endast godsets i målet uppskattade saluvärde.

En fråga är vad som gäller när ena parten påstår och den andra bestrider att bestämt pris avtalats. Förebringas bevisning, kan ibland en värdering härav vara avgörande (NJA 1911 s 232 och 1923 s 519). I rättsfallet NJA 1913 s 339 ansågs part som påstod att avtal om bestämt pris *inte* träffats ha bevisbördan för detta påstående. I NJA 1951 s 1 var det fråga om ett entreprenadavtal om uppförande av ett bostadshus; köplagen var sålunda inte direkt tillämplig. Beställaren gjorde gällande att bestämt pris avtalats. Målet avgjordes av högsta domstolen i plenum. Majoriteten lade på uppdragstagaren att styrka sitt påstående om att bestämt pris inte avtalats. Minoriteten (åtta justitieråd) ansåg att i stället beställaren hade bevisbördan för sitt påstående. Till samma resultat kom högsta domstolen i NJA 1954 s 558. Frågan bedömdes på nytt i NJA 1975 s 280, där entreprenören var företagare och beställaren konsument. I högsta domstolens dom redovisades kritik mot den bevisbörderegel som antagits i plenimålet. Domstolen uttalade att, oavsett om det fanns skäl att i andra sammanhang frångå denna regel, i förevarande partskonstellation entreprenören borde ha bevisbördan för att avtal beträffande priset haft det innehåll han hävdade. Härför talade bl a att det borde ankomma på honom att säkerställa bevisningen.

Tvist kan också råda om det avtalade prisets storlek. I NJA 1962 s 80 var parterna oense om två mopeder skulle gå i avräkning på priset för aktier eller om mopederna skulle betalas särskilt. Högsta domstolens majoritet ansåg att köparens ståndpunkt (om särskild betalning) var mest förenlig med handlingarnas avfattning och ålade säljaren bevisskyldigheten för hans ståndpunkt.

Rättsfallet NJA 1927 s 84 rörde frågan om pris som bestämts i kronor skulle betalas i tjeckoslovakiska eller österrikiska kronor.

I NJA 1921 s 373 bedömdes verkan av att det avtalade priset (på mjöl)

översteg gällande maximipris. För levererat mjöl var säljaren inte berättigad till mer betalning än vad som följde av maximipriset. Däremot kunde han inte åläggas att leverera resten av partiet till lägre pris än det avtalade. Ett justitieråd ansåg avtalet ogiltigt och köparen till följd härav skyldig att återlämna levererat gods. – Den omständigheten att pris för torv vid handelsköp översteg gällande normalpris medförde inte rätt för köparen att återfå del av köpeskillingen (NJA 1947 s 137).

Köplagen innehåller i 6 § en specialregel om prisets bestämmande vid handelsköp. Om säljaren skickar faktura till köparen, är denne skyldig att betala fakturans pris, såvida han inte så snart det kan ske meddelar säljaren att han inte godkänner detta. Undantag från denna regel gäller om det visas att lägre pris överenskommits samt när det begärda priset är uppenbart orimligt. Sistnämnda uttryck är avsevärt starkare än "anses oskäligt" i 5 §. Angående risken för att en avsänd faktura inte kommer fram finns bestämmelser i 61 § (avsnittet 2.18).

Avtalet kan innehålla att priset skall bestämmas efter godsets myckenhet (antal, vikt eller dylikt). Därvid sker enligt 7 § beräkningen efter den myckenhet som godset utgjorde, när faran för dess förstörelse gick över på köparen. Farans övergång regleras främst i 17 § (avsnittet 2.8). I 17 § behandlas även verkan av att godset förändras av annan anledning än sin egen beskaffenhet.

I NJA 1930 s 268 var det fråga om bl a handelsbruk rörande pris efter vikt på pappersmassa. Köparen ansågs betalningsskyldig för tilläggsfaktura som grundats på prov utvisande att massan var tyngre än säljaren tidigare hade antagit.

Vid beräkning av pris efter vikt skall förpackningens vikt (taravikt) avräknas (8 §).

2.5 Platsen för godsets avlämnande

Med avlämnande avses i köplagen säljarens prestation att överföra godset till köparen. Till avlämnande är knutet olika regler om dröjsmål, faran för godset och felbedömningen. Härtill återkommer framställningen.

Om intet är avtalat, skall godset avlämnas där säljaren vid köpet hade sitt hemvist. Om säljaren i sådant fall drev handel eller annan rörelse och köpet ägde samband med detta, skall godset avlämnas där rörelsen bedrevs. Naturligt nog skall varor, som inköpts i en butik, avlämnas där och inte i säljarens bostad. Däremot ålägger lagen inte säljaren att sända varan till köparen. En särskild bestämmelse gäller om "godset veterligen fanns annorstädes". Då skall avlämnandet äga rum där det fanns (9 §).

Köplagen innehåller också regler om avlämnande, när det på grund av avtal, sedvänja eller annars åligger säljaren att försända godset till köparen. I 10 § behandlas försändelse från en ort till en annan (distansköp) och i 11 § försändelse inom samma ort (platsköp).

Vid distansköp är godset avlämnat när det har tagits om hand av någon som har åtagit sig dess forslande från den ort, varifrån försändandet bör ske, eller, om det skall avsändas med fartyg, när det är bragt innanför dess sida. Om säljaren däremot själv ombesörjer transporten, torde godset inte vara avlämnat, förrän det mottagits av köparen. När säljaren skall svara

för transporten, är det ofta även avtalat andra villkor som avviker från 10 §. Närmare regler om verkan av vissa transportklausuler ges i 62–65 §§ (avsnittet 2.19). Av sådana klausuler kan följa att avlämnande sker senare än vad som följer av 10 §. När godset sålts att levereras "banfritt" med angivande av bestämmelseorten, ansågs godset inte avlämnat, förrän det hade kommit till denna ort (NJA 1913 s 280); jfr 65 §. Om säljaren misslyckas med att skaffa transportlägenhet, kan detta medföra att godset inte är avlämnat. I NJA 1922 s 511 ansågs det åligga säljaren att vidta skäliga åtgärder för att anskaffa järnvägsvagnar när godset sålts fritt banvagn säljarens järnvägsstation.

När köparen hävdade att godset skulle avlämnas på annan ort än säljaren gjorde gällande, hade köparen bevisskyldigheten härför (NJA 1920 s 562). I NJA 1957 s 239 ansågs följa av handelsbruk att dörrar fick avlämnas vid en byggnadsplats.

Vid platsköp är godset avlämnat, när det har kommit i köparens besittning (11 §).

2.6 Tiden för köpets fullgörande

I 12 § ges föreskrifter om när parterna skall fullgöra sina prestationer. Har annat inte överenskommits, skall vardera parten prestera vid anfordran. Emellertid kan denna prestationsskyldighet vara beroende av att även motparten presterar; jfr 14–16 och 70 §§ (avsnitten 2.7 och 2.19). Köpare som hävdar att han beviljats kredit i större utsträckning än vad säljaren uppger har bevisbördan härför (NJA 1948 s 554).

Om valrätt inom viss tidsrymd föreligger rörande leveranstidpunkten, får denna valrätt utövas av säljaren med mindre det framgår av omständigheterna att det varit av hänsyn till köparen som tiden inte blivit närmare bestämd (13 §). I NJA 1929 s 556 ansågs följa av handelsbruk att köparen inte ensidigt fick bestämma den närmare tidpunkten för avlämnandet.

När säljaren hade valrätt ifrågasattes i NJA 1957 s 239 att han borde avisera säljaren om tidpunkten, innan han levererade material på en byggnadsplats. Majoriteten i högsta domstolen ansåg honom dock inte vara skyldig att lämna underrättelse.

2.7 Rätt att innehålla godset eller köpeskillingen

Säljaren har rätt att hålla godset inne, till dess köparen betalar priset. Motsvarande rätt tillkommer köparen. Han har rätt att hålla inne köpeskillingen, till dess godset hålls honom till handa (14 §). Köplagens huvudregel är således att parterna skall prestera samtidigt. Innan köparen betalar har han rätt att undersöka godset. En särskild regel om innebörden av begreppet "kontant" ges i 70 § (avsnittet 2.19).

Många gånger träffas avtal om betalning vid annan tidpunkt. Har köparen åtagit sig att delvis betala godset i förskott och avlämnar säljaren inte godset i rätt tid, får köparen hålla inne den del av köpeskillingen som skolat betalas vid eller efter den tid som bestämts för avlämnandet, till dess godset hålls

honom till handa. Enligt 3 § andra stycket konsumentköplagen är denna regel tvingande vid konsumentköp. Har köparen inte betalat förskott, när tiden för avlämnande inträffar, kan säljaren inte längre få detta utan att tillhandahålla godset (NJA 1929 s 517).

Två rättsfall från 20-talet rör säljare av trävaror som förbehållit sig rätt att för varor som inte avhämtats inom viss tid få betalt mot approximativ faktura. I NJA 1925 s 151 gavs avtalet det innehållet att säljaren inte var skyldig att ha avskilt varorna för köparens räkning. I NJA 1928 s 621 ansågs utövning av gott handelsbruk innebära att säljaren fick tillgodogöra sig betalning endast när varorna stod till köparens förfogande.

Den princip som kommer till uttryck i 14 § kan tillämpas även när säljaren lämnat köparen kredit, men köparen skall acceptera växel eller utställa annat skuldebrev. Här ersätts betalningen av godkännande respektive utfärdande.

Regeln i 14 § kan däremot inte tillämpas när godset skall sändas från den ort där det skall avlämnas, exempelvis den situation som avses i 10 §. Härom ges regler i 15, 16 och 71 §§.

Enligt 15 § är säljaren skyldig att avsända godset, men han får i stället hindra att det utges på bestämmelseorten. För att kunna utnyttja denna möjlighet att hålla inne godset, till dess betalning sker, måste säljaren behålla viss kontroll över detta. Detta kan ske så att han adresserar godset till en speditör. Också frakträttsliga regler ger utrymme för ett fortsatt förfogande över godset, även sedan det överlämnats till en självständig fraktförare för leverans till köparen.

I 16 § ges en regel om tidpunkten för köparens betalningsskyldighet. Regeln gäller endast vid handelsköp. Om det utfärdas konossement eller "ock fraktsedel, som är så inrättad att säljaren efter dess utgivande till köparen ej äger över godset förfoga", skall godset anses sålt att betalas mot handlingen. Närmare regler om vad detta betalningssätt innebär ges i 71 § (avsnittet 2.19), vartill hänvisas i 16 §. Konossement är en handling som innehåller erkännande om godsets inlastning (eller mottagande av redaren, s k mottagningskonossement) vid sjötransport samt en förbindelse att lämna ut godset endast mot att konossementet återställs. Exempel på annan fraktsedel som avses i 16 § är fraktsedelsdubblett vid järnvägstransport. Detta förutsätter dock att godset är adresserat till köparen, eftersom annars kravet på att säljaren inte vidare skall kunna förfoga över godset inte är uppfyllt. I NJA 1945 s 147 hade säljaren adresserat godset till sig själv. Han erbjöd köparen fraktsedelsdubbletten försedd med fullmakt för denne att ta emot godset. Köparen ansågs inte skyldig att på grund av 16 § betala mot denna handling. Köparen är inte heller skyldig att utan överenskommelse därom lösa ut gods som tillställs honom mot efterkrav (NJA 1951 s 600).

2.8 Faran för godset

I 17 § upptas regler om vem som står faran för att godset skadas, försvinner eller dylikt genom olyckshändelse eller genom ingripande av tredje man. I lagtexten talas om att godset av våda förstörs, försämras eller minskas. Innebörden av att säljaren står faran är att han inte förvärvar rätt till köpeskillingen, om godset förstörs medan han står faran. Genom en direkt

bestämmelse i paragrafen framgår att, när köparen står faran, han är skyldig att betala köpeskillingen, oavsett godsets beskaffenhet.

Andra riskspörsmål regleras inte genom köplagens fareregler. Som exempel kan nämnas risken för att godset blir försenat till följd av att transportlägenhet inte anskaffats. I NJA 1921 s 352 bedömdes verkan av beslag på samma sätt som om fareregeln varit tillämplig.

I första meningen i 17 § föreskrivs att säljaren står faran, intill dess godset är avlämnat. Denna regel modifieras i 17 § andra meningen samt i 37 (avsnittet 2.11.2), 58 (avsnittet 2.15), 60 (avsnittet 2.17) och 62 §§ (avsnittet 2.19). I övrigt står köparen faran.

I NJA 1925 s 278 och 1941 s 655 var det fråga om överlåtelse av fastighet jämte lös egendom på fastigheten. I det förra rättsfallet skulle den lösa egendomen tas emot samma dag som fastigheten tillträddes. Säljaren stod då faran för vådahändelse före tillträdet. I det senare fallet hade säljaren rätt att disponera bl a maskiner även efter tillträdet. Under denna tid förstördes maskinerna efter blixtnedslag. Högsta domstolen anförde att faran för byggnaderna enligt avtalet omedelbart skulle övergå på köparen och att – med hänsyn härtill och till övriga omständigheter – avtalet måste ges den innebörden att faran för maskinerna skulle övergå från samma tid.

I 17 § andra meningen ges en särskild regel om speciesköp, där godset skall avhämtas av köparen. När han har rätt att avhämta godset, övergår faran på honom, om godset hålls redo.

Om part av vårdslöshet kommit i dröjsmål, uppstår frågan om han blir ansvarig även för olyckshändelse som därefter inträffar ("perpetuatio obligationis"). Avser säljarens dröjsmål bestämt gods, ersätts inte skada som beror av vådahändelse (23 §). I NJA 1923 s 266 betalade köparen priset. Innan han avhämtat godset, tillskansade sig tredje man detta genom bedrägligt förfarande. Säljaren hade emellertid försummat en förpliktelse enligt avtalet att bekräfta mottagandet av köpeskillingen. Köparen var inte berättigad till skadestånd, eftersom giltig bekräftelse inte skulle ha ökat hans möjligheter att förekomma bedrägeriet. Två justitieråd var skiljaktiga med motiveringen att säljaren inte hade visat, att hans försummelse inte minskat köparens möjlighet att få ut godset. Utgången synes innebära att såväl majoritet som minoritet i princip erkänt regeln om perpetuatio obligationis.

2.9 Godsets avkastning

I 18–20 §§ ges föreskrifter om vem av parterna, som har rätt till avkastning som godset ger i samband med köpet. Exempel på sådan avkastning är djur som får ungar och ränta på skuldebrev. 18 § innehåller en huvudregel, varefter 19 § behandlar aktier och 20 § skuldebrev.

Huvudregeln är att tiden för avlämnande är avgörande. Bestämmande är här i motsats mot i 17 § första meningen inte den tidpunkt, när godset faktiskt avlämnades utan den när det skall avlämnas enligt avtalet (eller lagens regler). Vad som fallit före denna tidpunkt tillkommer säljaren och vad som fallit därefter köparen (jfr NJA 1911 s 404, som avser köpeavtal ingånget före köplagens ikraftträdande). Emellertid förändras regeln, om

avkastningen med fog kunnat beräknas falla på annan tid i förhållande till avlämnandet. Då blir det befogade antagandet avgörande. Kalvar kon mot förmodan före avlämnandet, ingår kalven ändå i köpet. När kreatur försålts genom lösöreköpskontrakt och köparen tagit dem i sin besittning, var han redovisningsskyldig även för djur som utgjorde avel efter sådana kreatur (NJA 1927 s 369).

Köp av aktier omfattar både utdelning, som vid tiden för köpeavtalet ännu inte förfallit till betalning, och rätt till teckning av ny aktie som är förbunden med den köpta aktien. Aktieköp har ansetts omfatta gratisaktier, om vilkas utfärdande beslut fattats vid tiden för köpet men som då ännu inte fått lämnas ut (NJA 1919 s 413).

När det gäller räntebärande papper anknyts till den tid när skuldebrevet skall avlämnas. Köparen får uppbära all ränta som därefter förfaller. Emellertid skall han utöver köpeskillingen betala vad som svarar mot den ränta som vid nämnda tidpunkt är upplupen men ännu inte förfallen. Sådan skyldighet föreligger dock inte om fordringen uppenbarligen sålts som osäker.

2.10 Dröjsmål på säljarens sida

2.10.1 *Begreppet dröjsmål*

Dröjsmål enligt köplagen föreligger på säljarens sida när godset inte avlämnas inom den tid som följer av avtalet eller lagens regler samt förseningen inte beror "av köparen eller händelse för vilken han står faran" (21 §). Kan exempelvis godset inte avlämnas, därför att köparen inte fullgör förpliktelse att anskaffa transportlägenhet är säljaren inte i dröjsmål. Ett fall där köparen står faran och dröjsmål sålunda inte uppstår trots att avlämnande uteblir, är vådahändelse som inträffar vid tid då bestämt gods hålls redo för honom, men han inte avhämtar detta, fastän han har rätt till det; se 17 § (avsnittet 2.8).

Dröjsmål föreligger både när godset avlämnas för sent och när det inte avlämnas alls. Det senare gäller även om avlämnandet blivit omöjligt, t ex om vid speciesköp godset förstörts. Anledningen till dröjsmålet påverkar emellertid påföljderna därav, särskilt skadeståndsskyldigheten. Om säljaren anser sig sakna skyldighet att avlämna godset, men han misstar sig kommer han också i dröjsmål. Så kan vara fallet när säljaren med orätt menar att något avtal aldrig kommit till stånd eller att han med fog hävt avtalet på grund av köparens kontraktsbrott.

De befogenheter som tillkommer köparen kan utnyttjas, även när han före tidpunkten för avlämnande kan förutse att säljaren kommer i dröjsmål, t ex när säljaren förklarar att han inte anser sig skyldig att leverera. Man talar då om anteciperat dröjsmål. Köparen tar emellertid den risken att det sedermera visar sig att han har misstagit sig. Då har han själv gjort sig skyldig till kontraktsbrott, om han hävt köpet.

Dröjsmålsreglerna kan tillämpas analogt i en del fall; jfr NJA 1916 s 158, som rör gods som sänts till fel ort, och 1919 s 250 avseende tillhandahållande av konossement.

2.10.2 *Andra påföljder än skadestånd*

När säljaren är i dröjsmål kan köparen välja mellan att kräva att godset avlämnas och att häva köpet (21 §). Givetvis kan dock säljaren inte åläggas att avlämna gods som inte finns. I den mån säljaren till följd av bestämmelserna i 24 § (avsnittet 2.10.3) är befriad från skadeståndsskyldighet, anses köparen inte heller ha rätt att kräva avlämnande. Är säljaren förhindrad att sända godset till den plats, där det skall avlämnas, är han likväl, om hinder däremot inte möter, skyldig att på anmaning leverera godset där det framställts (NJA 1920 s 178). Säljaren kan ha fritagit sig från skyldighet att leverera under viss förutsättning. När sådant hinder upphör, kan köparen på nytt kräva att avtalet fullgörs (NJA 1924 s 115), såvida inte förhållandena förändrats väsentligt (NJA 1925 s 354). I NJA 1920 s 175 medförde hindret att säljaren endast kunde fullgöra en del av ingångna avtal. Han ansågs då berättigad att proportionellt fördela godset mellan sina köpare utan hinder av att köparen i målet träffat sina avtal före andra köpare (jfr NJA 1938 s 365).

Hävningsrätten är inte oinskränkt. Vid civilt köp får köparen inte häva, om dröjsmålet är av ringa betydelse för köparen eller säljaren hade grundad anledning att anta detta. Härifrån gäller det undantaget att hävningsrätt likväl föreligger, om köparen betingat sig noggrant iakttagande av tiden för godsets avlämnande (21 §); han har bevisbördan för att han verkligen betingat sig sådant iakttagande (NJA 1914 s 173). Undantaget från hävningsbefogenheten inskränks vid handelsköp härutöver till att "det som fördröjt är, utgör allenast en ringa del av godset" (21 §). Detta gäller således även vid ett obetydligt dröjsmål. I NJA 1924 s 119 hade godset visserligen kommit fram i rätt tid, men eftersom köparen fick underrättelse därom först fyra dagar efter det att avlämnande senast skulle ha skett hade han rätt att häva. När avlämnandetidpunkten enligt avtalet skjuts fram så länge visst hinder föreligger, får köparen omedelbart häva när hindret upphör och leverans då ej sker (NJA 1923 s 14).

Inskränkningarna i hävningsrätten utgör uttryck för en civilrättslig regel med betydande räckvidd: för att part skall ha rätt att undandra sig avtals fullgörande på grund av motpartens kontraktsbrott, skall detta kontraktsbrott vara väsentligt.

Köplagen innehåller inte någon regel om partiellt dröjsmål utöver den som nyss nämndes om handelsköp. I NJA 1916 s 505 levererade säljare av cyklar jämte vissa reservdelar endast cyklarna. Köparen hade därvid inte rätt att häva köpet beträffande cyklarna, eftersom det inte visats att det skulle lända honom till förfång att nödgas delvis vidbliva köpet. Två justitieråd kom till samma resultat med motiveringen att köparen inte hade reklamerat mot den ofullständiga leveransen. I rättsfallet synes det ha varit fråga om en analog tillämpning av 22 §.

Sistnämnda paragraf behandlar dröjsmål när godset skall avlämnas efter hand i särskilda poster (successiv leverans), och någon av dem fördröjs. Köparens hävningsrätt inskränks då till den fördröjda posten. Om upprepande av dröjsmålet skäligen kan befaras, får köparen emellertid omedelbart häva även beträffande senare poster. Detta är en uttrycklig regel om anteciperat dröjsmål, som emellertid sträcker sig längre än vad som gäller

om sådant dröjsmål i allmänhet. Det räcker med ett skäligt befarande; har köparen gjort en rimlig bedömning kan inte ett eventuellt misstag från hans sida leda till att han i efterhand anses ha gjort sig skyldig till kontraktsbrott. Köparen behöver inte heller finna sig i att ta emot och behålla delleverans när denna ensam är av mindre värde för honom. Det uttrycks så att han får häva köpet i dess helhet, om posterna står i sådant sammanhang att det skulle lända honom till förfång att endast delvis vidbliva köpet.

Bestämmelser i 22 § om anteciperat dröjsmål har kommit till användning i några rättsfall. Säljarens uppgifter, i samband med att han kom i dröjsmål med den första leveransen, ansågs utgöra grund för att låta köparen häva köpet i dess helhet (NJA 1917 s 147). Säljare åtog sig att leverera "successivt under loppet av instundande höst och vinter i mån av behov efter lycklig ankomst av ångare, som säljaren inväntade omkr medio av okt". Detta fartyg hade ännu den 23 oktober inte avgått från England till Sverige. Köparen hade då rätt att häva på grund av dröjsmål och anteciperat dröjsmål (NJA 1922 s 350). En säljare skulle successivt i sex poster leverera gjutgods till 60 borrmaskiner. Vid den tidpunkt, när två leveranser skulle ha skett, hade han endast levererat gjutgods till mindre än sex maskiner. Köparen hade rätt att häva köpet i vad det inte fullgjorts (NJA 1920 s 452).

Konsumentköplagen har en tvingande regel om rätt till hävning vid säljarens dröjsmål (3 § första stycket). Regeln är något mindre gynnsam för köparen än köplagens dispositiva bestämmelse. Dröjsmålet skall vara av ej ringa betydelse för köparen. Köparen skall uppmana säljaren att avlämna varan inom skälig tid. Gör säljaren ändå inte det, får köparen häva köpet. Uppmaning är obehövlig, om det av annan anledning måste ha stått klart för säljaren att dröjsmålet inte är av ringa betydelse. I en situation är dessutom förbehåll som inskränker hävningsrätt giltigt, nämligen när köpet avsett vara som tillverkats särskilt efter köparens anvisningar eller önskemål eller vara som säljaren i övrigt måste antas sakna möjlighet att avyttra på rimliga villkor till annan än köparen; dessutom får det ej vara uppenbart att genom dröjsmålet köparens syfte med avtalet skulle väsentligen förfelas. Angående risken för att uppmaningen inte kommer fram finns en bestämmelse i 18 § (avsnittet 2.18).

2.10.3 *Rätt till skadestånd*

I vilken utsträckning skadestånd kan utgå vid säljarens dröjsmål regleras i 23 och 24 §§. En uppdelning sker därvid mellan speciesköp, som behandlas i den förra paragrafen, och leveransavtal som behandlas i den senare. Det anses att, även om förutsättningarna för skadestånd är mycket olika, de båda reglerna påverkar varandra i utjämnande riktning. Gemensamt är att skadestånd endast utgår i den mån köparen lidit skada.

Vid köp av bestämt gods utgår ersättning enligt en sträng culparegel: säljaren svarar för sin och sina medhjälpares försummelse. Bevisbördan är omkastad så att säljaren skall visa att dröjsmålet inte kan tillräknas honom (eller hans medhjälpare) som försummelse. Något som överhuvudtaget inte anses kunna åberopas som ursäkt är säljarens ekonomi. Det åligger honom att vara solvent. Angående s k perpetuatio obligationis se NJA 1923 s 266, avsnittet 2.8.

Även vid leveransavtal är säljaren till en början skadeståndsskyldig i den omfattning som följer av 23 §. Men skadeståndsskyldigheten sträcker sig avsevärt längre. I princip är ansvaret rent strikt. Undantag härifrån gäller dels när sådant är avtalat, dels i vissa ytterligare fall som beskrivs i 24 §. Dessa anges så att möjligheten att fullgöra avtalet må anses utesluten till följd av omständighet, som ej bort av säljaren vid köpets avslutande tas i beräkning. Som exempel nämns förstörelse av allt gods av det slag eller det parti godset avser, samt krig, införselförbud eller därmed jämförlig omständighet.

Även när fullgörande blivit omöjligt, ansvarar säljaren för vad han bort ta i beräkning. Den som avtalat att köparen efter val på farmen skulle förvärva en årsvalp efter viss hund blev i NJA 1934 s 209 skadeståndsskyldig, då han bort veta att samtliga sådana valpar var döda. Som framgår av lagtexten har regeln om omöjlighet särskild betydelse vid halvgeneriska köp. När köpet avser potatis från viss egendom och all sådan potatis blivit förstörd av frost, blir säljaren inte skadeståndsskyldig (NJA 1916 s 256).

Uppstår hindret först efter det att säljaren kommit i dröjsmål, befriar det inte från skadeståndsskyldighet (NJA 1922 s 113).

Av uttrycket "må anses utesluten" följer att inte endast fysisk omöjlighet utan även praktisk omöjlighet fritar säljaren från skadeståndsansvaret. Det finns således vissa gränser för de uppoffringar som säljaren måste göra. Kravet på uppoffringar ställs dock högt. I NJA 1970 s 478 kunde säljaren inte leverera trävaror från den tropiska zonen av västra Afrika. Anledningen var att det gods han köpt för att fullgöra avtalet uteblivit till följd av väderleksförhållandena på växtplatserna. Varken den omständigheten att han annars regelmässigt friskrev sig från ansvar för sådana svårigheter eller tillämpning av 24 § köplagen fritog säljaren från skadeståndsskyldighet.

Också vid praktisk omöjlighet bortses från vad som hindrar prestationen men som säljaren bort ta i beräkning. Viss lagstiftning utgjorde inte grund för ansvarsbefrielse, när säljaren till följd av ett framlagt lagförslag bort ta i beräkning de svårigheter som lagstiftningen kom att medföra (NJA 1920 s 83). Även krigsutbrott skall säljaren ibland ta i beräkning. Så ansågs vara fallet i fråga om köpeavtal som ingåtts den 28 juli 1914, dagarna innan världskriget bröt ut (NJA 1918 s 33).

En fråga som har uppkommit i samband med världskrigen är om den omständigheten att kraftiga prisstegringar inträtt är en uppoffring som befriar säljaren från skadeståndsskyldighet (ekonomisk force majeure). I NJA 1918 s 20 hade säljaren vid handelsköp av spannmål gjort förbehåll för force majeure. Krigsutbrottet medförde en kraftig ökning av priserna. Högsta domstolen uttalade att till händelser som enligt förbehållet kunnat medföra rätt till hävande av köpet var världskriget att räkna, dock endast under förutsättning att kriget kunde anses ha orsakat omöjlighet att fullgöra leveransen (jfr NJA 1942 s 130 och s 548). Härunder föll även sådant för säljarens rörelse eller en väsentlig del därav uppkommet hinder, som kunnat undanröjas endast genom åtgärder, vilka legat helt och hållet utanför förutsättningarna för säljarens avtal med sina köpare. Sådana omständigheter ansågs dock inte föreligga. Säljaren hade inte lyckats visa att inte prisökningarna (delvis) kunnat uppstå oberoende av kriget. Två justitieråd ansåg hävningsrätt föreligga och beaktade då att världskrigets utbrott medfört att, om säl-

jaren fullgjort avtalet, denne skulle ha tillskyndats förlust, mångfaldigt överstigande den vinst säljaren vid avtalets ingående kunnat förvänta.

Även om ekonomisk force majeure i och för sig föreligger, blir säljaren skadeståndsskyldig, om köparen erbjuder sig att begränsa hans förlust genom att betala högre pris (NJA 1923 s 20) eller att eljest göra eftergifter som minskar uppoffringen (NJA 1925 s 624). Mer begränsade ekonomiska uppoffringar leder aldrig till befrielse (NJA 1944 s 237).

Köplagens regler om force majeure är som framgår av det sagda stränga mot säljaren. I kommersiella förhållanden är det vanligt att säljarna förbehåller sig ett lindrigare ansvar. Möjligheten av sådana förbehåll förutsätts uttryckligen i 24 §. Av tradition är emellertid domstolarna obenägna att godta förbehållen. Ibland anses de inte ens ingå i avtalet (jfr NJA 1970 s 478). I övrigt tolkas förbehållen i anslutning till 24 § köplagen. Reservation för krig medförde inte att första världskrigets utbrott ensamt utgjorde force majeure (NJA 1919 s 169). Allmänt hållna klausuler befriade inte från ansvar, när gods som säljaren köpt för att fullgöra avtalet var felaktigt (NJA 1923 s 82), när försening uppstått i sjötrafiken till följd av arbetskonflikter (NJA 1923 s 609), när inköp i utlandet försvårats till följd av semester samt exportförbud i samband med andra världskrigets utbrott (NJA 1942 s 130) eller till följd av att Frankrike, där säljaren skulle anskaffa godset, blivit indraget i kriget (NJA 1942 s 548). Av sistnämnda rättsfall framgår även att säljaren har att visa de omständigheter som enligt förbehållet medför ansvarsbefrielse för honom.

I andra fall har förbehållet varit verksamt: förbehåll för bl a krig, när säljarens leverantör till följd av världskriget inte kunde leverera och priset i Sverige till följd av kriget stigit (NJA 1920 s 317) och förbehåll för bl a försenad eller utebliven leverans, när säljarens leverantör till följd av restriktioner inte förmådde leverera (NJA 1921 s 16 och s 119). Förbehåll för strejk på leveransorten ägde även tillämpning i fall där strejken pågick redan vid tiden för avtalets ingående (NJA 1912 s 204). När i NJA 1920 s 467 avtal slutits om leverans av engelska kol under förutsättning av licens, beviljades ansökan om licens endast för en av tre laster. Säljaren var då inte skyldig att vidta ytterligare åtgärder för att få licens.

När säljaren gör förbehåll för varans lyckliga hitkomst eller dylikt, tolkas förbehållet ofta så att det endast avser transportrisken och inte andra svårigheter såsom exportförbud (NJA 1919 s 115, 1919 s 166, 1920 s 333 och 1922 s 350; annorlunda NJA 1921 s 624 och minoriteten i NJA 1920 s 333).

I NJA 1938 s 365 hade importör av islandssill, som själv tillverkade fiskkonserver, gjort förbehåll för svårigheter att anskaffa fisk i följd av dåligt fiske. Han var berättigad att nedsätta leveranser till sina köpare med samma kvotdel, men hans eget behov beaktades inte.

Konsumentköplagen innehåller i 6 § en regel som i begränsad utsträckning ger köparen en tvingande rätt till skadestånd vid dröjsmål på säljarens sida. Rätten inskränker sig till skadeståndsposten "utgift". Kan säljaren visa att försummelse inte ligger honom till last, undgår han skadeståndsskyldighet.

2.10.4 *Skadeståndets beräkning*

I enlighet med allmänna principer om skadestånd vid kontraktsbrott har köparen vid säljarens dröjsmål anspråk på ersättning för det s k positiva

kontraktsintresset. Han skall försättas i samma ekonomiska ställning som om säljaren fullgjort avtalet. Han behöver inte nöja sig med utgångspunkten att endast förhållandena skall återställas som om avtalet inte ingåtts. Även utebliven vinst ersätts. Denna regel kommer inte till fullständigt uttryck i köplagen. I dess 25 § ges en bestämmelse för ett praktiskt fall, nämligen det att köpet hävts och skadestånd skall utgå enligt 23 eller 24 § men utredning angående skadan inte blivit förebragd. Enligt stadgandet skall då skadeståndet bestämmas till belopp, varmed priset på sådant gods vid tiden då avlämnande bort ske överstigit den avtalade köpeskillingen. Om köparen häver köpet och gör täckningsköp omedelbart när säljaren kommer i dröjsmål och priset stigit, får han således ersättning för prisskillnaden. Därutöver är köparen berättigad till ersättning för kostnader och annan förlust som dröjsmålet medfört. Ersättning i sistnämnda omfattning utgår även när köpet inte hävts. I sådana fall kan köparen även få ersättning för prisfall på varor som han skolat sälja vidare. I NJA 1914 s 252 tillerkändes köpare som påkallat godsets avlämnande ersättning grundad på täckningsköp, när priset stigit efter det att dröjsmål inträtt. Den omständigheten att han sedermera tagit emot godset inskränkte inte denna rätt till skadestånd. Däremot ansågs i NJA 1920 s 632 köparen inte berättigad att under tid när han krävde leverans även göra gällande på täckningsköp grundat anspråk på skadestånd.

I NJA 1916 s 572 skulle godset ha levererats till Värmland. Köparen som avsett att i sin tur leverera godset till Köpenhamn gjorde inte täckningsköp men ville till grund för skadeståndsberäkningen lägga priset i Köpenhamn på sådant gods. Denna beräkning godtogs, trots säljarens invändning att täckningsköp kunnat göras i Värmland. – I NJA 1923 s 20, varom i avsnittet 2.10.3, var säljaren skyldig att leverera till ett av köparen bjudet pris som översteg den avtalade köpeskillingen. Det erbjudna högre priset lades till grund för skadeståndsberäkningen. I NJA 1934 s 385 erbjöd sig säljaren att leverera till visst pris som översteg köpeskillingen. Det hade han visserligen inte rätt till, men, eftersom i målet inte kunde anses styrkt att gängse pris varit högre, beräknades skadeståndet till skillnaden mellan det erbjudna priset och den avtalade köpeskillingen. – Sedan köparen vid handelsköp hävt del av köpet, krävde han skadestånd beräknat efter mistad handelsvinst. Eftersom täckningsköp varit möjligt, beräknades skadeståndet av högsta domstolens majoritet i stället efter kostnaden vid sådant köp (NJA 1915 s 117).

Emellertid kan köparen i stället för att häva köpet kräva att godset avlämnas. Detta får konsekvenser för skadeståndsberäkningen. Om priset stiger, anses han nämligen berättigad att till grund för skadeståndsberäkningen lägga prisnivån vid den tidpunkt när han sedermera häver köpet (NJA 1913 s 565, 1919 s 169, 1921 s 193, 1921 s 241 och 1924 s 346). Detta gäller även om säljaren förklarat att han inte avser att leverera varan (NJA 1921 s 41; jfr NJA 1924 s 346). Men har köparen förlorat rätten att kräva avlämnande, till följd av att han inte påfordrat leverans (NJA 1918 s 620) eller av att han inte reklamerat (NJA 1919 s 427), läggs priset vid leveranstidens utgång till grund för skadeståndsberäkningen. Och har köparen hävt köpet, kan prisstegringar därefter inte påverka skadeståndet (NJA 1919 s 108). När anledningen till att köparen förlorat rätten att kräva avtalets fullgörande är att han inte påkallat detta inom den i 26 § andra meningen (avsnittet 2.10.5) stadgade "rimliga" tiden, beaktas sålunda inte ens pris som gällt under

denna "rimliga" tid (NJA 1920 s 90).

Trots att köparen har favören av att kunna tillgodoräkna sig prisstegringar när han kräver att godset skall avlämnas, står han inte risken för prissänkningar. I NJA 1924 s 115 var säljaren till följd av force majeure förhindrad att leverera under tiden augusti 1917 – sommaren 1919. Efter utgången av denna tid sjönk priset avsevärt. Köparen hävde först 1921 men var berättigad att till grund för skadeståndets beräkning lägga priset när hindret upphörde.

I NJA 1918 s 20 gällde det successiv leverans. Skadeståndsberäkningen grundades på ett medelpris för hela leveranstiden.

Andra skadeståndsposter som i princip kan ersättas är ersättningsskyldighet som köparen till följd av dröjsmålet ådragit sig mot tredje man. Sådant skadestånd begränsas ibland till följd av allmänna avtalsrättsliga grundsatser t ex om skyldighet att begränsa den egna förlusten eller om möjlighet för den skadeståndsskyldige att förutse skadan.

I NJA 1913 s 276 hade köpare av byggnadsmaterial sålt detta vidare till en byggmästare. Till följd av dröjsmål på säljarens sida utgav byggmästaren vite i anledning av förseningar i byggnadsarbetena. Detta vite ersattes av köparen. Högsta domstolens majoritet tillerkände köparen skadestånd motsvarande detta utlägg och anförde därvid att förlusten inte kunde anses till omfattningen överstiga vad säljaren bort vid avtalets ingående ta i beräkning. Minoriteten satte ned skadeståndet till halva det yrkade beloppet. Enligt dessa ledamöter hade det ålegat köparen att fästa säljarens uppmärksamhet på skaderisken, vilket skulle ha givit säljaren möjlighet att begränsa skadan. I NJA 1913 s 347 var det fråga om utsädeshavre som inte var leveransgill, således ett annat kontraktsbrott än dröjsmål. Här tillerkändes köparen skadestånd motsvarande vad han nödgats utge till sina köpare i ersättning för minskad skörd. Invändning att han kunde ha gjort täckningsköp till begränsning av skadan underkändes av högsta domstolen, varvid majoriteten lade på säljaren att förebringa utredning om sådant täckningsköp. Med dessa rättsfall från år 1913 kan jämföras NJA 1920 s 452. Här tillerkändes säljaren skadestånd beräknat med utgångspunkt i täckningsköp. Däremot fick han inte ersättning för vite som han fått utge till tredje man för försenad leverans. I fråga om detta vite hade säljaren invänt dels att köparens leveransskyldighet inträtt tidigare än leveranserna enligt det omtvistade avtalet, dels att köparens åtagande var okänt för säljaren.

2.10.5 *Reklamation*

För att behålla rättigheter till följd av motpartens kontraktsbrott är parterna enligt olika regler i köplagen skyldiga att lämna meddelanden (reklamation). I 26 och 27 §§ behandlas köparens reklamationsskyldighet vid säljarens dröjsmål.

Bestämmelserna i 26 § avser det fallet att godset ännu inte har avlämnats. Om säljaren i ett sådant läge efter det att han kommit i dröjsmål frågar köparen om denne vill ta emot godset, skall köparen utan oskäligt uppehåll lämna säljaren meddelanden därom. Gör köparen inte det, förlorar han rätten att kräva godsets avlämnande. Även om säljaren inte framställer sådan fråga, förlorar köparen rätten att kräva fullgörande, om han inte inom rimlig tid

meddelar säljaren att han vill utöva denna rätt. I NJA 1924 s 610 inställdes till följd av ishinder i november 1919 leverans av ribbved som skolat ske under seglationstiden av år 1919. Köparen påfordrade köpets fullgörande i mars 1920. Detta meddelande ansågs inte ha skett inom rimlig tid. Två justitieråd var av motsatt mening. I NJA 1919 s 427 reklamerade köparen omedelbart, när säljaren kom i anteciperat dröjsmål. För att behålla rätten att kräva avtalets fullgörande ansågs han skyldig att reklamera på nytt efter leveranstidens utgång.

För det fall som avses i 26 § finns inte regler om skyldighet att reklamera för att bevara rätten att häva eller kräva skadestånd. Emellertid har köpare som inte besvarat säljarens meddelande om dröjsmål ansetts förlora rätten att häva köpet (NJA 1913 s 315). Att underlåtenhet att reklamera påverkar skadeståndsberäkningen, framgår av NJA 1919 s 427 och 1920 s 90 (se avsnittet 2.10.4).

När godset har kommit säljaren tillhanda eller han fått underrättelse från säljaren om att det avsänts, regleras köparens reklamationsskyldighet på grund av säljarens dröjsmål i 27 §. Om köparen vill utöva någon rätt på grund av dröjsmål med avlämnande skall han lämna säljaren meddelande därom, vid handelsköp genast och vid annat köp utan oskäligt uppehåll. I reklamationen behöver han inte precisera sina krav (neutral reklamation). Vill han utöva rätten att häva köpet, måste han emellertid meddela säljaren detta utan oskäligt uppehåll; annars förlorar han denna rätt. När säljaren en gång reklamerat och sagt sig kräva skadestånd efter det att leveranstiden utgått, behöver han inte för att bevara rätten till skadestånd reklamera på nytt, när leverans sker (NJA 1914 s 252 och 1924 s 227). Att skadeståndsskyldigheten preciserats i avtalet befriar inte från skyldighet att reklamera (NJA 1924 s 227 och 1927 s 352).

Bestämmelserna i 26 och 27 §§ är tillämpliga även vid partiellt dröjsmål. Bedöms underlåtenheten att leverera som dröjsmål, föreligger inte skyldighet att reklamera för att få skadestånd (NJA 1931 s 416). Är det däremot fråga om brist (50 och 52 §§; avsnittet 2.14.4), krävs reklamation (NJA 1920 s 467). Om säljaren vill häva köpet, kan reglerna också växla något beroende på om det är fråga om partiellt dröjsmål eller brist. I NJA 1929 s 212 meddelade säljaren vid handelsköp innan dröjsmål inträtt att hinder mötte mot full leverans. Det ansågs tillfyllest att köparen reklamerade utan oskäligt uppehåll för att han skulle bevaras vid rätten att häva köpet i dess helhet.

En regel om risken för att meddelanden inte kommer fram finns i 61 § (avsnittet 2.18). I NJA 1921 s 246 reklamerade köparen mot försenad leverans hos järnvägsföretag som verkställt frakten. Företaget vidarebefordrade reklamationen. Denna godtogs.

2.11 Dröjsmål på köparens sida

2.11.1 *Dröjsmål med betalning*

Köplagen skiljer mellan köparens dröjsmål med betalningen och hans dröjsmål med mottagande. Rättsföljderna är helt olika. Ofta är naturligtvis köparen samtidigt i dröjsmål i båda avseenden. Säljaren har då rätt att välja

vilka regler han vill åberopa.

I 28 § talas om att köpeskillingen inte i rätt tid erläggs eller att åtgärd varav dess utbekommande må bero inte vidtas av köparen i rätt tid. Med det senare uttrycket avses t ex underlåtenhet att i enlighet med avtalet godkänna växel eller ställa remburs. Om förfallotiden för köpeskillingen är kopplad till tidpunkt, när köparen hämtar godset, hör även hämtandet dit. Vid dröjsmål med betalningen har säljaren valrätt mellan att häva köpet eller kräva dess fullgörande.

Om köparen enligt avtalet har rätt att ange kvalitet, kvantitet eller leveranstid (specifikationsköp), men inte fullgör detta, medför detta ofta att han kommer i dröjsmål med betalningen. Enligt avtal den 14 februari skulle köparen specificera godset "successivt inom den 31 mars". Den första specifikationen avsändes den 16 mars. Säljaren ansågs inte skyldig att leverera mer än en tredjedel av avtalat gods (NJA 1923 s 572). När köparen underlät att specificera, hade säljaren inte rätt att själv utföra specifikationen (NJA 1932 s 440; jfr NJA 1915 s 158). När leverans skulle ske successivt under tiden januari–juni och säljaren specificerade den totala kvantiteten den 24 april, ansågs detta inte vara för sent (NJA 1917 s 256). Fotogen såldes vid handelsköp att levereras under knappt ett år. Köparen var berättigad att påkalla leverans av återstoden (mer än en tredjedel) den sista vardagen under leveranstiden (NJA 1917 s 556). När vid successiv leverans köparen i anledning av säljarens dröjsmål krävde köpets fullgörande och säljaren på nytt kom i dröjsmål var köparen inte skyldig att specificera för att få skadestånd (NJA 1919 s 148).

Hävningspåföljden är mycket sträng. Vid civilt köp uppställs visserligen ett väsentlighetskrav (rätt till hävning föreligger inte, om dröjsmålet är av ringa betydelse), men vid handelsköp medger lagen rätt till hävning vid varje dröjsmål.

I NJA 1947 s 54 hävde säljaren på grund av att köparen inte betalade delleveranser. Köparen gjorde gällande att betalningsskyldighet inte inträtt, när hävningen skedde, samt att han haft fordran på skadestånd på grund av dröjsmål på säljarens sida. Vid tiden för rättegången ansågs köparen sakna fog för sina invändningar och säljaren sålunda ha haft rätt att häva köpet. – Säljaren hade inte rätt att – under förmenande att köparen vägrat ta ut en del av avtalat gods – häva avtalet i denna del och påfordra avtalets fullgörande i övrigt (NJA 1921 s 85).

Anteciperat dröjsmål kan också ge hävningsrätt. Sulfatved såldes enligt två skilda avtal. Köparen underlät att betala en del av vad som köpts enligt den första leveransen, i det han förmenade att säljaren var i dröjsmål med avlämnandet. Som köparen saknade grund för att hålla inne betalningen, ansågs säljaren ha rätt att häva båda avtalen (NJA 1943 s 689). I NJA 1942 s 653 ansågs däremot köparens dröjsmål med betalningen inte ha utgjort tillräckligt stöd för att anta anteciperat dröjsmål i fråga om andra avtal. Här var därför köparen berättigad till skadestånd för att säljaren inte levererat enligt de andra avtalen. – Köparen gjorde utan fog gällande att han inte behövde lösa dokument, innan godset besiktigats. Säljaren var berättigad att häva (NJA 1963 s 136).

I NJA 1928 s 513 hade säljaren överlåtit avverkningsrätten till träd. Sedan köparen kommit i dröjsmål med betalningen, hade säljaren rätt att häva

köpet i fråga om ännu inte avverkade träd. – Köpare som inte är skyldig att ta emot delleverans är inte utan vidare i dröjsmål, när han inte betalar delleveransen (NJA 1942 s 653).

I 28 § andra stycket inskränks säljarens hävningsrätt för det fall att godset kommit i köparens besittning (jfr nyssnämnda NJA 1928 s 513). Rätt att häva föreligger då endast om antingen säljaren gjort förbehåll därom eller köparen avvisat godset, dvs själv hävt köpet eller krävt annat gods. Har emellertid köparen haft fog för att avvisa godset, är han inte i dröjsmål. Den praktiska formen av förbehåll är att säljaren förbehållit sig äganderätten intill dess godset betalats. Förbehåll om återtagande kunde i NJA 1924 s 581 göras gällande utan hinder av att köparen genom lagakraftvunnen dom ålagts att göra avbetalning på köpeskillingen.

I 29 § finns en regel om successiv leverans som även den är strängare än motsvarande regel vid säljarens dröjsmål. Säljaren har rätt att häva köpet beträffande återstående poster, såvida inte all anledning saknas att befara dröjsmålets upprepande. Även i detta fall kan dröjsmålet bestå i underlåtenhet att specificera (NJA 1917 s 54; jfr 1923 s 572).

I NJA 1942 s 649 vägrade köparen att betala delleverans av virke med hänsyn till att fakturorna inte överensstämde med avräkningsnotor. Hovrätten och högsta domstolen fann att säljaren haft en fordran på åtminstone 1 028 kr 92 öre, att köparen kommit i dröjsmål med betalningen härav samt att säljaren ägt häva köpet i fråga om ytterligare leveranser. Säljaren får emellertid inte i stället för att häva köpet hålla inne resten av godset (NJA 1920 s 1), med mindre säljaren kan anses ha godtagit ett sådant förfarande (NJA 1937 s 273). I NJA 1920 s 593 ansågs säljaren genom att acceptera dröjsmål med betalning av tidigare poster ha förlorat rätten att häva köpet på grund av nytt liknande dröjsmål.

Skadestånd i anledning av köparens dröjsmål behandlas i 30 §, som dock endast avser fall där köpet hävts. Angående ersättning till säljaren där köparen fullgör avtalet återkommer utredningen i avsnittet 2.12.

I fråga om förutsättningarna för skadestånd hänvisas i 30 § till 24 §. Detta innebär att utrymmet för köparen att på grund av lagens regler slippa skadeståndsansvar är mycket litet. Att köparens fabrik brunnit ned och han därför saknar behov av godset, befriar inte från skadeståndsskyldighet (NJA 1924 s 510). Att godset blir avsevärt dyrare genom ändrade valutaförhållanden medför inte heller befrielse (NJA 1934 s 389).

I NJA 1944 s 673 var köparen enligt avtal om virkesköp berättigad att häva köpet vid viss krigshändelse. Detta villkor saknade emellertid verkan när godset redan avlämnats (vid säljarens hamn) i enlighet med avtalet.

I fråga om skadeståndets beräkning innehåller 30 § en regel som ansluter till 25 §. Saknas utredning om skadan, bestäms ersättningen till det belopp, med vilket vid tiden för dröjsmålets inträde köpeskillingen översteg priset på sådant gods som köpet avser. Ett sätt för säljaren att visa prisnivån är att verkställa täckningsförsäljning. Han anses då skyldig att eftersträva ett bra pris I NJA 1916 s 178 sålde säljaren godset under hand. Det därvid erhållna priset godtogs vid beräkning av prisskillnad, eftersom säljaren visat att detta pris inte understeg det då allmänt gällande priset för ifrågavarande gods. Även av NJA 1920 s 79 framgår att försäljning på offentlig auktion inte är nödvändig. I NJA 1915 s 158 underlät säljaren att ange färg på tyg.

Säljaren lät färga tyget svart och därefter sälja det på auktion. Som det var utrett att detta förfarande varit fördelaktigt för köparen, fick säljaren skadestånd för mellanskillnaden mellan avtalat pris och vad auktionen inbringade. I NJA 1934 s 389 skulle svensk köpare erlägga betalning i holländskt mynt. Han vägrade emellertid att ta emot godset på grund av ändrade valutaförhållanden. Säljaren hävde köpet och sålde godset på offentlig auktion. Köparen förpliktades att utge mellanskillnaden i holländskt mynt mellan den avtalade köpeskillingen och vad som influtit på auktionen.

Också säljaren kan tillgodogöra sig prisförändringar genom att kräva köpets fullgörande. I NJA 1928 s 517 fullgjorde inte köparen specifikationsskyldighet. Säljaren krävde att köpet skulle fullgöras. Skadeståndet bestämdes till skillnaden mellan den avtalade köpeskillingen och priset när säljaren slutligen hävde köpet. När säljaren genom bristande reklamation förlorat rätten att kräva avtalets fullgörande, kunde han inte heller tillgodoräkna sig prisförändringar som skett efter det att köparen utan fog förklarat sig häva köpet (NJA 1924 s 510).

Ett annat sätt att bestämma skadeståndet är skillnaden mellan avtalat pris och säljarens egna kostnader (mistad handelsvinst). När säljare av kalksten krävde skadestånd efter sådan beräkning, invände köparen att säljaren kunnat sälja kalkstenen på annat håll. Majoriteten i högsta domstolen biföll skadeståndsanspråket. Två justitieråd beaktade uttryckligen säljarens stora kapacitet att framställa kalksten (NJA 1915 s 508). I NJA 1917 s 109 hävde säljaren köpet, sedan köparen kommit i dröjsmål genom underlåtenhet att specificera. Säljaren tillerkändes skadestånd grundad på mistad handelsvinst. Bevisbördan för förlusten ålåg säljaren. Även i NJA 1920 s 248 utgick skadestånd på nämnda grund. Här beaktade minoriteten säljarens avsättningsmöjligheter och satte skadeståndet avsevärt lägre. Se även NJA 1919 s 486 och 1929 s 556.

I NJA 1953 s 14 hävde säljaren köpet på grund av anteciperat dröjsmål. När köparen härefter erbjöd sig att ta emot godset på oförändrade villkor, krävde säljaren att köparen skulle ställa oåterkallelig remburs. Detta krav ansågs inte förringa säljarens rätt till skadestånd för bl a mistad handelsvinst.

I princip kan säljaren också få ersättning för kostnader. I NJA 1918 s 629 krävde säljaren ersättning för mistad handelsvinst som han ersatt sin leverantör, vilken hävt köpet med säljaren. Kravet ogillades därför att denne leverantör med hänsyn till rådande marknadspris inte kunde antas ha varit berättigad till sådan ersättning. I NJA 1919 s 486 krävde säljaren skadestånd med dels vite, som han fått utge till sin leverantör när han till följd av köparens kontraktsbrott inte kunde fullfölja avtalet med leverantören, dels egen mistad handelsvinst. Talan lämnades utan bifall av majoriteten (tre justitieråd). En ledamot av majoriteten uttalade därvid att köparen inte hade haft anledning att ta risken för ersättningsskyldighet mot tredje man i beräkning. De ledamöter som dikterade domskälen ansåg inte handelsvinsten kunna beräknas. Minoriteten biföll skadeståndsanspråket, och anförde därvid att skaderisken skäligen bort tas i beräkning av köparen.[1]

Köplagen innehåller i 31 och 32 §§ regler om säljarens skyldighet att reklamera. Dessa motsvarar 26 och 27 §§.

Innan godset kommit i köparens besittning, får köparen fråga säljaren

[1] I avsnittet 7.1.30 vid anmärkningarna till 30 § tredje stycket hänvisas till NJA 1967 s 195. Målet rör inte köp. Fråga var om den skadeståndsskyldige skulle ersätta den skadelidande för att svensk valuta skrivits ned i förhållande till holländsk, när skadeståndet skulle utges i svenskt mynt till holländsk skadelidande. Frågan besvarades jakande.

om han vill vidbliva köpet. Svarar då säljaren inte utan oskäligt uppehåll, förlorar han rätten att kräva köpets fullgörande (31 §). Denna bestämmelse tillämpas analogt när köparen förklarar sig vilja häva köpet (NJA 1924 s 510 och s 579) eller gör framställningar om uppskov (NJA 1953 s 602). Svar från säljaren efter fem veckor ansågs inte ha skett utan oskäligt uppehåll (NJA 1924 s 510). Även om köparen inte framställt förfrågan, förlorar säljaren enligt 31 § rätten att vidbliva köpet, om han inte inom rimlig tid meddelar köparen att han vill utöva denna rätt. Såpa såldes att levereras under loppet av år 1911. Priset på såpa sjönk emellertid och köparen tog endast ut en del av partiet. I brev den 31 januari 1912 framställde säljaren förfrågan om när köpet skulle fullföljas. Härigenom hade han bevarat sin rätt att kräva avtalets fullgörande (NJA 1917 s 50).

Säljaren utverkade en dom på skyldighet för köparen att mot leverans av godset betala detta. Säljaren hade inte rätt att därefter som grund för hävning åberopa förhållanden före domen (NJA 1919 s 439).

Fullgör köparen sina skyldigheter i fråga om betalning för sent, skall säljare, som vill häva köpet, meddela köparen detta, vid handelsköp genast och vid annat köp utan oskäligt uppehåll. Gör han inte det, förlorar han rätten att häva (32 §). Eventuell rätt till skadestånd berörs inte. Sådan rätt (när köpet inte hävts) behandlas ju inte heller i 30 §. Vid avtal om successiv leverans ansågs det åligga köparen att "någorlunda jämnt på hela leveranstiden fördela sina order". När så inte skedde, hade säljaren rätt att häva köpet i fråga om gods som inte rekvirerats. För att bevara denna rätt behövde han reklamera först när rekvisition kom på partier som skolat rekvireras tidigare. Två justitieråd ansåg reklamationstiden ha inträtt i samband med expediering av tidigare parti, vilket rekvirerats vid tidpunkt när köparen redan var i dröjsmål med rekvisitioner (NJA 1917 s 54).

2.11.2 *Dröjsmål med mottagande*

I 33 § talas om att köparen underlåter att i rätt tid avhämta eller mottaga godset eller att godset i följd av annat dröjsmål från hans sida inte utges till honom. I sådana fall är säljaren pliktig att ta vård om godset till dess dröjsmålet upphör eller säljaren utnyttjar sin rätt enligt 28 § att häva köpet. Han får inte sända godset till köparen (NJA 1912 s 204 och 1923 s 531). Har han däremot avsänt godset, innan dröjsmålet uppstod, är hans vårdnadsskyldighet starkt inskränkt. Den förutsätter att det på bestämmelseorten finns någon som får ta hand om godset på säljarens vägnar och att detta kan ske utan väsentlig kostnad eller olägenhet.

Enligt 34 § får säljaren upphöra med vården i två fall, nämligen när han inte utan väsentlig kostnad eller olägenhet kan fortfara med vården och när köparen inte inom skälig tid efter det han uppmanats till det, förfogar över godset. Säljarens rätt är att sälja godset på offentlig auktion för köparens räkning och redovisa resultatet (i avräkning på köpeskillingen). Om det kan ske, skall säljaren i god tid underrätta köparen om tid och plats för auktionen (jfr NJA 1922 s 599, avsnittet 2.15). Kan inte försäljning ske eller är det uppenbart att de med försäljningen förenade kostnaderna inte kan utgå ur köpeskillingen, får säljaren i stället bortskaffa godset; att så sker minskar inte köparens betalningsskyldighet.

Utöver vad som anges i 34 § om försäljningen antas säljaren inte behöva visa någon omfattande omsorg för att nå ett gott försäljningsresultat. I NJA 1918 s 287 innehade säljaren inte varan (havre) utan denna såldes att efter köparens order levereras genast. Det pris som uppnåddes godtogs. I NJA 1922 s 468 hade köparen haft att hämta godset i Malmö. Godset försåldes på auktion i Arlöv till ett pris som inte ens täckte auktionskostnaderna. Försäljningen godtogs, eftersom platsen för auktionen inte kunde antas ha inverkat på resultatet. Köparen förpliktades att utge hela köpeskillingen 182 581 kr 96 öre.

Säljaren kan också vara skyldig att sälja godset. Det skall han enligt 35 § göra, om det är utsatt för förskämning eller svår förstörelse eller om det fordrar alltför kostsam vård (jfr NJA 1915 s 495, avsnittet 2.15). Försäljningen skall ske för köparens räkning och i enlighet med föreskrifterna i 34 §.

Enligt 36 § har säljaren rätt till ersättning för sina kostnader för godsets vård och för annan särskild utgift. Till säkerhet härför får han hålla inne godset. I övrigt har säljaren inte rätt till ersättning i anledning av köparens dröjsmål med mottagande. Sådant dröjsmål ger inte heller rätt att häva köpet.

I 37 § finns en särskild bestämmelse om farans övergång när köparen är i dröjsmål med mottagande ("varder i följd av dröjsmål från köparens sida godset ej i rätt tid avlämnat"). Då övergår faran på köparen, om den inte redan tidigare låg på honom. Vid leveransavtal gäller detta dock endast om gods avskilts för hans räkning. I NJA 1917 s 587 var virke upplagt på en järnvägsstation, där det skulle avlämnas. När virket förstördes vid brand, hävdade säljarna att köparen kommit i dröjsmål med mottagandet genom att begära anstånd med leveranser. Sådant dröjsmål ansågs inte föreligga. Köparen hade inte vägrat att ta emot gods som var avlämnat till honom. I NJA 1922 s 511 hade köparen inte lämnat destinationsorder. När godset efter leveranstidens utgång hos säljaren kom under statsbeslag, ansågs säljaren inneha det för köparens räkning. Eftersom beslaget avsåg allt säljarens gods av ifrågavarande slag på platsen, saknade det betydelse om säljaren avskilt gods för köparens räkning. Köparen hade sålunda att betala den beslagtagna egendomen.

2.12 Ränta på köpeskillingen

Som en följd av tidigare förslag från utredningen har 38 §, som handlar om ränta på köpeskillingen, fått ny lydelse från och med år 1976. Paragrafen hänvisar i första stycket till räntelagen (1975:635). Andra stycket innehåller en modifikation. Om säljaren har rätt att kräva betalning mot att gods eller dokument hålls köparen tillhanda, utgår dröjsmålsränta, även om förfallodagen inte är bestämd, från den dag när säljaren framställer sådant krav samt, till följd av att betalningen därvid inte erläggs, innehåller gods eller dokument.

En fråga som inte annat än indirekt berörs i köplagen är om säljaren utöver ränta kan få skadestånd, när köparen betalar för sent. I NJA 1928 s 252 kom köparen i dröjsmål med betalningen som skulle ske i tyskt mynt.

Han ålades att utge skadestånd till följd av att den tyska valutan nedgått starkt i värde efter köpeskillingens förfallotid.

2.13 Köparens obestånd

Bestämmelserna i 39–41 §§ rör frågor om säljarens möjligheter att skydda sin rätt till godset, när köparens förmåga att betala är tvivelaktig. Denna rätt är särskilt betydelsefull i de fall där säljaren eljest är skyldig att avlämna godset utan att han fått betalt. Kan han inte trygga sin förfoganderätt över godset, riskerar han att få nöja sig med en fordringsrätt med ett många gånger obetydligt värde. Säljarens befogenheter enligt lagrummen brukar kallas hans stoppningsrätt.

I 39 § talas om att köparen blivit försatt i konkurs eller fått till stånd offentlig ackordsförhandling utan konkurs eller vid utmätning funnits sakna tillgång att betala sin gäld eller, om han är köpman, inställt sina betalningar eller eljest funnits vara på sådant obestånd att det måste antagas att köpeskillingen inte rätteligen erläggs. Sådant tecknen på obestånd skall ha inträtt efter köpets avslutande. I NJA 1922 s 104 hade köparen av 100 cyklar en nystartad affär utan nämnvärt kapital. Det var upplyst att i ett inkassoärende stämning måst uttagas. Dessa omständigheter ansågs inte uppfylla paragrafens beskrivning av obestånd.

För tillämpligheten av 39 § gäller att anstånd med köpeskillingens erläggande är medgivet. Reglerna anses dock tillämpliga även vid kontantköp, vilket är av betydelse när godset skall försändas, eftersom stoppningsregeln är förmånligare för säljaren än föreskriften i 15 §.

När nämnda förutsättningar föreligger får säljaren utan att komma i dröjsmål hålla inne godset, till dess betryggande säkerhet ställs. Har han avsänt godset men har det inte kommit i köparens besittning, får säljaren i stället hindra att det utges till köparen. När tiden för avlämnande är inne har köparen rätt att häva köpet. Ytterligare förutsättning härför är att han anmanar köparen att ställa säkerhet för betalningen och denne inte ofördröjligen ställer sådan. När säljaren försummat att anmana köparen att ställa säkerhet, godtogs inte hans hävning (NJA 1920 s 45).

I NJA 1941 s 516 fick köparen en deliveryorder (anmodan till den som innehade godset att lämna ut det till köparen). Köparen tog ut en del av godset, varefter han kom på obestånd. Återstoden av partiet ansågs inte ha kommit i köparens besittning. Säljaren var berättigad att häva enligt 39 §.

Bestämmelserna i 40 och 41 §§ är endast tillämpliga när säljaren efter köpet försatts i konkurs. 40 § avser det fallet att tiden är inne varken för godsets avlämnande eller för köpeskillingens erläggande. Säljaren kan då kräva besked av konkursboet om boet vill tillträda köpet. Härigenom får boet möjlighet att genomföra en förmånlig affär, medan säljaren får en fordran mot boet. Lämnar inte boet positivt besked utan oskäligt uppehåll, får säljaren häva köpet.

När säljarens konkursbo vägrat att ställa säkerhet i fall som avses i 39 § eller tillträda köpet i fall som avses i 40 § och säljaren låtit försälja varorna på auktion, var säljaren berättigad till utdelning i konkursen med skillnaden

mellan det avtalade priset och vad auktionen inbringat (NJA 1915 s 6).

Om godset utges till konkursboet får säljaren enligt 41 § kräva det tillbaka. Boet kan förhindra återtagande genom att betala köpeskillingen. Är denna inte förfallen till betalning kan boet nå samma resultat genom att förklara sig villigt att betala samt, om säljaren begär det, ställa betryggande säkerhet. När timmer märkts för köparens räkning och nedlagts i allmän flottled men kommit fram till köparen efter det att denne kommit i konkurs, var 41 § tillämplig (NJA 1911 s 407).

Enligt 41 § andra stycket får konkursboet inte dra sig undan köpet, om boet avyttrat godset eller eljest förfogat över detta för egen räkning på sådant sätt att godset inte kan återställas i väsentligen oförändrat skick.

I NJA 1926 s 589 sände säljaren godset till köparen. Denne förklarade att han på grund av ekonomiska svårigheter inte tog emot godset utan lagrade det för säljarens räkning. Härefter försattes köparen i konkurs och boet sålde godset. Säljaren, som uppgav att han hade godtagit köparens förklaring, yrkade att få betalt av boet. Yrkandet bifölls eftersom köparen inte, såvitt visats, före konkursen ändrat ståndpunkt i fråga om varans avvisande.

2.14 Fel eller brist i godset

2.14.1 *Felbegreppet*

Regler om fel har en mycket stor betydelse i köprätten liksom på angränsande rättsområden. Det är här inte fråga om fel i bemärkelsen "fel eller försummelse" utan om att godset avviker från vad som är avtalat eller från viss standard. Köplagen innehåller inte någon beskrivning av vad som avses med fel. Ett uttryck för att svårigheter ofta är förbundna med bestämningen av fel är att jämförelsevis många av de refererade rättsfallen rör härtill anknytande frågor. Inte heller konsumentköplagen innehåller någon övergripande feldefinition. På några punkter finns emellertid tvingande regler, som förhindrar friskrivningar från säljaren.

Som beteckning på avsaknad av fel talas i köplagen om gillt gods och i konsumentköplagen om felfri vara.

Köplagarnas regler om fel avser kvalitetsavvikelser (faktiska fel). De kan i stor utsträckning tillämpas också där egendomen till följd av lagbestämmelser eller föreskrifter av myndighet inte kan användas på det sätt som köparen har rätt att fordra (rådighetsfel). Köparen kan vidare vara förhindrad att förfoga över godset, därför att tredje man har en mot köparen giltig rätt till godset (rättsliga fel). En sådan situation berörs i 59 § (avsnittet 2.16). I övrigt behandlas inte rättsliga fel i denna översikt.

När det är fråga om en avtalad egenskap, får köpeavtalet tolkas på vanligt sätt. Ett köpeavtal avsåg frö av sådan grobarhet att köparen skulle kunna sälja det som fullgott timotejfrö. Avtalet ansågs innebära att varan inte skulle innehålla mindre procent rent, gott frö än timotejfrö måste innehålla för att jämlikt en av lantbruksstyrelsen utfärdad instruktion kunna plomberas av frökontrollanstalt (NJA 1919 s 50). Ett fartyg lastade enligt uppgift i köpekontraktet "cirka 208 tons död vikt". Avvikelse som översteg 5 % var

att bedöma som fel (NJA 1923 s 550); jfr 66 §. Begagnat fartyg såldes "haverifritt". Detta innefattade inte garanti för frihet från sådana mindre skador som normalt uppkommer på en bogserbåt och varmed köparen därför bort räkna (NJA 1941 s 393). Köpare av skrot tecknade godkännande på en orderbekräftelse, vari angavs bl a att köpeavtalet avsåg motorer av märket Scania-Vabis. Köparen ansågs därefter inte berättigad att häva köpet på den grund att motorerna innehöll för litet aluminium (NJA 1952 s 352). Godset kan även vara felaktigt genom att kvalitén är för hög. I NJA 1915 s 547 hade köparen beställt en vara utan angivande av beskaffenhet och pris. När säljaren levererade en mycket hög kvalitet, ansågs köparen inte vara betalningsskyldig. Två justitieråd var skiljaktiga.

NJA 1916 s 256 rörde bevisbördan för avtalets innehåll (angående bevisbördan för godsets beskaffenhet, se redovisning i anslutning till 44 §). Säljaren uppgav att köp av potatis avsåg potatis från viss egendom. Köparen var bevisskyldig för att denna begränsning inte avtalats.

I rättsfallen NJA 1923 s 156, 1935 s 340 och 1939 s 352 hade avtalats att certifikat skulle utgöra bevis för kvalitén hos kol eller koks. I samtliga mål tillerkändes certifikaten vitsord.

Fel föreligger ofta också när säljaren grundar antaganden om godsets beskaffenhet på uppgifter som säljaren lämnat i samband med köpet, t ex om att en häst är frisk och felfri (NJA 1910 s 446), att kreatur är av viss ras (NJA 1916 s 172), att en värmeanläggning medför bränsle- och arbetsbesparing (NJA 1948 s 526), om viss motorstyrka hos en motorbåt (NJA 1955 s 75) eller att rostskada på en bil är av liten betydelse (NJA 1971 s 51). I NJA 1922 s 599 företedde säljaren veterinärintyg om en kapplöpningshäst. Härigenom ansågs han ha tillförsäkrat att hästen inte var krubbbitare.

I andra sammanhang har uppgifterna inte den verkan att det blir fråga om fel. Kaffe såldes efter typprov. Det behövde då endast till typen överensstämma med provet (NJA 1911 s 161). Säljaren erbjöd "prima" jordnötskakor samt företedde analysbevis rörande annat parti än det som avsågs med överlåtelsen. Högsta domstolen ansåg det tillfyllest att kvalitén var "prima", medan köparen inte hade rätt att kräva exakt den sammansättning som hade angivits i analysbeviset (NJA 1915 s 169). Signaturen på en tavla visade sig vara falsk. Fel ansågs inte föreligga. Säljaren hade förklarat att han inte kunde avgöra om tavlan var äkta eller inte. Minoriteten i högsta domstolen hänförde sig till att det inte var utrett att tavlan sålts som ett äkta verk (NJA 1946 s 482). En bilhandlare bjöd ut en bil genom annons, vari uppgavs bl a att bilen körts 7 800 mil. Köparen upplystes om att någon garanti inte kunde lämnas beträffande antalet körda mil. Sedermera visade det sig att bilen körts ytterligare 10 000 mil. Fel förelåg inte (NJA 1964 s 239).

Konsumentköplagen innehåller i 7 § bestämmelser som begränsar säljarens möjlighet att lämna eller åberopa sig på uppgifter och samtidigt friskriva sig från ansvaret för dessa. Första stycket avser uppgifter från säljaren själv. Det är fråga om uppgift som lämnats vid köpet eller på varans förpackning eller i annons eller annat meddelande avsett att komma till allmänhetens eller köparens kännedom. Uppgiften skall avse varans beskaffenhet eller användning. Är den vilseledande och kan den antas ha inverkat

på köpet, anses varan behäftad med fel, såvida inte säljaren tydligt rättat uppgiften. Enligt andra stycket ansvarar säljaren också för sådan vilseledande uppgift, om denna lämnats av varans tillverkare eller annan som i tidigare säljled tagit befattning med varan. Även i detta fall skall uppgiften antas ha inverkat på köpet. Som ytterligare förutsättningar gäller att säljaren åberopat uppgiften eller, fastän han insett eller uppenbarligen bort inse att uppgiften var vilseledande, underlåtit att tydligt rätta den.

Bara den omständigheten att säljaren känner till visst förhållande som skulle vara av intresse för köparen innefattar i regel inte kontraktsbrott (jfr NJA 1922 s 596). I ett speciellt avseende har emellertid i 7 § tredje stycket konsumentköplagen införts ett ansvar för underlåtenhet att lämna information om varans beskaffenhet eller användning. Underlåtenheten skall avse information som säljaren enligt marknadsföringslagen (1975:1418) har ålagts att lämna. Kan underlåtenheten antas ha inverkat på köpet, skall varan anses behäftad med fel. Detsamma gäller, om åläggandet har meddelats varans tillverkare eller annan som i tidigare säljled tagit befattning med varan och säljaren har känt till eller bort känna till underlåtenheten att fullgöra åläggandet.

Vid rådighetsfel sträcker sig säljarens ansvar enligt dispositiva regler för egna uppgifter och även för omständigheter som han känt till men inte uppmärksammat köparen på möjligen något längre än vid faktiska fel. I NJA 1935 s 57 lämnade säljaren vid överlåtelse av hotellrörelse oriktiga uppgifter om omsättningens storlek, hyressumman för lokalerna och förefintligheten av vinrättigheter. I andra avseenden hölls köparen ovetande. Majoriteten i högsta domstolen ansåg köparen berättigad att häva på grund av fel. Två justitieråd fann avtalslagens ockerbestämmelse tillämplig. Även rättsfallen NJA 1936 s 737 och 1961 s 330 avsåg överlåtelse av rörelse (kafé respektive kiosk med servering). I det förra fallet ansågs säljaren med hänsyn till omständigheterna skyldig att vid försäljningen lämna köparen upplysning om en i anledning av ändrade bestämmelser om utskänkningstillstånd inträffad minskning i rörelsens omfattning. I det senare målet förelåg rätt till hävning, när säljaren ställt i utsikt att tillstånd till öppethållande kunde erhållas i större utsträckning än vad som senare visade sig vara lagligen möjligt. NJA 1941 s 205 och 1947 s 1 rörde rätt till skadestånd, vilket vid speciesköp förutsätter att egenskap är tillförsäkrad (avsnittet 2.14.3). Målen avsåg överlåtelse av samtliga andelar i bostadsförening vars huvudsakliga eller enda tillgång utgjordes av en fastighet. I 1941 års rättsfall fick vissa bostadslägenheter inte vidare hyras ut på grund av föreläggande från myndighet efter överlåtelsen. Skadestånd utdömdes inte, eftersom säljaren saknade vetskap om hindret för uthyrning och han inte heller lämnat utfästelse. I det senare rättsfallet bifölls yrkandet, trots att fastigheten överlåtits i befintligt skick. Yrkesinspektionen hade före köpet föreskrivit vissa anordningar i en lokal i huset. När säljaren underlät att upplysa köparen därom, blev han skyldig att ersätta köparen kostnaderna för att efterkomma föreskrifterna. I NJA 1945 s 305 var det fråga om föreläggande att uppföra skorsten. Här åberopades en av köparen företagen undersökning som grund för att avsaknad av upplysningar inte medförde skadeståndsskyldighet.

Om en köpare har individuella önskemål om godsets beskaffenhet eller användning och säljaren uppfattat detta, kan detta vara en omständighet

som ökar säljarens skyldighet att lämna upplysningar. I NJA 1921 s 260 hade köparen avsett att använda glaubersalt för visst, ovanligt ändamål. Smärre avvikelser från avtalad beskaffenhet, som inte inverkade på varans användning för vanligt ändamål, medförde inte hävningsrätt, när köparen inte uttryckligen hade påfordrat de önskade egenskaperna. I NJA 1934 s 533 ansågs däremot fel föreligga. Säljaren ändrade sin produktion av koppar så att denna blev olämplig för det ändamål, till vilket köparen avsåg att använda den. Denna konsekvens hade säljaren måst kunna inse. I NJA 1917 s 224 levererade säljaren ekfanér i tre block i stället för, som var avtalat, i två block. Fel ansågs föreligga. Härvid inverkade sannolikt att varje block innehåller en kärna; ett ökat antal kärnor torde ha varit en olägenhet. Rättsfallet NJA 1938 s 318 rör ett slags rådighetsfel. Vid försäljning av en elvaårig travhäst uppgav säljaren att hästen fick delta i travtävlingar t o m det år under vilket den fyllde 14 år. Emellertid hade någon tid före köpet föreskrifterna ändrats varigenom åldersgränsen sänkts. Eftersom hästen till följd härav i mindre grad än köparen haft befogad anledning att anta lämpade sig för det ändamål för vilket den anskaffats, ansågs köparen kunna åberopa köplagens felregler.

I avsaknad av andra hållpunkter får man söka ledning i vad som förekommit vid avtalsslutet, i varans beteckning och pris, i vad varor av sådant slag i allmänhet har för egenskaper etc. En häst skall inte lida av lungpipning (NJA 1915 s 495) eller överbett (NJA 1922 s 596). I NJA 1949 s 680 ansågs säljaren ha att svara för att en tjur hade normal avelsförmåga. Bedömningen hade med all sannolikhet blivit en annan om tjuren sålts för slakt. I det förut nämnda rättsfallet NJA 1946 s 482 om en tavla som visat sig ha en falsk signatur torde ha beaktats att priset var lägre än vad som i allmänhet var fallet för äkta tavlor av den angivna konstnären. – En person köpte ett band av ett bokverk som skulle innehålla uppgifter om idrottsrörelsen i en landsdel. Uppgifterna var emellertid mycket ofullständiga. Säljaren hade tidigt varit medveten om att svårigheter skulle uppstå med att insamla uppgifterna. Köparen hade rätt att häva köpet (NJA 1951 s 254).

I 8 § konsumentköplagen finns en tvingande regel som skyddar konsumenten vid köp av vissa varor som är farliga. Om varan säljs i strid med förbud att saluhålla vara, vilket meddelats i författning eller av myndighet väsentligen i syfte att förebygga att den som använder varan ådrar sig ohälsa eller drabbas av olycksfall eller för att eljest hindra användning av vara som inte är tillförlitlig från säkerhetssynpunkt, skall varan anses behäftad med fel. Fel föreligger också, om varan är så bristfällig att dess användning medför uppenbar fara för köparens eller annans liv eller hälsa.

Ett vanligt sätt för säljare att begränsa ansvaret för bristfälligheter är att sälja varan i befintligt skick. En viss ledning för tolkningen av sådana avtalsbestämmelser ger 48 § första stycket köplagen (avsnittet 2.14.4). Där föreskrivs att om gods sålts på auktion, köparen får åberopa felansvaret, endast om säljaren förfarit svikligen eller godset inte motsvarar den beteckning, under vilken godset bjudits ut. När ett sto såldes i befintligt skick och säljaren förteg att stoet var kastrerat, ansågs väsentligt fel föreligga (NJA 1923 s 326). En begagnad bil, som sålts i befintligt skick, visade sig – utan att köparen var underrättad därom – vara hopsatt av delar från olika

begagnade eller skadade bilar av skilda märken eller modeller. Köparen hade rätt att häva köpet (NJA 1949 s 750). Även i det förut nämnda rättsfallet NJA 1971 s 51 såldes bilen i befintligt skick. Här inverkade förutom säljarens uppgifter att bilen inte var i trafiksäkert skick. Jfr även NJA 1941 s 393, 1964 s 239 och 1975 s 620.

Enligt 9 § konsumentköplagen skall vara i vissa fall anses behäftad med fel, även om den sålts i befintligt skick eller med liknande förbehåll. Detta gäller, förutom i de fall som avses i 7 och 8 §§, dels om varan inte är sådan som köparen haft anledning att räkna med samt säljaren måste ha insett detta men underlåtit att upplysa köparen om rätta förhållandet, dels om varan är i väsentligt sämre skick än köparen med hänsyn till varans pris och omständigheterna i övrigt haft skäl att förutsätta.

Köplagen innehåller en uttrycklig regel i 44 § om vilken tidpunkt som är avgörande vid felbedömningen. Huvudregeln är att bedömningen skall ske med hänsyn till godsets beskaffenhet, när faran för dess förstörelse övergick på köparen (jfr 17, 37 och 62 §§). Fel föreligger även om avvikelsen funnits latent i godset men visat sig först senare, t ex istadighet hos häst som betingats av ärvda anlag (NJA 1938 s 273). Det ansågs däremot inte utrett att tjur vid tidpunkten för auktion saknat avelsförmåga (NJA 1922 s 429) eller att lynnesfel hos häst funnits latent redan vid köpet (NJA 1940 s 359). Fel har också ansetts föreligga när skada efter farans övergång uppstått till följd av åtgärder som vidtagits dessförinnan (NJA 1912 s 57).

När vissa djur i en kreatursbesättning visade sig vara smittade av sjukdom, fick köparen häva köpet även i fråga om övriga djur, eftersom man hade grundad anledning att befara att även de blivit smittade (NJA 1923 s 322). En liknande bedömning skedde i NJA 1935 s 420 i fråga om konserver, där en stor del av partiet var skadat.

I 44 § finns ett undantag för att felet uppstått genom säljarens vållande, t ex genom olämplig emballering eller bristfällig vård av godset.

Flera äldre rättsfall har rört frågan vem som har bevisskyldigheten för godsets beskaffenhet vid farans övergång. När köparen har tagit emot godset har han ansetts ha bevisbördan; se NJA 1916 s 262 och 1920 s 562, som rör fall där faran övergått vid godsets avsändande och felet förelegat vid framkomsten. När godset vid framkomsten var av annat slag än som avtalats, ansågs ändå köparen inte mot säljarens bestridande och den av honom förebragta bevisningen ha lyckats styrka att avvikelsen förelåg redan vid avlämnandet (NJA 1917 s 252). Köparen har bevisbördan även om han sänder tillbaka godset (NJA 1916 s 423). När däremot säljaren, utan närmare undersökning av felets orsak och utan att förbehålla sig ersättning härför, lagade ett fel, hade han att visa att felet inte förelegat redan när faran övergick (NJA 1917 s 479).

2.14.2 *Andra påföljder än skadestånd*

Påföljderna av fel i godset behandlas i köplagen i 42 § (speciesköp) och i 43 § (leveransavtal). Andra stycket i båda paragraferna rör skadestånd.

Köparen kan kräva "det avdrag å köpeskillingen, som mot felet svarar". Reduktionen skall stå i samma förhållande till priset, som felets värdeminskning står till värdet av felfritt gods. Värdeminskningen och värdet

av felfritt gods måste sålunda grundas på förhållandena vid samma tidpunkt. Möjligheten till prisnedsättning kan vara av värde för köparen när han saknar hävningsrätt (NJA 1938 s 318) eller rätt till skadestånd (NJA 1941 s 337).

Vidare får säljaren häva köpet, om felet ej är att anse som ringa. Även om felet är ringa, föreligger rätt att häva, när säljaren förfarit svikligen samt, vid leveransavtal när säljaren känt till felet vid en sådan tid att han utan oskälig kostnad eller svårighet kunnat till köpets fullgörande anskaffa felfritt gods. I NJA 1938 s 318 som rörde en travhäst, vilken kunde användas i mindre utsträckning än vad köparen haft fog att anta, förelåg inte hävningsrätt med hänsyn bl a till att köparen likväl i viss utsträckning kunnat använda hästen.

Om endast en del av godset är behäftad med fel, får felets betydelse bedömas med hänsyn till partiet i dess helhet. I NJA 1916 s 26 hade köparen avskilt en del av ett parti kol och gjorde gällande hävningsrätt på grund av att partiet innehöll för mycket stybb. Sådan rätt ansågs inte föreligga, eftersom köparen inte ådagalagt att kolpartiet som helhet betraktat innehållit stybb till så stor myckenhet att detsamma inte var leveransgillt. När däremot relevant fel föreligger, uppkommer frågan om rätten till hävning omfattar hela partiet. I NJA 1916 s 111 var köparen inte berättigad att avvisa partiet i dess helhet men hade "med hänsyn till felets beskaffenhet rätt att avvisa den del, i vilken fel förefunnits, och förfoga över återstoden". I NJA 1920 s 224 hävde köparen köpet i fråga om ett av fyra fat nickel. Hävningen godtogs. I NJA 1935 s 420 hade säljaren rätt att häva köpet i dess helhet.

Enligt 46 § får köparen vid fel i successiv leverans endast häva såvitt rör den felaktiga posten. Kan det emellertid skäligen befaras att senare poster också skall befinnas felaktiga, får även dessa avvisas. En dimension av virkesparti var inte leveransgill. Köparen, som redan tidigare hade tagit emot huvuddelen av partiet ansågs inte berättigad att avvisa återstående leveranser av andra dimensioner (NJA 1934 s 477). Slutligen stadgas i 46 § att, om posterna står i det sammanhang att det skulle lända köparen till förfång att delvis vidbliva köpet, han får häva det i dess helhet (jfr 22 §).

Under samma förutsättningar som gäller för hävning får köparen vid leveransavtal kräva gillt gods. Möjligheterna att häva och att kräva gillt gods kallas i lagen gemensamt för att avvisa godset.

Konsumentköplagen har i 4 och 5 §§ tvingande regler om prisavdrag och hävning samt dessutom om frågor som inte berörs i köplagen, nämligen skyldighet att avhjälpa fel, rätt till ersättning för avhjälpande samt rätt att hålla inne köpeskillingen. Reglerna är så uppdelade att 4 § behandlar fall, där säljaren åtagit sig att avhjälpa felet och 5 § fall där han inte gjort sådant åtagande. Med åtagande av säljaren jämställs åtagande som gjorts för säljarens räkning av varans tillverkare eller annan.

När ett åtagande har gjorts, har säljaren anspråk på att få fullgöra detta. Om detta inte har skett inom skälig tid efter det att köparen framställt anspråk på grund av felet och ej heller inom samma tid säljaren lämnat felfri vara i den felaktigas ställe, får köparen vissa andra rättigheter. Han kan göra avdrag på köpeskillingen, kräva skälig ersättning för avhjälpande av felet eller häva köpet. Hävningsrätt har han emellertid bara, om felet är av ej ringa betydelse för honom. Säljaren kan genom villkor inskränka hävningsrätten även för det fall att betydande skada skulle åsamkas säljaren

genom att köpet hävs och han erbjuder köparen skälig ersättning för felet samt det ej är uppenbart att varan inte kan användas för sitt ändamål.

Avser felet vara som skall betalas vid eller efter den tid som bestämts för avlämnandet, får köparen hålla inne köpeskillingen, till dess felet avhjälpts eller felfri vara hålls honom tillhanda. Denna rätt är något begränsad när det är uppenbart att felet är av endast ringa betydelse för köparen. Han får då inte hålla inne mer än vad som kan antas motsvara dubbla kostnaden för avhjälpande av felet.

När åtagande inte har gjorts, får köparen göra avdrag på köpeskillingen eller, om felet är av ej ringa betydelse för honom, häva köpet. Förbehåll som inskränker hävningsrätt har samma verkan som när åtagande gjorts. Säljaren kan emellertid förekomma andra påföljder genom att avhjälpa felet (se avsnittet 2.14.4).

2.14.3 *Skadestånd*

Vid speciesköp har köparen rätt till skadestånd, om godset vid köpet saknade egenskap, som kan anses tillförsäkrad. Sådan rätt föreligger vidare om felet efter köpet uppkommit till följd av säljarens vanvård eller försummelse eller när svikligt förfarande ligger säljaren till last (42 § andra stycket).

Givetvis föreligger skadeståndsskyldighet när säljaren garanterat felfrihet (jfr NJA 1938 s 273). Vad som i övrigt ligger i kravet på tillförsäkran är svårbedömt. I NJA 1955 s 75 hade säljaren genom förmedlare låtit köparen förstå att en båtmotor med en motorstyrka på 65 hästkrafter hade en effekt på 100 hästkrafter. I högsta domstolen ansåg tre justitieråd mot två att den högre motorstyrkan var tillförsäkrad. I rättfallet NJA 1964 s 239, varom i avsnittet 2.14.1, ansågs inte uppgift i annons kunna åberopas som tillförsäkran (jfr NJA 1952 s 184 rörande uttalande i reklambroschyr).

Vid leveransavtal är säljaren skadeståndsskyldig oberoende av försummelse (43 § andra stycket). Häri gäller endast den inskränkningen att vad i 24 § är stadgat äger motsvarande tillämpning. Sistnämnda regel kan någon gång vara av betydelse (jfr NJA 1916 s 256).

Enligt 6 § konsumentköplagen har köparen en tvingande rätt till skälig ersättning för "utgift". Kan säljaren visa att försummelse inte ligger honom till last, undgår han skadeståndsskyldighet. Ersättningsrätten omfattar de situationer där köparen inte fullgör åtagande att avhjälpa fel samt de där han inte lämnat åtagande. Kostnad för eget avhjälpande av fel utgår inte i vidare mån än som följer av den i avsnittet 2.14.2 nämnda regeln i 4 §. Bland poster som inte omfattas av den tvingande regeln kan nämnas prisskillnad vid täckningsköp och tidsspillan. Har emellertid säljaren inte friskrivit sig, gäller här som eljest köplagens förmånligare regler.

Av förarbetena till konsumentköplagen framgår att man räknat med att utan särskild föreskrift därom säljaren inte kan friskriva sig från skyldighet att ersätta skada vilken föranletts av egen grov vårdslöshet.

I fråga om skadeståndets beräkning gäller motsvarande principer som vid dröjsmål (se NJA 1913 s 347 och 1924 s 346, varom i 2.10.4). I 45 § köplagen föreskrivs sålunda att bestämmelserna i 25 § skall tillämpas även då köpet hävts på grund av fel. När hävning inte sker, kan skadeståndet för godsets nedsatta värde avvika från prisavdraget. Detta beror på att vid

skadeståndsberäkningen värdenedsättningen ställs i relation inte till priset utan till värdet vid avlämnandet. Vid hävning kan säljaren bl a få ersättning för godsets vård fram till hävningstidpunkten (NJA 1938 s 273).

En särskild fråga är om köplagens skadeståndsregler är tillämpliga när godset har egenskaper som skadar person eller annan egendom. I NJA 1918 s 156 ansågs så inte vara fallet, när skador tillfogats kreatur till följd av att fodermedel var giftiga. Den inställning som kommit till uttryck på detta sätt har behållits (se exempelvis NJA 1945 s 189 och 1952 s 184). Bland gränsfall kan nämnas att köplagens regler kan vara tillämpliga, när det försålda godset ingår som en väsentlig ingrediens i en annan vara och till följd av sin felaktighet leder till skada på den sålunda framställda varan (NJA 1935 s 577, 1951 s 271 och 1960 s 441). Köplagen torde också vara tillämplig på skada bestående i utebliven skörd till följd av fel i utsäde (NJA 1913 s 347).

I konsumentköplagen uttalas uttryckligen att lagen inte äger tillämpning på ersättning för förlust som köparen lider genom personskada eller skada på annan egendom än den sålda varan (19 §).

2.14.4 *Auktion. Rätt att avhjälpa. Brist. Undersökningsplikt och reklamation*

Som redan har nämnts innehåller 48 § första stycket en regel som begränsar säljarens ansvar för gods som sålts på auktion. Köparen får inte tala å fel i godset, med mindre säljaren förfarit svikligen eller godset inte motsvarar den beteckning under vilken det utbjudits. Begränsningen gäller enligt andra stycket inte när köpman på auktion låter försälja lager av handelsvaror.

Aktier i ett bolag, vars likvidation var avslutad sedan mer än fyra år, försåldes på offentlig auktion som "värdepapper". Utbudet kunde inte anses ha skett under felaktig beteckning (NJA 1914 s 219). En reproduktion av en oljemålning såldes på auktion under beteckningen "tavla". I målet uppkom fråga om godset hade bjudits ut som oljemålning i original. Med beaktande av vad som förekommit vid auktionen ansåg domstolarna att godset inte bjudits ut under felaktig beteckning (NJA 1975 s 152). Om säljaren utfäster viss egenskap, svarar han, liksom när gods säljs i befintligt skick, för sin utfästelse. I NJA 1916 s 172 hade köparen rätt till hävning och skadestånd, när kreatur inte var av den ras som säljarna hade uppgivit.

I motsats till konsumentköplagen (avsnittet 2.14.2) innehåller köplagen inte regler om verkan av att säljaren har åtagit sig att avhjälpa fel. Sådant åtagande kan delas upp i två typer, nämligen att avse antingen fel, som är relevanta enligt 44 § köplagen och alltså förelegat redan när faran gick över på köparen, eller varje fel som yppar sig under en viss tid. Åtagandena torde regelmässigt vara begränsade i tiden. De brukar ofta kallas garanti. Trots denna beteckning kan de i olika avseenden inskränka den rätt, t ex att häva eller kräva skadestånd, som följer av dispositiva regler. Möjligheterna att i samband med garantin friskriva sig begränsas emellertid för konsumentköpens del genom 4, 6 och 10 §§ konsumentköplagen. Däremot betas inte säljaren rätt att t ex kräva viss ersättning för utförande av reparation.

Regelmässigt anses åtagandet medföra viss rätt att förekomma andra på-

följder. I NJA 1916 s 606 var säljaren berättigad att, i den mån det lät sig göras utan väsentlig olägenhet för köparen, under garantitiden avhjälpa fel som omfattades av garantin och därigenom inskränka sin skadeståndsskyldighet. I NJA 1935 s 420 uppmanade köparen säljaren att, när konserver inte motsvarade garantin, leverera gillt gods. Då säljaren inte efterkom uppmaningen, hade säljaren rätt att häva.

Enligt 10 § konsumentköplagen medför garantier viss bevisverkan. Det gäller fall där säljaren eller annan för hans räkning genom garanti eller liknande utfästelse har åtagit sig att svara för varan under viss angiven tid. Regeln är tillämplig vare sig garantin avser ursprungliga fel eller även omfattar fel som uppkommit under garntitiden. Om varan avviker från utfästelsen, skall den anses behäftad med fel, såvida inte säljaren gör sannolikt att avvikelsen beror av olyckshändelse eller eljest av omständighet som är att hänföra till köparen. Bevisbördan kan vid ursprungliga fel fullgöras genom att förebringa utredning om varans beskaffenhet vid farans övergång. När garanti inte lämnats, har köparen i regel bevisbördan för varans beskaffenhet vid nämnda tidpunkt (avsnittet 2.14.1).

Köplagen medger säljaren en mycket begränsad avhjälpningsrätt, när ingenting är avtalat (49 §). Vid leveransavtal kan säljaren i stället avlämna gillt gods. Förutsättning i båda fallen är att det kan ske innan köparen fått rätt att häva köpet på grund av dröjsmål (21 §) och vidare att det är uppenbart att köparen inte får kostnad eller olägenhet av rättelsen. Det stadgas även att köparens rätt till skadestånd inte inskränks. Enligt 5 § andra stycket konsumentköplagen har säljaren en något vidare rätt att avhjälpa fel. Är intet avtalat, kan dock köparen även vid konsumentköp åberopa köplagen. Enligt konsumentköplagen skall säljaren, när köparen framställt anspråk på grund av felet, erbjuda sig att avhjälpa detta eller att avlämna felfri vara i den felaktiges ställe. Rättelsen skall ske genast och utan kostnad eller väsentlig olägenhet för köparen. Köparen har rätt att hålla inne köpeskillingen i samma utsträckning som när åtagandet gjorts vid köpet (avsnittet 2.14.2).

De regler som köplagen innehåller om fel gäller i tillämpliga delar även vid brist ("där godset ej uppgår till full myckenhet"). Detta följer av 50 § samt 52–54 och 58 §§. Gränsen mot partiellt dröjsmål dras så att godset, "efter vad köparen måste antaga, är av säljaren avlämnat såsom fullt". Angående gränsdragningens betydelse för reklamationsreglerna, se NJA 1929 s 212 och 1931 s 416, varom i avsnittet 2.10.5. Den bevisbörderegel för godsets beskaffenhet som omtalades i 2.14.1 gäller också vid brist (NJA 1925 s 478). Även om bristen är liten har köparen enligt 50 § rätt att kräva återstoden.

För att kunna göra gällande felansvaret skall köparen vidta vissa åtgärder. Detta kan bli aktuellt såväl före köpet (47 § köplagen) som efter (51–54 §§ köplagen och 11 § konsumentköplagen).

I 47 § behandlas köparens skyldighet att före köpet undersöka godset. Fel som han därvid bort märka får inte åberopas av honom, med mindre säljaren förfarit svikligen.

Den i 47 § angivna verkan inträder till en början i de fall när köparen undersökt godset. Köparen ansågs inte ha bort märka att motorstyrkan hos en båtmotor var längre än vad säljaren låtit förstå (NJA 1955 s 75). Däremot

hade verkställd undersökning av en skorsten betydelse i NJA 1945 s 305. Upplysningar av säljaren begränsar omfattnigen av vad köparen behöver undersöka (NJA 1937 s 382, 1948 s 526 och 1961 s 330).

I 47 § talas vidare om att köparen utan giltig anledning undandragit sig att efterkomma anmaning att undersöka godset. Giltig anledning att anse undersökning överflödig kan ligga i säljarens uppträdande (NJA 1918 s 280). Däremot ansågs det inte vara en ursäkt att undersökningen skulle ha medfört en dyrbar resa och att lämplig person att företa resan inte funnits (NJA 1923 s 244).

Slutligen har säljaren undersökningsplikt när han satts i tillfälle att före köpet undersöka prov på godset. I NJA 1910 s 543 ansågs köparen ha bort göra en tämligen ingående undersökning av prov på frö. I många fall får dock säljaren begränsa undersökningen. Att frö saknar grobarhet behövde inte upptäckas (NJA 1919 s 50 och 1932 s 670). I NJA 1916 s 338 ansågs köparen ha verkställt undersökning i den omfattning det ålegat honom enligt gott handelsskick. Rättsfallet NJA 1960 s 446 rörde inköp av tyg för klädsel av biografstolar. Köparen inskränkte undersökning av prov till att avse färgen och anförde att han förlitat sig på säljarens sakkunskap. Undersökningen ansågs ha varit otillräcklig. – Ibland kan köparen t o m ha fog att anta att godset skall ha högre standard än provet. I NJA 1936 s 689 beställdes möbler att utföras efter ett i säljarens utställningslokal förevisat möblemang. Högsta domstolen anförde att de levererade möblerna var behäftade med avsevärda brister och att köparen haft rätt att utgå från att sådana brister inte skulle finnas, även om det förevisade möblemanget haft liknande brister och oavsett att möblerna var av enkel typ och betingade ett jämförelsevis lågt pris. Omvänt får köparen i andra sammanhang nöja sig med att kvalitén till typen överensstämmer med prov (NJA 1911 s 161 och 1915 s 169).

När gods försåldes efter prov, men köparen inte varit i tillfälle att före rekvisitionen undersöka provet, och säljaren bort inse detta förhållande, saknade det betydelse att prov tillhandahållits (NJA 1915 s 12). När gods försåldes efter prov och säljaren behöll provet, hade han bevisbördan för att godset överensstämde med provet (NJA 1915 s 14).

Enligt huvudregeln för reklamation (52 §) börjar tiden löpa, när köparen märkt eller bort märka felet. I uttrycket "bort märka" ligger en skyldighet att undersöka godset. Undersökningsplikten i samband med godsets mottagande preciseras för handelsköpens del i 51 §. Däremot innehåller köplagen inte någon motsvarande precisering i fråga om civila köp.

Enligt 51 § skall köparen låta föranstalta om sådan undersökning av godset som efter gott handelsskick kan ifrågakomma. Av 2 400 blomsterlökar visade sig 400 vara ruttna. Köparen använde övriga lökar. Vid en långt senare företagen undersökning visade det sig att högst 18 % av lökarna var dugliga att blomma. En då omedelbart företagen reklamation godtogs (med beaktande av handelsbruk) av högsta domstolens majoritet såvitt gällde lökar som först senare visat sig vara odugliga (NJA 1918 s 121). Vid handelsköp av ättikssyra förpackad i flaskor gjorde köparen omedelbart en ytlig besiktning av flaskorna. Vid en därefter företagen analys konstaterades att syrahalten var för låg. Undersökningen godtogs (NJA 1922 s 26). Köparen ansågs skyldig att föranstalta åtminstone om sådan undersökning av tyg som kunnat ske utan tygstyckenas utvecklande (NJA 1923 s 597). Sådan

undersökning ansågs i NJA 1944 s 49 otillräcklig. Tygstyckena borde åtminstone ha utvecklats till någon del. – Saltbehandlad lappmarksfisk var förpackad i 107 fjärdingar och tunnor. Undersökning av en mycket begränsad del av partiet ansågs med beaktande av handelsbruk otillräcklig (NJA 1946 s 691).

I NJA 1927 s 108 ansågs köparen skyldig att godta resultatet av kvalitetsundersökning som gjorts på tillverkningsorten före godsets avsändande (provningscertifikat).

Också den nu behandlade undersökningsplikten kan begränsas genom säljarens uppträdande (NJA 1937 s 382).

Undersökningen skall verkställas när godset är avlämnat. Vid försändningsköp uppskjuts tidpunkten till den när köparen satts i tillfälle att på bestämmelseorten komma i besittning av godset. Har köparen fog att avvisa godset, begränsas hans skyldighet att ta emot och undersöka det ytterligare (56 §, avsnittet 2.15). Bl a behöver han inte ta emot det, om mottagandet förutsätter att han godkänner växel (NJA 1925 s 42).

I 51 § andra stycket upptas en regel om utfallsprov, varmed avses prov på det sålda godset eller på gods varmed säljaren avser att fullgöra köpet. Är det avtalat att säljaren skall tillställa köparen utfallsprov, inträder undersökningsskyldigheten, så snart provet kommit köparen till handa. Köpare av bokverk, vari hans hus återgavs, ansågs skyldig att undersöka korrekturavdrag (NJA 1957 s 276).

Vill köparen tala å fel i godset, skall han ge säljaren meddelande därom, vid handelsköp genast och vid annat köp utan oskäligt uppehåll. Lämnas inte meddelandet, fastän köparen märkt eller bort märka felet, går han förlustig möjligheten att åberopa felet (52 § första stycket).

Köparen ansågs inte förrän efter blomningen kunna avgöra om sättpotatis var av rätt sort (NJA 1911 s 299). Däremot ansågs köpare av bjälkar ha bort märka fel omedelbart (NJA 1913 s 292).

I ett fall ansågs vid handelsköp reklamation efter sex dagar ha skett för sent (NJA 1921 s 486), men i ett annat fall inte efter 12–14 dagar (NJA 1925 s 662). I det senare fallet torde mellankommande midsommarhelg ha inverkat. – Reklamation rörande det förhållandet att kapplöpningshäst var krubbitare inom knappt en månad ansågs ha skett i tid (NJA 1922 s 599). Byggnadsarbeten utfördes under tiden februari–maj och slutlikvid erlades den 9 maj. Reklamation i februari månad påföljande år var för sen (NJA 1943 s 272). Vid konsumentköp av en begagnad bil fick köparen i januari 1966 av en verkstad besked om fel i bilen. Reklamation till säljaren genom brev den 6 april ansågs ha lämnats för sent (NJA 1971 s 51); jfr numera 11 § konsumentköplagen.

I NJA 1956 s 343 hade svensk köpman sålt ett varuparti till en engelsk grossist, vilken, enligt vad säljaren måste ha insett, sålde den vidare. Grossisten blev enligt engelsk rätt ansvarig för fel i godset. Den omständigheten att den siste köparen i förhållande till grossisten inte hade iakttagit de i svensk lag stadgade reklamationsreglerna kunde inte medföra att grossisten – vid tillämpning av svensk rätt – skulle anses i förhållande till den svenske säljaren ha reklamerat senare än som bort ske.

Det är inte tillräckligt att köparen bara meddelar att han är missnöjd. Åtminstone om säljaren begär precisering, måste köparen svara (NJA 1919

s 294). Har köparen anmärkt på vissa fel, ger det honom inte rätt att åberopa andra (NJA 1936 s 584).

I NJA 1925 s 50 ansågs det vara tillfyllest att köparen redan vid säljarens beskrivning av kvalitén meddelade att han inte kunde godkänna denna.

Avtalsbestämmelser kan förändra reklamationstidens längd (NJA 1914 s 394; jfr 1920 s 603). Att säljaren garanterat visst utförande vid äventyr att han annars blev ersättningsskyldig för felens avhjälpande medförde att köparen var berättigad till sådan ersättning utan att behöva reklamera (NJA 1922 s 522).

Om säljaren inger sig i diskussion om påstått fel, kan han förlora rätten att åberopa för sen reklamation (NJA 1914 s 147, 1920 s 511 och 1934 s 533).

Ett sätt att reklamera är att kräva utredning om att godset är av avtalad beskaffenhet (NJA 1916 s 172, där köpare av kreatur begärde stamtavlor).

När säljaren delade upp (del-)leverans i två sändningar, ansåg högsta domstolen med fyra röster mot tre att tiden för reklamation mot fel i den första sändningen skulle räknas från mottagandet av denna och inte först från det hela leveransen fullgjorts (NJA 1912 s 198). Om det samtidigt föreligger dröjsmål och brist, skall köparen lämna särskilt meddelande om bristen (NJA 1920 s 467). Köparen förmenade att han tillsänts för stor leverans. Eftersom han inte gjort anmärkning inom laga tid, förpliktades han att betala hela partiet (NJA 1923 s 228).

Grunderna för köplagens reklamationsregler har tillämpats när godset sänts till fel ort (NJA 1916 s 158).

Vill köparen häva köpet eller kräva annat gods, måste han meddela säljaren detta utan oskäligt uppehåll. Om han underlåter det, förlorar han nämnda rättigheter (52 § andra stycket). Sådant meddelande måste vid successiv leverans lämnas i anslutning till leverans av felaktigt gods för att ge hävningsrätt beträffande kommande leveranser (NJA 1927 s 166).

I 53 § finns en specialregel för de fallen att säljaren förfarit svikligen och att han visat grov vårdslöshet och felet länder köparen till märklig skada. I sådana situationer tillämpas inte föreskrifterna i 52 § om förlust av talerätt. I NJA 1921 s 560 ägde köparen kännedom om att säljaren i strid mot avtalet blandade vatten i mjölk. När säljaren reklamerade senare än som följer av 52 §, tillämpade minoriteten i högsta domstolen 53 §.

Enligt konsumentköplagen krävs mindre av köparen (11 §). Här är lagen således förmånligare än köplagens dispositiva regler. Köparen skall göra anmälan till säljaren om felet inom skälig tid efter det att han märkt eller bort märka det. Däremot behöver han inte precisera sina anspråk. Underlåter han att lämna underrättelse, förlorar han rätten att göra gällande befogenhet på grund av felet.

Om annan än säljaren åtagit sig att avhjälpa fel i varan, får köparen i stället lämna underrättelsen till den som gjort åtagandet.

Enligt 54 § köplagen gäller en absolut tidsbegränsning för meddelande att köparen vill tala å fel. Inom ett år från det han har mottagit godset skall han ge säljaren sådant meddelande. Annars förlorar han sin talan. Härifrån gäller två undantag: att säljaren åtagit sig att även efter nämnda tid svara för godset och att svikligt förfarande ligger säljaren till last. Att säljaren lämnat garanti för kortare tid än ett år ansågs inte innefatta någon begränsning av den i 54 § stadgade preskriptionstiden (NJA 1956 s 343).

Genom att medge att godset var av annan kvalitet än vad som avtalats ansågs säljaren ha avstått från att göra gällande preskriptionsinvändning (NJA 1939 s 74).

Genom 11 § konsumentköplagen görs ettårstiden tvingande vid konsumentköp. Detta innebär att den absoluta tidsbegränsningen inte genom avtal får förkortas. Däremot förlorar konsumenten i allmänhet talerätten långt före utgången av denna frist genom underlåtenhet att reklamera.

2.15 Bestämmelser i fråga om avvisande av gods och hävande av köp

Liksom säljaren har en skyldighet att ta vård om gods för köparens räkning, föreligger en motsvarande skyldighet för köparen.

När godset har kommit i köparens besittning, är denne pliktig att ta vård om det, om han med stöd av köplagen (med fog) vill avvisa godset. Han har rätt till ersättning för vården av säljaren. Bestämmelserna i 34 och 35 §§ om säljarens vårdnadsplikt äger motsvarande tillämpning (55 §).

Köparen får i allmänhet inte utan säljarens medgivande sända tillbaka godset till säljaren (NJA 1916 s 11 och 1923 s 531). I NJA 1917 s 624 ansågs emellertid "köparen" (vid byte) vara berättigad att lägga upp det infekterade köttet av en ko på medkontrahentens gårdsplan. Den ersättningsrätt, varom talas i 55 §, gäller från den tidpunkt när godset har avvisats (NJA 1938 s 273).

I 56 § ges bestämmelser som ålägger köparen att ta godset i sin besittning med verkan att reglerna i 55 § träder i tillämpning. Förutsättning är till en början att godset är försänt och köparen på bestämmelseorten satts i tillfälle att komma i besittning av det. Vidare skall besittningstagandet kunna ske utan erläggande av köpeskillingen och utan väsentlig kostnad eller olägenhet (jfr NJA 1925 s 42 anmärkt vid 2.14.4). Ytterligare bortfaller skyldigheten, om säljaren är tillstädes på bestämmelseorten eller där finns någon, som på grund av konossement eller eljest har rätt att för säljarens räkning ta hand om godset. Underlåter köparen att ta godset i sin besittning, medför inte enbart denna omständighet att han förlorar rätten att häva köpet (NJA 1923 s 513), men går godset förlorat, kan hävningsrätten därigenom upphöra (jfr 57 §).

Har köparen sålt godset på offentlig auktion utan att förutsättningar härför förelegat enligt 34 eller 35 §, blir han skyldig att ersätta säljaren skada (NJA 1932 s 308, där erforderlig tillsägelse inte lämnats säljaren att förfoga över godset).

Underrättelse om auktion ansågs i NJA 1922 s 599 ha lämnats i behörig tid, när kungörelse om auktionen införts i flera tidningar samt säljaren, som befann sig på annan ort, underrättats dagen före auktionen.

Underlåter köparen att sälja godset på offentlig auktion, när han bort kunna inse att fortsatt vårdande blir allt för kostsamt, inskränks hans rätt till ersättning för vården (NJA 1915 s 495, som rör en med fel behäftad häst).

I 57 och 58 §§ finns regler om avveckling av parternas inbördes förhållande sedan godset med stöd av köplagen och med fog hävts av säljaren eller

avvisats av köparen. Enligt 57 § första stycket har säljaren, när köpet hävts, inte rätt att få tillbaka godset, om han inte återställer vad han uppburit av köpeskillingen. Å andra sidan är han inte heller skyldig att ge ut köpeskillingen, om han inte får tillbaka godset väsentligen oförändrat eller oförminskat.

I NJA 1936 s 602 hade säljaren uppgivit att en motor skulle fungera till belåtenhet bara den blivit mera insliten. Köparen ansågs då inte betagen rätten att häva köpet, på grund av att han efter reklamation fortsatt att använda motorn (jfr 58 §). I NJA 1939 s 588 tillät köparen säljaren att under rättegång om fel i kylanläggning företa ändringar. Under samma tid använde köparen anläggningen. Detta hade såvitt visats inte medfört att anläggningen inte kunde återställas i väsentligen oförändrat skick. Hävningsrätten kvarstod. Annorlunda blev utgången i NJA 1941 s 525, där köparen lämnade obestritt att han till större delen förbrukat ett parti koks.

För att återfå köpeskillingen var köparen skyldig att tillhandahålla godset, där köpet ingåtts och godset levererats (NJA 1915 s 495).

I NJA 1941 s 705 hade parterna avtalat att handpenning skulle vara förverkad till köparen som skadestånd, om köparen inte fullföljde avtalet. Genom att avstå från handpenningen ansågs köparen ha rätt att inte fullfölja avtalet.

De principer som framträder i 57 § kan komma till användning också, när tredje man förvärvat rätt till godset. Köparen av en motor hyrde ut denna med rätt för hyresmannen att sedermera köpa motorn. Köpet hävdes på grund av fel, men köparen kunde till följd av hyresmannens vägran inte återställa motorn. Köparen erbjöd sig att transportera hyresrätten på säljaren. Ett justitieråd ville medge rätt till hävning. Han hänförde sig till att uthyrningen skett, innan felet bort märkas (jfr 58 §), och att hyresmannen under vissa förutsättningar, som hänförde sig till felet, var beredd att återställa motorn. Majoriteten ansåg köparen sakna hävningsrätt, när han inte kunde återställa godset (NJA 1916 s 428).

När köp hävs eller gods avvisas enligt 57 § första stycket och köparen är berättigad till ersättning av säljaren (återbekommande av köpeskilling, skadestånd eller vårdersättning), får köparen enligt 57 § andra stycket hålla inne godset, till dess han får betalt eller betryggande säkerhet ställs.

Av 58 § framgår att köparen inte alltid behöver återställa godset väsentligen oförändrat eller oförminskat, när han själv hävt köpet. Härifrån befrias han om godset är av våda förstört, försämrat eller minskat (jfr 17 §, avsnittet 2.8), om det har undergått förändring enbart genom sin egen beskaffenhet eller till följd av åtgärd, som för dess undersökande varit nödig eller som eljest vidtagits av köparen innan fel, på grund varav han vill häva köpet, märkts eller bort märkas.

I vissa fall blir köparen trots att hävningsrätt alltjämt föreligger skyldig att utge ersättning för godsets användande (NJA 1934 s 533 och 1949 s 750). Sådan ersättning avräknas då från vad köparen är berättigad till.

I lagen (1971:238) om hemförsäljning m m ges vissa tvingande regler om bl a köp som ingås i konsumentens bostad. Enligt 5 § första stycket ges konsumenten särskilt förmånlig ställning när avtal återgår enligt lagens bestämmelser.

2.16 Hemulsskyldighet

Med hemulsskyldighet, varom talas i rubriken till 59 §, avses säljarens ansvar för att godset utan hinder av tredje mans anspråk kan överlåtas till köparen. Om godset vid köpet finnes ha tillhört annan än säljaren, är säljaren enligt 59 § första stycket oberoende av om han själv är i god tro skyldig att ersätta köparen skada som därigenom tillskyndas denne. Är köparen i god tro, utsläcker denna omständighet ibland tredje mans rätt till godset. Var köparen, då köpet slöts, däremot i ond tro, är han enligt 59 § andra stycket inte berättigad till ersättning som annars följer av första stycket.

Av NJA 1954 s 546 följer att, när köparen har betalat köpeskillingen i förskott och säljaren inte förmår leverera därför att godset ingår i tredje mans konkurs, köparen har rätt att återfå köpeskillingen, oavsett om han varit i god tro eller ej. En sådan utgång förutsätter emellertid att parternas avtal skall ges den tolkningen att säljaren framför köparen skall bära risken för att godset blir indraget i konkursen.

2.17 Öppet köp

Öppet köp innebär att köparen enligt avtalet under viss tid har valrätt om han vill fullfölja köpet eller inte. När säljaren har avlämnat godset, skall köparen enligt 60 § utöva valrätten inom den avtalade tiden eller, om bestämd tid inte avtalats, utan oskäligt uppehåll. Intill dess godset har återlämnats, står köparen faran för godsets förstörelse, försämring eller minskning (jfr 17 §, avsnittet 2.8).

I rättfallet NJA 1938 s 621 gavs ett i den internationella juvelhandeln ingånget avtal den tolkningen, att köparen endast hade rätt att i dess helhet köpa eller avvisa ett parti om flera ädelstenar. När han inte kunde återställa en sten, vilken han sålt, blev han betalningsskyldig för hela partiet.

Enligt lagen om hemförsäljning har köparen vid försäljning mot kredit rätt att på visst sätt, oberoende av avtalet, frånträda köpet. I dessa fall står säljaren faran för bl a vådahändelse (4 §).

2.18 Vissa meddelanden enligt köplagen och konsumentköplagen

I 61 § köplagen är intagen en regel om att vissa meddelanden går på mottagarens risk. Det är meddelanden från köparen enligt 6 § om att i räkning upptaget pris inte godkänts, samt reklamationer enligt 26, 27, 52 eller 54 §. Vidare gäller det reklamationer från säljaren enligt 31 eller 32 §. Förutsättning är att meddelandet inlämnats för befordran med post eller telegraf eller annars avsänts på ändamålsenligt sätt. Angående reklamation genom fraktförare se NJA 1921 s 246, varom i 2.10.5. Om meddelandet sedan blir försenat eller inte kommer fram, innebär detta inte någon inskränkning i avsändarens rätt. Av 61 § följer motsättningsvis att andra meddelanden enligt köplagen går på avsändarens risk.

Bestämmelsen i 61 § köplagen har en motsvarighet i 18 § konsument-

köplagen, vilken dock endast avser befordran med post eller telegraf. Här är det fråga om uppmaning att avlämna enligt 3 §, anspråk på grund av fel enligt 4 § samt reklamation enligt 11 §.

2.19 Betydelsen av vissa vid köp brukliga uttryck

Det sista avsnittet i köplagen inleds med bestämmelser om innebörden av transportklausuler (62–65 §§), vartill 71 § ansluter.

I 62 § behandlas *fritt ombord (fob)* med angivande av viss ort. Köparen skall befrakta fartyg eller tinga skeppsrum som erfordras för godsets fraktande från sagda ort. Givetvis gäller avtalsvillkor enligt vilket säljaren skall ombesörja sådana åtgärder (jfr NJA 1923 s 609). Säljaren har enligt andra stycket att försända godset till lastningsorten samt vidta de åtgärder i fråga om inlastning av godset vilka enligt lag eller sedvänja ankommer på avlastare. Godset skall anses avlämnat, när det kommit innanför fartygets sida. Intill dess står säljaren faran oavsett om köpet avser speciesköp eller leveransavtal. Av fjärde stycket följer att den omständigheten att köparen skaffat transportlägenhet inte medför skyldighet för honom att undersöka godset före dess framkomst till bestämmelseorten. Inte heller inskränker det säljarens rätt enligt 15, 28 eller 39 § (bl a att hindra utgivande av godset och häva köpet). Slutligen föreskrivs i femte stycket att köparen är skyldig att betala mot konossement enligt 71 §, även om sådan betalning inte är utfäst.

När säljaren inte tillräckligt snabbt tillhandahöll godset för inlastning, fick han vidkännas avdrag på köpeskillingen för köparens kostnader för överliggetid (NJA 1926 s 456).

En med fob jämförbar klausul är fritt å banvagn och liknande uttryck. Säljaren stod faran för skador vid inlastningen (NJA 1912 s 57). Säljaren hade valrätt i fråga om tidpunkten. Vid utövande av denna rätt hade han fog att utgå från att köparen ville ha godset till den ort där denne drev rörelse. Han fick därför ersättning för fraktkostnad (NJA 1917 s 538). I NJA 1921 s 267 skulle säljaren leverera successivt. Det ansågs åligga honom att utan avvaktande av order från köparen ombesörja varans försändande och i följd härav även att anskaffa järnvägsvagnar. Två justitieråd ansåg leveransskyldigheten inte omfatta mer än vad köparen hade beordrat. Även i NJA 1922 s 511 ålåg det säljaren att skaffa vagnar; skäliga åtgärder var tillräckligt. I NJA 1922 s 612 var säljaren på grund av brist på vagnar befriad från skyldighet att anskaffa sådana. Oavsett att vagnbristen inte var okänd för köparen, ansåg majoriteten i högsta domstolen att det ålegat säljaren att lämna meddelande till köparen, så att denne kunnat omhänderta godset på leveransorterna.

I 63 § behandlas klausulen *fraktfritt (cost & freight, c & f, cf)* med angivande av bestämmelseort. Säljaren skall då på egen bekostnad sända godset till bestämmelseorten. I fråga om tidpunkten för avlämnande gäller 10 §. Köparen skall betala mot konossement eller fraktsedel enligt 71 §, även om sådan betalning inte är avtalad. Köparen är skyldig att i avräkning på priset betala frakt som säljaren inte betalat. Sker sådan betalning, innan priset förfallit till betalning, medför detta inte rätt till ränta.

Den som köpt varor fritt kylhus i Göteborgs frihamn har ansetts pliktig att betala tull, hamnavgifter och dylika kostnader (NJA 1949 s 129).

Bestämmelserna i 63 § gäller enligt 64 § även vid försäljning med angivande av viss bestämmelseort *cif (cost, insurance, freight)* eller *caf (coût, assurance, fret)*. Säljaren skall därvid försäkra godset mot fara under transporten. Om han inte gör det, och köpet inte hävs i följd därav, har köparen rätt till ersättning för skada. Köparen har också rätt att själv ta försäkring och avräkna kostnaden från köpeskillingen.

Gods som såldes cif var underförsäkrat. För rätt till hävning krävdes att avtalsbrottet var väsentligt (NJA 1910 s 266; köpeavtalet var ingånget, innan köplagen trädde i kraft).

Om gods som skall försändas från en ort till en annan är sålt *fritt (franco)* eller *levererat* eller *fritt levererat* på den senare orten, är godset enligt 65 § avlämnat först när det kommit fram till bestämmelseorten. Brukas däremot levererat i förening med något av uttrycken fraktfritt, cif eller caf skall föreskrifterna om de senare uttrycken gälla.

I 66 § behandlas fall där vid leveransavtal godsets myckenhet är angiven med uttryck som lämnar visst utrymme för val (*cirka, från – till* eller dylikt). Valrätten tillkommer säljaren, om det inte framgår av omständigheterna att det varit av hänsyn till köparen som myckenheten inte blivit bestämt angiven. I NJA 1913 s 66 men ej i NJA 1920 s 533 ansågs köparen ha valrätten.

Om beteckningen cirka använts, skall detta anses innebära rätt till avvikelse från den angivna myckenheten med 10 % i fråga om hel fartygslast och annars med 5 %. Vid leverans av stenkol i successiva fartygslaster var säljaren inte berättigad att minska hela leveransen med mer än 5 % (NJA 1917 s 256). Vid försäljning av "cirka 5–6 000" halvor sulläder ansågs leveransen fullgjord med 4 750 halvor. Majoriteten i högsta domstolen tillämpade 66 § köplagen, medan minoriteten tolkade avtalet (NJA 1921 s 557). Uppgift i köpekontrakt att försålt fartyg lastade "cirka 208 tons död vikt" ansågs innebära att i vart fall avvikelse som översteg 5 % var att bedöma som fel (NJA 1923 s 550).

Har vid köp av gods, som skall sändas sjöledes till köparen, godset betecknats som *fartygslast* och har säljaren lastat in även annat gods, är köparen enligt 67 § berättigad att häva köpet, om förfarandet kan lända honom till olägenhet. Vare sig köpet hävs eller inte är köparen berättigad till ersättning för skada.

I 68 § behandlas vissa tidsangivelser. Vid åtgärd som avser godsets avlämnande eller mottagande betyder uttrycket *början (primo)* av en månad sist månadens tionde dag, *mitten (medio)* elfte-tjugonde dagen samt *slut (ultimo)* återstående dagar. Vid köp av värdepapper avses i stället månadens första, femtonde respektive sista dag. Är dessa dagar helgdag, förskjuts tiden i de båda första fallen till närmaste helgfria dag och i det tredje fallet till närmaste föregående helgfria dag. Verkan av helgdag och lördag är en helt annan än vad som (för andra situationer) följer av 2 § lagen (1930:173) om beräkning av lagstadgad tid.

Om säljaren har förbundit sig till *avskeppning* eller *avlastning* inom viss tid, är åtagandet enligt 69 § fullgjort, när godset blivit inlastat före den bestämda tidens utgång. Utfärdas konossement och framgår inte av ko-

nossementet att inlastningen är verkställd i rätt tid, får köparen avvisa godset.

Enligt 70 § betyder "kontant" att säljaren inte behöver låta utge godset till köparen med mindre köpeskillingen betalas (jfr NJA 1942 s 653, där köparen kom i dröjsmål genom att betala fem dagar efter leveransen). Om godset ändå utges, åligger det köparen att genast fullgöra sin betalningsskyldighet.

När varor sålts "per extra kassa" hade säljaren inte rätt att som villkor för leverans kräva bankgaranti (NJA 1919 s 84). Betalningsklausul i faktura "30 dagar 5 % eller 5 mån netto mot accept" ansågs vid leveransavtal skola ges den innebörden att säljaren inom 30-dagarstiden skulle antingen betala eller överlämna accept (NJA 1928 s 101). Köpare som vid handelsköp inte protesterat mot betalningsbestämmelse i faktura hade bevisbördan för sitt påstående om längre kredit; jfr 6 §. Betalningstiden räknades från fakturans utställande (NJA 1940 s 107).

I 71 § behandlas förbindelse att betala mot konossement eller fraktsedel som nämns i 16 § samt förbindelse att mot erhållande av sådant dokument godkänna växel. Köparen får inte undandra sig betalning eller godkännande på den grund att godset inte kommit fram eller att han inte haft tillfälle att undersöka det. Säljaren skall tillhandahålla fraktsedel, räkning samt, när han skall hålla godset försäkrat, försäkringsbrev.

Om köparen haft tillfälle att undersöka godset och därvid konstaterat ej ringa fel, kan han häva köpet utan att lösa dokumenten (NJA 1914 s 602). Det förhållandet att han enligt 56 § inte behöver ta godset i sin besittning medför att mot honom inte kan åberopas att han inte undersökt godset och reklamerat, när han avvisat dokument och gods (NJA 1925 s 42). I NJA 1924 s 562 befanns godset vara behäftat med ringa fel, varför rätt till hävning inte förelåg. Köparen ansågs skyldig att lösa dokument med köpeskillingen minskad med ett mot felet svarande belopp.

I rättsfallen NJA 1921 s 322 och s 326 var det fråga om betalning "kassa mot dokument". Som dokument godtogs, i det förra fallet, handlingar som gjorde det möjligt att få ut godset från tullnederlag och, i det senare, med hänvisning till handelsbruk en av säljarens ombud utfärdad förbindelse omfattande order till redare att på villkor som fanns upptagna i ett av ombudet innehaft konossement av den befraktade egendomen lämna ut köparens del (delivery order).

3 Formulärrätten vid köp

3.1 Allmänt

De formulär som spelar så stor roll inom moderna avtalsförhållanden har också stor utbredning vid köp.[1] Till formulären kan då räknas inte endast allmänna kontraktsvillkor, ofta benämnda allmänna leveransvillkor, utan också villkor förekommande på tryckta ordersedlar, ordererkännanden, fakturor o dyl. Även de senare är avsedda att bli bindande i avtalsförhållanden. Villkoren är ofta utarbetade av branschorganisationer. Stundom har de tillkommit genom förhandlingar mellan organisationer på ömse sidor. Man brukar kalla formulär som har tillkommit efter förhandlingar "agreed documents".

Villkoren blir ibland en del av avtalsinnehållet genom att de är tryckta på blanketter som ifylls vid avtalsslutandet med avtalets individuella beståndsdelar, dvs uppgifter om objekt, pris, leveranstid osv. Stundom hänvisas till villkoren på blanketterna eller vid ingående av avtal. Här är inte platsen att gå närmare in på de avtalsrättsliga frågeställningar som formulärrätten kan ge upphov till. Inte heller skall något försök göras att kartlägga utbredningen av formulär inom olika näringsgrenar. Avsikten är enbart att med några exempel från ett antal av de viktigare formulären illustrera hur formulärrätten avviker från köplagen, särskilt beträffande säljarens förpliktelser. Endast sådana bestämmelser i formulären som behandlar ämnen som också regleras i köplagen kommer att tas upp, medan sådant som rör ritningar, verktyg, kontroll osv. helt förbigås. De formulär som avses rör huvudsakligen verkstadsindustriens produkter. Även några internationella formulär som begagnas för att bestämma transportvillkor m m och för betalningen skall beröras.

De formulär för leverans av verkstadsindustrins produkter som skall studeras särskilt i det följande är:

Allmänna bestämmelser av år 1960 för leveranser till Statsverkets myndigheter utom försvarsväsendet av gods av beställningskaraktär *(Sig 60)*.

Allmänna bestämmelser av år 1961 för leveranser till Statsverkets myndigheter utom försvarsväsendet av gods av standardkaraktär *(Standard 61)*. Formulären har tillkommit efter förhandlingar mellan representanter för staten och för verkstadsindustrin. Båda dessa formulär är rekommenderade för användning också vid leveranser till kommunala myndigheter och företag. Det torde däremot inte användas vid försäljning till privata företag.

[1] Jfr till det följande Nial, Från individualism till kollektivism – en utvecklingslinje i avtalsrätten under ett halvsekel, Minnesskrift utgiven av juridiska fakulteten i Stockholm, 1957, s 190 ff; Vahlén, Köplagen och formulärrätten, Festskrift till Nial, Sthlm 1966, s 531 ff, Bernitz, SvJT 1972 s 401 ff.

Allmänna leveransbestämmelser för leveranser av maskiner samt annan mekanisk och elektrisk utrustning inom och mellan Danmark, Finland, Norge och Sverige, antagna år 1971 av bl a Sveriges Mekanförbund *(NL 70)*. Detta formulär torde tillämpas allmänt vid leveranser av maskiner till företag inom det svenska näringslivet.

General conditions for the supply of plant and machinery for export, prepared under the auspices of the United Nations Economic Commission for Europe, Geneva, March 1953 (här kallade *ECEB*). Detta formulär brukas främst vid internationella avtal.

Samtliga de nu nämnda formulären har varianter med särskild reglering för det fall att leverantören också skall ombesörja montage. Dessa förbigås emellertid här. Till jämförelse nämns på ett par ställen även formuläret *NLS 67* – allmänna bestämmelser för leverans av skruv, spik samt liknande verkstadsprodukter inom och mellan Danmark, Finland, Norge och Sverige, antagna år 1967 av bl a Sveriges Mekanförbund.

Formulärrättens bestämmelser om säljarens förpliktelser kan sägas vara i högre grad än köplagens inriktade på att bevara säljarens och köparens goda affärsrelationer, även om dröjsmål inträffar eller om gods som levereras är felaktigt. Hävningsbefogenheten för köparen är därför som regel mycket begränsad. Utformningen av systemet har sin förklaring i att man på säljarsidan har den uppfattningen att vid tillverkning leverantören löper en betydande risk, särskilt om köpet avser en produkt som avpassats särskilt efter köparens behov och som inte kan avsättas på den allmänna marknaden. Det brukar också framhållas att hävning är en sanktion som kan vara verkningsfull när det gäller ett enstaka avtalsförhållande men som såvitt möjligt bör undvikas vid fortlöpande affärsförbindelser. I dessa senare fall är ett eventuellt kontraktsbrott en omständighet som kan beaktas vid förhandlingarna om kommande beställningar och leveranser. Under sådana förhållanden är behovet av stränga sanktioner inte så stort. Ofta är f ö inte heller köparen intresserad av att avtalet hävs, eftersom han vet att det i praktiken är omöjligt att utan avsevärd tidsutdräkt få ersättningsleverans från annat håll.

3.2 Dröjsmål

Vid leveransförsening visar sig den nyss berörda skillnaden i uppläggning redan genom formulärbestämmelsernas mer flexibla regler om hur leveranstiden – dvs den tidpunkt som är avgörande för om dröjsmål överhuvud skall anses föreligga – bestäms. Såväl NL 70, ECEB som de statliga bestämmelserna Sig 60 och Standard 61 föreskriver sålunda att om avtalad leveranstid inte kan hållas på grund av sådana omständigheter som i formulären anges som befrielsegrunder (force majeure), skall leveranstiden förlängas med tid som med hänsyn till omständigheterna må anses skälig. Ett sådant formulär som NLS 67 går ännu längre och ger dessutom säljaren en generell rätt att oavsett anledningen förlänga den avtalade leveranstiden med en fjärdedel, dock minst en vecka och högst en månad. Han skall dock utan oskäligt dröjsmål underrätta köparen om befarat överskridande av leveranstiden. Köplagens system medger överhuvud inte någon sådan

förlängning. Även om förseningen må vara föranledd av helt ursäktliga förhållanden föreligger enligt lagen dröjsmål om den ursprungligen avtalade tiden för avlämnande inte iakttas. Enligt exempelvis Sig 60 däremot anges uttryckligen t o m att förlängning skall kunna ske även när leveranstid som redan blivit förlängd visar sig inte kunna hållas. Dessa bestämmelser har emellertid såtillvida en spärr som en hävningsrätt för köparen – för övrigt även för leverantören – slutligen kan inträda om leveransen försenas med mer än en tredjedel av den ursprungliga avtalade leveranstiden eller oavsett dennas längd med mer än nio månader. Det fordras dock, i de force majeure-situationer det här är fråga om, att det dessutom kan antas att avtalet inte utan väsentlig olägenhet för den som vill häva kan fullgöras senare. Dessutom måste beställaren – om det är han som häver – ersätta leverantören för de kostnader denne före hävningen hunnit lägga ned för att fullgöra avtalet.

Ersättningsskyldigheten omfattar dock inte vad som på annat sätt kan komma till nytta i leverantörens rörelse eller som denne i annan ordning får ersättning för.

Om anledningen till dröjsmålet inte är force majeure på säljarens sida – och inte heller någon beställarens handling eller underlåtenhet – kan enligt Sig 60 inte förlängning av den avtalade leveranstiden begäras av säljaren. Å andra sidan får köparen vid mera normalt dröjsmål – sådant som inte kan sägas bero på att säljaren väsentligt åsidosatt sina förpliktelser – inte häva avtalet förrän dröjsmålet varat längre än en tredjedel av den ursprungligen avtalade leveranstiden eller mer än nio månader. Till en början begränsas i stället verkningarna av dröjsmålet till att köparen kan bli berättigad till vite. Ej ens denna rättsverkan följer dock utan vidare av bestämmelserna. För att vite skall kunna utgå måste nämligen särskilt avtal ha träffats härom. Formellt sker detta genom att de i den förtryckta vitesklausulen utelämnade procentsatserna fylls i genom särskild påskrift. Har beräkningsgrunderna inte angivits blir klausulen inte till någon del gällande mellan parterna. Tanken har varit att vitesklausul inte generellt skall krävas av de upphandlande myndigheterna, utan att vite bör reserveras för fall när det tjänar ett verkligt ändamål. Har vite inte föreskrivits blir det vid normala fall av leveransförsening överhuvud inga påföljder för säljaren så länge inte köparen enligt den nyss berörda tidsregeln på grund av dröjsmålets absoluta längd blir berättigad att häva avtalet. Har vite avtalats blir detta till en början den enda påföljden. Något annat skadestånd ifrågakommer inte.

Vid allvarligare dröjsmål har emellertid staten i sina upphandlingsformulär förbehållit sig en mer långtgående rätt att häva. Beror dröjsmålet på att leverantören väsentligt åsidosatt sina förpliktelser att sätta igång arbetet eller eljest vidta åtgärder inom sådan tid att leveransen kan fullföljas i rätt tid, får beställaren, försåvitt dröjsmålet är av väsentlig betydelse för honom och leverantören insett eller bort inse detta, häva avtalet efter leveranstidens utgång. Hävning p g a anteciperat dröjsmål lär som regel inte kunna ske.[2] Betonandet av att säljaren skall ha åsidosatt sina förpliktelser torde få uppfattas så att hävningsrätt endast föreligger när dröjsmålet beror på omständigheter som legat innanför säljarens kontroll. Beställaren har om hävning sker på denna grund också rätt till antingen skadestånd eller vite. För att vite skall kunna väljas fordras dock att vitesklausul avtalats. Om skadestånd

[2] Vahlén a a s 542 f.

väljs är detta begränsat till att omfatta det belopp varmed beställarens rätt att få leveransen utförd på annat håll överstiger det överenskomna priset. Om vid dröjsmål med leverans hävning ej kommer i fråga har beställaren rätt till vite om detta avtalats men något skadestånd utgår i sådant fall inte.

Standard 61 är något strängare mot säljaren än Sig 60 såväl beträffande köparens rätt att häva som beträffande dennes rätt till skadestånd, något som kan förklaras med att Standard 61 – som benämningen antyder – avser standardprodukter, inte särskilt tillverkat gods. Liksom enligt Sig 60 har köparen hävningsrätt dels när säljaren väsentligt åsidosatt sina förpliktelser, dels när dröjsmålet oavsett anledningen varat viss tid. Den absoluta tidsgränsen om nio månader i Sig 60 är dock här förkortad till tre månader. Å andra sidan modifieras den sistnämnda hävningsregeln såtillvida att enligt Standard 61 hävning överhuvud inte kan inträda förrän dröjsmålet varat i åtminstone tre veckor.

Skadestånd som ett alternativ till avtalat vite utgår enligt Standard 61 oavsett om anledningen till att avtalet hävs är att säljaren väsentligen åsidosatt sina förpliktelser eller att dröjsmålet blivit alltför långt. Som nyss framgick omfattar valrätten enligt Sig 60 skadestånd endast i det förra fallet.

Leveransbestämmelserna i NL 70 har en än mer begränsad hävningsrätt för köparen vid leveransförsening. Det normala vid dröjsmål – även om detta kan läggas säljaren till last som försummelse – förutsätts vara att endast vite skall utgå. Inte heller denna rätt för köparen är emellertid alltid given. Må det med hänsyn till omständigheterna i fallet skäligen kunna antas att köparen inte åsamkats någon skada genom försening skall inte ens vite utgå. Kommer vite i fråga utgör detta 0,5 % per vecka av den del av det avtalade priset, som hänför sig till den del av godset, vilken till följd av dröjsmålet inte kan tas i avsett bruk. Överstiger ifrågavarande pris 500 000 kr reduceras vitet på den överskjutande delen och utgår på denna med blott 0,25 % per vecka. En absolut spärr anges också för vitet. Detta skall sammanräknat inte överstiga 7,5 % av den del av priset som hänför sig till den del av godset som icke kan tas i avsett bruk. Erläggande av vite utesluter köparen från rätten till varje annan gottgörelse i anledning av säljarens dröjsmål med att avlämna godset, såvida inte avtalet trots allt sedermera hävs.

Hävning kan ske om dröjsmålet fortfar så länge att det ackumulerade vitet uppnår föreskrivet maximum, 7,5 % av priset på försenad del av leveransen, vilket som kortast motsvarar ett dröjsmål på 15 veckor. Befogenheten att häva inträder dock inte heller nu omedelbart. Först skall köparen skriftligen kräva leverans och fastställa en skälig frist härför. Vid bestämmandet av fristens längd skall till yttermera visso skälig hänsyn tas till redan inträffat dröjsmål. Försitts även denna slutliga frist får köparen genom skriftlig förklaring häva, men bara om säljaren underlåtit att göra allt vad på honom ankommer och endast beträffande den del av leveransen som inte kunnat tas i avsett bruk. Under vissa förutsättningar är köparen också, utöver det vite han må ha uppburit, berättigad till ett begränsat skadestånd. Detta skall fastställas med hänsyn till omständigheterna, men får inte – såvida annat ej överenskommits – överstiga 7,5% av värdet på den del som inte kunnat tas i avsett bruk.

ECEB har utgjort förebild till NL 70 och dess föregångare och innehåller beträffande leveransförsening en reglering som i stort sett är likalydande. I praktiken torde det angivna systemet innebära att hävningsbefogenheten för köparen i stort sett bara kan användas i sådana fall då det är klart att leveransen inte kommer att fullgöras av säljaren.

De tidigare nämnda NLS 67 har i och för sig en hävningsrätt för köparen vid säljarens dröjsmål. Denna rätt, som är begränsad till icke levererat gods, torde emellertid kunna anses som ganska uttunnad m h t säljarens omnämnda möjligheter att förlänga leveranstiden. Köparen har vidare om han häver endast rätt att kräva ersättning "för de utgifter han skäligen åsamkats vid avtalsenligt fullgörande av kontraktet". Från varje annan rätt gentemot säljaren i anledning av leveransförsening är köparen utesluten. Innebörden av den ytterligt begränsade skadeståndsregeln förefaller något oklar.

Jämfört med köplagens regler innebär de anförda exemplen givetvis en långtgående inskränkning av köparens rättigheter. Lagen utgår i första hand från den genom kontraktsbrottet förfördelade partens situation. Vid handelsköp – som det i praktiken här regelmässigt är fråga om – skall som bekant varje dröjsmål, oavsett längden hos detta och utan att köparen behöver visa dess väsentlighet, medföra rätt för köparen att häva köpet. Hävningsbefogenheten är bara inskränkt för det fall att det som är fördröjt utgör en ringa del av godset. Skadestånd skall vidare när det gäller bestämt gods utgå så snart säljaren inte kan visa att dröjsmålet inte beror på hans försummelse – en p g a den omkastade bevisbördan i praktiken nära nog lika sträng regel som den som gäller vid leveransavtal, dvs ett i princip strikt ansvar.

Köplagen känner inte heller någon beloppsbegränsning när skadestånd skall utgå, utan köparen är berättigad till full ersättning för den skada han visar sig ha lidit.

3.3 Felaktigt gods

Även vid den andra huvudtypen av kontraktsbrott – att godset är felaktigt – kan man i formulärbestämmelserna utskilja den tidigare antydda olikheten i förhållande till köplagens system. Formulären vill inte, såsom köplagen, att kontraktsbrottet normalt skall få den verkan att köparen sedan han funnit godset felaktigt, skall kunna komma ifrån avtalet för att i stället vända sig till en annan säljare. Åtminstone från säljarsidan vill man hellre se det så att det gynnsammaste för båda parter bör vara att avtalet består och det påtalade felet i stället medför att en skyldighet att reparera eller byta ut godset inträder för säljaren. Så som formulären ofta är avfattade framstår felet närmast som en omständighet som utlöser säljarens avtalsenliga skyldighet att inom ramen för lämnad garanti ställa godset i funktionsdugligt skick. Först om han brister i fullgörandet av denna skyldighet genom att felet inte blir avhjälpt eller godset utbytt inom skälig tid efter det att köparen skriftligen påkallat det, får köparen rätt att göra gällande befogenheter som liknar de traditionellt köprättsliga.

Sig 60 anger utan inskränkningar att säljaren skall avhjälpa fel på egen bekostnad. Beställaren skall emellertid om felet är av sådan art att det inte

är lämpligt att avhjälpa det på godset uppställningsplats, underlätta arbetets utförande genom att för bearbetning, ändring eller utbyte till leverantören återsända felaktig del. NL 70 lägger i sådant fall en del av kostnaderna på köparen genom att denne får stå risken och bära kostnaden den ena vägen av transporten, nämligen till säljaren. ECEB går ännu längre och fördelar kostnaden och risken för transport av delar i samband med garantifall så mellan parterna att säljaren, om annat inte överenskommits, överhuvud inte behöver kalkylera med några kännbara utgifter härför. Köparen skall nämligen enligt detta formulär i princip stå kostnad och risk under båda vägarna av transporten, låt vara att detta, beroende på vilken transportklausul som valts, inte alltid behöver vara fullt hela avståndet mellan uppställningsplatsen och säljarens fabrik. Säljaren skall vidare enligt ECEB anses ha fullgjort sina förpliktelser att avhjälpa felet genom att till köparen avlämna vederbörligen reparerad eller i utbyte levererad del. Han behöver m a o inte utföra eller bekosta inmontering av den reparerade delen. NL 70 är på denna punkt något välvilligare mot köparen. Om det med hänsyn till omständigheterna i fallet må anses skäligt skall nämligen, enligt vad som tilläggs, säljaren svara för kostnaderna för inmonteringen.

Enligt köplagen har säljaren endast en mycket begränsad rätt att genom ett erbjudande om felets avhjälpande förekomma att köparen gör köprättsliga befogenheter gällande. Köparen behöver bara nöja sig med sådan rättelse om den kan äga rum så snabbt att felet blir avhjälpt innan säljaren kommer i sådant dröjsmål i förhållande till den ursprungligen avtalade leveranstiden att köparen på grund därav skulle ha haft rätt att häva köpet. Dessutom skall det vara uppenbart att köparen inte har kostnad eller olägenhet av att låta rättelsen ske. Av lätt insedda skäl är det sällan som säljaren har möjlighet att utnyttja denna rätt. Köplagen ser alltså omedelbart själva felet som ett kontraktsbrott vilket, om det är väsentligt, gör köparen berättigad att häva köpet. Är felet inte väsentligt eller om köparen så föredrar äger han i stället fordra avdrag på priset. Vid leveransavtal kan han vid väsentligt fel också kräva att i stället felfritt gods levereras.

Man bör emellertid inte se den långtgående rätt att avhjälpa fel som säljaren regelmässigt har enligt formulären som enbart en för säljaren förmånlig reglering. Denna rätt är ju samtidigt en skyldighet för säljaren och ofta är det för köparen mest gynnsamt att när fel uppkommer kunna påkalla att leverantören avhjälper felet. Denne är av naturliga skäl den som i de flesta fall är bäst skickad att utan tidsutdräkt kunna fackmässigt återställa godset i fullgott skick. Köplagen ger i intet fall köparen rätt att hos säljaren påfordra fels avhjälpande. Dessutom utgår köplagens system från att ett fel skall ha förelegat, i varje fall "in nuce", vid tiden för farans övergång – dvs i regel när godset avlämnades – för att det skall bli köprättsligt relevant. Formulären har här en för köparen något förmånligare reglering. Säljarens ansvar avser nämligen fel som *uppstår* vid riktigt handhavande av godset och som visar sig under garantitiden, som regel ett år (Standard 61, som avser gods av standardkaraktär, har en kortare tid, sex månader). Även om bestämmelserna regelmässigt undantar fel som orsakas av bl a "normal förslitning och försämring" torde detta innebära att säljarens utfästelse närmast är vad som brukar kallas en funktionsgaranti. Garantitiderna brukar dessutom förlängas med tid under vilken godset varit obrukbart till följd

av fel och vidare brukar utbytta delar garanteras enligt samma regler som gäller för det ursprungliga godset.

För det undantagsfall att säljaren underlåter att avhjälpa felet inom skälig tid efter det detta påkallats av köparen föreskriver såväl de statliga upphandlingsbestämmelserna Sig 60 och Standard 61 som numera även NL 70 en hävningsbefogenhet för köparen. Felet skall emellertid vara väsentligt för köparen och dessutom skall leverantören ha insett eller bort inse felets väsentlighet. Detta torde innebära en för säljaren förmånligare reglering än som följer av köplagen. Härtill kommer att enligt NL 70 hävningsrätten endast omfattar den del av godset som till följd av säljarens underlåtenhet inte kunnat tas i avsett bruk. Sig 60 och Standard 61 ger däremot köparen rätt att häva "avtalet".

ECEB medger över huvud inte någon hävningsrätt för köparen vid fel ens om säljaren underlåter att avhjälpa detta. Dessa bestämmelser har i stället som sanktion att köparen i så fall äger låta utföra nödvändiga reparationer på säljarens risk och bekostnad, förutsatt, som det heter, att han därvid förfar med omdöme. De statliga upphandlingsformulären och NL 70 har på liknande sätt detta som en alternativ påföljd om hävning inte sker eller felet inte är väsentligt. Som ytterligare alternativ ger de statliga bestämmelserna köparen rätt att fordra prisavdrag som svarar mot felet, en påföljd som NL 70 eller ECEB över huvud inte nämner. NLS 67 har som enda sanktion mot att säljaren inte infriar sin skyldighet att utbyta felaktigt gods en rätt för köparen att hos tredje man inköpa nytt gods till en kvalitet som motsvarar det felaktiga godset. "Under förutsättning att godset inköpts till lägsta möjliga pris äger han även rätt att återkräva den för det felaktiga godset erlagda köpesumman" (NLS 67 punkt 18). Vad som avses med den citerade bestämmelsen kan blott anas.

Som bekant ger köplagen, vare sig köpet hävs eller ej, köparen en långtgående rätt till skadestånd även vid fel, varvid skadeståndet liksom vid dröjsmål i princip skall beräknas så att det täcker köparens hela förlust. I formulären är det däremot ett genomgående drag att säljarens ansvar vid fel normalt skall vara uttömt genom att godset blir ställt i leveransdugligt skick eller köparen gör någon av de tidigare nämnda befogenheterna gällande. Endast för det fall att säljaren gjort sig skyldig till grov vårdslöshet ges köparen en rätt till ersättning för andra skador till följd av fel än skador på godset. Personskada, skada på egendom som inte omfattas av avtalet eller utebliven vinst ersätts sålunda endast vid, som det enligt i stort sett likalydande formuleringar heter, "handling eller underlåtenhet, som innebär försummelse att ta vederbörlig hänsyn till sådana allvarliga följder som en samvetsgrann leverantör normalt borde ha kunnat förutse, eller medvetet bortseende från följderna av sådan handling eller underlåtenhet."

3.4 Annan befrielse

Regler om ansvarsbefrielse i standardvillkor är kanske de som brukar bli föremål för mest kritik, eftersom de inte sällan går mycket långt till säljarens fördel. Sig 60 och Standard 61 har emellertid en uppräkning av omständigheter på grund av vilka avtalets fullgörande skall ha "förhindrats"

som i väsentliga delar torde leda till ungefär samma resultat som 24 § köplagen. Sakligt sett torde det främst vara "arbetskonflikt" och "omfattande driftsstörningar hos leverantör eller underleverantör" som innebär en mer vittgående ansvarsfriskrivning än som följer av lagen. NL 70 går åtskilligt längre. Här nämns bl a knapphet på transportmedel, allmän varuknapphet, kassation av större arbetsstycken, inskränkningar i fråga om drivkraft samt fel i eller försening av leveranser från underleverantör som i sin tur beror på någon av de angivna befrielsegrunderna. Särskilt det sistnämnda innebär att de yttre gränserna för säljarens ansvar blir vaga och obestämda eftersom avtalen ofta inte gör klart vad som är underleverans och när sådana får förekomma.[3] Det krävs dock även här att den åberopade befrielsegrunden verkligen hindrar avtalets fullgörelse. ECEB innehåller inte denna befrielsegrund och har heller inte med kassation av större arbetsstycken. De internationella bestämmelserna är alltså på denna punkt inte obetydligt strängare mot säljaren.

3.5 Leveransklausuler

Incoterms 1953 utgörs av en samling internationella regler för tolkning av de handelstermer som mera allmänt används vid köp mellan säljare och köpare i skilda länder. De har utarbetats av Internationella handelskammaren i Paris (ICC). Avsikten är att de skall tillhandahålla ett medel att komma tillrätta med de skiljaktigheter som finns mellan handelsbruk i olika länder. Tekniken skiljer sig från den som används vid utformningen av allmänna bestämmelser i standardformulär. I stället för att utgå från vissa bestämda frågeställningar – t ex vad som skall gälla i fråga om pris, avlämnande o dyl – som sedan behandlas i en eller flera på varandra följande bestämmelser, inriktas här intresset mot vilken klausul som har valts i det speciella fallet. Genom att exempelvis priset anges C.I.F. kan sedan vissa konsekvenser fastställas. Incoterms 1953 anger nio vanligt förekommande klausuler och definierar därefter köparens och säljarens förpliktelser vid var och en av dessa. De klausuler som behandlas är: Ex works, F.O.R., F.A.S., F.O.B., C.&F., C.I.F., Freight *eller* Carriage Paid to, Ex Ship och Ex Quay. Som ett tillägg till de klausuler som ICC definierat 1953 har sedermera tillkommit två ytterligare klausuler *Delivered at frontier. . .* och *Delivered . . . duty paid.* Dessa senare definitioner har emellertid ansetts inte ännu ha nått sådan grad av allmänt erkännande att de utan vidare kan jämställas och införlivas med Incoterms. De ges dock ut som ett supplement till den halvofficiella skrift "Incoterms 1953" som publiceras av ICC.[4]

Allmänna bestämmelser kan liksom en författningstext ges den grad av fullständighet som i varje fall anses önskvärd. Den teknik som Incoterms ger uttryck för medför däremot med nödvändighet att regleringen blir mer begränsad. Reglerna ger sig varken ut för att behandla alla handelstermer som förekommer i den internationella handeln eller att ens i fråga om dem som tas upp uttömmande ange alla skyldigheter som köpet medför för parterna. Så är exempelvis ett så viktigt ämne som rättsföljderna av parts kontraktsbrott – ett ämne som enligt vad som framgått regelmässigt tas upp i standardavtalen – överhuvud inte berört i Incoterms.

[3] Vahlén a a s 552.

[4] Skriften finns även med svensk översättning utgiven på Exportföreningens förlag, Stockholm 1954.

Incoterms används allmänt i internationella förhållanden och förordas även av UNCITRAL.[5] Klausulerna har i vissa branscher genom uttrycklig hänvisning tagits in i f ö likalydande standardformulär varvid skillnaderna dem emellan alltså begränsas till de villkor som styrs av resp klausul. Samordningen mellan Incoterms och mer fullständiga allmänna leveransvillkor kan också ske genom att de skyldigheter som anges i definitionerna mer eller mindre fullständigt arbetas in på lämplig plats i villkorstexten.

3.6 Remburs

Vid remboursuppdrag sluts vanligen avtalet mellan köparen och den av denne anlitade rembursbanken med hjälp av formulär. Regelmässigt har dessa i sin tryckta text en hänvisning till *Uniform customs and practice for documentary credits,* utarbetade av Internationella handelskammaren (ICC) 1974. Dessa anger de regler som skall gälla för uppdraget. När sedan banken avger sin förklaring till säljaren om att remburs öppnats brukar likaledes de därvid återgivna rembursvillkoren innehålla en kalusul om att de enhetliga rembursreglerna skall gälla för rembursen.

Den senaste revideringen av rembursreglerna 1974 var föranledd av utvecklingen på den internationella handelns och transporträttens område. Användningen vid köp av de traditionella klausulerna fob och cif hade alltmer kommit att ersättas av villkor enligt vilka avlämnandet i stället äger rum hos köparen. På transportsidan hade genomgående transporter med anlitande av olika transportsätt och under användning av pallar och containers i allt högre grad kommit att ersätta de tidigare helt dominerande sjötransporterna vid vilka godset lossades direkt från fartygets lastrum. Detta fordrade en översyn av framförallt de regler som gällde fraktdokumenten och de förenklade rutiner för framställandet av dessa som var under utveckling.

Reglerna inleds med några allmänna bestämmelser och definitioner. Därefter behandlats vad som menas med återkallelig resp oåterkallelig remburs och innebörden av att en oåterkallelig remburs är bekräftad. Några regler som fastslår vad som gäller vid olika notifikationssätt upptas också. De följande artiklarna preciserar närmare de förpliktelser och det ansvar som åvilar parterna i rembursförhållandet. Härefter kommer de också från köprättslig synpunkt viktiga reglerna med föreskrifter om beskaffenheten hos de dokument som säljaren skall presentera för att få uppbära betalning. Här framgår bl a att bankerna i princip endast löser in "rena" dokument och att anteckningar om bristfälligheter i gods eller förpackning sålunda endast godtas om och i den mån rembursuppdraget uttryckligen anger vilket slags avvikelser som får förekomma. Konossement som utfärdats av speditör godtas endast om detta är särskilt medgivet enligt uppdraget och detsamma gäller konossement som hänvisar till och är beroende av villkoren i ett certeparti. Däremot godtas, om annat inte är särskilt angivet, genomgångskonossement som upprättats av redare och detta även om de avser flera olika transporter. Likaså accepteras s k short form bills of lading och konossement av redare som avser befordran av gods i samlastningsenheter såsom på flak eller i containers. Alltjämt gäller vid sjötransporter att ko-

[5] Den praxis som faktiskt tillämpas torde emellertid i vart fall numera inte sällan vara mer nyanserad än som anges i Incoterms. Se härom Hellner i Internationellt material rörande civilrätt, sammanställt av Lars Kilander, Stockholms universitet juridiska institutionen, 1974 (offsettryck), s 11.

nossement måste utvisa att godset lastats i eller tagits ombord på ett namngivet fartyg.

Om det vid s k kombinerade transporter inte särskilt framgår av de instruktioner som lämnas vid rembursuppdraget vilket slags dokument som fordras och/eller vem som skall utfärda detta, godtar bankerna de dokument som presenteras. Skall i den kombinerade transporten ingå en sjötransport upprätthålls i detta fall inte kravet att dokumentet skall utvisa att godset tagits ombord.

Efter avsnittet om de olika dokumenten följer ett avsnitt med varjehanda föreskrifter, bl a om sådana frågor som tids- och kvantitetsangivelser samt den tid inom vilken dokument senast måste presenteras. Reglerna avslutas med vad som gäller beträffande överlåtelse till tredje man av den rätt som följer av rembursen.

4 Utländska förhållanden

4.1 Norden

4.1.1 *Norge*

Av den tidigare redogörelsen för utredningens uppdrag (avsnittet 1.1) har framgått att förslaget tillkommit i samverkan med övriga nordiska länder utom Island.[1] I Norge bestämdes emellertid liksom i Sverige att den där tillsatta kommittén skulle forcera arbetet med att reda ut frågan om köplagens regler kunde anses tillfredsställande vid tillämpning på konsumentköp och avge ett särskilt betänkande om dessa spörsmål. I enlighet med dessa planer avgav kommittén ett delbetänkande angående konsumentköp i december 1972.[2] Förslaget innebar att ett antal särskilda bestämmelser, tillämpliga enbart på konsumentköp, skulle fogas till den allmänna köplagen. Reglerna skulle vara tvingande i den meningen att konsumenten inte på grund av avtal skulle kunna ges sämre rättigheter än dem han tillförsäkrades i lagen. I första hand lade förslaget vikt på köparens skydd vid försenad leverans och när varan var felaktig. Utöver de särskilda konsumentskyddsreglerna föreslogs samtidigt med giltighet för alla slags köp att en generalklausul togs in i köplagen. Med stöd av denna gavs domstolarna en allmän fullmakt att åsidosätta oskäliga avtalsvillkor eller handelsbruk. Vidare föreslogs med generell giltighet att den i 54 § köplagen angivna preskriptionsfristen skulle förlängas från ett till två år. I övrigt ansågs att reformeringen av den allmänna köplagen borde anstå till dess utredningsarbetet framskridit så långt att samtliga ändringar kunde göras i ett sammanhang.

Det avgivna delbetänkandet föranledde en proposition som emellertid gick åtskilligt längre än kommitténs förslag. (Ot.prp. nr 25 1973–74). Ett flertal av den allmänna köplagens bestämmelser, bl a 21–27 och 42–58 §§, föreslogs med vissa ändringar och tillägg bli tvingande till konsumentens förmån. Beträffande säljarens skadeståndsansvar medgavs dock viss rätt till inskränkande avtalsvillkor. Dessutom föreslogs enstaka ändringar av de allmänna reglerna. Bl a särreglerades hävningsrätten vid tillverknings- och beställningsköp. De föreslagna ändringarna trädde i kraft den 1 januari 1975.

Härefter har den norska kommittén återupptagit arbetet med köplagsrevisionen. Därvid har den i enlighet med vad som uttalades av departementet i propositionen till de nyss berörda ändringarna i köplagen även

[1] Den isländska köplagen ansluter sig nära till motsvarande skandinaviska lagar. Den antogs ursprungligen 1911. Nu gällande lag från 1922 överensstämmer i huvudsak med den tidigare lagen.

[2] Förslaget jämte motiv finns tryckt som bilaga 1 till Ot.prp. nr 25 (1973–74).

fortsättningsvis haft uppmärksamheten inriktad på konsumentfrågorna. Kommittén har emellertid under sitt arbete på några punkter närmat de allmänna reglerna till de specialregler som gällt för konsumentköp, så till vida att vissa av de senare gjorts tillämpliga på köp i allmänhet. Härigenom har kommitténs slutliga förslag kommit att i förhållande till vad som gäller nu innehålla färre regler som endast är tillämpliga vid konsumentköp.[3]

Självfallet innebär den norska tekniken, att i köplagen ta in även de specialregler som gäller för konsumentköp, en i vart fall till det yttre icke obetydlig oöverensstämmelse i förhållande till det svenska förslaget. I sakligt hänseende är emellertid skillnaderna beträffande de allmänna köprättsliga reglerna inte särskilt stora och den norska kommittén har i sitt betänkande för sin del uttalat att den inte tror att de olikheter i utformningen som trots allt föreligger skall ge särskilt stort utslag i den framtida rättstillämpningen.

4.1.2 *Danmark*

Liksom i Norge och Sverige råder i Danmark fortfarande den köplag som vid seklets början arbetades fram i nordiskt samarbete. Såsom framgått vid redogörelsen för utredningens uppdrag (avsnittet 1.1) pågår emellertid även där utredningsarbete som syftar till en översyn av lagen efter ungefär samma riktlinjer som i Sverige. De danska sakkunniga har även haft uppdraget att se över reglerna om dröjsmålsränta och avlämnat ett betänkande härom.[4] Däremot har lagstiftningen om konsumentköp bedrivits efter något annan modell än i Sverige. Det danska handelsministeriet tillsatte sålunda år 1969 en stor kommission, "forbrugerkommissionen", som fick uppdraget att företa en utvärdering av konsumenternas ställning med hänsyn tagen till de olika åtgärder som såväl staten som näringslivet själv vidtagit för att förbättra konsumentskyddet. Avsikten var att en sådan samlad värdering av hela konsumentområdet skulle kunna läggas till grund för den fortsatta konsumentpolitiken. Det förutsattes att kommissionen därvid särskilt skulle undersöka bl a konsumenternas ställning inom gällande lagstiftning.

Hittills har kommissionen avlämnat tre betänkanden. Det senaste av dessa (Betænkning nr 738, 1975) behandlar den nyss berörda frågan om konsumenternas rättsställning och skydd inom lagstiftningen. En följd av problem i samband med konsumentköp tas upp, bl a reglerna om bestämmande av priset, om leveransplats och leveranstid, om säljarens dröjsmål samt om varans egenskaper och de befogenheter köparen bör ha när varan är felaktig. Kommissionens överväganden mynnar ut i 45 olika rekommendationer vari även ingår förslag till ändring av reglerna om köp med syfte att åstadkomma ett utökat skydd för konsumenterna. Det framgår vidare av betänkandet att kommissionen förutsätter att dess förslag skall föranleda de ytterligare rättstekniska överväganden, som erfordras, utan onödiga förseningar.

Efter det att forbrugerkommissionen avgivit sitt betänkande i maj 1975 anmodade justitieministeriet de danska købelovssagkyndige att på grundval av kommissionens rekommendationer göra de nyss nämnda övervägandena och att lägga fram förslag till särskilda köprättsliga regler till skydd för konsumenterna. Justitieministeriet underströk vikten av att arbetet bedrevs så skyndsamt att förslag kunde läggas fram under folketingsåret 1976/77. I

[3] Det norska lagförslaget finns fogat till detta betänkande som bilaga 2. Utredningsförslaget i dess helhet återfinns i NOU 1976:34, Lov om kjøp.

[4] Betænkning nr 652, 1972.

anledning härav har de sakkunniga givit denna del av uppdraget prioritet. Ett betänkande i denna del är att vänta under år 1977. Härefter avser de sakkunniga att återuppta sina överväganden om behovet av ändring av köplagen i övrigt. Ett preliminärt utkast till lagtext som visar det nuvarande läget beträffande arbetet med den danska köplagen har fogats till detta betänkande som bilaga 3. En eventuell omformulering på vissa punkter, t ex beträffande 28 och 40 §§, för att närma utkastet till det svenska förslaget har ännu inte dryftats av de sakkunniga varför det inte är uteslutet att ännu större likhet mellan förslagen kommer att föreligga sedan förslaget till lagtext fått sin slutliga utformning. Beträffande de särskilda reglerna för konsumentköp har de danska sakkunniga tidigare arbetat med ett förslag till en helt självständig lag som ensam skulle reglera frågorna vid konsumentköp. Dessa planer synes emellertid f n ha skrinlagts och de sakkunniga är istället nu inriktade på att efter norskt mönster arbeta in reglerna om konsumentköp i den allmänna köplagen. Om denna lösning blir permanent kommer även en framtida dansk köplag givetvis att i formellt hänseende ganska avsevärt skilja sig från motsvarande regler i Sverige. Man överväger emellertid också att samla reglerna i ett särskilt kapitel.

4.1.3 *Finland*

Vid redogörelsen för utredningens arbete (avsnittet 1.2) omtalades att den finska köplagskommittén under år 1973 avgav ett den 31 juli 1972 daterat betänkande med förslag till finsk köplag. Över detta förslag, av kommittén betecknat som ett i förberedande syfte uppgjort utkast, inhämtades därefter yttranden från ett flertal remissinstanser. Dessa tillstyrkte lagstiftning på området, även om det konstaterades att förslaget inte tillgodosåg intresset av konsumentskydd. Det tillstyrktes också att lagen utarbetades i nordiskt samarbete även om det framhölls att en bundenhet vid den lagstiftningsteknik som kommit till uttryck i de ursprungligen vid sekelskiftet tillkomna nordiska köplagarna för Finlands del kunde medföra nackdelar. Vidare riktades kritik mot förslagets språkliga utformning samt mot det materiella innehållet i vissa av de upptagna bestämmelserna.

Den finska köplagskommittén hade upplösts i samband med att dess betänkande slutfördes. Justitieministeriet tillsatte år 1975 en arbetsgrupp som på grundval av kommitténs förberedande förslag och de däröver avgivna remissyttrandena skulle utarbeta ett förslag till regeringens proposition till riksdagen med förslag till köplag.[5] Arbetsgruppens direktiv innebar, att förslaget till sin systematik skulle beakta den internationella utvecklingen, särskilt det inom UNCITRAL under utarbetande varande förslaget till konvention om internationella köp (se härom avsnittet 4.2.3). Att dispositionen i förslaget kunde avvika från de skandinaviska köplagarna motiverades därmed, att eftersom lagstiftning i ämnet hittills saknats i Finland, det inte skulle vara ändamålsenligt att använda en disposition som enligt bl a vissa remissuttalanden kunde vara förenad med svagheter. Förslaget skulle däremot beträffande det sakliga innehållet följa principerna i de utkast som hade utarbetats av de nordiska köplagskommitterade.

Arbetsgruppens preliminära förslag har fogats till detta betänkande som bilaga 4. Det består av fyra avdelningar med sammanlagt 13 kapitel. Den första avdelningen, allmänna bestämmelser, innehåller stadganden om la-

[5] Arbetsgruppen består av professorn Eero Routamo, ordförande, och lagstiftningsrådet Leif Sevón.

gens tillämpningsområde. Stadgandena i kapitlet motsvarar med mindre avvikelser, företrädesvis på grund av annat innehåll i bakomliggande lagstiftning, motsvarande stadganden i det svenska förslaget. I kapitlet ingår emellertid också en generalklausul. Arbetsgruppen har funnit, att en sådan bör tas in i köplagen eftersom någon allmän generalklausul inte ingår i den finska lagen om rättshandlingar på förmögenhetsrättens område. Kap 2 innehåller definitioner av vissa uttryck. I detta sammanhang kan nämnas, att det finska förslaget inte gör någon distinktion mellan civila köp och handelsköp.

I den andra avdelningen ingår stadganden om säljarens skyldigheter och köparens rättsskydd. Kap 3 innehåller föreskrifter om plats och tid för fullgörelse. Kapitlet innehåller även stadganden om påföljder för säljarens dröjsmål. Kapitlets 9 §, som motsvarar 21 och 24 §§ i det svenska förslaget, har erhållit en något annan utformning än motsvarande svenska regel. Bestämmelserna om beräkning av skadestånd har samlats i 12 kap, varför 3 kap 12 § endast innehåller en hänvisning till 12 kap. Reglerna om ersättningens beräkning är för övrigt betydligt mindre detaljerade än motsvarande svenska regler.

I kap 4 ingår stadganden om felaktigt gods. Kapitlet är liksom övriga kapitel i förslaget uppbyggt så, att man först anger vilka handlingsnormer som skall gälla och därefter sanktionerna för brott mot handlingsreglerna. Kap 5 om tryggandet av köparens rättsliga ställning innehåller stadganden om rättsligt fel och om rådighetsfel.

Förslagets tredje avdelning om köparens skyldigheter och säljarens rättsskydd innehåller stadganden om betalning av priset och farans övergång (6 kap), om köparens skyldighet att medverka till köpet (7 kap) och om avbeställning av beställningsköp (8 kap).

Beträffande betalning av priset kan anmärkas, att det finska förslaget utgår från reklamationsskyldighet mot faktura inte endast vid handelsköp utan också vid civila köp. Det är emellertid klart, att samma krav inte kan ställas på parterna vid civila köp som vid handelsköp och den formellt enhetliga regeln kan därför förväntas få varierande tillämpning beroende på parternas ställning. Stadgandet om dröjsmålsränta i 6 kap 10 § får också en annan reell innebörd än motsvarande svenska stadganden intill dess att handelsbalkens stadganden om dröjsmålsränta revideras. Beträffande beräkning av ersättning som köpare skall erlägga kan hänvisas till vad som sagts ovan beträffande säljarens skadeståndsskyldighet.

I den fjärde avdelningen med stadganden rörande båda parterna ingår regler om godsets vård (9 kap), avkastning av godset (10 kap), hävning av köp (11 kap), beloppet av skadestånd (12 kap) och avsändande av meddelanden (13 kap).

Den finska arbetsgruppen räknar med att kunna slutföra sitt arbete med köplagen under år 1976.

Som framgått är det inte heller arbetsgruppens avsikt att särskilda köprättsliga regler för konsumenter skall ha sin plats i den allmänna köplagen. Emellertid har sedan år 1972 konsumentskyddslagstiftningen varit föremål för särskild beredning inom justitieministeriet. Ett brett upplagt reformförslag till "konsumentskyddslag" som innehåller såväl närings- som civilrättsliga och även i viss utsträckning processrättsliga regler har lagts fram

under 1974.[6] Bland de föreslagna reglerna som gäller både köp och tjänster ingår bl a ett kapitel med tvingande bestämmelser om köparens rättigheter när konsumtionsvara visar sig vara felaktig och ett kapitel om tillverkares skadeståndsansvar när person- eller sakskada förorsakats av fel i vara som överlämnats till konsument. Förslaget till konsumentlagstiftning är under bearbetning i justitieministeriet. Någon proposition i ämnet har ännu inte lagts fram.

4.2 Lagstiftning om internationella köp

Köp av lös egendom har ofta anknytning till olika länder med skilda rättsregler. I avsaknad av internationella överenskommelser avgörs frågan om tillämplig lag av de olika ländernas internationella privaträtt, som utpekar vilket lands materiella regler som är tillämpliga. När tvist har uppkommit, kan sålunda olika rättsregler bli tillämpliga beroende på var tvisten bedöms av domstol eller skiljemän. För att råda bot på den osäkerhet detta medför, kan man på det mellanstatliga planet gå två vägar: man kan ha för flera länder gemensamma regler om vilket lands lag som skall tillämpas eller man kan ha enhetliga materialla regler. På köpområdet har båda vägarna beträtts.

4.2.1 *Tillämplig lag*

En konvention om *tillämplig lag beträffande internationella köp av lösa saker* daterades Haag den 15 juni 1955. Denna konvention har trätt i kraft den 1 september 1964. Den har ratificerats av Sverige samt av Belgien, Danmark, Finland, Frankrike, Italien, Norge och Schweiz. Även Niger har anslutit sig till konventionen. Konventionen reglerar endast internationellt privaträttsliga frågor.

1955 års konvention har införlivats med svensk rätt genom lagen (1964:528) om tillämplig lag beträffande internationella köp av lösa saker. Vad som avses med internationellt köp definieras inte. Från tillämpningsområdet undantas bl a köp av registrerade fartyg och luftfartyg samt köp av värdepapper (1 §). Parterna kan genom uttrycklig bestämmelse komma överens om att lagen i visst land skall tillämpas på köpet. Sådan överenskommelse gäller också, om den annars otvetydigt framgår av avtalet (3 §). I avsaknad av överenskommelse tillämpas som huvudregel lagen i det land där säljaren har sitt hemvist, när han tar emot beställningen, eller, om beställningen tas emot vid ett säljaren tillhörigt fast driftställe, lagen i det land där detta är beläget. Särskilda bestämmelser finns för avtal som ingåtts i det land, där köparen har hemvist eller fast driftställe, samt för köp på börs eller auktion (4 §). I fråga om vissa åtgärder vid undersökning av godset gäller lagen i det land där undersökningen skall äga rum (5 §).

4.2.2 *Uniforma köplagen*

1964 antogs vid en diplomatisk konferens i Haag två konventioner (daterade den 1 juli 1964), en med enhetlig lag om slutande av avtal om internationella

[6] En publikation på svenska som innehåller förslaget till lagtext och de centrala delarna av de allmänna motiven där reformbehovet och huvuddragen av förslaget beskrivs, har utgivits som "Lagstiftningsavdelningens vid justitieministeriet publikation 12/1974".

köp av lösa saker och en med enhetlig lag om internationella köp av lösa saker. Konventionerna har trätt i kraft den 23 respektive den 18 augusti 1972. I fortsättningen inskränks redogörelsen till den senare konventionen, varvid den lag som konventionen avser kallas *den uniforma köplagen.*[7] Konventionen har ratificerats av Belgien, Israel, Nederländerna (för de europeiska delarna), Italien, San Marino, Förenade Konungariket samt Förbundsrepubliken Tyskland, varjämte konventionen tillträtts av Gambia. Sverige som var representerat vid Haagkonferensen har inte undertecknat eller ratificerat konventionen.

Förutsättning för lagens tillämplighet är till en början att köpare och säljare har fast driftställe eller, i avsaknad av fast driftställe, hemvist inom skilda staters territorier. Dessutom skall något av följande fall föreligga, nämligen *att* avtalet förutsätter att godset vid avtalets ingående är eller skall vara föremål för transport från en stats territorium till en annan stats territorium, *att* de handlingar som utgör anbud och accept har företagits inom skilda staters territorier *eller att* godset skall avlämnas inom en annan stats territorium än den där de handlingar som utgör anbud och accept har företagits (art 1 st 1). Lagen är inte tillämplig på bl a köp av värdepapper, av fartyg och luftfartyg som är registrerade eller skall registreras eller av elektricitet (art 5 st 1). Det sker inte någon inskränkning av tillämpligheten i avseende på parternas ställning som företagare, konsumenter eller dylikt (art 7). Lagen är dispositiv (art 3). Den kan även – utöver sitt uttryckliga tillämpningsområde – göras tillämplig genom avtal mellan parterna. Ett sådant lagval inverkar dock inte på tvingande bestämmelser som skulle ha varit tillämpliga om parterna inte valt den enhetliga lagen (art 4).

I övrigt innehåller den uniforma köplagen utförliga materiella regler om förhållandet mellan köpare och säljare.[8] Dessa kommer delvis att beröras i kapitlen 5–7. Bland förebilder till lagen kan nämnas Bürgerliches Gesetzbuch och Handelsgesetzbuch i Tyskland, Sale of Goods Act i England och de skandinaviska köplagarna. Under slutskedet utövades inflytande även av den betydligt senare utarbetade Uniform Commercial Code i USA.

[7] Lagen kallas stundom ULIS, vilket utgör förkortning av titeln på engelska Uniform Law on the International Sale of Goods.

[8] Se Bagge, Hellner och Essén i SvJT 1965 s 248 ff, särskilt s 259 ff samt Hellner, PM angående ett vid 1964 års köplagskonferens i Haag upprättat förslag till enhetlig lag om internationella köp av lösa saker (justitiedepartementet, 1966). Sistnämnda PM har som bihang en preliminär översättning av lagen till svenska språket. Konventionstexterna är tryckta av holländska justitieministeriet. Texterna återfinns vidare i den officiella utgåvan av handlingarna från konferensen: Conférence diplomatique sur l'unification du droit en matière de la vente internationale, Actes et documents de la conférence, T.1,2. La Haye 1966.

Både de engelska och de franska texterna finns vidare i t ex: Rabels Zeitschrift Bd. 29, 1965, s 166 ff; Zweigert-Kropholler, Sources of International Uniform Law Vol. 1 (Leiden 1971) s 41 ff (engelsk text), s 387 ff (fransk text) ävensom s 735 ff (tysk översättning); Graveson, Cohn & Graveson, The Uniform Laws on International Sales Act 1967 (London 1968) s 124 ff; Mertens-Rehbinder, Internationales Kaufrecht (Frankfurt/M 1975), Dölle, Kommentar zum einheitlichen Kaufrecht (München, 1976) (kommentarer med såväl fransk som engelsk text och tysk översättning).

Den engelska texten enbart återfinns i NOU 1976:34, Lov om kjøp (bilaga).

4.2.3 *UNCITRAL*

Också Förenta Nationernas kommission för internationell handelsrätt (UNCITRAL) arbetar med en konvention för internationella köp. Efter en rundfråga år 1968 till ett stort antal stater för att efterhöra deras uppfattning om 1964 års uniforma köplag tillsatte UNCITRAL år 1969 en arbetsgrupp för att utarbeta en ny konvention till lag för internationella köp. Efter ett sammanträde i januari 1976 har arbetsgruppen lagt fram ett utkast till konvention (i fortsättningen kallat *UNCITRAL-utkastet*). I arbetsgruppen deltar f n bl a Frankrike, Storbritannien och USA samt såväl andra industriländer som utvecklingsländer. Av skandinaviska länder var Norge observatör vid sammanträdet i januari 1976. Efter remiss har köplagsutredningen i oktober 1976 avgivit yttrande till regeringen över utkastet.

Enligt UNCITRAL-utkastet skall de köp på vilka konventionen är tillämplig ha ingåtts av parter med fast driftställe eller, om part inte har fast driftställe, hemvist i skilda stater. Från lagens tillämpningsområde gäller undantag dels för bl a värdepapper, fartyg och luftfartyg, dels för gods som inköps för personligt bruk, för familjen eller hushållet. De materiella reglerna i utkastet överensstämmer i fråga om behandlade ämnesområden ungefär med bestämmelserna i den uniforma köplagen. Däremot skiljer sig ofta de valda lösningarna, och även dispositionen är en annan.

4.2.4 *Uniform Commercial Code*

I USA beslutas köplagstiftningen av delstaterna. *Uniform Commercial Code* (UCC) är en mycket omfattande lag som utarbetats i samarbete mellan delstaterna. Syftet är att utforma en lag som genom att antas i ett flertal delstater åstadkommer enhetliga regler inom USA. Om lagen antas i en delstat, blir den i första hand inomstatlig rätt. Den mellanstatliga enhetligheten uppnås sålunda genom att flera stater har samma rättsregler. Tillvägagångssättet överensstämmer således i stort sett med det som har använts i Skandinavien. Uniform Commercial Code utkom första gången år 1951 och har sedan reviderats flera gånger, senast år 1972. Den har, ofta med vissa mindre avvikelser från den officiella texten, införlivats med lagstiftningen i samtliga delstater utom Louisiana. Lagen omfattar såväl kommersiella köp som köp för privat konsumtion.

5 Utgångspunkter för översynen av köplagen

5.1 Direktiven m m

Enligt de direktiv som meddelades den 25 maj 1967 skall köplagsutredningen företa en begränsad översyn av den svenska köplagen. Arbetet skall bedrivas i samarbete med motsvarande sakkunniga i de andra nordiska länderna. Enligt direktiven är det angeläget att den nordiska rättslikheten på köprättens område består. Vidare bör innehållet i den uniforma lagen för internationella köp beaktas, och utredningen bör överväga om svensk rätt på enskilda punkter bör bringas i närmare överensstämmelse med denna. Utredningsarbetet skall dock enligt direktiven inte sikta till någon genomgripande revision av köplagen. Lagens allmänna principer, dess systematik och begreppsbestämningar bör i allt väsentligt lämnas orubbade.

Direktiven föreskriver även att utredningen skall förutsättningslöst pröva behovet av särskilda regler till skydd för konsumenterna. Om det anses erforderligt att införa särskilda köprättsliga regler till konsumenternas skydd bör övervägas om reglerna skall infogas i köplagen eller tas upp i en särskild lag.

Köplagsutredningen har tidigare avgivit förslag till konsumentköplag (SOU 1972:28). Förslaget har föranlett lagstiftning (konsumentköplag 1973:877). Av propositionen (prop 1973:138) framgår att utredningen även i fortsättningen av sitt arbete väntas beakta konsumenternas intressen.

5.2 Köplagens uppgifter

Köplagen fyller i sin nuvarande utformning flera olika uppgifter. I första hand är avsikten givetvis att uppställa regler som lämpar sig för köp i hävdvunnen mening. Vad som avses därmed framgår enklast av gängse definitioner av köp. Som exempel kan nämnas den som förekommer i Bürgerliches Gesetzbuch (BGB) § 433: "Durch den Kaufvertrag wird der Verkäufer einer Sache verpflichtet, dem Käufer die Sache zu übergeben und das Eigentum an der Sache zu verschaffen." Bestämningen visar att man tänkt främst på överlåtelse av egendom som redan existerar vid tiden för köpet. De nordiska köplagarna är uppenbarligen även de i främsta rummet avsedda för sådana köp. Lagarna har emellertid inte stannat därvid utan till köp

hänfört även vissa avtal om framställning av egendom, såsom framgår av 2 §. Det talas i detta stadgande om att säljaren skall förfärdiga något och ämnet därtill bestå. Sådant avtal kallas i köplagen för beställning; enligt nutida språkbruk är det troligen mer träffande att tala om tillverkning, kanske om framställning av egendom. Man har även att räkna med transaktioner där den som är säljare inte själv tillverkar godset utan anlitar någon annan som utför tillverkningen. Ehuru köplagen sålunda enligt sin uttryckliga regel är tillämplig även på tillverkningsavtal, visar dock en analys av de särskilda reglerna att den är mindre väl anpassad för dessa.

Varken köplagens ordalydelse eller dess förarbeten visar med säkerhet, för vilka typer av egendom och för vilka parter lagen är särskilt avsedd. Av vissa bestämmelser, t ex 25 §, och av förarbetena kan man dock sluta sig till att lagstiftaren särskilt beaktat varor som är utsatta för betydande prisväxlingar och som är allmänt tillgängliga i handeln, t ex spannmål, kaffe och råvaror. Härmed står i god överensstämmelse att reglerna till inte ringa del är avsedda för affärsmässiga förhållanden, däribland internationella köp för vilka transporten påverkar rättsförhållandet. Detta bestyrks ytterligare av att lagen innehåller särskilda bestämmelser om de s k leveransklausulerna fob, cif etc.

Samtidigt skall också lagens regler passa för sådana traditionella objekt för köp som kreatur och inhemska jordbruksprodukter. Detta är naturligt med tanke på den dominerande roll som jordbruket spelade vid tiden för lagens tillkomst. Häri ligger också en antydan om vilka parter på säljar- och köparsidan som vid sidan av affärsidkarna kommer i fråga enligt lagens regler.

Köplagen har emellertid haft även annan betydelse än att föreskriva vad som skall gälla för köp. Eftersom det saknas en allmän civillagbok för de nordiska länderna har rättstillämpning och rättsvetenskap i stor utsträckning vänt sig till köplagen för att vinna ledning vid avgörandet av allmänna kontraktsrättsliga frågor som inte är särskilt reglerade i annan lag. Detta gäller såväl terminologi och begreppsbildning som materiella regler. Köplagen har därför ofta lagts till grund för analogislut. Den har också varit mönsterbildande för annan lagstiftning, såsom kommissionslagen.

Köplagen har även haft inflytande på utvecklingen av handelsrättsliga regler. Lika litet som det finns en allmän civillagbok finns det en handelslagbok i Norden. Köplagen innehåller visserligen endast få regler som är speciella för handelsköp men dessa ger dock stöd för vissa allmänna slutsatser, t ex att köpmän är skyldiga att reklamera med större snabbhet än andra.

5.3 Utvecklingen

Utvecklingen inom ekonomi och samhällsliv har haft betydande verkningar också inom det område som köplagen avser.

Köplagen är som redan nämnts väl anpassad till avtal om sådant gods som spannmål, råvaror o dyl. En typ av egendom som lagen inte särskilt beaktar är industriprodukter. Denna typ har under tiden sedan lagen tillkom fått starkt ökad betydelse. Särskilt gäller detta verkstadsindustrins produkter.

I flera avseenden avviker emellertid de faktiska förhållandena vid köp av industriprodukter från dem som förekommer vid de varor som lagen främst avser. Prisfluktuationer har beträffande industriprodukter ofta inte samma betydelse som för exempelvis spannmål och råvaror. Om gods är behäftat med fel, är vid industriprodukter ofta den rättsföljd som är naturligast med hänsyn till parternas intressen att köparen kräver avhjälpande av felet, en rättsföljd som inte kommer i fråga vid köp av vare sig spannmål, råvaror eller kreatur. Köp av industriprodukter avser ofta tillverkning, som påbörjas efter det att avtal har slutits och tar en betydande tid. Särskilt de allra största och mest betydande avtalen gäller ofta tillverkning av egendom. Industriprodukternas växande betydelse motiverar därför också att tillverkningsavtalen uppmärksammas mer än vid tiden för köplagens tillkomst.

Vad beträffar partsförhållandena har en särskild typ av köp kommit i förgrunden för intresset, nämligen konsumenters köp av varaktiga konsumtionsvaror. Vid tiden för köplagens tillkomst hade man inte någon anledning att särskilt fästa sig vid dem. Därmed är dock inte sagt att lagens regler som helhet skulle vara illa anpassade för denna typ av köp. Utmärkande för köplagen är nämligen bl a att lagen ålägger säljaren ganska stränga förpliktelser vid kontraktsbrott. Även om detta har sin historiska förklaring i helt andra förhållanden än dem som nu gör det önskvärt, att en konsument skall ha tillräckliga befogenheter mot en näringsidkare, kommer de dock konsumenten till godo, i den mån inte lagens regler sätts ur spel genom avtal. Sistnämnda modifikation är emellertid viktig.

Köplagens regler är dispositiva. Såsom uttryckligen anges i 1 §, får reglerna vika såväl för avtal som för handelsbruk och annan sedvänja. Att det skall träffas individuella avtal som avviker från lagens regler är förutsatt för många situationer, och det finns även särskilda formuleringar i köplagen som visar att detta är förutsatt (se särskilt 12, 24 och 30 §§). Köplagens förarbeten innehåller åtskilligt om betydelsen av handelsbruk, och lagstiftaren har uppenbarligen räknat med dem som en viktig faktor för komplettering och differentiering av rättsreglerna.[1]

Däremot synes inte lagstiftaren på samma sätt vid tillkomsten av köplagen ha räknat med bruket av standardavtal. Numera har emellertid standardavtalen nått en sådan utbredning att de i många rättsförhållanden till väsentliga delar ersätter köplagen (jfr kapitel 3). Standardavtalen har ofta utarbetats inom organisationer i näringslivet. För internationella förhållanden begagnas i stor utsträckning formulär som har tillkommit genom internationellt samarbete. Det kan erinras om de av Internationella handelskammaren antagna s k Incoterms och om de standardkontrakt som har utarbetats inom Förenta Nationernas Ekonomiska Kommission för Europa (de s k ECE-kontrakten).

Bruket av standardavtal tillgodoser bl a behovet av en nödvändig differentiering av regelsystemet inom köprätten. De särskilda förhållandena vid köp av industriprodukter har därigenom fått en reglering som i väsentliga avseenden avviker från köplagens system. Standardavtalen har emellertid även en annan betydelse. När de är ensidigt utarbetade av den ena parten, eller av en organisation omfattande blott företrädare för den ena sidan, gynnar de ofta denna. I svenska förhållanden är utan tvivel vanligast att avtalen är utarbetade av säljarna och således gynnar säljarsidan. Härigenom uppstår

[1] Se NJA II 1906 nr 1 s 6 ff.

en brist på balans i avvägningen av de båda sidornas intressen.

Beträffande avtal mellan näringsidkare och konsumenter har betydelsen av standardavtalen uppmärksammats vid tillkomsten av både avtalsvillkorslagen (1971:112) och konsumentköplagen (1973:877). Båda dessa lagar riktar sig i väsentlig mån mot formulärrätten. De syftar, envar med sin rättstekniska metod, till att åstadkomma en bättre balans mellan säljare (näringsidkare) och köpare (konsument). Numera har också inträtt en väsentlig förändring i konsumenternas ställning enligt standardavtalen. Men även i förhållandet mellan näringsidkare hör det utbredda bruket av standardavtal till de karakteristiska drag i modern köprätt som skiljer denna från det rättstillstånd som rådde vid den tid då köplagen tillkom.

Ytterligare en sida av utvecklingen förtjänar att beröras redan nu. Såsom redan antytts har vid internationella köp transportförhållandena stor betydelse. På detta område har det skett en betydande teknisk utveckling, vilken även har avsatt spår i den transporträttsliga lagstiftningen och i formulären för avtal om transporter. Särskilt är att märka bruket av containers för befordran av gods samt förmedlingen av information genom telex och med hjälp av automatisk databehandling (ADB).

5.4 Köplagens internationella tillämplighet

Köplagen är uppenbarligen avsedd bl a för rent nationella köp, alltså köp där både säljare och köpare har sin verksamhet i Sverige. Lagen är också på samma direkta sätt avsedd för köp inom Norden, något som bäst framgår av att den tillhör den gemensamma nordiska lagstiftningen och att en av fördelarna med sådan lagstiftning är att underlätta varuutbytet inom Norden.

Köplagen har emellertid varit och kommer troligen också i fortsättningen att vara tillämplig på internationella köp. Även om Sverige skulle anta den uniforma lag för internationella köp som antogs i Haag 1964 (jfr avsnittet 4.2.2) – något som inte kan bedömas i dag – måste man räkna med att den allmänna köplagen kommer att fortsätta att vara tillämplig på vissa internationella köp och att lagens innehåll måste anpassas därefter. Detsamma gäller om Sverige en gång i framtiden skulle ansluta sig till den konvention för internationella köp som för närvarande håller på att utarbetas inom Förenta Nationernas kommission för internationell handelsrätt (UNCITRAL) (jfr avsnittet 4.2.3).

Enligt 4 § första stycket lagen (1964:528) om tillämplig lag beträffande internationella köp av lösa saker (jfr avsnittet 4.2.1) är säljarens lag tillämplig, dvs exportlandets rätt gäller. Svensk lag kan emellertid, trots denna regel, bli gällande även beträffande import. Det kan avtalas att svensk rätt skall gälla, eller detta kan bli fallet med stöd av 4 § andra stycket 1964 års lag, eller tvisten kan komma att bedömas av domstol (eller skiljemän) som tillämpar andra internationellt-privaträttsliga regler än som följer av 1964 års lag, och vilka hänvisar till svensk rätt. Specialregler i samma lag kan också leda till att svensk rätt blir tillämplig även på importen. Såväl exportens som importens särskilda problem måste därför uppmärksammas.

5.5 Syften med översynen

5.5.1 *Rättsteknisk granskning*

En första uppgift för den begränsade översyn av köplagen som enligt direktiven skall företas bör vara att allmänt modernisera lagreglerna. Utgångspunkten för uppdraget till de tillkallade sakkunniga var ursprungligen att medverka vid tillkomsten av en ny finsk köplag. Förslag till sådan köplag föreligger sedan ett par år, och den där framlagda texten utvisar, i jämförelse med den nu gällande svenska köplagen, en icke obetydlig modernisering.[1] Utredningen föreslår en motsvarande modernisering men anser sig likväl stå helt fri i förhållande till det finska förslaget i detaljer.

Den tekniska översynen avser till en början att, där lagens lydelse har blivit missvisande eller ofullständig, justera lagtexten så att den bättre motsvarar vad som skall gälla. Därvid kan man i stor utsträckning stödja sig på rättspraxis vid tillämpning av köplagen. I några fall torde förklaringen till lagtextens utformning vara att lagstiftaren har utgått från rättsteoretiska principer som vid tiden för köplagens tillkomst syntes så självklara att de inte behövde särskilt uttryckas i lag. Exempel ger rätten att kräva fullgörande vid säljarens dröjsmål (21 §) och beräkningen av skadestånd vid dröjsmål och fel (25, 45 §§). Enligt utredningens mening bör för sådana fall lagtexten göras tydligare, så att den mera direkt uttrycker de regler som anses böra gälla. Därvid kan man uppenbarligen inte vara bunden av teoretiska principer som vid tiden för lagens tillkomst ansågs självklara.

Såsom strax skall behandlas närmare kan man emellertid inte i dessa fall – lika litet som vid regler som rättstekniskt motsvarar nutida krav – inskränka sig till att lagfästa principer vilka framgår av rättspraxis, utan vissa sakliga reformer måste övervägas, på samma grunder som eljest.

Lagtexten bör vidare anpassas till nyare lagstiftning som berör köprätten. Sådan lagstiftning är dock inte särskilt betydande. Exempel finner man i reglerna om rätt till avkastning (18–20 §§) och i reglerna om köparens obestånd (39–41 §§).

En fråga som har vissa likheter med den senast berörda är förhållandet till reglerna om köp av fast egendom i 4 kap jordabalken. Denna balk är ett tämligen nytt lagverk, och den har varit föremål för mycket ingående förarbeten. Utredningen anser det lämpligt att sakligt och terminologiskt eftersträva harmoni med jordabalksreglerna, i den mån det är möjligt med hänsyn till olikheterna i objekten och till allmänna rättspolitiska skäl.

Utredningen anser det vidare nödvändigt att i betydande mån förnya köplagens språkdräkt. Den nu gällande köplagen är otvivelaktigt ålderdomlig i stilen, något som särskilt framträder vid en jämförelse med motsvarande danska och norska texter. Utredningen anser det inte lämpligt att söka behålla den nuvarande språkdräkten och anpassa nyheterna till den. Det är visserligen att förutse att under en övergångstid de som är bekanta med den nu gällande köplagen kommer att få något större svårigheter att fastställa, om en ändring är avsedd, än de skulle ha haft om de språkliga ändringarna i lagtexten varit de minsta möjliga. Utredningen vill emellertid genom motiven söka såvitt möjligt klargöra, när en saklig ändring är avsedd och vari denna består.

Enligt utredningens mening är det bäst förenligt med den begränsade

[1] Köplagskommitténs betänkande (Kommittébetänkande 1973:12), Helsingfors 1973.

översynen av köplagen att i huvudsak behålla paragrafbeteckningarna för de skilda reglerna. Det är uppenbart att en sådan ordning underlättar användningen av en reviderad köplag. Som senare kommer att framgå har det också i flertalet fall varit möjligt att tillgodose detta önskemål (se särskilt vid rubriken till avsnittet 7.1).

5.5.2 *Sakliga reformer*

Den översyn som utredningen har att företa är inte begränsad till rättstekniska sidor. Den måste också gå in på sakliga frågor, inom den ram som direktiven anger. Därvid måste i första hand uppmärksammas de faktiska förändringar som tidigare nämndes.

I en särställning står frågor som rör konsumentskyddet, redan på grund av den omfattande specialreglering som redan nu finns. Utredningen skall behandla detta ämne i avsnittet 5.6.

Utredningen anser det nödvändigt att mer än i den gällande lagen beakta köp av industriprodukter, särskilt verkstadsindustrins produkter. Däri innefattas också tillverkningsavtal. Detta innebär bl a att det bör finnas regler om skyldighet att avhjälpa fel och om påföljder vid underlåtenhet att fullgöra sådan skyldighet att avhjälpa. Ämnet hör till ett större problemkomplex som måste tas upp, nämligen reglerna om fel i godset.

Till gruppen där faktiska förändringar påkallar översyn hör också inverkan av transportförhållanden. Det är inte tillräckligt med en teknisk översyn, avseende främst terminologi och begreppsbildning, utan även de grundläggande sakfrågorna måste beröras.

Det finns vidare områden där, utan att man kan direkt påvisa betydande tekniska och ekonomiska förändringar, de nu gällande köprättsliga reglerna behöver ses över, delvis kanske som en följd av nya värderingar i det ekonomiska livet. Som exempel kan nämnas reglerna om verkan av force majeure (omöjlighet) och om beräkning av skadestånd.

De viktigaste av nu nämnda förändringar skall behandlas nedan i den allmänna motiveringen (kapitel 6). Härtill kommer ett antal mindre betydande frågor som skall beröras i specialmotiveringen.

Enligt direktiven skall utredningen särskilt beakta innehållet i den uniforma lagen om internationella köp. Eftersom denna är anpassad efter kommersiella köp – således inte efter konsumenttransaktioner, även om dessa skulle äga rum över gränser – bör detta inflytande i huvudsak avse sådana kommersiella transaktioner. Utredningen anser vidare att det finns skäl att ägna viss uppmärksamhet åt det utkast till konvention om internationella köp som håller på att utarbetas inom UNCITRAL (jfr avsnittet 4.2.3) och som kan betraktas som en utvecklad version av den uniforma köplag som tillkom 1964. Det föreligger 1976 ett utkast från en arbetsgrupp vilket har remitterats till regeringarna i berörda länder. Utredningen anser även att den kommersiella erfarenhet som har kommit till uttryck i den amerikanska Uniform Commercial Code (UCC) (jfr avsnittet 4.2.4) bör utnyttjas för reformen av köplagen, där omständigheterna motiverar det.

5.5.3 *Köplagens funktioner och syften*

En köplags allmänna uppgift måste vara att underlätta den handel som försiggår i köpets juridiska form och därvid understödja de rättspolitiska syften som ligger till grund för vårt samhällsväsen och vår ekonomi. Till dessa syften hör bl a att ge stöd åt den part som är svagare vid förhandlingar och uppgörelser och därför behöver rättens skydd. Från en annan sida innebär detta att köpreglerna bör utgå från normala förhållanden vid fullgörande av köpavtal, inte blott från de mer eller mindre extraordinära fall som just på grund av sin ovanlighet lätt föranleder tvist.

Självklart är visserligen att det måste vara en huvuduppgift för en köplag att ge vägledning vid slitandet av tvister, varvid för övrigt bör uppmärksammas att många tvister för närvarande går inte till domstol utan till skiljemän. Enligt utredningens mening är emellertid en köplags uppgift under nuvarande förhållanden mer differentierad och komplicerad, och det är därför nödvändigt att vid utformningen ta hänsyn även härtill.

Utredningen anser bl a att det är nödvändigt att beakta standardavtalen, vilkas betydelse tidigare har understrukits. Att dessa avtal för närvarande ofta gynnar den sida som har låtit utarbeta dem, är inte något skäl att ignorera dem. Det synes utsiktslöst att söka skapa en köplag som kan fungera utan att standardavtal i stor utsträckning tillgrips av berörda parter. Lagen kan inte tillämpas generellt i alla de mångskiftande förhållanden som den formellt täcker.

Syftena med den från köplagen avvikande regleringen genom standardavtal kan – även om man bortser från tendensen att gynna den egna sidan – skilja sig starkt. En avsikt är ofta att regleringen skall vara enkel och klar och inte ge upphov till tveksamhet vid tillämpningen. Ett exempel härpå är att det föreskrivs vite för försenad leverans, varvid vitets storlek bestäms av leveransförseningens längd och vad som anges i avtalet. Vitet ersätter både den hävningsbefogenhet som köplagen ger vid väsentligt dröjsmål och skadeståndet. Trots de fördelar som en sådan reglering kan ha från praktisk synpunkt synes den dock inte kunna tjäna som förebild för köplagstiftning. Förhållandena är alltför skiftande, och framför allt kan inte vitets storlek – vilken är avgörande för påföljdens innehåll – anges generellt i en lag. I den mån vitet skall fungera som påföljd synes det därför även i fortsättningen böra ske genom parternas försorg. En annan sak är att lagstiftningen kan behöva medge justering av viten som avviker från vad som får anses skäligt (jfr 36 § avtalslagen och prop 1975/76:81 s 140 ff).

På några punkter finns en allmänt vedertagen formulärrätt av sådan karaktär att det helt saknas skäl att i köplagen införa motsvarande regler. Det viktigaste exemplet är Internationella handelskammarens regler om remburs. Dessa avser inte primärt förhållandet mellan säljare och köpare utan förhållandet mellan banken och dess uppdragsgivare, men de är dock ofta utslagsgivande även i det förstnämnda förhållandet. Förekomsten av dessa bestämmelser gör det onödigt att i köplagen behandla ämnet, bortsett från att på vissa punkter reglerna måste ta hänsyn till bruket av remburs.

Det är vidare klart att standardavtalen på många punkter innehåller bestämmelser om ämnen vilka inte är av det allmänna intresse att det finns skäl att behandla dem i en köplag. Som exempel kan nämnas bestämmelser

om rätt till ritningar. Sådana bestämmelser är vanligt förekommande exempelvis i kontrakt för verkstadsindustrin.

De exempel som nu har nämnts utgår från att standardavtalen fungerar nästan helt oberoende av köplagen och att man därför vid utformningen av en sådan lag inte behöver ta nämnvärd hänsyn till standardavtalen. I andra frågor är emellertid förhållandena olika.

Redan flera gånger har nämnts de för den underlägsna parten skadliga verkningar som standardavtalen kan medföra. Dessa torde, sedan avtalsvillkorslagen kommit i tillämpning och kan väntas få än större inflytande i framtiden, vara minst lika framträdande i sådana relationer mellan näringsidkare inbördes där den ena parten är klart underlägsen den andra som vid avtal mellan näringsidkare och konsument.

Utredningen anser dock inte lämpligt att i den allmänna köplagen införa tvingande regler. De tvingade bestämmelser som fordras i förhållandet mellan näringsidkare och konsument bör ha sin plats i konsumentköplagen. Enligt utredningens mening är det en fördel, även från systematisk synpunkt, att alla tvingande regler om konsumentköp innehålls i en särskild lag, så att man av den kan klart utläsa var gränserna för avtalsfriheten går. Ett ytterligare skäl för en sådan uppdelning är att fortsatta reformer av konsumentskyddet på detta område kan förutses (jfr avsnittet 5.6.2). För andra förhållanden vill utredningen inte föreslå tvingande regler. Avtalen och parternas möjligheter att inverka på deras innehåll är alltför växlande för att det skulle vara möjligt att genomföra en för alla gemensam tvingande reglering. Generalklausulen i 36 § avtalslagen får tillgripas där oskäliga konsekvenser skulle uppstå. Utredningen föreslår vidare att i 1 § upptas en regel om att köpeavtal skall tolkas och tillämpas med beaktande av vad tro och heder samt god affärssed kräver. Denna regel skall motiveras närmare i specialmotiveringen (avsnittet 7.1.1 vid anmärkningarna till 1 § första stycket köplagen).

Utredningen anser emellertid att en moderniserad köplag bör ha en funktion även när standardavtal utformas för de ämnen som lagen behandlar. Till en början bör lagen fästa uppmärksamheten på frågorna, så att parterna kan ta ställning till hur de vill reglera sitt mellanhavande. Men därjämte ger lagens regler upplysning om vad lagstiftaren ansett vara en rimlig lösning för normalfallen, inte minst de fall där den ena parten är underlägsen. En sådan part skall kunna hävda, att lagens regel bör gälla eller åtminstone i stort sett vara utslagsgivande, utan att denna ståndpunkt skall omedelbart avfärdas som orealistisk. En annan sak är att i rent affärsmässiga förhållanden, där parterna är jämställda, det bör stå dem helt fritt att avtala som de önskar. I sådana fall kan lagens regler, jämte motivuttalandena, främst peka på en möjlig lösning och dess konsekvenser.

Köplagens vägledande funktion vid konsumentköpen skall beröras i avsnittet 5.6.1.

Standardavtalen har emellertid också en annan betydelse för köplagen. I den mån det är praktiskt möjligt bör lagen vara så skriven att den kan tillämpas tillsammans med gängse avtalsvillkor. Avtalsregleringen är ofta ofullständig och måste kompletteras med regler hämtade från lagen eller allmänna rättsgrundsatser. I lagens nuvarande utformning innehåller egentligen endast det sista avsnittet "Om betydelsen av vissa vid köp brukliga

uttryck" regler som direkt anknyter till vad som brukar förekomma i avtalen. 48 § handlar exempelvis endast om auktion, ehuru det av motiven framgår att avsikten varit att reglera verkan av att gods säljs "sådant som det befinnes", eller med ett modernare uttryck "i befintligt skick".[1] Behovet av att ge regler som kan anknytas till gängse standardvillkor framträder klart vid "Incoterms", eftersom dessa föreskriver hur parterna skall handla i ett antal situationer men ej anger vad som skall gälla om de ej handlar så som föreskrivs.

Vad som har sagts nu utesluter dock inte att köplagens huvuduppgift är att tillämpas beträffande frågor om vilka parterna inte har träffat uttryckligt avtal. Att så är fallet kan bero på att de yttre omständigheterna gjort det naturligt att inte närmare diskutera vad som skall gälla, t ex vid köp över disk. Det kan också bero på att parterna vill förenkla mellanhavandet genom att, efter prövning av vad lagen innehåller, inskränka avtalsregleringen till sådant som oundgängligen måste bli föremål för uttrycklig överenskommelse.

Med tanke på dessa vanliga situationer eftersträvar utredningen regler som beträffande fullgörande av avtal o dyl motsvarar från lagstiftarens och berörda parters synpunkt lämpliga lösningar. Om tvist uppstår skall vardera parten ha en sådan förhandlingsposition att en rimlig uppgörelse främjas. Går tvisten till skiljemän eller domstol – något som får antas inträffa endast i undantagsfall – skall lagen befordra att skiljemännen eller domstolen kommer till ett rimligt resultat.

Man bör däremot enligt utredningens mening inte kunna kräva, att vid tillämpning av lagen resultatet skall kunna förutses lika klart som om parterna själva träffat ett detaljerat avtal, anpassat efter deras speciella förhållanden. Med hänsyn härtill hänvisar de föreslagna texterna jämförelsevis ofta till en skälighetsbedömning. Detta har synts bättre än att använda principer för bedömningen som på papperet förefaller mer bestämda. Såsom ett exempel kan nämnas att förslaget inte vill hänvisa till en adekvansbedömning vid skadeståndsberäkningen (25, 30, 45 §§); se avsnittet 6.5.2.

Skenbart exakta kriterier ger blott formella hållpunkter och leder i realiteten också de till skönsmässighet. Samtidigt kan de utesluta domstolar och skiljemän från befogenheten att ta hänsyn till särskilda omständigheter som bör beaktas. Det har därför synts utredningen bättre att mera direkt föreskriva, vilka omständigheter som främst bör inverka på den skönsmässiga bedömningen. Givetvis får även motiven utnyttjas för att erhålla ledning. På många punkter hänvisar motiven till vad som är brukligt i affärspraxis. Lagstöd härför ges genom den tidigare nämnda, föreslagna bestämmelsen enligt vilken avtalen skall tolkas och tillämpas i enlighet med vad tro och heder samt god affärssed kräver.

Konsumentköplagen innehåller vissa bestämmelser (12–14 §§) om förhållandet mellan köpare och tillverkare av vara. Köplagen innehåller inga motsvarande bestämmelser utan endast sådana som avser förhållandet mellan säljare och köpare. Utredningen vill inte föreslå någon ändring häri. En utvidgning skulle spränga lagens ram och systematik. Värdet av sådana bestämmelser är också mindre när syftet inte, såsom enligt konsumentköplagen, är att bringa den underlägsna parten ett skydd som inte kan kringgås genom att i stället för säljaren annan part blir ansvarig enligt avtalet.

[1] Se NJA II 1906 nr 1 s 86.

Det har tidigare (avsnittet 5.2) nämnts att köplagen fått bilda utgångspunkten för analogier och därigenom i viss mån ersätta den allmänna delen av en civillagbok vilken saknas i Sverige. Man kan enligt utredningens mening inte heller för framtiden bortse från denna funktion hos köplagen, låt vara att tillkomsten av nya lagar för speciella områden, såsom en lag om konsumenttjänster, samt det utbredda bruket av utförliga standardavtal minskar betydelsen av denna funktion. Även om en urskillningslös analogisk tillämpning av köplagens principer inte är att rekommendera, är det fortfarande av vikt att köplagen innehåller regler som kan anses ge uttryck åt allmänna kontraktsrättsliga grundsatser.

Köplagens betydelse under moderna förhållanden för den "handelsrättsliga" regleringen är mer svårbedömd. Bokföringsskyldigheten, på vilken köplagens köpmannabegrepp och därigenom dess regler om handelsköp hittills har byggt, skall enligt vad som i fortsättningen kommer att föreslås inte längre ha någon betydelse för köprätten. Även i annan lagstiftning har denna skyldighet inte längre samma ställning som tidigare såsom förutsättning för strängare förpliktelser än dem som vanligen åvilar parter. I stället har sådana begrepp som "näringsidkare" och "näringsverksamhet" fått betydande utrymme. Det förslag till köplag som framläggs anknyter blott på en enda punkt (säljarens skadeståndsansvar för felaktigt gods) till begreppet näringsidkare. Möjligheterna att uppställa generella principer för handelsförhållanden med utgångspunkt i begreppet köpman eller bokföringsskyldigheten blir därigenom mindre. Härtill kommer att enligt utredningens förslag särreglerna för handelsköp blir åtskilligt färre än nu.

5.5.4 *Det nordiska samarbetet*

I direktiven till utredningen nämns särskilt att det är angeläget att den nordiska rättslikheten på köprättens område består. Av redogörelsen för utredningens arbete (avsnittet 1.2) framgår att reformarbetet under hela den tid det har pågått har bedrivits i nära samverkan med motsvarande kommittéer i de andra nordiska länderna. Lagtexten och den avsedda tolkningen har diskuterats i detalj mellan utredningarna. Olikheter i de ursprungliga förslagen har därvid kunnat utjämnas. Överensstämmelsen i lagtext torde, såvitt situationen kan överblickas f n, kunna betecknas som god i sakligt hänseende. Formellt skiljer sig texterna dels på grund av olikheter beträffande regler om konsumentköp – såsom strax skall beröras närmare – dels även till följd av olika traditioner i fråga om formulering av lagtext. Olikheter i traditioner inverkar än mer på utformningen av motiven, och överensstämmelsen är därför mindre märkbar i dessa.

Denna enhetlighet i det väsentliga utesluter inte att på åtskilliga punkter skillnader visar sig, både formellt och reellt, och det slutliga resultatet är ännu ovisst. Delvis beror detta på olikheter i det sätt på vilket reformarbetet har bedrivits.

Den finländska kommittén framlade ett förslag långt innan de övriga nordiska kommittéerna ansåg sig färdiga att lägga fram sina förslag.[1] Sakligt sett överensstämmer det finska förslaget nära med det som den svenska utredningen nu lägger fram. Det finska lagförslaget är på många punkter

[1] Köplagkommitténs betänkande (Kommittébetänkande 1973:12), Helsingfors 1973.

utförligt och detaljrikt, och åtskilligt som i det finska förslaget har intagits i lagtexten vill den svenska utredningen behandla enbart i motiven. Såsom framgår av den tidigare redogörelsen (avsnittet 4.1.3) har man senare i Finland slagit in på linjen att tillämpa en annan systematik än den som kännetecknar de nu gällande nordiska köplagarna och som enligt de norska och svenska förslagen samt det danska utkastet skall behållas. Den svenska utredningen har fått tillgång till ett finskt utkast, som visar den tänkta nya dispositionen och det sakliga innehållet i det kommande finska förslaget, på ett sent stadium, då det svenska förslaget redan var färdigställt. Det har därför inte kunnat beaktas vid utarbetandet av utredningens förslag, men fogas till detta betänkande som bilaga 4. Regler om konsumentköp föreslås i Finland skola ingå i en särskild "Konsumentskyddslag", vartill förslag har utarbetats.[2] Dessa regler skall därför vara helt fristående i förhållande till den allmänna köplagen.

I Norge genomfördes redan 1974 ändringar i köplagen, genom att regler om konsumentköp, motsvarande dem som i svensk rätt upptogs i konsumentköplagen (1973:877), inarbetades i den allmänna köplagen. Det skulle givetvis vara en fördel i många avseenden om man nu skulle kunna återvinna den formella enhetligheten mellan köplagarna, genom att begagna samma rättsteknik för konsumentköp i de norska och svenska förslagen. Detta har dock visat sig outförbart. Dels skulle det i vardera landet medföra betydande olägenheter att frångå den teknik som man en gång har valt. Dels skulle det därigenom bli nödvändigt att ta upp till saklig debatt olikheter i innehåll mellan reglerna om konsumentköp, och något uppdrag i denna riktning har inte utredningen haft. Dels och slutligen beror den nordiska enhetligheten även av vad som sker i Danmark och i Finland, och härom föreligger ingen klarhet. De norska och svenska utredningarna har därför varit ense om att begagna olika teknik.

Nyligen har i Norge lagts fram ett förslag till fullständig köplag, vilket innehåller såväl regler motsvarande dem vilka den svenska utredningen nu vill föreslå som de särskilda reglerna om konsumentköp.[3] Lagförslaget upptas som bilaga till detta betänkande (bil 2). De särskilda reglerna om konsumentköp är i stort sett oförändrade i förhållande till de tidigare antagna reglerna. Det norska förslaget är därigenom mycket utförligare än det svenska som nu läggs fram.

En jämförelse mellan de båda förslagen försvåras av denna olikhet i rättsteknik. I sakligt hänseende torde olikheterna vara avsevärt större mellan de särskilda regler som rör konsumentköp än mellan reglerna om köp i allmänhet. Framför allt är ett betydande antal regler, som i Sverige är dispositiva även vid konsumentköp, i Norge tvingande vid sådana köp. Enligt 1 § tredje stycket i det norska förslaget är 14 § tredje stycket, 17, 21–27, 42–58 och 61 §§ tvingande vid konsumentköp.

Även beträffande andra köp än konsumentköp finns vissa olikheter mellan det norska förslaget och vad den svenska utredningen nu vill föreslå. Dessa olikheter beror delvis på formella skäl. Såsom redan nämnts är traditionerna beträffande formuleringen av lagtext olika. På vissa punkter har man i det ena landet velat lämna öppet sådant som man i det andra landet har velat reglera uttryckligen. Det finns också sakliga skillnader. Några av de viktigare olikheterna skall nu nämnas.

[2] Transumt av betänkandet samt lagtexten har utgivits på svenska i Förslag till konsumentskyddslagstiftning (lagstiftningsavdelningens vid justitieministeriet publikation 12/1974), Helsingfors 1975.

[3] NOU 1976:34, Lov om kjøp.

I det norska förslaget (1 § andra stycket) har upptagits en regel om jämkning av oskäliga avtalsvillkor, vilken för Sveriges del är onödig genom tillkomsten av den nya generalklausulen i 36 § avtalslagen. Å andra sidan har man inte i Norge föreslagit en sådan regel om tolkning och tillämpning av avtal om köp som i Sverige skall föreslås i 1 §, och inte heller någon regel om verkan av bruk som utbildats mellan parterna (1 §). Någon saklig olikhet torde dock inte vara avsedd.

Den regel som det norska förslaget upptar i 5 § – om priset när avtal därom inte har träffats – skiljer sig från det svenska förslagets bl a genom att prisnivån vid avtalets ingående enligt det norska förslaget alltid är utslagsgivande när det finns ett gängse pris, medan den svenska utredningen vill föreslå en allmän skälighetsbedömning, vid vilken denna prisnivå är en omständighet bland flera att beakta (se avsnittet 7.1.5).

Det norska förslaget upptar en regel som vid tillverkningsavtal förstärker väsentlighetsförutsättningen för hävning (21 § fjärde stycket). Motsvarighet härtill saknas i det svenska förslaget.

Bestämmelserna om beräkning av skadestånd vid dröjsmål (25 § om säljarens dröjsmål, 30 § om köparens dröjsmål) är exempel på regler som är mer preciserade i det svenska förslaget än i det norska.

Det norska förslagets regler om verkan av insolvens skiljer sig inte obetydligt från det svenska förslagets. Ämnet skall beröras närmare i avsnittet 6.8.

Reglerna om felaktigt gods i det norska förslaget skiljer sig avsevärt från dem som den svenska utredningen vill föreslå. Till stor del beror detta på olikheten i teknik beträffande konsumentköp. Åtskilliga regler som återfinns i den svenska konsumentköplagen gäller enligt det norska förslaget för alla köp, och samtliga regler om fel är enligt det norska förslaget tvingande vid konsumentköp. Dispositionen är också helt olika, genom att det norska förslaget har en ny disposition medan den svenska utredningen vill föreslå att den nuvarande dispositionen behålls. Beträffande skadeståndsskyldigheten vid fel behåller det norska förslaget den skillnad mellan specieköp och leveransavtal som den svenska utredningen föreslår skall upphöra (se förslaget till 43 §). Det norska förslaget upptar inte heller den förstärkta rätt till ersättning för "direkt förlust" och "utlägg" när säljaren är näringsidkare som den svenska utredningen vill föreslå (43 §).

Köplagens sista avsnitt, om betydelsen av vissa vid köp vanliga uttryck, innehåller i det norska förslaget endast mindre ändringar i förhållande till nu gällande rätt, medan den svenska utredningen vill föreslå ändringar som motiveras i avsnittet 6.7.3. Det norska förslaget upptar också de regler i 66–69 §§ som enligt den svenska utredningens mening inte längre bör ingå i köplagen.

I Danmark har arbetet med revision av köplagen påverkats av att konsumentskyddslagstiftningen länge legat i händerna på en särskild kommission. Sedan denna under 1975 framlagt "Betænkning III" upptagande bl a önskemål om regler om konsumentköp, har de danska sakkunniga arbetat på att lägga fram förslag till regler härom. De sakkunniga har därvid också övervägt hur dessa regler skall förhålla sig till dem som skall gälla för köp i allmänhet. Vid tiden för färdigställandet av det svenska förslaget har definitiv ståndpunkt härtill dock ännu inte tagits.

Det föreligger emellertid ett preliminärt danskt utkast som inte tar särskild hänsyn till konsumentköpen. Det bifogas som bilaga (bil 3). Sakligt sett överensstämmer det nära med det förslag som den svenska utredningen vill lägga fram. På några av de punkter där enligt vad som nyss nämndes det råder viss olikhet mellan de norska och svenska förslagen, råder i stället överensstämmelse mellan de danska och svenska förslagen.

Det torde ha framgått av det föregående att det nordiska samarbetet som förevarit i första hand har fått inriktas på att så långt möjligt uppnå saklig överensstämmelse mellan de nordiska lagtexterna. Av praktiska skäl har det däremot inte låtit sig göra att samordna utformningen av de överväganden som ligger till grund för förslagen. Utredningen har alltså vid motiveringen till lagförslaget i stort sett argumenterat för egen del och i detta avseende inte gått in på någon jämförelse med vad som anförs i de övriga nordiska länderna.

5.6 Konsumentskyddet

5.6.1 *Köplagen och konsumentskyddet*

Avtal varigenom konsument från näringsidkare köper vara huvudsakligen för enskilt bruk står i en särställning bland köpen genom att dels avtalsvillkoren kan prövas enligt avtalsvillkorslagen, dels konsumentköplagen innehåller tvingande regler för sådana köp. Konsumentköplagens regler är att betrakta som minimiregler, dvs de anger hur långt avtalsfriheten sträcker sig. Om intet är avtalat och köplagens regler är förmånligare för konsumenten kan denne åberopa köplagen (2 § konsumentköplagen).

Situationen kommer att vara densamma om köplagen ändras. Om intet är avtalat i en särskild fråga kan konsumenten åberopa den allmänna köplagens regler närhelst detta är till hans fördel. Därav följer också att köplagen bör vara så utformad att den kan fungera väl också vid avtal mellan näringsidkare och konsument, inte blott vid rent affärsmässiga transaktioner. Enligt utredningens mening finns intet principiellt eller praktiskt hinder häremot. Köplagen har aldrig varit avsedd enbart för kommersiella köp, och själva dess centrala ställning i civilrätten talar mot att inrikta den uteslutande på sådana. Det är då naturligt att även vid utformningen av köplagen uppmärksamma det typfall av underlägsenhet där konsument ingår avtal med näringsidkare.

Såsom framhållits i olika sammanhang intar vissa näringsidkare – t ex jordbrukare, fiskare, hantverkare – ofta en underlägsen ställning i förhållande till sina medkontrahenter. Redan med hänsyn till dem finns det alltså skäl att i den allmänna köplagen, med beaktande inte minst av vad som anfördes i avsnittet 5.5.3 om köplagens avsedda funktion som vägledning vid utarbetande av standardavtal, ta hänsyn till att lagen kan komma att tillämpas i fall där den ena parten intar en underlägsen ställning i förhållande till den andra.

Avtal mellan näringsidkare och konsument skiljer sig inte enbart genom olikheterna i styrkeförhållande från typiska avtal mellan näringsidkare inbördes. Åtskilliga frågor som har stor praktisk betydelse vid kommersiella

köp saknar motsvarighet vid konsumenttransaktioner. Såsom exempel kan nämnas de frågor som uppstår när ett köp är kombinerat med en internationell sjötransport. Detta har dock huvudsakligen den betydelsen att de bestämmelser som rör sådana frågor inte i praktiken aktualiseras vid konsumenttransaktioner. Viktigare är att det vid konsumenttransaktioner uppstår vissa särskilda problem som saknar full motsvarighet vid kommersiella transaktioner. Till dessa hör några frågor om beräkning av skadestånd vid säljarens kontraktsbrott. Enligt utredningens mening bör köplagen ta hänsyn också till sådana frågor, och de skall i enlighet därmed beröras på tal om skadeståndsberäkningen (avsnittet 6.5.4). Viktiga är också frågor om kreditköp. Eftersom dessa är föremål för särskild lagstiftning (avbetalningsköplagen, den föreslagna lagen om konsumentkrediter) saknas det dock skäl att beröra dem här.

Köplagen har också indirekt en betydelse för konsumentköpen. Enligt ett ofta citerat uttalande ur propositionen om avtalsvillkorslagen bör de rättstillämpande myndigheternas bedömning vid tillämpningen av denna lag ske med utgångspunkt i en jämförelse med de verkningar som skulle följa av gällande rättsregler, främst då köplagens dispositiva bestämmelser (prop 1971:15 s 71). Däri ligger alltså att köplagens regelsystem har en vägledande funktion vid tillämpningen av avtalsvillkorslagen. Man kan då inte gärna undgå att ta ställning till denna funktion även vid utformningen av köplagen. I den mån köplagen i framtiden förstärker köparens ställning bör detta då också få en inverkan vid tillämpningen av avtalsvillkorslagen.

5.6.2 *Återverkningar på konsumentköplagen*

Vid avgivande av förslaget till konsumentköplag uttalade utredningen att arbetet med reform av köplagen hade hunnit så långt, att utredningen ansåg sig kunna överblicka att det förslag som lades fram stod i samklang med de ändringar i köplagen som skulle föreslås (se SOU 1972:28 s 52). Riktigheten härav torde framgå av de förslag till ändringar i köplagen som nu läggs fram. Beträffande detaljer i språkbruk o dyl anpassades emellertid konsumentköplagen efter gällande formuleringar av köplagen. Om nu köplagen ändras språkligt på vissa punkter, skulle en olikhet uppstå i terminologin mellan konsumentköplagen och den allmänna köplagen. Utredningen anser att sådana olikheter bör undvikas och föreslår därför vissa mindre redaktionella justeringar i konsumentköplagen.

På några punkter är konsumentköplagen utformad i anslutning till den materiella utformning av köplagen som då gällde men som nu föreslås ändrad. En olikhet mellan köplagen och konsumentköplagen vore i sådana fall enligt utredningens mening både sakligt olämplig och begreppsmässigt förvirrande. En ändring av konsumentköplagen synes därför nödvändig. Nyheter av det slag att en justering av konsumentköplagen i anslutning till den allmänna köplagen klart erfordras är emellertid fåtaliga. De punkter där en ändring synes helt oundgänglig torde vara tre. En sådan rör förutsättningarna för hävning vid dröjsmål (21 § köplagen, 3 § konsumentköplagen). En annan rör skyldighet att avhjälpa fel i godset (där konsumentköplagen utgår från att sådan skyldighet förutsätter åtagande av säljaren, 4 §, men utredningen nu ämnar föreslå att i köplagen införs en regel

härom, 42 § köplagen). En tredje rör den tid inom vilken anspråk på grund av fel i godset skall framställas (11 § konsumentköplagen, 54 § köplagen). På dessa punkter föreslår utredningen att konsumentköplagen ändras redan nu.

Därmed är inte sagt att dessa ändringar i konsumentköplagen skulle vara de enda som enligt utredningens mening är lämpliga. Flera omständigheter medverkar till att det kan vara skäl att se över denna lag.

En viktig omständighet är att arbete pågår med en konsumenttjänstlag. Köplagsutredningen har följt detta arbete och samrått med konsumenttjänstutredningen. Även om på vissa punkter avsevärd skillnad råder mellan köp och avtal om tjänster är likheterna betydande på andra punkter. På dessa senare punkter är det uppenbart lämpligt att reglerna är likartade. Särskilt när det är tveksamt om ett avtal bör föras under köplagstiftningen eller under konsumenttjänstlagen bör avgörandet härav uppenbarligen inte få någon inverkan i likartade frågor. Såsom exempel kan pekas på fall där visst pris är avtalat men konsumenten vill göra gällande att detta pris är oskäligt och därför bör jämkas.

Sedan utredningen lade fram sitt förslag till konsumentköplag har vidare lagstiftning om konsumentköp genomförts i Norge och förslag till sådan lagstiftning kan inom kort väntas i Danmark. Det synes lämpligt att beakta denna lagstiftning även för den svenska lagens del.

Köplagsutredningens egna förslag motiverar, på längre sikt, en översyn av konsumentköplagen även på andra punkter än dem där enligt vad nyss sades en ändring synes oundgänglig. Utredningen vill peka på ett par exempel. I samband med införandet av marknadsföringslagen (1975:1418) ändrades konsumentköplagen (7 §), så att säljarens underlåtenhet att lämna upplysning, som han enligt föreläggande av marknadsdomstolen var skyldig att lämna, skall medföra att gods anses behäftat med fel. Utredningen avser emellertid att föreslå att säljaren åläggs ett vidaregående ansvar för underlåtenhet att upplysa om fel som han måste ha känt till. Det kan ifrågasättas om inte detta bör återverka så att enligt konsumentköplagen ett mera allmänt ansvar åläggs säljaren för underlåtenhet att lämna upplysning. Detaljerna kan lämnas därhän. Utredningen vill vidare föreslå skyldighet för säljare som är näringsidkare att ersätta "direkt förlust" oberoende av vållande (se avsnittet 6.4.3). En sådan skyldighet tar särskilt sikte på förluster som beror av prisförändringar i såld vara. Det kan ifrågasättas om inte vid konsumentköp köparen bör enligt tvingande regel ha rätt till ersättning för direkt förlust. En sådan rätt skulle vara särskilt betydelsefull när på grund av inflation eller annan prisstegring köparen efter hävning saknar möjlighet att förvärva egendom motsvarande den som det hävda köpet avsåg till samma pris som han avtalat genom detta. Detta problem torde, på grund av de senaste årens starka inflation, ha fått större praktisk betydelse än när förslaget till konsumentköp lades fram.

Givetvis kan det finnas anledning att överväga även andra ändringar i konsumentköplagen än dem som har direkt samband med utvecklingen på närliggande områden.

Köplagsutredningen har intet särskilt uppdrag att föreslå materiella ändringar i konsumentköplagen. Utredningen vill därför inte framlägga några förslag härom. Det synes emellertid angeläget att fästa uppmärksamheten vid frågorna.

6 Några huvudprinciper i förslaget

6.1 Handelsköp

Såsom framhölls i avsnittet 5.5.3 är det en tendens i modern svensk lagstiftning att bygga mindre på begreppet "köpman" – vilket anknyter till bokföringsskyldigheten enligt 1929 års bokföringslag – och mera på begreppet "näringsidkare", vilket har en mer vidsträckt innebörd. Den moderna konsumentskyddslagstiftningen är genomgående inskränkt till att gälla avtal mellan näringsidkare och konsument, och dylika "konsumenttransaktioner" utgör således redan nu en viktig kategori. Häri ligger ett skäl för att inskränka användningen av begreppet handelsköp. Det är nämligen ägnat att förvirra om två av varandra oberoende distinktioner båda spelar en betydande roll inom kontraktsrätten.

Såsom kommer att framgå av avsnitten 6.3.2 och 6.3.3 anser utredningen att som huvudregel hävning av köp även i rent kommersiella förhållanden skall förutsätta väsentligt kontraktsbrott och att således ingen skillnad på denna punkt skall göras mellan handelsköp och andra köp.

Utredningen kommer också i specialmotiveringen (avsnitten 7.1.27 och 7.1.52) att föreslå att reklamationsreglerna förändras så att olikheten mellan handelsköp och andra köp utgår ur lagtexten. Dels är den reklamationsskyldighet som nu föreskrivs för handelsköp enligt utredningens mening ofta alltför sträng, dels finns det tillräckligt utrymme för att ta hänsyn till de olika krav på snabbhet i reklamationen, som bör ställas i kommersiella och i andra förhållanden, inom ramen för den skälighetsbedömning som reklamationsreglerna regelbundet föreskriver.

Slutligen vill utredningen föreslå att den särskilda undersökningsplikt rörande fel i godset som upptas i 51 § köplagen inte skall inskränkas till att gälla handelsköp i teknisk mening, dvs köp där båda parter är "köpmän", utan skall gälla närhelst köparen är "köpman". Denne skall med andra ord ha samma skyldighet att undersöka godset vare sig säljaren också är "köpman" eller inte.

Sammantaget innebär dessa förslag att olikheten mellan handelsköp och andra köp starkt minskar. Det kunde under dessa förhållanden ifrågasättas att helt slopa begreppet handelsköp i köplagen. Utredningen har dock inte velat ta detta steg. Det finns fortfarande vissa regler i köplagen som blott bör avse rent affärsmässiga förhållanden, och begreppet handelsköp kan vara lämpligt för att genomföra denna begränsning i reglernas giltighet. Dit hör i främsta rummet reglerna om betalning mot dokument. Detta

förfarande torde inte behärskas av andra – vare sig på säljar- eller på köparsidan – än dem som bedriver affärsmässig verksamhet. Utredningen kommer senare (avsnittet 6.3.3) att föreslå att till dessa regler anknyts en särskild regel om hävning vid köparens dröjsmål med betalningen. Det synes inte lämpligt att ge säljaren den möjlighet till hävning av köpet som en sådan bestämmelse ger i andra än rent kommersiella förhållanden. Nämnas bör också den särskilda regeln om prisuppgift i faktura (6 §). Denna har måhända inte så stor direkt betydelse, men den anses ge uttryck åt en allmän princip om verkan av fakturaklausuler, när köparen inte omedelbart reklamerar mot dem. Sådan verkan bör inte uppstå i andra förhållanden än rent kommersiella.

Den närmare avgränsningen av handelsköp kommer att behandlas i specialmotiveringen (avsnittet 7.1.4).

6.2 Skyldighet att fullgöra köpet; force majeure

6.2.1 *Säljarens dröjsmål*

Enligt 21 § köplagen i dess nuvarande lydelse äger köparen vid säljarens dröjsmål antingen häva köpet – något som skall behandlas närmare i avsnittet 6.3.2 – eller kräva godsets avlämnande, alltså kräva att avtalet fullgörs. Några inskränkningar i rätten att kräva avlämnande anges inte, utan såvitt framgår av lagtexten är rätten undantagslös. (Det bortses nu från att enligt 26 § denna rätt kan gå förlorad på grund av köparens passivitet.) I sammanhanget måste emellertid beaktas 24 §, stadgandet om säljarens skadeståndsskyldighet vid leveransavtal. Enligt detta stadgande ansvarar säljaren i princip även om dröjsmålet ej kan tillräknas honom såsom försummelse, men det görs undantag för att möjligheten att fullgöra avtalet må anses utesluten i följd av omständighet som ej bort av säljaren vid köpets avslutande tagas i beräkning, såsom förstörelse av allt gods av det slag eller det parti köpet avser, eller krig, införselförbud eller därmed jämförlig händelse.

De nu nämnda reglerna är i flera avseenden diskutabla. Om man sammanställer de båda nämnda paragraferna (21 och 24 §§) får man närmast intrycket, att även om sådan händelse inträffar som särskilt nämns i 24 §, dvs förstörelse av allt gods, krig, införselförbud eller därmed jämförlig händelse, köparen dock skulle ha möjlighet att kräva fullgörande. En sådan tillämpning kan emellertid knappast vara avsedd, särskilt inte när fullgörande är fysiskt omöjligt, såsom när föremålet för köpet har förstörts.[1] Förklaringen torde delvis ligga i att de svenska reglerna om dröjsmål är starkt påverkade av den tyska s k omöjlighetsläran.[2]

Även bortsett härifrån är det inte självklart att köparen skall ha en så vittgående rätt att kräva fullgörande som följer av regeln i 21 § köplagen. Internationellt sett är det inte vedertaget att köparen skall ha rätt att kräva fullgörande när säljaren inte levererar i tid. Enligt angloamerikansk rätt är huvudregeln, att köparen är berättigad till skadestånd vid säljarens dröjsmål, och blott i undantagsfall, såsom när det sålda godset var unikt, har han rätt att kräva fullgörande in natura.[3] Praktiskt sett innebär detta att

[1] Se Almén § 21 vid n 162 ff.

[2] Se Hellner, The influence of the German doctrine of impossibility on Swedish sales law, Ius privatum gentium (Festschrift für Max Rheinstein), 1969, särskilt s 713 ff.

[3] Se engelska Sale of Goods Act, section 52, UCC § 2–716 (1).

vid säljarens dröjsmål köparen i de flesta fall måste häva köpet och göra täckningsköp samt kräva skadestånd för kostnaden för detta köp. Den uniforma köplagen innehåller rätt komplicerade regler om köparens rätt att kräva fullgörande. Huvudregeln är att sådan rätt finns (art 26 st 1), men undantag görs dels för fall där täckningsköp är handelsbruk (art 25), dels med den innebörd att domstol skall behöva meddela dom på naturafullgörelse endast i enlighet med sin nationella rätt (art 16).

Utredningen anser inte att det finns skäl att frångå den huvudregel som nu anses gälla i svensk rätt. Även om det torde vara jämförelsevis sällsynt, att en köpare inför domstol anställer talan om fullgörande av köp in natura, har hans rätt att vid förhandlingar utanför domstol på grund av säljarens dröjsmål kräva att säljaren levererar godset praktisk betydelse. Särskilt vid konsumentköp bör köparen ha full juridisk rätt att kräva fullgörande. Vidare har regeln betydelse för beräkningen av skadeståndet, såsom skall anföras i avsnittet 6.5.4. Vad beträffar de fall där det är handelsbruk att köparen, när säljaren kommer i dröjsmål, häver köpet och gör täckningsköp, följer redan av den allmänna principen i 1 § om betydelsen av handelsbruk, att köparen inte äger kräva fullgörande.

Rätten att kräva fullgörande kan emellertid inte vara helt utan inskränkningar, och även för närvarande gäller vissa sådana, trots att de inte har kommit till uttryck i lagtexten.[4] Delvis torde man därvid ha stött sig på omöjlighetslärans teser (jfr det nyss sagda). Utredningen anser det emellertid viktigt att lagtexten ger besked om ett par fall där eljest missförstånd eller tvekan skulle kunna uppstå.

Utredningen vill därför till en början föreslå, att köparen inte skall kunna kräva fullgörande när omständigheterna är sådana att *säljare vid leveransavtal är befriad från skadeståndsskyldighet.* Uttryckt mera konkret innebär detta, att om säljaren av en sådan händelse som betraktas som force majeure skulle vara hindrad att leverera, köparen inte skall kunna kringgå den ansvarsbefrielse som 24 § ger säljaren, genom att i stället för att begära skadestånd kräva att avtalet fullgörs.

Det andra undantag som utredningen vill föreslå avser fall där fullgörande skulle medföra *uppoffringar som står i uppenbart missförhållande till det intresse som köparen har av köpet.* Ett exempel är att alla säljarens exemplar av gods som han har sålt och som han för länge sedan slutat att tillverka har förstörts och att tillverkning av nya exemplar skulle medföra mångdubbla kostnader för säljaren. I litteraturen anförda skolexempel är att en ring har tappats på botten av en sjö och att återfående av ringen skulle fordra att sjön tappades ut, samt att en fabrik har brunnit och leverans av de varor som sålts från fabriken skulle fordra återuppförande av denna. Ett ytterligare exempel – som anförts från Norge[5] – är att en fiskhandlare som har sin verksamhet vid en särskild fjord har sålt en kvantitet fisk till en konservfabrik men att han (trots att force majeure inte föreligger) är ur stånd att leverera så mycket fisk som han har förbundit sig till. För fiskhandlaren skulle det vara mycket besvärligt att av andra fiskhandlare, kanske från andra distrikt, köpa upp motsvarande parti fisk, men för konservfabriken, som har förbindelser med ett stort antal fiskhandlare, skulle detta inte medföra särskilda svårigheter. I fall sådana som de vilka nu exemplifierats, skall säljaren enligt förslaget vara fri från skyldighet att avlämna godset.

[4] Jfr not 1.

[5] Se NOU 1976:34 s 26 sp 2.

Såsom framgår av de anförda exemplen medför den omständigheten, att säljaren blir fri från skyldigheten att fullgöra in natura, vid tillämpning av sistnämnda undantag inte utan vidare att han blir fri från skadeståndsskyldighet. Tvärtom är tanken att i de flesta sådana fall köparens rätt till skadestånd är tillräckligt skydd för honom. Säljaren kan emellertid vara fri även från skadeståndsskyldigheten, enligt 23 eller 24 §.

Utredningen anser att bestämmelserna om befrielse från skyldighet att fullgöra köpet bör vara tillämpliga inte bara vid leveransavtal utan även vid köp av bestämt gods.

Befrielsen från leveransskyldighet har emellertid vid leveransavtal också en annan och praktiskt viktigare sida. Såsom nyss nämndes framgår de väsentliga inskränkningarna i säljarens skyldighet att leverera genom att han är fri från skadeståndsskyldighet i vissa närmare beskrivna fall. Den fråga som regleras därigenom hör till de praktiskt viktigaste i hela köplagen. Dess betydelse visar sig främst vid politiskt och ekonomiskt oroliga tider, såsom framgår av att det finns en omfattande rättspraxis rörande 24 § köplagen härrörande från tiden för och närmast efter de båda världskrigen.

Den väsentliga frågan blir då, i vilka fall *säljaren enligt 24 § skall vara fritagen från skadeståndsskyldighet* och därigenom från leveransskyldighet. Den nuvarande formuleringen torde utgå från den tyska "omöjlighetsläran", något som bestyrks bl a av att det talas om att "möjligheten att fullgöra avtalet må anses utesluten".[6] Utredningen anser inte att det finns skäl att vare sig terminologiskt eller sakligt för framtiden bygga på omöjlighetsläran. I stället synes regleringen böra utgå från de allmänna synpunkter som redovisades i avsnittet 5.5.3. Den fråga som avses här har så stor praktisk betydelse, att man får utgå från att parterna i de flesta fall där den kan bli aktuell träffar uttryckligt avtal. Force-majeure-klausuler tillhör de allra vanligaste villkoren i standardavtal, och även parter som lämnar det mesta av den juridiska sidan av sitt mellanhavande oreglerat i villkoren inför ofta en force-majeure-klausul. En bestämmelse i köplagen bör emellertid ha betydelse dels som uttryck för vad lagstiftaren anser vara en rimlig normallösning, dels också för att, när villkor saknas i avtalet, ge såväl parter vid förhandlingar som domstolar och skiljemän möjlighet att komma till ett rimligt resultat.

Från formell synpunkt synes böra krävas, att de omständigheter som vid leveransavtal kan befria från skadeståndsskyldighet beskrivs så konkret, att bestämmelsen ger verklig ledning för bedömningen. Man kan exempelvis enligt utredningens mening inte nöja sig med en allmän beskrivning att säljaren befrias vid omständigheter som är "utom hans kontroll". Liksom i de flesta av de force-majeure-klausuler som förekommer i avtal bör ett antal särskilda omständigheter nämnas. Dessa ger dels konkreta hållpunkter, dels vägledning för tillämpning av den avslutande allmänna bestämning som också erfordras.

Från saklig synpunkt synes det oundgängligt att befrielse från skadeståndsskyldighet medges i större utsträckning än enligt nu gällande rätt. 24 § köplagen torde ha uppfattats som en mot säljaren sträng regel, och det är synnerligen vanligt att säljaren friskriver sig från leverans- och skadeståndsskyldighet i betydligt större utsträckning än 24 § medger. Även om detta till en del kan förklaras med den allmänna benägenheten hos

[6] Se NJA II 1906 nr 1 s 47, Almén § 24 vid n 11 a ff; jfr Hellner a a s 771 ff.

säljare, som har ett avgörande inflytande på avtalsvillkoren, att tillgodose sina egna intressen, ligger knappast hela förklaringen däri. Även när force-majeure-klausuler tillkommer efter en noggrann avvägning mellan säljares och köpares intressen medges ofta längre gående befrielse än den 24 § köplagen lämnar. För exempel kan hänvisas till de standardavtal som begagnas när staten och kommunerna köper produkter från verkstadsindustrin.[7]

Från denna utgångspunkt anser utredningen att befrielse från leverans- och skadeståndsskyldighet bör inträda vid omständigheter som allmänt kan beskrivas som *force majeure*. Däri ligger till en början att det inte fordras att prestationen har blivit i fysisk mening omöjlig, utan även hinder och svårigheter att leverera av annan karaktär måste godtas. Å andra sidan skall inte varje omständighet som vid tiden för köpets fullgörande visar sig vara ett absolut hinder befria från skadeståndsskyldighet. Hindret för leveransen skall därför enligt den regel som föreslås bestå i en sådan händelse att dess verkningar inte kunnat förekommas ens genom långtgående åtgärder från den individuelle säljarens sida. Den föreslagna regeln skall emellertid också lämna utrymme för ganska stora olikheter i bedömningen beroende på särskilda omständigheter. Ett strängt ansvar är motiverat framför allt när det gäller varor som säljaren kan anskaffa från många olika håll och för vilka det finns en marknad vars pris påverkas av att för vissa leveranser hinder uppstår. I sådana fall får risken för hindret betraktas som en del av den allmänna prisrisk vilken säljaren åtar sig om han säljer till ett fast pris. Det bör inte finnas utrymme för att genom åberopande av regler om force majeure undgå denna prisrisk. Ett lindrigare ansvar kan vara motiverat bl a när säljaren själv är tillverkare eller framställare eller han är hänvisad till en enda leveransmöjlighet och denna till sin natur är osäker. Blir det omöjligt för honom att leverera på grund av en extraordinär händelse, kan det vara rimligt att förlusten inte drabbar honom ensam. Avsikten är sålunda att medge domstolar och skiljemän ett inte obetydligt mått av skönsmässig bedömning.

Beträffande de omständigheter som bör räknas upp i lagtexten och detaljerna i övrigt, däribland hur en inträffad omständighet skall inverka på leveransmöjligheterna för att säljaren skall befrias, hänvisas till specialmotiveringen (avsnittet 7.1.24).

Utredningen har övervägt att i lagen införa en regel om verkan av s k *ekonomisk force majeure*. Därmed avses stark prisstegring som betydligt överstiger de prisfluktuationer som är normala inom ifrågavarande bransch, utan att dock kunna föras tillbaka på en sådan extraordinär händelse som den föreslagna regeln avser. Exempel ger allmän prisstegring över hela världen på grund av en samfälld aktion från samtliga producenter av en viss vara. Utredningen har emellertid inte ansett det möjligt att föreslå en lagregel härom. Avsikten är därmed inte att uttala, att sådan prisstegring aldrig kan vara att betrakta som befrielsegrund, utan att lämna frågan öppen. Omständigheterna kan växla alltför mycket för att det skulle vara möjligt att framställa någon lagregel härom. Skillnad bör göras mellan olika slag av gods, mellan olika led i distributionen, kanske också mellan olika anledningar till prisstegring. Det bör likväl vara möjligt att av den föreslagna lagtexten erhålla viss ledning för den karaktär som prisstegring skall ha för att över

[7] Se Allmänna bestämmelser av år 1960 för leveranser till Statsverkets myndigheter utom försvarsväsendet av gods av beställningskaraktär (Sig 60) och Allmänna bestämmelser av år 1961 för leveranser till Statsverkets myndigheter utom försvarsväsendet av gods av standardkaraktär (Standard 61); jfr om avtalen i kapitel 3.

huvud kunna komma i fråga som befrielsegrund. Endast helt extraordinära förändringar med djupgående verkningar bör således kunna tas i betraktande.

6.2.2 *Köparens dröjsmål*

Köplagens nuvarande regler om köparens dröjsmål korresponderar nära med reglerna om säljarens dröjsmål i 21 §. Säljaren har valrätt mellan att häva köpet och att kräva dess fullgörande. Detta senare utgör en motsvarighet till köparens rätt att vid säljarens dröjsmål kräva godsets avlämnande. I realiteten råder dock en betydande olikhet. Om man nämligen tar hänsyn också till reglerna om köparens dröjsmål med mottagandet och det sätt på vilket dessa har tillämpats, finner man att säljaren i många fall har tre olika handlingsmöjligheter vid köparens dröjsmål. Om köparen vägrar inte blott att betala köpeskillingen utan även att motta godset – vilket ofta inträffar när han inte vill fullgöra sina skyldigheter enligt köpeavtalet – kan säljaren antingen häva köpet och kräva skadestånd, eller kräva att köparen mot erhållande av godset betalar priset, eller, med åberopande jämväl av köparens dröjsmål med mottagandet, sälja godset för köparens räkning med stöd av 34 § och utkräva priset, varvid det belopp som han uppburit vid försäljningen för köparens räkning går i avräkning på priset. Sistnämnda utväg – vilken torde vara åtskilligt mer praktisk än den andra av de tre nämnda[1] – ligger i själva verket nära den första, dvs hävning med krav på skadestånd. Skadeståndet kommer nämligen – såsom skall utvecklas i avsnittet 6.5.5 – vanligen att beräknas till skillnaden mellan det avtalade priset och vad säljaren uppbär vid en täckningsförsäljning.

Köplagens reglering har genom denna valrätt för säljaren blivit ganska komplicerad. För den säljare som inte är juridiskt bevandrad torde det ofta vara främmande att han har två handlingsmöjligheter som väsentligen överensstämmer med varandra men som i detaljer kan leda till olika resultat. Det kan också synas sakligt olämpligt att en säljare, genom att välja utvägen att sälja godset för köparens räkning, kan undgå de krav som ställs vid hävning i förening med krav på skadestånd, särskilt att söka begränsa förlusten så mycket som möjligt.

Utredningen har därför övervägt att förenkla systemet av påföljder och inskränka säljarens möjligheter att träffa ett sådant val som nu har nämnts. Detta skulle kunna ske genom att, om köparen vägrade att motta godset, säljaren skulle vara hänvisad till rätten att häva köpet och kräva skadestånd. Utredningen finner det emellertid inte lämpligt att föreslå en sådan regel, av skäl som har en viss beröring med dem som anfördes beträffande motsvarande fråga vid säljarens dröjsmål. Det anses vara ett värdefullt remedium för en säljare att kunna kräva betalning av priset om han ställer godset till disposition för köparen, och han bör inte kunna hindras därifrån genom att köparen vägrar att motta godset. Rätt till hävning finns – ehuru förutsättningarna är något olika enligt gällande rätt och enligt vad utredningen ämnar föreslå – i allmänhet blott vid väsentligt dröjsmål. Det vore säkerligen mindre lämpligt att vid väsentligt dröjsmål frånkänna säljaren en befogenhet som han har vid oväsentligt dröjsmål, även bortsett från att det kan vara vanskligt för honom att avgöra, huruvida dröjsmålet skall betraktas som väsentligt eller ej. Slutligen skulle det fordras undantag för de fall där säljaren inte rimligen kan sälja godset ånyo (jfr UCC § 2–709 (1) (b)).

[1] Jfr beträffande tysk rätt G. Hager, Die Rechtsbehelfe des Verkäufers wegen Nichtabnahme der Ware (Frankfurt/M 1975) s 129 ff.

Utredningen anser det i stället lämpligt att söka utforma reglerna om försäljning för köparens räkning vid dennes dröjsmål med mottagandet så, att de olägenheter som nu har nämnts såvitt möjligt undgås. Avsikten är att det i de flesta fall skall vara utan praktisk betydelse om säljarens tillvägagångssätt juridiskt konstrueras som hävning med krav på skadestånd eller som krav på köpeskillingen med försäljning för köparens räkning. Detaljerna skall behandlas i specialmotiveringen (avsnittet 7.1.30 vid anmärkningarna till 30 § tredje stycket köplagen och avsnittet 7.1.34).

Liksom vid säljarens dröjsmål uppstår frågan om *köparen kan bli befriad från skyldigheten att fullgöra avtalet,* dvs betala köpeskillingen, på grund av omöjlighet eller force majeure. I sin nuvarande formulering upptar lagtexten intet sådant undantag (jfr dock beträffande uttrycket "åtgärd varav köpeskillingens utbekommande må bero" avsnittet 7.1.30 vid anmärkningarna till 30 § första stycket köplagen). Häri överensstämmer 28 § med 21 §. Vad beträffar skadeståndsskyldigheten finns ett undantag i 30 §, som hänvisar till 24 §. Vad som nu intresserar är om det bör förekomma en regel med innebörd att köparen när han är befriad från skadeståndsskyldighet också skall vara befriad från skyldighet att fullgöra avtalet. En sådan regel skulle motsvara den som i föregående avsnitt diskuterades för de fall där säljaren är i dröjsmål.

Utredningen har övervägt att införa en sådan regel i lagtexten men har kommit till resultatet att denna inte bör tas med. Relevant hinder för betalning är mycket mer sällsynt än motsvarande hinder för avlämnande, och redan av detta skäl vore det onödigt att införa en uttrycklig regel i lagtexten. Härtill kommer att undantaget för skadeståndsskyldighet på grund av force majeure vid betalning enligt förslaget i huvudsak hänför sig till fall där köpet inte hävs på grund av dröjsmål utan betalningen sker senare än på förfallodagen. För sådana fall kommer befrielse från köparens skyldighet att fullgöra avtalet inte i fråga. Även om fall kan tänkas, där säljaren inte kan fordra betalning därför att köparen av force majeure är hindrad att betala och säljaren ändå kräver att köparen skall fullgöra köpet, torde sådana fall vara så sällsynta att de inte behöver behandlas särskilt i lagtexten.

Vad beträffar undantaget från skadeståndsskyldigheten för force majeure hänvisas till specialmotiveringen (avsnittet 7.1.30 vid anmärkningarna till 30 § första stycket köplagen).

I detta sammanhang bör också nämnas *force majeure som hindrar köparen från att motta godset.* Sådan force majeure bör skiljas från den som behandlas i 30 § köplagen och som avser hinder för betalning. Som exempel på force majeure som hindrar köparen från att motta godset kan nämnas att det utfärdas förbud mot att importera eller att använda det slag av varor som köpet avser, att arbetarna i importhamnar vägrar att ta befattning med varor från det land varifrån de köpta varorna kommer, eller att efter köp av en maskin den fabrik där maskinen skall användas brinner ned så att köparen inte kan använda den.

Bestämmelser som befriar köparen från att vidbliva ett köp och därigenom också från betalnings- och skadeståndsskyldighet förekommer i formulärrätten, särskilt i formulär som utarbetats av köparsidan. Den engelska "frustrationsläran" torde stundom kunna leda till befrielse för köparen på sådan grund.[1] Utredningen har övervägt att föreslå motsvarande regler men kom-

[1] Se t ex Cheshire & Fifoot, The Law of contract, (7th ed London 1969) s 507 ff, Benjamin on Sales (London 1974) section 441.

mit till resultatet att inga sådana regler bör upptas. Skäl kan visserligen i många fall anföras för att behandla köparen lindrigt när omständigheterna är sådana som nu har nämnts. Men dessa omständigheter utgör vanligen intet hinder mot att köparen disponerar över godset på annat sätt än genom att själv motta det och använda det, och det synes inte lämpligt att generellt på säljaren lägga besväret och kostnaden för en sådan omdisponering eller risken för att den inte låter sig verkställas i det särskilda fallet. Vid tillverkning av individuellt utformat gods ger den avbeställningsrätt som utredningen ämnar föreslå ett visst skydd åt köparen. Det kan här hänvisas till framställningen i avsnittet 6.6. I övrigt torde ämnet få överlämnas till avtalsreglering.

Om ett köp skulle ha blivit mycket oförmånligt för köparen på grund av ett starkt prisfall, skulle det kunna tänkas att köparen åberopar "ekonomisk force majeure". Lika litet som förslaget avser att ta ställning till behandlingen av ekonomisk force majeure på säljarens sida avser det att ta ställning till sådan på köparens sida. Det må blott anföras att starka prisfall verkar på ett annat sätt än starka prisstegringar, vilka ofta är förbundna med en varuknapphet, och att man därför inte kan utgå från att prisfall alltid bör jämställas med prisstegring.

6.3 Hävning av köpet

6.3.1 *Allmänt*

I köplagens system av påföljder av kontraktsbrott intar "hävning av köpet" en framträdande plats. Utan att gå in på detaljer kan man beskriva hävning så, att part därigenom på grund av den andra partens kontraktsbrott inhiberar såväl sin egen som motpartens prestation. Hävning innebär däremot inte enligt de nordiska köplagarna att part går miste om rätten att kräva skadestånd.

I konsumentköplagens system intar likaledes hävningspåföljden en betydande plats. Säljaren kan i allmänhet inte genom avtalet frånta köparen rätten att häva köpet vid väsentligt kontraktsbrott. Avsikten är att köparen dels i hotet om hävning skall ha ett kraftigt verkande medel att förmå säljaren att leverera resp att avhjälpa fel, dels också genom att utöva hävningsrätten skall kunna frigöra sig från ett avtal då det visar sig att detta inte medför avsedd nytta för honom. För detaljer kan hänvisas till förarbetena till konsumentköplagen (se prop 1973:138 s 133 f, SOU 1972:28 s 70 ff).

Hävning förutsätter enligt köplagens nuvarande lydelse vanligen att kontraktsbrottet är väsentligt, eller såsom det uttrycks i lagen, "ej ringa". Vissa undantag finns dock. Enligt 21 § äger köparen vid säljarens dröjsmål häva köpet, även om dröjsmålet är ringa, när han "betingat sig noggrant iakttagande av tiden för godsets avlämnande". Vid handelsköp skall också varje dröjsmål med avlämnandet medföra rätt till köpets hävande, "med mindre det som fördröjt är utgör allenast en ringa del av godset". Enligt 28 § äger säljaren vid handelsköp alltid häva köpet på grund av köparens dröjsmål. Vid fel i godset äger köparen häva köpet, även om felet ej är att anse

som ringa, när säljaren förfarit svikligen (42, 43 §§). Vid leveransavtal äger han dessutom häva köpet vid ringa fel om säljaren "avvetat felet å sådan tid, att han utan oskälig kostnad eller svårighet kunnat till köpets fullgörande anskaffa felfritt gods" (43 §). Slutligen må nämnas att 64 § utvisar att köparen kan ha en rätt att häva köpet när säljaren underlåtit att teckna försäkring som han varit skyldig teckna; det nämns ingenting om att hävningsrätten i detta fall skulle vara knuten till något väsentlighetskriterium men detta antas likväl vara fallet.

Utredningen vill föreslå en betydande förenkling i detta system, främst bestående i att vid dröjsmål hävning som huvudregel skall förutsätta väsentligt kontraktsbrott.

6.3.2 *Säljarens dröjsmål*

Utredningen anser att hänvisningen till att köparen vid säljarens dröjsmål har betingat sig noggrant iakttagande av tiden för godsets avlämnande kan utgå såsom onödig. Givetvis kan parterna avtala, att köparen skall äga häva vid säljarens dröjsmål utan någon prövning av väsentligheten. Sådant avtal kan bl a ske med användande av en stereotyp fras som anses ha denna innebörd ("time is of essence" el dyl). Det kan också på annat sätt framgå att köparen skall ha rätt att häva vid varje dröjsmål. Eftersom enligt allmänna principer avtalsvillkor har försteg framför köplagens egna regler (bortsett från de fall där villkor kan jämkas) synes det onödigt och kan snarast befaras leda till missförstånd att nämna ett särskilt villkor i lagtexten.

Utredningen föreslår också att det skall gälla enhetliga regler för handelsköp och för andra köp. Detta innebär bl a att specialregeln om hävning vid icke väsentligt dröjsmål i den gällande texten tas bort. Den nu gällande regeln torde bygga på antagandet, att vid handelsköp varje dröjsmål i själva verket är väsentligt, så att undantaget är mer formellt än reellt.[1] Det kan emellertid ifrågasättas om detta motsvarar förhållandena i våra dagar. Köplagens hittills gällande regel torde utgå från köp av spannmål, råvaror och mer eller mindre förädlade produkter därav, vid vilka spekulationsmomentet ofta är betydande och vid vilka traditionellt stränga regler tillämpas vid varje kontraktsbrott. Under nuvarande förhållanden, där man bl a har att ta hänsyn till köp av industriprodukter, passar inte en så sträng hävningsregel. Hävning torde vid sådant gods även vid köp mellan näringsidkare tillgripas endast vid betydande förseningar.

Att införa ett generellt väsentlighetskrav överensstämmer också med den uniforma köplagen, vilken såsom förutsättning för att köpare skall äga häva köpet vid säljarens dröjsmål föreskriver, att dröjsmålet måste vara väsentligt (art 26 st 1). Detsamma är fallet enligt UNCITRAL-utkastet (art 30 (1) (a)).

För de varor för vilka det är handelsbruk att köparen har rätt att häva köpet vid varje dröjsmål, utan särskild prövning av om dröjsmålet är väsentligt, får handelsbruket företräde (1 §). Den regel om "Nachfrist" som strax skall nämnas tjänar också till att minska betydelsen av kravet att kontraktsbrott är väsentligt.

Utredningen föreslår införande av ett s k Nachfrist-förfarande. Förebilden har här varit den uniforma köplagen (art 27 st 2), som låter ett generellt väsentlighetskrav som förutsättning för hävning kompletteras med ett Nach-

[1] NJA II 1906 nr 1 s 44, Almén § 21 vid n 199.

frist-förfarande. Den uniforma köplagen har i sin tur haft tysk rätt som förebild (BGB § 326). Innebörden i ett Nachfrist-förfarande kan beskrivas så, att part (i detta fall köparen) får möjlighet att göra även ett icke väsentligt kontraktsbrott till hävningsanledning genom att utsätta en tilläggsfrist för fullgörande, så att om fullgörande inte sker inom fristen han blir berättigad att häva köpet. Ett sådant förfarande synes bl a utgöra en bättre utväg än den generella möjlighet till hävning vid dröjsmål vid handelsköp som den nuvarande köplagen ger, eftersom Nachfristens längd kan anpassas efter omständigheterna vid olika köp. I många fall torde emellertid inte Nachfrist-förfarandet innebära någon större modifikation av väsentlighetskravet. Om det är tveksamt huruvida ett dröjsmål skall anses väsentligt, eller om köparen anser det vara väsentligt men finner det svårt att styrka detta, kan Nachfrist-förfarandet vara ett sätt att undgå bevissvårigheter. I själva verket torde det redan nu utan stöd av lag förekomma, att part innan han häver utsätter en frist inom vilken leverans måste ske. Nachfrist-förfarandet är främst avsett för kommersiella köp.

Ett Nachfrist-förfarande kan åtminstone formellt skiljas från s k Mahnung, som också förekommer i tysk rätt (BGB § 284 st 1). Innebörden härav är att en part, som i och för sig är berättigad till hävning, likväl måste uppmana motparten att prestera innan han får sätta hävningspåföljden i verket. Medan Nachfrist-förfarandet formellt verkar till förmån för den part som vill åberopa ett kontraktsbrott, genom att han inte behöver styrka väsentlighet i det särskilda fallet, verkar Mahnung-förfarandet till förmån för den part som har begått kontraktsbrott, genom att han inte utsätts för påföljder utan att först ha haft möjlighet till rättelse. I praktiken fungerar emellertid båda påföljderna på ungefär samma sätt, och i rättssystem som har båda instituten torde en och samma uppmaning vanligen godtas för båda. Utredningen anser det därför inte finnas skäl att föreslå ett Mahnung-förfarande utan anser det tillräckligt att man kan vänta att det föreslagna Nachfrist-förfarandet i praktiken kommer att ha samma effekt, bortsett från fall där det även utan uppmaning är uppenbart att dröjsmålet är väsentligt.

Den föreslagna texten upptar ingen bestämmelse om att köparens hävningsrätt inskränks av att säljaren hindras att leverera av force majeure. I formulärrätten föreskrivs ofta, för alla slags gods, att om force majeure inträffar, leveranstiden förskjuts i motsvarande mån. Verkan härav är att köparen betas rätten att häva under den tid som avlämnande fördröjs på grund av force majeure. Särskilt när godset är speciellt avsett för köparens behov eller eljest är svårt att avsätta kan det vara värdefullt för säljaren, att köparen fortsätter att vara bunden och att säljaren sålunda ej blott undgår skyldigheten att fullgöra eller betala skadestånd genom force majeure.

Utredningen föreslår emellertid inte en regel i sådan riktning. För att inte en rätt för säljaren att binda köparen vid köpet, trots förseningen, skall bli oskäligt betungande för köparen fordras att rätten är begränsad i tiden. Bundenheten bör nämligen inte vara obegränsad. Det synes emellertid vara svårt att i lagtext ange hur lång tid säljaren skall få hålla köparen bunden. Vidare kan knappast rimligheten av en sådan regel som nu nämns bedömas, utan att helhetsbilden av säljares och köpares förpliktelser vid force majeure beaktas. Utredningen anser därför att regler härom inte erfordras i köplagen och att, i den mån säljaren vill säkra avsättning av sina varor även i händelse

av force majeure, han får skydda sig genom avtal. Utredningen vill även erinra om att uniforma köplagen inte upptar någon regel om inskränkning i köparens rätt att häva vid force majeure (jfr art 74) och att UCC över huvud inte tillåter att köparen betas rätten att häva vid säljarens dröjsmål, inte ens vid force majeure (UCC § 2–616 (3)).

Till de närmare detaljerna och till konsekvenserna av utredningens förslag för konsumentköp skall utredningen återkomma i specialmotiveringen (avsnittet 7.1.21 vid anmärkningarna till 21 § tredje stycket köplagen samt avsnittet 7.2.2).

6.3.3 *Köparens dröjsmål med betalningen*

Förhållandena vid köparens dröjsmål med betalningen liknar avsevärt dem vid säljarens dröjsmål. Även för detta fall föreslår utredningen att hävning normalt skall förutsätta väsentligt dröjsmål, ehuru med två undantag.

Sakligt sett är förhållandena ofta likartade med dem som nyss berördes beträffande säljarens dröjsmål. När köpet inte avser sådana varor som är föremål för handel i stora kvantiteter på en allmän marknad torde hävning, även när det gäller köparens dröjsmål, ofta betraktas som en så allvarlig och genomgripande åtgärd att den inte bör kunna tillgripas såvida inte dröjsmålet är av viss betydenhet. Detta gäller särskilt sådana fall där anledningen till dröjsmålet inte är bristande vilja eller förmåga hos köparen att betala utan misstag eller missöden vid fullgörande av betalningen, oenighet om skyldigheten att betala och det rättsliga läget, el dyl. Uniforma köplagen kräver ävenledes som huvudregel att kontraktsbrottet skall vara väsentligt för att säljaren skall äga häva köpet vid köparens dröjsmål (art 62 st 1). Detsamma gäller UNCITRAL-utkastet (art 45 (1) (a)).

Beträffande väsentlighetsbedömningen är emellertid situationen vid köparens dröjsmål inte helt lik den vid säljarens dröjsmål. Detta skall liksom andra detaljfrågor behandlas i specialmotiveringen (avsnittet 7.1.28 vid anmärkningarna till 28 § andra stycket köplagen).

I två fall skall emellertid enligt förslaget säljaren kunna häva köpet även om han inte kan visa att dröjsmålet med betalningen är väsentligt.

Utredningen vill sålunda föreslå ett Nachfrist-förfarande. Detta skall ha ungefär samma funktion som vid säljarens dröjsmål, och det kan hänvisas till vad som sagts därom i föregående avsnitt. Nachfrist-förfarande förekommer också vid köparens dröjsmål såväl enligt uniforma köplagen (art 62 st 2) som enligt UNCITRAL-utkastet (art 45 (1) (b)). Institutet är i första hand avsett att komma till användning vid kommersiella köp, och såtillvida träder det i stället för den rätt att häva köpet även vid oväsentligt dröjsmål som nu finns vid handelsköp. Vid konsumentköp torde däremot ett Nachfrist-förfarande oftast ha mindre praktisk betydelse. Vid butiksköp och andra köp där betalning skall erläggas kontant uppstår i praktiken inte fråga om dröjsmål. Köparen ingår inte köpet såvida han inte har kontanter att betala med. Om återigen köparen erhaller godset i sin besittning utan att ha betalt det, saknar säljaren vanligen rätt att häva köpet enligt den regel som nu finns i 28 § andra stycket och som föreslås skola gälla även i fortsättningen. I övrigt torde situationen i framtiden komma att regleras av särskilda regler om konsumentkrediter, och dessa torde i praktiken komma att utesluta ett Nachfrist-förfarande. Undantagsvis kan emellertid fall tänkas förekom-

ma, där ett Nachfrist-förfarande även vid konsumentköp innebär en smidig lösning. Exempel är att betalning skall ske helt eller delvis i förskott (t ex vid tillverkning). För dessa fall synes ett Nachfrist-förfarande kunna vara lämpligt, under förutsättning att fristen utmäts på ett sätt som är skäligt med hänsyn till att det är fråga om en konsumenttransaktion.

Utredningen vill vidare föreslå att varje dröjsmål skall ge säljaren rätt att häva när betalning skall ske enligt 16 §, dvs mot dokument eller på liknande sätt. Nämnda bestämmelse avser, såväl enligt förslaget som enligt gällande rätt, blott handelsköp där köparen är skyldig att betala mot konossement eller fraktsedel eller annat liknande bevis för att säljaren har sänt varan till köparen. De praktiskt viktiga fallen är de där säljaren kräver betalning genom att en bank eller en speditör presenterar dokument för säljarens räkning. Att godset skall betalas enligt vad som sägs i 16 § innebär i praktiken att säljaren kan kräva snabbast möjliga betalning som är förenlig med köparens säkerhet att erhålla godset. Om sådan betalning inte fullgörs vid anfordran bör säljaren för att skydda sina intressen ha rätt att häva köpet omedelbart, utan att man behöver ingå på någon prövning av om dröjsmålet är väsentligt. Det torde överensstämma med kommersiell praxis att säljaren har rätt att häva köpet i nu avsedda fall. En rätt att häva köpet omedelbart är av särskild betydelse vid gods som på grund av sin beskaffenhet är utsatt för snabb värdeförstöring, t ex färsk frukt, vid säsongvaror och vid gods som är utsatt för snabba prisfluktuationer. Ett ytterligare skäl för att här ha en schematisk regel är att säljaren ofta vid betalningstillfället inte är personligen närvarande utan representeras av en bank eller en speditör som inte alltid är i stånd att bedöma eller efterhöra, vilken betydelse ett dröjsmål skulle ha. Det må också nämnas att i 1963 års förslag till uniform köplag det fanns en regel, enligt vilken vid betalning mot dokument underlåtenhet att betala i tid alltid skulle anses utgöra väsentligt kontraktsbrott (art 72 st 5). Denna regel medtogs visserligen inte i den slutliga lagen, men detta torde närmast ha berott på redaktionella hänsyn.

6.3.4 *Felaktigt gods*

Vad beträffar fel i godset finns redan enligt gällande rätt intet undantag från väsentlighetskravet för handelsköp. Från utredningens utgångspunkt finns givetvis intet skäl att frångå denna regel. I detta fall har man emellertid också att ta hänsyn till möjligheten att säljaren avhjälper fel. Även mycket betydande fel, som skulle allvarligt minska godsets användbarhet för köparen, kan stundom avhjälpas. Hävningsmöjligheten får därför också ses i relation till köparens rätt att kräva avhjälpande av fel. Utredningen skall strax återkomma därtill.

I de allmänna förutsättningarna för hävning vill utredningen föreslå ett par mindre avvikelser från gällande rätt. Enligt nuvarande text gäller inte kravet på väsentlighet när säljaren har förfarit svikligt (42 § första stycket, 43 § första stycket). Hänvisningen till svek synes såtillvida onödig som nu enligt 30 och 33 §§ avtalslagen (vilken ju tillkommit senare än köplagen) svek och handlande mot tro och heder medför ogiltighet. Den nu gällande lydelsen synes emellertid utsäga, att alls intet väsentlighetskrav skall tillämpas när svek (eventuellt också handlande mot tro och heder) föreligger.

Men även vid svek anses ett visst väsentlighetskrav gälla för att ogiltighet skall inträda.[1] Från saklig synpunkt synes det obefogat att varje fel, som i och för sig medför påföljder, skall medföra att köparen äger häva köpet då säljaren handlat svikligt. Såsom exempel kan anges att vid byggandet av ett fartyg för ett pris av tjugo miljoner kronor säljaren svikligen i några dörrar använt billigare träslag för att därmed spara några tusen kronor. Utredningen föreslår därför att det uttryckliga undantaget för svek utgår och att väsentlighetskravet vid svek och handlande mot tro och heder bedöms enligt reglerna i 3 kap avtalslagen.

Utredningen föreslår likaledes att undantaget från väsentlighetskravet för det fall att säljaren "avvetat felet å sådan tid, att han utan oskälig kostnad eller svårighet kunnat till köpets fullgörande anskaffa felfritt gods" (43 § andra stycket) utgår. Undantaget torde sakna egentlig praktisk betydelse.[2]

Hävningspåföljden vid fel har emellertid såsom nyss nämndes, ett sammanhang med säljarens avhjälpande av fel. Såsom närmare skall behandlas på tal om reglering av felaktigt gods (avsnittet 6.4.3), skall köparen enligt förslaget ha en rätt att kräva avhjälpande av fel. Utövar han denna rätt, men avhjälper säljaren inte felet eller levererar han inte felfritt gods, uppstår frågan vilka påföljder som skall stå köparen till buds. Samma fråga har behandlats redan i konsumentköplagen (4 §), och köparen har därvid tillagts en tvingande rätt att häva köpet, under förutsättning att felet inte är ringa. Köparen har även andra påföljder till sitt förfogande. Vid utformningen av de dispositiva reglerna i köplagen är förhållandena något annorlunda. Det synes visserligen rätt självklart, att köparen skall ha rätt att häva köpet om fel inte avhjälps (och felfritt gods inte heller levereras) och felet är väsentligt. Det kunde emellertid komma i fråga att i den dispositiva regeln ge köparen en rätt att häva köpet utan väsentlighetsbedömning, när säljaren har haft en möjlighet att avhjälpa fel men inte begagnat denna, i analogi med det Nachfrist-förfarande som föreslås för dröjsmålsfallen. Innebörden skulle då vara att, när en säljare underlåter att avhjälpa ett fel inom skälig tid, köparen blir berättigad att betrakta felet som väsentligt. Utredningen vill emellertid inte föreslå en sådan regel, med tanke främst på de fall där det fel som skulle avhjälpas är jämförelsevis obetydligt och inte nämnvärt minskar den nytta som köparen har av godset. Väsentlighetsbedömningen kan emellertid påverkas av att säljaren inte fullgjort skyldighet att avhjälpa fel. Härtill återkommer utredningen i avsnittet 7.1.42 vid anmärkningarna till 42 § andra stycket köplagen.

Säljarens rätt att genom avhjälpande förekomma andra påföljder, även där köparen i första hand vill utnyttja dessa, har så nära beröring med regleringen av felaktigt gods i övrigt, att ämnet skall behandlas i samband därmed (avsnittet 7.1.42 vid anmärkningarna till 42 § andra stycket köplagen och avsnittet 7.1.49).

6.3.5 *Underlåtenhet att teckna försäkring*

I fråga om köparens rätt att häva köpet vid cif-köp när säljaren underlåtit att teckna försäkring (64 §), vill utredningen föreslå att det uttryckligen utsägs, att sådan rätt förutsätter väsentligt kontraktsbrott. Detta är att betrakta som ett förtydligande av lagtexten, utan saklig ändring.

[1] Se t ex Rodhe, Obligationsrätt, 1956, s 345 n 94.

[2] Jfr Almén § 43 vid n 68.

6.4 Felaktigt gods

6.4.1 *Allmänt*

Reglerna i 42–54 §§ köplagen om fel i godset hör utan tvivel till dem för vilka det är störst skäl att överväga reformer. Skälen härtill är flera.

De nuvarande reglerna är i hög grad präglade av historiska utgångspunkter. De tar sikte på typer av gods som dominerade handeln vid tiden för köplagens tillkomst eller ännu tidigare. De lämpar sig därför mindre väl för industriprodukter, särskilt inte för tillverkningsavtal. De är inte heller anpassade efter de marknadsföringsmetoder som nu är brukliga. Vissa av reglerna får även för de varor för vilka de främst är avsedda anses vara väl starkt påverkade av äldre förebilder.

För konsumentköp innehåller numera konsumentköplagen utförliga regler. Dessa är på ett annat sätt än köplagens avsedda att motsvara moderna förhållanden. Åtskilliga av dem kan – stundom med mindre modifikationer – anses lämpade även för kommersiella köp. Detta gäller exempelvis regler om avhjälpande av fel, om ansvar för vilseledande uppgifter, om farliga varor samt om tillverkares ansvar gentemot den slutlige förvärvaren av varan. Reglerna i konsumentköplagen är genomgående utförligare och mer detaljerade än köplagens regler, och de är därigenom också mer upplysande.

Under dessa förhållanden kunde det synas motiverat att föreslå en långtgående reform av reglerna om fel i godset, delvis efter mönster av konsumentköplagen. Utredningen vill emellertid endast föreslå jämförelsevis små ändringar. Ett skäl härtill framgår av direktiven. Syftet med lagstiftningen är blott att genomföra en begränsad reform, inte att genomgripande förändra den svenska köprätten. En detaljerad reglering, efter mönster av konsumentköplagen, skulle medföra en ansvällning av paragraferna som skulle bryta köplagens hävdvunna bild. De nuvarande reglerna har också blivit allmänt kända, och de har delvis tjänat som förebild för bl a reglerna i 4 kap jordabalken. Att i detalj avgöra, vilka principer i konsumentköplagen som lämpar sig för generalisering, skulle leda till gränsdragningsfrågor vilkas praktiska betydelse inte motiverar att de avgörs i lagtext. Vad särskilt beträffar tillverkares ansvar skulle regler härom bryta köplagens i 1 § angivna ram (jfr avsnittet 5.5.3).

De regler som utredningen vill föreslå ansluter sig därför ganska nära till vad som gäller nu. Reglerna är bl a nästan genomgående mer kortfattade än motsvarande regler i konsumentköplagen. Detta är motiverat dels av önskan att köplagens text inte skall bli alltför vidlyftig, dels av att köplagens vida tillämpningsområde inte tillåter stark precisering. Förhållandet till konsumentköplagens specialregler, i den mån dessa rör samma materia som köplagens regler, diskuteras i det följande. Förhållandet mellan köpare och tillverkare (12–14 §§ konsumentköplagen), vilket faller utanför denna lags ram, skall däremot inte beröras vidare.

Utredningen vill till en början föreslå omdisponering av reglerna om köp såtillvida som uppdelningen mellan speciesköp (42 §) och leveransavtal (43 §) ersätts med att enligt förslaget 42 § avser andra påföljder av fel än skadestånd, medan 43 § avser förutsättningarna för skadeståndsskyldighet. Från formell synpunkt kommer dispositionen därigenom att närmare överensstämma

med den för säljarens dröjsmål, vilket torde öka överskådligheten av lagen. Från saklig synpunkt markerar förändringen, att enligt utredningens förslag skillnaden mellan specieskköp och leveransavtal inte längre skall vara utslagsgivande för skadeståndsskyldigheten vid fel.

För utformningen av felreglerna är ett första, grundläggande spörsmål vad som skall anses utgöra fel i godset. Detta kan uppdelas i två skilda frågor, nämligen dels vilka ifrågasatta kontraktsbrott som skall bedömas enligt felreglerna, dels hur bedömningen av vad som är fel skall ske enligt dem. Köplagen innehåller f n mycket litet som ger ledning för bedömningen av någondera frågan.

6.4.2 *Felbegreppet*

Av 59 §, som rör "hemulsskyldighet", framgår att vad som numera allmänt benämns "rättsligt fel" bedöms enligt regler som i väsentliga avseenden skiljer sig från felreglerna. I övrigt innehåller köplagen intet i frågan om vilka kontraktsbrott som skall bedömas enligt felreglerna.

Enligt utredningens mening bör även i fortsättningen *rättsligt fel* bedömas enligt särskilda principer, varvid det emellertid bör vara möjligt att tillämpa de principer som gäller för faktiskt fel direkt eller analogivis. Ämnet skall tas upp i specialmotiveringen (avsnittet 7.1.59).

Vad beträffar *"rådighetsfel"* må erinras om att 4 kap 18 § jordabalken innehåller en regel om offentlig myndighets beslut vilket medför att köparen inte förvärvar den rådighet över fastighet som han vid köpet hade skäl att förutsätta. Bestämmelsen hänvisar till 4 kap 12 § jordabalken. Utredningen anser likväl inte att det finns skäl att införa någon liknande regel i köplagen. Detta sammanhänger väsentligen med att – såsom strax skall utvecklas närmare – förslaget inte upptar några allmänna regler om vad som skall anses utgöra fel. Det finns då inte tillräckligt skäl att just för rådighetsfelen i lagtexten fastställa, när felreglerna skall kunna tillämpas. I vissa fall – särskilt då byggnad el dyl utgör lös egendom och köp därav faller under köplagen, något som i fråga om bl a fritidshus är relativt vanligt – torde 4 kap 18 § jordabalken och de principer som utbildats för tillämpning av detta stadgande kunna tillämpas analogt för att bestämma vad som är fel. Rättsföljderna av sådana rådighetsfel bör emellertid bedömas enligt köplagsreglerna. Den särskilda preskriptionsregel för hävning som upptas i 4 kap 12 § jordabalken och som saknar motstycke i köplagen, bör exempelvis inte kunna tillämpas när objektet är att betrakta som lös egendom. Däremot torde den regel som upptas i 54 § köplagen äga tillämpning. Eftersom vid faktiskt fel rättsföljderna bestäms av köplagen bör detta också ske vid rådighetsfel. Det saknar betydelse att man ur jordabalken kan hämta en upplysning som inte står att vinna genom köplagen om när rådighetsfel skall anses föreligga.

I detta sammanhang bör också beröras den nyligen antagna lagen (1976:666) om påföljder och ingripanden vid olovligt byggande m m. Enligt 23 § i denna lag äger 4 kap 12 § jordabalken motsvarande tillämpning i sådana fall då egendom, på vilken olovligt byggande har utförts, mot vederlag övergått på ny ägare och det sedermera visar sig att det olovligt byggda

på grund av myndighets beslut skall undanröjas. Detta gäller dock endast om överlåtaren vid överlåtelsen inte upplyst om att s k svartbygge förekommit eller förvärvaren annars känt till eller bort känna till detta. En praktisk följd av bestämmelsen är att om byggnaden utgör lös egendom, t ex en sommarstuga på arrenderad mark, och alltså köplagen principiellt reglerar överlåtelsen, samma lags preskriptionsbestämmelse i 54 § inte skall tillämpas i detta hänseende. I stället kan överlåtaren komma att få ansvara för byggnaden ända till dess tio år förflutit sedan den olovliga åtgärden vidtogs, och gentemot förvärvaren enligt allmänna preskriptionsregler. Regeln blev vid sin tillkomst kritiserad av lagrådet som fann det inge betänkligheter att i en speciallag meddela särbestämmelser vilka på detta sätt griper in i det komplicerade civilrättsliga regelsystem som har sin grund i bl a köplagen (se prop 1975/76:164 s 260 f). Kritiken, som även omfattade tilltänkta mer långtgående bestämmelser om återkravsrätt avseende vissa avgifter som en förvärvare av olovligt bebyggd fastighet enligt det ursprungliga förslaget skulle kunna få ge ut, avvisades dock på denna punkt av föredragande statsrådet (a prop s 292). Såsom lagen slutligen antogs innebär den alltså på denna punkt ett avsteg från bestämmelserna i köplagen om den tid inom vilken anspråk på grund av ett köp kan framföras. Genom den uttryckliga hänvisningen till 4 kap 12 § jordabalken blir vidare denna bestämmelses föreskrift om bl a skadestånd tillämplig. Eftersom säljarens ansvar för det olovliga byggandet inträder oberoende av om säljaren varit helt ovetande om svartbygget innebär möjligen hänvisningen till jordabalken i stället för att rättsföljderna enligt köplagen blir tillämpliga, att skadeståndsberäkningen blir annorlunda.

Utredningen har nyss uttalat som sin mening att eftersom vid faktiskt fel rättsföljderna bestäms av köplagen detta också bör bli fallet vid rådighetsfel. Regleringen av olovligt byggande kan synas strida mot denna uppfattning. I vart fall lagtekniskt behöver detta emellertid inte innebära någon komplikation eftersom köplagens regler endast gäller såvitt annat inte är särskilt föreskrivet. De fall då byggnad som är lös egendom överlåtes utgör, såsom också påpekades av föredragande statsrådet (a prop s 36), endast ett litet och särpräglat fåtal av de fall som i övrigt omfattas av köplagen. Det torde därför inte vara påkallat att i vidare mån än som skett ägna saken särskild uppmärksamhet vid revideringen av köplagen. Att uttryckligen nämna fallet i lagtexten torde inte vara påkallat.

När rådighetsfel beträffande annan egendom än byggnad el dyl skall bedömas enligt reglerna om fel i köplagen, t ex vid överlåtelse av rörelse, får liksom hittills på allmänna grunder avgöras, vad som skall anses utgöra fel. Där så är fallet blir köplagens allmänna felregler tillämpliga. Detta torde överensstämma med vad som tillämpats åtminstone i senare rättspraxis. Någon särskild bestämmelse är således inte påkallad.

Vissa fall där köparen till följd av offentlig myndighets beslut inte förvärvar den rätt som han avsett bör emellertid enligt utredningens mening bedömas såsom rättsligt fel. Detta gäller särskilt de fall där köparen på grund av beviljat patent el dyl inte kan förfoga över godset. Utredningen skall ta upp denna fråga i specialmotiveringen (avsnittet 7.1.59 vid anmärkningarna till 59 § tredje stycket köplagen).

Utöver frågan om felreglernas tillämplighet vid rättsligt fel och rådighetsfel

uppstår även *andra gränsdragningsfrågor*. En köpare kan finna sina förväntningar svikna och vilja göra säljaren ansvarig därför även i andra situationer där det är tveksamt om felreglerna bör tillämpas. I förarbetena till konsumentköplagen sägs att vilseledande "kringuppgifter" – t ex att en känd idrottsstjärna använder en viss typ av idrottsredskap – inte kan bedömas enligt felreglerna (prop 1973:138 s 212 ff). Skälet till köparens missnöje behöver emellertid inte ligga i vilseledande upplysningar eller motsvarande. En köpare av en bil kan exempelvis finna att möjligheterna att erhålla service eller reservdelar för bilen är avsevärt sämre än han har räknat med. En vara kan ha ett sämre andrahandsvärde än köparen har räknat med. Ett klädesplagg som köparen trodde vara modernt kan visa sig ha varit omodernt redan vid köpet.

Huruvida felregler är tillämpliga i de situationer som nu exemplifierats kan få betydelse bl a för reklamationsskyldigheten och genom att preskriptionsregeln i 54 § inte torde kunna tillämpas för andra kontraktsbrott än för dem som utgör fel (eller brist) i teknisk mening. Även för att bedöma vilka påföljder som kommer i fråga kan det stundom vara av vikt att veta, huruvida man rör sig inom området för felreglerna eller inte. Motsvarande frågor kan givetvis uppstå vid ifrågasatt tillämpning av avtalsvillkor som gäller för fel.

Utredningen anser det emellertid inte möjligt att vare sig i lagtext eller motiv söka dra upp riktlinjer för felreglernas tillämplighet. Utredningen vill blott allmänt framhålla, att felreglerna inte bör inskränkas till att gälla när godset till sin beskaffenhet eller duglighet för avsedd användning avviker från vad som kan godtas. Reglerna bör kunna användas exempelvis även när säljaren har lämnat oriktiga instruktioner för användningen och dessa medför att godset skadas hos köparen. Den avgörande synpunkten bör vara, om det med beaktande av felreglernas allmänna innehåll är lämpligt att tillämpa dem i en ifrågasatt situation.

Vad beträffar den senare av de båda nyssnämnda frågorna, nämligen *när gods skall anses behäftat med fel,* innehåller köplagen såsom redan antytts mycket litet som ger ledning. Av förutsättningarna för skadeståndsskyldighet vid speciesköp (42 § andra stycket) kan visserligen slutsatsen dras, att godset i där nämnda fall måste anses felaktigt med konsekvens att även andra påföljder än skadeståndsskyldighet kan göras gällande i där nämnda fall. Härav lär man dock inte erhålla någon hjälp för att bedöma tveksamma frågor. 44 § ger besked om den tidpunkt som är avgörande för felbedömningen när gods förändrar sina egenskaper under tidens lopp. Av vad som föreskrivs om felbedömningen rörande gods som är sålt på auktion (48 §) kan också vissa slutsatser dras.

Främmande köplagar innehåller ofta mer eller mindre detaljerade regler om vad som skall krävas för att gods inte skall vara felaktigt, där annat inte har avtalats. Som exempel kan nämnas uniforma köplagen art 33. UNCITRAL-utkastet art 19 och UCC §§ 2-314–2-315. Det är emellertid tveksamt om sådana regler fyller någon egentlig funktion. Redan olikheterna mellan dem ger anledning att ifrågasätta värdet av varje särskild sådan regel. Inte sällan tjänar reglerna som påminnelse för säljarna om de egenskaper för vilka de uttryckligen bör friskriva sig från ansvar.

Utredningen anser det inte lämpligt att nu i köplagen införa regler om

vad som skall anses utgöra fel. Kraven på sålt gods måste bero av så många olika omständigheter – kommersiellt köp eller konsumenttransaktion, nytt eller begagnat gods, standardkaraktär eller individuell utformning, avsedd användning, säljares resp köpares sakkunskap på området, information till allmänheten eller till köparen personligen, pris osv – att generella normer skulle bli mycket intetsägande. Utformningen av kraven får ske med ledning av avtal, handelsbruk eller annan sedvänja samt inte minst en allmän bedömning av omständigheterna. Det kan snarast göras gällande att den utveckling som har ägt rum sedan tillkomsten av köplagen 1905 ytterligare försvårar, för att inte säga gör det meningslöst, att i lag uppställa allmänna kriterier för att gods skall anses godtagbart resp felaktigt.

I vissa avseenden kan emellertid en precisering komma i fråga. Såsom kommer att framgå i specialmotiveringen (avsnittet 7.1.43 vid anmärkningarna till 43 § första stycket köplagen) innehåller de förutsättningar för skadeståndsskyldighet som upptas i lagförslaget också en viss precisering av vad som skall anses utgöra fel. Eftersom dessa förutsättningar enligt förslaget skall anges noggrannare än enligt nu gällande rätt (42 §) är de också något mer vägledande.

Konsumentköplagen – som i princip också bygger på uppfattningen att det inte är lämpligt att söka i lagtext fixera krav på en vara – innehåller vissa särskilda regler om vad som skall anses utgöra fel vid konsumentköp (7–10 §§). Reglerna är tvingande och såtillvida i första hand avsedda att dra en gräns för säljarnas möjligheter att genom standardavtal eller eljest friskriva sig från ansvar. Köplagens regler är däremot dispositiva, och såsom tidigare anförts vill utredningen inte föreslå tvingande regler i den allmänna köplagen till skydd för vare sig konsumenter eller andra (avsnittet 5.5.3). Detta utesluter inte att konsumentköplagens regler kan ha viss betydelse även för andra transaktioner än konsumentköp. Utredningen vill något beröra detta ämne.

I 7 § konsumentköplagen åläggs säljare ett ansvar för vilseledande uppgifter som lämnats vid köpet eller på varans förpackning eller i annons eller annat meddelande avsett att komma till allmänhetens eller köparens kännedom och som kan antas ha inverkat på köpet. Bestämmelsen ger säkerligen uttryck åt en princip som i sina huvuddrag gäller även utanför området för konsumentköp, låt vara att i konsumentköplagen principen preciserats och kanske utvidgats i förhållande till tidigare rätt. Genom det tillägg till bestämmelsen som skett år 1975 (SFS 1975:1419) vid tillkomsten av marknadsföringslagen har säljare ålagts ett ansvar för underlåtenhet att lämna information. Härigenom understryks att de civilrättsliga påföljder som konsumentköplagen ålägger har ett samband med de krav på information som marknadsföringslagen ställer. Enligt utredningens mening finns det skäl att generellt anknyta civilrättsliga påföljder till överträdelse av marknadsföringslagens regler med hjälp av felreglerna. En förutsättning måste likväl vara att den oriktiga eller bristande informationen avser sådant som skall bedömas enligt felreglerna och exempelvis inte s k "kringuppgifter". Behandlingen av dessa senare i civilrättsligt avseende regleras inte genom köplagen. Regeln i konsumentköplagen torde emellertid, i vad gäller positiva uppgifter, gå längre än vad marknadsföringslagen direkt fordrar. Utredningen anser att beträffande uppgifter, som inte är direkt fordrade enligt mark-

nadsföringslagen, vid andra transaktioner än konsumentköp större utrymme måste lämnas åt en fri bedömning, och att det därför inte är möjligt att bestämt uttala vad som bör gälla vid andra köp än konsumentköp.

8 § konsumentköplagen avser vara som är farlig för köparen. Även denna bestämmelse ändrades i samband med införandet av marknadsföringslagen. Enligt utredningens mening bör bedömningen i princip vara densamma som nyss anfördes beträffande 7 § konsumentköplagen. Då det är möjligt att anknyta till marknadsföringslagen bör således även utanför konsumentköp saluförande av farlig vara medföra civilrättsliga påföljder genom tillämpning av felreglerna. 8 § konsumentköplagen går emellertid utanför området för vad som fordras enligt marknadsföringslagen. När så är fallet bör enligt utredningens mening bedömningen vara något friare utanför området för konsumentköp än inom detta område. Detta utesluter givetvis inte att vid bedömningen av om gods är felaktigt betydande vikt fästs vid om godset är farligt för användaren eller inte.

Beträffande klausulen "i befintligt skick" (9 § konsumentköplagen) kommer utredningen att föreslå en likalydande bestämmelse i köplagen (avsnittet 7.1.48). Frågan om analog tillämpning uppstår således inte.

Vad som i 10 § konsumentköplagen föreskrivs om verkan av att säljare genom garanti eller liknande utfästelse har åtagit sig att svara för vara under viss angiven tid, torde överensstämma med vad som redan antas gälla utanför konsumentköp, såvida inte utfästelsen skulle vara närmare preciserad i annan riktning.[1]

Den bestämmelse som upptas i 10 § konsumentköplagen bör således kunna få en allmän tillämpning vid garantiklausuler som inte är närmare preciserade. Eftersom den allmänna köplagen är dispositiv, kan emellertid utanför konsumentköplagen modifikationer ske genom avtal.

6.4.3 *Påföljderna*

Den första påföljd av fel som kommer i fråga är, liksom enligt gällande rätt, "*prisavdrag*". Utredningen vill även i lagtexten använda denna term i stället för det längre uttryck som nu förekommer, nämligen "sådant [i 43 § "det"] avdrag å köpeskillingen, som mot felet svarar". I sak avses ingen ändring. Utredningen kommer i specialmotiveringen (avsnittet 7.1.42 vid anmärkningarna till 42 § första stycket köplagen) att diskutera, hur prisavdrag skall förhålla sig till andra former av begränsad ersättning. Köparens rätt att *häva köpet* när godset är felaktigt har redan behandlats (avsnittet 6.3.4).

Utredningen vill vidare föreslå att det införs en regel om att köparen skall ha rätt att kräva att säljaren, om det kan ske utan oskälig kostnad eller olägenhet, låter *avhjälpa fel* i godset. Häri ligger en nyhet i förslagets regler om felaktigt gods.

Att köplagen hittills inte har upptagit någon regel om skyldighet att avhjälpa fel hänger säkerligen samman med att de typer av gods för vilka lagen främst är avsedd inte är sådana att avhjälpande av fel har någon större praktisk betydelse. Detta gäller exempelvis för spannmål, råvaror och kreatur (jfr avsnittet 5.5.2). När verkstadsindustrins produkter alltmer kommer i fråga bland objekten för köp blir emellertid en rätt att kräva avhjälpande

[1] Jfr Almén § 44 vid n 7 a.

aktuell. Detta äger sin tillämpning inte minst på konsumenttransaktioner. Köplagens avsaknad av bestämmelser om avhjälpande av fel har emellertid kompenserats av att köpeavtal – både kommersiella avtal och avtal om konsumentköp – mycket ofta har innehållit villkor enligt vilka säljare har åtagit sig att avhjälpa fel. Samtidigt har han därigenom ofta fritagit sig från andra påföljder av fel samt även i övrigt inskränkt sitt ansvar gentemot köparen. Konsumentköplagen har så till vida beaktat betydelsen av att säljaren är skyldig att avhjälpa fel som denna lag innehåller en särskild bestämmelse om verkningarna av att säljaren har åtagit sig detta men det ej sker inom skälig tid (4 §). Ett skäl till att konsumentköplagen inte uttryckligen föreskriver, att säljaren skall vara skyldig att avhjälpa fel, är att denna lag innehåller tvingande bestämmelser samt att omständigheterna kan vara sådana, att säljaren inte gärna kan åläggas skyldighet att avhjälpa fel. I praktiken spelar detta dock mindre roll, eftersom dels säljarna såsom nämnts i praktiken ofta åtar sig att avhjälpa fel, dels de påföljder som står till konsumentens förfogande där intet åtagande har lämnats får anses ge honom tillräckligt skydd (5 § konsumentköplagen).

Utredningen anser emellertid att köparens rätt att fordra avhjälpande av fel är så betydelsefull under nuvarande förhållanden, att den bör lagfästas. Härför talar bl a att, såsom nyss nämndes, det är synnerligen vanligt att säljaren lämnat sådant åtagande. Det synes mindre lämpligt att i de fall, där av någon anledning inte särskilda köpevillkor avtalas, såsom då gods säljs "över disk", köparen skall stå utan någon rätt att kräva avhjälpande. Eftersom köplagens regler är dispositiva, kan säljaren i de fall där han inte vill åta sig att avhjälpa fel utesluta detta genom avtal.

Skyldigheten att avhjälpa fel kan emellertid inte ens enligt en dispositiv regel vara ovillkorlig. Självklart är att om felet är av sådan beskaffenhet att det överhuvud inte kan avhjälpas, någon juridisk förpliktelse därtill inte kommer i fråga. Men inte ens om avhjälpandet i princip är möjligt bör säljaren alltid vara skyldig därtill. Utredningen föreslår att skyldigheten att låta avhjälpa felet skall finnas där avhjälpande kan ske "utan oskälig kostnad eller olägenhet". Den närmare innebörden härav skall behandlas i specialmotiveringen (avsnittet 7.1.42 vid anmärkningarna till 42 § första stycket köplagen).

En skyldighet att avhjälpa fel måste kompletteras med en civilrättslig regel om påföljden av att felet inte avhjälps. Utredningen vill föreslå uttryckliga bestämmelser härom. Dessa kan jämföras med 4 § konsumentköplagen. I sak kan en betydande överensstämmelse råda. Konsumentköplagens regler har emellertid ett annat syfte, nämligen att ange var den yttersta gränsen för avtalsfriheten går. Köplagens regel skall i stället innehålla en normalregel, som skall ange vad som bör gälla i flertalet fall där särskilda omständigheter inte inverkar. Köplagens regler är samtidigt, av skäl som har angetts tidigare (avsnittet 5.5.3), mindre detaljerade och lämnar större utrymme åt en skönsmässig bedömning. De närmare detaljerna skall behandlas i specialmotiveringen (avsnittet 7.1.42 vid anmärkningarna till 42 § andra stycket köplagen). Jfr även avsnittet 6.3.4.

Skyldighet för säljaren att vid leveransavtal avlämna *felfritt gods* i stället för felaktigt gods föreslås gälla efter i stort sett samma principer som enligt hittills gällande rätt.

Den viktigaste nyheten i utredningens förslag om påföljder av att gods är felaktigt avser *skadeståndsskyldigheten.*

Nu gällande rätt gör, i fråga om förutsättningarna för skadeståndsskyldighet vid fel, en skillnad mellan speciesköp och leveransavtal som motsvarar den vid säljarens dröjsmål. Denna skillnad är emellertid inte starkt grundad. I motsats till vad som är fallet vid säljarens dröjsmål, saknar den motstycke även i den tyska rätten som i övrigt varit den närmaste förebilden för de skandinaviska reglerna om kontraktsbrott. Den tyska rätten gör visserligen formellt en skillnad mellan speciesköp och leveransavtal (BGB § 463 resp 480 st 2), men reellt är reglerna desamma. I motiven till 43 § köplagen anförs till stöd för det stränga ansvaret vid leveransavtal främst, att det skulle vara föga rimligt om säljaren genom att avlämna en i sista stund anskaffad, avgjort underhaltig vara kunde befria sig från de påföljder som jämlikt 24 § borde inträffa.[1] Situationen torde vara så sällsynt att det inte är berättigat att bygga upp hela skadeståndsregeln på den. En mera allsidig jämförelse lär visa, att det i stort sett saknas skäl att låta skillnaden mellan speciesköp och leveransavtal vara avgörande för skadeståndsansvaret. Särskilt vid oriktiga uppgifter om gods, eller vid underlåtenhet att lämna uppgifter som köparen bort erhålla, synes det helt inadekvat att låta ansvaret bero av om uppgifterna, resp underlåtenheten att lämna upplysning, hänför sig till bestämt gods eller till gods av visst slag. Konsumentköplagen gör ingen skillnad mellan speciesköp och leveransavtal.

Vad så beträffar förutsättningarna för skadeståndsskyldighet, föreligger i främmande rättssystem en betydande skillnad. I tysk rätt blir säljaren – i enlighet med den romerska rättens förebild – skadeståndsskyldig endast vid svek och om godset saknar en tillförsäkrad egenskap (BGB §§ 459 st 2, 463, 480 st 2). Enligt anglo-amerikansk rätt har säljaren strikt skadeståndsskyldighet vid fel lika väl som vid andra kontraktsbrott (Sale of Goods Act section 53. UCC §§ 2-713–2-715). Enligt den uniforma köplagen är skadeståndsskyldigheten strikt (art 41 st 2), och detsamma är fallet enligt UNCITRAL-utkastet (art 42 (1) (b)).[2]

Det förslag som utredningen vill framlägga innebär en kompromiss mellan de båda huvudriktningarna – en kompromiss som för övrigt har förebilder i det sätt på vilket de olika skadeståndsreglerna i främmande rättssystem har tillämpats.[3] Förslaget innebär i huvudsak att säljare som är näringsidkare skall ha en sträng skyldighet, oberoende av vållande men med undantag för force majeure, att vid fel i godset ersätta "direkt förlust" samt "utlägg". Ersättning för "följdförlust" skall däremot vara begränsad till fall av vållande, garanti m m. En särskild lagregel skall ställas upp om vad som utgör "direkt förlust" till följd av fel. Ämnet behandlas i avsnittet 6.5.4 samt i specialmotiveringen (avsnittet 7.1.45 vid anmärkningarna till 45 § andra stycket köplagen). Allmänt kan sägas, att den direkta förlusten är den som i stort sett är oberoende av köparens individuella förhållanden och därigenom är den mest omedelbara konsekvensen av att godset är felaktigt. "Utlägg" utgör köparens omedelbara utgifter och motsvarar kostnader till följd av kontraktsbrott. Begreppet "utlägg" behandlas i avsnittet 6.5.4.

Den föreslagna regeln om skyldighet att ersätta *direkt förlust* bör ses i sammanhang med övriga regler om påföljder av att godset är felaktigt. Köparen har vid varje fel vissa befogenheter som inte är underkastade någon

[1] Se NJA II 1906 nr 1 s 82.

[2] Betr bakgrunden till meningsskiljaktigheterna och till den uniforma köplagen se särskilt Rabel, Das Rechts des Warenkaufs, Bd 2 (1958) s 267 ff.

[3] Se Rabel a st.

förutsättning om vållande el dyl. Enligt förslaget skall, såsom nyss nämndes, dessa befogenheter utökas med en rätt för köparen att kräva att säljaren avhjälper fel. Trots detta finns det vissa luckor i köparens skydd. Rätten att kräva avhjälpande betingas av att sådant kan ske utan oskälig kostnad eller olägenhet för säljaren. Saknar säljaren skyldighet att avhjälpa fel, saknar också köparen rätt till ersättning för avhjälpande, även om han själv kan ombesörja det till rimlig kostnad. Prisavdrag sådant som detta begrepp vanligen bestäms ger inte ersättning för kostnader för avhjälpande av felet (jfr 6 § andra meningen konsumentköplagen). Den föreslagna regeln om rätt till ersättning för direkt förlust avser bl a att täcka den lucka i köparens skydd som uppstår genom inskränkningarna i rätten att kräva avhjälpande.

Viktigast är emellertid förluster på grund av prisstegring efter köpet. En rätt till ersättning för direkt förlust bör täcka även sådana förluster. Rätten att kräva felfritt gods i stället för felaktigt kan visserligen ge köpare kompensation för prisstegring, men denna rätt förutsätter, utom att köpet är leveransavtal, att felet är väsentligt. Rätten till prisavdrag ger däremot inte kompensation för prisstegring. Ej heller rätten att häva köpet ger köparen kompensation härför. I avsnittet 5.2 framhölls betydelsen av att köplagen även i fortsättningen kan användas för köp av varor för vilka prisfluktuationer är vanliga. Den nuvarande stränga regeln för leveransavtal i 43 § fyller bl a denna funktion. Motsvarande fråga kan emellertid uppstå även vid speciesköp. Man kan som exempel tänka sig att en köpare har köpt en begagnad segelbåt till ett förmånligt pris. Båten är behäftad med ett fel som är av betydelse för denne köpare men inte för annan köpare och som inte kan avhjälpas. Köparen vill häva köpet, men en annan motsvarande segelbåt skulle på grund av prisstegring kosta åtskilligt mer än den först köpta. Häver köparen köpet utan att ha rätt till skadestånd kan säljaren normalt tillgodogöra sig prisstegringen.[4] Det synes klart att i fall sådana som dessa – vilka får betydelse bl a genom den fortskridande inflationen – köparen bör ha ersättning för den förlust som han gör genom att han kan göra täckningsköp endast till ökat pris. Som har nämnts tidigare (avsnittet 5.6.2) kan det även komma i fråga att införa en tvingande regel vid konsumentköp för sådana fall.

Skyldigheten att oberoende av vållande ersätta direkt förlust bör som nämnts enligt utredningens mening begränsas till näringsidkare. Utredningen har visserligen övervägt att föreslå att alla säljare skall ha motsvarande skyldighet, och skälen för en sådan skyldighet har i viss utsträckning tillämpning även på säljare som inte är näringsidkare. Praktiskt sett kan man emellertid räkna med att de fall där köparen främst behöver det skydd som rätten till ersättning för direkt förlust innebär, utgör dem där säljaren är näringsidkare. Det finns också positiva skäl som talar mot att göra säljare som inte är näringsidkare ansvarig enligt vad som nu är sagt. Om i ett fall sådant som det nyss anförda säljaren inte är näringsidkare har han måhända sålt båten till ett lågt pris därför att transaktionen inte var affärsmässig eller därför att han misstog sig om dess värde. Det synes i sådana fall inte riktigt att göra honom skyldig att oberoende av vållande ersätta prisdifferensen mellan den sålda båten och den som köparen förvärvar genom ett täckningsköp efter hävning.

Vad beträffar ersättning för *följdförlust* kunde det ifrågasättas att starkt

[4] Jfr Hellner, TfR 1966 s 319 ff.

inskränka skyldigheten att utge sådan ersättning, när inte säljaren varit medveten om felet. Sådana följdförluster är från säljarens synpunkt ofta oberäkneliga, eftersom de är starkt beroende av köparens individuella förhållanden, och säljaren uppfattar därför vanligen skyldighet att ersätta dem som ett betydande riskmoment i rörelsen. För köparen återigen är risken att lida avbräck i rörelsen – eller eljest att lida sådan följdförlust – genom att förvärvat gods är felaktigt endast en mindre del av denna typ av risk. I affärsmässiga förhållanden torde köparen ofta söka inrätta sin verksamhet så att han inte blir beroende av egenskaperna hos egendom som han inte har hunnit pröva. I viss utsträckning kan han skydda sig genom försäkring, t ex maskinförsäkring eller maskinavbrottsförsäkring. För säljaren är däremot risken oförsäkringsbar, till skillnad från exempelvis risken för att han skall bli skadeståndsskyldig enligt principer om s k produktansvar.

I formulärrätten inskränks ofta skadeståndsskyldigheten för följdförlust till uppsåt och grov vårdslöshet, ofta i samband med att säljaren åtar sig att avhjälpa fel. Vid fel som består i att fartyg, maskiner o dyl inte kommer upp till avtalade prestanda, nedsätts ofta priset i förhållande till vad som brister i prestationsförmåga, medan skadeståndsskyldighet i övrigt utesluts.

Konsumentköplagen tillåter att säljaren i betydande utsträckning friskriver sig från skyldighet att ersätta följdförlust. Ett viktigt skäl för denna ståndpunkt är att sådan skyldighet lätt kan medföra tvister om skadeståndets storlek, vilka man velat undvika.

Trots de skäl som nu har anförts vill utredningen inte föreslå någon stark inskränkning i säljarens ansvar för följdförlust. Vid sidan av de situationer som nämndes kan även tänkas andra, där skyldighet att ersätta följdförlust är väl motiverad, t ex där säljaren borde veta om att den vara som han levererade var felaktig. Köparen har ej sällan av säljarens uppträdande fått uppfattningen att han kunde förlita sig på det sålda godsets kvalitet och lämplighet för sitt ändamål. Med hänsyn till vad som gäller i andra kontraktsförhållanden vid felaktigt utförande av prestation skulle en inskränkning av säljarens skadeståndsskyldighet vid fel innebära ett alltför stort avsteg från vad som eljest gäller.

Utredningen anser det inte möjligt att i detalj precisera förutsättningarna för att skyldighet att ersätta följdförlust skall inträda. Liksom i övrigt måste ett betydande utrymme lämnas åt en skönsmässig bedömning, där inte parterna träffar ett detaljerat avtal. Det synes rimligt att anknyta till den nu gällande formuleringen samt den i 4 kap 19 § jordabalken. Härigenom torde tillräckligt utrymme lämnas för att ta hänsyn till omständigheterna i de särskilda fallen. Avgränsningen kommer att diskuteras i specialmotiveringen (avsnittet 7.1.43 vid anmärkningarna till 43 § första stycket köplagen).

I 19 § konsumentköplagen föreskrivs uttryckligen att lagen inte äger tillämpning på ersättning för förlust som köparen lider genom personskada eller skada på annan egendom än den sålda varan. Denna regel om s k produktansvar överensstämmer med vad som enligt rättspraxis gäller om köplagens tillämplighet på skador som beror på att gods har skadebringande egenskaper. Problemen med ansvaret för produktskador är sådana att de inte lämpligen bör behandlas tillsammans med det ordinära felansvaret. Utredningen vill föreslå att en regel av samma innehåll som i konsumentköplagen tas in även i köplagen.

6.5 Beräkningen av skadeståndet

6.5.1 *Allmänt*

Den nu gällande köplagen har regler om beräkning av skadestånd i 25, 30 och 45 §§. Intetdera av dessa stadganden innehåller mer än en specialregel för ett särskilt, låt vara principiellt och praktiskt viktigt fall. Utredningen anser det nödvändigt att lagen ger en mer fullständig reglering av principerna för beräkning av skadestånd vid kontraktsbrott vid köp. Erfarenheterna sedan köplagens tillkomst har visat att det uppstår åtskilliga frågor rörande skadeståndsberäkningen som inte kan avgöras blott genom hänvisning till den grundläggande principen för beräkning av skadestånd. Förhållandet kan jämföras med att skadeståndslagen (1972:207) numera innehåller ganska utförliga regler om beräkning av skadeståndet vid personskada (5 kap 1–5 §§) samt en regel om ersättning för sakskada (5 kap 7 §).

Från rättsteknisk synpunkt vore det måhända en fördel att sammanföra reglerna om beräkning av skadestånd till en grupp gemensamma bestämmelser (jfr uniforma köplagen art 82–89 och UNCITRAL-utkastet art 55–59). Eftersom avsikten är att så vitt möjligt behålla köplagens nuvarande systematik, är emellertid denna utväg mindre lämplig. Dessutom finns betydande olikheter mellan de frågor och regler som hänför sig till säljarens kontraktsbrott (säljarens dröjsmål och felaktigt gods) och de som rör köparens kontraktsbrott (dröjsmål med betalningen). Utredningen anser därför lämpligt att behålla den nuvarande systematiken.

Den finska köplagskommitténs förslag innehåller mycket utförliga bestämmelser om beräkning av skadestånd (se särskilt 25 §).[3] I sak överensstämmer dessa regler nära med vad utredningen vill föreslå för den svenska rätten. Det svenska förslaget till lagtext är dock mindre detaljerat, bl a därför att utredningen inte velat föreslå så långa och kompakta bestämmelser som det finska förslaget upptar. Den utväg som utredningen förordar är att i lagtexten uttrycka de grundläggande och praktiskt viktigaste reglerna. På basis av dessa bör det vara möjligt att, för situationer som inte är direkt behandlade i lagen, sluta sig till vad som är avsett.

Utredningen har övervägt att som huvudregel ange att skadeståndet skall täcka det s k positiva kontraktsintresset, med andra ord att det skall avse att försätta den skadelidande i samma situation som om riktig uppfyllelse hade skett. Utredningen anser emellertid inte detta lämpligt. Visserligen skall som huvudregel skadeståndet beräknas med utgångspunkt i det resultat som skulle ha uppstått om riktig uppfyllelse hade skett. Men såsom skall utvecklas i det följande skall också i viss utsträckning förekomma skadestånd som närmast överensstämmer med det s k negativa kontraktsintresset, dvs som syftar till att försätta den skadelidande i samma situation som om avtalet inte hade ingåtts. Vidare kommer utredningen att föreslå vissa begränsningar som kan sägas innebära ett slags modifikation av principen att den skadelidande skall bli försatt i den situation som skulle ha uppstått om avtalet hade fullföljts.

I formellt avseende anser utredningen det riktigt att ange de olika beståndsdelarna i skadeståndet. Liksom i skadeståndslagens regler om beräkning av skadestånd för person- och sakskada (5 kap 1 och 7 §§) görs en

[3] Kommittébetänkande 1973:12 med motiv s 77 ff.

skillnad mellan olika poster. Utredningen skiljer därvid mellan direkt förlust, utlägg och följdförlust. Den närmaste förebilden för denna indelning återfinns i UCC, som bl a har begreppen "incidental damages" och "consequential damages" (§§ 2-710–2-715). "Incidental damages" motsvarar närmast "utlägg" (terminologin skall motiveras senare), och "consequential damages" motsvarar följdförlust. För att göra en sådan uppdelning finns det två huvudskäl. Ett är att materien blir mer lätthanterlig om man gör en uppdelning i stället för att diskutera skadeståndet som ett enda komplex. Det andra skälet är att, såsom redan har framgått, utredningen föreslår att när godset är felaktigt säljarens skyldighet att ersätta direkt förlust och utlägg skall gå längre än hans skyldighet att ersätta följdförlust (avsnittet 6.4.3).

I sakligt avseende anser utredningen att man kan väsentligen bygga på den nuvarande rätten, främst den rättspraxis som har utvecklats på grundval av 25 §. Vissa ändringar föreslås emellertid.

6.5.2 *Begränsning av förlusten*

En princip som har stöd i rättspraxis är att den skadelidande har skyldighet att söka begränsa sin förlust och måste vara aktivt verksam för detta syfte. Utredningen anser att denna princip bör ges större vikt och direkt uttalas i lagtexten. Principen har kommit till klart uttryck i uniforma köplagen art 88 (jfr även UNCITRAL-utkastet art 59).

Den angivna principen kan lämpligen formuleras så att den till skadestånd berättigade har att vidta "skäliga åtgärder" för att begränsa sin förlust. Hänsyn måste tas bl a till att, då part har blivit utsatt för kontraktsbrott från den andra partens sida, hans beredskap för att vidta lämpliga åtgärder inte kan vara densamma som om uppfyllelse hade skett enligt avtalet. Även åtgärder som vid en bedömning i efterhand ter sig oförmånliga kan därför ha varit försvarliga. Den förfördelade parten bör ofta ha rådrum för åtgärder; han kan inte bestämma sig omedelbart. I detta avseende får emellertid mycket bero av köpets karaktär (kommersiellt köp eller konsumentköp), av vad som är brukligt inom en speciell bransch osv. Åtgärder som kan begränsa förlusten innefattar inte bara ingående av avtal med andra, åtgärder för att avveckla avtal med andra, interna åtgärder i rörelse o dyl. Den skadeståndsberättigade bör även ta kontakt med sin medkontrahent. Därvid bör möjligheterna till kommunikation genom telex, telefon o dyl tillmätas avsevärd betydelse.

Med att den skadelidande försummat att begränsa sin förlust bör jämställas att han har vidtagit positiva åtgärder som lett till ökad förlust. Som exempel kan nämnas att en köpare har låtit tillverka ett substitut för gods som uteblivit eller som var felaktigt när han lika gärna till billigare pris hade kunnat inköpa en färdig produkt, eller att han på grund av motpartens kontraktsbrott gjort en onödigt dyrbar resa. Han kan i sådana fall inte få ersättning för vad som överstiger det nödvändiga och normala. För jämförelse kan erinras om att i 5 kap 1 § andra stycket skadeståndslagen utförligt anges hur ersättning för inkomstförlust till följd av personskada beräknas, med beaktande av den skadelidandes möjligheter att trots skadan skaffa sig inkomst.

Om den skadelidandes handlingssätt inte kan godtas enligt den måttstock

som nu har nämnts, har han inte rätt till ersättning för den förlust som har uppstått, utan blott för den som skulle ha uppstått om han hade handlat som han bort.

6.5.3 *Nedsättning av skadestånd*

Till de allmänna principerna för bestämmande av skadeståndet hör också de som rör nedsättning av det skadestånd som beräknas enligt allmänna regler.

Utredningen anser i detta avseende påkallat med en uttrycklig regel om möjlighet att sätta ned skadestånd.

Ett sätt att avgränsa möjligheten till nedsättning är den s k adekvansläran, sådan denna tillämpas i kontraktsmässiga förhållanden (se t ex NJA 1913 s 276, 1918 s 629 (HovR:n), 1919 s 486 (JustR Koersner och Sundberg), vilka omnämns i avsnitten 2.10.4, 2.11.1).[1] Genom adekvansbegränsningen utesluts dels vissa förluster som till sin typ har ringa samband med kontraktsbrottet, dels också förluster som visserligen till sin typ kan ersättas men som likväl i det särskilda fallet varit opåräkneliga eller som har blivit opåräkneligt stora. Som exempel på den förra varianten kan nämnas att till följd av en resa, vilken köparen måste företaga på grund av säljarens dröjsmål, han går miste om möjligheten att göra en förmånlig affär. Som exempel på den senare varianten kan nämnas att den som har köpt ett begagnat föremål för en obetydlig summa tillfälligtvis kunnat sälja detta till ett belopp som vida överstiger det pris som han själv har erlagt samt att han genom säljarens kontraktsbrott går miste om denna extraordinära förtjänst. I intetdera fallet lär följdförlusten anses vara en adekvat följd av kontraktsbrottet, och ersättning utgår då inte.

I andra rättssystem (fransk och angloamerikansk rätt) tillämpas i stället för adekvansbegränsningen en annan, enligt vilken den skadeståndsskyldige endast är pliktig att ersätta sådan förlust som kunnat förutses vid tiden för ingående av avtalet. Denna begränsning går längre än adekvansbegränsningen. Den uniforma köplagen har upptagit denna princip (art 82, 86; jfr även UNCITRAL-utkastet art 55).

Enligt utredningens mening bör det införas möjlighet att begränsa skadeståndet mer än vad både adekvansläran och förutsebarhetsläran medger. Samtidigt bör det vara möjligt att ta hänsyn till fler omständigheter än de nämnda, jämförelsevis stela reglerna medger. Till grund för denna uppfattning ligger främst följande överväganden.

Skadeståndsansvaret är strängt, särskilt vid säljarens dröjsmål med avlämnandet. Ett viktigt skäl härtill är att skadeståndsskyldigheten fordras för att lägga risken för förlust genom prisfluktuationer på säljaren när denne inte levererar i tid. Köparen skall med andra ord inte genom dröjsmålet gå miste om den genom prisutvecklingen fördelaktiga affär som han har gjort. Betydelsen av prisutvecklingen är i stort sett densamma oberoende av köparens subjektiva förhållanden, något som avspeglas däri att man beträffande sådana förluster kan tillämpa en abstrakt skadeståndsberäkning (avsnittet 6.5.4). Förhållandet är likartat vid köparens dröjsmål med betalningen, ehuru där ett prisfall spelar motsvarande roll.

Annorlunda förhåller det sig med *följdförlusterna*. Dessa är till stor del

[1] Jfr Rodhe, Obligationsrätt s 306 n 20.

beroende på den enskilde skadelidandes förhållanden. Vid säljarens dröjsmål med avlämnande samt vid fel i godset kan följdförluster uppgå till mycket höga belopp, vida överstigande avtalat pris. Ett ofta anfört exempel är att dröjsmål eller fel vid leverans av en maskindel, vilken betingar ett obetydligt pris, kan medföra att maskinen inte kan användas, vilket i sin tur kan påverka resultatet av hela den verksamhet i vilken maskinen begagnas. För säljare är det ofta omöjligt att vid ingående av avtal, eller när tiden för fullgörande närmar sig, beräkna riskerna för sådana förluster. Säljaren kan således inte genom prissättningen eller genom sina egna åtgärder anpassa sig efter risken att nödgas bära sådana förluster. En planering av produktion och distribution som skulle säkerställa, att dröjsmål aldrig uppstår, skulle kanske från några synpunkter te sig fördelaktig, men den skulle ofta, med tanke på de talrika fall där kontraktsbrott spelar en obetydlig roll, för säljarna och för samhället som helhet vara oekonomisk.

Till de faktorer som inverkar vid säljarens kontraktsbrott hör också att det i stor utsträckning beror av köparen, om kontraktsbrottet skall medföra stora förluster för honom. Ett företag kan genom lagerhållning, genom att tillämpa viss säkerhetsmarginal vid bestämmande av tid inom vilken det självt skall fullgöra ingångna avtal som är beroende av att det mottar leveranser av råvaror, genom att ha reservdelar till hands, osv, förekomma att kontraktsbrott av säljare leder till betydande följdförluster. Ofta är det rimligt att köparen vidtar sådana försiktighetsmått med tanke på situationer där han inte kan få ersättning för förlusten från någon skadeståndsskyldig. Det synes inte vara något betydande samhällsintresse att uppehålla skadeståndsregler som tillåter köpare att i de fall där förlusten beror av en säljare som är skadeståndsskyldig övervältra följderna av något som måste betraktas som bristande planering på denne.

Dessa skäl sammanfaller delvis med dem som har föranlett utredningen att föreslå att när godset är felaktigt säljaren skall vara skyldig ersätta köparens följdförlust endast om särskilda förutsättningar är uppfyllda (avsnittet 6.4.3). Det skulle kunna ifrågasättas att införa motsvarande regel för säljarens dröjsmål och att man då skulle kunna undvara nedsättningsregeln. Emot en sådan lösning talar emellertid enligt utredningens mening bestämda skäl. Huruvida en säljare vid leveransavtal kan avlämna gods i tid beror i hög grad på hans eget medvetna handlande, bl a på hur han anpassar sina avtal efter sina leveransmöjligheter, hur han förbereder sina leveranser, och hur han prioriterar sina åtgärder för uppfyllelse av olika kontrakt. Det synes inte lämpligt att införa regler som tillåter en säljare att anpassa sitt handlingssätt till att han blir skyldig ersätta endast den direkta förlusten såvida inte särskilda omständigheter föreligger. Å andra sidan kan inte heller en nedsättningsregel undvaras ens om säljaren ansvarar blott för vållande i någon form, eftersom denna regel särskilt tar sikte på de fall där köparens förlust blir oväntat stor på grund av hans individuella förhållanden, vilka ofta är okända för säljaren, även om han är vållande till dröjsmålet eller felet. Det vore större skäl att inte införa någon nedsättningsregel vid köparens dröjsmål med betalningen (jfr avsnittet 6.5.5). Även vid köparens dröjsmål kan dock nedsättning stundom vara motiverad, och det är en rättsteknisk fördel att ha enhetliga regler.

I formulärrätten har sådana synpunkter som nu anförts medfört att säl-

jarens skadeståndsskyldighet för följdförluster begränsas starkt, inom verkstadsindustrin vanligen så att vid dröjsmål utgår ett i förväg fastställt vite, vilket beror av dröjsmålets längd, samtidigt som köparen har rätt att häva köpet och erhålla skadestånd utöver vitet endast i undantagsfall. Utredningen anser att om köplagen skall motsvara önskemålet att, även där standardkontrakt av någon anledning inte begagnas, leda till lösningar som anses godtagbara inom affärslivet, man inte kan undvara en ganska långt gående möjlighet till nedsättning. Kombinationen av en jämförelsevis sträng regel om skadeståndsskyldighet vid dröjsmål i förening med en möjlighet till skönsmässig nedsättning synes också lämplig i de fall där i praktiken köparen har störst inflytande över kontraktsvillkoren och alltså säljaren är den part som behöver skydd.

För att tillgodose de önskemål som nu har nämnts vill utredningen föreslå en regel att skadeståndet kan sättas ned, *i den mån det är skäligt* med hänsyn till dess storlek i jämförelse med den förlust som vanligen uppkommer i liknande fall, den skadeståndsskyldiges möjligheter att förutse och hindra förlustens uppkomst samt omständigheterna i övrigt.

Såsom har framgått kan förhållandena skilja sig mycket beroende på det slag av gods som avses, vilka möjligheter det finns att erhålla motsvarande gods från annat håll, köpets karaktär, köparens beroende av godset och hans möjligheter att skydda sig på annat sätt. Genom att vissa omständigheter som skall beaktas anges i lagtexten, kan denna ge en icke obetydlig ledning.

Till syftena med nedsättningsregeln hör bl a att i lagtexten ge uttryck åt att såväl säljare som köpare har ett fortlöpande ansvar för att förlust genom dröjsmål begränsas. Såtillvida får regeln uppfattas som en förhållningsregel för parterna snarare än som en "benådningsregel".

Genom att skadeståndets storlek i jämförelse med den förlust som vanligen uppkommer i liknande fall skall beaktas närmar sig den föreslagna regeln den s k normalförlustläran. En part bör räkna med att vid dröjsmål bli skyldig att ersätta den normala förlusten av kontraktsbrottet, även till den del som denna förlust har karaktär av följdförlust. Vid bedömningen härav får man ta hänsyn till den typ av verksamhet som den skadeståndsberättigade bedriver, det sätt på vilket denna normalt är organiserad, osv.

Den därefter nämnda omständigheten – den skadeståndsskyldiges möjligheter att förutse förlustens uppkomst och omfattning – överensstämmer i stort med vad som ligger till grund för den tidigare nämnda franska och angloamerikanska principen, vilken även upptagits i den uniforma köplagen. Skillnaden är emellertid dels att den regel som föreslås inte är inskränkt till att gälla vad den skadeståndsskyldige visste eller borde veta vid avtalets ingående, dels att omständigheten inte enligt förslaget är ensam avgörande utan endast är en av dem som kan komma i betraktande. Praktiskt sett innebär detta, att om part kände till att just denna medkontrahent var särskilt utsatt för att lida förlust till följd av kontraktsbrottet hans skadeståndsskyldighet kan påverkas. Främst avses den kunskap som den skadeståndsskyldige hade vid avtalets ingående. Känner han till hur stor den andres förlust kan bli, kan han bedöma, om han med hänsyn härtill och till den skadeståndsskyldighet som han kan ådra sig vill ingå avtal och i så fall på vilka villkor. Även kännedom som part erhåller efter det att avtalet

ingås kan enligt de regler som föreslås påverka skadeståndets belopp. Om exempelvis en säljare, som vid tiden för avtalets ingående inte hade anledning att räkna med att köparen kunde lida mer än en begränsad förlust, får meddelande från köparen att denne på grund av ändrade förhållanden riskerar att lida särskilt stor förlust genom ett dröjsmål, bör säljaren vara skyldig att visa extra omsorg, vid risk att eljest nödgas ersätta den särskilda förlusten.

Några omständigheter som kan beaktas i övrigt har nämnts tidigare, bl a köpets karaktär. Dit hör också, vad beträffar säljarens dröjsmål, att denne inte är näringsidkare och inte gjort sig skyldig till försummelse. De stränga reglerna om säljarens skadeståndsansvar vid leveransavtal utgår från antagandet att säljaren normalt är näringsidkare, vilket torde vara det vanliga vid leveransavtal. Skulle undantagsvis en säljare som inte är näringsidkare ha sålt gods genom leveransavtal, bör det finnas möjlighet att ta hänsyn härtill genom att sätta ned skadeståndet. När godset är felaktigt blir utrymmet mindre härför, eftersom enligt förslaget skyldigheten att ersätta direkt förlust samt utlägg oberoende av vållande endast åvilar säljare som är näringsidkare (jfr avsnittet 6.4.3).

Den nedsättningsregel som nu diskuterats avser alla typer av förlust, främst dock följdförlust. Särskilt som ersättningen för direkt förlust ofta beror på prisutvecklingen och avsikten är att i regel lägga risken för denna på den kontraktsbrytande parten, bör det vara sällsynt att nedsättning av skadeståndet för den direkta förlusten sker. Något liknande gäller om utlägg.

Skadeståndslagen upptar en allmän jämkningsregel i 6 kap 2 §, vilken tar sikte på att skadestånd är oskäligt betungande för skadeståndsskyldig. Denna regel är, liksom lagen i övrigt, tillämplig även på kontraktsförhållanden, med den viktiga inskränkning som följer av 2 kap 1 § skadeståndslagen, nämligen att dess bestämmelser inte skall tillämpas om annat är särskilt föreskrivet eller föranleds av avtal eller i övrigt av regler om skadestånd i avtalsförhållanden. Enligt utredningens mening kan det inte helt uteslutas att 6 kap 2 § skadeståndslagen tillämpas även på säljarens skadeståndsskyldighet, t ex om säljaren är en privatperson som blir skadeståndsskyldig därför att han vårdslöst har orsakat att sålt gods förstörts. Detta bör emellertid betraktas som ett rent undantag och i allt väsentligt bör köplagens egna regler anses uttömmande reglera möjligheterna till nedsättning.

Här bör även något beröras den ordning, i vilken de särskilda beståndsdelarna i skadeståndsreglerna skall beaktas vid beräkning av skadestånd. Enligt utredningens mening är det naturligt att i första hand avgöra, om den skadelidande har haft förlust av de slag som nämns. Därvid bör – på sätt skall närmare motiveras i det följande – hänsyn tas till begränsningsregeln att den som är berättigad till skadestånd skall vidta skäliga åtgärder för att begränsa sin förlust. Denna övergripande princip får således tillämpas vid bedömningen av varje särskild förlustpost. I sista hand blir frågan, om skadeståndet skall nedsättas med tillämpning av den princip som har diskuterats nu.

6.5.4 *Säljarens dröjsmål*

Såsom redan nämnts anser utredningen att reglerna om beräkning av skadestånd bör vara jämförelsevis utförliga, utan att dock uppta så mycket detaljer som det finska förslaget. Beträffande utlägg och följdförlust lär inte uttryckliga bestämmelser om beräkningen erfordras; särskilt följdförlusten kan ta sig så olika karaktär att en enhetlig regel knappast kommer i fråga. Däremot synes det vara av vikt att ange hur den direkta förlusten skall beräknas i de viktigaste fallen.

Vad beträffar ersättning för *direkt förlust* synes i fråga om säljarens dröjsmål viktigast att lagtexten ger besked om hur denna förlust beräknas när säljaren inte levererar det sålda godset och köparen häver köpet. Den enda regel som nu upptas om skadeståndsberäkning i 25 §, nämligen regeln om s k abstrakt skadeståndsberäkning, avser denna situation. Den rättspraxis genom vilken principerna utbildats rör dock väsentligen fall som inte är direkt berörda i den nu gällande lagtexten.

Främst behövs regler i fråga om dröjsmål med avlämnande av varor som är allmänt tillgängliga på en marknad där prisfluktuationer är vanliga. Vad beträffar verkstadsindustrins produkter torde behovet vara mindre, främst därför att på detta område standardavtal är brukliga som föreskriver annan rättsföljd än hävning och skadestånd, nämligen vite.

Enligt utredningens mening bör lagtexten – liksom den nu gällande – utgå från att *köparen har hävt köpet*. Såsom framhölls tidigare (avsnittet 6.2.1) är köparen inte, vare sig enligt gällande rätt eller enligt förslaget, skyldig att häva köpet. Han har tvärtom i allmänhet valrätt mellan att häva köpet och att kräva avlämnande. Har köparen utnyttjat denna sin valfrihet till att kräva avlämnande får man som huvudregel vid tillämpningen av skadeståndsreglerna utgå från det sätt på vilket han har gjort sitt val.

Detta innebär också att köparen i allmänhet inte bör kunna mötas av invändningen, att det hade varit förmånligare för säljaren och lett till ett lägre skadestånd om köparen inte hade valt att kräva fullgörande. Saknar emellertid köparen denna rätt (jfr avsnittet 6.3.2), kan han givetvis inte vid beräkningen av skadeståndet åberopa att han krävt ett fullgörande vartill han inte var berättigad.

En annan fråga är emellertid om en köpare, som under en längre tid har förhållit sig passiv men som sedermera häver köpet och kräver skadestånd, kan nödgas vidkännas reduktion av skadeståndet med motivering att han bort häva köpet tidigare. Enligt utredningens mening bör man inte som huvudregel frångå den princip som har ansetts gälla i svensk rätt, nämligen att köparen även utan att uttryckligen ha framställt krav på fullgörande behåller rätten därtill. Framför allt om det är sannolikt att säljaren, trots det inträffade dröjsmålet, kommer att leverera inom tid som köparen kan godta, måste köparen vara berättigad att, när han sedermera finner att dröjsmålet blivit ändå längre än som kunnat beräknas, häva köpet och kräva skadestånd. Den begränsning av tiden för köparens valfrihet som efter omständigheterna kommer i fråga bör i stället uppnås genom tillämpning av reklamationsregler, såsom närmare skall utvecklas i specialmotiveringen till 26 § köplagen (avsnittet 7.1.26).

Det bör emellertid inte uteslutas att i särskilda fall köparen anses ha

försummat att begränsa sin förlust om han har uppskjutit hävningen. Detta gäller särskilt när köparen inser att det är osannolikt att säljaren kommer att leverera inom den tid inom vilken köparen kan godta leverans samt det är sannolikt att priserna kommer att stiga. En köpare som har försummat att ta kontakt med säljaren för att klarlägga läget kan också, enligt vad som nyss (avsnittet 6.5.3) anfördes, anses ha försummat att begränsa sin förlust.

Utredningen föreslår att den primära regeln anger att vid hävning skadeståndet för direkt förlust beräknas efter skillnaden mellan det pris som köparen nödgas erlägga vid ett *täckningsköp* och det pris som avtalats. Att företa täckningsköp skulle kunna betraktas som en skyldighet för köparen i de fall där förlusten härigenom kan inskränkas, ehuru underlåtenhet att uppfylla denna skyldighet normalt inte medför annan påföljd än att den regel om abstrakt skadeståndsberäkning som strax skall beröras blir tillämplig. Att företa täckningsköp är å andra sidan också en rättighet för köparen, såtillvida som om han begagnat denna möjlighet och den inte i det särskilda fallet är exceptionellt oförmånlig, han inte kan mötas av invändningen att han bort handla annorlunda för att begränsa sin förlust. Den föreslagna regeln motsvarar häri inte endast nu gällande svensk rätt utan också vad som allmänt gäller i andra rättssystem. Detaljerna beträffande täckningsköp skall behandlas i specialmotiveringen (avsnittet 7.1.25 vid anmärkningarna till 25 § andra stycket köplagen).

Vidare bör upptas en regel om *den abstrakta skadeståndsberäkningen*. Därvid bör man – liksom enligt gällande rätt och enligt vad som allmänt gäller i andra rättssystem – utgå från det gängse priset för sådant gods som köpet avsåg. Tanken kan sägas vara att köparen skall få en ersättning som med hänsyn till den allmänna prisnivån gör det möjligt, eller skulle ha gjort det möjligt, för honom att företa ett täckningsköp. Regeln om abstrakt skadeståndsberäkning bärs alltså upp av samma rättspolitiska skäl som den om täckningsköp. Den bör endast tillämpas när täckningsköp inte styrkts.

Utredningen anser emellertid att *den tidpunkt som skall läggas till grund för den abstrakta skadeståndsberäkningen* skall bestämmas på annat sätt än enligt nu gällande rätt. Den nuvarande lydelsen av 25 § föreskriver att priset vid tiden då godset skulle ha avlämnats skall läggas till grund. Betydande invändningar kan riktas mot denna regel och dessa invändningar blir starkare om vissa andra, nu föreslagna ändringar genomförs. Såsom tidigare sagts är syftet med den abstrakta skadeståndsberäkningen att anknyta till regeln om täckningsköp. I många fall är det emellertid både faktiskt och juridiskt omöjligt för köparen att göra ett täckningsköp redan vid den tidpunkt när avlämnande borde ha skett. Även om redan vid den tid när avlämnandet bort ske säljaren är i sådant dröjsmål som ger köparen rätt att häva, är det inte säkert att köparen har kännedom därom. Vidare skall enligt förslaget som förutsättning för hävning regelbundet gälla att dröjsmålet är väsentligt (jfr avsnittet 6.3.2), och det är därför möjligt att köparen inte blir berättigad att häva förrän en tid efter det att dröjsmålet har inträffat. Inte heller de regler om utsättande av Nachfrist som föreslås låter sig väl förenas med en regel om att den abstrakta skadeståndsberäkningen skall anknyta till tiden då avlämnande bort ske. Eftersom den konkreta beräkningen utgår från ett täckningsköp som äger rum i anslutning till häv-

ningen bör även den abstrakta skadeståndsberäkningen anknyta till denna tidpunkt. Den nu gällande regeln innebär i själva verket att en köpare, som nödgas falla tillbaka på regeln om abstrakt skadeståndsberäkning i stället för att kunna åberopa täckningsköp, inte får ersättning för prisstegring som har skett mellan tiden för avlämnande och tiden för hävning, då han skulle ha företagit täckningsköpet. Om å andra sidan det har skett ett prisfall under tiden från det avlämnande borde ha skett till dess hävning har ägt rum, ger den nu gällande regeln om abstrakt skadeståndsberäkning köparen en fördel i förhållande till vad som skulle ha blivit fallet om han gjort och åberopat täckningsköp. Även om köparen har krävt fullgörande men priserna därefter har fallit, har han nämligen rätt till skadestånd enligt 25 §, dvs efter den högre prisnivå som gällde när godset skulle ha avlämnats (NJA 1924 s 115, omnämnt i avsnittet 2.10.4).

Den nuvarande regeln ger, såsom ofta har framhållits, köparen i många fall en möjlighet att välja mellan två olika sätt för skadeståndsberäkning, så att han kan kräva skadestånd på det sätt som är förmånligast med hänsyn till prisutvecklingen. Om priserna stigit väljer han – inom den frist som 26 § ger honom – att kräva fullgörande och får då ersättning baserad på de stigande priserna även om han senare skulle häva köpet. Om priserna sjunkit förhåller han sig passiv och åberopar den abstrakta regeln om beräkning av skadestånd i 25 §.[1] Enligt utredningens mening saknas tillräckliga skäl för att behålla denna möjlighet för köparen att spekulera riskfritt på säljarens bekostnad.

Av de skäl som nu anförts anser utredningen lämpligt att övergå till en regel, som är hämtad från uniforma köplagen (art 84 st 1), nämligen att ersättningen vid den abstrakta skadeståndsberäkningen beräknas med hänsyn till priset vid den tidpunkt då köpet hävs (jfr även UNCITRAL-utkastet art 57). Detta innebär å ena sidan att den abstrakta skadeståndsberäkningen kommer att ansluta sig nära till den konkreta på grundval av täckningsköp, å andra sidan att köparen inte har samma möjlighet som enligt nu gällande rätt att spekulera på säljarens bekostnad. Om köparen dröjer med att häva köpet och priserna under tiden stiger, inverkar detta visserligen höjande på skadeståndet, men om priserna sjunker blir i stället skadeståndet lägre.

De nu behandlade reglerna kan få betydelse även vid konsumentköp, nämligen när konsumenten inte får den vara som han har köpt. Han kan då få prisskillnaden mot en likvärdig vara som skadestånd (jfr avsnittet 6.4.3).

Såsom nyss framhölls utgår de nu diskuterade reglerna från att täckningsköp är köparens normala åtgärd när säljaren är i dröjsmål och köparen på grund härav häver köpet. Detta innebär bl a att en köpare normalt inte är berättigad att i stället för ersättning beräknad efter täckningsköp (eller motsvarande abstrakt beräknad ersättning) kräva *ersättning för vinst* som han skulle ha gjort om riktig fullgörelse hade skett. Antag att en köpare har köpt gods för 10 000 kr och sålt det vidare för 15 000 kr. Om säljaren då inte levererar men köparen skulle ha kunnat göra täckningsköp för 12 000 kr eller om marknadspriset på sådant gods är 12 000 kr skall skadeståndet bestämmas till 2 000 kr, dvs enligt huvudregeln, och köparen är således inte berättigad att i stället förhålla sig passiv och som skadestånd utkräva

[1] Se härtill Almén § 25 vid n 172 ff och Rodhe, Obligationsrätt, s 504 med hänvisningar i n 21.

den vinst som han skulle ha gjort, dvs 5 000 kr. Detta stämmer väl överens med den allmänna principen att den skadeståndsberättigade är skyldig att söka begränsa sin förlust.

Utredningen anser det vara av vikt att det av lagtexten framgår, att köparen som huvudregel inte äger kräva ersättning för vinst i stället för ersättning baserad på täckningsköp, samt att det preciseras, under vilka förutsättningar han äger kräva ersättning för vinst. Ett ytterligare skäl härtill är att – såsom skall behandlas i avsnittet 6.5.5 – en annan regel enligt utredningens mening bör gälla vid köparens dröjsmål med betalningen.

Enligt den regel som utredningen vill föreslå skall ersättning för direkt förlust utgå i form av ersättning för vinst om täckningsköp inte kunde göras eller köparen hade grundad anledning att inte göra sådant köp. Det är sålunda enligt förslaget – som torde överensstämma med gällande rätt – inte tillräckligt att köparen har underlåtit att göra täckningsköp därför att han fann detta bekvämare; detta medför i allmänhet blott att den abstrakta regeln om ersättningsberäkning blir tillämplig.

Ett typiskt fall där täckningsköp inte kan göras och köparen därför blir berättigad att i stället kräva ersättning för vinst är att gods av det slag som det hävda köpet avser inte alls finns tillgängligt. Ett liknande fall är att köparen har sålt vidare gods på sådana villkor att då leveransen uteblir, det inte är tid att genom täckningsköp skaffa annat gods för att därmed fullgöra fortsättningstransaktionen innan köparen nummer två häver sitt köp. Avsikten är däremot inte att köparen skall kunna åberopa särskilda omständigheter som blott drabbar honom personligen, t ex att han till följd av arbetsanhopning eller sjukdomsfall inte har varit i stånd att företa ett täckningsköp som för andra köpare skulle ha varit möjligt.

En alternativ förutsättning är att köparen har haft grundad anledning att underlåta täckningsköp. Om den förlorade vinsten uppgår till lägre belopp än det skadestånd, som skulle ha utgått ifall köparen hade gjort täckningsköp, är denna förutsättning uppfylld. Såsom tidigare anfördes bör i allmänhet köparen ha rätt att kräva ersättning baserad på täckningsköp, utan att kunna mötas av invändningen att det var oförmånligt att göra ett sådant köp. Men om det faktiskt var förmånligt att inte göra täckningsköp och köparen därför underlät det, bör endast ersättning för förlorad vinst utgå, när denna blir lägre än ersättning efter abstrakt skadeståndsberäkning. Ett annat skäl till att köparen har grundad anledning att underlåta täckningsköp kan vara, att inköpsmöjligheterna beträffande viss vara är starkt begränsade och att köparen har skäl att utnyttja dessa möjligheter till att skaffa varor för annat ändamål än täckningsköp.

Däremot kan det inte anses vara grundad anledning att underlåta täckningsköp att köparen redan har så mycket varor av ifrågavarande slag, att han inte anser det lämpligt att göra täckningsköp, eller att han föredrar att använda varor som han tidigare har inköpt från annat håll för att fullgöra leveransen till en köpare i nästa led. Givetvis betyder inte detta att köparen i så fall går miste om rätten till ersättning för "direkt förlust", blott att denna ersättning beräknas enligt regeln om abstrakt skadeståndsberäkning.

Regeln kan även tillämpas om köparen undantagsvis gjort ett så utomordentligt oförmånligt täckningsköp, att den oförmånliga affären inte bör drabba säljaren. Då kan i stället ersättning utgå för mistad vinst.

Utredningen skall i specialmotiveringen ytterligare diskutera förutsättningarna för att köparen skall äga kräva ersättning för förlorad vinst samt beräkningen av denna ersättning (avsnittet 7.1.25 vid anmärkningarna till 25 § andra stycket köplagen).

Utredningen vill inte föreslå att i lagtexten upptas någon uttrycklig regel om ersättning för *direkt förlust när köpet inte hävs* (i motsats till vad som skall ske beträffande fel i godset, se avsnittet 6.5.6). Ett exempel på sådan förlust är den som inträder genom prisfall på varor som köparen avsett att sälja vidare. Att sådan ersättning skall utgå och hur den skall beräknas torde inte behöva föreskrivas uttryckligen. Denna form av ersättning skall diskuteras närmare i specialmotiveringen (avsnittet 7.1.25).

Såsom nämndes i avsnittet 6.4.3 avser utredningen att införa begreppet "*utlägg*" som beteckning för en särskild del av förlusten. Några detaljregler föreslås dock inte härom. Termen "utlägg" torde vara ny i svensk lagtext. Det synes lämpligt att i lagtexten införa en kort term som kan användas i stället för längre omskrivningar. Väsentligen motsvarar den avsedda betydelsen vad som i 6 § konsumentköplagen uttrycks med orden "utgift som köparen har ådragit sig till följd av dröjsmål eller fel". I den nu aktuella bestämmelsen om skadestånd på grund av säljarens dröjsmål kan med utlägg förstås i första hand sådana utgifter för telefon, taxi, hotellkostnader o dyl som uppstått genom kontraktsbrottet. Även utgifter för täckningsköp bör kunna föras hit, i den mån de inte kan inräknas i kostnaden för sådant köp. Utgifter till tredje man för arvoden, vilka nödvändiggjorts genom kontraktsbrottet, är ytterligare en grupp. Om en kostnad som vanligen föranleder utgift till tredje man, t ex för att hämta varor som fördröjts eller uteblivit, undantagsvis, på grund av den särskilda organisationen av köparens verksamhet, motsvaras av en intern kostnad, bör i andra hand en sådan kostnad kunna ersättas som utlägg.

Utlägg kan förekomma och ge rätt till ersättning både om köpet hävs och om det inte hävs. Hävs köpet efter det att köparen har fått godset i sin besittning kan exempelvis utgifter för återsändande ersättas som utlägg.

Gränsen mellan utlägg och följdförlust blir i viss utsträckning skönsmässig. Det kan exempelvis anses tveksamt om utgifter för demurrage som en köpare får vidkännas därför att säljare levererar gods alltför sent bör betraktas som utlägg eller som följdförlust. I de flesta fall är det inte nödvändigt att uttryckligen ta ställning till gränsdragningen, eftersom såväl utlägg som följdförlust skall ersättas som del i skadeståndet. Vid tillämpning av de föreslagna reglerna om ersättning för felaktigt gods blir emellertid gränsdragningen aktuell, eftersom enligt förslaget ersättning för utlägg skall utgå oberoende av de särskilda förutsättningar som skall gälla för följdförlust. Frågan skall tas upp vid diskussion i specialmotiveringen av skadeståndsberäkningen när godset är felaktigt (avsnittet 7.1.45 vid anmärkningarna till 45 § andra stycket köplagen). Utredningen vill emellertid redan nu framhålla, att avsikten är att "utlägg" blott skall avse sådana mindre utgifter som kan väntas förekomma i flertalet fall, inte sådana utgifter exempelvis för hyra av egendom under en längre tid och till betydande kostnad som beror av den skadelidandes individuella förhållanden.

För att utgifter (eller interna kostnader) skall anses vara *en följd av dröjsmålet* och alltså kunna ersättas som utlägg, fordras i allmänhet att de inte

skulle ha uppstått om inte dröjsmålet hade förekommit. Utgifter som köparen skulle ha haft även om köpet hade fullgjorts i rätt tid kan däremot i allmänhet inte ersättas. Antag att köparen har haft utgifter för ett misslyckat försök att hämta gods som har blivit fördröjt och att han sedan häver köpet och gör täckningsköp. Han kan i sådant fall visserligen få ersättning för de extra utgifter som må ha föranletts av täckningsköpet. Däremot kan han inte få ersättning för utgifterna för det misslyckade försöket att hämta det ursprungligen köpta godset, eftersom han skulle ha haft dem även vid riktig uppfyllelse.

Utredningen anser emellertid att i undantagsfall ersättning bör utgå även för utgifter som köparen skulle ha haft om riktig uppfyllelse hade skett, nämligen om utgifterna blir utan nytta för köparen och han i övrigt inte har någon ersättningsgill förlust. Antag att en person har inköpt ett föremål med affektionsvärde till ett pris som är högre än det normala priset för sådan egendom. Säljaren vägrar att avlämna godset, och det finns ingen praktisk möjlighet att framtvinga fullgörande. Eftersom varken täckningsköp eller ersättning för vinst kommer i fråga, är köparen inte berättigad till ersättning för direkt förlust. Rent ekonomiskt sett har han gjort en vinst, eftersom han har undgått att betala ett föremål som han har köpt till högre pris än det varit värt. Om han har haft utgifter för ett misslyckat försök till hämtning av godset, bör han likväl kunna kräva ersättning för dem. Det kunde ifrågasättas att inskränka tillämpningen av regeln till fall där köparen har inköpt godset av andra skäl än rent ekonomiska. Utredningen anser emellertid att ersättning bör kunna utgå även i andra motsvarande fall under förutsättning att ersättning för det positiva kontraktsintresset inte utgår. Den ersättning som nu har nämnts kan betraktas som ett exempel på ersättning beräknad efter det s k negativa kontraktsintresset.

Ehuru det inte uttryckligen sägs i den föreslagna lagtexten bör skadeståndet minskas med beloppet av *utgifter som köparen har besparat sig*. Detta kan betraktas som en tillämpning av den allmänna skadeståndsrättsliga principen, att om en skada utöver förlust också medför vinst, den senare skall dras av ("compensatio lucri cum damno"). Ett exempel är att säljaren, när han finner att han inte kan avlämna godset i tid, meddelar köparen detta, varigenom denne besparar sig kostnader som han skulle ha haft om fullgörelse hade skett i tid, t ex för att hämta godset. Sådant avdrag bör kunna ske även på andra poster i skadeståndet än på ersättning för utlägg. Om exempelvis gods har sålts fob Göteborg till en köpare i England och denne efter hävning gör ett täckningsköp cif London, bör den utgift för frakt från Göteborg till London som han besparar sig gå i avdrag på ersättningen för direkt förlust. Samma resultat kan stundom uppnås genom att man vid beräkningen av priset för täckningsköpet tar hänsyn till olikheter i leveransvillkor. Det bör inte inträda någon saklig skillnad om man betraktar en särskild kostnad som en modifierande faktor vid beräkning av priset för täckningsköp eller som en form av utlägg. Däremot bör inte besparade utgifter gå i avdrag på exempelvis ersättning för prisskillnad beroende på förändringar i den allmänna prisnivån. Ett krav på saklig ekvivalens bör således uppställas.

Ersättning bör även kunna utgå för *följdförlust*. Härmed avses förlust av ett stort antal olika typer, för vilka är gemensamt bl a att förlusten ofta

endast kan beräknas tämligen skönsmässigt, att den till stor del beror på köparens särskilda förhållanden, samt – vilket delvis är en följd av vad som nu har nämnts – att det beträffande sådan förlust ofta kommer i fråga att tillämpa den möjlighet till nedsättning av skadeståndet som behandlades i avsnittet 6.5.3.

Följdförlusten beror vanligen av det bruk som köparen ämnar göra av det köpta godset. Om köparen har köpt gods för att sälja vidare kan följdförlusten motsvara den vinst genom vidareförsäljning som han skulle ha gjort vid riktigt fullgörande. Förutsättningarna för att köparen skall kunna erhålla ersättning härför skall diskuteras närmare i specialmotiveringen (avsnittet 7.1.25 vid anmärkningarna till 25 § andra stycket köplagen). Om köparen har köpt gods – vare sig råvaror, en maskin eller annat – för att användas i industriell verksamhet kan följdförlust uppstå genom att driften till följd av dröjsmålet får inställas helt eller delvis eller att eljest ökade kostnader eller minskade intäkter uppstår. Sådan förlust är i princip ersättningsgill, men det måste prövas om den hade kunnat undvikas genom köparens åtgärder. Beräkningen av sådan ersättning skall behandlas närmare i specialmotiveringen.

Om *köparen är privatperson* kan han givetvis ha särskilda utgifter till följd av dröjsmålet, t ex för att hyra en bil i stället för den som inte levereras eller för att låta tvätta kläder på annat håll när en tvättmaskin inte avlämnas i tid. Såsom framgår av förarbetena till konsumentköplagen kan sådan förlust i viss utsträckning betraktas som utlägg och ersättas enligt regeln i 6 § konsumentköplagen. Men även om inte förlusten kan hänföras till utlägg – t ex därför att den inte avser särskilda utgifter utan mera indirekt påverkar köparens ekonomi – bör den kunna ersättas som följdförlust.

De viktigaste frågorna rörande skadestånd till konsumenter avser om ersättning skall kunna utgå för besvär, tidsförlust och obehag som inte kan direkt beräknas i pengar, däribland även förlust av fritid. Huruvida konsumenten har rätt till ersättning för sådan förlust i kontraktsförhållanden torde inte vara klart för gällande rätt. För personskador är emellertid motsvarande fråga i viss mån uppmärksammad i skadeståndslagen, genom de ändringar som skedde 1975. Enligt vad som framgår av förarbetena är avsikten att förluster till följd av personskada, vilka ligger på gränsen mellan ekonomiska och ideella, särskilt förlusten av fritid, skall kunna ersättas som "olägenheter" (se prop 1975:12 s 110 ff, 147 ff). Man kan dock knappast dra några mer vittgående slutsatser härav för bedömningen av de fall som nu är aktuella.

Enligt utredningens mening bör även vid dröjsmål privatperson som köpare kunna erhålla skadestånd för sådana förluster som nyss nämndes, exempelvis för att han till följd av dröjsmål nödgats utföra ett obekvämt arbete i stället för att begagna en hushållsmaskin, eller för att han gått miste om en del av den dagliga fritiden, eller för att han inte kunnat begagna en segelbåt under seglingssäsongen. Visserligen har han i dessa situationer inte gjort någon ekonomisk förlust i den meningen, att hans förmögenhetsställning är sämre än den skulle ha varit om godset avlämnats i tid. Eftersom emellertid privatpersoner i betydande utsträckning köper varor just för att tillgodose fritidsintressen och för att bespara sig obekvämt arbete, kan intrång i sådant intresse anses ha direkt ekonomisk betydelse. Enligt utredningens

mening bör alltså skadestånd för följdförlust kunna utgå i sådana fall. En annan sak är att rätten till sådan ersättning inte är skyddad enligt konsumentköplagens tvingande regler (jfr 6 § konsumentköplagen).

Vid beräkningen av sådan ersättning som nu har nämnts torde det vara nödvändigt att använda schabloner, såsom för övrigt sker vid beräkning av s k stilleståndsersättning enligt utomobligatoriska regler. Möjligt vore visserligen att ersättningen till den som fått sin semester spolierad skulle beräknas exempelvis till ett belopp motsvarande den arbetsinkomst som han skulle förlora om han, i stället för den semester av vilken han inte kunnat dra nöje, avstod från att arbeta under motsvarande tid. En sådan beräkningsmetod skulle emellertid kunna leda till stora skillnader i ersättningsbeloppen beroende på inkomsten hos den som har gått miste om semester. Ämnet torde kunna uppmärksammas av konsumentombudsmannen vid förhandlingar om standardavtal för konsumentköp.

6.5.5 *Köparens dröjsmål med betalningen*

Liksom vid säljarens dröjsmål bör enligt utredningens mening i fråga om köparens dröjsmål med betalningen uttryckligen sägas, att det skadestånd som säljaren erhåller omfattar ersättning för direkt förlust, utlägg och följdförlust.

Den formella överensstämmelsen i uppbyggnaden mellan reglerna om beräkning av skadestånd vid säljarens resp köparens dröjsmål gör det möjligt att låta vissa sakliga olikheter i skadeståndets beräkning mellan de båda fallen komma till direkt uttryck. Det har tidigare (avsnittet 6.2.2) framhållits, att i praktiken säljaren vid köparens dröjsmål har tre handlingsmöjligheter, samt att en strävan med de föreslagna reglerna har varit att harmonisera dessa. Vad som skall diskuteras nu är sålunda den situation att säljaren har valt att häva köpet och kräva skadestånd.

Vid köparens dröjsmål, liksom vid säljarens dröjsmål, bör man skilja mellan olika typer av gods. En viktig grupp är varor som är allmänt tillgängliga på marknader där prisfluktuationer är vanliga, t ex spannmål, kaffe och råvaror. För dessa kan man räkna med att prisfluktuationerna – i någon mån också transportkostnader – har avgörande betydelse för den skadelidande säljarens förlust. Parallellen mellan säljarens och köparens situationer är klar. Den regel som nu finns i 30 § andra stycket torde främst ta sikte på sådant gods. För verkstadsindustrins produkter påverkas säljarens förlust bl a av om han har varorna färdiga vid försäljningen eller om han skall tillverka dem för köparen. Vidare kan emellertid, när köpet inte avser varor som köps och säljs på sätt som nu nämnts, säljarens förlust påverkas av hans möjligheter att avsätta sin produktion på marknaden. Vanligen kan man utgå från att säljarens produktionskapacitet överstiger vad han kan sälja. Häver han då ett köp på grund av köparens dröjsmål med betalningen och avsätter det en gång sålda godset ännu en gång, går han miste om en försäljningsmöjlighet. Detta medför att han inte blir tillfullo ersatt för sin förlust om han får skadestånd blott med skillnaden mellan priset vid det hävda köpet och priset vid täckningsförsäljningen. Hänsyn måste tas härtill vid skadeståndsberäkningen, och så har för övrigt skett i rättspraxis rörande tillämpningen av köplagen (jfr NJA 1915 s 508, 1917 s 109, 1920

s 248 och 1953 s 14, vilka omnämns i avsnittet 2.11.1).

Vad beträffar konsumenttransaktioner har man att ta hänsyn till att de fall där köparen kan komma i dröjsmål med betalningen ofta är avbetalningsköp. Påföljderna av köparens kontraktsbrott och säljarens hävning bestäms då inte av allmänna grundsatser om beräkning av skadestånd vid köparens dröjsmål utan av reglerna om avräkning i avbetalningsköplagen. För framtiden kommer sannolikt särskilda regler om konsumentkredit att bli bestämmande. Det kan emellertid också förekomma att köparen har beställt gods som skall tillverkas för hans räkning och han skall fullgöra viss betalning i förskott men underlåter att göra detta och säljaren häver. För sådana fall kan ofta tillämpas vad som nyss antyddes om köp av verkstadsindustrins produkter.

Utredningen anser att den primära regeln om skadeståndsberäkningen vid dröjsmål med betalningen bör baseras på *täckningsförsäljning*. Den säljare som nödgas häva köpet när köparen inte betalar antas sälja det på nytt. Detta är vanligen ett sätt att hålla den ersättningsgilla förlusten nere. I allmänhet är säljaren den som på grund av sin försäljningsorganisation har de bästa förutsättningarna för att framgångsrikt avsätta godset på nytt. Täckningsförsäljning är särskilt viktig vid varor som snabbt försämras eller som är utsatta för prisfall om försäljningen fördröjs. Hänsyn måste givetvis också tas till annat än prisutvecklingen, t ex lagringskostnader. Det bör emellertid erinras om att säljaren enligt förslaget skall ha möjlighet att låta sälja godset för köparens räkning, om denne vägrar att ta mot det och inte heller förfogar över det efter uppmaning, samt utkräva priset.

Regeln om täckningsförsäljning är avsedd att tillämpas främst på varor som allmänt säljs och köps till priser som bestäms av marknadsläget och transportkostnaderna. Såtillvida föreligger en överensstämmelse med motsvarande regel för säljarens dröjsmål. Det finns emellertid en risk – som inte torde ha full motsvarighet när köparen gör täckningsköp – att säljaren utför täckningsförsäljningen till ett oförmånligt pris för att enklast möjligt bli av med godset, i förlitan på att han enligt skadeståndsreglerna är berättigad till skadestånd för skillnaden mellan det avtalade priset och det pris som han kan uppnå vid täckningsförsäljningen. Som skydd häremot har man ibland förordat att täckningsförsäljning normalt skall ske på offentlig auktion, utifrån antagandet att sådan försäljning erbjuder en garanti mot att godset säljs till underpris. Såsom närmare skall utvecklas för ett likartat fall, nämligen att säljaren säljer godset för köparens räkning när denne vägrar att motta det, torde emellertid detta antagande under nuvarande förhållanden ofta inte överensstämma med verkligheten (se avsnittet 7.1.34). Utredningen anser det vara av vikt att det ställs krav på omsorg från säljarens sida vid företagande av täckningsförsäljning, och detta krav på omsorg kan inte anses automatiskt uppfyllt genom att försäljningen sker på offentlig auktion.

Det är emellertid inte möjligt att exakt beskriva hur mycket av omsorg som man bör fordra av säljaren. Särskilt när godset har sänts till köparen och säljaren inte har någon egen representant på den ort där betalning skall ske, måste hänsyn tas till de praktiska svårigheterna att snabbt genomföra en täckningsförsäljning. Stundom kan det vara nödvändigt att sända godset tillbaka till säljaren. Vid bedömningen av vad som är skäligt får avsevärt avseende fästas vid god affärssed inom området. Frågan skall ytterligare

behandlas i specialmotiveringen (avsnittet 7.1.30 vid anmärkningarna till 30 § tredje stycket köplagen).

Liksom motsvarande regel om säljarens dröjsmål bör nu ifrågavarande regel kompletteras med en regel om *abstrakt skadeståndsberäkning*. En sådan regel finns nu i 30 § andra stycket. Utredningen föreslår även här den ändringen i förhållande till gällande rätt, att det vid tiden för hävningen gängse priset skall läggas till grund, inte såsom nu gäller priset vid den tid då dröjsmålet inträdde. Detta innebär att om priset har fallit efter sistnämnda tidpunkt, skadeståndet ökar, medan om priset har stigit skadeståndet minskar i motsvarande mån (eller eventuellt helt bortfaller, nämligen om priset vid hävningstiden skulle uppgå till eller överstiga det avtalade priset). Skälen härtill är väsentligen desamma som för motsvarande regel vid säljarens dröjsmål, och det kan hänvisas till vad som har anförts om denna (avsnittet 6.5.4).

De regler som nu har diskuterats utgår från att köpet avsåg gods som säljaren hade tillgängligt och för vilket det fanns en marknad. Förhållandena ställer sig inte lika om godset exempelvis är ett halvfabrikat som inte kan säljas till andra än den köpare som har köpt det, eller om det eljest *saknas avsättningsmöjligheter*.

Utredningen har övervägt att införa en regel för nu nämnda fall men inte funnit det nödvändigt att belasta lagtexten därmed. Det bör vara möjligt att genom en analogi till regeln om täckningsförsäljning komma till ett resultat. I sådana fall som nyss angavs bör skadeståndet beräknas till skillnaden mellan det avtalade priset och det värde som kan utvinnas ur godset på annat sätt än genom försäljning. Om exempelvis tillverkaren av pappersmassa hävt ett köp av massa på grund av köparens dröjsmål och använder massan i sitt eget pappersbruk, bör ersättning för direkt förlust beräknas efter det värde som massan kan anses ha vid papperstillverkning. I många fall blir detta detsamma som marknadspriset för massa, men hänsyn kan behöva tas till besparade transportkostnader o dyl. Andra liknande fall är att säljaren använder godset i sin rörelse, hyr ut det eller eljest skaffar sig avkastning därav. Till det fall att godset vid hävningen inte är färdigställt och säljaren avbryter tillverkningen skall utredningen återkomma senare i detta avsnitt.

Det fordras emellertid också en regel om rätt för säljaren att erhålla ersättning för *förlorad vinst* i stället för ersättning baserad på täckningsförsäljning. En sådan regel har större räckvidd när säljaren häver vid köparens dröjsmål med betalning än motsvarande regel vid säljarens dröjsmål med avlämnande.

I första hand tänker utredningen på den situationen att säljaren har *grundad anledning att inte sälja godset på nytt*. Detta utgör en motsvarighet till den regel som utredningen vill föreslå för säljarens dröjsmål. Det finns dock en betydande praktisk skillnad, som bör komma till uttryck. En säljare kan praktiskt taget alltid sälja sålt gods på nytt, om han blott sänker priset tillräckligt. Tar man ytterligare hänsyn till möjligheten att – såsom nyss nämndes – säljaren kan använda godset på annat sätt än genom att sälja det, framstår detta ändå tydligare.

Det kan otvivelaktigt tänkas fall där sådant förfarande som nu har nämnts

är den enda utväg som står säljaren till buds efter hävning, och i dessa bör han också vara berättigad till ersättning enligt huvudregeln. Det kan emellertid också förekomma fall där säljaren har andra utvägar, vilka leder till en för köparen förmånligare skadeståndsberäkning och vilka säljaren därför bör begagna, i enlighet med den allmänna principen att säljaren bör söka begränsa sin förlust. Ett sådant fall är att säljaren ännu inte har förvärvat det gods varmed han skulle ha fullgjort köpet och att det är ekonomiskt fördelaktigare att avstå från förvärvstransaktionen och kräva ersättning för vinsten. Ett liknande fall är att förvärvstransaktionen visserligen är avtalad men att säljaren kan avbeställa godset utan att bli ersättningsskyldig eller med begränsad ersättningskyldighet (jfr avsnittet 6.6 om rätt till avbeställning). I de fall som nu har nämnts föreligger alltså en kombination av två omständigheter, nämligen att säljaren har svårigheter att avsätta godset på nytt till rimligt pris, och att han kan nedbringa sin förlust genom att i stället inhibera förvärvstransaktionen. För sådana fall bör enligt utredningens mening säljaren erhålla ersättning baserad på den vinst som han går miste om genom att han häver köpet.

Fall kan också tänkas där en säljare visserligen innehar godset men likväl inte bör göra en täckningsförsäljning. Ett sådant fall är att köpet avsåg varor på vilka efterfrågan fluktuerar starkt med säsongen. Det kan då vara olämpligt att sälja godset vid en tidpunkt då priset står lågt i stället för att behålla det till en tidpunkt då priset åter kan väntas stiga. Kan man säkert påräkna bättre utbyte genom att behålla godset – trots de extra kostnader för lagring o dyl som säljaren ådrar sig – bör säljaren inte vara berättigad att sälja godset med stor förlust utan han bör i stället erhålla ersättning beräknad efter den förlorade vinsten (samt extra kostnader). Vid bedömningen huruvida säljaren skall vara skyldig att underlåta täckningsförsäljning bör hänsyn också tas till hans likviditetssituation.

Vad som har anförts nu kan sammanfattas sålunda, att om en säljare kan nedbringa sin förlust genom att underlåta att göra en täckningsförsäljning, han också bör ha viss skyldighet därtill. Vid bedömningen av säljarens skyldighet får hänsyn tas till vad som anfördes i avsnittet 6.5.2 om de krav som man kan ställa på den som är berättigad till skadestånd. Inte minst bör beaktas att täckningsförsäljning är den utväg som lagtexten i första hand utvisar för att fixera säljarens förlust, och att den som väljer denna utväg endast i undantagsfall bör lida nackdel i skadeståndshänseende.

Enligt utredningens mening bör också säljaren bli berättigad till ersättning för förlorad vinst om han *genom ny försäljning går miste om den vinst som han har kunnat göra*. Härmed åsyftas det tidigare nämnda förhållandet, att en säljare ofta har begränsad möjlighet till avsättning för sina varor, samtidigt som hans produktionskapacitet inte är till fullo utnyttjad. En liknande situation är att säljaren kan från tillverkare och grossister förvärva i det närmaste obegränsade kvantiteter av de varor som han saluför. Enligt utredningens mening bör emellertid inte en säljare ha full frihet att avgöra, huruvida han vill kräva ersättning baserad på vinst eller ersättning baserad på täckningsförsäljning.

Förutsättningarna för ersättning för förlorad vinst föreslås i lagtexten utformas så att säljaren hade grundad anledning att inte sälja godset på nytt eller att han genom ny försäljning går miste om vinst som han annars

kunnat göra. Utredningen skall i specialmotiveringen närmare diskutera, under vilka förutsättningar säljaren skall ha ersättning för förlorad vinst samt hur denna ersättning skall beräknas (avsnittet 7.1.30 vid anmärkningarna till 30 § tredje stycket köplagen).

Utredningen har övervägt att införa en uttrycklig regel för det fallet att *säljaren skall tillverka gods för köparens räkning* men hävning sker innan tillverkningen är påbörjad eller slutförd. Utredningen har emellertid funnit att en sådan bestämmelse inte erfordras. Den allmänna bestämmelsen om ersättning för förlorad vinst kan nämligen tillämpas i denna situation. Vissa liknande fall skall enligt förslaget bedömas enligt den nya regeln om avbeställning (jfr avsnitten 6.6 och 7.1.37). Nu avses fall där säljaren har hävt på grund av kontraktsbrott (eventuellt anteciperat kontraktsbrott) och skadeståndet i princip skall beräknas enligt regler som gäller för köparens dröjsmål med betalningen. Om det kan antas, att den ersättningsgilla förlusten blir mindre om tillverkningen avbryts (eller inte påbörjas), torde säljaren i allmänhet vara skyldig därtill. Givetvis bör säljaren här som eljest ha ett visst utrymme för att välja vad som synes honom mest lämpligt, och en missbedömning bör inte läggas honom till last om han hade goda skäl för sitt beslut. Men i de fall där det är klart att förlusten blir mindre om tillverkningen avbryts, bör säljaren vara skyldig därtill. Någon möjlighet till täckningsförsäljning finns sällan i sådant fall, och skadeståndet bör då gå ut på att ersätta säljaren för den vinst som han skulle ha gjort om tillverkningen hade fullbordats och köparen erlagt det avtalade priset. Skadeståndet bör beräknas efter skillnaden mellan det pris som köparen har utfäst att erlägga och de kostnader som säljaren besparar sig genom att ställa in tillverkningen. Man tillämpar då vad som kan benämnas en "subtraktionsmetod".

De kostnader som säljaren besparar sig framgår vanligen genom en beräkning av dels den nytta som han kan erhålla av vad han redan har tillverkat eller förvärvat, t ex genom att använda inköpt material för annan tillverkning, dels kostnader som han kan spara genom att tillverkningen avbryts. Vid bedömningen av vad säljaren är skyldig att göra för att utnyttja material m m och nedbringa kostnaderna får man givetvis ta hänsyn till hans lagliga skyldigheter (han kan t ex vara hindrad att avskeda eller permittera arbetskraft som blir onyttig) men även till vad som får anses vara god sed i förevarande förhållanden. En fråga som emellertid inte direkt beror härav är om säljaren endast behöver göra avdrag för inhiberade särkostnader eller om han även är skyldig att göra avdrag för andel i samkostnader. Några avgöranden i refererad svensk rättspraxis som klart belyser denna fråga torde inte finnas.[1] Enligt utredningens mening kan man inte uppställa någon generell regel härom, utan bedömningen får ske efter omständigheterna. Avgörande bör vara, om det föreligger tillräckliga skäl för att anta, att säljaren genom att inställa tillverkningen har besparat sig även andel i samkostnader. Detta kan bero av flera olika omständigheter, bl a av om säljaren hade möjlighet att begränsa även annat än särkostnader, av de möjligheter han hade att i stället för den inhiberade tillverkningen utföra annan, osv.[2]

De nu diskuterade reglerna om ersättning för direkt förlust vid köparens dröjsmål avser endast det fall att köpet hävs på grund av köparens kontraktsbrott. När *köpet inte hävs* torde ingen ersättning för direkt förlust kunna

[1] Jfr ur skiljedomspraxis ND 1959 s 333 och 1960 s 420.

[2] Jfr Preben Lyngsö, Afbestillingsret (Khvn 1971) s 319 ff.

utgå enligt köplagens skadeståndsregler. Säljarens ersättning för direkt förlust består nämligen i att han erhåller ränta enligt räntelagen (eller enligt särskilda avtalsvillkor om ränta). Räntelagen utgår från att som huvudregel ersättning inte skall utgå för att den ränta som en borgenär förlorar är högre än dröjsmålsräntan (se prop 1975:102 s 96 ff). Visserligen kan vissa undantag från denna princip förekomma (jfr a st). Dessa torde dock böra klassificeras som ersättning för följdförlust.

Ersättning för *utlägg* bör vid köparens dröjsmål utgå efter i stort sett samma principer som gäller för säljarens dröjsmål (avsnittet 6.5.4). Frågan skall behandlas närmare i specialmotiveringen (avsnittet 7.1.30 vid anmärkningarna till 30 § tredje stycket köplagen).

Följdförlust bör i princip kunna ersättas även vid köparens dröjsmål, liksom vid säljarens dröjsmål, men i praktiken får följdförlust en helt annan karaktär.

När säljaren får ersättning för direkt förlust enligt huvudregeln, dvs på grundval av en täckningsförsäljning eller enligt regeln om abstrakt skadeståndsberäkning, har han vanligen inte ådragit sig ersättningsbar följdförlust. Om priset för täckningsförsäljningen betalas senare än priset för det hävda köpet, kan han visserligen göra en ränteförlust, men denna kan i allmänhet tas med i beräkningen av prisen för de båda försäljningarna, och den kommer därigenom med vid beräkningen av den direkta förlusten.

Om säljaren i stället för att sälja godset till tredje man genom täckningsförsäljning använder det i sin rörelse, erhåller han likaledes täckning för hela sin förlust. Det förutsätts då, såsom tidigare har sagts, att ersättningen beräknas efter skillnaden mellan det avtalade priset och det värde som godset antas få för honom. På samma sätt erhåller säljaren ersättning för hela sin förlust om skadeståndet beräknas efter den förlorade vinsten.

Undantagsvis bör emellertid enligt utredningens mening säljaren kunna erhålla ersättning för följdförlust även när han erhåller ersättning för direkt förlust. Såsom nyss antyddes anses ränteförluster någon gång kunna ersättas genom skadestånd. Om säljaren kan göra täckningsförsäljning och erhåller skadestånd beräknad efter denna, bör han enligt utredningens mening i undantagsfall kunna erhålla ersättning för förlorad vinst. Ämnet skall behandlas i specialmotiveringen (avsnittet 7.1.30 vid anmärkningarna till 30 § tredje stycket köplagen).

En särskild fråga är om en säljare kan få ersättning för förlust genom att han till följd av försenad betalning saknar medel att fullgöra sina egna förpliktelser. Han kan exempelvis få egendom utmätt, eller han kan själv ådra sig skadeståndsskyldighet genom att han inte kan fullgöra sina åtaganden. Exempel på att köpare blivit skadeståndsskyldig för sådan förlust saknas veterligen i svensk rätt.[3] Den föreslagna formuleringen är inte avsedd att utgöra ett ställningstagande i frågan om sådan ersättning kan utgå.

Såsom antyddes i avsnittet 6.5.3 har vid köparens dröjsmål *nedsättning av skadeståndet* åtskilligt mindre utrymme än vid säljarens dröjsmål. Säljarens förlust kan i praktiken inte överstiga det avtalade priset. De opåräkneligt höga skadestånd som vid säljarens dröjsmål särskilt motiverar ersättning förekommer därför inte.

Situationer kan emellertid uppstå där en nedsättning är påkallad, t ex när säljaren skall ha ersättning för sin förlorade vinst. Särskilt om säljaren har inrättat sin verksamhet så att han lider osedvanligt hög förlust vid köparens dröjsmål med betalning synes en nedsättning kunna förekomma.

[3] Jfr från norsk rätt Rt 1959 s 883, där i ett liknande fall krav på ersättning ogillades, och härtill NOU 1976:34 s 67 sp 2.

6.5.6 *Felaktigt gods*

45 § köplagen innehåller för närvarande, beträffande det skadestånd som skall tillkomma köparen när gods är felaktigt, endast en hänvisning till 25 §, dvs bestämmelsen om abstrakt skadeståndsberäkning vid säljarens dröjsmål. Utredningen vill föreslå en fylligare formulering, som bättre skall klargöra hur skadeståndet skall beräknas. Det kan erinras om att enligt förslaget fullt skadestånd, inkluderande ersättning för följdförlust, skall utgå endast under särskilda förutsättningar (avsnittet 6.4.3). Reglerna om skadeståndsberäkningen när godset är felaktigt bör byggas upp på samma sätt som vad i det föregående föreslagits i fråga om skadestånd vid dröjsmål.

Möjligheten till ersättning för *direkt förlust* har särskild betydelse genom att sådan ersättning föreslås utgå, närhelst gods är behäftat med fel och säljaren är näringsidkare. Undantag görs dock, såsom framgått, för fall av force majeure (avsnittet 6.4.3).

För det fall att köparen *häver köpet* på grund av felet, är det naturligt att samma principer tillämpas som vid säljarens dröjsmål. Trots den formella överensstämmelsen kan dock praktiska olikheter i tillämpningen uppstå. Regeln om säljarens dröjsmål avser huvudsakligen det fall att hävning sker innan godset har kommit köparen till handa. Blott mer undantagsvis förekommer att köparen, när godset levereras alltför sent, då finner att han är berättigad att häva och utövar denna rätt. Vid fel i godset är det mycket vanligare att hävning sker först efter det att godset har kommit köparen till handa samt han har upptäckt felet.

Eftersom enligt förslaget tidpunkten för hävning är utslagsgivande för beräkningen av skadeståndet vid abstrakt skadeståndsberäkning (se den utförliga motiveringen härför i avsnittet 6.5.4), kommer en förskjutning av tiden för hävning också att medföra en förskjutning i resultatet av den abstrakta skadeståndsberäkningen. Det kan för övrigt anmärkas, att inte minst vid fel i godset det leder till rimligare resultat att lägga denna tidpunkt till grund än den som utpekas av nu gällande regel, dvs tidpunkten då säljaren borde ha avlämnat godset.[1] Om köparen utövar rätten att kräva att säljaren skall avhjälpa fel eller avlämna felfritt gods, men detta inte leder till resultat, kan tiden då hävning sker förskjutas. Även detta inverkar på skadeståndsberäkningen enligt den föreslagna regeln.

Utredningen vill vidare beträffande fel i godset, i motsats till säljarens dröjsmål, föreslå en särskild regel om beräkningen av ersättning för *direkt förlust när köparen inte häver köpet*. Regeln utgår från antagandet, att avhjälpande av fel genom säljarens försorg och på dennes bekostnad kan anses likvärdigt med ersättning för direkt förlust, eller med andra ord att då ingen direkt förlust uppstår. Det antas därvid att avhjälpandet resulterar i att godset blir felfritt. Skulle efter avhjälpande någon defekt kvarstå, blir köparen berättigad till ersättning för denna efter samma regel som gäller för direkt förlust i allmänhet. Även leverans av felfritt gods kan anses likvärdig med ersättning för direkt förlust. En annan sak är att köparen kan vara berättigad till ersättning för utlägg, även om avhjälpande sker eller felfritt gods levereras, och att även utlägg ersätts i samma omfattning som direkt förlust.

Ersättningen för direkt förlust när köpet inte hävs bör enligt utredningens mening motsvara skillnaden mellan vad godset skulle ha varit värt för köparen i felfritt skick och dess värde när det är felaktigt. Denna regel tar

[1] Även enligt gällande rätt anses emellertid hänvisningen till 25 § i 45 § inte utesluta, att till grund för den abstrakta skadeståndsberäkningen vid hävning på grund av fel läggs en annan tidpunkt än den 25 § anvisar, se NJA II 1906 nr 1 s 50 (högsta domstolen) samt Almén § 45 vid n 9 f.

bl a sikte på fall där godset är behäftat med ett fel som måste avhjälpas för att det skall bli dugligt att använda (jfr avsnittet 6.4.3). Skillnaden mellan godsets värde i felfritt och felaktigt skick får, under förutsättning att felet kan avhjälpas till rimlig kostnad, beräknas till den skäliga kostnaden för sådant avhjälpande. Vid prisfluktuationer bör man beräkna vad felfri vara skulle ha varit värd för köparen och vad den felaktiga är värd. Om säljaren i stället för prima kvalitet har levererat sekunda kvalitet och såväl prima som sekunda kvalitet har stigit i pris, får man beräkna skillnaden i pris mellan de båda kvaliteterna för den inköpta kvantiteten. Utredningen skall i specialmotiveringen ytterligare diskutera hur regeln kan tillämpas (avsnittet 7.1.45 vid anmärkningarna till 45 § andra stycket köplagen).

Beträffande *utlägg* kan hänvisas till vad som har sagts härom i det föregående (avsnittet 6.5.4) samt till specialmotiveringen (avsnittet 7.1.45 vid anmärkningarna till 45 § andra stycket köplagen).

Beträffande ersättning för *följdförlust* kan likaledes hänvisas till vad som har anförts i avsnittet 6.5.4 samt till specialmotiveringen (avsnittet 7.1.45). Möjligheterna att genom hävning och täckningsköp förekomma följdförluster torde emellertid ofta vara mindre vid fel än vid dröjsmål. Om exempelvis råmaterial som levereras till en tillverkare är behäftat med fel som påverkar den slutliga produkten, upptäcks ofta inte felet förrän efter en tid, kanske inte förrän produkten har levererats till de slutliga köparna, och tillverkaren kan lida förlust härigenom som inte påverkas av möjlighet till täckningsköp.

Även vid fel i godset bör, enligt utredningens mening, möjlighet finnas till nedsättning av skadeståndet enligt samma grunder som eljest. Det kan hänvisas till vad som har anförts härom i avsnittet 6.5.3.

6.6 Avbeställning

Köplagen innehåller för närvarande inte några regler om avbeställning, bortsett från att stadgandet om öppet köp (60 §) kan sägas tangera detta ämne. Utredningen anser emellertid att ämnet har den vikt att det inte kan förbigås vid en revision av köplagen.[1] Enighet har rått mellan de nordiska kommittéerna om att denna fråga bör behandlas i detta sammanhang.

En första fråga blir då, vilka *avbeställningssituationer* som bör regleras i köplagen. Lagen (1971:238) om hemförsäljning m m kan anses reglera ett speciellt fall av avbeställning, genom att denna lag ger konsument rätt att under särskilda förutsättningar frånträda ett redan ingånget avtal. Hemförsäljningskommittén (Ju 1973:10) arbetar för närvarande med en revision och utvidgning av hemförsäljningslagen. Utredningen anser det inte lämpligt att nu föreslå regler som kan beröra området för vad hemförsäljningskommittén sysslar med. Härtill kommer att sådana regler troligen borde ha sin plats i konsumentköplagen, och av skäl som har berörts tidigare (avsnittet 5.6.2) vill utredningen inte föreslå några sakliga ändringar i denna lag.

Utredningen anser sig därför inte böra ta upp exempelvis frågan om en köpare av bil, som inte vill fullfölja sitt köp, generellt skall ha möjlighet att undgå att ersätta säljaren den förlust som denne kan göra genom att

[1] Se om avbeställning Preben Lyngsö, Afbestillingsret (Khvn 1971) och Brita Sundberg-Weitman, Avbeställningsrätt, SvJT 1975 s 241 ff.

avtalet inte fullgörs. Inte heller vill utredningen ta upp frågan om en köpare som av skilsmässa eller annan s k "social force majeure" inte har behov av en köpt men inte levererad vara skall ha rätt frånträda avtalet. Utredningen anser även att den avtalsrättsliga regeln om öppet köp som för närvarande finns i 60 § bör utgå ur köplagen, eftersom öppet köp har sin största betydelse för konsumentköp och ämnet därför inte bör regleras på ett sätt som kan avvika från vad hemförsäljningskommittén kan komma att föreslå med hänsyn till konsumentskyddsintressena. Ett ytterligare skäl är att det är tveksamt om en avtalsrättslig regel bör ingå i köplagen.

Vad beträffar *tillverkningsavtal* ligger saken annorlunda till. Avsevärd osäkerhet råder f n om vad som skall anses gälla beträffande avbeställning av gods som skall tillverkas eller som befinner sig under tillverkning. Eftersom köplagen – vilken enligt 2 § är tillämplig på tillverkningsavtal – inte innehåller någon regel om avbeställning, och eftersom det inte heller finns några allmänna regler i annan lagstiftning eller av oskriven natur som kan åberopas, ligger den slutsatsen nära till hands att om en köpare meddelar att han avbeställer gods och alltså inte önskar erhålla och betala det, allmänna bestämmelser i köplagen blir tillämpliga. Dessa regler – som delvis har berörts i avsnittet 6.2.2 – innebär att vid köparens (anteciperade) dröjsmål säljaren kan välja mellan att häva köpet och att kräva fullgörande. I förra fallet blir han berättigad till skadestånd. Utredningen har diskuterat skadeståndets beräkning i avsnittet 6.5.5. I senare fallet, dvs om säljaren väljer att kräva fullgörande, är han såvitt framgår av köplagen berättigad att fullfölja tillverkningen, även om denna inte är påbörjad, samt kräva att köparen mot erhållande av den färdiga produkten betalar priset. Skulle köparen även efter anmodan vägra att motta godset, kan säljaren sälja detta för köparens räkning med stöd av 34 §, samt utkräva skillnaden mellan priset och vad han uppnår vid försäljningen för köparens räkning. Det torde råda allmän enighet om att den utvägen att säljaren fortsätter tillverkningen och utkräver priset ofta är en olämplig avveckling av mellanhavandet. Skälen härtill har väsentligen framgått av vad som tidigare anfördes om skadeståndsberäkningen när vid köp av gods som skall tillverkas säljaren häver köpet på grund av köparens dröjsmål med betalningen (se avsnittet 6.5.5). I praktiken torde säljaren vanligen, åtminstone när det framgår att köparens beslut är definitivt, förr eller senare avstå från att tillverka en vara för vilken det uppenbarligen inte finns någon efterfrågan.

Det synes likväl vara en betänklig brist i lagen att säljaren formellt skall ha rätt att kräva fullgörande även i typiska avbeställningssituationer. Såsom nämnts tidigare har utredningen övervägt att generellt inskränka säljarens rätt att kräva fullgörande när köparen innan avlämnande har skett förklarar att han inte vill stå kvar vid köpet (avsnittet 6.2.2). Utredningen har inte funnit detta lämpligt, men därigenom kvarstår olägenheterna i tillverkningsfallen. Härtill kommer då de frågor om beräkning av ersättningen vid avbeställning som skall behandlas utförligt i det följande.

Det är emellertid inte bara av hänsyn till de individuella köparna och de påföljder som träffar dem som det bör finnas en rätt till avbeställning. Från allmänt ekonomisk synpunkt måste det betraktas som olämpligt om en tillverkning, som inte är önskad av den som har beordrat den, likväl kommer till stånd. Även om, såsom har framgått, också utan stöd av lag-

bestämmelser tillverkningen ofta inhiberas, synes inte lagreglerna böra lämna stöd för att en ekonomiskt inte önskvärd tillverkning genomförs. Utredningen anser detta vara ett viktigt skäl för att införa regler om avbeställning, och detta skäl bör också inverka på utformningen av de särskilda reglerna om ersättning vid avbeställning.[2]

Under förutsättning att avbeställning sålunda skall regleras i lagen uppstår frågan, hur vidsträckta reglerna skall vara. Såsom redan har nämnts och såsom skall framgå närmare i det följande, har avbeställningen sin största praktiska betydelse vid tillverkningsavtal av olika slag. Men även vid andra avtal kan en rätt för köparen att inhibera motpartens prestation komma i fråga. En situation som avsevärt liknar den där tillverkning skall ske för köparens räkning men inte har slutförts, uppstår när i säljarens åtagande ingår *skyldighet att transportera gods* men köparen redan innan transporten har börjat förklarar sig inte vilja erhålla godset. En svensk säljare har exempelvis till en köpare i Australien sålt gods av en typ för vilken eljest ingen efterfrågan råder i Australien. Om köparen i god tid innan transporten skall börja förklarar, att han inte önskar erhålla godset, vore det uppenbarligen – på samma sätt som när köparen vill inhibera tillverkningen av gods som skall utföras efter hans önskningar – ekonomiskt meningslöst att transportera godset till Australien och om köparen vägrar att ta mot det sälja godset enligt 34 § köplagen samt låta säljaren utkräva priset med avdrag för vad som erhållits vid försäljningen. Utredningen anser likväl inte att detta fall är av den betydelse att en särskild lagregel erfordras. Det skulle stöta på betydande svårigheter att åstadkomma en regel som passar in såväl på detta fall som det då tillverkning skall avbrytas eller inte påbörjas. I förekommande fall torde en analog tillämpning kunna komma i fråga i lämpliga delar. Utredningen har därför stannat för att regeln om avbeställning uteslutande bör avse avtal om tillverkning. Därmed avses sådana avtal som enligt vad som nämns i 2 § är att betrakta som köp (se avsnittet 7.1.2).

För att klargöra att regeln om avbeställning inte är att betrakta som en speciell tillämpning av någon eljest i lagen förekommande princip, bör den utgöra föremål för en självständig bestämmelse. Eftersom 37 § för närvarande upptar en regel om faran för godset i ett speciellt fall, vilken systematiskt närmast hör samman med den allmänna principen om faran för godset i 17 §, ligger det nära till hands att flytta fareregeln till sistnämnda bestämmelse och uppta regeln om avbeställning i det lediga rummet. Detta är sålunda utredningens förslag.

Inom gruppen *tillverkningsavtal* bör enligt utredningens mening ingen inskränkning göras av den föreslagna bestämmelsens giltighet. Även om det kan antas att denna får sin största betydelse vid avtal om tillverkning av gods med individuell karaktär, vilket är anpassat efter köparens speciella önskemål, föreslås ingen begränsning till sådana avtal. Det skulle ofta medföra stora praktiska svårigheter att dra gränsen mellan gods med individuell prägel och annat gods. Samtidigt kan en rätt till avbeställning ha sitt berättigande även när godset saknar individuell karaktär, särskilt om det skall framställas i stora kvantiteter. Om exempelvis ett företag har beställt stora kvantiteter av en vara som är modern och gångbar när beställningen sker, men som enligt vad som visar sig innan tillverkningen skall påbörjas blivit

[2] Jfr John H Barton, The Economic Basis of Damages for Breach of Contract, Journal of Legal Studies, Vol 1 (1972) s 277 ff, Richard A. Posner, Economic Analysis of Law (Boston 1972), kap 3.

omodern och osäljbar, synes samma grund finnas för att tillåta avbeställning som då det rör sig om en individuellt utformad vara. Detta gäller särskilt de ekonomiska skäl som nyss nämndes. Förslaget upptar, som redan nämnts, inte heller någon särskild regel för det fall, att köparen på grund av "social force majeure" saknar behov av vara som han har beställt. Uppenbarligen kan regeln dock vara användbar även för sådana fall, låt vara att den inte ger köparen ett så långtgående skydd som regler om "ångerfrist" o dyl gör inom sitt område.

Utredningen vill inte heller föreslå någon skillnad mellan *kommersiella köp* och *konsumenttransaktioner*. Avbeställning kan ha sitt berättigande vid båda typerna. Enligt utredningens mening bör dock konsumenttransaktioner och avtal som liknar dem ha avsevärd betydelse för bestämmelsens utformning. En regel vilken möjliggör en rimlig avveckling av tillverkningsavtal, som visar sig förfelade, bör ha särskild betydelse för konsumenter, som å ena sidan ofta saknar praktisk möjlighet att i förväg träffa avtal med för dem rimligt innehåll, å andra sidan inte heller om avbeställning skulle aktualiseras är i sådan förhandlingsposition att de kan påräkna en gynnsam behandling från säljarparten. Motsvarande gäller vid avtal mellan näringsidkare där beställaren har en underlägsen ställning. För rent kommersiella avtal har en i lagen förekommande regel om avbeställning mindre praktisk betydelse. Avbeställning måste i många mellanhavanden antas vara en angelägenhet av den vikt att det ligger nära till hands att parterna träffar avtal därom. Beträffande den funktion som en lagregel kan ha för sådana fall kan hänvisas till vad som anförts ovan (5.5.3). Utredningen vill emellertid nämna, att förebilderna för de regler som föreslås är hämtade från kommersiella förhållanden.

Utredningen föreslår inte heller såsom förutsättning, att köparen visar sig ha något särskilt *skäl för att göra avbeställningen*, t ex att han på grund av ändrade förhållanden saknar användning för godset. En sådan begränsning skulle starkt inskränka betydelsen av en avbeställningsrätt, och det kan befaras att den skulle ge upphov till svårbedömda tvister. Begränsningen skulle också stå i strid med det ekonomiska argument som har anförts, nämligen att avbeställningsrätten bör motverka att gods som beställaren inte längre önskar ha tillverkat ändå kommer att tillverkas.

Det är viktigt att skilja mellan två frågor, vilka dock har nära sammanhang med varandra, nämligen om tillverkningen skall inhiberas, och hur ersättningen till säljaren skall beräknas. Beträffande den förra frågan föreslår utredningen, att *rätten för en köpare att inhibera tillverkningen* skall förutsätta, att intet eller endast en mindre del av tillverkningen har utförts. Om mer än en mindre del av tillverkningen har utförts får det nämligen antas vara mindre förmånligt att avbryta denna. De kostnader som har lagts ned på tillverkningen blir i sådant fall ofta tillspillogivna, och den ekonomiska fördel som avbeställningsregeln avser att medföra inträder då inte. En annan sak är att det står säljaren fritt att även på ett senare stadium, om köparen skulle vägra att fullfölja avtalet, häva köpet och avbryta tillverkningen. Ersättningen kommer emellertid då inte att beräknas enligt den nu behandlade bestämmelsen utan enligt regler om skadestånd vid köparens dröjsmål med betalningen.

Enligt utredningens mening bör man också uppställa som förutsättning,

att tillverkningen kan ställas in utan väsentlig olägenhet för säljaren. Detta har såtillvida mindre praktisk betydenhet som säljaren regelbundet får kompensation för dessa olägenheter genom att ersättningen ökar. Olägenheterna drabbar därför i sista hand köparen i form av ökad ersättning till säljaren. Det kan likväl förekomma fall där ersättningen inte ger säljaren tillräcklig kompensation för att han ställer in tillverkningen. Så inträffar när kostnaderna för avbrytande blir så betydande att de skulle överstiga det avtalade priset. Det kan även finnas andra olägenheter som säljaren lider genom inställandet och för vilka han inte får tillräcklig kompensation genom ersättningen. Detta skall diskuteras i specialmotiveringen (avsnittet 7.1.37 vid anmärkningarna till 37 § första stycket köplagen).

En fråga av principiell betydelse rör den situation att säljaren visserligen kan avbryta tillverkningen men han likväl finner det *ekonomiskt fördelaktigare att fortsätta den.* Säljaren kan göra den bedömningen att om tillverkningen avbryts, det blir omöjligt för honom att tillgodogöra sig de kostnader som redan har nedlagts, medan om tillverkningen fullbordas, eventuellt med någon ändring, kostnaderna kan tillgodogöras. Här synes olika skäl göra sig gällande. Å ena sidan kan det hävdas, att om säljaren anser det vara mer fördelaktigt att färdigställa godset, detta bör ske på hans ekonomiska risk. Han får då också tillgodogöra sig den vinst som han kan uppnå därigenom. Å andra sidan får också uppmärksammas, att säljarens ekonomiska risk kan bli större, om han helt litar till den rätt till ersättning som han förvärvar mot köparen än om han väljer ett handlingssätt som gör det möjligt för honom att avsätta produkten på annat håll. Enligt utredningens mening bör avsevärd betydelse tillmätas sistnämnda synpunkt. Den risk som nu har nämnts bör således kunna betraktas som en olägenhet för säljaren. Även om det skulle visa sig att säljaren har missbedömt situationen – konjunkturen förändras exempelvis så att den färdiga produkten inte kan säljas utan måste skrotas ned – bör säljaren kunna kräva ersättning baserad på det slutliga resultatet. En förutsättning måste dock alltid vara att säljaren har goda skäl för att, trots att köparen förklarar sig inte vilja ha godset, fullfölja tillverkningen.

Emellertid bör, om köparen avbeställer men säljaren tror att det skulle vara mer förmånligt för båda parter att fullborda tillverkningen, säljaren inte ådra sig någon ekonomisk risk genom att följa avbeställningen. Hans krav på ersättning bör således inte kunna mötas av invändningen från köparen att säljaren, med de insikter som han hade, inte hade bort inhibera tillverkningen. Undantag kan möjligen tänkas för de fall där köparen är osakkunnig och säljaren sakkunnig, såsom kan vara fallet vid konsumenttransaktioner. Underlåtenhet att ta kontakt med köparen där detta utan svårighet kan ske bör, liksom i andra liknande situationer, kunna läggas säljaren till last.

Skulle säljaren vara skyldig att efterkomma en avbeställning men ändå inte göra det bör enligt utredningens mening följden inte bli att köparen får betrakta detta som ett kontraktsbrott och därför häva köpet eller göra andra påföljder av kontraktsbrott gällande. Följden bör i stället vara att ersättning beräknas som om säljaren hade handlat i enlighet med avbeställningen.

Den andra huvudfrågan rörande avbeställning är *hur ersättningen skall*

beräknas. Enligt vad som har utvecklats i avsnittet 6.5.5 bör ett skadestånd, när säljaren häver ett tillverkningsavtal på grund av köparens kontraktsbrott och inställer tillverkningen, normalt utgöra det avtalade priset med avdrag för de kostnader som säljaren besparar sig genom att avbryta tillverkningen. Detta har här karakteriserats som en subtraktionsmetod. Säljaren får med denna metod samma vinst som om avtalet hade fullgjorts (bortsett från möjligheten att sätta ned skadeståndet med stöd av den särskilda regeln därom).

En möjlighet är att vid avbeställning beräkna ersättningen med hjälp av den nämnda substraktionsmetoden. Med denna metod blir emellertid betydelsen av en avbeställningsrätt mycket ringa. Säljaren är visserligen enligt den nyss diskuterade regeln skyldig att inhibera tillverkningen, men såsom flera gånger har anförts får man räkna med att även vid köparens kontraktsbrott säljaren i praktiken häver köpet och inhiberar tillverkningen. Resultatet av avbeställningen skulle då, om subtraktionsmetoden tillämpades, inte skilja sig från det som inträder vid kontraktsbrott. Regeln vid kontraktsbrott är emellertid avsedd att lägga en stark press på köparen att fullgöra avtalet, dvs att inte avbeställa. För köparen vore det därför, även om han inte skulle önska att tillverkningen fullföljdes, ofta trots detta mer förmånligt att låta fullborda tillverkningen och betala priset än att avbeställa med skyldighet att betala ersättning enligt subtraktionsmetoden. Detta strider mot det tidigare uppställda syftet att utforma reglerna så att de inte framtvingar en ekonomiskt oförmånlig tillverkning.

Genom att erhålla ersättning enligt subtraktionsmetoden kunde säljaren under vissa omständigheter uppnå en fördel genom avbeställningen, eftersom han skulle erhålla den vinst som han skulle ha uppnått genom avtalet utan att behöva fullgöra detta, och därigenom kunna använda sina produktionsresurser för annat ändamål. En köpare med goda ekonomiska resurser och god förhandlingsposition kan visserligen ofta kompensera detta och uppnå en förmånlig uppgörelse. Men ett syfte med de föreslagna reglerna är att tillgodose de köpare som saknar sådan förhandlingsposition.

Utredningen föreslår därför i stället att ersättningen vid avbeställning skall beräknas efter en *additionsmetod,* dvs de olika posterna i säljarens förlust summeras, samtidigt som en skälighetsbedömning införs beträffande ersättningen för säljarens vinst. Detta leder i vissa fall, särskilt när avbeställningen sker innan tillverkningen har påbörjats, till en lägre ersättning än om subtraktionsmetoden tillämpas. Den ersättning som säljaren erhåller för vinst blir nämligen inte densamma, oavsett vid vilken tidpunkt avbeställningen sker, utan i stort sett blir ersättningen för vinst större ju längre tillverkningen har fortskridit. Den föreslagna regelns syfte kan därför också karakteriseras så, att säljarna inte skall kunna göra sina vinster genom att ingå avtal, som köparen kort därefter nödgas frångå, utan genom sin tillverkningsverksamhet. Givetvis måste reglerna utformas och tillämpas så, att köpare inte lättsinnigt ingår avtal i förlitan på att de genom avbeställning och tillämpning av reglerna om ersättning skall undgå oförmånliga konsekvenser av avtalen. De ersättningsregler som utredningen vill föreslå innebär emellertid – möjligen bortsett från undantagsfall där säljaren å sin sida får en fördel genom att han inte behöver fullgöra avtalet till det överenskomna priset – att köparen drabbas av betydande oförmånliga konse-

kvenser genom att först ingå ett avtal och sedan avbeställa tillverkningen.[3]

De regler som föreslås torde inte medföra större praktiska svårigheter vid beräkningen av ersättningen än de som uppstår vid tillämpning av subtraktionsmetoden. Tvärtom torde det från bevissynpunkt närmast vara en fördel att kunna utgå från de kostnader som faktiskt har uppstått, med tillägg för vinst, i stället för att söka fastställa vilka kostnader som skulle ha uppstått om tillverkningen hade fullbordats men som nu har besparats.

Utredningen föreslår sålunda, att säljaren i första hand skall ha ersättning för sina *kostnader för att ingå och fullgöra avtalet* i den mån dessa inte kan tillgodogöras på annat sätt. Bland kostnader för ingående kan exempelvis höra kostnader för att utarbeta anbud. Kostnader för tillverkningen inkluderar planläggning, inköp av material och halvfabrikat, arbetslöner m m men även andel i samkostnader för produktionen. I andra hand skall säljaren enligt vad som föreslås ha ersättning för sina kostnader till följd av avbeställningen. Exempel härpå är kostnader för att lägga om produktionen från en typ av produkt till en annan.

Säljaren skall enligt förslaget också ha rätt till skälig *ersättning för vinst*, beräknad med hänsyn till ett antal olika omständigheter. Den vinst som nu avses är inte någon redovisningsmässig vinst, baserad på bokslutet för en given period el dyl, utan en förtjänst på det aktuella kontraktet. Bland de omständigheter som särskilt bör beaktas är den tid som har förflutit mellan avtalet och avbeställningen. Om avbeställning av en tillverkning, som skall påbörjas kanske sex månader efter avtalet, sker inom en vecka eller en månad efter avtalet bör enligt utredningens mening säljaren normalt inte erhålla samma förtjänst som om avtalet hade kommit till utförande. I praktiken torde gynnade kontrahenter kunna påräkna att avbeställning godtas i sådana situationer, och en avsikt med den föreslagna regeln är såsom tidigare har framhållits att även konsumenter och andra, som inte träffar ständigt återkommande avtal och som därför inte kan påräkna särskilt gynnsam behandling, inte skall ställas sämre.

Vidare bör beaktas omfattningen av det nedlagda arbetet. Ju mer arbete som har nedlagts, för desto större del av vinsten bör säljaren erhålla ersättning. Såsom redan antytts utgår förslaget från tanken att vinsten normalt intjänas successivt. Avsikten är dock inte att beräkningen skall vara proportionell mot tiden eller mot nedlagda kostnader. En säljare som utför ett skickligt arbete och genom rationaliseringar nedbringar sina kostnader bör inte tillerkännas lägre ersättning för vinst än den som arbetar mindre effektivt. Å andra sidan bör också beaktas, att den säljare som på grund av avbeställning inte utför det arbete som har kontraherats undgår en del av det ansvar som skyldigheten att leverera en felfri produkt vid den avtalade tidpunkten medför.

Ytterligare bör hänsyn tas till möjligheten att på annat sätt göra avsedd vinst. Det föregående resonemanget har utgått från förutsättningen, att säljaren arbetar med normalt utnyttjande av produktionskapacitet, vilket innebär att bortfallet av ett särskilt avtal medför förlust men att också säljaren har viss möjlighet att kompensera sig genom att ingå andra avtal. Brister denna förutsättning får avsevärd hänsyn tas till möjligheten att på annat sätt uppnå den med avtalet avsedda vinsten. Det är givetvis mest sannolikt att köparen avbeställer i en vikande konjunktur, då leverans i enlighet med

[3] Förebilderna för den föreslagna regeln har hämtats dels från ett antal avtalsklausuler, dels från den synnerligen utförliga regleringen av avbeställning i de amerikanska "Armed Services Procurement Regulation" och "Air Force Procurement Instruction". Jfr även de i not 2 anförda arbetena.

avtalet skulle vara oförmånlig för honom. Sannolikt blir det då också svårt för säljaren att i stället för det genom avbeställningen bortfallna avtalet erhålla ett annat som ger honom motsvarande vinst. Särskilt gäller detta när det avbeställda avtalet var tecknat på villkor som var förmånliga för säljaren. Att säljaren saknar möjlighet att på annat sätt uppnå vinst bör enligt utredningens mening väga tyngre än de omständigheter som redan har nämnts, så att inte avbeställningsrätten missbrukas av köpare vid vikande konjunkturer. Om å andra sidan avbeställning sker i en för säljaren förmånlig konjunktur, så att man kan räkna med att han kan träffa andra avtal som är lika förmånliga för honom, bör ersättningen för förlorad vinst reduceras i enlighet härmed.

Vid avtal för vilka tillverkningen tar lång tid kan det vara svårt eller omöjligt att bedöma vilken den slutliga effekten av avbeställningen blir. Konjunkturen kan vara fördelaktig för säljaren vid den tidpunkt då avbeställningen sker, men av olika skäl kan det likväl vara omöjligt för honom att träffa avtal som ger motsvarande vinst innan konjunkturen vänder. Utredningen anser att i sådana fall osäkerheten bör inverka till säljarens förmån. Köparen skall inte genom sin avbeställning kunna övervältra konjunkturrisken på säljaren.

Det som nu har anförts kan sammanfattas så, att om inga särskilda konjunkturtendenser eller individuella förhållanden hos säljaren gör sig gällande, ersättningen för vinst beräknas med ledning av de omständigheter som tidigare nämndes, dvs den tid som har förflutit mellan avtalet och avbeställningen jämte omfattningen av nedlagt arbete. Där å andra sidan konjunkturer och säljarens individuella möjligheter att ingå avtal inverkar, bör dessa väga tyngre än de tidigare nämnda omständigheterna.

Skälig ersättning bör också kunna utgå för *annan förlust*. Utredningen har särskilt tänkt på sådant som inte direkt kan hänföras till någon av de nämnda posterna, t ex provision till mäklare för ingående av ersättningsavtal.

Detaljerna i den föreslagna ersättningsregeln skall utvecklas vidare i specialmotiveringen till 37 § (avsnittet 7.1.37 vid anmärkningarna till 37 § andra stycket köplagen).

6.7 Transportförhållanden

6.7.1 *Allmänt*

Såsom anmärktes redan i föregående kapitel (avsnittet 5.3), tillhör utvecklingen inom transportområdet det som måste beaktas vid lagstiftning beträffande köp. Utöver de transportformer som var aktuella vid köplagens tillkomst – huvudsakligen sjö- och järnvägstransporter – måste man nu räkna med landsvägs- och flygtransporter. Kombinerade transporter och annan integration av transportverksamheten måste också uppmärksammas. Från teknisk synpunkt har man vidare att räkna med bruket av containers m m samt med nya metoder för förmedling av information, främst telex och ADB.

Vad som nämnts berör stadgandena om avlämnande i 9–11 §§, om betalning i 16 och 71 §§, och om leveransklausuler (fob, cif etc) i 62–65 §§.

Det finns också en annan betydande skillnad mellan förhållandena vid köplagens tillkomst och de nuvarande. När köplagen tillkom saknades auktoritativa uttryck för vad som skulle förstås med leveransklausulerna fob, cif etc, och det kunde därför anses vara av särskilt värde att köplagen upptog bestämmelser därom. Numera finns bl a de av Internationella handelskammaren antagna Incoterms. Utöver de klausuler som regleras genom Incoterms och i köplagen förekommer ett stort antal med mer speciell användning.

Under dessa förhållanden måste till en början diskuteras vad köplagen bör innehålla om dessa ämnen.

6.7.2 *Avlämnande*

9–11 §§ handlar helt och 62–65 §§ till stor del om när gods skall anses avlämnat. Begreppet avlämnande är på en gång en kärnpunkt i de regler som rör transport och centralt för köplagens konstruktion av säljarens skyldigheter och för reglerna om dröjsmål. Till avlämnandet anknyter huvudregeln om farans övergång (17 §), och till den anknyter i sin tur andra regler (7, 44 §§). Köplagen innehåller inte någon definition av vad som skall anses utgöra avlämnande. För de flesta situationer anges emellertid i lagen vad som fordras för att avlämnande skall ha skett (10, 11 och 62–65 §§). Ett undantag utgör 9 §, som blott utsäger var avlämnande skall ske om intet är avtalat, inte vad som fordras för att godset därvid skall anses avlämnat.

En någorlunda fullständig reglering av frågor som rör avlämnande, med hänsyn framför allt till begreppets betydelse för transportförhållanden, skulle enligt utredningens mening innefatta följande. Det bör finnas en regel som utsäger var avlämnande skall ske, när alls intet är avtalat härom, och som sålunda anger på vem av parterna besvär och kostnader för transport ankommer. Härom finns nu en regel i 9 §. Det fordras vidare regler som utsäger vad som fordras för att avlämnande skall ha skett i ett antal olika situationer. En sådan situation är att avlämnande sker hos säljaren, vare sig detta beror på att lagens regel i 9 § är tillämplig eller på att avlämnande hos säljaren är avtalat, utan att det dock har preciserats vad som fordras för avlämnande. Såsom nyss nämndes saknas nu en regel härom. En annan situation är att det har avtalats att säljaren skall sända godset till köparen, utan att det avtalats vad som fordras för avlämnande. Härom finns regler i 10 och 11 §§. Vidare kan det vara önskvärt att det finns regler om avlämnande på köparens ort eller eljest vid framkomsten av gods. Köplagen innehåller en antydan härom i 65 § (om klausulen "fritt levererat"), men regeln är mycket ofullständig. Det synes vidare önskvärt att lagen upptar en regel om avlämnande när gods befinner sig i tredje mans vård och inte skall transporteras i omedelbar anslutning till köpet. Beroende på den utsträckning i vilken köplagen skall reglera leveransklausulerna (se härom avsnittet 6.7.3) fordras slutligen bestämmelser om hur avlämnande sker enligt dessa olika klausuler. För närvarande finns såsom nämnts stadganden härom i 62–65 §§.

Utredningen finner det möjligt att tillgodose dessa principiella önskemål, i den mån de inte redan är uppfyllda genom lagens regler, i följande ut-

sträckning. En närmare bestämning av vad som skall fordras för avlämnande hos säljaren infogas som ett andra stycke i 9 §. Genom att sammanföra de bestämmelser som nu upptas i 10 och 11 §§ till en paragraf, bereds utrymme för en regel om avlämnande av gods som befinner sig i tredje mans besittning. Utredningen har däremot inte ansett det möjligt att ge en bestämning av vad som fordras för avlämnande när detta efter transport skall ske på bestämmelseorten, eftersom förhållandena är alltför växlande. Detta skall motiveras vid behandlingen av 65 § (avsnittet 7.1.65).

Viss tvekan råder f n också om förhållandet mellan å ena sidan 10 och 63 §§, å andra sidan dessa båda bestämmelser och 65 §. Även detta fordrar en viss omredigering. Detaljerna skall behandlas i specialmotiveringen (avsnittet 7.1.10 vid rubriken samt avsnitten 7.1.63 och 7.1.65).

6.7.3 *Leveransklausulerna*

Det får anses tveksamt om köplagen under nuvarande förhållanden bör innehålla regler om innebörden i leveransklausulerna fob, cif etc. Vid de överläggningar som utredningen har haft dels med de andra nordiska kommittéerna, dels med företrädare för affärslivet, har delade meningar visat sig. Å ena sidan framhålls att man vid tvekan om vad som skall förstås med dessa termer knappast vänder sig till köplagen för att få ledning. På ett område där transportteknikens utveckling och kommersiell praxis är utslagsgivande och även förändras snabbt, bör inte en köplag söka vare sig ta ställning till olika lösningar eller leda utvecklingen. Å andra sidan anses det likväl av många vara värdefullt att bestämmelser om leveransklausuler infogas i sitt systematiska sammanhang i köplagen. Det anses också ha ett visst pedagogiskt värde att köplagen utvisar något om klausulernas betydelse.

Utredningen har kommit till den uppfattningen att den lämpligaste lösningen är att i köplagen ta upp vissa mycket allmänna regler om leveransklausulerna. Dessa regler skall söka tillgodose de nyss nämnda systematiska och pedagogiska skälen. Ett syfte blir därför att ange reglernas innehåll i de termer som i övrigt begagnas i köplagen, så att sammanhanget mellan klausulerna och lagens regler framgår. Ett bidragande syfte är att söka uppmuntra bruket av uttryck som till sin innebörd är helt klara framför uttryck som används i skiftande betydelse (se särskilt om uttrycken "fritt levererat" resp. "fritt" i avsnittet 7.1.65). Däremot är syftet inte att ta ställning i kontroversiella frågor om tolkningen av klausulerna. De föreslagna reglerna blir därigenom väsentligen neutrala i förhållande till dessa frågor, dvs de bör kunna tillämpas hur man än bedömer dem. Därvid får viss hänsyn tas till olikheterna mellan å ena sidan svenska och skandinaviska förhållanden, å andra sidan rent internationella förhållanden. I den mån de föreslagna reglerna innehåller preciseringar – sådana kan inte helt undgås, och detta är inte heller önskvärt om reglerna skall fylla någon funktion – har således skandinaviska förhållanden beaktats mer än internationella.

Med denna utgångspunkt finns enligt utredningens mening inte tillräckligt skäl att ta upp andra klausuler än dem som för närvarande är behandlade i köplagen, exempelvis inte "ex works", "fas" eller "delivered at frontier".

6.7.4 *Avlämnande vid distansköp*

Såsom köplagens huvudstadgande om distansköp kan betraktas 10 §, som handlar om säljarens förpliktelser när godset skall försändas från en ort till en annan för att där mottas av köparen. Enligt nuvarande lydelse är godset att anse som avlämnat då det har omhändertagits av någon som åtagit sig dess forslande från den ort, varifrån försändandet bör ske, eller så framt det skall avsändas med fartyg, då det är bragt innanför dess sida. Stadgandet aktualiserar några av de viktigaste frågorna om behandling av transporter enligt köplagen.

Enligt utredningens mening bör man i princip behålla den nuvarande huvudregeln, nämligen att godset är avlämnat när det har tagits om hand av någon som har åtagit sig dess transport från avsändningsorten. Detaljerna skall diskuteras i specialmotiveringen (avsnittet 7.1.10 vid anmärkningarna till 10 § första stycket köplagen). Tvekan kan emellertid råda om de fall då *i transporten ingår en sjötransport*. Enligt den nuvarande lydelsen tillämpas huvudregeln om före sjötransporten förekommer en landtransport. Även denna landtransport går således på köparens risk. Om däremot godset skall avsändas med fartyg från säljarens ort, är det att betrakta som avlämnat först när det kommit innanför fartygets sida. Denna senare del av regeln torde inte motsvara nutida förhållanden, genom att kombinerade transporter av olika slag har blivit vanliga och genom att trafiken med s k containers har medfört ändringar i tekniken. Utredningen anser, i enlighet med vad som anfördes tidigare, att regeln lika väl som andra bestämmelser som rör transporter bör utformas så, att tillämpningen kan anpassas efter de praktiska rutinerna. Därvid bör hänsyn tas till att bestämmelserna såsom tidigare har nämnts särskilt bör kunna tillämpas vid köp inom de nordiska länderna.

Huvudregeln, att godset är avlämnat när det tagits om hand av den som har åtagit sig transporten från avsändningsorten, passar enligt utredningens mening väl in på fall där *sjötransporten föregås av en landtransport*. Man kan tänka på sådana fall som att gods skall transporteras från en ort i Sverige till Finland och att större delen av transporten sker med järnväg eller lastbil men att också en transport över Ålands hav ingår. Liknande kan vara fallet om gods har sålts av en svensk säljare till en köpare i Danmark och skall transporteras över Öresund. I sådant fall synes det lämpligt att avlämnande anses ha skett på samma sätt som om transporten i sin helhet hade utgjort en landtransport.

Motsvarande bör emellertid enligt utredningens mening gälla i många fall där sjötransporten utgör huvuddelen av transporten. Om godset skall fraktas av ett åkeriföretag från tillverkningsorten till en hamn varifrån det skall skeppas, är det – under förutsättning att parterna inte har begagnat någon av de sedvanliga leveransklausulerna – rimligt att hålla fast vid den nuvarande regeln. Detta gäller särskilt om godset lastas i en container vid fabriken och denna senare överlämnas till ett rederi.

Vad beträffar det fall att *sjötransporten är den första självständiga transporten*, gäller f n att godset inte är avlämnat förrän det har passerat fartygets sida. Det är således inte tillräckligt att bortfraktaren (redaren) har mottagit

godset i sin terminal eller i hamnen. Enligt utredningens mening bör emellertid under nuvarande förhållanden huvudregeln kunna vinna tillämpning även i detta fall, dvs den avgörande tidpunkten bör vara den då den förste självständige transportören tagit hand om godset. Godset bör således enligt förslaget anses avlämnat redan när redaren har tagit mot godset. Samma bör gälla när ett rederi mottar godset men transporten utförs av ett fartyg tillhörande ett annat rederi, t ex ett chartrat fartyg.

Utredningen anser således att som huvudregel den omständigheten att godset passerar fartygets sida inte bör ha den betydelse som enligt nu gällande rätt. Detta bör gälla inte endast vid köp inom Norden – för vilka bestämmelsen som nämnts företrädesvis är avsedd – utan även vid internationella köp, om bestämmelsen skulle bli tillämplig på ett sådant, vilket emellertid får betraktas som undantagsfall. Inte minst med hänsyn till den möjliga utvecklingen av kombinerade transporter och containertrafik, vid vilka det kan vara svårt att fastställa godsets beskaffenhet vid den tid när det passerar fartygsrelingen, vore det enligt utredningens mening olyckligt att binda sig vid en regel som ger passerandet av relingen den generella betydelse som det har enligt nu gällande rätt.

I många av de fall som nu har nämnts torde köparen vara skyldig att betala mot mottagningskonossement, och i sådant fall finns en ganska tydlig indikation på att passerandet av relingen inte bör ha avgörande betydelse för avlämnandet. Man bör emellertid ta hänsyn till att vid sjötransporter även andra dokument än konossement förekommer, t ex s k liner waybills, och man kan även behöva räkna med helt dokumentlösa transporter. Enligt utredningens mening bör därför tillämpning av huvudregeln inte vara inskränkt till de fall där köparen är skyldig att betala mot mottagningskonossement.

Om emellertid enligt rättsförhållandet mellan säljare och köpare ombordkonossement är det dokument, mot vilket betalning skall ske eller som säljaren eljest skall tillhandahålla, ställer sig saken annorlunda. I sådant fall har säljare och köpare angivit, att passerandet av fartygets sida utgör en avgörande punkt i säljarens fullgörande av sina skyldigheter, och vidare kan av konossementet inhämtas, när godset har inlastats och i vilket tillstånd det då befann sig. Godset bör i sådant fall inte anses avlämnat förrän det har bragts innanför fartygets sida. Den föreslagna regeln avser primärt och kan lättast tillämpas, om betalning skall ske mot ombordkonossement i enlighet med huvudregeln om betalning vid distansköp (jfr avsnittet 6.7.5). Principen bör emellertid gälla även om betalning skall ske vid annan tidpunkt, t ex efter godsets ankomst ("payment on arrival") eller om köparen har fått kredit, blott ombordkonossement är det papper som säljaren skall tillhandahålla köparen.

I vilka fall regeln om ombordkonossement skall anses tillämplig, anser utredningen inte böra föreskrivas uttryckligen. Detta får i första hand bero av avtalet mellan parterna, eljest av sedvana. Ofta torde av objektet för köpet, särskilt när detta utgör s k bulklast, indirekt kunna slutas att säljaren är skyldig att prestera ombordkonossement. Bruket av dokument bestäms nämligen delvis av godsets beskaffenhet. För vissa branscher kan sålunda den regel som hänför sig till ombordkonossement vara att betrakta som huvudregel. Utredningen anser sålunda att även på denna punkt regeln

bör vara så utformad att den medger anpassning efter de växlande faktiska förhållandena.

Samma uppfattning som nu har nämnts bör enligt utredningens mening ligga till grund även för reglerna om leveransklausulerna fob, cif etc.

62 § köplagen, som handlar om *fob-klausulen*, föreskriver f n att godset skall anses avlämnat när det har kommit innanför fartygets sida. Utredningen föreslår emellertid att i första hand anges att godset skall anses avlämnat när det tagits om hand av den som har åtagit sig transporten. I andra hand bör anges att om säljaren skall tillhandahålla köparen ombordkonossement, godset inte är avlämnat förrän det har kommit innanför fartygets sida.

Skälen för detta förslag är väsentligen desamma som beträffande motsvarande regler i det nyss behandlade fallet. Under moderna förhållanden förekommer många olika varianter av fob-köp. Stundom utfärdas inte konossement eller begagnas mottagningskonossement. För sådana fall vore det mindre lämpligt att i lagtexten binda sig för regeln att godset inte är att anse som avlämnat förrän det har kommit innanför fartygets sida. Avgörande bör i dessa fall i stället vara om godset har tagits om hand av redaren i hamnen eller i en terminal.[1] Om emellertid ombordkonossement kan fordras är godset inte avlämnat förrän det har kommit innanför fartygets sida.

Inte heller i fråga om fob-klausulen bör enligt utredningens mening anges, när ombordkonossement kan krävas. Även på denna punkt hänvisas till vad som nyss anfördes. Avgörande blir således avtal och sedvänja.

Nuvarande lydelse av 63 § (*fraktfritt, c & f*) och 64 § (*cif*) hänvisar beträffande avlämnandet till 10 § köplagen. En följd härav är att i allmänhet överlämnande till den förste självständige transportören är tillräckligt för att avlämnande skall ha skett. Om godset skall avsändas från säljarens ort är det emellertid inte avlämnat förrän det har passerat fartygets sida.

Enligt utredningens mening bör i fortsättningen klausulen fraktfritt inte behandlas tillsammans med klausulen c & f, vilken förekommer huvudsakligen vid internationella sjötransporter (i viss utsträckning även lufttransporter). Skälen härför framgår i specialmotiveringen (avsnittet 7.1.10 vid rubriken). Den följande diskussionen hänför sig således uteslutande till klausulerna c & f och cif.

En följd av köplagens hänvisning till 10 § är att även vid begagnande av klausulerna c & f och cif, en förtransport exempelvis med lastbil eller järnväg fram till hamnen går på köparens risk. I internationell praxis, vilken avspeglas bl a i Incoterms (klausulen C. & F., punkt A 5, klausulen C.I.F., punkt A 6), anses emellertid avlämnande ske först när godset har passerat relingen i inlastningshamnen. Köplagens regel får från denna synpunkt anses diskutabel.

Enligt utredningens mening bör man å ena sidan ta hänsyn till den internationella praxis som nyss nämndes, dvs att en förtransport går på säljarens risk, alldeles som vid fob-köp, å andra sidan också ta hänsyn till den tidigare flera gånger nämnda utveckling enligt vilken för många köp passerandet av relingen inte har samma betydelse som tidigare. Utredningen vill därför föreslå en regel enligt vilken godset är avlämnat när det har tagits emot av den som har åtagit sig sjötransport eller av annan motsvarande fraktförare

[1] Jfr Benjamin on Sales (London 1971) section 1706; jfr Selvig, Fra kjöpsrettens og transportrettens grenseland (1975) s 104.

för transport till den angivna bestämmelseorten. Avsikten är att härmed markera, att överlämnande till en självständig transportör – en järnväg eller ett åkeriföretag – för en landtransport fram till skeppningshamnen inte medför att godset är avlämnat. Enligt utredningens förslag skall emellertid som huvudregel inte fordras – häri överensstämmer den nu diskuterade regeln med de redan behandlade – att godset har passerat fartygets sida, utan det är vanligen avlämnat redan när det har tagits omhand av rederiet. Även i detta fall gäller emellertid att om säljaren skall tillhandahålla köparen ombordkonossement, godset inte är avlämnat förrän det har passerat fartygets sida. Motiveringen härför är densamma som tidigare anförts.

Hänsyn måste också tas till att klausulerna c & f och cif bör kunna begagnas också i andra fall än de där huvudtransportören är en redare. Ett sådant fall är att klausulen begagnas vid lufttransport. Ett annat tänkbart fall är att transportören är "combined transport operator" eller liknande. För att medge att bestämmelsen kan tillämpas även på sådana fall vill utredningen föreslå att med överlämnande till den som har åtagit sig sjötransport jämställs överlämnande till "annan motsvarande fraktförare". Detta uttryck får tolkas med beaktande av sedvänja m m på området.

6.7.5 *Betalning vid distansköp*

Köplagens huvudstadgande om betalning vid distansköp är 16 §. Dess nuvarande innehåll kan i korthet anges sålunda, att köparen vid distansköp som är handelsköp in dubio är skyldig att betala mot dokument. 16 § hänvisar till 71 §, som innehåller vissa närmare regler om betalning mot konossement eller annan handling. Till 71 § hänvisar också 62–64 §§, dvs stadgandena om leveransklausulerna fob, c & f samt cif. 62–64 §§ uppställer inte som förutsättning att köpet skall vara handelsköp.

Utredningen vill till en början föreslå en viss omredigering, vilken innebär att den regel som f n upptas i 71 § sammanförs med bestämmelserna i 16 §. Utredningen föreslår vidare att också när klausulerna fob, c & f eller cif begagnas, betalning mot dokument skall kunna krävas endast vid handelsköp (samt givetvis också när det är avtalat).

Viktigare är emellertid att enligt utredningens mening även de regler som upptas i 16 § bör anpassas efter moderna transport- och betalningsrutiner. Någon särskild svårighet uppstår därvid inte om betalning skall ske mot konossement. Den föreslagna regeln kan tillämpas på samma sätt som den nu gällande. Det är därvid utan betydelse om det konossement som avses är ombord- eller mottagningskonossement. Vad köparen kan fordra i detta avseende har nyss diskuterats i avsnittet 6.7.4. De ändringar som föreslås inverkar inte på betalningsrutinen. De problem som uppstår rör fastmer fraktsedlar samt helt dokumentlösa transporter.

Nu gällande formulering av 16 § talar om "fraktsedel, som är så inrättad, att säljaren efter dess utgivande till köparen ej äger över godset förfoga". Vid tiden för köplagens tillkomst torde man därvid uteslutande ha haft att räkna med järnvägsfraktsedelns s k fraktsedelsdubblett. Sedermera har även flygfraktsedelns avsändarexemplar tillkommit. Under nuvarande förhållanden har man därjämte att ta hänsyn till landsvägstransporter.

För internationella vägtransporter skall alltid utfärdas fraktsedel som är

så beskaffad att den motsvarar lagens krav (CMR art 4). De fraktsedlar som utfärdas för inrikes vägtransport enligt lagen (1974:610) om inrikes vägtransport har emellertid inte den karaktär att de uppfyller kraven i 16 § köplagen (se prop 1974:33 s 39 f). Även för inrikes vägtransport kan emellertid utfärdas fraktsedel som genom hänvisning till CMR eller eljest fyller 16 §:ns krav (se prop 1974:33 s 40).

Av det sagda framgår att man inte längre genom en hänvisning till de i praktiken förekommande typerna av dokument kan uppnå en regel av tillräcklig bestämdhet. Det är nödvändigt att mera i sak ange, hur det papper skall vara beskaffat mot vilket säljaren skall äga kräva betalning. Härtill kommer emellertid ett annat förhållande. De dokument som lagtexten avser är inte längre allenarådande. I många fall måste man räkna med att om transportören till säljaren skall utfärda ett papper, som motsvarar lagens krav, och säljaren sedan med post eller på annat liknande sätt skall sända detta till bank eller annan, som för säljarens räkning skall inkassera betalning, tidsförlusten blir alltför stor. Detta gäller inte endast fraktsedlar utan även, och i minst lika hög grad, konossement som utfärdas för sjötransporter. Man måste därför redan nu och kanske ändå mer för framtiden räkna med "dokumentlösa transporter".[1] Enligt utredningens mening bör regeln i köplagen vara så utformad, att den kan användas även vid dessa. En utgångspunkt är därvid, såsom också gäller för 16 § i dess nuvarande utformning, att säljaren bör kunna kräva betalning utan att godset samtidigt överlämnas till köparen. Detta kan dels ge säljaren möjlighet att erhålla tidigare betalning än han annars skulle kunna få, dels förenkla betalningsrutinen, dels också underlätta finansieringen. Även av detta skäl måste man pröva, vad köparen bör kunna fordra för att vara skyldig att betala utan att samtidigt få godset i sin besittning.

För närvarande krävs, såsom nyss framgick, att fraktsedel skall vara så inrättad, att säljaren efter dess utgivande till köparen ej äger förfoga över godset. Däri ligger dels ett krav på fraktsedelns konstruktion i och för sig, dels också ett krav på hur godset skall vara destinerat enligt vad som framgår av den ifyllda fraktsedeln.

Utredningen anser att avgörande bör vara att godset transporteras till köparen på sådana villkor att säljaren ej längre får förfoga över godset. Såsom framgår överensstämmer detta ganska nära med den nu gällande formuleringen, ehuru det föreslagna uttrycket är vidsträcktare för att kunna täcka även andra fall än dem som motsvaras av järnvägsfraktsedelns dubblett samt flygfraktsedelns avsändarexemplar. Under nutida förhållanden förekommer bl a "destination bills of lading", dvs konossement som utfärdas av rederiet på bestämmelseorten, för att undvika tidsförlusten av att konossement utfärdas på avsändningsorten och sedan sänds till destinationsorten. Huruvida sådant konossement kan anses motsvara köplagens beskrivning av konossement i 16 § är måhända tveksamt, men har mindre betydelse, eftersom papperet torde svara mot den allmänna beskrivningen. Intet hinder bör därför finnas mot att säljaren kräver betalning mot "destination bills of lading". Vid andra papper kan en mer självständig prövning erfordras. Ofta har säljaren förfoganderätten över godset, så länge han har papperet i sin hand, men förlorar den genom att han överlämnat papperet till annan. Detta är dock inte utslagsgivande, och regeln kan tillämpas även

[1] Grönfors, Dokumentlösa transporter och kreditsäkerhet, Festskrift till Knut Rodhe (Stockholm 1976) s 217 ff.

om säljaren aldrig har haft papperet i sin hand, t ex därför att detta är utfärdat av transportören direkt till köparen.

Beträffande fraktsedlar får man, såsom nyss framgått, göra en skillnad mellan olika typer. De detaljerade föreskrifterna i lagstiftningen (järnvägstrafikstadgan, CIM, luftfartslagen, CMR, vägtransportlagen och motsvarande utländska lagstiftning) ger vid handen vad som gäller. Det finns emellertid, såsom framgår av den föreslagna regeln, inte något typtvång begränsat till de genom lagstiftningen reglerade fraktsedlarna. Såsom redan har nämnts utgår lagstiftningen om vägtransporter från att parterna genom uttryckliga avtalsvillkor kan skapa en fraktsedel för inrikes vägtransporter som skall tillfredsställa kraven i 16 § köplagen. Eftersom det inte är rimligt att inskränka möjligheten att genom avtal utforma papper så att de motsvarar lagens krav till att gälla fraktsedlar för vägtransporter, bör denna möjlighet få generell tillämpning. Detta motsvarar också syftet att göra den köprättsliga regeln användbar även för andra typer av papper än de som lagen nu anvisar. Såsom exempel kan nämnas s k speditörskonossement, vilka inte för närvarande regleras av någon särskild lagstiftning. Vid "delivery orders", som begagnas tillsammans med konossement (eventuellt ett konossement som är utställt till någon annan än köparen), får man på samma sätt avgöra, om papperet motsvarar lagtextens beskrivning.

Såsom redan har antytts är en avsikt med den föreslagna lagtexten att möjliggöra krav på betalning redan före godsets ankomst även vid dokumentlösa transporter. Förutsättning för att köparen skall vara skyldig att betala bör vara att han erhåller "bevis" för att transporten sker på de villkor som skall säkerställa köparen. Köparen skall sålunda inte vara skyldig att betala om godset är destinerat till annan än honom själv, och han måste likaledes kunna kräva "bevis" för att så är fallet.

De typer av papper som lagen för närvarande nämner (konossement, vissa fraktsedlar) har emellertid även egenskaper som visserligen inte nämns särskilt i 16 § – vare sig i dess nuvarande lydelse eller enligt förslaget – men som framgår av gällande lagstiftning om papperen. Såväl konossement som fraktsedlar anger nämligen regelbundet tidpunkten för inlastningen eller avsändandet, antalet kolli, vanligen också något om godsets skick vid avsändandet. Dessa uppgifter är givetvis av största betydelse för att köparen skall kunna betala mot papperet. Med den uppfattning som ligger till grund för förslaget, nämligen att inte endast de av lagstiftningen utförligt reglerade typerna utan även andra skall kunna komma i fråga enligt stadgandet, uppstår frågan vilka garantier som kan krävas för att papper mot vilket betalning krävs även har nämnda egenskaper.

Utredningen anser att man inte kan vara mer precis i lagtexten än att ange att det papper, mot vilket betalning skall ske, skall vara fraktsedel eller annat "sådant bevis". Häri ligger sålunda att papperet skall uppta de uppgifter som, på grund av lagstiftning eller eljest, vanligen förekommer i konossement eller fraktsedlar. Huruvida därvid kan godtas att papperet som sådant inte innehåller uppgifterna men dessa ändå meddelas köparen är en detaljfråga som inte kan lösas genom lagtexten. Något skäl för att vara mer specifik eller att ställa strängare krav synes inte föreligga, särskilt som den transporträttsliga lagstiftningen och praxis rörande denna medger ganska stora variationer beträffande uppgifter.

Rörande vissa detaljfrågor hänvisas till specialmotiveringen (avsnittet 7.1.16). Enligt utredningens uppfattning är det inte att befara att den osäkerhet, som må följa av den mer allmänna beskrivning som föreslås, medför någon större olägenhet. Det står utom tvivel att de flesta genom lagstiftning reglerade och allmänt godtagna typerna av fraktsedlar kan godtas med stöd av den beskrivning som ges. Det är lika klart att de inrikes fraktsedlar som utfärdas i enlighet med vägtransportlagen inte motsvarar beskrivningen. Om tvekan skulle uppstå beträffande andra papper får avgörandet ske – i den mån inte avtalet innehåller uttryckliga föreskrifter – främst på grundval av de sedvanor som kan utbilda sig. Utredningen anser det bättre att lagstiftningen lämnar utrymme för en anpassning än att den genom en stel regel lägger hinder i vägen härför.

6.8 Köparens insolvens samt anteciperat dröjsmål med betalningen

39–41 §§ köplagen innehåller regler om köparens obestånd. Säljaren har, vid köparens konkurs och när han eljest kommer på obestånd, vissa särskilda befogenheter som beskrivs närmare i dessa stadganden.

En viss tvekan kan råda angående uppläggningen av detta avsnitt. Vid förberedelser för ny lagstiftning om konkurs på samnordisk basis har förslag framställts om att överföra en väsentlig del av innehållet i 39–41 §§ till regler gemensamma för ett stort antal olika kontraktstyper och ingående i konkurslagstiftningen. I Danmark och Norge har i betänkanden om konkurslagstiftning förslag framlagts i denna riktning.[1] Den svenska lagberedningen, som har förberett lagstiftning om konkurs, har emellertid inte funnit det lämpligt att föreslå sådana regler.[2] Eftersom nordisk enighet om införandet av för olika kontraktstyper gemensamma regler inte har uppnåtts, har inte heller de danska och norska konkurslagkommittéerna föreslagit att de nuvarande bestämmelserna i köplagen skall ersättas med gemensamma bestämmelser. För att behålla särskilda regler i köplagen talar också andra skäl. Från dessa kommittéers utgångspunkt blir det dock önskvärt att de köprättsliga reglerna anpassas till de gemensamma reglerna i konkurslagstiftningen. Eljest kan man befara en viss motsägelse mellan de allmänna reglerna i konkurslagen och de särskilda reglerna i köplagen.

Utredningen finner det likväl inte nödvändigt att vid revisionen av köplagens regler i 39–41 §§ ta särskild hänsyn till andra kontraktstyper än köp av lös egendom. Vad som föreslås i Danmark och Norge avviker inte så mycket från hittills gällande rätt att det motiverar en förändring av de svenska reglerna i syfte att behålla den nordiska enheten i dess huvuddrag. Skulle man ta hänsyn till andra kontraktstyper vore det emellertid inte lämpligt att blott anpassa 39–41 §§ efter de allmänna principer om verkan av konkurs på avtalsförhållanden som antas bli införda i den danska och den norska konkursrättsliga lagstiftningen. Man måste givetvis ta hänsyn till vad som gäller i Sverige beträffande inverkan av konkurs på andra avtal än köp. I svensk rätt finns regler om inverkan av parts obestånd på kontraktsförhållandet för flera andra kontraktstyper än köp av lös egendom. Dessa regler avviker betydligt både från de nuvarande reglerna i 39–41 §§

[1] Se Konkurs og tvangsakkord, Betænkning nr 606, 1971, (kap 7 samt s 119 ff) resp Gjeldsforhandling og konkurs, NOU 1972:20, Oslo 1972, (s 308 ff).

[2] Se Utsökningsrätt X, SOU 1970:75, s 55.

köplagen och från varandra.[3] Någon enhetlig reglering för flera olika kontraktstyper kan sålunda inte uppnås genom en anpassning till de allmänna principer som föreslås i Danmark eller Norge.

Härtill kommer andra skäl mot att söka åstadkomma en för flera kontraktsförhållanden gemensam reglering. De köprättsliga reglerna måste påverkas starkt av faktiska och rättsliga förhållanden vid transporter, särskilt sjötransporter. Motsvarighet härtill saknas vid många andra kontraktstyper. Regler om "stoppningsrätt" förekommer i de flesta köplagar, och de svenska reglerna måste därför i någon mån anpassas efter ett internationellt schema.

Av liknande skäl vill utredningen inte heller föreslå regler som skall kunna tillämpas även vid säljarens obestånd. Sådana regler föreslås i Norge, beroende bl a på önskan att ansluta de köprättsliga reglerna till principer av mer generell karaktär.[4] Även uniforma köplagens regler gäller både säljares och köpares obestånd (art 73), men de har å andra sidan mera begränsad räckvidd, eftersom de endast stadgar om rätten att innehålla godset ("passiv stoppningsrätt"). UNCITRAL-utkastet (art 47) gäller likaledes anteciperat dröjsmål av säljare och köpare i allmänhet och föreskriver endast rätt att innehålla godset.

Utredningen föreslår ett antal mindre ändringar i reglerna om köparens obestånd. Dessa skall behandlas i specialmotiveringen (avsnitten 7.1.39–7.1.41). På en särskild punkt berör förslaget en fråga av mer principiell karaktär, och den skall nu dryftas.

Köplagen innehåller för närvarande inga regler om "anteciperat kontraktsbrott", med undantag för att stadganden om successiv leverans vid kontraktsbrott rörande en post ger den förfördelade parten rätt att antecipera kontraktsbrott rörande senare post (22, 29 och 46 §§). Utredningen anser emellertid att anteciperat dröjsmål (men inte anteciperat fel) är ett ämne av den vikt att bestämmelser härom bör ingå i köplagen. Utredningen vill därför föreslå regler om anteciperat dröjsmål.

Vid utformningen av en regel om köparens anteciperade dröjsmål uppstår emellertid en fråga om förhållandet mellan denna regel och reglerna om köparens obestånd. Köparens obestånd kan nämligen uppfattas som ett specialfall av anteciperat dröjsmål med betalningen, eftersom ett viktigt skäl till att specialregler erfordras vid obestånd just är att detta indicerar att köparen inte kommer att betala godset. Det finns emellertid också andra skäl till specialregleringen, bl a sammanhanget med sakrättsliga regler om vad som skall ingå i konkursbo.

Förhållandet skulle inte bereda några svårigheter, om reglerna om hävning vid obestånd och vid anteciperat dröjsmål till alla delar överensstämde. Så är emellertid, med tillämpning av de allmänna principer som f n gäller, inte fallet. I praktiken viktigast av olikheterna är att vid obestånd köparen resp hans konkursbo har rätt att genom att ställa säkerhet hindra att säljaren häver köpet (39 § sista meningen, 40 §). Avsikten med denna regel är främst att hindra att säljaren häver ett köp som är förmånligt för köparsidan under åberopande av köparens obestånd. Motsvarighet härtill saknas enligt allmänna regler om anteciperat dröjsmål.

För att förlika reglerna om obestånd med den om anteciperat dröjsmål finns olika möjligheter. En är att söka skilja obeståndsfallen från övriga fall av anteciperat dröjsmål och tillåta ställande av säkerhet endast i de

[3] Se betr köp av fast egendom 4 kap 26 § jordabalken, arrende 8 kap 15–18 §§, 9 kap 30 § jordabalken, hyra 12 kap 29–31 §§ jordabalken, kommission 37, 47, 55, 57–60, 76 och 87 §§ kommissionslagen, försäkring 26, 28 och 117 §§ försäkringsavtalslagen. Se vidare Hellner, Verkan av insolvens på kontraktsförhållanden, Festskrift till Knut Rodhe (1976) s 235 ff.

[4] Se NOU 1976:34 s 9 f, 72 ff.

förra. Detta leder emellertid till att köparsidan får en fördel där köparen kommer på obestånd vilken han eljest saknar vid anteciperat dröjsmål. En annan möjlighet är att tillåta säljaren att åberopa de regler som är förmånligast för honom. Detta innebär emellertid i praktiken att köparsidan berövas den förmån som regeln om ställande av säkerhet avser att ge denna sida.

Utredningen vill därför föreslå en tredje lösning, nämligen att generellt vid köparens anteciperade dröjsmål köparen får rätt att genom ställande av säkerhet hindra säljaren från att häva köpet i förtid. Denna allmänna regel för köparens anteciperade dröjsmål får då tillämpas även vid köparens obestånd. Den kan vara av värde även utanför obeståndsfallen. Härigenom tillgodoses säljarens intressen och det undviks att frågan om hävning alltid ställs på sin spets när säljaren söker skydda sig. För vissa fall som enligt förslaget bedöms som anteciperat dröjsmål, särskilt att säljaren uttryckligen förklarar att han inte kommer att fullgöra köpet, utgör visserligen inte ställande av säkerhet något praktiskt alternativ för köparen. Men detta betyder blott att han i sådant fall inte har något skäl att utnyttja möjligheten att ställa säkerhet.

Den regel som utredningen vill föreslå kan emellertid diskuteras från en annan synpunkt. Inte bara i Sverige utan även i de andra nordiska länderna är det ett starkt diskuterat spörsmål om en säljare, som finner att köparen kommit på obestånd, skall äga kräva att köparen ställer säkerhet redan innan tiden för avlämnande är inne, med rätt att häva om inte sådan säkerhet ställs. Å ena sidan framhålls att en rätt att kräva sådan säkerhet är lämplig för att skydda säljaren mot tvånget att förbereda avlämnande, trots att han måste räkna med att när tiden för fullgörande inträffar, han dock blir berättigad att häva. Å andra sidan har det gjorts gällande att en köpare som har ekonomiska svårigheter kan bringas på fallrepet om alla säljare, med vilka han har avtal vilka skall fullgöras i framtiden, får rätt att när de ekonominska svårigheterna framträder omedelbart kräva säkerhet av honom.[5] För att undgå detta dilemma har det norska konkurslovutvalget som en mellanlösning föreslagit, att "skifteretten" skall äga avgöra, om konkursbo skall vara skyldigt att ställa säkerhet redan innan tiden för avlämnande är inne.[6] En sådan lösning, som lägger ett affärsmässigt avgörande i en domstols hand, inger emellertid vissa betänkligheter, även bortsett från att den endast kan tillämpas när köparen redan har kommit i konkurs och man därför kan utpeka en behörig domstol.

Utredningen anser att den regel som den vill föreslå är lämplig även med hänsyn till de synpunkter som nu har nämnts. En förutsättning för att säljaren skall äga kräva säkerhet är att det måste antas, att dröjsmål som ger säljaren rätt att häva kommer att inträffa. Detta innebär att inte alla fall av försämrade ekonomiska förhållanden hos köparen eller ens av obestånd ger säljaren rätt att häva i förtid. Om det kan antas att köparen, trots sina ekonomiska svårigheter, kommer att fullgöra avtalet, saknar säljaren således enligt den regel som föreslås rätt att kräva säkerhet. Om å andra sidan det har gått så långt att det måste antas att köparen eller hans konkursbo inte kommer att fullgöra avtalet, äger säljaren säkerställa sig.

Detaljerna i den föreslagna regeln och dess samband med andra regler om betalning och om köparens obestånd skall behandlas i specialmotiveringen (avsnittet 7.1.40 vid anmärkningarna till 40 § första stycket köplagen).

[5] Se Almén § 39 vid n 170 ff samt ytterligare hänvisningar hos Hellner, Festskrift till Rodhe s 265 n 40.

[6] Se NOU 1972:20 s 315 ff.

7 Specialmotivering

7.1 Förslaget till köplag

Enligt direktiven skall översynen av köplagen vara begränsad, och lagens systematik skall i allt väsentligt lämnas oförändrad. Utredningen har därför följt den nu gällande lagens disposition och indelning i paragrafer. Endast några mindre ändringar har skett.

För att bereda plats för en regel om avlämnande av gods som befinner sig i tredje mans besittning, utan att det skall transporteras i samband med köpet, föreslår utredningen att den regel som nu upptas i 11 § flyttas till 10 § – där den sakligt sett passar väl in – varvid den nämnda regeln får sin plats i 11 §. För att lämna utrymme för en regel om avbeställning föreslår utredningen att den regel som nu återfinns i 37 § flyttas till 17 §. Också denna omflyttning synes, även bortsett från att därigenom plats bereds för avbeställningsregeln, sakligt välmotiverad. Vissa andra mindre förändringar skall beröras i sina sammanhang.

Såsom nämndes i avsnittet 5.5.1 anser utredningen att köplagens språkdräkt måste moderniseras. Bl a bör konjunktivformer och motsvarande omskrivningar med hjälpverb undvikas där det inte fordras för tydligheten.

De flesta av nyheterna torde inte fordra någon särskild förklaring.

Ordet "köpeskilling" begagnas inte. I stället används "pris" även som beteckning för det belopp som köparen har att betala. Något missförstånd torde inte vara att befara. Man kan lägga märke till att i åtskilliga främmande språk det ord som motsvarar "pris" begagnas även för vad som i köplagen har benämnts "köpeskilling", veterligen utan att missförstånd har uppstått. När det i gällande rätt talas om att "innehålla köpeskillingen" begagnas i förslaget uttrycket "innehålla betalningen".

I gällande köplag används uttryck sådana som "fel i godset" och "behäftat med fel". I sådana sammanhang nyttjar utredningen i stället "felaktigt gods". Däremot används även i förslaget ordet fel i andra sammanhang såsom t ex "avhjälpa fel" eller "åberopa fel".

När i en bestämmelse rättsfaktum anges utan användande av hjälpverb, avses därmed att utmärka att regeln är tillämplig även om inte något avtal har träffats som motsvarar det angivna rättsfaktum. Om å andra sidan det förutsätts, att avtal med visst innehåll har träffats, begagnas verbet "skall". Sistnämnda ord är således liktydigt med "skall enligt avtalet". Som exempel

kan hänvisas till 15 §, som börjar "skall godset sändas från den ort där det skall avlämnas". Detta anspelar på att enligt huvudregeln i 9 § säljaren inte är skyldig att sända godset till köparen utan att detta fordrar avtal. Skyldigheten att sända godset kan givetvis framgå implicit av avtalet eller av omständigheterna eller av sedvana. Språkbruket torde överensstämma med den nuvarande köplagens, ehuru det veterligen inte har påpekats uttryckligen.

Ordet "besittning" används endast för att utmärka s k omedelbar besittning, antingen säljarens eller köparens. Om rättsverkningar anknyts till att säljare eller köpare genom förmedling av transportör eller annan har makt över godset, används andra uttryck, t ex att vederbörande har tagit godset "i sin vård", beroende på vad som närmare åsyftas. Även detta torde i huvudsak överensstämma med köplagens nuvarande språkbruk (jfr dock förslaget till 55 § och avsnittet 7.1.55). Det medger bl a viss anknytning till de sakrättsliga reglerna.

I gällande rätt anges väsentlighetskrav så att undantag från huvudregeln anknyts till att kontraktsbrottet är "ringa". Utredningen föredrar att uttrycka reglerna positivt och använder därvid ordet "väsentligt". Detta ordval överensstämmer med vad som sedan länge är brukligt i juridiska framställningar. Ingen saklig ändring är avsedd.

Även om översynen av köplagen är begränsad medför den åtminstone språkliga ändringar av varje särskild paragraf i lagen. Det synes därför lämpligt att utfärda en ny lag, med ny rubrik.

Den nuvarande titeln "lag om köp och byte av lös egendom" torde vara alltför lång för att motsvara moderna krav på en lagrubrik. Beteckningen "köplag" är allmänt vedertagen. Utredningen anser att den bör utgöra även den officiella titeln. Något missförstånd, beroende på att 4 kap jordabalken innehåller regler om köp av fast egendom, torde inte behöva befaras.

Allmänna bestämmelser

7.1.1 *1 §*

Första stycket av stadgandet innehåller f n, jämte en allmän uppgift om lagens ämnesområde, bestämmelser om dess förhållande till avtal samt till handelsbruk och annan sedvänja. Andra stycket anger att lagen i tillämpliga delar även gäller för byte.

Utredningen föreslår förtydligande i några avseenden samt viss kompletttering.

Första stycket

Till en början anges att lagen är tillämplig på lös egendom. Som framgår av rubriken till nu gällande lag innebär detta inte någon saklig förändring.

Köplagen är f n i sin helhet dispositiv. Häri föreslås ingen ändring (se avsnittet 5.5.3). Förhållandet bör liksom hittills framgå uttryckligen av lagen.

Vid tiden för tillkomsten av köplagen torde det knappast ha gällt några tvingande regler om de ämnen som köplagen behandlade. Numera finns

emellertid åtskilliga tvingande regler om köp, främst i avbetalningsköplagen och i konsumentköplagen. Andra tvingande regler om exempelvis konsumentkrediter kan väntas. En erinran härom synes lämplig. Det föreskrivs därför att lagens bestämmelser om säljares och köpares rättigheter inte skall gälla om annat är "särskilt föreskrivet". Förhållandet mellan konsumentköplagen och den allmänna köplagen framgår av 2 § konsumentköplagen.

Förutsättningarna för att avtal skall få företräde framför lagens regler beskrivs för närvarande på ett sätt som tycks visa, att detta kan ske på rätt allmänna grunder ("är uttryckligen överenskommet eller eljest må anses avtalat"). Till jämförelse kan nämnas att den uniforma köplagen anger att dess regler kan uteslutas från tillämpning antingen uttryckligen eller underförstått (art 3). UNCITRAL-utkastet anger blott i allmänna ordalag att parterna kan utesluta tillämpningen av konventionen och avvika från eller modifiera vilken som helst av konventionens bestämmelser (art 5).

Det synes inte lämpligt att genom nyanseringen av uttrycket i den svenska köplagen söka precisera hur mycket som skall fordras för att avtal skall få företräde framför lagens regler. Förhållandena är alltför olikartade. Det kan erinras om att olika krav kan ställas beträffande individuella avtal och beträffande standardavtal, mellan mer och mindre allmänt godtagna standardavtal, mellan olika partsförhållanden i vilka standardavtal åberopas och mellan olika villkor i ett och samma standardavtal. Det uttryck som köplagen använt synes inte ha vunnit efterföljd i senare lagstiftning. Utredningen föreslår därför att i lagtexten blott sägs att lagen inte är tillämplig när annat är avtalat. Det lämnas således öppet, vad som skall erfordras för att avtal eller särskilt villkor däri skall träda i stället för lagen eller en dess bestämmelse, och givetvis också i vilken utsträckning parternas förutsättningar o dyl skall beaktas.

Någon bestämmelse om att avtalsvillkor kan sättas åt sidan eller jämkas om det skulle vara oskäligt erfordras inte i den svenska köplagen, eftersom den allmänna bestämmelsen i 36 § avtalslagen är tillämplig även på köp.

Utredningen anser det lämpligt att i lagtexten ta upp en bestämmelse om att köpeavtal skall tolkas och tillämpas med beaktande av tro och heder samt god affärssed. Någon allmän bestämmelse av denna typ saknas i svensk lagstiftning, och även i speciallagstiftning är motsvarande bestämmelser sällsynta (jfr dock 2 § bokföringslagen). UCC upptar en sådan bestämmelse (1–203; jfr § 1–201 p 19). Det kan även erinras om vad som gäller i tysk rätt enligt BGB §§ 157 och 242.[1]

De viktigaste skälen som enligt utredningens mening talar för den föreslagna regeln är följande. Man bör inskärpa att vid sidan av den ogiltighet som kan inträda enligt 33 § avtalslagen och den möjlighet till jämkning som generalklausulen i 36 § avtalslagen ger, det finns en positiv förpliktelse att handla i enlighet med tro och heder. Utredningen anser att detta kan bidra bl a till att stärka konsumenternas ställning i förhållande till näringsidkare, särskilt vid förhandlingar utanför domstol. Den föreslagna föreskriften ger i första hand en anvisning om hur avtal skall tolkas, bl a att bokstavstolkning bör undvikas och att lojalitetskravet mellan parterna måste upprätthållas. Föreskriften, som inte endast avser tolkning av avtal utan även tillämpning, ger också en allmän anvisning om hur lagens regler bör förstås. Köplagen har den centrala ställning i kontraktsrätten att det är moti-

[1] BGB § 157 lyder: Verträge sind so auszulegen, wie Treu und Glauben mit Rücksicht auf die Verkehrssitte es erfordern; § 242: Der Schuldner ist verpflichtet, die Leistung so zu bewirken, wie Treu und Glauben mit Rücksicht auf die Verkehrssitte es erfordern.

verat att principen uttrycks i denna lag.

Ett syfte är även att framhålla, att affärssed inte endast kan träda i stället för lagens regler, enligt den bestämmelse om handelsbruk och annan sedvänja som ingår i lagen (såväl enligt nu gällande text som enligt förslaget), utan även kan läggas till grund för tillämpning av lagens regler på punkter där denna lämnar utrymme för ett skön. Såsom redan har anförts (se särskilt avsnittet 5.5.3) och som skall framgå i olika sammanhang i fortsättningen kan inte lagen innehålla bestämda föreskrifter för alla uppkommande situationer, utan i stor utsträckning måste utrymme lämnas för en mer skönsmässig bedömning. Därvid bör praxis inom affärslivet spela en betydande roll.

Detta torde redan förekomma i viss utsträckning, genom att domstolar och skiljemän inhämtar utlåtande från myndigheter och branschorganisationer som är förtrogna med vad som anses vara god praxis på ett område. Därvid måste emellertid – likaledes i enlighet med vad som tillämpas för närvarande – domstolarna och skiljemännen ha frihet att pröva om de anser affärsseden vara lämplig. Den föreslagna regeln avser bl a att ge uttryck åt denna betydelse av affärsseden.

Andra stycket

Såvitt framgår av den nuvarande formuleringen av 1 § köplagen har handelsbruk och annan sedvänja ett ovillkorligt försteg framför köplagens regler. Utredningen anser det självklart att även i fortsättningen sådan sedvänja skall kunna få företräde framför lagens regler. Särskilt gäller detta i rent affärsmässiga förhållanden, vid avtal där båda parter är yrkesmän. Detaljerna kan dock inte regleras genom lag. Förutsättningarna för att handelsbruk eller annan sedvänja skall anses tillräckligt styrkt för att vara gällande, bedömningen av situationer där det är tveksamt om ett handelsbruk är tillämpligt på ett inträffat fall, lösningen av konflikten då flera olika handelsbruk, t ex handelsbruk på olika orter eller olika marknader, kan ifrågakomma för tillämpning, anser utredningen således inte kunna regleras genom lagtexten. Formuleringen är därför i den föreslagna lagtexten, liksom i den nu gällande, allmänt hållen.

Genom generalklausulen i 36 § avtalslagen har numera generellt fastslagits, att villkor i avtal kan jämkas och sättas åt sidan när de leder till oskäliga konsekvenser. Såvitt framgår av nuvarande lydelse av 1 § köplagen (och andra motsvarande stadganden) kan motsvarande inte ske beträffande handelsbruk och annan sedvänja. Det vore emellertid olämpligt om domstol skulle vara skyldig att tillämpa handelsbruk när domstolen anser att det leder till oskäliga konsekvenser. Även beträffande handelsbruk förekommer att överlägsna parter, t ex en grupp näringsidkare med lokalt monopol, utnyttjar sin ställning till att uppnå fördelar som måste anses oskäliga. Utredningen anser därför att det bör framgå av lagtexten, att handelsbruk och annan sedvänja inte är bindande där tillämpning därav skulle vara oskälig. Den föreslagna formuleringen ansluter sig nära till den av generalklausulen i 36 § avtalslagen, och i viss utsträckning torde den nu föreslagna regeln kunna tillämpas på samma grunder som generalklausulen.

Den nuvarande lagtexten innehåller ingenting om att bruk som har ut-

bildats mellan parter kan bli bindande för deras fortsatta mellanhavande. Den uniforma köplagen föreskriver emellertid, i samma bestämmelse som handlar om handelsbruk, att bruk som har utbildats mellan parterna är bindande för dem (art 9 st 1). Motsvarande är fallet med UNCITRAL-utkastet (art 8 st 1). Även UCC innehåller bestämmelser som visar att "previous course of dealing" och "previous course of performance" kan bli bindande för parter på ungefär samma sätt som handelsbruk och med liknande motivering (§§ 1–205, 2–208).

I praktiken torde säljare och köpare vanligen utgå från att, om vid avtal dem emellan bruk för tillämpningen har utbildat sig vilka avviker från lagens regler, dessa bruk skall äga tillämpning på senare, likartade avtal. Detta synes även vara accepterat i svensk rättspraxis (se t ex NJA 1948 s 620 ang ersättning för sågningsarbete och 1961 s 658 ang betalningsskyldighet för varor som inte beställts). Förhållandet liknar starkt det vid handelsbruk, med den skillnaden att det nu är fråga om bruk som inte har allmän giltighet utan som blott gäller för särskilda parter. Enligt utredningens mening är det lämpligt att den svenska köplagen, på samma sätt som de moderna köplagar vilka nyss nämndes, innehåller en hänvisning till brukets betydelse. Köplagen synes sålunda inte böra ge intrycket att, även om ett sådant bruk har utbildats, det står part fritt att utan att nämna saken i fortsättningen övergå till att tillämpa lagens regel eller att i efterhand göra gällande, att denna borde ha tillämpats. Detta gäller särskilt när en överlägsen part har givit avtalet en för motparten förmånlig tillämpning, eller tillåtit motparten att tillämpa avtalet på ett för denne förmånligt sätt, men inte vill fortsätta därmed.

Liksom beträffande handelsbruk innehåller den föreslagna bestämmelsen intet försök att avgöra, vad som skall erfordras för att ett bindande bruk mellan parterna skall anses ha uppkommit. Lika litet som uttryckliga avtalsbestämmelser eller handelsbruk bör bruk som utbildats mellan parterna bli bindande om tillämpningen skulle vara oskälig i det särskilda fallet. Även detta utsägs i den föreslagna formuleringen.

Tredje stycket

Köplagen stadgar för närvarande att lagen i tillämpliga delar gäller även för byte. Motsvarande regel bör även i fortsättningen ingå i lagen.

Fjärde stycket

Av första stycket framgår att köplagen är tillämplig på överlåtelse av byggnad som inte är fast egendom. Sådana överlåtelser torde ha en inte obetydlig omfattning, bl a avseende fritidshus på annans mark.[2] Även tomträtt är att betrakta som lös egendom, och köplagen har varit gällande för köp av tomträtt,[3] låt vara att i olika avseenden regler om fastighetsköp har kunnat få analog tillämpning. Formkravet för överlåtelse av fast egendom har emellertid sedan lång tid tillämpning även på överlåtelse av tomträtt (se den tidigare gällande lagen om nyttjanderätt till fast egendom, 4 kap 3 §). Enligt 13 kap 7 § jordabalken äger numera bestämmelserna i första avdelningen av balken tillämpning på överlåtelse av tomträtt.

[2] Jfr promemoria (Ds Ju 1976:13) Avtalsvillkorslagens tillämpningsområde s 16, där det uppges att omkring en tredjedel av alla fritidshus torde vara belägna på arrenderad mark.

[3] Enligt ett förslag av småhusköpkommittén (Ju 1975:02) Promemoria (Ds Ju 1976:10) med förslag till lag om ändring i lagen (1971:112) om förbud mot oskäliga avtalsvillkor skall vad som i avtalsvillkorslagen föreslås gälla om fast egendom avse även överlåtelse av tomträtt.

Utredningen finner det lämpligt att det föreskrivs uttryckligen i köplagen, att denna inte är tillämplig på köp och byte av tomträtt och att i stället jordabalkens regler om köp och byte av fast egendom i 4 kap gäller. Sakligt sett synes det inte finnas något skäl för att tillämpa köplagens regler i stället för jordabalkens.

7.1.2 *2 §*

Detta stadgande innehåller regeln om köplagens tillämpning på s k *tillverknings- eller beställningsavtal.* Såsom framhölls i den allmänna motiveringen (avsnittet 5.3) har sådana avtal fått ökad betydelse sedan köplagens tillkomst. Redan detta motiverar att viss uppmärksamhet ägnas åt köplagens avgränsning i detta avseende. Härtill kommer att en särskild bestämmelse i förslaget, nämligen 37 § som handlar om avbeställningsrätt, föreslås gälla uteslutande för tillverkningsavtal.

Frågan om köplagens tillämplighet på tillverkningsavtal i vidsträckt mening har fått ökad aktualitet genom tillkomsten av konsumentköplagen. Eftersom denna innehåller tvingande regler och eftersom den i princip omfattar samma typer av transaktioner som den allmänna köplagen, är det av vikt att kunna avgöra, vad som faller under konsumentköplagen. Vid tillkomsten av denna lag förklarade föredragande statsrådet, närmast med anledning av ett remissyttrande, att ställningstagandet till tillämpligheten av köplagen på vissa åtaganden att utföra viss tjänst borde anstå tills resultatet av konsumenttjänstutredningens arbete förelåg.[1] Konsumenttjänstutredningen (Ju 1972:07) har sålunda haft att utreda gränsdragningen mellan konsumentköplagen och en kommande konsumenttjänstlags områden. Köplagsutredningen har för sin del följt konsumenttjänstutredningens arbete och samarbetat med denna.

För köplagsutredningen har emellertid frågan större räckvidd, eftersom köplagen inte endast avser konsumenttransaktioner utan även exempelvis avtal mellan näringsidkare inbördes. Det är givetvis lämpligt att gränsdragningen mellan de avtalstyper som faller inom köplagen görs på samma sätt utanför som inom området för konsumenttransaktioner. Utredningen vill därför redovisa sin syn på frågan, som väsentligen torde överensstämma med den som ligger till grund för konsumenttjänstutredningens pågående arbete.

Avhjälpande av fel i sålt gods, i enlighet med köplagens regler eller åtagande i köpeavtal, kan visserligen betraktas som tjänst i vidsträckt mening. Intet tvivel torde emellertid råda om att köplagens regler är tillämpliga både beträffande skyldighetens omfattning och sanktionerna vid underlåtenhet att uppfylla skyldigheten.

Vad sedan beträffar *självständiga avtal om tillverkning och annan framställning av gods,* drar köplagen för närvarande gränsen så, att denna lag är tillämplig om tillverkaren skall bestå materialet. Detta skulle kunna förstås så, att om beställaren skall bestå blott en obetydlig del av materialet, avtalet faller utanför köplagen. Enligt uniforma köplagen gäller i stället att denna lag är tillämplig såvida inte beställaren skall förse tillverkaren med en väsentlig del av materialet för tillverkningen (art 6). UNCITRAL-förslaget har motsvarande regel (art 3 (2)).

[1] Se prop 1973:138 s 161.

Det synes lämpligt att i den svenska rätten följa i huvudsak samma princip som i den uniforma lagen, närmare bestämt att tillämpa köpreglerna om tillverkaren helt eller till huvudsaklig del skall tillhandahålla materialet. Om exempelvis en konfektionsfabrik skall tillverka uniformer och beställaren tillhandahåller vissa emblem och gradbeteckningar, som skall sys på uniformerna, kan detta inte beta avtalet karaktär av köp. Om återigen fabriken skall tillverka uniformerna av tyg som beställaren ställt till förfogande, bör inte köpreglerna tillämpas.

Det har ifrågasatts att utesluta tillämpning av köplagen även när exempelvis en uppfinnare beställer tillverkning av en vara i enlighet med sin ritning och beskrivning men tillverkaren tillhandahåller allt det fysiska materialet. Uppfinningen kan då anses vara en så viktig del i tillverkningen att avtalet borde ligga utanför köpreglernas tillämpningsområde. Utredningen anser inte nödvändigt att i lagtexten ta hänsyn till sådana fall. Detta utesluter inte att även den intellektuella komponenten beaktas vid avgörande av vem som har tillskjutit den huvudsakliga delen av materialet.

I terminologiskt hänseende synes det lämpligt att tala om "tillverkning och framställning av gods". Tillverkning motsvarar det vanliga fallet och torde överensstämma med gängse språkbruk. "Framställning" bör också nämnas med tanke på exempelvis odling av växter o dyl, som inte gärna kan föras in under termen tillverkning. Avtalstypen synes emellertid kunna generellt benämnas tillverkning, där fara för missförstånd inte uppstår. Så har också skett i det föregående och så kommer även att ske i fortsättningen.

Tvekan kan emellertid råda även om avtal där den som utför tillverkningen eller eljest fullgör sakprestationen *tillskjuter allt material* som kommer i fråga. Enligt den nuvarande lagtexten utesluts från tillämpning av köplagen "uppförande av hus, vattenverk eller annan byggnad". En motsvarande regel bör säkerligen även i fortsättningen ingå i köplagen. Av olika skäl, däribland svårigheten att genomföra en hävningspåföljd i enlighet med köplagens regler, kan det inte komma i fråga att tillämpa köplagens regler på uppförande av hus, byggande av vägar och liknande arbeten. För sådana avtal finns utförliga avtalsvillkor (allmänna bestämmelser för byggnads-, anläggnings- och installationsentreprenader, "AB 72"), vilka tillämpas allmänt i varje fall inom området för kommersiella avtal. På konsumentområdet är bilden något mer komplicerad. Huvuddelen av de avtal varom nu är fråga torde falla under konsumenttjänstutredningens uppdrag. Vissa avtal kan emellertid i stället falla under den lagstiftning om köp av småhus som likaledes är under förberedelse. (Utredningsarbetet bedrivs av småhusköpkommittén (Ju 1975:02). Ang direktiven se Kommittéberättelsen 1976 s 64 f.). I varje fall blir köplagen inte gällande.

En viss precisering av den språkliga utformningen synes lämplig. Uttrycket i den nu gällande köplagen ansluter sig till formuleringen i 2 § 1895 års lag om vad som är att hänföra till fast egendom.[2] I den reviderade lagtexten bör införas ett uttryck som ansluter sig till den gällande formuleringen i 2 kap jordabalken. Utredningen föreslår att undantaget formuleras så att det utesluter uppförande av byggnad eller annan anläggning på mark eller i vatten. Undantaget torde bl a vara tillräckligt för att undvika kollision med de lagar som kan tillkomma efter förslag av konsumenttjänstutredningen eller småhusköpkommittén.

[2] Jfr Almén § 2 vid n 22.

Enligt förslaget – liksom enligt gällande rätt – är inte avgörande om vad som införskaffas genom ett avtal får karaktär av fast egendom eller inte. Inköp av tillbehör till färdig byggnad, såsom dörrar, fönster, badkar, är alltså i allmänhet att anse som köp, även om det köpta monteras i byggnaden och därigenom blir fast egendom. Införlivandet med den fasta egendomen kan i praktiken medföra, att vid ifrågasatt hävning godset inte kan återställas, varvid 58 § köplagen får tillämpas.

Problemen med *gränsdragningen till avtal om tjänst* är emellertid inte uttömda härmed. Stundom består ett avtal av två delar, den ena av klar köpkaraktär, den andra av klar tjänstkaraktär, såsom då säljaren skall montera det sålda godset hos köparen. Montaget kan antingen medföra att godset blir tillbehör till fast egendom, såsom när hushållsmaskiner o dyl inköps av en villaägare och monteras i hans fastighet, eller innebära att godset fortsätter att vara lös egendom, såsom när en hyresgäst inköper hushållsmaskiner vilka monteras men fortsätter att tillhöra honom eller när en båtägare inköper utrustning till båten och införlivar den med denna.

Utredningen anser det inte nödvändigt att i köplagens lagtext anges, hur dessa avtal skall bedömas, särskilt som konsumenttjänstutredningen torde komma att ta upp frågan till behandling. Det kan likväl vara skäl att något diskutera hur sådana avtal bör bedömas med hänsyn bl a till transaktioner som inte faller under den särskilda konsumentskyddande lagstiftningen.

Enligt utredningens mening bör huvudregeln vara, att där ett avtal som är enhetligt ingånget kan *uppdelas* i två olika delar, en köpdel och en tjänstdel, köpreglerna tillämpas på köpdelen och tjänstreglerna på tjänstdelen. Detta torde både vara den mest lättillämpade principen och i flertalet fall leda till bästa resultat. Fall kan visserligen tänkas där det leder till olägenhet för köparen att inte ta hänsyn till mer än den ena av två prestationer som hör nära samman. Exempel är att en säljare fullgör köpdelen i enlighet med avtalet och sålunda blir berättigad till betalning för denna, samtidigt som han dröjer med att fullgöra installationen, varigenom den köpta egendomen tills vidare blir oanvändbar för köparen. Dylika situationer torde emellertid kunna bemästras genom en analog användning av köplagens dröjsmålsregler. Situationen torde i själva verket inte mycket skilja sig från vad som kan inträffa t ex vid två med varandra sammanhängande köpavtal.

Om installationsdelen endast utgör en ringa del av säljarens sammanlagda skyldighet, bör avtalet i sin helhet bedömas som köp. Detta torde överensstämma med det förslag som konsumenttjänstutredningen kommer att framlägga. Där *avtalet inte kan delas upp i två delar* råder större tvivel. Som exempel kan nämnas att en bilreparationsverkstad skall leverera en ny motor till en bil och därvid byta ut den gamla motorn mot den nya. Ett sådant avtal kan antingen betraktas som köp av motor med åtföljande installation, eller som reparation av bil innefattande insättande av ny motor.

I den mån avtalsfrihet råder och avtalet ger klara indikationer bör dessa vara utslagsgivande. Där det är fråga om tillämpning av tvingande regler eller avtalet inte ger tillräckliga hållpunkter, synes utslagsgivande böra vara en allmän bedömning av om köpdelen eller tjänstdelen är den viktigare. Detta torde överensstämma med konsumenttjänstutredningens kommande förslag. Det kan också antecknas att UNCITRAL-utkastet upptar en motsvarande regel (art 3 (1)).

Det kan påpekas att det förhållandet att köp- eller tjänsteregler skall tillämpas på avtalet inte utesluter att på någon punkt analogisering från det andra regelkomplexet kan vara att föredra.

Utredningen har övervägt huruvida *skeppsbyggnadskontrakt* bör undantas från köplagens tillämpningsområde. Dessa faller otvivelaktigt under bestämningen tillverkning, men i viktiga avseenden skiljer de sig från vanliga köp av lös egendom. För skeppsbyggnadskontrakt tillämpas regelbundet standardavtal, som innehåller utförliga bestämmelser. Beträffande vissa frågor, som inte direkt avhandlas i de individuella eller allmänna delarna av avtalet, kan det vara möjligt att, i stället för köplagens regler, tillämpa analogin från vad som uttryckligen har avtalats om besläktade ämnen.[3] I åtskilliga spörsmål kan emellertid köplagens regler utan olägenhet tillämpas direkt, i den mån särskild bestämmelse saknas. Detta gäller exempelvis beräkning av skadestånd och säljarens stoppningsrätt.

Enligt den uniforma köplagen bedöms tillverkningsavtal på samma sätt som köp (art 6), och eftersom fartyg som är registrerat eller kan registreras faller utanför lagen (art 5 st 1 p b), faller också byggandet av sådana fartyg utanför denna. UNCITRAL-utkastet gör undantag för köp av "ships, vessels or aircraft" (art 2 p e). Det skulle kunna komma i fråga att, enligt förebild i uniforma köplagens regel, från den svenska köplagens tillämpningsområde undanta avtal om byggande av skepp (jfr 2 § sjölagen). Avtal om tillverkning av båtar (jfr likaledes 2 § sjölagen) skulle då även i fortsättningen falla under köplagen. Att sådana avtal fortsätter att falla under köplagen synes oundgängligt, eftersom detta i praktiken är en förutsättning för att de skall falla under konsumentköplagen.

I det nordiska samarbetet har med styrka anförts, att det är önskvärt att köplagen även i fortsättningen är tillämplig på skeppsbyggnadskontrakt, inte bara på byggande av båtar. Särskilt från norskt håll har gjorts gällande att, i de frågor för vilka standardavtalen om skeppsbyggnad inte ger svar vare sig direkt eller indirekt, det är en stor fördel att kunna direkt hänvisa till köplagen och inte vara beroende av en skönsmässig bedömning av om denna lag kan tillämpas analogt.[4] Eftersom det i denna fråga är särskilt viktigt, att de nordiska lagarna stämmer överens, har den svenska köplagsutredningen ansett att man bör följa den norska linjen. Såsom fartyg bör i detta sammanhang även räknas oljeborrplattformar.

En fråga av särskild praktisk vikt vid skeppsbyggnadskontrakt rör avbeställning och beräkning av ersättningen vid sådan. Såsom behandlats i den allmänna motiveringen (avsnittet 6.6) vill utredningen föreslå en regel härom. Härvid är det emellertid särskilt skäl att uppmärksamma vad som anförts om köplagens funktion beträffande frågor, som har den praktiska betydelse att parterna kan beräknas träffa avtal därom i kommersiella förhållanden (se avsnittet 5.5.3).

7.1.3 *3 §*

Stadgandet innehåller den allmänna regeln om skillnaden mellan köp av bestämt gods (specieskö p) och leveransavtal. Skillnaden har betydelse t ex för reglerna om skadeståndsskyldighet vid säljarens dröjsmål (23, 24 §§ köplagen). Utredningen föreslår en omformulering och en mindre justering.

[3] Jfr Grönfors SvJT 1974 s 433 med hänvisningar.

[4] Se NOU 1976:34 s 23 f

Skillnaden mellan speciesköp och leveransavtal spelar en betydande roll bl a inom den tyska rätten, som på denna punkt har varit den närmaste förebilden för den svenska lagen. I angloamerikansk rätt har skillnaden också betydelse, ehuru denna inte är samma som i tysk och skandinavisk rätt, genom att rätten att kräva fullgörande är inskränkt till att gälla speciesavtal (och för övrigt inte alla sådana).[1] För den uniforma köplagen har olikheten mellan speciesköp och leveransavtal ingen grundläggande betydelse, även om vissa regler är inskränkta till att gälla speciesköp (se t ex art 42 st 1 p b). UNCITRAL-utkastet gör alls ingen skillnad mellan speciesköp och leveransavtal. I formulärrätten torde man i allmänhet inte göra skillnad mellan speciesköp och leveransavtal på annat sätt än att det kan brukas olika formulär för köp av begagnad egendom (som regelbundet är speciesköp) och köp av ny egendom (som vanligen är leveransavtal).

Enligt förslaget har skillnaden mellan speciesköp och leveransavtal föranlett särskilda lagregler i 17 § andra stycket i fråga av farans övergång (jfr 9 § andra stycket), i 24 § om skadeståndsskyldigheten vid säljarens dröjsmål och i 42 § om rätt att kräva felfritt gods.

Vad gäller den praktiskt viktigaste punkten, nämligen skadeståndsskyldigheten vid säljarens dröjsmål, bör enligt utredningens mening köplagen även i fortsättningen bygga på distinktionen mellan speciesköp och leveransavtal. En skillnad mellan dessa båda typer av köp står i samklang med fast rotade kontraktsrättsliga principer i svensk rätt. Däremot anser utredningen, såsom redan har anförts i den allmänna motiveringen (avsnittet 6.4.3), att reglerna om skadeståndsskyldighet vid felaktigt gods inte bör utgå från distinktionen mellan speciesköp och leveransavtal.

Utredningen anser vidare att vid bestämningen av begreppet leveransavtal viss hänsyn får tas till de sedan början av detta århundrade förändrade tekniska och ekonomiska förhållandena. Av särskild betydelse är att köplagen gäller för tillverkningsavtal av olika slag. Ibland avser tillverkningen individuellt utformat gods, varvid det tillverkade föremålet ofta först så småningom antar en individuell prägel; ibland avser tillverkningen massartiklar. I båda fallen har säljaren vid tillverkningen frihet att välja, varifrån han skall anskaffa material, hur han skall utföra arbetet, osv. Utredningen anser det inte möjligt att i lagtexten göra en bestämning av begreppet leveransavtal som på ett invändningsfritt sätt drar gränsen så att dessa särskilda drag kommer till sin rätt. Även i fortsättningen måste därför mera skönsmässigt bestämmas hur gränsen skall dras. För tillverkningsavtal torde emellertid ofta begagnas standardavtal som inte gör någon skillnad mellan speciesköp och leveransavtal och som uttryckligen behandlar de frågor, beträffande vilka köplagen bygger på distinktionen. Såtillvida blir gränsdragningen av mindre betydelse.

Den nuvarande formuleringen av köplagen talar om köp som avser "viss myckenhet av angivet slag". Uppenbart är att man därvid har tänkt på köp av ett antal föremål eller av en viss kvantitet, vikt el dyl av spannmål, råvaror, halvfabrikat och liknande gods. Under nuvarande förhållanden avser emellertid leveransavtal ofta blott ett enda föremål, t ex en hushållsmaskin eller en radioapparat, varvid det för leveransavtal utmärkande draget framgår av att beteckningen avser inte ett individuellt föremål utan gods av ett

[1] Se not 3 till avsnittet 6.2.1.

visst märke och modell. Det står utom tvivel att reglerna om leveransavtal bör tillämpas även om köpet avser blott ett enda föremål vilket är bestämt till sin art, inte genom sin individualitet. Utredningen föreslår därför att bestämningen avser "egendom av angivet slag". Denna bestämmelse upptas i första stycket första meningen. I andra meningen finns utan saklig ändring den regel om s k halvgeneriska köp som f n är intagen i 3 § andra stycket. Enligt denna mening är även köp av egendom som skall tas ut ur bestämt gods att anse som leveransavtal.

Enligt det nyss sagda bör avgörande vara att egendomen är bestämd till sin art. Utredningen anser att man bör gå ett steg längre. Även om köpet formellt avser ett visst exemplar men detta är bestämt genom sin typ, inte genom sina speciella egenskaper, bör reglerna om leveransavtal tillämpas. En säljare har exempelvis i sin affär ett föremål av en viss typ och han säljer detta. Det är avtalat mellan parterna att säljaren skall fullgöra med just detta föremål, och såtillvida svarar köpet närmast mot beskrivningen av specieskop. Det kan emellertid vara en tillfällighet att köpet kom att avse det föremål som fanns i affären, särskilt om säljaren i sitt lager hade flera likvärdiga föremål. I sådant fall bör enligt utredningens mening regler om leveransavtal tillämpas. Den väsentliga följden blir, att om det ursprungligen avsedda föremålet skulle förstöras av våda, köparen kan fordra att säljaren levererar ett annat exemplar, eller att om det första föremålet är felaktigt, köparen kan kräva ett felfritt exemplar. En regel som utvidgar begreppet leveransavtal föreslås sålunda ingå som andra stycke av förevarande bestämmelse.

Förutsättningen anges sålunda, att som leveransavtal skall betraktas köp av gods som utan olägenhet kan bytas ut mot egendom av samma beskaffenhet, om det kan antas att parterna icke tillmätt valet av gods avgörande betydelse. Det står givetvis säljaren fritt att framhålla, att han endast har ett exemplar och att hans förpliktelser måste vara inskränkt till detta, och i sådant fall blir köpet att betrakta som specieskop.

7.1.4 *4 §*

Stadgandet bestämmer begreppet handelsköp, vilket ligger till grund för åtskilliga regler i lagen i dess nuvarande lydelse. Denna fråga har tidigare behandlats i avsnittet 6.1.

Som redan har nämnts bestäms omfattningen av begreppet handelsköp med utgångspunkt i bokföringsskyldigheten enligt den upphävda 1929 års bokföringslag. Denna bestämning kan uppenbarligen inte gärna komma i fråga även i fortsättningen. Att anknyta till den nya bokföringslagen är en utväg som förkastats redan vid tillkomsten av denna. Bestämningen bör därför ske självständigt, såsom f ö redan är fallet enligt de danska och norska lagarna.

En möjlighet vore att utgå från begreppet näringsidkare, vilket som framhållits förekommer i ett flertal moderna lagar. Utredningen anser emellertid att därigenom reglerna om handelsköp skulle få alltför stor räckvidd. Man skulle komma mycket nära den vidsträckta användning som en anknytning till den nya bokföringslagen skulle medföra.

En annan möjlighet vore att anknyta till den fackkunskap som parterna

besitter (jfr UCC § 2–104 (1)). Detta skulle emellertid medföra en onödig inskränkning, eftersom man exempelvis inte kan anse att ett detaljhandelsföretag besitter särskild sakkunskap vid inköp av en lastbil för rörelsen, kanske inte ens vid inköp av en kontorsmaskin. Bestämningen skulle därför inte stå i samklang med de sakliga skäl som ligger bakom de regler om handelsköp som föreslås kvarstå i köplagen.

Utredningen anser att det väsentliga av vad som åsyftas med de regler om handelsköp som föreslås – och för övrigt även med motsvarande regler i andra lagar – träffas genom en föreskrift som bygger på att part driver affärsmässigt organiserad verksamhet. Av den som driver sådan verksamhet kan man vänta att han behärskar exempelvis den betalningsteknik varom föreskrivs i 16 § köplagen.

Bestämningen av handelsköp bör emellertid enligt utredningens mening få inflytande också på andra regler än dem som innehåller termen handelsköp. Såsom antyddes i avsnittet 6.1 bör vid tillämpningen av regler om reklamation, även om dessa regler inte i fortsättningen uppställer särskilda krav för handelsköp, avsevärd betydelse tillmätas de särskilda omständigheterna, däribland om krav kan ställas på snabbt handlande samt motpartens intresse av snabb reklamation. Även från denna synpunkt bör en utslagsgivande omständighet vara, om part driver affärsmässigt organiserad rörelse. Av honom kan man ställa större krav på snabbhet, även vid sådana transaktioner som han ingår för rörelsen men beträffande vilka han inte är fackman, såsom i de nyss anförda exemplen. Vad angår stat och kommun, vilka driver mycket varierad verksamhet, kan behöva prövas om den särskilda verksamhet, för vilken transaktionen sker, är affärsmässigt organiserad eller ej.

Den nuvarande lagtexten bygger på begreppet "köpman", och handelsköp är köp där båda parter är köpmän (och ingår avtalet för sin rörelse). Begreppet köpman har i den nu gällande lagen också en självständig betydelse, se t ex 39 § (som bl a nämner det fall att köpman inställer sina betalningar). Den nämnda bestämmelsen i 39 § skall enligt förslaget utgå. Det synes då rättstekniskt vara enklast att direkt ange vad som skall betraktas som handelsköp. Förslaget är utformat i enlighet härmed. Samma teknik begagnas även i övrigt (se förslaget till regel om köpares undersökningsplikt i 51 §).

Liksom i gällande rätt uppställs den förutsättningen för att köpet skall bedömas som handelsköp att köpet sluts för parternas rörelse.

Bestämmande av priset

7.1.5 *5 §*

Stadgandet reglerar det fall att säljare och köpare inte har kommit överens om priset för godset. Köparen är skyldig att betala vad säljaren fordrar om det inte kan anses oskäligt.

Utredningen föreslår en ändring som åtminstone formellt är rätt betydande.

Den nuvarande formuleringen har kritiserats huvudsakligen på två grunder. Den ena är att, läst efter ordalydelsen, bestämmelsen ger säljaren en

alltför stor fördel. Även om det skulle finnas ett gängse pris är han fri att kräva ett högre pris, såvida det inte är oskäligt. En sådan tolkning har dock inte blivit vedertagen, utan det antas tvärtom att, när det finns ett gängse pris, man har att utgå från detta. Det andra skälet för kritik är att den fördel, som regeln ger säljaren, anses böra kompenseras genom att vid tvist om huruvida priset lämnats obestämt, säljaren har bevisbördan för att intet pris har avtalats (NJA 1951 s 1 som omnämns i avsnittet 2.4). Denna placering av bevisbördan har kritiserats, och den har inte heller godtagits i Danmark och Norge. Bevisbörderegeln har nyligen tillämpats i ett rättsfall om entreprenadavtal mellan företagare och konsument (NJA 1975 s 280). Högsta domstolen framhöll dock uttryckligen, att avgörandet blott avsåg ett entreprenadavtal med den nämnda partsställningen. Enligt domstolen var det vid ett sådant avtal motiverat att lägga bevisbördan på entreprenören, eftersom det kunde anses lämpligt och rimligt att det fick ankomma på honom att säkerställa bevisning i prisfrågan. Regeln fick därför anses stå i samklang med strävandena att upprätthålla regler som skyddar konsumenterna.

Utredningen anser att regeln bör ändras så, att skälet för kritik på den förra av dessa grunder bortfaller. Ändringen ger också ett motiv för att åtminstone i kommersiella förhållanden tillämpa en annan bevisbörderegel än den som nu anses gälla. Vidare bör regeln i olika avseenden göras fylligare, med hänsyn till de vitt skilda förhållanden under vilka den kan bli tillämplig.

Förutsättningarna för tillämpning av bestämmelsen anges i den föreslagna regeln så, att priset ej framgår av avtalet eller av omständigheterna. Formuleringen är avsedd att vara neutral i förhållande till bevisbörderegeln, men genom att det anges att priset kan framgå också av omständigheterna, blir utrymmet för en bedömning på grundval av bevisbördan mindre.

Priset kan genom avtalet vara bestämt på olika sätt, genom att det anges ett pris för säljarens prestation i ett för allt, eller ett pris per styck eller per kvantitet, eller genom hänvisning till någon fastställd notering, osv. Är priset bestämt på sådant sätt blir detta gällande. Med att priset framgår av omständigheterna avses främst att säljaren har en prislista eller eljest tillämpar bestämda priser och att köpet är av den karaktär att prislistan är tillämplig. Säljaren är då berättigad att kräva betalning efter dessa priser, även om det inte skulle vara uttryckligen avtalat, och köparen bör inte kunna invända att de flesta andra säljare tillämpar lägre priser. Om en affär eller en kedja av affärer annonserar vissa priser, får det likaledes anses framgå av omständigheterna att detta pris skall tillämpas, och säljaren kan således inte under den tid som annonseringen avser kräva högre priser än som framgår av annonsen om inte detta är uttryckligen avtalat.

Om först avtal träffas om köp av ett visst antal enheter av en vara och det sedan sker ett tilläggsavtal, varigenom köparen köper ytterligare enheter för samtidig leverans utan att priset diskuteras, torde vanligen av omständigheterna framgå, att han skall betala samma pris som enligt det första avtalet.

Om intet pris framgår av avtalet eller omständigheterna, blir 5 § tillämplig. Utredningen har övervägt att föreslå en regel, enligt vilken i denna situation gängse pris vid tiden för avtalets ingående blir gällande samt hänvisa till en skälighetsbedömning blott för det fall att sådant pris saknas.[1] Utredningen

[1] Jfr NOU 1976:34 s 46 f.

har emellertid kommit till resultatet att en sådan regel skulle vara alltför stel. Man får bl a tänka på att det kan finnas många olika prisnivåer för samma vara och att tidpunkten för leverans kan ligga mer eller mindre långt fram i tiden räknat från tidpunkten för avtalets ingående. De allmänna skälen för att föredra en regel som tillåter en mera skönsmässig bedömning har anförts i avsnittet 5.5.3. Utredningen anser därför att köplagens regel i sin helhet måste hänvisa till en skälighetsbedömning, varvid dock vissa omständigheter utpekas vilka normalt skall ligga till grund för bedömningen.

Hänvisningen i den nu gällande regeln till vad säljaren fordrar synes onödig redan därför att det är självklart, att köparen inte behöver betala mer än vad säljaren fordrar. Den övre gränsen för vad säljaren äger kräva är enligt nu gällande rätt att priset inte får vara oskäligt. Utredningen anser emellertid att den gällande regeln inte motsvarar en rimlig avvägning av säljares och köpares intressen. Om en säljare vill erhålla ett pris som ligger nära vad som måste anses oskäligt, bör det ankomma på honom att träffa avtal med köparen om ett bestämt pris. Har intet avtal träffats bör priset vara vad som är skäligt och detta får bedömas efter omständigheterna.

Bland de omständigheter som skall beaktas nämns i första hand godsets "art och beskaffenhet". Utgångspunkten måste alltid vara vad för slag av gods köpet avser. Kvaliteten har betydelse för bedömningen av vad som är ett skäligt pris vid både nya och begagnade varor.

Därefter nämns "gängse pris" vid tiden för köpet. Gängse pris är det pris som säljare i allmänhet tillämpar under motsvarande omständigheter. Den enskilde säljarens prisnivå har således i och för sig ingen betydelse för att fastställa vad som är gängse pris. Vad som strax skall anföras visar dock att särskilda omständigheter kan medföra att även en nivå om vilken en särskild säljare råkar vara ensam eller nästan ensam kan anses motsvara gängse pris i det särskilda fallet. En betydelse av hänvisningen till gängse pris ligger bl a däri, att den gör bevisning om de priser som tillämpas av andra än den aktuella säljaren relevant.

Finns det ett marknadspris som framgår av varunoteringar o dyl är detta vanligen utslagsgivande. Det måste dock givetvis prövas om försäljningen skedde under sådana omständigheter att det är rimligt att tillämpa marknadspriset. Finns det flera olika nivåer för likartade varor får hänsyn exempelvis tas till om köpet skedde i grosshandel eller i detaljhandel. Vid detaljhandel får beaktas affärens läge och allmänna karaktär, t ex om den är ett varuhus med lågprisnivå och begränsad service eller en specialaffär med speciellt god service. Eventuellt kan också den kvalitetsgaranti som kan ligga i att köpet sker från ett välrenommerat företag inverka. Kvantitetsrabatter, betalningsvillkor o dyl hör också till de faktorer som stundom kan inverka på vad som är gängse pris. Bestämningen av vad som är gängse pris har dock såtillvida mindre betydelse, som även andra omständigheter kan inverka enligt den föreslagna formuleringen.

Skall leverans ske någon tid efter köpets ingående uppstår frågan, *vilken tids priser* som skall ligga till grund. Ibland kan detta framgå av omständigheterna. Om köpet avser säsongvaror och ingås någon tid före säsongens början, då man ännu inte kan avgöra vad priset kommer att vara vid leveranstidpunkten, är det vanligen klart att priset måste vara vad som gäller vid leveranstidpunkten. Finns det en sedvana att en bestämd tids priser

– avtalstidpunktens eller leveranstidpunktens – skall tillämpas, blir denna sedvana på vanligt sätt gällande.

I många fall saknas emellertid dylika hållpunkter, och det är då tveksamt vilken tids priser som skall gälla. Den uniforma köplagen nämner priset vid tiden för avtalets ingående (art 57), och UNCITRAL-utkastet har samma regel (art 36). UCC hänvisar däremot till priset vid tiden för leverans (§ 2–305 (1)). Utredningen anser att för den svenska köplagen priset vid tiden för avtalets ingående som huvudregel bör vara utslagsgivande, och formuleringen utvisar detta. Regeln ger parterna möjlighet att bedöma, vilket priset kommer att bli, och den tillgodoser därigenom ett önskemål om förutsebarhet. I den mån prisstegringar kan befaras på grund av fortskridande inflation eller genom kostnadsstegringar till följd av ökade arbetslöner o dyl, synes det också rimligt att lägga på säljaren, som vanligen är den som bäst kan överblicka risken för en sådan utveckling, ansvaret för att priset lämnas obestämt.

Någon absolut regel med innehåll att avtalstidens priser skall ligga till grund bör emellertid enligt utredningens mening inte gälla, och detta är ett viktigt skäl till att utredningen inte anser det möjligt att föreslå en kategorisk regel utan hänvisar till en skälighetsbedömning. Om exempelvis inflation eller kostnader fortskrider mycket snabbt och köpet skall fullgöras avsevärd tid efter avtalets ingående, kan det vara rimligt att tillämpa prisnivån vid fullgörandet.

Om skälet till att priset inte har bestämts är att säljaren vid avtalets ingående inte kan bedöma, vad som vid tiden för leveransen kommer att vara den gängse prisnivån, bör inte lagens regel leda till att priset vid tiden för avtalets ingående, vilket kan vara helt olämpligt, läggs till grund.

Även hänsyn till en köpare som är osakkunnig och därför inte har samma möjlighet som en säljare att överblicka den sannolika pris- och kostnadsutvecklingen kan stundom motivera att leveranstidens priser gäller. Så kan vara fallet om ett prisfall gör det möjligt för säljaren att förvärva egendom varmed han skall fullgöra köpet till lägre kostnad än han räknat med. Det förutsätts därvid att intet spekulationsmoment ingår i köpet. Där sådana moment finns med torde emellertid inte priset lämnas obestämt.

Utöver vad som nu har nämnts hänvisar den föreslagna bestämmelsen till "omständigheterna i övrigt". Hänsyn kan böra tas exempelvis till att det varit förenat med särskilda kostnader för säljaren att skaffa just den vara som köparen begärt och denne måste ha insett detta, att köparen begärt leverans vid en för säljaren obekväm tidpunkt m m. Sådana omständigheter kan verka höjande på priset. Omständigheterna kan emellertid också tala i riktning att priset bör vara lägre än det gängse, t ex att köparen har hämtat godset på tillverkningsorten och därigenom besparat säljaren kostnader som denne vanligen har.

Om det inte finns något gängse pris, vilket särskilt får antas vara fallet med unika eller ovanliga varor och med specialtillverkat gods, får priset bestämmas mer fritt genom en skälighetsbedömning. Ofta torde säljarens kostnader kunna bilda en utgångspunkt för bedömningen. Därvid bör dock inte hänsyn tas till att säljaren t ex råkat förstöra det första exemplar som han skulle tillverka och att hans kostnader därför har blivit exceptionellt höga i det särskilda fallet.

Utredningen är medveten om att för konsumentköp en regel som generellt hänvisar till en skälighetsbedömning, såsom nu föreslås, kan vara mindre lämplig. En konsument kan behöva en mer bestämd regel att hålla sig till. Det kan också vid sådana köp vara rimligt att säljaren i större utsträckning än vid kommersiella köp får bära ansvaret för den kommande prisutvecklingen.

Från denna utgångspunkt skulle det vara motiverat med en särskild regel i konsumentköplagen om hur priset skall bestämmas när det inte framgår av avtalet eller av omständigheterna. Det kan också ifrågasättas om inte en konsumentköplag bör ge möjligheter att nedsätta ett avtalat pris där detta skulle vara oskäligt. Av skäl som framgått i avsnittet 5.6.2 vill utredningen emellertid inte föreslå några ändringar i konsumentköplagen.

7.1.6 *6 §*

Stadgandet rör köparens skyldighet att reklamera mot faktura vid handelsköp.

Utredningen föreslår en omformulering, vilken till helt övervägande del är av redaktionell natur. Uttrycket "uppenbart orimligt" har ändrats till "uppenbart oskäligt".

Av skäl som har anförts i avsnittet 6.1 anser utredningen att det är av vikt att regeln endast gäller vid handelsköp.

Nära sammanhang med ämnet för 6 § köplagen har 22–24 §§ förordningen (1855:66 s 1) ang handelsböcker och handelsräkningar. Förslag om upphävande av denna förordning har framställts av lagberedningen (se SOU 1974:55 Utsökningsrätt XIII, Förslag till lag om införande av utsökningsbalken, 2 § samt s 91 ff.) Utredningen vill, från sina utgångspunkter, biträda detta förslag. De bestämmelser om faktura som innehålls i denna författning torde sakna berättigande under nuvarande förhållanden.

7.1.7 *7 §*

Stadgandet avser beräkning av priset efter kvantitet. Regeln är att kvantiteten vid tidpunkten för farans övergång är avgörande.

Utredningen föreslår den redaktionella förändringen att ordet "myckenhet", som utredningen anser bör undvikas, ersätts med det mera konkreta uttrycket "antal, mått eller vikt".

7.1.8 *8 §*

Stadgandet avser s k taravikt.

Utredningen föreslår endast en mindre språklig justering.

Avlämnande av godset

9–11 §§ handlar enligt den nuvarande rubriken "om platsen för godsets avlämnande". Föreskrifterna berör emellertid även annat än platsen för avlämnande, framför allt vad som i olika situationer skall fordras för att godset skall anses avlämnat. Utredningen föreslår att rubriken ändras i enlighet

därmed.

Den allmänna uppläggningen av köplagens regler om avlämnande har diskuterats i den allmänna motiveringen (avsnittet 6.7.2).

7.1.9 *9 §*

Stadgandet föreskriver att avlämnande in dubio skall ske där säljaren hade sitt hemvist eller där han idkar rörelse. Fanns godset veterligen annorstädes skall avlämnande äga rum där det fanns.

Utredningen föreslår att stadgandet omredigeras något och att det kompletteras med en regel om vad som skall fordras för att avlämnande skall ha skett i den situation som bestämmelsen avser. Skälet till denna komplettering har berörts i avsnittet 6.7.2.

Första stycket

Innebörden i huvudregeln i 9 § kan beskrivas så, att om intet är avtalat, säljaren inte har några förpliktelser att låta transportera godset och att han således inte kommer i dröjsmål genom att på grund av passivitet hos båda parter godset förblir kvar hos säljaren. Samma princip gäller exempelvis enligt uniforma köplagen (art 23) och UNCITRAL-utkastet (art 15), ehuru reglerna där är så konstruerade att det antyds att det vanliga är att det finns ett avtal som indicerar att godset skall transporteras.

Utredningen anser skäl saknas att ändra principen i 9 §. Det finns inte heller enligt utredningens mening något skäl att ändra det väsentliga i regeln om var hos säljaren godset skall avhämtas, dvs att avhämtandet skall ske där säljaren idkade rörelse resp hade hemvist. Men eftersom det torde vara vanligare att en försäljning har samband med säljarens rörelse, mindre vanligt att säljaren är en privatperson som säljer från sitt hem, synes huvudregeln böra vara att avlämnandet sker där rörelsen bedrivs. Som beteckning för den plats där säljaren driver rörelse används ordet "driftställe", vilket förekommer på andra ställen i lagstiftningen med motsvarande innebörd. Om säljaren har flera driftställen, vilket givetvis inte är något opraktiskt fall, ger den föreslagna regeln inte besked om vilket av dessa som avses. Avtalet och omständigheterna torde vanligen ge tillräcklig indikation. UNCITRAL-utkastet upptar härom en föreskrift enligt vilken, om part har mer än ett driftställe, det driftställe avses som har den närmaste relationen till avtalet och dess fullgörande, med beaktande av omständigheter kända för eller tagna i betraktande av parterna vid tiden för avtalets ingående (art 6 punkt a). Det synes onödigt att i den svenska lagtexten uppta en liknande bestämmelse.

Om säljaren saknar driftställe blir platsen för avlämnande hans hemvist. Utredningen föreslår den förenklande ändringen i förhållande till gällande rätt, att avgörande inte såsom nu skall vara, om försäljningen har samband med rörelsen eller inte, utan undantagsregeln för hemvist skall tillämpas endast om driftställe saknas. Detta överensstämmer med uniforma köplagen (art 23 st 1) och UNCITRAL-utkastet (art 6 punkt b).

Förslaget upptar också en regel enligt vilken, om parterna visste eller

borde ha vetat att godset fanns på annan plats, det avlämnas där det fanns. Formuleringen är något justerad i förhållande till gällande rätt.

Regeln kan tillämpas även för att klargöra att avlämnande skall ske vid hemvist i stället för driftställe. Om exempelvis en säljare som driver rörelse säljer en antikvitet ur sitt hem och köparen vet, att den förvaras där, har köparen att hämta den i hemmet och inte vid säljarens driftställe. Härigenom blir betydelsen av den nyss nämnda förenklande ändringen mindre.

Regeln om att avlämnande skall ske där godset fanns kan tillämpas även om godset fanns på en helt annan ort än den där säljaren hade driftställe eller hemvist. Godset kan exempelvis förvaras hos tredje man i dennes magasin. Förevarande regel skall dock enligt förslaget endast tillämpas om godset inte skall fortsätta att förvaras hos tredje man efter försäljningen. Skall godset vara kvar hos denne blir nämligen enligt förslaget 11 § tillämplig, och enligt den där upptagna regeln är godset avlämnat när underrättelse om köpet kommit tredje man till handa.

Andra stycket

Såsom framhölls i avsnittet 6.7.2 innehåller 9 § för närvarande ingenting om vad som fordras för att gods skall vara avlämnat när köparen skall hämta det. Av 17 § andra meningen i dess hittills gällande lydelse kan man dock indirekt dra vissa slutsatser. Det är emellertid diskutabelt om denna del av 17 § är lämplig. Inte minst får det anses tveksamt om man bör ha olika tidpunkter för avlämnande och för farans övergång i den speciella situation att köparen skall hämta godset, såsom för närvarande gäller.

Utredningen föreslår därför en regel som väsentligen kodifierar vad som nu anses gälla beträffande avlämnande i 9 §:ns fall men dock något preciserar detta. Regeln i 17 § andra meningen infogas i sin väsentliga del i detta andra stycke av 9 §.

Huvudregeln beträffande avlämnande, när köparen skall hämta godset, är att avlämnande sker när godset har tagits om hand av köparen eller av någon för hans räkning. Detta anges i andra stycket första meningen. Det är således inte tillräckligt att godset ligger redo i säljarens magasin och att denne är beredd att låta köparen få det när han kommer för att hämta det. Är det föreskrivet att köparen får hämta godset från en viss tidpunkt, kan säljaren alltså komma i dröjsmål genom att inte sedan denna tidpunkt är inne göra det möjligt för köparen att få godset utlämnat. Faran ligger likaledes hos säljaren till dess det avhämtas. Är viss tid överenskommen, inom vilken köparen senast skall hämta godset, men försummar han denna tid, är godset likväl inte avlämnat, men de regler blir då tillämpliga som avser att försenat avlämnande beror av köparen (se 21 § samt 33–36 §§). Såsom framgår av 17 § andra stycket i förslaget övergår då faran på köparen från den tidpunkt då köparen kommer i dröjsmål med mottagandet, under den särskilda förutsättning som anges där.

Godset kan avhämtas av köparen själv eller av någon för hans räkning. Ett praktiskt exempel på det senare tillvägagångssättet är att en speditör eller ett biltransportföretag hämtar godset för köparens räkning. Givetvis kan fall förekomma där det är tveksamt om den som hämtar godset handlar för säljarens eller för köparens räkning. Den omständigheten att 9 § är till-

lämplig eller att motsvarande avtal har träffats (t ex genom klausulen ex works), kan vara en indikation på att transporten sker för köparens räkning och på hans risk, även om säljaren har åtagit sig det praktiska bestyret att vända sig till transportören. Denna fråga får besvaras med ledning av vad som är sedvanligt i dessa förhållanden.

Den föreslagna regeln anger inte exakt när godset anses avlämnat och faran övergår på köparen. Detta kan få praktisk betydelse om godset exempelvis skadas i samband med lastning på den bil som köparen sänt för att hämta godset. Även denna fråga får besvaras med beaktande av handelsbruk och sedvana i dessa förhållanden.

Andra stycket innehåller vidare i andra meningen en undantagsregel som närmast motsvarar den regel som nu ges i 17 § andra meningen. Skall gods avhämtas av köparen utan medverkan av säljaren och är tiden när detta får ske inne, kan godset anses avlämnat utan att köparen har hämtat det. Regeln kan bli tillämplig när massaved har upplagts i skog för att hämtas av köparen när det passar honom. Ett äldre skolexempel, som torde ha mindre betydelse i dag, är att gods har lagts upp på en brygga för att tas ombord på ett fartyg när detta anlöper bryggan. Det förutsätts givetvis att det är avtalat att avlämnande skall ske på ifrågavarande sätt – om avtalet går ut på att säljaren skall förvara godset i sitt magasin till dess köparen hämtar det, kan han givetvis inte befria sig från sina skyldigheter genom att lägga det så att köparen kan hämta det utan hans medverkan. Detta utmärks i den föreslagna lagtexten genom att det står "Skall. . ." (jfr vid rubriken till avsnittet 7.1).

En ytterligare förutsättning för att avlämnande skall anses ha skett – vilket har särskild betydelse för farans övergång – är att tiden när köparen får avhämta godset är inne och att köparen har fått kännedom om att han kan avhämta godset. Sådan kännedom kan köparen ha genom bestämmelse i avtalet eller han kan ha fått ett meddelande från säljaren. Det kan också tänkas att han erhåller kännedom på annat sätt, t ex genom meddelande från någon som innehar godset.

Den föreslagna lagtexten anger även, att godset skall finnas avskilt för köparens räkning. Om köparen inte på grund av märkning el dyl kan fastställa, vilket gods som tillkommer honom, kan säljaren inte heller göra gällande att godset är avlämnat. Vad beträffar gods som inte utan praktiska svårigheter kan avskiljas från annat, t ex säd som förvaras i silo eller olja som förvaras i cistern, torde följden bli att godset inte kan anses avlämnat utan medverkan av säljaren eller av någon som företräder honom.

7.1.10 *10 §*

Stadgandet handlar om avlämnandet när säljaren har åtagit sig att sända godset till köparen, utan att det har preciserats vad som fordras för avlämnande. Den nu gällande principen kan i korthet sammanfattas så, att överlämnande av godset till transportör (fraktförare) är att betrakta som avlämnande. När godset skall sändas med fartyg fordras dock att det passerat fartygets sida för att vara avlämnat.

Utredningen föreslår en viss omredigering, innebärande bl a att bestämmelsen om platsköp flyttas till denna paragraf från 11 § (jfr vid rubriken

till avsnittet 7.1). Vidare föreslås ändringar som dels skall närmare klargöra förhållandet till 63 §, dels möjliggöra anpassning till nutida transportförhållanden. Sistnämnda ämne har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnittet 6.7.4).

Avgränsningen av 10 §:s tillämpningsområde beskrivs för närvarande endast så, att godset skall av säljaren försändas från en ort till en annan att där av köparen mottagas. Intet sägs om kostnaderna för transporten. Genom en jämförelse med 63 §, som handlar om köp med föreskriften "fraktfritt (cost and freight, c & f, cf)", kan man emellertid utläsa att, om säljaren har åtagit sig kostnaden för den interlokala transporten, 63 § blir tillämplig. Därav följer då också, att när 10 § är tillämplig, köparen har att bära kostnaden för transporten.

Denna gränsdragning synes mindre lämplig. I praxis torde man ofta göra en skillnad mellan villkoret *"fraktfritt"* (eller motsvarande) och villkoret "c & f" (eller motsvarande), trots att båda avser fall där säljaren bekostar transporten. Det förra avser vanligen landsvägs- och järnvägstransporter, medan det senare avser internationella sjötransporter samt lufttransporter. Belysande är att Incoterms upptar "fraktfritt" och "c & f" som två olika klausuler. Utredningen anser det därför lämpligt att begagna en annan gränsdragning än den gällande. 63 § (till vilken 64 §, som rör "cif" hänvisar) reserveras för klausulen c & f, medan andra köp där säljaren har att ombesörja att godset sänds till köparen behandlas i 10 §. Att säljaren vid sistnämnda köp har att bekosta transporten, på grund av att ordet "fraktfritt" har begagnats eller detta eljest följer av avtalet eller omständigheterna, utesluter enligt förslaget inte att 10 § blir tillämplig beträffande tidpunkten för avlämnandet. Att ingen av de stereotypiserade leveransklausulerna kommer till användning och att 10 § således blir tillämplig torde vara vanligare vid köp inom landet och inom Norden än vid internationella köp i egentlig mening. Det finns därför också mindre skäl att vid 10 § ta hänsyn till internationella förhållanden.

Första stycket

Första meningen motsvarar väsentligen det nuvarande innehållet i 10 §, med vissa språkliga förenklingar. Förutsättning är att säljaren är skyldig att sända godset till köparen och att transporten är *interlokal*, dvs går från en ort till en annan. Att säljaren förutsätts ha en särskild skyldighet anges genom att bestämmelsen börjar med "skall" (jfr vid rubriken till avsnittet 7.1). Uttryckligt avtal är inte nödvändigt; här liksom eljest kan sedvänja ha samma effekt som avtal.

Den föreslagna formuleringen avser inte att medföra någon ändring i förutsättningen att godset skall vara avsett för den aktuelle köparen. Det skall sålunda kunna identifieras såsom avsett för denne (jfr uniforma köplagen art 19 st 3 samt UNCITRAL-utkastet art 16 (1) och 66 (2)). Däremot fordras inte att godset är destinerat till köparen (något som däremot är en förutsättning för tillämpning av 16 §; jfr avsnittet 7.1.16). Liksom hittills kan avlämnande alltså ske även om godset inte är destinerat direkt till köparen utan till en bank eller en speditör, vilken skall kunna hålla det inne till dess köparen betalar.

Enligt den föreslagna bestämmelsen, liksom enligt gällande rätt, svarar säljaren i princip för lokaltransporten fram till järnvägsstationen eller terminalen, vare sig han utför denna transport själv eller exempelvis genom en anlitad åkare. Om emellertid det transportföretag som utför den interlokala transporten hämtar godset hos säljaren, såsom torde förekomma vid landsvägstransporter, är godset att anse som avlämnat när det omhändertagits av transportföretaget. Å andra sidan kan säljaren komma att svara för den interlokala transporten om han utför även denna del själv med egen lastbil el dyl. Detta överensstämmer med härskande uppfattning om gällande rätt. Om ett företag har en självständig transportavdelning, vilken utför interlokala transporter dels åt företaget, dels åt andra företag, bör dock inte uteslutas att överlämnande till denna transportavdelning anses jämställt med överlämnande till ett fristående transportföretag.

För att godset skall anses avlämnat fordras att den som har tagit hand om det åtagit sig transporten från avsändningsorten. Det fordras dock inte att denne själv har åtagit sig ansvaret för hela transporten fram till bestämmelseorten, utan även om säljaren träffar självständiga avtal med två transportörer som skall utföra olika delar av transporten (t ex järnväg och en redare), är godset avlämnat när det överlämnats till den förste av dessa transportörer.

Avlämnande förutsätter att den som har fått godset i sin hand därvid fungerar som självständig transportör. Överlämnande till ett speditionsföretag, vilket i sin tur skall överlämna godset till den interlokala transportören, t ex ett järnvägsföretag, är vanligen inte att betrakta som avlämnande. Avsikten är emellertid inte att genom lagtextens utformning helt utesluta, att överlämnande till speditör kan vara att anse som avlämnande. Beroende på omständigheterna kan speditören vara att anse som en sådan transportör att överlämnande till honom blir avlämnande. Man kan uttrycka detta så att i det sistnämnda, men inte i det förstnämnda, fallet speditören är att betrakta som självständig transportör. Avgörande för om speditören uppträder i den ena eller i den andra rollen torde vanligen vara de villkor på vilka han tar hand om godset. Ett indicium på att speditören uppträder som självständig transportör kan vara att han har frihet gentemot sin kund att välja befordringssätt och ombesörja utförandet och att han debiterar ett enhetspris för transporten. Om speditören är anvisad av köparen torde i allmänhet överlämnande till honom medföra att godset anses avlämnat.

I övrigt anger den föreslagna lagtexten inte vad som fordras för att godset skall vara avlämnat. I första hand får sedvänjan – vilken ofta torde anknyta till godsets beskaffenhet och till praktiska rutiner – bli avgörande. Lagtexten indicerar emellertid att in dubio överlämnande till transportföretaget är tillräckligt. Det kan således inte, i avsaknad av avtal eller sedvänja i annan riktning, fordras att vid järnvägstransport godset har blivit lastat på järnvägsvagn. Vid lufttransporter (i den mån sådana blir aktuella vid tillämpningen av detta stadgande) kan omhändertagande i godsterminal vara tillräckligt, och det förutsätts inte att godset har kommit fram till flygplatsen. Vid postbefordran är det tillräckligt att godset har tagits om hand av posten, och det fordras således inte att det har förts till det transportmedel med vilket posten låter befordra det.

Om godset har skadats vid det tillfälle då det tas om hand av trans-

portören, t ex vid lastningen, får man med ledning av handelsbruk och sedvänja bedöma, vem som bär risken vid tillfället. Situationen är likartad med den vid 9 §.

Om i transporten ingår en *sjötransport* gäller för närvarande, att huvudregeln tillämpas om före denna sjötransport förekommer en landtransport, medan om godset skall avsändas med fartyg från säljarens ort, det är att betrakta som avlämnat först när det har kommit innanför fartygets sida. Såsom framgick i avsnittet 6.7.4 anser utredningen att vid tillämpning av 10 § – som inte minst tar sikte på transporter inom Sverige och Norden – den nuvarande huvudregeln, enligt vilken även förtransport före sjötransport går på köparens bekostnad, är ändamålsenlig. Vad som nyss anfördes om överlämnande till den förste självständige transportören för interlokal transport, om överlämnande till speditör, och om vad som skall fordras för att godset skall anses ha tagits om hand av transportören, kan då tillämpas även i detta fall. Däremot anser utredningen att den nuvarande regeln för det fall att godset skall sändas med fartyg från säljarens ort, är mindre lämplig. När sjötransporten är den första självständiga transporten bör godset i allmänhet anses avlämnat när det tagits om hand av rederiet, även om detta sker exempelvis i en terminal, inte i själva hamnen.

Såsom också anfördes i den allmänna motiveringen bör en annan regel gälla för det fall att säljaren skall tillhandahålla köparen ombordkonossement. Utredningen har utförligt motiverat denna ståndpunkt. Regeln härom är upptagen i första stycket andra meningen. När det gäller den närmare tillämpningen av regeln om avlämnande genom att godset förs innanför fartygets sida avser förslaget ingen ändring i nu gällande rätt.

I tredje meningen av första stycket upptar förslaget en regel om *kostnaderna* för transporten. Såsom redan nämnts anser utredningen att det inte bör vara en förutsättning för tillämpningen av 10 §, att köparen har att bära kostnaderna för den interlokala transporten. Skyldigheten att bära kostnaderna bör också regleras uttryckligen i lagen.

Huvudregeln bör därvid, liksom för närvarande, vara att kostnaden för den interlokala transporten åvilar köparen. Om säljaren betalar transporten i förskott är han därför berättigad att debitera köparen härför utöver det egentliga priset.

Säljaren kan emellertid såsom nämnts enligt förslaget ha att bekosta transporten, även om ingen särskild leveransklausul har begagnats och 10 § därför är tillämplig. Det sägs därför uttryckligen i den föreslagna texten, att det kan framgå av avtalet eller av omständigheterna, att säljaren skall betala transporten. Ett vanligt uttryck härför utgör ordet "fraktfritt". Uteslutas kan inte heller att ordet "fritt" kombinerat med olika uttryck (t ex "fritt köparens järnvägsstation") kan ha denna mening enligt parternas avsikt, och denna blir i så fall utslagsgivande. Även om ett sådant språkbruk inte är att rekommendera (jfr avsnittet 7.1.65), kan man inte underlåta att beakta att det förekommer. Det kan även förekomma att det av omständigheterna framgår, att kostnaden för transporten skall åvila säljaren, även om detta inte har avtalats uttryckligen. En erinran härom har ansetts lämplig.

Även om huvudregeln är tillämplig och köparen skall bekosta den interlokala transporten, skall säljaren bekosta den lokala transporten. Detta får anses följa e contrario av vad som föreskrivs om den interlokala trans-

porten. Det kan givetvis vara oklart hur kostnaderna skall fördelas mellan lokala och interlokala transporter. Här, liksom på så många andra punkter, får man i första hand gå efter sedvänjan. Om säljaren anlitar ett transportföretag som hämtar godset vid hans fabrik eller magasin, torde köparen vara skyldig att betala hela det belopp som transportföretaget debiterar, utan att göra avdrag för att däri ingår även en lokaltransport som, ifall säljaren hade utfört den själv, hade belastat honom. Blott om det skulle vara sedvänja att säljaren utför en dylik lokaltransport själv, torde han böra bli skyldig att bekosta vad som motsvarar den lokala transporten.

Någon fullständig överensstämmelse mellan punkten för avlämnande och punkten för fördelning av kostnader för transport torde inte kunna antas, även om en överensstämmelse råder i stort eller i flertalet situationer.

Om godset är sålt fraktfritt eller eljest undantagsregeln om att säljaren är skyldig att betala även den interlokala transporten är tillämplig, uppstår en fråga motsvarande den som nyss behandlades, nämligen hur kostnaderna skall fördelas på bestämmelseorten. Härom anger lagtexten intet (såsom för övrigt också är fallet beträffande klausulerna c & f och cif; jfr avsnitten 7.1.63 och 7.1.64). Om intet är närmare avtalat får man gå efter sedvänja. Möjligt är att avtalspraxis beträffande kostnadsfördelningen mellan transportföretag och transportkund kan bli utslagsgivande, så att köparen har att betala vad som inte utförs av transportföretaget som en del av dess normala transportåtagande.

Skyldighet att *försäkra* är inte nämnd i stadgandet. Detta får anses innebära att det åligger säljaren att försäkra endast om detta är särskilt avtalat eller om det är sedvana. Förhållandena är alltför olika för att man skulle kunna uppställa någon regel om när försäkring skall tecknas. I många fall torde rätten till ersättning från transportföretag vara tillräcklig, och att föreskriva försäkringsskyldighet som kan komma att täcka även sådana fall synes inte rimligt. Skulle det finnas skyldighet att försäkra men säljaren försummar detta, får vad som föreskrivs om klausulen cif (64 §) tillämpas analogt (jfr avsnittet 7.1.64).

Förslaget upptar lika litet som den nuvarande lagtexten några regler om skyldighet att ersätta andra kostnader som kan uppstå, framför allt inte om tull. Vad som skall gälla härom måste bero av en mångfald omständigheter som inte kan beaktas i lagtext.

Den i förslaget upptagna regeln om avlämnande, vilken innebär att interlokal transport går på köparens risk, kan sättas i fråga vid *konsumentköp*. En konsument som köper av ett företag som åtagit sig att ombesörja transporten torde ofta inte räkna med att han står risken för skada under denna transport och att han således kan ha anledning att teckna försäkring för transporten. Särskilt gäller detta om godset är sålt fraktfritt. Även om det må vara vedertagen kommersiell terminologi att "fraktfritt" är något annat än "fritt levererat" kan en konsument vara okunnig härom. En specialregel om konsumentköp bör emellertid ha sin plats i konsumentköplagen, och såsom anförts i avsnittet 5.6.2 vill utredningen inte föreslå några ändringar däri.

10 § upptar inte någon regel om skyldighet för säljaren att *underrätta köparen* om att godset sänts. Frågan har den allmänna karaktär att det är lämpligt att behandla den i en bestämmelse som är gemensam för alla

köp där säljaren skall sända godset till köparen. En sådan bestämmelse föreslås skola ingå i 61 §. Det hänvisas alltså till denna paragraf och motiven därtill (avsnittet 7.1.61).

Andra stycket

Den regel som nu utgör 11 § föreslås ingå som ett andra stycke i 10 §. Skälen härtill har anförts i avsnittet 6.7.2 samt vid rubriken till avsnittet 7.1. Ämnena för nuvarande 10 och 11 §§ hör nära samman. Gemensamt är att säljaren är skyldig att sända godset till köparen, utan att någon leveransklausul har begagnats.

Den föreslagna regeln om avlämnande när säljaren skall ombesörja transporten och denna endast äger rum inom en och samma ort, överensstämmer i sak med vad som gäller nu. Ingen ändring är avsedd.

Någon regel om kostnaden ges inte. Köplagen utgår för närvarande från att kostnaden för lokaltransporten vilar på säljaren, där intet har avtalats därom. För många fall torde detta motsvara praxis även nu. Det är emellertid numera också vanligt, att köparen får betala extra även för sådan lokaltransport som nu avses. Det är därför inte lämpligt att i lagen uppta någon regel om vad som skall gälla härom.

7.1.11 *11 §*

Stadgandet innehåller för närvarande regeln om avlämnande av gods som säljaren har att sända till köparen inom samma ort. Utredningen föreslår att denna regel flyttas till 10 § som ett andra stycke.

Utredningen föreslår att i 11 § införs en regel om avlämnande av gods som innehas av tredje man, som efter köpet skall fortsätta att förvara det för köparens räkning. Förutom den praktiska betydelsen av att denna situation regleras i lagen kan regeln bidra till att precisera användningsområdet för de olika bestämmelserna om avlämnande (jfr avsnittet 6.7.2).

Köp av gods innebär vanligen att godset skall förflyttas från säljaren till köparen. Detta får anses vara en underförstådd förutsättning även för 9 §, trots att det inte särskilt nämns i denna bestämmelse. Den av utredningen nu föreslagna regeln i 9 § andra stycket andra meningen (om verkan i visst fall av att köparen inte hämtat godset) bidrar till att förtydliga lagtexten i detta avseende. Att avsikten är att godset skall förflyttas framgår klart av klausulen "ex works", som kan betraktas som den avtalsmässiga motsvarigheten till den regel som köplagen upptar i 9 §.

9 § skall, såsom överensstämmer med dess lydelse och såsom nämnts tidigare (avsnittet 7.1.9 vid anmärkningarna till 9 § första stycket), tillämpas även om godset innehas av tredje man och det skall hämtas hos denne av köparen. Den särskilda regeln för det fall att godset parterna veterligen finns på annan plats än säljarens driftställe (resp hemvist) blir då tillämplig. Denna regel passar emellertid inte om *godset finns hos tredje man och avsikten är att det tills vidare skall stanna hos denne*. Skulle man tillämpa 9 § i denna situation skulle faran för godset förbli hos säljaren, ända till dess köparen avhämtade det. Det är rimligt att här införa en specialregel som innebär att avlämnande kan ske utan någon fysisk åtgärd.

Det måste då avgöras vad som fordras för att de rättsverkningar som lagen knyter till avlämnande skall inträda. Av särskild praktisk betydelse är, från vilken tidpunkt köparen har att stå för kostnaderna för godset, särskilt kostnaderna för förvaring. Till utredningen har vid överläggningar med företrädare för dem, som har praktiska erfarenheter av sådana situationer, framförts önskemål om att köplagen skall innehålla bestämmelser härom. Särskilt som viss osäkerhet synes råda om vad som skall gälla,[1] anser utredningen att det finns skäl att införa en sådan regel.

Den situation som avses är att gods innehas av tredje man, exempelvis av en lagerhållare. Det kan vara fråga om en kortare förvaring, t ex under transitering, men det kan också vara fråga om längre förvaring av varor som i avvaktan på försäljning till en slutlig köpare befinner sig hos tredje man och därvid är föremål för handel.

Av formuleringen av första meningen framgår att innebörden av köpeavtalet skall vara att, såvitt avser förhållandet köpare–säljare, godset skall fortsätta att förvaras av tredje man, men nu för köparens räkning.

Den föreslagna regeln innebär att underrättelse till innehavaren om köpet medför att godset anses *avlämnat*. Den alternativa möjligheten, nämligen att avtalet ensamt medför att godset anses avlämnat, kan inte anses tillfredsställande. Faran för godset skulle då kunna övergå på köparen utan att han har någon tidsutdräkt för att praktiskt anpassa sig därefter. Även för fördelningen av kostnader mellan säljare och köpare (jfr nedan) synes underrättelsen till innehavaren vara den lämpliga skiljelinjen. Underrättelsen antas kunna lämnas antingen av säljaren eller av köparen. Vardera parten kan således, i den mån det är av fördel för honom, åstadkomma att godset blir att anse som avlämnat. För säljaren kan det vara av värde att lämna sådan underrättelse, eftersom därigenom faran för godset övergår på köparen. Detta får betydelse om godset skulle skadas och det är oförsäkrat eller skadan inte täcks av försäkringen. För köparen kan det vara av värde att själv lämna en sådan underrättelse, eftersom han därvid normalt får möjlighet att i förhållande till innehavaren förfoga över godset. Den föreslagna regeln står i överensstämmelse med de sakrättsliga regler som anses gälla när gods befinner sig i tredje mans besittning. När underrättelse har lämnats kan köparen betala till säljaren utan att riskera att godset senare tas i anspråk av säljarens borgenärer genom utmätning för dennes skuld eller genom konkurs. Avsikten är emellertid att regeln skall gälla oavsett vilken den sakrättsliga situationen må vara, och den köprättsliga regeln är dispositiv, i motsats till den sakrättsliga.

Vem som är behörig att för innehavarens räkning motta underrättelse om köpet sägs inte i den föreslagna lagtexten. Detta får avgöras efter omständigheterna. För behörighet bör fordras att mottagaren har sådan ställning att genom ett meddelande till honom den ansvarige tredje mannen kan anpassa sitt handlande efter den erhållna underrättelsen.

Om godset har genuskaraktär, t ex utgör en kvantitet olja som jämte annan olja förvaras i en cistern, fordras inte enligt den föreslagna regeln att avskiljande sker. Detta kan vara praktiskt omöjligt, men säljaren bör likväl ha möjlighet att befria sig från faran för sålt gods genom sådan underrättelse som här avses. Den praktiska svårigheten att, om skada träffar ett större parti tillhörigt flera olika ägare, avgöra vem av dem som skadan

[1] Se Almén rubriken till §§ 9–11 vid n 24 a.

skall drabba, finns visserligen i ett sådant fall men den kan i princip uppstå även om ingen köptransaktion har skett.

Enligt den föreslagna regeln skall avlämnande ske på det nu angivna sättet även om särskilt bevis – lagerbevis eller t o m upplagsbevis – har utfärdats för godset. Lika litet som vid köp av varor som skall transporteras, avlämnandet och farans övergång anknyter till överlämnande av konossement eller annat dokument, synes överlämnande av dokumentet böra vara utslagsgivande i detta fall. En annan sak är att (liksom vid konossement och andra transportdokument) dröjsmål med överlämnande av bevis som representerar gods kan vara att anse som ett kontraktsbrott jämställt med för sent avlämnande.

Den andra meningen i den föreslagna bestämmelsen avser *kostnaden för godset*. Det föreskrivs att kostnader för godset som har uppkommit före underrättelsen åvilar säljaren. Den viktigaste praktiska betydelsen av att säljaren underrättar innehavaren om att han sålt godset blir således, att han i förhållande till köparen undgår förvaringskostnaden för efterföljande tid. Innehavarens rätt till vederlag för att han förvarar godset kan visserligen inte direkt påverkas av att hans ursprunglige medkontrahent överlåter godset. I praktiken torde emellertid innehavaren ofta, med hänvisning till den köprättsliga regeln, kunna kräva betalning av köparen för de kostnader som faller på denne.

Den föreslagna regeln avser inte köp av gods som befinner sig under transport med fartyg eller på annat sätt och därigenom omhänderhas av tredje man. Transportören kan nämligen inte anses förvara godset i paragrafens mening. Vad som krävs för att godset skall anses avlämnat i denna situation torde mera sällan ha den praktiska betydelse att en lagregel erfordras enligt vilken kan bedömas när avlämnande har skett. Till faran för gods som befinner sig under transport vid tiden för köpslutet skall utredningen återkomma (avsnittet 7.1.17). Inte heller kostnadssynpunkten har sådan praktisk betydelse att en regel erfordras.

Tiden för köpets fullgörande

7.1.12 *12 §*

Stadgandet utsäger för närvarande att om tid ej är utsatt för fullgörande av vad enligt köpet åligger säljaren eller köparen, och det ej framgår av omständigheterna att det skall verkställas utan uppskov, köpet skall fullgöras vid anfordran.

Utredningen föreslår några redaktionella förändringar.

Den nuvarande formuleringen ger intrycket, att den enda leveranstid som kan utvisas av omständigheterna, är att fullgörandet skall ske utan uppskov. Men givetvis kan omständigheterna utpeka även någon annan tidpunkt för fullgörande, och detta blir då utslagsgivande. Formuleringen är ändrad i överensstämmelse härmed, vilket medför en förenkling av lagtexten.

Uttrycket "vid" anfordran är utbytt mot "efter" anfordran. Avsikten är att klarare markera, att anfordran är en förutsättning för att prestationsskyldigheten skall inträda. Hur lång tid efter anfordran som part sedan skall ha till sitt förfogande för prestation, är en annan fråga som inte direkt avgörs

av lagtexten. Gäller det betalning av priset, särskilt betalning av pengar, kan man i allmänhet inte förutsätta någon längre tid. Vid sakprestation måste man ta hänsyn till hur lång tid som skäligen bör få gå åt för att utföra prestationen.

Det föreslås inte någon regel enligt vilken, även när detta inte framgår av omständigheterna, säljaren skall leverera omedelbart eller inom skälig tid. (Jfr däremot uniforma köplagen art 22, som föreskriver att när annat inte framgår godset skall avlämnas inom skälig tid efter avtalet. Se även UNCITRAL-utkastet art 17 punkt (c)). En säljare skall med andra ord inte kunna råka i dröjsmål genom att han avvaktar krav från köparen, såvida inte avtalet eller omständigheterna utvisar, att leverans skall ske utan anfordran. Ofta utvisar emellertid omständigheterna, att säljaren skall avlämna utan anfordran, t ex när en vara som skall tillverkas blivit färdig. Hänvisning till "omständigheterna" i den föreslagna lagtexten täcker även detta fall.

Köparen kan på liknande sätt dröja med att betala, utan att komma i dröjsmål, till dess han mottar räkning eller liknande krav från säljaren.

7.1.13 *13 §*

Stadgandet ger säljaren rätten att bestämma, när inom en viss angiven tidrymd avlämnande skall ske, där inte omständigheterna visar att köparen skall ha rätten att bestämma.

Utredningen föreslår endast en språklig förenkling.

Rätt att innehålla godset eller betalningen

7.1.14 *14 §*

Stadgandet innehåller huvudregeln om säljares och köpares rätt att innehålla godset resp betalningen. Regeln är att prestationerna skall utväxlas samtidigt, dvs att vardera parten är berättigad att innehålla sin prestation till dess han mottar motpartens.

Utredningen föreslår, utöver en mindre redaktionell förändring, tillägg av en uttrycklig bestämmelse om rätt för köparen att undersöka godset innan han betalar.

I enlighet med huvudregeln om betalning vid samtidig utväxling av prestationerna ("Zug um Zug") har köparen, enligt vad som är allmänt godtaget, rätt att underkasta godset viss *undersökning* innan han betalar. Rätten till undersökning framgår enligt den nu gällande lydelsen av köplagen blott indirekt av 71 §, som föreskriver att vid betalning mot konossement köparen ej äger undandra sig betalning därför att godset inte har kommit fram och han inte har haft tillfälle att undersöka det. Huvudregeln bör enligt utredningens mening uttalas uttryckligen, och förevarande bestämmelse utgör den lämpliga platsen härför.

Det föreslås att köparen skall äga innehålla betalning till dess han har haft tillfälle till en sådan undersökning av godset som följer av sedvänja eller bör medges med hänsyn till omständigheterna. Skulle avtalet innehålla föreskrift om undersökningen, blir denna givetvis gällande framför lagens regel. Det hänvisas i övrigt i första hand till sedvänjan. När inte sedvänjan

lämnar tillräckligt besked får undersökningsrätten bero av omständigheterna. En viss skillnad torde kunna göras mellan å ena sidan specialtillverkad eller eljest individuellt utformad vara för vilken undersökningsmöjligheten är tämligen långtgående, och å andra sidan märkesvaror av standardkaraktär, vilka inte får undersökas i samma utsträckning. När gods är emballerat och skall säljas vidare till senare köpare utan att emballaget skall brytas förrän det kommer till den slutlige köparen, påverkas också rätten till undersökning. Är godset förpackat i container som skall sändas vidare, torde köparens rätt till undersökning påverkas bl a av hur stor olägenhet som orsakas av att containern öppnas innan betalning sker. Man får därvid ta hänsyn även till andra intressenter än den aktuelle säljaren.

Köparens rätt att undersöka godset inverkar inte endast på tiden för hans skyldighet att utge betalning enligt 14 §. Den kan också influera på hans möjlighet att häva köp när godset inte kan återställas i väsentligen oförändrat skick enligt 58 §. Har köparen utan att ha haft tillräcklig grund härför brutit förpackningar och undersökt gods i större utsträckning än som följer av 14 §, torde han enligt 58 § kunna gå miste om rätten att häva köpet.

Utredningen har övervägt att i 14 § införa en särskild bestämmelse, enligt vilken köparen i allmänhet är berättigad att innehålla betalning av hela priset om säljaren blott avlämnar en del av godset. Denna bestämmelse skulle uttrycka den huvudregel, som traditionellt anses gälla, nämligen att delleveranser inte är tillåtna och att köparen därför inte kommer i dröjsmål om han med anledning av en sådan delleverans innehåller hela priset, ej blott den del som hänför sig till den ännu inte levererade delen av godset. Utredningen har emellertid ansett dels att denna huvudregel inte behöver framgå uttryckligen av lagen, dels att regeln skulle behöva förses med ett antal undantag för att inte bli missvisande. I åtskilliga fall kan nämligen på grund av särskilt avtal eller sedvänja delleveranser vara tillåtna. Och om det inte för köparen skulle medföra någon olägenhet att motta delleverans samt anledning saknas att befara, att vad som återstår efter delleverans inte kommer köparen till handa, synes en rätt att innehålla hela priset ofta vara alltför sträng mot säljaren. Utredningen har därför inte funnit det lämpligt att föreslå regler om delleverans.

Konsumentköplagen innehåller särskilda bestämmelser om köparens rätt att *innehålla betalningen vid säljarens dröjsmål, resp vid fel i godset* (3 § andra stycket, 4 § andra stycket, 5 § andra stycket andra meningen). Dessa bestämmelser är tvingande. Den princip som kommer till uttryck i de nämnda bestämmelserna kan enligt utredningens mening tillämpas även vid andra köp än konsumentköp. Någon särskild bestämmelse torde inte erfordras och skulle också medföra redaktionella problem, eftersom köparens rätt att innehålla en del av ännu ej betalt pris när säljaren är skyldig att avhjälpa fel systematiskt inte hör hemma i 14 §. Utanför området för konsumentköp råder givetvis avtalsfrihet.

7.1.15 *15 §*

Stadgandet utgör en modifikation av förra delen av 14 § och föreskriver att om gods skall försändas från den ort där det bör avlämnas, säljaren inte på grund av vad som stadgas i 14 § är berättigad att undandra sig

att avsända godset men i stället äger hindra att godset utges till köparen på bestämmelseorten.

Utredningen föreslår endast redaktionella ändringar. Viktigast av dessa är att klart markera, att denna bestämmelse endast modifierar det första ledet av 14 §, det som hänför sig till säljarens rätt att innehålla godset. Bestämmelsen påverkar således inte köparens rätt att innehålla betalningen till dess han mottagit godset och haft tillfälle att undersöka det. Detta ämne behandlas i stället i 16 §.

7.1.16 *16 §*

Stadgandet modifierar 14 § senare ledet beträffande inträdet av köparens skyldighet att betala godset. En första förutsättning är att köpet är sådant som avses i 15 §, en andra att köpet är att hänföra till handelsköp, och en tredje att det utfärdas konossement eller fraktsedel som är så inrättad att säljaren efter dess utgivande till köparen ej äger förfoga över godset. I sådant fall är köparen skyldig att betala mot handlingen. Stadgandet hänvisar för närvarande till 71 § beträffande detaljerna.

Den regel som föreslås i förevarande paragraf har utförligt behandlats i avsnittet 6.7.5. Utredningen har där motiverat, varför enligt dess mening bestämmelsen i 16 §, samtidigt som dess grundtanke behålls, bör redigeras om och få utvidgat användningsområde. Det har också nämnts att hänvisningen till 71 § bör utgå och denna bestämmelses innehåll bör inarbetas i 16 §. Utredningen har också tidigare (avsnittet 6.1) anfört att bestämmelsen även i fortsättningen endast bör gälla handelsköp.

Liksom enligt gällande rätt avser den föreslagna regeln endast distansköp, dvs köp där godset skall sändas från den ort där det skall avlämnas. I praktiken innebär detta att regeln blir tillämplig på köp som faller under 10 § samt köp med klausulerna fob, c &f samt cif (62–64 §§) men däremot inte på köp med föreskriften att godset skall avlämnas fritt levererat köparens ort (65 §). De köp på vilka betalning enligt 16 § är tillämpliga är ofta internationella, och regeln är alltså avsedd att kunna tillämpas vid internationella köp på vilka svensk rätt är tillämplig. Vid sådana köp utfärdas ofta dokument mot vilket betalning sker. Såsom angavs i den allmänna motiveringen bör emellertid regeln vara så utformad, att den inte lägger hinder i vägen för att betalning krävs före godsets framkomst även vid s k dokumentlösa transporter.

Ett huvudfall är att konossement utfärdas. För att köparen skall vara skyldig att betala mot konossement fordras att detta avser transport fram till bestämmelseorten. Förslaget överensstämmer häri med gällande rätt. Vad som i övrigt skall fordras för att köparen skall vara skyldig att betala mot konossementet (att detta är utställt eller överlåtet till honom, att det är "rent" osv) behandlas inte i den föreslagna lagtexten lika litet som i nu gällande lydelse. Någon ändring är inte avsedd.

Beträffande den föreslagna bestämmelsens tillämpning på fraktsedlar och liknande papper föreslår utredningen vissa ändringar, vilka har diskuterats utförligt i avsnittet 6.7.5.

Liksom enligt gällande rätt fordras att godset transporteras till köparen på sådana villkor att säljaren ej längre får förfoga över godset. Så är fallet

om destinatären är köparen själv eller någon hans representant, t ex en av honom anvisad speditör. Däremot är kravet inte uppfyllt om godset är sänt till en av säljaren utsedd speditör eller bank på köparens ort, eftersom destinatären i sådant fall får anses vara en säljarens representant och det inte är uteslutet att säljaren fortfarande kan förfoga över godset när det anlänt till destinatären.

Från synpunkten att köparen, när han betalar mot papperet, skall ha säkerhet för att godset inte kommer annan till handa vore det också önskvärt att det fanns garantier för att om säljaren hade begagnat sig av sin rätt att omdestinera godset, medan han hade papperet i sin hand, detta skulle framgå av papperet. Men eftersom gällande regler om fraktsedlar inte alltid upptar ett sådant krav,[1] synes det inte möjligt att köprättsligt uppställa en sådan regel. Det kan för övrigt erinras om att inte ens vid konossement köparens säkerhet är absolut, eftersom konossementet kan vara utställt i flera exemplar och köparen, enligt vad allmänt anses, in dubio är skyldig att betala mot ett exemplar.

I andra meningen av den föreslagna bestämmelsen utsägs att vid sådan betalning som nu avses köparen inte får innehålla betalningen därför att godset ännu inte har kommit honom till handa eller han ej haft tillfälle att undersöka det. Denna regel framgår nu av 71 §. Huruvida köparen kan äga undandra sig betalning på den grund att han vet, att godset är behäftat med fel, är en fråga som inte behandlas i den föreslagna lagtexten. Inte heller behandlas den rätt som en köpare må ha, där godset faktiskt har kommit fram innan betalning krävs mot dokument, att undersöka det med stöd av frakträttsliga regler, i egenskap av innehavare av konossement eller mottagare, samt den inverkan som resultatet av en sådan undersökning kan ha på hans skyldighet att betala godset.

Den föreslagna bestämmelsens ingress är – liksom enligt nu gällande formulering – "Utfärdas . . .". Häri ligger att den föreslagna regeln skall kunna tillämpas även om det inte är särskilt avtalat att betalning skall ske mot dokument, om blott de förutsättningar som anges i bestämmelsen är uppfyllda (jfr avsnittet 7.1). Detta överensstämmer med gällande rätt och med vad som torde vara internationell sedvänja särskilt beträffande konossement.

Den föreslagna bestämmelsen avser däremot inte att uttala, att närhelst ett sådant papper utfärdas som motsvarar kraven i 16 §, säljaren är berättigad att kräva betalning mot det. Särskilt gäller detta fraktsedlar och liknande papper. Det kommer nämligen ofta att bero av säljaren och hans mellanhavande med transportören, vilket papper som skall utfärdas. Särskilt tydligt är detta vid inrikes vägtransporter. Såsom framhållits i avsnittet 6.7.5 skall enligt vägtransportlagen vanligen fraktsedlar begagnas som inte motsvarar kraven i 16 § köplagen. En säljare som undantagsvis avtalar med fraktföraren vid vägtransport att en fraktsedel som uppfyller kraven enligt 16 § skall utfärdas, bör inte rimligen enbart därför kunna kräva att köparen skall vara skyldig att betala mot fraktsedeln.

Det får därför bero av avtal och sedvänja om, utanför området där betalning mot dokument är vedertagen, säljaren skall äga kräva sådan betalning. Om emellertid sådant avtal har träffats, eller det finns en motsvarande sedvänja, utan närmare specificering av kraven på det dokument mot vilket säljaren äger kräva betalning, bör 16 § komma till användning.

[1] Jfr om luftfraktsedlar Selvig, Fra kjøpsretten og transportrettens grenseland, Oslo 1975 s 53.

Faran för godset

7.1.17 *17 §*

Stadgandet upptar de centrala reglerna om faran för godset. Huvudregeln är att faran går över vid avlämnandet; det ges dock i den gällande texten en specialregel om gods som skall hämtas av köparen utan medverkan av säljaren.

Utredningen föreslår, utom en viss omredigering, att en motsvarighet till specialregeln flyttas till 9 § (jfr avsnittet 6.7.2 och 7.1.9 vid anmärkningarna till 9 § andra stycket) samt att den undantagsregel som för närvarande upptas i 37 § införlivas med 17 § (jfr avsnittet 6.6).

Första stycket

Den svenska köplagens regel om farans övergång avser vad som enligt tysk terminologi kallas "Preisgefahr", dvs inverkan av vådahändelse på säljarens rätt till priset.[1] Den viktiga delen av bestämmelsen är således den som föreskriver att efter farans övergång köparen är skyldig att erlägga betalning, även om godset har förstörts eller skadats av våda. Bestämmelsen är enligt förslaget så omredigerad att detta framställs som huvudregeln. Den avgörande tidpunkten är den när godset i verkligheten är avlämnat. Av att det anges från vilken tidpunkt köparen står faran torde tillräckligt tydligt framgå, att före denna tidpunkt säljaren står faran. Det synes därför onödigt att direkt säga ut detta.

Någon bestämmelse om innebörden i att säljaren står faran synes inte erfordras och kan snarare befaras ge upphov till missförstånd än ge verklig ledning. Om vådahändelse varigenom godset förstörs inträffar medan säljaren står faran, är köparen inte skyldig att betala priset. Vilka övriga rättsföljder, som må inträda avgörs enligt andra regler – om dröjsmål, fel i godset osv – och det gäller med andra ord inte några särregler om säljarens skyldigheter i denna situation (jfr däremot 4 kap 11 § jordabalken).

Uppräkningen av de händelser som omfattas av fareregeln i 17 § har kompletterats med den att gods "kommer bort". Detta fall har ansetts så praktiskt betydelsefullt att det bör framgå uttryckligen av lagregeln. Dit kan även räknas att gods blir stulet eller att det försvinner utan att det kan klarläggas på vilket sätt. Avsikten är inte att bestämmelsen i övrigt skall tolkas e contrario så att säljaren inte står risken för andra händelser än de uppräknade. Det lämnas oavgjort, vem av säljare och köpare som skall stå faran för andra händelser än dem som räknas upp, t ex att gods blir utsatt för beslag av offentlig myndighet. Liksom enligt gällande rätt får man efter allmänna överväganden avgöra, vilken av parterna som skall stå faran för händelser som inte faller under 17 §:ns beskrivning.

Genom att, såsom tidigare nämnts, specialregeln om egendom som skall hämtas av köparen utgår ur 17 §, blir principen att faran övergår senast samtidigt med avlämnandet undantagslös. Inte minst med hänsyn till försäkringsförhållandena synes detta förmånligt. Säljaren står faran för egendom som befinner sig i hans besittning, och han bör därför i eget intresse hålla den försäkrad mot brand o dyl även om den är såld. Beträffande egendom som befinner sig under transport efter att ha sålts kommer transportför-

[1] Jfr Karlgren; Prestation och "fara" i köprätten (Stockholm 1976) s 43 ff.

säkring i fråga, och villkoren för transportförsäkring av varor får anpassas efter de köprättsliga farereglerna, på samma sätt som hittills har varit fallet.

Utredningen har övervägt att – på ett sätt som framgår av det finska förslaget till 17 § köplagen – i bestämmelsen uppta en särskild regel om faran för gods som säljs medan det befinner sig under transport. Situationen torde emellertid inte ha den betydelse att en särskild lagregel erfordras. Det bereder också betydande svårigheter att utforma en praktiskt lämplig regel. Bl a skulle man behöva ta hänsyn till de olika tidpunkter vid vilka avlämnande sker och som beror dels av använda leveransklausuler, dels av andra omständigheter (se 10 samt 62–65 §§).

Andra stycket

Förslaget upptar i andra stycket en bestämmelse som motsvarar 37 §, utan saklig ändring. Bestämmelsen berör fall där faran övergår redan när godset senast bort vara avlämnat. Den är dock omformulerad för att bli något tydligare.

Formuleringen ansluter sig till den i 33 §. Den avsedda situationen är att godset inte hämtas eller mottas i rätt tid eller att det inte ges ut till köparen till följd av annat dröjsmål på hans sida. Liksom i gällande rätt gäller regeln vid leveransavtal endast om gods skilts av för köparens räkning. Situationer där faran sålunda övergår till köparen redan före avlämnandet innefattar att denne underlåter att hämta godset inom tid som är föreskriven därför, och att om godset är föremål för transport till köparen denne underlåter att motta det och det därför blir kvarliggande t ex i redarens magasin. I transportsituationen har visserligen faran vanligen övergått på köparen redan tidigare, nämligen om godset avlämnas enligt 10 § eller 62–64 §§, men regeln kan få betydelse om gods är sålt fritt levererat köparens ort (jfr 65 §). Bestämmelsen kan emellertid också tillämpas om köparen vill hämta eller eljest motta godset men säljaren håller det inne därför att köparen inte erbjuder betalning som han är skyldig att utge enligt 12 §.

Faran övergår dock enligt förevarande bestämmelse först då den tid förgått inom vilken köparen är skyldig att hämta godset resp motta det. Skulle köparen innan denna tid är ute underlåta att hämta godset, trots att han är berättigad därtill, eller vägrar säljaren att lämna ut godset därför att han inte erhåller priset, ligger faran fortfarande på säljaren. Detta markeras i den föreslagna lagtexten med ordet "senast".

Det kan diskuteras om ifrågavarande regel bör gälla även vid konsumentköp. Det kan nämligen anses vara väl strängt mot en konsument, som har att hämta köpt gods hos säljaren men som dröjer något utöver vad som är överenskommet, att han därigenom belastas med faran för godset. Han blir då skyldig att betala godset till fullo även om detta exempelvis skadats genom brand eller blivit stulet efter det att han kom i dröjsmål med mottagandet. Eftersom frågan speciellt rör konsumentköp, saknas anledning att ta upp den till särskild reglering i köplagen. Det kan också erinras om att säljaren, även om köparen skulle vara i dröjsmål, ansvarar för vållande samt att om godset är försäkrat, köparen vanligen åtnjuter skydd enligt 54 § försäkringsavtalslagen.

Avkastning m m av godset

7.1.18 *18 §*

Stadgandet innehåller huvudregeln om rätten till avkastning som faller omkring tiden för köp och dess fullgörande. Principen är att tiden då avlämnande bör ske är avgörande, dvs säljaren erhåller avkastning som faller eller med fog väntas falla före denna tidpunkt, medan köparen erhåller avkastning som faller eller med fog väntas falla efter tidpunkten i fråga.

Utredningen föreslår endast en språklig omredigering, trots att vissa sakfrågor kan böra diskuteras.

Beträffande fast egendom är enligt 4 kap 10 § jordabalken inte avgörande, när avkastningen faller och uppbärs, utan det sker en avräkning baserad på vad som belöper på tiden före och efter tillträde. Givetvis kan även vid vissa köp av lös egendom, särskilt byggnad på annans mark samt rörelse, motsvarande princip vara att föredra. Även andra principer kan tänkas för dessa fall. Utredningen utgår emellertid från att vid sådana överlåtelser av andra skäl tämligen utförligt avtal träffas, eventuellt sedvänja blir gällande. Utredningen vill därför inte föreslå någon specialregel för byggnad på annans mark eller för rörelse.

Även beträffande köp av lott i lotteri eller av premieobligation är det tveksamt, om huvudregeln bör gälla. Utredningen anser emellertid inte att det är tillräckligt skäl att införa en särskild regel härom. I allmänhet torde det vara uttryckligen avtalat eller underförstått mellan parterna vad som skall gälla beträffande vinst som faller ut efter avtalets ingående.

7.1.19 *19 §*

Stadgandet rör rätten till utdelning på aktie samt rätten till deltagande i nyemission, fondemission m m.

Utredningen föreslår en huvudsakligen formell ändring av huvudregeln. Därjämte föreslås ett särskilt stycke rörande rätten till utdelning m m i s k avstämningsbolag.

Första stycket

Huvudregeln i det föreslagna första stycket är densamma som i gällande rätt, nämligen att i köp av aktie ingår utdelning som vid köpet ännu inte har förfallit till betalning. Detta torde motsvara allmän praxis vid köp av såväl börsnoterade aktier som andra. Avgörande blir sålunda när enligt bolagsordningen eller beslut av behörigt organ, i regel bolagsstämman, utdelningen förfaller till betalning. Vid börsnoterade aktier torde detta vanligen vara dagen efter bolagsstämma. Köp som sluts dagen för bolagsstämman omfattar således utdelningen, även om köpet skulle äga rum efter bolagsstämmans avslutande.

Enligt den nuvarande regeln förvärvar köparen även den rätt till teckning av ny aktie som åtföljer eller kan komma att åtfölja aktien. Praxis är emellertid för närvarande beträffande börsnoterade aktier – på vilka VPC-systemet inte är tillämpligt – att aktie noteras utan värdet av teckningsrätt så snart rätten att teckna aktier kan utövas. Den köpare som köper aktie

efter denna tidpunkt kan sålunda inte påräkna att teckningsrätten skall åtfölja aktien. Skulle aktien inte vara avstämplad vid tiden för avtalet, är säljaren berättigad att låta avstämpla den innan han avlämnar den till köparen och behålla teckningsrätten. Utredningen föreslår att regeln avfattas i överensstämmelse därmed. Det förekommer också att under en övergångstid såväl avstämplade som icke avstämplade aktier säljs, till olika kurs. I sådant fall framgår alltså av priset om teckningsrätten skall följa med eller ej, och den föreslagna dispositiva regeln behöver då inte tillämpas.

Till aktien knuten rätt att delta i fondemission nämns inte för närvarande i 19 §, men det är uppenbarligen lämpligt att bestämmelsen uttryckligen omfattar även sådan. För fondemission bör samma regel som vid nyemission gälla, dvs säljaren bör vara berättigad att avlämna aktie utan rätt till delbevis avseende fondemission om aktien enligt bestämmelserna för fondemissionen kunnat avstämplas vid tiden för köpet.

Enligt 5 kap 2 § aktiebolagslagen (1975:1385) har aktieägarna i vissa fall företrädesrätt att teckna sig för förvärv av konvertibla skuldebrev och skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning. Även denna teckningsrätt omfattas av paragrafen.

Rätten till deltagande i nyemission och fondemission samt rätten att teckna konvertibelt skuldebrev och skuldebrev förenat med optionsrätt till nyteckning sammanfattas här under benämningen "företrädesrätt att deltaga i emission, som tillkommer aktieägare".

Andra stycket

Vid avstämningsbolag kan inte huvudregeln tillämpas eftersom förfallotiden för utdelning, tiden för utövande av rätten att delta i nyemission osv där sammanfaller med den avstämningsdag som anges i vederbörande bolagsorgans beslut om utdelning etc. Avstämningsdagen bestäms så gott som genomgående att infalla två arbetsdagar efter bolagsstämman. På fondbörsen torde emellertid sådana aktier i likhet med aktier i s k kupongbolag regelmässigt noteras exklusive utdelning redan första arbetsdagen efter bolagsstämmodagen. Systemet får till konsekvens att avslut till den gamla kursen inklusive utdelning kommer att registreras i den nye ägarens namn i sådan tid att denne vid avstämningen kommer med bland de utdelningsberättigade. Förvärv till den nya lägre kursen hinner däremot, såsom avsikten också är, inte att komma med vid avstämningen, utan utdelningen distribueras i stället till säljaren. Värdepapperscentralen VPC Aktiebolags distribution av utdelningar sker normalt fem arbetsdagar efter avstämningsdagen eller annorlunda uttryckt sju arbetsdagar efter bolagsstämmans beslut. Emissionsbevis distribueras normalt tio arbetsdagar efter avstämningsdagen.

Köp av VPC-registrerad aktie bör således inte omfatta rätten till utdelning samt rätten att delta i nyemission, fondemission eller emission av konvertibelt skuldebrev eller skuldebrev förenat med optionsrätt till nyteckning, om aktien enligt köpet skall överlämnas till Värdepapperscentralen VPC Aktiebolag för registrering på köparen senast på den i beslut om utdelning eller emission angivna avstämningsdagen. Den föreslagna lagtexten är formulerad i enlighet härmed. Vid börsköp framgår den dag aktierna skall överlämnas av börsens ordningsregler. Vid köp utanför börs torde ofta avtalas

när aktierna skall överlämnas och annars framgår detta vanligen av aktiernas kurs eller av omständigheterna i övrigt. Med registrering av förvärvet på köparen bör jämställas s k förvaltarregistrering när sådan kommer i fråga.

7.1.20 *20 §*

Stadgandet innehåller en regel om rätten till ränta vid köp av räntebärande papper. Det ges en huvudregel, som bygger på att räntan fördelas efter vad som belöper sig på tiden före och efter den avtalade dagen för avlämnande, samt en specialregel för köp av osäkra fordringar.

Utredningen föreslår en omredigering som skall klarare uttrycka den sakliga innebörden.

Första stycket

Den nuvarande formuleringen utsäger främst vem som skall äga rätt att av fordringens gäldenär uppbära räntan efter köpet. Vad som i förhållandet mellan säljare och köpare är viktigast, nämligen vilken ränta som den ene och den andre är berättigad till, framgår endast indirekt. Utredningen anser det lämpligt att den sistnämnda regeln förs fram som den väsentliga. Regeln om uppbärande bör uttryckas som en praktisk modifikation av förfarandet vid betalning av den köpta fordran. Utredningen föreslår en formulering som ansluter sig härtill. Liksom i gällande rätt föreskrivs uttryckligen att köparen utöver priset för papperet skall betala vad som svarar mot upplupen men ej förfallen ränta.

Andra stycket

Även beträffande osäker fordran föreslår utredningen att den regel som nu gäller behålls, således att köpet omfattar all ränta som inte redan har uppburits. Formuleringen som utsäger att köparen får rätt till räntan ansluter sig till den i första stycket.

Säljarens dröjsmål med godsets avlämnande

Avsnittet omfattar 21–27 §§. Bestämmelserna ansluter sig närmast till dem om avlämnande i 9–11 (samt 62–65) §§ och reglerar påföljderna av att avlämnande inte sker i rätt tid. Detta innefattar en serie av fall som kan skilja sig avsevärt i praktiskt hänseende. De båda ytterligheterna är att säljaren levererar men med någon försening, och att han helt underlåter att leverera därför att han inte vill eller inte kan fullgöra avtalet.

Eftersom enligt direktiven köplagens disposition och begreppsbildning skall i allt väsentligt lämnas oförändrade, har utredningen inte haft anledning att överväga någon större ändring i reglerna om säljares dröjsmål. Systematiskt föreslås endast en omdisponering av reglerna om skadestånd. För närvarande är dessa uppdelade på två stadganden, ett om speciesköp (23 §) och ett om leveransavtal (24 §). Utredningen föreslår den mindre betydande omdisponeringen, att 23 § ger en allmän princip, tillämplig på såväl speciesköp som leveransavtal, medan 24 § ger en regel som skall vara tillämplig

endast vid leveransavtal. I sak torde detta överensstämma med gällande rätt. En av de invändningar som riktats mot den nuvarande formuleringen är f ö att förhållandet inte framträder tillräckligt tydligt.

I den allmänna motiveringen har utredningen utförligt behandlat några av de viktigaste principfrågorna rörande säljarens dröjsmål, främst rätten att kräva fullgörande samt befrielse från leveransskyldighet (avsnittet 6.2.1), hävningspåföljden (avsnitten 6.3.1 och 6.3.2) och skadeståndets beräkning (avsnitten 6.5.1–6.5.4).

7.1.21 *21 §*

Stadgandet anger för närvarande dels de allmänna förutsättningarna för att dröjsmål skall anses föreligga, dels två av påföljderna vid dröjsmål, nämligen rätten att kräva fullgörande och rätten att häva köpet. Den tredje påföljden, rätten till skadestånd, regleras mer självständigt i 23–25 §§.

Utredningen föreslår en omredigering som främst innebär, att, efter en översiktlig regel i första stycket, andra stycket bestämmer köparens rätt att kräva fullgörande medan tredje och fjärde styckena behandlar köparens rätt att häva köpet. I sakligt hänseende föreslås en del ändringar i förhållande till gällande rätt. Viktigast är inskränkningarna i rätten att kräva fullgörande och väsentlighetskravet vid hävning.

Första stycket

Den inledande beskrivningen av vad som skall förstås med dröjsmål överensstämmer i sak med den nu gällande. Det föreslagna uttrycket är att godset ej avlämnas i rätt tid och att detta ej beror av köparen eller händelse för vilken denne står faran. Exempel på att det beror av köparen att avlämnande ej sker i rätt tid är att denne underlåter att hämta godset, när han är skyldig därtill enligt 9 §, eller att han, när detta åligger honom, underlåter att lämna säljaren uppgifter som denne måste ha för att kunna sända godset till köparen.

Hänvisningen till händelse för vilken köparen står faran har inte helt samma innebörd som enligt nu gällande rätt. I gällande rätt anses uttrycket främst syfta på att enligt undantagsregeln i 17 § andra meningen köparen i ett särskilt fall kan stå faran för godset, trots att det ännu inte är avlämnat.[1] Denna undantagsregel skall dock enligt förslaget utgå ur lagtexten. Det är likväl lämpligt att ha en sådan hänvisning som den nuvarande med tanke på att det kan vara avtalat, att köparen skall stå faran för godset i 17 §:s mening redan innan avlämnande sker.

Därjämte har emellertid hänvisningen till att köparen står faran en annan, indirekt betydelse. Köparen kan stå risken för att avlämnande inte sker i tid på grund av annan händelse än att godset har skadats fysiskt (jfr avsnittet 7.1.17 vid anmärkningarna till 17 § första stycket). Exempel är att köparen har att skaffa transportlägenhet men att han, eller en speditör som han anlitar, misslyckas därmed. Det kan t o m vara avtalat, att säljaren skall ha det praktiska besväret med att skaffa transportlägenhet men att köparen skall stå risken för att säljaren inte lyckas därmed. Ett ytterligare exempel är att offentlig myndighet ingriper och hindrar att köpet fullgörs

[1] Se Almén § 21 vid n 61.

samt att köparen är den som – enligt avtal eller på annan grund – skall stå risken för ingripandet. Om köparen sålunda står faran kan han inte göra påföljder av dröjsmål gällande, trots att godset inte avlämnas i tid. Utredningen har övervägt att i stället för uttrycket att köparen står faran begagna uttrycket att underlåtenheten att avlämna godset beror av omständighet som är att "hänföra till" köparen. Utredningen har dock funnit att det vedertagna uttrycket är tydligare, låt vara att det, med tanke på den rättstekniska betydelsen av att köparen står faran för godset (se 17 §), närmast blir fråga om en analogisk tillämpning i nu avsedda situationer.

Första stycket anger vidare att köparen vid säljarens dröjsmål kan kräva att denne fullgör köpet eller häva köpet. För inskränkningarna i rätten att kräva fullgörande resp att häva hänvisar den föreslagna lagtexten till följande stycken.

Regeln innebär att köparen normalt har full valrätt mellan de båda påföljderna. Av 26 § följer emellertid att köparen genom att underlåta att begära avlämnande kan gå miste om rätten därtill efter förloppet av en tid. Därigenom inskränks sålunda valrätten, och köparen blir hänvisad till hävningsbefogenheten. Detta skall behandlas i specialmotiveringen till 26 § (avsnittet 7.1.26). Om säljaren avlämnar godset, men alltför sent, börjar enligt 27 § en reklamationsfrist att löpa, och om köparen försitter denna kan han gå miste om rätten att häva. Det hänvisas till specialmotiveringen till 27 § (avsnittet 7.1.27).

Om köparen kräver fullgörande får säljaren därigenom också en frist för att kunna leverera, och köparen kan således inte omedelbart efter det att han krävt fullgörande ändra sig och häva, inte ens om dröjsmålet skulle vara väsentligt. Det torde inte vara nödvändigt att föreskriva detta uttryckligen (jfr dock UNCITRAL-utkastet art 28 andra meningen, där regeln uttalas). Skulle sedan kravet framställts leverans inte ske inom tid, som är skälig med hänsyn till omständigheterna, får köparen häva med stöd av tredje stycket. Skulle köparens krav resultera i att säljaren förklarar att han inte kommer att leverera, behöver köparen inte avvakta utgången av den skäliga tid som nyss nämndes, utan han kan häva omedelbart. Härför ges stöd i fjärde stycket av den föreslagna bestämmelsen, som skall nämnas senare.

UNCITRAL-utkastet art 27 st 1 upptar även en regel, enligt vilken en köpare inte kan kräva fullgörande om han har utövat en påföljd som inte står i överensstämmelse därmed, i detta fall hävning av köpet. Någon uttrycklig regel härom torde inte erfordras i den svenska lagen.

Andra stycket

Detta stycke behandlar inskränkningarna i köparens rätt att kräva fullgörande. Principfrågan har behandlats utförligt i den allmänna motiveringen (avsnittet 6.2.1).

Den föreslagna formuleringen hänvisar i första hand till de *omständigheter som anges i 24 § andra meningen*. Det hade givetvis också varit rättstekniskt möjligt att låta 21 § innehålla den grundläggande regeln om befrielse från leveransskyldighet vid force majeure och sedan anknyta regeln om befrielse från skadeståndsskyldighet i 24 § därtill. I den uniforma köplagen har art

74 en sådan konstruktion. Även i formulärrätten torde undantag för force majeure ofta hänföra sig till fullgörandet som sådant. Utredningen finner likväl inte skäl att frångå den vedertagna och välkända dispositionen av köplagen.

Exempel på omständigheter som anges i 24 § andra meningen är krig, uppror och inre oroligheter. Liksom enligt 24 § fordras för att säljaren skall vara befriad från skyldigheten att fullgöra inte endast att omständigheterna har inträffat utan även att de hindrat fullgörande av köpet eller gjort det oskäligt betungande. Regeln kan – i motsats till vad som är fallet enligt 24 § – vara tillämplig också när köpeavtalet avser bestämt gods. Det bör alltid fordras att säljaren är fritagen från skadeståndsskyldighet även med beaktande av 23 §, till vilken 24 § hänvisar. Fall kan visserligen tänkas i vilka säljaren, trots att han varit vållande samt sådana omständigheter som nämns inträffat, bör undgå skyldighet att fullgöra. Frågan härom bör dock bedömas enligt den andra regeln i 21 § andra stycket, vilken skall behandlas omedelbart nedan. I övrigt hänvisas till avsnittet 7.1.24.

Vidare sägs i den föreslagna regeln att köparen inte får kräva fullgörande om det skulle medföra *uppoffringar som står i uppenbart missförhållande till det intresse köparen har av köpet.* Ett antal exempel på sådana situationer har lämnats i den allmänna motiveringen (avsnittet 6.2.1).

Av formuleringen framgår till en början, att det inte är tillräckligt enligt den föreslagna regeln att säljarens uppoffringar är stora i och för sig. Om köparens intresse är motsvarande stort kan säljaren inte åberopa regeln. Denna saknar därför i stort sett tillämpning vid allmän prisstegring, eftersom man måste anta att vid sådan prisstegring köparens intresse stiger i samma mån som kostnaden för säljarens uppoffringar. Undantagsvis kan dock en annan vara fylla köparens behov, och om denna finns tillgänglig kan köparen få finna sig i att ta mot den som substitut. Det fordras vidare att det föreligger ett "uppenbart" missförhållande mellan säljarens uppoffringar och köparens intresse. Det är således inte tillräckligt att det skulle vara något mer kostsamt för säljaren att genomföra leverans än för köparen att skaffa motsvarande gods från annat håll.

Den senast behandlade regeln torde i regel vara tillämplig när visserligen omständigheterna inte är sådana som anges i 24 § andra meningen men säljare av bestämt gods likväl inte är skadeståndsskyldig enligt 23 §.

Enligt andra meningen i andra stycket *återuppstår säljarens skyldighet att fullgöra avtalet* om hindret ej består under avsevärd tid. Beträffande force majeure motsvarar detta ungefär gällande rätt (jfr NJA 1924 s 115, 1925 s 354, vilka omnämns i avsnittet 2.10.2). Såsom förutsättning för att rätten att kräva fullgörande skall kunna återuppstå har Almén nämnt, att leverans ej efter hindrets upphörande framstår som något ekonomiskt sett helt annat än ett fullgörande av det ursprungliga avtalet.[2] Utredningen anser det tillräckligt att ange att rätten att kräva fullgörande förutsätter att hindret ej har bestått "under avsevärd tid". Någon jämförelse mellan det ursprungliga fullgörandet och det nya erfordras sålunda ej. Bedömningen får bero av omständigheterna.

Det kan tänkas även *andra fall där köparen är hindrad att kräva fullgörande* än dem som nämns i den föreslagna lagtexten. Om vid köp av bestämt gods detta har förstörts fullständigt, kommer givetvis fullgörande inte i

[2] § 21 vid n 176.

fråga. Utredningen vill emellertid erinra om 3 § andra stycket i dess förslag. Den där föreslagna regeln medför att, även om köpare och säljare i första hand har avsett ett visst föremål såsom objekt för sitt köp, köpet likväl kan vara att betrakta som leveransavtal. Om då föremålet har förstörts äger köparen kräva att säljaren levererar ett annat föremål av samma slag.

Ett fall som stundom nämns som jämställt med det där det är fysiskt omöjligt att fullgöra avtalet är s k rättslig eller juridisk omöjlighet. Därmed avses att säljaren är rättsligen hindrad att fullgöra köpet. Det synes likväl inte lämpligt att ta upp detta fall under en särskild regel.

Vid förarbetena till lagen (1971:176) om vissa internationella sanktioner samt till dess föregångare, lagen (1969:232) om vissa sanktioner mot Rhodesia, har antagits att en säljare inte kan förpliktas att fullgöra ett avtal där detta skulle medföra straffansvar för honom.[3] Denna allmänna rättsgrundsats torde inte behöva lagfästas eller preciseras för köprättens del.

Säljaren kan även av administrativ reglering, som innefattar ett allmänt eller speciellt förbud, vara hindrad att leverera gods som han har sålt. Stundom kan syftet vara att skydda köparen, t ex mot farliga eller smittförande varor. Stundom kan regleringen ha ekonomiska syften, t ex importreglering eller exportreglering. Bestämmelser om maximipris på varor kan också uppmärksammas. Vidare kan en säljare ådra sig sanktioner enligt regler som i första hand avser att skydda privata intressen, t ex patent- och varumärkesrättslig lagstiftning.

Vissa nu nämnda fall kan bedömas enligt särskilda regler som utredningen föreslår. Några faller under 24 § andra meningen, t ex hinder som beror av införsel- eller utförselförbud och av rekvisition eller annat förfogande efter beslut av myndighet. Det följer då redan av hänvisningen till denna bestämmelse att köparen inte kan framtvinga fullgörandet. Andra fall är närmast att bedöma enligt de principer för rättsliga fel samt rådighetsfel som utredningen avser att beröra i avsnittet 7.1.59. I övrigt synes det inte möjligt att genom lagtext avgöra, när säljaren behöver godta ett krav på fullgörande från köparen. I många sådana fall skulle även köparen utsätta sig för sanktioner genom förvärvet, och det är därför osannolikt att frågan om rätt att kräva fullgörande kommer upp.

Den viktigaste betydelsen av att köparen har rätt att kräva fullgörande är att om han framställer sådant krav men köpet likväl inte fullgörs, *köparens rätt att kräva skadestånd* påverkas genom att en senare tids priser läggs till grund för beräkningen. Saknar å andra sidan köparen rätt att kräva fullgörande, men ändock gör det, blir kravet utan rättslig betydelse och därigenom också utan verkan på skadeståndsskyldigheten. Utredningen återkommer härtill i avsnittet 7.1.25 vid anmärkningarna till 25 § andra stycket.

Tredje stycket

Detta stycke handlar om inskränkningarna i köparens rätt att häva köpet vid säljarens dröjsmål. Principfrågan har behandlats utförligt i den allmänna motiveringen (avsnitten 6.3.1 och 6.3.2). Såsom där framgår anser utredningen att hävning i allmänhet bör förutsätta väsentligt dröjsmål, ehuru utsättande av "Nachfrist" skall kunna ersätta styrkande av väsentligheten.

[3] Se prop 1971:77 s 61 f.

Liksom enligt gällande rätt skall enligt förslaget säljare som är i god tro ifråga om kontraktsbrottets väsentlighet inte kunna utsättas för hävningspåföljden. Formuleringen av regeln är något ändrad för att passa in i det språkliga sammanhanget. Den praktiska betydelsen av regeln torde ändras något genom att det också finns möjlighet att utsätta Nachfrist.

Regeln om Nachfrist har formulerats så att köparen får häva köpet om han förelagt säljaren en skälig tilläggstid för avlämnande men avlämnande inte har skett inom denna tid. Enligt denna regel uppdelas hävningsförfarandet i två etapper. I den första utsätter köparen en frist, i den andra häver han på grund av att fristen har utgått utan att avlämnande har skett. Det bör därför fordras att även det första steget, utsättande av frist, har den karaktär att säljaren tydligt kan iaktta, att underlåtenhet att avlämna godset inom fristen kan leda till hävning. En förfrågan om när säljaren kan väntas leverera bör således inte godtas som utsättande av frist. Eftersom regeln främst är avsedd att tillämpas i kommersiella förhållanden synes det berättigat att uppställa ett krav på att köparen uttrycker sig precist.

Utsättande av Nachfrist kan i allmänhet inte ske förrän säljaren redan har kommit i dröjsmål. Skulle det av säljarens meddelande eller av omständigheterna redan före denna tid framgå, att säljaren inte kommer att avlämna godset i tid, bör köparen dock kunna sätta ut fristen omedelbart.

Vad som är skälig tid måste bero av omständigheterna. Om godset är en vara som är utsatt för starka prissvängningar och köpet har ett inslag av spekulationsköp, kan fristen sättas kort. Vid andra varor kan fristen böra vara längre. Köparens behov av godset är givetvis en viktig faktor. Understundom kan en vägledande synpunkt vara, att Nachfristförfarandet är ett sätt att precisera den tidpunkt vid vilken dröjsmålet blir väsentligt för köparen. Om denne utsätter fristen på ett med hänsyn härtill rimligt sätt, måste fristen anses skälig. Bedömningen av vad som är skälig frist kan däremot inte utgå från att säljaren skall ha rådrum, efter det att han har mottagit köparens krav, för att vidta åtgärder för leverans och genomföra denna inom fristen. Särskilt när det fordras tillverkning eller lång transport innan avlämnande kan ske, skulle detta medföra att köparen finge vänta länge på leverans. Man får sålunda, liksom vid väsentlighetsbedömningen, utgå från köparens situation, inte från säljarens.

Det anges inte i den föreslagna regeln att köparen, när han begagnar Nachfrist-förfarandet, måste precisera den tid inom vilken avlämnande skall ske. Tillräckligt bör vara, att det för säljaren tydligt framgår, att han måste leverera inom skälig tid med risk att köparen eljest får häva köpet. Om köparen utsätter en tid och säljaren inte vill godta den, bör det ankomma på säljaren att protestera däremot. Skulle fristen inte vara preciserad och säljaren därefter ange, inom vilken tid han ämnar leverera, bör det ankomma på köparen att protestera om han inte godtar säljarens tidsangivelser. Om återigen säljaren utan att ha lämnat meddelande levererar efter en viss tid men köparen vill göra gällande, att den frist som säljaren har tagit sig var längre än som var skäligt, får det ankomma på köparen att styrka detta. Detsamma gäller om köparen häver innan säljaren har avlämnat, men denne menar att han fortfarande hade tid på sig att avlämna godset. Den omständigheten att köparen har utsatt Nachfrist, låt vara utan att precisera fristens längd, bör dock medföra att han inte är skyldig att på vanligt sätt

styrka, att dröjsmålet var väsentligt för honom samt att säljaren borde inse detta.

Utsättande av Nachfrist medför inte att vid fristens utgång köparen är hänvisad till att häva köpet (såsom är fallet enligt tysk rätt), utan han kan även vid fristens utgång välja att i stället kräva fullgörande (såsom enligt den uniforma köplagen, se art 27 st 2).

Såsom skall motiveras närmare vid förslaget till ändring av konsumentköplagen (avsnittet 7.2.2) anser utredningen att 3 § av denna lag bör ändras för att inte i sak avvika från 21 § tredje stycket köplagen.

Fjärde stycket

Den i detta stycke av förslaget upptagna regeln avser i första hand hävning vid anteciperat dröjsmål. Den nu gällande köplagen upptar ingen regel härom, men ämnet har, som nämnts i avsnittet 6.8, ansetts vara av den vikt att det inte bör förbigås i lagen. Den föreslagna regeln utgör i andra hand ett komplement till vissa delar av reglerna om hävning vid fullbordat dröjsmål. De föreslagna reglerna avser uteslutande hävning. Andra påföljder av anteciperat dröjsmål regleras inte. Köparens rätt att kräva fullgörande, trots att dröjsmål kan anteciperas (t ex därför att säljaren före tiden för fullgörande förklarar att han inte ämnar avlämna gods), regleras sålunda inte uttryckligen. Om köparen häver köpet med stöd av den särskilda regel som ges i detta stycke, får skadeståndet beräknas med ledning av den regel som ges i 25 § andra stycket. Såtillvida har den regel som här föreslås betydelse också för tillämpningen av 25 §.

Bland de särskilda förutsättningarna för hävning som detta stycke anger är den första att det framgår av *säljarens förklaring*, att dröjsmål som ger köparen rätt att häva kommer att inträffa. Köparen kan således utgå från säljarens förklaring, och han behöver varken ingå på bedömning, om säljaren verkligen kommer att handla i enlighet med denna när tiden för avlämnande inträder, eller försöka förmå honom att frångå förklaringen. Förklaringens innehåll måste vara sådant, att det dröjsmål som den avser ger köparen rätt att häva köpet. Förklarar säljaren att han inte kommer att avlämna godset alls, är denna förutsättning utan vidare uppfylld. Går återigen förklaringen ut på att leverans kommer att ske med viss försening, måste bedömas huruvida förseningen är sådan att den enligt tredje stycket ger köparen rätt att häva köpet, dvs om dröjsmålet är väsentligt. Skulle enligt avtal eller handelsbruk köparen kunna häva köpet vid varje dröjsmål, även sådant som inte är väsentligt i köplagens mening, kommer en förklaring som går ut på att ett mindre dröjsmål kommer att inträffa även den att ge köparen rätt att häva köpet.

Den situation som i första hand avses är att, innan tiden för avlämnande är inne, säljaren avger sådan förklaring som nu har sagts. Detta är ett fall av anteciperat dröjsmål. Men den föreslagna regeln kan också tillämpas om vid tiden för avlämnande, innan ännu dröjsmålet har hunnit bli väsentligt, säljaren avger en förklaring som visar att dröjsmålet får den omfattning att det blir väsentligt. Ett annat fall där regeln kan bli av betydelse vid redan inträtt dröjsmål är att köparen har krävt fullgörande men mötts av säljarens förklaring, att han inte kommer att fullgöra, eller att fullgörandet

kommer att ske med sådan försening, att köparen äger rätt att häva (jfr anmärkningarna till första stycket).

Som alternativ förutsättning anges att det *"eljest måste antagas"* att dröjsmål som ger köparen rätt att häva kommer att inträffa. Det sägs inte närmare, vilka omständigheter som kommer i betraktande vid bedömningen härav. Ett meddelande från säljaren om hur långt tillverkning har fortskridit jämte en beräkning av hur lång tid som fordras för färdigställande av sålt gods, eller vetskap om när gods har avsänts i förening med kännedom om hur lång tid transporten till platsen för avlämnandet kan väntas ta, utgör också sådana omständigheter. Bedömningen kan också ske på grundval av sådana händelser som att det föreligger politiska hinder för avlämnande, att den allmänna transportsituationen lägger hinder i vägen för avlämnande i tid, osv.

En väsentlig fråga är vilken grad av sannolikhet som skall fordras för att köparen skall få utgå från att dröjsmål som ger honom rätt att häva köpet uppstår. Samma fråga uppstår vid de övriga anteciperingsregler som köplagen enligt förslaget skall innehålla, bl a också vid successiv leverans (22, 29 och 46 §§). Utredningen intar därvid den ståndpunkten, att de olika reglerna om antecipering bör begagna ett enhetligt kriterium. Motsatt ståndpunkt – som beträffande successiv leverans är den gällande rättens – innebär att kraven på sannolikhet är olika vid olika kontraktsbrott och delvis också beroende på vilken omständighet som ligger till grund för antagandet om framtida kontraktsbrott. Detta synes vara en alltför långt driven nyansering av reglerna, vilken samtidigt inte lämnar utrymme för att ta hänsyn till de särskilda omständigheterna. Förhållandet kommer att belysas ytterligare vid motiveringen av de särskilda reglerna (se särskilt avsnittet 7.1.22).

Vid övervägande av den grad av sannolikhet som bör anges bör enligt utredningens mening å ena sidan beaktas, att part som har att fullgöra prestation och som, om motparten inte häver på grund av anteciperat kontraktsbrott, skulle ha fullgjort denna prestation i tid (eller i sådan tid att rätt till hävning inte uppstår) endast i rena undantagsfall bör utsättas för hävning på grund av anteciperingsregeln. Å andra sidan bör också beaktas, att för part som befarar att motparten kommer att begå kontraktsbrott, det kan vara av stor betydelse att kunna häva i förtid, så att han i stället kan träffa avtal med annan part eller på annat sätt skydda sig mot konsekvenserna av kontraktsbrottet. En rätt att häva först vid inträffat dröjsmål är ofta helt otillräcklig. Ett krav på hög sannolikhet som förutsättning för hävning på grund av anteciperat kontraktsbrott utsätter sådan part för risken att, om han häver i förtid, detta krav inte anses uppfyllt. Motparten kan då i sin tur vara berättigad att häva på grund av den obefogade hävningsförklaringen.[4] Antag att ett företag har beställt en maskin som det skall använda i sin tillverkning, och att det är av stor betydelse att maskinen kommer i tid så att tillverkningen kan börja vid avsedd tidpunkt. Om köparen befarar att dröjsmål kommer att inträffa och han på grund därav häver köpet i förtid, för att skaffa sig en maskin från annat håll medan tid är, men det befinns att sannolikheten för dröjsmål inte är den som lagen kräver, löper köparen risk att säljaren i sin tur häver med motivering att köparens hävningsförklaring var obefogad (jfr 28 § tredje stycket) och kräver skadestånd av honom. Motsvarande situation kan uppstå vid andra tillfällen

[4] Jfr Rodhe, Obligationsrätt s 449, Hellner, Köprätt, s 83.

av anteciperat dröjsmål, t ex om säljaren befarar att köparen inte kommer att stå fast vid ett köp och betala det överenskomna priset, och han därför vill häva köpet i förtid.

Utredningen anser att en rimlig avvägning mellan dessa båda intressen bäst kan uppnås genom att den sannolikhet som fordras för att part skall äga antecipera kontraktsbrott, vilket ger rätt att häva köpet, bestäms så att det "måste antagas" att sådant kontraktsbrott kommer att inträffa. Det bör sålunda inte vara tillräckligt att det är övervägande sannolikt, att kontraktsbrott kommer att inträffa, eftersom detta skulle medföra att i många fall, där faktiskt riktig uppfyllelse skulle ske om utvecklingen fick fortsätta utan avbrott, den part som befarar kontraktsbrott bleve berättigad till hävning. Det fordras emellertid enligt den föreslagna regeln inte heller, att kontraktsbrottet är helt säkert, eftersom ett så strängt krav på sannolikhet skulle medföra de risker för den part som befarar kontraktsbrott som nyss nämndes.

Även denna del av den föreslagna regeln får betydelse i första hand vid anteciperat dröjsmål, dvs när tiden för avlämnande ännu inte är inne, och i andra hand när denna tid har inträffat men dröjsmålet ännu inte är väsentligt. Också om köparen efter inträtt dröjsmål har krävt fullgörande från säljaren, kan situationen utveckla sig så, att köparen får antecipera att leverans inte kommer att ske inom den frist som säljaren har till sitt förfogande. Tillämpningsområdet är alltså detsamma som när av säljarens förklaring framgår, att dröjsmål kommer att inträffa.

Rättsföljden av att köparen får häva enligt förevarande regel är i första hand, att prestationerna inhiberas på samma sätt som vid all hävning (jfr 57 §). Därjämte äger köparen, om han (såsom vanligen är fallet) är berättigad till skadestånd, beräkna skadeståndet enligt reglerna i 25 § andra stycket. Viktigt är emellertid också, att när köparen är berättigad att häva på grund av anteciperat dröjsmål, säljaren inte på sin sida kan behandla köparens hävningsförklaring som anteciperat dröjsmål, såsom nyss utvecklades. Detta gäller självfallet också om det slutligen visar sig att säljaren i verkligheten kunde prestera i tid (resp att dröjsmålet inte blev väsentligt).

7.1.22 *22 §*

Stadgandet handlar om köparens rätt att häva vid dröjsmål med fullgörande av köp där godset skall avlämnas efter hand i särskilda poster (successiv leverans).

Utredningen föreslår en omredigering samt en mindre saklig ändring, i anslutning till anteciperingsregeln i 21 § fjärde stycket.

Huvudregeln vid dröjsmål vid successiv leverans är, enligt förslaget liksom enligt gällande rätt, att köparen på grund av dröjsmålet endast äger häva beträffande den post som dröjsmålet avser. Såtillvida behandlas denna post som om den utgjorde föremålet för ett självständigt köp. Enligt den föreslagna lagtexten hänvisas till 21 § tredje och fjärde styckena. Hänvisningen till 21 § tredje stycket innebär, att i allmänhet dröjsmålet måste vara väsentligt innan hävning får ske men att genom ett Nachfrist-förfarande hävning kan ske även utan att väsentlighet visas.

Det hänvisas också till 21 § fjärde stycket, och denna hänvisning ersätter

den särskilda regel om antecipering som enligt nu gällande rätt upptas i 22 §. Hänvisningen till 21 § fjärde stycket innebär, att köparen dels kan häva även om fullbordat dröjsmål inte inträffat beträffande någon post, dels att, när rätt till hävning i fråga om en post föreligger, han kan äga häva även beträffande poster som skall avlämnas senare än den till vilken dröjsmålet hänför sig. Skälet till att dröjsmål med en senare post kan ligga i det redan inträffade dröjsmålet. Om säljaren skall successivt tillverka gods och avlämna det allteftersom det blir färdigt, vid överenskomna tidpunkter, kan en försening med den första posten visa att med all sannolikhet även senare poster blir försenade. Det är emellertid också möjligt att den första posten avlämnas i tid men det ändå måste antas, att senare poster inte kan levereras vid tider som gäller för dem. Säljaren har exempelvis nätt och jämnt lyckats fullgöra den första leveransen i tid, men det är uppenbart att han inte kommer att hinna fullgöra senare leveranser i tid. Enligt förslaget skall dessa båda situationer bedömas lika, eftersom för båda hänvisningen till 21 § fjärde stycket gäller. Gällande rätt behandlar däremot bara den förra av dessa situationer (nämligen den att dröjsmål med en post medför att upprepande av dröjsmålet skäligen kan befaras). Köparen får enligt förslaget häva beträffande post för vilken dröjsmål anteciperas, även om han behåller post som redan har levererats, ehuru alltför sent, och vilken han i och för sig skulle varit berättigad att avvisa.

Är det sådant sammanhang mellan posterna att köparen skulle ha betydande olägenhet av att stå kvar vid köpet endast delvis, får han enligt förslaget häva köpet i dess helhet. Nuvarande lagtext har ordet "förfång"; utredningen har ansett det bättre överensstämma med nutida språkbruk och också vara mer klargörande att begagna uttrycket "betydande olägenhet".

Rätten att häva köpet i dess helhet på grund av förevarande regel gäller även för post som har levererats tidigare och i rätt tid. Givetvis kan också köparen häva beträffande poster som skall avlämnas i framtiden när det finns sammanhang mellan posterna och han är berättigad att häva beträffande redan avlämnad post. Detta gäller också om intet dröjsmål behöver befaras beträffande följande poster.

Utredningen har övervägt att införa en regel om partiellt dröjsmål, ett ämne som har viss beröring med dröjsmål vid successiv leverans. De olika situationer som kan bedömas enligt regler om partiellt dröjsmål är emellertid så växlande, att det inte synes möjligt att framställa något enhetligt lagstadgande härom (jfr avsnittet 7.1.14).

7.1.23 *23 §*

Första stycket

Stadgandet avser nu säljarens skadeståndsskyldighet vid dröjsmål med fullgörande av speciesköp. Såsom anmärktes vid rubriken till förevarande avsnitt föreslås en omredigering, så att 23 § blir en allmän regel medan 24 § blir en specialregel för leveransavtal. Sakligt ansluter sig utredningens förslag nära till nu gällande rätt.

Enligt förslaget skall säljaren liksom hittills bli skadeståndsskyldig om

han inte visar att dröjsmål inte ligger honom till last. Regeln bygger sålunda på ansvar för vållande men med bevisbördan på säljaren. För det fall att skälet till att sålt gods inte kan avlämnas är att det har skadats eller förstörts, motsvarar placeringen av bevisbördan den som allmänt anses gälla vid avtalsförhållanden där den ena parten innehar den andras egendom. Någon ändring föreslås sålunda inte.

Det tilläggs enligt den föreslagna texten att säljaren också skall visa att dröjsmålet inte ligger någon för vilken han svarar till last såsom försummelse. Efter tillkomsten av skadeståndslagen (1972:207) står det klart att säljaren enligt 3 kap 1 § denna lag ansvarar för vållande av samtliga arbetstagare (samt dem som enligt 6 kap 4 § denna lag jämställs med arbetstagare). Det föreslagna uttryckssättet erfordras därför inte för att klargöra att säljaren svarar för arbetstagare. Såvitt framgår av skadeståndslagen finns emellertid inte något ansvar för vållande av anlitad självständig företagare. I kontraktsförhållanden anses emellertid sådant ansvar gälla som huvudregel. Utredningen anser det lämpligt att en erinran att ansvaret kan avse även andra än arbetstagare intas i den centrala kontraktsrättsliga skadeståndsregel som 23 § köplagen utgör.

De för vilka säljaren svarar enligt förevarande bestämmelse innefattar bl a dem från vilka säljaren inköper godset eller avser att inköpa det. Skulle godset förstöras medan det är i föregående ägares besittning och säljaren därför inte kan avlämna det, måste säljaren visa att försummelse inte ligger den tidigare ägaren till last. Detsamma gäller om godset förvaras hos tredje man, t ex en självständig lagerhållare, och skadas medan det är i dennes besittning. Anlitar säljaren en underleverantör för framställning av gods svarar han på samma sätt för vållande av denne. I många fall är köpet att betrakta som leveransavtal (jfr avsnittet 7.1.2), och säljaren kan då bli skadeståndsskyldig enligt den strängare regeln i 24 §. Även för detta fall kan det dock vara av viss betydelse, att det av 23 § klart framgår att vållande av underleverantör är att jämställa med säljarens eget vållande.

Även vållande av företagare som säljaren anlitar för verkställande av transport kan bedömas enligt förevarande regel. Man får emellertid därvid beakta reglerna om avlämnande. Överlämnande till transportör medför ofta att godset är att anse som avlämnat (10 samt 62–64 §§), även när det är säljaren som har att ombesörja transporten och träffa avtal med transportören. Försummelse av transportören, varigenom godset försenas efter avlämnandet, medför då inte skadeståndsskyldighet för säljaren, trots att transportören kan betraktas som ett slags medhjälpare till säljaren vid fullgörande av dennes prestation. Om emellertid avlämnandet uteblir eller försenas på grund av vållande av transportören, uppstår skadeståndsskyldighet för säljaren på samma sätt som om denne själv gjort sig skyldig till försummelsen. Exempel härpå är att en speditör som säljaren anlitar för förberedande av transporten är vållande, eller att skada inträffar under en lokaltransport innan godset överlämnats till huvudtransportören (jfr 10 §), eller att godset är sålt fritt levererat. Har säljaren visat försummelse vid sitt val av transportör, torde han kunna bli skadeståndsskyldig på grund härav, även om skadan uppstår efter avlämnandet.

Det tilläggs även i förslaget en regel om att säljaren blir skadeståndsskyldig om han icke visar att *dröjsmålet icke beror på omständigheter som han*

bort beakta vid köpet. Det är med andra ord en regel om skadeståndsskyldighet vid culpa in contrahendo som föreslås lagfäst. Det torde för närvarande vara föremål för visst tvivel om formuleringen av 23 § ger stöd för ett sådant ansvar. Det kan emellertid också hävdas, att skadeståndsskyldighet kan grundas på allmänna regler om ansvar för culpa in contrahendo.[1] I varje fall bör enligt utredningens mening ansvaret framgå av lagtexten.

I detta fall beror skadeståndsskyldigheten alltså inte på att säljaren har skuld till att dröjsmål har inträffat utan på att han ingått avtalet trots att han bort beakta omständigheter som medfört att dröjsmål inträdde. Dessa omständigheter innefattar såväl sådana som förelåg redan vid tiden för avtalets ingående, t ex att föremålet för köpet redan hade förstörts eller av annat skäl inte kunde överlämnas till köparen, som omständigheter vilka kunde väntas inträffa senare och bort beaktas av säljaren vid köpet. Bevisbördan för att dröjsmålet inte berott på omständigheter som säljaren bort beakta, vilar på denne.

Hur mycket som bör krävas av säljaren framgår inte av den föreslagna lagtexten. Mycket får bero av säljarens ställning, om han var fackman, om han hade möjligheter att skaffa upplysning o dyl.

Den föreslagna regeln är – liksom 23 § i övrigt – även tillämplig på leveransavtal och även om omständigheterna är sådana som anges i 24 § andra meningen, dvs vid force-majeure-händelser. Detta innebär att en säljare inte kan åberopa force majeure om han bort beakta de omständigheter, som hindrar eller försvårar fullgörandet, när han slöt avtalet. Utredningen skall i avsnittet 7.1.24 diskutera betydelsen av regeln i detta avseende.

Den föreslagna regeln om ansvar för culpa in contrahendo avser inte att utesluta, att säljaren kan bli skadeståndsskyldig för att avtalet från början var omöjligt att uppfylla, även om man inte direkt kan lägga säljaren till last att han inte känt till detta. Ett sådant ansvar oberoende av försummelse kan ifrågakomma om den omständighet, som omöjliggör avlämnandet, föll inom ett område över vilket säljaren hade särskild bestämmanderätt eller överblick. Utredningen anser det inte möjligt att ta ställning till dessa frågor.

Utredningen har heller inte avsett att ta ställning till frågan, om säljaren kan bli skadeståndsskyldig även utan försummelse i vanlig mening därför att han har garanterat eller eljest lämnat uppgift, att avlämnande skulle ske inom avtalad tid. En direkt garanti torde enligt allmänna rättsgrundsatser medföra skadeståndsskyldighet, medan mera tvivel kan råda om uppgifter som inte innebär en direkt utfästelse. Utredningen anser det inte möjligt att i köplagen ta ställning till de gränsdragningsfrågor som här aktualiseras och som traditionellt bedöms enligt allmänna rättsgrundsatser snarare än enligt köprättsliga regler.

Andra stycket

Utredningen föreslår i andra stycket en regel om skadeståndsskyldighet för säljaren när han underlåtit att underrätta köparen om att dröjsmål kommer att inträffa, under förutsättning att han måste inse detta. Det förutsätts alltså att säljaren inte har den vidaregående skyldighet att ersätta köparens

[1] Jfr Hellner, Köprätt (4 uppl 1974) s 92.

hela förlust som må följa av 23 (eller 24) §. Den tidrymd under vilken säljarens underrättelseskyldighet kan aktualiseras är tiden mellan avtalets ingående och avtalets fullgörande (eventuellt tidigare tidpunkt vid vilken köparen får kännedom om att dröjsmål kommer att inträffa). Måste säljaren inse att dröjsmål kommer att inträffa, är han i sådant fall skyldig att underrätta köparen för att ge denne tillfälle att minska sin förlust. Underrättelsen skall lämnas utan uppskov. Med tidsuttrycket avses att ge säljaren något större tidrymd till hans förfogande än vad som skulle följa av uttrycket "utan oskäligt uppehåll" vilket används i reklamationsreglerna. Vilka krav som bör ställas måste växla med hänsyn till bl a godsets art och köparens behov av rättidig leverans. Många gånger är en snabb underrättelse påkallad för att bestämmelsen skall fylla sin funktion.

Lämnar inte säljaren underrättelse blir han skyldig att ersätta den förlust som köparen lider genom den uteblivna underrättelsen men inte hans förlust i övrigt. Säljaren kan givetvis inte till undgående av ersättningsskyldighet enligt den föreslagna regeln åberopa, att han inte vill ge köparen anledning att häva köpet på grund av dröjsmål. Tvärtom, skulle köparen på grund av utebliven underrättelse gå miste om möjligheten att häva enligt 21 § tredje stycket, kan säljaren enligt den föreslagna bestämmelsen bli skyldig att ersätta den förlust som köparen lider härigenom.

7.1.24 *24 §*

Stadgandet avser enligt gällande rätt säljarens skadeståndsskyldighet vid leveransavtal. Ansvaret är i princip rent strikt men det görs undantag för ett antal omständigheter som gör prestation omöjlig.

Utredningen föreslår i formellt hänseende, att bestämmelsen konstrueras som en skärpning av skadeståndsskyldigheten enligt 23 §, en skärpning som inträder vid leveransavtal. På grund av hänvisningen i 21 § andra stycket beträffande rätten att kräva fullgörande till 24 § andra meningen, får den här upptagna principen betydelse även för denna rätt.

Principfrågorna har behandlats utförligt i den allmänna motiveringen (avsnittet 6.2.1). Såsom där framgår anser utredningen att säljaren bör befrias från skadeståndsskyldighet på grund av mellankommande händelser i större utsträckning än enligt hittills gällande rätt. Enligt förslaget bygger befrielseregeln närmast på tanken om "force majeure", i motsats till gällande rätt som bygger på den tyska "omöjlighetsläran". Säljaren kan därför befrias från skadeståndsskyldighet inte endast vid omöjlighet (eller motsvarande hinder) som drabbar alla säljare (s k objektiv omöjlighet) utan även vid händelser som har ingripande betydelse och som endast drabbar den särskilde säljaren. De uppräknade händelserna är visserligen till större delen sådana som inverkar på leveransmöjligheten för säljare i allmänhet, men några av dem, särskilt eldsvåda och arbetskonflikt, kan medföra hinder för leverans blott för en särskild säljare. Även det allmänna uttrycket att händelsen skall vara "av ovanlig beskaffenhet och ingripande betydelse" avser att visa att händelsen inte nödvändigtvis behöver träffa säljare i allmänhet.

Beträffande de händelser som räknas upp må några anmärkningar ges.

Krig är sedan gammalt ett skolexempel på force majeure. Därmed avses nu inte bara krig i folkrättslig mening utan även krigshandlingar av annat

slag. Gränsdragningen får för vissa situationer mindre betydelse genom att även uppror nämns. I force-majeure-klausuler nämns ofta "upplopp". Utredningen har ansett det riktigt att begagna "inre oroligheter", ett för moderna förhållanden mera träffande och också något vidare begrepp. Härmed avses inte blott politiska strider som leder till våldshandlingar och hot utan också aktioner från särskilda grupper för andra ändamål än politiska, under förutsättning att de är extraordinära och ingripande.

Som en annan grupp kan räknas "rekvisition eller annat förfogande efter beslut av myndighet". Härmed avses händelser av olika beskaffenhet. Under krig, eller när krig hotar, och eljest under extraordinära förhållanden, kan egendom som fordras för krigföringen eller folkförsörjningen tas i anspråk för det allmännas räkning. Vanligen sker detta i överensstämmelse med särskilda författningar som också föreskriver om ersättning till dem som drabbas av förfogandet. Regeln kan dock inte tillämpas på varje sådan händelse. Särskilt i internationella förhållanden kan bedömningen bli komplicerad. I första hand blir frågan, om förfogandet från köprättslig synpunkt bör anses ske på säljarens eller på köparens risk (jfr avsnittet 7.1.17 vid anmärkningarna till 17 § första stycket). Om risken ligger på köparen blir reglerna om säljarens dröjsmål, och därigenom också regeln om skadeståndsskyldighet vid dröjsmål, inte tillämpliga. Men även om risken skulle ligga på säljaren är det inte alltid klart att han skall befrias från skadeståndsskyldighet. Särskilt om förfogandet sker genom myndighet i säljarens land och köparen befinner sig i annat land, är det möjligt att säljaren bör "identifieras" med sitt lands myndighet så att han inte undgår skadeståndsskyldighet. Frågan kan inte diskuteras i detalj här, utan det får hänvisas till den internationella diskussionen i ämnet.[1]

Stundom kan förfogande eller liknande åtgärd vara ett medel att genomföra exportkontroll el dyl, och undantag (licens) medges då efter beslut av myndighet. Att säljaren när ett sådant system var i kraft vid köpet inte erhåller licens torde inte i allmänhet medföra befrielse från skadeståndsskyldighet.

Förfogande kan också avse t ex varor som upptäcks vara smittförande eller farliga i annat avseende. Förfogandet har då till uppgift att förekomma att köpare och andra skadas genom varan. I sådant fall fordras en prövning om förfogandet bör jämställas med sådant som medför ansvarsbefrielse för säljaren.

Eftersom förevarande regel antas kunna tillämpas också i internationella förhållanden, eller där en svensk säljare är beroende av utländska myndigheters åtgärder, får i förekommande fall prövas vilka utländska åtgärder som kan anses utgöra motsvarighet till de nämnda svenska.

Avsikten är inte att beslag som sker enligt 27 kap rättegångsbalken eller eljest för att tillvarata enskild parts rätt skall utgöra befrielsegrund enligt förevarande bestämmelse. Sådan åtgärd torde snarare få bedömas som en variant av "rättsligt fel", enligt 59 §.

Därefter nämns införsel- och utförselförbud. Härom gäller i stor utsträckning vad som nyss sades om förfogande, särskilt om möjligheten att säljaren inte kan undgå skadeståndsskyldighet om han bör identifieras med den myndighet som utfärdat förbudet. I det följande förutsätts att ingen sådan omständighet inverkar, utan att förbudet i och för sig har den karaktär att det kan anses utgöra force majeure.

[1] Se särskilt A V Pound & Co, Ltd v M W Hardy & Co Inc (1956) A C 588, 1 All E R 639, Benjamin's Sale of Goods (London 1974) sections 435, 1471 ff, M Domke, The Israeli-Soviet Oil Arbitration, American Journal of International Law Vol 53 (1959) s 787 ff, H J Berman, Force majeure and the denial of an export license under Soviet law: a comment on Jordan Investments Ltd v Soideznefteksport, Harvard Law Review Vol 73 (1960) s 1128 ff samt L Hjerner, Främmande valutalag och internationell privaträtt (Stockholm 1956) s 573 ff.

Ett införselförbud i Sverige beträffande vara som sålts till svensk köpare av en svensk säljare medför ofta, att varan inte kan anskaffas i Sverige, och säljaren befrias då från skadeståndsskyldighet. Ett införselförbud i annat land kan sällan hindra en svensk säljare att avlämna gods i Sverige. Utförselförbud i Sverige kan inverka på en svensk säljares möjligheter att avlämna gods utomlands men knappast på hans möjligheter att fullgöra avtal i Sverige. Utförselförbud i främmande land kan återigen inverka både på utländsk säljares möjligheter att leverera i Sverige och på svensk säljares möjligheter att leverera i Sverige, nämligen om den svenske säljaren är hänvisad till att skaffa varan i det land där utförselförbud råder. Det måste därför bedömas efter omständigheterna om införsel- resp utförselförbud kan anses relevant.

I stor utsträckning får man på detta område utgå från vad som är sedvana, särskilt i internationella förhållanden.

Med naturkatastrof avses betydande översvämningar, stormar, jordras o dyl. Avsikten är däremot inte att dålig väderlek – t ex långvarigt ishinder, ihållande torka eller vattenbrist – skall befria från skadeståndsskyldighet med stöd av ifrågavarande bestämmelse.

Avbrott i den allmänna samfärdseln åsyftar bl a avbrott i kommunikationer genom post, telegram o dyl. Avbrott i ett kommunikationsmedel kan dock inte falla under beskrivningen om andra medel fortfarande står till buds. Stundom kan avbrott vara en följd av krig, inre oroligheter el dyl, eller av strejk, men även om så inte är fallet bör befrielse från skadeståndsskyldighet kunna inträda. Hindret får särskild betydelse när fullgörande skall ske på viss dag och avbrottet hindrar sådant fullgörande. Därvid får dock hänsyn tas till den allmänna regeln i 23 §, bl a om säljaren bort förutse hindret och handla med hänsyn därtill. Det nämns även avbrott i den allmänna kraftförsörjningen. Härom gäller mutatis mutandis vad som nyss utvecklats.

Omfattande eldsvåda är ett exempel på att en händelse som är begränsad till ett visst företag kan medföra ansvarsbefrielse. I uttrycket "omfattande" ligger att den skall ha en betydande inverkan på leveranskapaciteten. Om eldsvådan är begränsad t ex till en kraftcentral får det prövas om den är av vital betydelse för hela företaget. Det fordras inte enligt förslaget, att säljaren enligt köpeavtalet är skyldig att fullgöra leveransen med varor som tillverkats vid det företag där branden varit, utan det kan vara tillräckligt att säljaren avsett att fullgöra avtalet med varor därifrån. Det nödvändiga hänsynstagandet till omständigheterna får ske genom tillämpning dels av regeln om inverkan av händelsen på möjligheten att fullgöra avtalet (jfr nedan), dels också av 23 §.

Betydande arbetskonflikt avser strejk, lockout och annan motsvarande konflikt. Det förutsätts inte att strejken är laglig eller organiserad, utan även en vild strejk kan falla under regeln. Även konflikt som är begränsad till säljarens eget företag och som sålunda inte drabbar andra säljare kan medföra befrielse. Skulle konflikten vara begränsad t ex till en särskild grupp arbetstagare får dess verkan – liksom vid eldsvåda – bedömas med hänsyn också till dess verkan på leveransmöjligheterna.

Uppräkningen av händelser är, såsom tydligt utsägs, inte avsedd att vara uttömmande. Beträffande innebörden i att händelsen skall vara av ovanlig

beskaffenhet och ingripande betydelse hänvisas till avsnittet 6.2.1.

Det må sägas något om vissa andra omständigheter som inte nämns. Brist på arbetskraft nämns ibland i standardkontrakt som befrielsegrund. Avsikten är emellertid inte att sådan brist – i den mån den inte beror på betydande arbetskonflikt – skall verka som ansvarsbefrielse enligt den föreslagna lagregeln. Det är därvid utan betydelse om bristen på arbetskraft gäller arbetskraft över huvud eller om den gäller vissa särskilt skickliga arbetare, för vilka vid sjukdomsfall el dyl ersättare inte kan anskaffas.

Kassation av större arbetsstycke förekommer ibland i formulärrätten som befrielsegrund. En sådan händelse faller emellertid inte under den föreslagna lagtextens beskrivning. Inte ens om händelsen är ovanlig kan den anses ha sådan extraordinär karaktär att den bör jämställas med de händelser som räknas upp. Den säljare som vill frita sig från ansvar för dröjsmål till följd av sådan händelse är således hänvisad till att träffa särskilt avtal härom.

Det nämns ingenting i den föreslagna lagtexten om den situationen att säljaren inte levererar därför att han inte erhållit det sålda godset från någon från vilken han i sin tur har köpt det, eller därför att en underleverantör har försummat att leverera en del som är nödvändig för färdigställande av godset. Avsikten är att sådan händelse i allmänhet inte skall utgöra befrielsegrund. I 23 § nämns, att säljaren måste styrka att vållande inte ligger någon till last för vilken han svarar. Denne behandlas med andra ord som säljaren själv. Detsamma bör gälla vid tillämpningen av 24 §. Om emellertid sådan händelse som nämns i 24 § andra meningen har drabbat den från vilken säljaren har köpt godset eller underleverantör eller annan som säljaren anlitar, kan detta i och för sig åberopas gentemot köparen. Inverkan på säljarens möjlighet att fullgöra avtalet kan dock vara en annan och mindre om exempelvis en underleverantör har drabbats av sådan händelse som till sin typ kan medföra ansvarsbefrielse, än om säljaren själv har drabbats därav. Det kan nämligen inträffa att säljaren genom att utnyttja andra underleverantörer eller andra anskaffningsmöjligheter kan fullgöra leveransen. Även 23 § kan få tillämpning här. Detta skall strax beröras.

Den inverkan som de uppräknade händelserna och de med dem jämställda skall ha på säljarens möjligheter att fullgöra köpet beskrivs i den föreslagna lagtexten så, att fullgörandet skall ha "hindrats eller blivit oskäligt betungande". Härav framgår att det inte fordras för befrielse att fullgörandet har blivit omöjligt, "hindrats", utan att omständigheter som medför extraordinära svårigheter också kan beaktas. I förhållande till nu gällande lagtext får detta anses vara en lindring till säljarens förmån. Det valda uttrycket är emellertid avsett att lämna ganska stort utrymme för en skönsmässig bedömning. Uttryckssättet kan jämföras med det som förekommer i UCC (§ 2–615) och som åsyftar "commercial impracticability". Avsikten är alltså att lämna ganska stort utrymme för hänsyn till det slag av gods som avses, inslag av spekulation i köpet, och andra omständigheter.

En särskild fråga är om säljaren, när den avtalade prestationen blir omöjlig eller betungande på det sätt som anges i 24 § andra meningen, kan vara skyldig att leverera annat motsvarande gods som från köparens synpunkt kan betraktas som likvärdigt. Det synes rimligt att ålägga säljaren en sådan skyldighet, vid risk att eljest bli skadeståndsskyldig. Köparen bör då å andra

sidan vara skyldig att ta emot sådant gods (jfr UCC § 2–614 (1) om "commercially reasonable substitute".)

Den föreslagna lagtexten upptar ingen regel om betydelsen av att *säljaren har ett lager,* ur vilket han kan fullgöra avtal. Även inverkan härav får i första hand bedömas med hänsyn till om det skulle vara "oskäligt betungande" att uppoffra detta lager. I allmänhet kan man inte anta att så skulle vara fallet, utan säljaren får ta den förlust som han kan lida genom att han efter fullgörandet av avtal nödgas skaffa ett nytt lager till högre pris.

Situationen kan stundom vara den, att säljaren är i stånd att med sitt lager uppfylla vissa avtal men inte alla. Frågan blir då om han i förhållande till några köpare kan åberopa, att han av den inträffade händelsen blir hindrad att fullgöra, samtidigt som han i förhållande till andra köpare fullgör sina åtaganden. Den föreslagna lagtexten innehåller ingen särskild regel härom (en sådan bestämmelse finns i UCC § 2–615 (b)), utan frågan får bedömas med ledning av det allmänna uttrycket att fullgörande skall ha hindrats eller blivit oskäligt betungande. Uttrycket kan anses innebära, att bedömningen skall vara densamma i förhållande till varje kund. Säljaren bör sålunda anses skyldig att fördela sitt lager mellan sina kunder i förhållande till deras order. Han bör sålunda inte vara berättigad att gynna fasta kunder på bekostnad av mer tillfälliga, eller att gynna de kunder som utfäst ett högt pris och i förhållande till vilka det sålunda är förmånligt för honom att fullgöra avtalet, på bekostnad av dem som utfäst ett lägre pris (och som sålunda lider den största förlusten av att säljaren befrias). En fråga som inte kan besvaras med ledning av lagtexten är om säljaren vid sådan fördelning också äger reservera en kvantitet för sig själv. En tillverkare av cellulosa säljer exempelvis en del och använder en annan del för egen papperstillverkning. Enligt UCC (§ 2–615 (b)) äger säljaren i sådant fall inkludera "his own requirements for further manufacture". Den föreslagna lagtexten avser inte att ta ställning i frågan.

Bevisskyldigheten för att omständigheterna är sådana som befriar säljaren från skadeståndsskyldighet åligger säljaren.

Såsom framgår av lagtexten och som framhållits i olika sammanhang kan säljaren, även om omständigheterna är sådana som har nämnts i 24 § andra meningen, dock bli ansvarig därför att *23 § är tillämplig.* Han kan sålunda bli skadeståndsskyldig därför att han inte vidtagit förberedande åtgärder vilka skulle ha gjort det möjligt för honom att trots den händelse som sedermera inträffade fullgöra avtalet. Han kan också bli skadeståndsskyldig därför att han vid avtalets ingående bort beakta de omständigheter som sedan inverkade på leveransförmågan.

Det finns många möjligheter att förekomma att en händelse, som till sin typ kan utgöra befrielsegrund, medför hinder för fullgörande. Säljaren kan hålla lager, han kan hålla alternativa leveransmöjligheter öppna, han kan underlåta att satsa på en enda underleverantör, han kan undvika att beställa råvaror från land som hotas av krig, osv. Om en säljare har åtagit sig att leverera gods och exempelvis ett exportförbud, som inverkar på hans möjlighet att fullgöra avtalet, kan förutses, kan han böra vidta åtgärder för att säkerställa fullgörandet av sina avtal tidigare än som eljest varit nödvändigt, för att inte han och därigenom de som har köpt från honom

skall drabbas av exportförbudet. Skulle detta medföra ökade kostnader för honom utöver dem som han beräknat vid avtalets ingående, får med hänsyn till dessa kostnader bedömas, huruvida den inträffade händelsen kan medföra befrielse.

Nu nämnda förhållanden får bedömas efter omständigheterna. Om en säljare ingår ett enstaka avtal om leverans av viss vara, kan man inte begära att han skall träffa avtal med flera underleverantörer om samma sak för att kunna fullgöra detta avtal. Annorlunda förhåller det sig om han ingår ett stort antal olika avtal av samma slag och därför har bättre möjligheter att fördela riskerna.

Liknande blir bedömningen av om säljaren vid tiden för ingående av avtalet bort beakta omständigheter som hindrar honom från att fullgöra avtalet. När det gäller omständigheter som förelåg redan vid tiden för avtalets ingående, kan en sträng bedömning vara motiverad, och såsom framhölls i avsnittet 7.1.23 kan ett rent strikt ansvar, på allmänt kontraktsrättslig grund, inte uteslutas. När det gäller omständigheter som inträffar senare kan bedömningen bli mildare. Enligt 23 § förutsätts, att säljaren bort beakta omständigheterna, och det är således inte tillräckligt att han insett eller bort inse risken. Om exempelvis krigsutbrott eller exportförbud kunnat förutses vid ingåendet av köpeavtal, får man bedöma huruvida säljaren bort beakta risken eller inte. Givetvis kan man inte fordra att säljaren beaktar varje än så ringa risk för exempelvis krigsutbrott.

En säljare kan också bli skadeståndsskyldig enligt 23 § därför att han inte har gjort tillräckliga ansträngningar för att leverera, trots att svårigheter uppstått. I allmänhet torde utrymme saknas för en självständig bedömning härav i 24 §:ns fall, vid sidan av prövningen om den inträffade händelsen hindrat fullgörandet eller gjort det oskäligt betungande. Man får därvid även beakta vad som tidigare nämndes om säljarens skyldighet att lämna annan likvärdig prestation.

Den föreslagna lagtexten upptar ingen särskild regel om s k halvgeneriskt köp (dvs köp av egendom att uttas ur visst parti; se 3 § första stycket andra meningen) eller om eldsvåda i den särskilda fabrik med vars produkter köpet skall fullgöras. Avsikten är att dessa situationer skall bedömas på samma sätt som andra leveransavtal. Eldsvåda godtas såsom framgått i princip som ansvarsbefrielse.

7.1.25 *25 §*

Stadgandet innehåller en regel om beräkning av skadeståndet vid säljarens dröjsmål. Denna rör abstrakt skadeståndsberäkning när köparen häver köpet.

Utredningen föreslår en betydande omarbetning, som har motiverats utförligt ovan i avsnitten 6.5.1–6.5.4.

Första stycket

Här anges den grundläggande principen för beräkning av skadeståndet. Såsom anförts i den allmänna motiveringen skiljer utredningen mellan ersättning för direkt förlust, för utlägg och för följdförlust. Vad som skall förstås med dessa olika uttryck har diskuterats i avsnittet 6.5.4.

Detta stycke upptar också den allmänna regeln, att köparen är skyldig att vidta skäliga åtgärder för att begränsa sin förlust, och att om han försummar detta skadeståndet sätts ned i motsvarande mån. Avsikten är att denna princip skall läggas till grund för tillämpningen av de specialregler som ges i andra stycket och av de andra regler som inte är direkt uttalade i lagtexten men som likväl bör gälla, enligt vad som tidigare har framhållits. Förslaget i denna del har tidigare behandlats i avsnittet 6.5.2.

Andra stycket

Den primära skadeståndsregel som föreslås rörande ersättning för direkt förlust är, i anslutning till gällande rätt och internationell köprättslig praxis, att skadeståndet baseras på *täckningsköp* som köparen har företagit efter det att han har hävt köpet. Regeln förekommer i andra stycket *första meningen.*

Den föreslagna regeln utgår således från att köparen har hävt köpet. Förutsättning är vanligen att han har avgivit en giltig hävningsförklaring. Har han inte varit berättigad att häva men likväl avgivit hävningsförklaring, kan ett köp som han företar på grund härav inte läggas till grund för beräkning av skadestånd. Giltig hävning förutsätter vanligen att dröjsmålet är väsentligt, vilket i många fall inte inträffar förrän någon tid har förflutit efter det att dröjsmålet har inträtt. Enligt den föreslagna lagtexten kan köparen i många fall inte häva köpet utan att först ha utsatt en Nachfrist. Även härigenom kan tiden när hävning giltigen kan ske påverkas.

Om köparen begagnar sin rätt att kräva fullgörande är han, såsom framhölls tidigare, inte berättigad att ändra sig och häva omedelbart därefter, utan han måste ge säljaren en viss frist att avlämna godset. Den tidpunkt vid vilken giltig hävning kan ske påverkas härav.

Det kan emellertid vara handelsbruk att köparen skall häva så snart han har rätt därtill (jfr uniforma köplagen art 25, som ger en uttrycklig regel för det fall att det överensstämmer med sedvänjan att köparen företar täckningsköp och detta rimligen kan ske). Handelsbruket får här som eljest företräde framför köplagens regler. I sådana fall torde de rättsverkningar som anknyter till hävningsförklaringen – i detta fall att täckningsköp sker – inträda vid den tidpunkt när köparen borde ha hävt köpet och företagit täckningsköp (jfr det anförda stadgandet i den uniforma köplagen). Vad som nu anförts torde huvudsakligen hänföra sig till varor som säljs på marknaden för råvaror o dyl och som är utsatta för ständiga prisfluktuationer.

Det kan ifrågasättas att köparen även i andra fall skulle vara hindrad att uppskjuta hävningen, med konsekvenser för skadeståndsberäkningen, enligt den i första stycket upptagna regeln att han är skyldig att vidta skäliga åtgärder för att begränsa sin förlust. Såsom framhölls i avsnittet 6.5.4 kan emellertid denna regel i allmänhet inte tillämpas i de fall där köparen begagnat sin rätt att kräva fullgörande (se även anmärkningarna till andra stycket andra meningen). Blott i de fall där han enligt 21 § andra stycket saknar sådan rätt blir ett krav på fullgörande utan betydelse för skadeståndsberäkningen. Det anfördes också i den allmänna motiveringen, att enligt utredningens mening man inte borde frångå den i svensk rätt hävdvunna principen, att en köpare även utan att uttryckligen kräva fullgörande

bör behålla denna rätt, ehuru undantag kan tänkas.

Den föreslagna bestämmelsen nämner inte det fall, att köparen enligt 21 § andra stycket inte har rätt att kräva fullgörande, därför att det skulle medföra uppoffringar som står i uppenbart missförhållande till det intresse som köparen har av köpet. I ett sådant fall bör rätten till skadestånd utgöra tillräckligt skydd för köparen. I denna situation fordras sålunda inte en uttrycklig hävningsförklaring utan köpet får anses hävt i och med att det konstateras att förhållandena är sådana att rätt att kräva fullgörande saknas. Omständigheterna kan emellertid ofta vara sådana att täckningsköp inte kommer i fråga. Om exempelvis en person har köpt ett nästan unikt konstföremål som har förstörts under sådana omständigheter, att säljaren blir skadeståndsskyldig, men anskaffande av ett motsvarande föremål skulle dra kostnader som inte står i proportion till värdet, är det vanligen också uteslutet att göra täckningsköp. Skadestånd beräknat på grundval av vinsten (jfr anmärkningarna till andra stycket tredje meningen) kan emellertid komma i fråga, liksom ersättning för utlägg eller för följdförlust.

Den situation att köparen går miste om rätten att kräva fullgörande enligt 26 § behandlas i anmärkningarna till andra stycket andra meningen. Det torde i denna situation vara mindre vanligt att köparen har gjort ett köp som kan godtas som täckningsköp.

Termen "täckningsköp" torde inte hittills ha förekommit i lagtext, men den är allmänt förekommande och motsvarar internationellt språkbruk. Den betecknar ett köp som har trätt i stället för det som hävts. Täckningsköpet måste således avse gods av samma slag som det ursprungliga köpet. Vid leveransavtal, särskilt vid köp av råvaror eller andra varor som är allmänt tillgängliga på en marknad, avser täckningsköpet vanligen varor som helt överensstämmer med dem som det ursprungliga köpet avsåg och som också avlämnas vid samma tid som enligt detta. Vid annat gods kan emellertid inte ställas så stränga krav på identitet. Särskilt gäller det vid speciesköp. Belysande kan i stället vara uttryckssättet i UCC (§ 2–712 (1)) "... the buyer may 'cover' by making in good faith and without unreasonable delay any reasonable purchase of or contract to purchase goods in substitution for those due from the seller". Hänsyn får bl a tas till vad som anfördes i avsnittet 6.5.2 om de krav som rimligen kan ställas på en part när motparten begår kontraktsbrott.

Om säljaren har kommit i dröjsmål och köparen därför har hävt, kan denne behöva göra sitt täckningsköp med kortast möjliga leveranstid och därför till högre pris, eller på andra leveransvillkor än som gällde för det ursprungliga köpet. Detta utesluter inte att det nya köpet räknas som täckningsköp.

Vid konsumentköp torde det ofta vara omöjligt eller olämpligt att göra ett täckningsköp som helt överensstämmer med det hävda köpet. Om inte säljaren levererar exempelvis en hushållsmaskin av visst märke vid den avtalade tiden, kan ofta ingen annan säljare heller leverera en sådan maskin. Konsumenten bör då vara berättigad att köpa en maskin av annat märke. Om han därvid föredrar att köpa en maskin av bättre och dyrare märke, bör detta inte hindra att det nya köpet betraktas som täckningsköp, men ersättningens storlek bör beräknas med hänsyn härtill.

Täckningsköpet måste ha ett tydligt sammanhang med det ursprungliga

köpet, vilket betyder att det tidsmässigt bör ske samtidigt med eller kort tid efter hävningen. Omständigheterna kan emellertid vara sådana att köparen får anses vara berättigad att skjuta på täckningsköpet. Skulle det vara omöjligt att företa täckningsköp omedelbart efter hävningen, t ex därför att alls inga varor av motsvarande slag finns att erhålla, kan köparen nödgas uppskjuta täckningsköpet en tid. Även här får man beakta vad som sagts om de krav som skäligen kan ställas på part som utsätts för kontraktsbrott.

Ersättning baserad på täckningsköp utgår enligt den föreslagna regeln med skillnaden mellan priset enligt täckningsköpet och priset enligt det hävda köpet. Förutsättningen är att priset för täckningsköp än högre. Skillnaden kan bero på att vid ett köp med så snabb leverans, som fordras för att köparen inte skall råka ut för följdförlust, priset blir högre. Mycket vanligt är emellertid att prisskillnaden beror på att den allmänna prisnivån har stigit, och ersättning beräknad på detta sätt är alltså en metod att ge köparen ersättning för prisstegring. Skulle köparen kunna göra täckningsköp till lägre pris än priset för det hävda köpet, t ex därför att prisnivån har fallit, bortfaller givetvis rätten till skadestånd på denna grund.

Vid bestämningen av priset för täckningsköpet får till det egentliga priset även läggas särskilda kostnader som köparen har haft för ingående av detta köp, t ex ersättning till en mäklare som förmedlat köpet. Skulle villkoren för de båda köpen inte vara jämförliga – täckningsköpet har exempelvis ingåtts med annan leveransklausul än det hävda köpet eller med annan ort för avlämnande – får vid jämförelsen justering ske härför. Jämförelsen kan utfalla även till säljarens, den skadeståndsskyldiges, fördel. Om exempelvis ett högre pris vid täckningsköpet delvis beror på att detta pris gällde cif köparens ort medan priset för det hävda köpet gällde fob säljarens ort, får vid beräkning av prisskillnaden reduktion ske med hänsyn härtill. Skulle köparen på grund av olikheten i leveransvillkor ådra sig kostnader som han inte skulle ha haft vid det hävda köpet och som inte kan räknas in i priset för täckningsköpet, får han kräva ersättning härför som "utlägg".

I andra stycket *andra meningen* ges regeln om *abstrakt skadeståndsberäkning* när täckningsköp inte visas ha gjorts. Detta täcker två fall. Det ena är att det inte påstås eller inte visas att det förekommit någon transaktion som varit avsedd som täckningsköp. Det andra är att köparen har gjort en transaktion som visserligen av honom var avsedd som täckningsköp, eller som uppges ha varit det, men som likväl inte kan godtas som sådant.

Den föreslagna regeln om abstrakt skadeståndsberäkning bygger, liksom den nu gällande i 25 §, uteslutande på ändringar i den allmänna prisnivån. De skäl som ligger till grund för den föreslagna regeln har utvecklats i den allmänna motiveringen (avsnittet 6.5.4).

Medan man vid den konkreta beräkningen baserad på täckningsköp kan utgå från en bedömning av om detta har företagits på skäligt sätt, i enlighet med vad som nyss utvecklades, måste man vid den abstrakta beräkningen tillämpa mer standardiserade regler. En jämförelse av prisnivån förutsätter att ett tänkt köp är likvärdigt med det hävda. Detta kan belysas med att enligt uniforma köplagen (art 84 st 2) man i första hand skall utgå från priset på den marknad där det ursprungliga köpet skedde, eller om detta inte kan ske, i andra hand från priset på en marknad som kan tjäna som ett rimligt substitut. UNCITRAL-förslaget hänvisar till priset på den ort

vid vilken godset skulle ha avlämnats, eller om det inte finns något marknadspris på denna plats, priset på en annan ort som tjänar som ett skäligt substitut, med tillbörligt beaktande av skillnader i kostnaden för transport av godset (art 57 st 2). Är inte en sådan jämförelse möjlig – vilket får antas ofta vara fallet vid gods som inte säljs på marknader – blir bedömningen mer skönsmässig. Hänsyn får tas till det led i distributionen som den ursprungliga transaktionen hänförde sig till. Om en grossist har gjort ett täckningsköp är således utslagsgivande priserna på den marknad där han gör sina inköp, inte priserna på den marknad där han säljer vad han har köpt.

Såsom utförligt framhållits i den allmänna motiveringen föreslår utredningen en ändrad regel beträffande den tidpunkt som skall ligga till grund för den abstrakta skadeståndsberäkningen, nämligen att tiden för hävningen, inte såsom enligt gällande rätt tiden för avlämnandet, skall vara utslagsgivande.

Den föreslagna regeln kan tillämpas om köparen framställer uttryckligt krav på fullgörelse och därigenom säljarens skyldighet att avlämna godset blir bestående under längre tid än som eljest skulle ha varit fallet. Blott om säljaren skulle vara hindrad att kräva fullgörande enligt 21 § andra stycket blir, såsom redan har nämnts, ett krav utan verkan. Köpet får då anses hävt när det måste stå klart för köparen att förhållandena var sådana att han saknade rätt att kräva fullgörande.

Den föreslagna regeln kan även tillämpas om köparen häver köpet med stöd av 21 § fjärde stycket, därför att det framgår av säljarens förklaring, eller av annat skäl måste antas, att dröjsmål som ger köparen rätt att häva kommer att inträffa. Häver köparen med stöd av denna regel innan tiden för avlämnande är inne kommer således abstrakt beräknat skadestånd att utgå från priserna när hävningen skedde.

Det har i den allmänna motiveringen diskuterats om en köpare kan anses ha försummat att vidta skäliga åtgärder för att begränsa sin förlust genom att inte häva köpet. Det hävdades då att så endast undantagsvis borde anses vara fallet. I dessa undantagssituationer inträder den rättsföljd som anges i första stycket andra meningen, nämligen att skadeståndet sätts ned i motsvarande mån. Praktiskt sett innebär detta, att den abstrakta skadeståndsberäkningen utgår från priset vid den tidpunkt när köparen borde ha hävt.

I det föregående har nämnts det fall, att köparen framställer en hävningsförklaring trots att han inte är berättigad därtill. Om han i sådant fall aldrig någonsin blir berättigad att häva, kan han givetvis inte erhålla skadestånd beräknat efter antagandet att köpet har hävts. Om han återigen senare skulle bli berättigad att häva och hävningsförklaringen därför får så att säga uppskjuten verkan, torde man vid abstrakt skadeståndsberäkning böra utgå från priset när denna verkan inträdde.

I 26 § nämns två fall där köparen går miste om rätten att kräva fullgörande, nämligen att säljaren frågar om köparen vill motta godset trots dröjsmålet och köparen då inte svarar, samt att köparen – utan att sådan fråga har förekommit – inte inom rimlig tid kräver fullgörande. I båda dessa fall måste avgöras vilken tidpunkt som skall läggas till grund för abstrakt skadeståndsberäkning enligt 25 § andra stycket andra meningen. I det förra fallet synes tämligen klart att tidpunkten måste vara då den frist utgår, inom vilken köparen skulle ha svarat att han krävde fullgörande (resp att

han hävde köpet). I senare fallet är saken mer tvivelaktig. En möjlighet är att anse köpet hävt när så lång tid har förflutit att köparen inte längre har rätt att kräva fullgörande. Även mot en sådan regel kan dock vägande invändningar riktas. Dels kan i många fall, särskilt när skadeståndsanspråk skall bedömas långt i efterhand, det vara tveksamt när tiden skall anses ha löpt ut. Dels skulle i några sådana fall, särskilt när priserna stiger kontinuerligt, skadeståndet bli mycket högt. En köpare skulle långt i efterhand kunna komma och kräva skadestånd beräknat efter ett högt prisläge, trots att det var osäkert om han verkligen avsett att stå fast vid köpet. Uniforma köplagen har visserligen motsvarande regel, såsom framgår av art 84 st 2 jfrt med art 30 st 1. Den tid som anges i art 30 st 1 (skälig tid) torde emellertid vara kortare än den som följer av 26 §. Enligt utredningens mening får man i berörda fall tillämpa en skönsmässig bedömning av den tidpunkt, vid vilken köpet skall anses hävt och till vilken således den abstrakta skadeståndsberäkningen skall hänföra sig. Den senaste tänkbara tidpunkten måste dock vara den då köparen skulle ha framställt krav på fullgörande för att behålla rätten härtill.

Enligt *tredje meningen* äger köparen under vissa förutsättningar i stället för att kräva ersättning baserad på täckningsköp, resp abstrakt beräknad ersättning för prisskillnad, kräva ersättning för den *vinst* som han skulle ha gjort om godset hade avlämnats i rätt tid. Utredningen har i den allmänna motiveringen (avsnittet 6.5.4) utförligt redovisat skälen för denna regel.

Såsom förutsättning för att köparen skall få kräva ersättning för den vinst som han skulle ha gjort nämns i den föreslagna lagtexten att täckningsköp inte kunde göras eller att köparen hade grundad anledning att inte göra sådant köp. Några exempel på sådana situationer har nämnts i den allmänna motiveringen. Ett är att gods av det slag som det hävda köpet avser inte finns tillgängligt. Ett annat är att det är till båda parters fördel, genom att skadeståndet blir lägre, att köparen inte gör täckningsköp utan i stället kräver ersättning för förlorad vinst. Ett ytterligare exempel är att inköpsmöjligheterna beträffande viss vara är begränsade och att köparen har skäl att använda de varor han kan anskaffa för andra ändamål.

Det framhölls också i den allmänna motiveringen att köparen inte kan anses ha grundad anledning att underlåta täckningsköp blott därför att han redan har så mycket av en viss vara att han inte vill köpa mer. Om köparen köpt gods i avsikt att göra en fortsättningstransaktion, vilken skulle bringa honom vinst, men han när han häver köpet föredrar att inte göra denna fortsättningstransaktion, bör han inte heller anses ha grundad anledning att underlåta täckningsköp. Givetvis har man ingen anledning att tvinga en köpare att göra ett täckningsköp som för honom ter sig helt meningslöst. Men det finns då inte heller skäl att tillerkänna honom ersättning för den förlust som uppstår genom att han går miste om den väntade vinsten. Regeln om abstrakt skadeståndsberäkning på grund av förändringar i prisnivån ger i förekommande fall köparen rimlig ersättning.

Vad beträffar beräkningen av ersättningen för den förlorade vinsten är det enklaste fallet, att köparen köper och säljer varor på samma marknad. Hans vinst är då lika med marginalen, dvs skillnaden mellan det pris till vilket han har sålt och det pris till vilket han har köpt. Någon hänsyn

till kostnader behöver inte tas i sådana fall. Om återigen köparen säljer godset på en annan marknad än den där han köper det, t ex om en grossist som köpt varor i ledet tillverkare-grossist har sålt varorna i ledet grossist-detaljist, utgör hans vinst skillnaden mellan de båda priserna, med hänsyn till de kostnader som han sparar genom att inte fullgöra det senare köpet. Den vinst som kan ersättas enligt den föreslagna regeln är alltså nettovinsten.

I allmänhet torde böra fordras att köparen kan visa på ett särskilt (eller flera) avtal om vidareförsäljning som han har ingått och som skulle ha bragt honom vinst. För en köpare som yrkesmässigt och regelbundet köper och säljer varor kan dock vara tillfyllest, att det är sannolikt att han med hänsyn till den allmänna prisutvecklingen skulle ha uppnått en sådan vinst. Detta blir ett slags abstrakt beräknad ersättning för förlorad handelsvinst.

I det föregående har antagits att köparen har köpt godset för att i sin tur sälja det vidare. Om köparen däremot köpt godset för att använda det som råmaterial i sin tillverkning bör såsom vinst ersättas den nettovinst som köparen skulle ha gjort om godset levererats i tid. Beräkningen torde i allmänhet bli skönsmässig.

Om köparen är konsument lärer vanligen ersättning enligt regeln om vinst inte komma i fråga. En konsument köper inte för att sälja vidare och därigenom göra sig en förtjänst och inte heller för att skaffa sig vinst genom tillverkning. Den vinst som uteblir för honom om han häver ett köp och inte kan göra täckningsköp torde i allmänhet bestå i att han går miste om fördelar av ekonomiskt mera svårbedömd karaktär, t ex att han inte har tillgång till en arbetsbesparande hushållsmaskin eller att han inte har det nöje som han väntar sig av en inköpt segelbåt. Ersättning härför bör bedömas som ersättning för följdförlust, såsom har anförts i den allmänna motiveringen.

Ersättning för förlorad vinst såsom ersättning för direkt förlust utgör enligt den föreslagna regeln ett alternativ till ersättning beräknad efter täckningsköp, resp enligt regeln om abstrakt skadeståndsberäkning i andra stycket andra meningen. Om köparen företar täckningsköp gör han ju i allmänhet samma vinst som om avtalet hade fullgjorts på riktigt sätt, och han skall givetvis inte ha dubbel ersättning. Huruvida han eventuellt dock kan få ersättning för förlorad vinst såsom ersättning för följdförlust skall strax diskuteras.

Såsom nämndes i den allmänna motiveringen kan köparen även *när köpet inte hävs* göra en direkt förlust. Anledningen till att köpet inte hävts kan vara antingen att dröjsmålet inte är väsentligt, eller att köparen enligt avtalet saknar rätt att häva ens vid väsentligt kontraktsbrott, eller att han föredrar att inte häva köpet. Det anfördes såsom exempel att gods som köparen köpt för att sälja vidare avlämnas alltför sent och att på grund av prisfall köparen endast kan sälja det till lägre pris än om avlämnande hade skett i tid. Köparen har exempelvis köpt färsk frukt för att säljas i livsmedelshandeln. Frukten försenas, och på grund av förseningen kan den inte säljas förrän i början av följande vecka, då priserna är lägre och dessutom frukten är sämre i kvalitet. Köparen bör ha ersättning för sin förlust till följd av prisfallet. I några sådana fall kan ifrågasättas att köparen borde ha hävt köpet och i stället gjort täckningsköp. Man kan för dessa fall tillämpa vad som anförts tidigare om köparens skyldighet att häva köpet, ehuru med

det tillägget, att om det visar sig att säljaren faktiskt avlämnar godset, ehuru alltför sent, det ofta är till hans fördel att köparen inte häver köpet.

Om köparen inte har köpt godset för att sälja det vidare utan för att exempelvis använda det i sin rörelse, torde det ofta vara vanskligt att bestämma den direkta förlust som han gör genom att godset avlämnas alltför sent. En jämförelse med de fall som behandlats i lagtexten, samt med det nyss diskuterade fallet att gods köpts för att säljas vidare, torde emellertid ge viss ledning för att bedöma, vad som här skall anses vara direkt förlust.

Såsom framgått på olika sätt har ersättning för *utlägg* ofta nära beröring med ersättning för direkt förlust. Ökade kostnader för täckningsköp, kostnader som påverkar vinsten, osv kan i den utsträckning, som de inte direkt påverkar ersättningen för direkt förlust, ersättas som utlägg. Å andra sidan kan också ersättningen för direkt förlust minskas med belopp för vad köparen besparar sig till följd av undgångna utgifter, i den mån beloppen är ekvivalenta.

En köpare som överhuvud inte är berättigad till skadestånd kan givetvis inte bli ersättningsskyldig mot säljaren därför att han genom dröjsmålet har besparat sig utgifter som han eljest skulle ha haft. Besparade utgifter kan således endast beaktas såsom avdrag på skadestånd.

Den föreslagna lagtexten upptar inte några särskilda regler om hur ersättning för *följdförlust* skall beräknas. Utredningen har i den allmänna motiveringen anfört några allmänna synpunkter på sådan ersättning. Därutöver må följande anföras.

Följdförlust för en köpare kan bestå däri, att han själv blir skadeståndsskyldig mot en ny köpare därför att han inte i tid har erhållit det köpta godset och i sin tur inte kan avlämna det i tid, eller inte kan i tid avlämna gods som han tillverkat av det köpta godset. Sådan följdförlust kan uppstå både om köparen häver köpet och om han står fast vid köpet och mottar försenad leverans. Följdförlusten är i princip ersättningsgill, men rätten till ersättning får bedömas bl a med hänsyn till om köparen när han hävt köpet hade kunnat undgå förlusten genom att göra täckningsköp. Nedsättningsregeln i tredje stycket kan också komma i fråga.

I princip bör köparen också vara berättigad till ersättning för att han förlorar vinst som han skulle ha gjort om avtalet hade fullgjorts riktigt. Här uppstår frågor dels om hur sådan ersättning förhåller sig till den ersättning för direkt förlust, som enligt vad som tidigare sades kan utgå i form av ersättning för vinst, dels hur denna typ av följdförlust skall bestämmas.

Om köparen har köpt gods för att sälja vidare, kan han såsom har framgått undantagsvis erhålla ersättning för direkt förlust beräknad efter förlorad handelsvinst i stället för ersättning baserad på täckningsköp resp abstrakt skadeståndsberäkning. De båda ersättningsformerna är sålunda alternativa. Det kan emellertid diskuteras, om köparen undantagsvis också bör kunna erhålla ersättning för förlorad vinst, utöver ersättning baserad på täckningsköp. Förutsättning måste då vara att köparen, trots täckningsköpet, har gått miste om en vinst. Uniforma köplagen (art 86) medger att skadeståndet – utöver vad som utgår på grund av täckningsköp eller abstrakt skadeståndsberäkning – får ökas med belopp bl a för förlust av vinst. Enligt utredningens mening bör det undantagsvis, särskilt när det råder en utpräglad "säljarens marknad", kunna förekomma att köparen får ersättning för för-

lorad vinst utöver ersättning baserad på täckningsköp. Man kan som exempel tänka sig att, även om köparen hade erhållit det gods som han betingat sig genom det hävda köpet, han ändå hade gjort det köp som han nu nödgades använda som täckningsköp och att han av detta köp hade erhållit en vinst. På samma sätt kan det tänkas att om det hävda köpet avsåg gods som köparen skulle ha använt som råvara i sin rörelse, han om säljaren fullgjort köpet ändå hade gjort det köp som nu blev täckningsköp och kunnat förädla det gods som han därigenom förvärvat med vinst. Om köparen gör anspråk på sådan ersättning för vinst bör likväl betydande bevisning krävas härför.

För det fall att köparen inte häver köpet har tidigare anförts, att han bör vara berättigad till ersättning för direkt förlust för att han genom prisfall och liknande händelser går miste om sin normala vinst. Det kan också tänkas att köparen kräver ersättning för att han gått miste om en särskilt förmånlig försäljning till följd av dröjsmålet. Detta bör betraktas som en form av följdförlust. Det kan vara ovisst hur man skall dra gränsen mellan direkt förlust och följdförlust. Enligt utredningens mening bör förlust av normal vinst, närmast sådan som beror av prisfluktuationer samt skillnader i prisnivå mellan olika distributionsled, räknas som direkt förlust, medan mer individuellt betingade vinster, t ex genom en speciellt förmånlig försäljning eller genom särskild insats av arbetskraft, bör bedömas enligt regler om följdförlust. Skillnaden har dock i de flesta fall ringa betydelse, eftersom såväl direkt förlust som följdförlust medför rätt till skadestånd.

Om köparen visserligen har gjort täckningsköp men likväl har haft en förlust under tiden innan täckningsköpet kunnat fullföljas, bör ersättning härför utgå som följdförlust. "Tidsintresset" bör sålunda berättiga till ersättning för följdförlust.

Om köparen har köpt gods för att använda i sin rörelse, t ex en maskin som skall användas för tillverkning eller råvaror som skall förädlas, blir följdförlusten (såsom redan har nämnts i den allmänna motiveringen) vanligen den vinst av rörelsen som köparen förlorar på grund av dröjsmålet. Har köparen hävt och gjort ett täckningsköp, kan han nödgas inställa eller inskränka driften under tiden från det leverans skulle ha skett enligt det hävda köpet till dess leverans sker på grund av täckningsköpet. Har köparen inte hävt köpet, blir motsvarande period den som förfluter från det leveransen skulle ha skett till dess den sker. I princip skall köparen ha ersättning för den vinst som han förlorar därvid. Ersättningen bör motsvara nettovinsten, dvs avdrag bör ske för kostnader som köparen besparar sig genom driftsinskränkningen. Det måste också prövas om förlusten hade kunnat undvikas genom köparens åtgärder, t ex genom att han lagt om tillverkningen. Till de åtgärder som skäligen bör vidtas för att begränsa förlusten kan i sådana fall också räknas, att köparen, om han får ett meddelande från säljaren om att dröjsmål kommer att inträffa, söker inrätta sin verksamhet så, att ett dröjsmål inte medför stora förluster. Härtill, och till möjligheten att sätta ned skadeståndet, återkommer utredningen i det följande.

Det kan ifrågasättas att köparen utöver annan förlust också skall ha ersättning för förlust av goodwill o dyl, som kan uppstå genom att han i sin tur inte kan uppfylla sina förpliktelser. I den mån förlust av goodwill

kan betraktas som ekonomisk förlust, dvs tar sig uttryck i minskade intäkter eller ökade kostnader, bör den också kunna ersättas enligt den nu föreslagna regeln. Kraven på bevisning härom måste emellertid enligt utredningens mening sättas ganska högt. Förlust genom "ideell skada" för ett rörelsedrivande företag, t ex genom att dess allmänna prestige minskar, bör enligt utredningens mening inte ersättas såsom skadestånd vid säljarens dröjsmål. Köparen kan gå miste om skattemässig fördel t ex möjligheter till nedskrivning av lager eller avskrivning på maskiner. Avsikten är inte att ta ställning till om detta kan betraktas som ersättningsgill följdförlust.

Tredje stycket

Enligt tredje stycket kan skadeståndet sättas ned i den mån det är skäligt med hänsyn till dess storlek i jämförelse med den förlust som vanligen uppkommer i liknande fall, säljarens möjligheter att förutse och hindra förlustens uppkomst samt omständigheterna i övrigt. Utredningen har utförligt diskuterat regeln i den allmänna motiveringen (avsnittet 6.5.3).

I första hand nämns bland de omständigheter, som kan tas i betraktande, skadeståndets storlek i jämförelse med den förlust som vanligen uppkommer i liknande fall.

Nedsättningsregeln får såsom nämnts antas ha sin största betydelse vid ersättning för följdförlust. Redan i bestämningen av begreppen direkt förlust samt utlägg, sådana de har framställts här, ligger att dessa delar av förlusten beror av prisutvecklingen och liknande förhållanden. Att köparen har rätt till ersättning för direkt förlust och för utlägg betyder sålunda, att han har rätt till ersättning för de normala förlusterna, vilka ofta kan styrkas med hänvisning till den allmänna utvecklingen eller till lättåtkomliga fakta (t ex priset vid täckningsköp). Ersättning för följdförlust är däremot mer beroende av köparens individuella förhållanden. När sådan ersättning utgår är det enligt utredningens mening skäl att också då ta hänsyn till vad som kan anses normalt. Från säljarens synpunkt betyder detta att han bör räkna med att normala förluster uppstår och att han blir skyldig att ersätta dem.

Om köparen har köpt gods för att sälja vidare, eller om han får möjlighet att sälja redan köpt gods vidare, till ett speciellt förmånligt pris, kan det finnas anledning att begränsa ersättningen till vad som är normalt. Man bör därvid ta hänsyn till de variationer som är vanliga inom verksamheten som köparen bedriver. Såsom exempel på förluster som en köpare kan lida och som kan ersättas såsom följdförlust har i den allmänna motiveringen nämnts skadestånd och vite som han blir skyldig att utge till den till vilken han i sin tur har sålt godset. Om sådant skadestånd eller vite är abnormt högt, bör nedsättning komma i fråga.

Om köparen har köpt gods för att använda i sin rörelse, beräknas vanligen ersättningen för följdskada med hänsyn till den vinst som köparen förlorar genom driftsinställelse, driftsinskränkning el dyl. Om köparen i sådant fall lider en abnormt hög förlust, därför att han var mer beroende av den inköpta varan än köpare i allmänhet är, kan det finnas skäl att nedsätta ersättningen.

Även om en privatperson har köpt gods och – enligt vad som antagits i avsnittet 6.5.4 – blir berättigad till ersättning för försvårat arbete, förlust av möjlighet till fritidssysselsättning o dyl, kan hänsyn böra tas till vad

som är normalt. Om en köpare planerat att omedelbart efter det att han skulle ha mottagit en köpt bil ge sig ut på en längre biltur utomlands, samt gjort utgifter som blir onyttiga på grund av säljarens dröjsmål när bilturen fördröjs eller måste inställas, får det avgöras med hänsyn till omständigheterna om en sådan förlust kan anses normal.

Hänsyn till vad som är normalt kompenseras emellertid i viss mån av den andra omständighet som nämns, alltså säljarens möjligheter att förutse och hindra förlustens uppkomst. En köpare kan sålunda genom att vid avtalsslutet fästa säljarens uppmärksamhet på att han riskerar att lida en särskilt stor förlust förbättra sin möjlighet att erhålla ersättning för denna. Även efter avtalets ingående bör köparen ha sådan möjlighet. Härmed är visserligen inte sagt att detta alltid bör vara utslagsgivande. Såsom framgår får även andra omständigheter tas i betraktande. Särskilt nämns säljarens möjligheter att hindra förlustens uppkomst. Om säljaren visserligen vet om att köparen riskerar att lida särskilt stor förlust men han saknar möjlighet att genom sina ansträngningar förekomma detta, behöver en nedsättning inte uteslutas. Det bör med andra ord finnas möjlighet att göra en vållandebedömning som har inverkan också på skadeståndets storlek.

Slutligen hänvisas till omständigheterna i övrigt. Några sådana har nämnts i den allmänna motiveringen. Bland andra omständigheter må nämnas långvarig passivitet från köparens sida i de fall där sådan inte avskär honom från rätten till skadestånd (jfr avsnittet 7.1.26).

Till de omständigheter som kan komma i betraktande hör också det sätt på vilket den skadelidande organiserat sin verksamhet. Att exempelvis en köpare har försummat att söka begränsa sin förlust, bör kunna föranleda nedsättning av skadeståndet enligt vad som anförts tidigare. Där anledning till förlustens storlek ligger i omständigheter som i tiden föregått skadans inträffande kan denna regel inte åberopas. Dit hör, såsom tidigare har nämnts, köparens lagerhållning, hans förråd av reservdelar o dyl. Om köparen har organiserat sin verksamhet i dylika avseenden så att han drabbas särskilt hårt av kontraktsbrott, bör detta enligt utredningens mening kunna beaktas också vid nedsättning av skadeståndet.

Enligt den föreslagna formuleringen skall nedsättningen ske "i den mån det är skäligt". Häri ligger att det skall finnas en ganska vid marginal att bestämma hur långt nedsättningen bör gå. Det synes inte möjligt att framställa några närmare riktlinjer, utöver vad som har framgått tidigare.

7.1.26 *26 §*

Stadgandet handlar om köparens skyldighet, när godset inte har avlämnats i tid, att ta ställning till fråga av säljaren huruvida han trots dröjsmålet vill motta godset, samt att när ingen sådan fråga har framställts kräva fullgörande. I förra fallet är han skyldig att svara "utan oskäligt uppehåll", i senare fallet är han skyldig att begära fullgörande "inom rimlig tid", i båda fallen vid risk att eljest gå miste om rätten att kräva fullgörande.

Utredningen föreslår endast en viss språklig justering. Detta innebär dock inte att enligt utredningens mening de förhållanden som bestämmelsen reglerar är enkla eller lättreglerade.

Bestämmelsen förutsätter att godset ännu inte har avlämnats. När av-

lämnande sker, även om detta inträffar efter utloppet av den tid som föreskrivs i 26 §, blir i stället 27 § tillämplig.

Det första fall som avses är att säljaren frågar köparen om denne trots dröjsmålet vill ta mot godset. Enligt 26 § går köparen, om han underlåter att svara på frågan, miste om rätten att kräva fullgörande. Den praktiska innebörden häri är att säljaren får en möjlighet att interpellera köparen med verkan att passivitet från dennes sida medför, att avlämnande inte längre kan påkallas. En sådan möjlighet kan vara av betydelse bl a för att säljaren skall kunna hindra att skadeståndet ökar genom en prisstegring som pågår eller väntas, och den kan också vara av betydelse om säljaren vill veta huruvida han kan disponera sina resurser på annat sätt än genom att med försening avlämna gods till köparen. Den uniforma köplagen har en motsvarande regel i art 26 st 2.

Ehuru såsom framgått utredningen inte föreslår någon ändring i sak, synes det likväl vara av vikt att bestämmelsens tillämpning begränsas till de fall där säljarens fråga har just den innebörd som bestämmelsen förutsätter. Om säljaren i stället uttrycker sin önskan och avsikt att avlämna godset och i samband därmed ställer en fråga om köparens ställningstagande, bör inte den i bestämmelsen nämnda effekten inträda. Det skulle ligga närmare till hands att anta, att i sådant fall passivitet från köparens sida medför, att denne går miste om rätten att häva köpet ifall avlämnande sker inom den tid som säljaren har angivit. Utredningen anser emellertid inte att det är möjligt att föreskriva någon bestämd sådan regel, utan bedömningen måste bero av omständigheterna, inte minst de krav som rimligen kan ställas på köparen under de särskilda förhållandena.

Om säljaren riktar sin fråga till köparen redan innan dröjsmålet har inträffat, bör förevarande bestämmelse kunna tillämpas analogt.

Rättsföljden av köparens passivitet är enligt förslaget, liksom enligt nu gällande rätt, att köparen går miste om rätten att kräva fullgörande. Det kunde ifrågasättas, efter mönster av den uniforma köplagen (art 26 st 2), att i stället föreskriva att köpet anses hävt. Av skäl som skall anföras rörande den andra delen av bestämmelsen anser utredningen att detta är mindre lämpligt.

Rörande beräkningen av skadestånd för direkt förlust när köparen går miste om rätten att kräva fullgörande enligt förevarande bestämmelse hänvisas till anmärkningarna till 25 § andra stycket andra meningen (avsnittet 7.1.25).

Enligt *tredje meningen* i den föreslagna bestämmelsen går köparen miste om rätten att kräva fullgörande när, utan att fråga har ställts, köparen ej inom rimlig tid efter det att dröjsmålet har inträffat kräver att köpet fullgöres. I och för sig synes ingen tvekan böra råda om att den nu gällande regeln bör behållas, dvs att köparen kan förlora rätten att kräva fullgörande genom en viss tids passivitet. Däremot kan tidens längd behöva diskuteras.

Enligt den uniforma köplagen krävs för motsvarande fall att köparen meddelar sitt beslut inom skälig tid (franska "dans un délai raisonnable", engelska "within reasonable time"), vilken får antas vara något kortare tid än som indiceras av det svenska uttrycket "rimlig tid". Utredningen anser att det är något tveksamt, vilken tid som bör anges här, framför allt därför att omständigheterna kan växla starkt. Å ena sidan kan vid köp av gods

som är utsatt för snabba prisfluktuationer det fordras av köparen att han framställer sitt krav inom mycket kort tid ifall han vill kräva fullgörande. Å andra sidan kan också situationer förekomma där köparen, även om han förhåller sig passiv, bör kunna räkna med att han behåller sin rätt att kräva fullgörande under lång tid. Exempel på en situation av den senare typen är att säljaren tillverkar ett föremål av ett eftersökt slag för köparen och denne vet att tillverkningen blivit fördröjd men dock kommer att fullbordas. Utredningen anser att "rimlig tid" kan förlikas med en lämplig avvägning i båda dessa ytterlighetsfall men också att utrymmet för en skönsmässig bedömning bör vara stort. Man bör sålunda inte dra den slutsatsen, att eftersom "rimlig tid" i många fall kan vara åtskilligt längre tid än "utan oskäligt uppehåll" eller "inom skälig tid" (som förekommer i reklamationsregler), uttrycket alltid skall anses indicera lång tid. Hänsyn bör också tas till nutidens möjligheter till snabb kommunikation mellan säljare och köpare.

Rättsföljden är densamma som enligt andra meningen, dvs köparen går miste om rätten att kräva fullgörande. Uniforma köplagen har för motsvarande fall rättsföljden att köpet anses hävt (art 26 st 1 andra meningen; jfr ovan om art 26 st 2). I sak synes detta på ett godtagbart sätt, och t o m i vissa avseenden bättre än det nu förekommande uttrycket, ange vad som avses. De regler som 57 och 58 §§ upptar om verkan av hävning blir nämligen tillämpliga. Köparen förlorar inte blott, såsom uttryckligen sägs i 26 §, rätten att kräva fullgörande; han får exempelvis också rätt att återkräva del av priset som han har betalt i förskott. Utredningen anser det emellertid lämpligast att behålla det nuvarande uttrycket därför att, såsom angavs i anmärkningarna till 25 § andra stycket andra meningen (avsnittet 7.1.25), i förevarande fall den abstrakta skadeståndsberäkningen inte bör utgå från prisnivån vid den tidpunkt då köparen genom passivitet gick miste om rätten att kräva fullgörande. Utredningen vill med andra ord undvika slutsatsen, att 26 § innefattar en regel som är av betydelse för tillämpningen av regeln om abstrakt skadeståndsberäkning enligt 25 §.

26 § innehåller inte – vare sig enligt nu gällande rätt eller enligt förslaget – någon regel om skyldighet för köparen att reklamera om han vill *häva köpet*. En sådan regel skulle ha sin främsta betydelse i de fall där säljaren, trots dröjsmålet, antar att köparen vill motta godset och anpassar sig därefter. Det synes emellertid inte nödvändigt att införa någon särskild regel för detta fall. I den angivna situationen bör det ankomma på säljaren att vidta åtgärder för att få köparens inställning klarlagd.

Inte heller föreslås någon bestämmelse om skyldighet för köparen att reklamera om han visserligen inte vill kräva fullgörande men vill *begära skadestånd*. Det är sålunda möjligt för köparen att lång tid efter det att avlämnande borde ha skett kräva skadestånd med hänvisning exempelvis till ett täckningsköp som han gjort. Eftersom hävning normalt sker genom meddelande till säljaren och denne därigenom får en påminnelse om att han kan vänta att köparen gör påföljder gällande, synes för normalfallet någon reklamationsskyldighet inte påkallad. Större skäl torde finnas att ålägga köparen skyldighet att reklamera när rätten att kräva fullgörande upphör genom passivitet från köparens sida, enligt 26 §. Fallet synes likväl inte vara av den betydenhet att en regel är påkallad. Reglerna om nedsättning

av skadeståndet torde vara tillfyllest (jfr avsnittet 7.1.25 vid anmärkningarna till 25 § tredje stycket).

7.1.27 *27 §*

Stadgandet avser köparens skyldighet att reklamera när godset har avlämnats alltför sent. Utredningen föreslår, utom en allmän omformulering, vissa sakliga ändringar.

Viktigast av ändringarna är att den speciella fristen för handelsköp har tagits bort. Denna fråga har behandlats i avsnittet 6.1.

Enligt nu gällande rätt beräknas den frist inom vilken köparen skall reklamera för att behålla rätten att göra påföljder gällande från det godset kommer honom till handa eller han av säljaren underrättas om dess avsändande. Detta betyder att om köparen får underrättelse på annat sätt, t ex genom ett meddelande från ett hans eget ombud eller från transportören om att godset har blivit avsänt, reklamationsfristen inte börjar att löpa. Enligt den uniforma köplagen bestäms utgångspunkten för reklamationsfristen av den allmänna regeln i art 11 om innebörden i termen "genast" (franska "bref délai", engelska "promptly"), vilken föreskriver att handlingen skall ske inom så kort tid som möjligt från det den kunde ske. Utredningen anser att det både praktiskt och redaktionsmässigt är en fördel att fristen börjar att löpa när köparen får veta att godset har avlämnats så sent att dröjsmål har uppstått.

Enligt nu gällande rätt skall vid handelsköp köparen meddela att han vill tala å dröjsmålet genast, medan vid annat köp meddelande skall ske utan oskäligt uppehåll. Enligt förslaget är fristen genomgående "utan oskäligt uppehåll". Det har ansetts att denna frist ger tillräckligt utrymme för att ta hänsyn till varierande förhållanden. Om vid handelsköp säljaren faktiskt inte har någon olägenhet av att reklamationen kommer senare än som borde ske med tillämpningen av fristen "genast", synes det inte rimligt att köparen skall betas all rätt att göra påföljder gällande. Detta utesluter givetvis inte att det i många fall, särskilt just i kommersiella förhållanden, kan vara rimligt att köparen reklamerar snabbt.

Den nu gällande texten föreskriver även en särskild skyldighet för köparen att meddela, att han häver köpet, och om han försummar detta går han miste om rätten därtill. Fristen är i detta fall för både handelsköp och andra köp "utan oskäligt uppehåll". Utredningen föreslår ingen ändring i denna regel.

Det föreskrivs sålunda både för neutral reklamation och för meddelande om att köparen häver köpet, att meddelandet skall lämnas "utan oskäligt uppehåll". Förhållandet är för övrigt detsamma enligt nu gällande rätt beträffande annat köp än handelsköp; det är blott vid handelsköp som fristerna anges med olika uttryck. Men uppenbarligen får bedömningen av vad som är en sådan frist bli olika i de båda fallen. En köpare bör normalt ha något längre tid till sitt förfogande för att bestämma om han anser sig böra häva köpet än för att avgöra om sådant dröjsmål föreligger att han överhuvud vill åberopa det.

Köparens dröjsmål med betalningen

För närvarande upptar lagen en rubrik till 28–37 §§: "Om dröjsmål å köparens sida". Avsnittet handlar dels om köparens dröjsmål med att betala köpeskillingen, dels om köparens dröjsmål med att motta godset. Utredningen föreslår vissa ändringar i dispositionen och i rubrikerna. Såsom redan har sagts föreslås att regeln om farans övergång vid köparens dröjsmål med att motta godset flyttas till den allmänna bestämmelsen om farans övergång i 17 §, samt att i 37 § införs en regel om avbeställning vartill motsvarighet för närvarande saknas. För 28–32 §§ föreslås en särskild rubrik: "Köparens dröjsmål med betalningen". För 33–36 §§ föreslås rubriken "Köparens underlåtenhet att mottaga godset". Därigenom markeras bättre att det rör sig om två skilda ämnen, låt vara att beröringspunkterna är betydande. Det sakliga sammanhanget har diskuterats principiellt i den allmänna motiveringen i avsnittet 6.2.2. Före 37 § kommer en särskild rubrik: "Avbeställning".

7.1.28 *28 §*

Stadgandet innehåller f n i första stycket de grundläggande reglerna om påföljderna av köparens dröjsmål med betalning av köpeskillingen, bl a om förutsättningarna för hävning. Andra stycket föreskriver att säljaren inte äger häva köpet efter det att godset har kommit i köparens besittning, såvida han inte har gjort förbehåll eller köparen har avvisat godset.

Utredningen föreslår en omredigering som skall förtydliga reglerna och bringa uppställningen i samklang med motsvarande bestämmelse om säljarens dröjsmål, alltså med 21 §. Även i sakligt hänseende föreslås en del ändringar, av vilka de viktigaste har diskuterats i den allmänna motiveringen (avsnitten 6.2.2, 6.3.1 och 6.3.3).

Första stycket

Liksom i 21 § ges i *första meningen* till en början en allmän beskrivning av vad som skall förstås med sådant dröjsmål som bestämmelsen avser. Uttrycket är "betalas ej priset i rätt tid och beror det ej av säljaren eller händelse för vilken denne står faran". Den föreslagna bestämmelsen skiljer sig från den nu gällande bl a därigenom att det särskilt nämns att regeln om dröjsmål ej är tillämplig när det beror av säljaren eller av händelse för vilken han står faran att betalning inte sker i rätt tid. Detta innebär inte någon saklig ändring; tvärtom är det allmänt erkänt och sakligt klart att reglerna om dröjsmål inte kan tillämpas under de angivna omständigheterna.[1] Ett förtydligande synes likväl vara på sin plats.

Vad som åsyftas är bl a att säljaren dröjer att avlämna godset och att köparen därför är berättigad att innehålla betalningen. Vidare åsyftas att godset har förstörts medan säljaren stod faran för det. Liksom i 21 § är formuleringen även avsedd att täcka det fall att prestationen inte har kunnat ske på grund av en händelse som inte direkt beror av säljaren (eller någon för vilken han ansvarar) men för vilken han likväl står risken. Exempel härpå är att betalning inte kan ske på grund av lag eller författning eller

[1] Se Almén § 28 vid n 4 ff.

offentlig myndighets beslut och att säljaren anses böra stå risken för detta hinder. I vad mån säljaren står risken för sådan händelse tar förevarande bestämmelse – lika litet som gällande rätt – ställning till, utan saken får avgöras självständigt (jfr avsnittet 7.1.17 vid anmärkningarna till 17 § första stycket, avsnittet 7.1.24 och avsnittet 7.1.30 vid anmärkningarna till 30 § första stycket). Skulle avgörandet leda till att säljaren står risken, inträder inga dröjsmålspåföljder för köparen.

Den nu gällande texten talar om att köpeskillingen ej erläggs i rätt tid. Förslaget upptar i första meningen endast uttrycket att priset ej betalas i rätt tid. Det erinras om att utredningen i förslaget talar om "priset" där lagen hittills har använt "köpeskilling" (se vid rubriken till avsnittet 7.1).

Enligt den nu gällande texten likställs med underlåtenhet att betala köpeskillingen, att "åtgärd varav dess utbekommande må bero" inte vidtas. Uttrycket lämnar enligt Almén "i klarhet åtskilligt övrigt att önska".[2] Av motiven och Alméns kommentar framgår att därmed åsyftats dels att köparen underlåtit att acceptera växel m m, dels att köparen underlåtit att hämta godset el dyl när detta är en förutsättning för att betalningsskyldighet skall inträda.[3] Vad beträffar den förstnämnda typen av omständighet anser utredningen att lagtexten bör innehålla en uttrycklig, mer preciserad regel. En sådan tas upp i förslaget som andra mening i förevarande stycke, och utredningen skall strax återkomma därtill. Omständigheter av den senare typen bör enligt utredningens mening inte regleras genom en bestämmelse som i så vaga ordalag jämställer dem med dröjsmål med betalning. I de fall där betalning skall ske samtidigt med att godset avhämtas el dyl, eller där säljaren genom att styrka att köparen hämtat godset blir berättigad att uppbära betalning hos tredje man, kan huvudregeln tillämpas direkt. Det synes närmast missvisande att hänvisa till att särskild åtgärd inte vidtas. Om återigen betalning skall ske viss tid efter det att köparen har vidtagit åtgärd som ankommer på honom men han underlåter att vidta åtgärden, t ex hämta godset eller befrakta fartyg vid fob-köp, synes situationen böra bedömas enligt regler om anteciperat dröjsmål. Härom innehåller förslaget en särskild regel, vilken tas upp i tredje stycket av förevarande bestämmelse. Ett ytterligare skäl för att inte ta upp uttrycket är att köparen inte alltid bör undgå skadeståndsskyldighet på grund av dröjsmål med betalningen – såsom nu synes följa av 28 § i förening med 30 § – om han av force majeure hindras att utföra de åtgärder som enligt den nu gällande texten jämställs med underlåten betalning. Även denna fråga bör behandlas separat, och utredningen skall återkomma till den vid anmärkningarna till 30 § första stycket (avsnittet 7.1.30).

Om köparen sålunda kommer i dröjsmål med betalningen, har säljaren enligt den föreslagna texten, liksom enligt gällande rätt, i princip rätt att välja mellan att kräva fullgörande och att häva köpet. Detta sägs i senare delen av första meningen. Här aktualiseras ett antal viktiga principfrågor, vilka utredningen har diskuterat utförligt i den allmänna motiveringen (avsnittet 6.2.2). Såsom framgår där vill utredningen inte föreslå någon ändring i de nu gällande principerna, utan enligt förslaget skall säljaren ha samma valrätt som enligt rådande rätt. Utredningen har också i avsnittet 6.2.2 diskuterat om köparen bör befrias från skyldighet att betala priset vid force majeure, men inte heller på denna punkt föreslår utredningen någon ändring.

[2] Se § 28 efter n 34.

[3] Se NJA II 1906 nr 1 s. 58 och Almén § 28 vid n 36 ff.

Det ligger i sakens natur att om köparen redan har fullgjort betalningen, ehuru försenat, säljaren därefter inte kan kräva fullgörande utan att hans befogenheter inskränker sig till att häva köpet, om förutsättningarna därför är uppfyllda, eller att kräva dröjsmålsränta (undantagsvis även skadestånd) på grund av den försenade betalningen. Häri överensstämmer förslaget för övrigt såväl med gällande rätt som med motsvarande regel för säljarens dröjsmål.

I *andra meningen* av första stycket utsägs enligt förslaget att samma påföljder som av underlåtenhet att betala i tid inträder om köparen skall acceptera växel eller ställa remburs eller bankgaranti och detta inte sker i rätt tid. De händelser som här nämns skall alltså inte behandlas enligt den regel om anteciperat dröjsmål som föreslås i tredje stycket utan som fullbordat dröjsmål. Säljaren behöver därför inte gå in på någon bedömning, huruvida den slutliga betalningen kommer att ske i tid eller ej, utan han är befogad att behandla köparens underlåtenhet att acceptera växel m m som fullbordat kontraktsbrott. Det innebär å andra sidan också, att han är skyldig att reklamera enligt 31 och 32 §§ om de nu angivna händelserna inträder, med de påföljder som anges där.

I första hand nämns köparens underlåtenhet att acceptera växel när han är skyldig därtill. Formuleringen avser givetvis inte att ta ställning till frågan, när en köpare är skyldig att acceptera växel, eller när han är berättigad därtill i stället för att betala omedelbart. Om köparen har valrätt mellan att betala kontant och att acceptera växel men han vägrar att göra någotdera kan bestämmelsen givetvis tillämpas. I andra hand nämns underlåtenhet att ställa remburs eller bankgaranti. Remburs kan från förevarande synpunkt betraktas som en åtgärd för särskild form av betalning. Bankgaranti innebär genom den säkerhet som den medför för säljaren en motsvarighet till kontant betalning, och underlåtenhet att ställa sådan garanti bör därför jämställas med underlåtenhet att betala. Lagtexten nämner inte när skyldighet finns att ställa remburs resp lämna bankgaranti, utan detta får avgöras på andra grunder.

Utredningen har – efter det att frågan har dryftats bl a vid nordiska överläggningar – övervägt att jämställa underlåtenhet att ställa säkerhet i övrigt med de händelser som nu nämns i den föreslagna texten. En sådan lösning har valts av den norska utredningen.[4] Det kan givetvis tänkas fall där underlåtenhet att ställa annan säkerhet har en betydelse för säljaren som är lika stor som den vid underlåtenhet att ställa bankgaranti. Detta kan vara fallet exempelvis när den betingade säkerheten är borgen från kommun samt köparens betalningsförmåga är oviss. Utredningen anser det likväl inte lämpligt att ta upp underlåtenhet att ställa annan säkerhet i den särskilda regeln. Ställande av remburs eller lämnande av bankgaranti är åtgärder som rutinmässigt vidtas av banker om gängse villkor beträffande säkerhet o dyl är uppfyllda, medan ställande av säkerhet i övrigt ofta är beroende av att köparen kan utverka sådan säkerhet. Särskilt vid konsumentköp skulle det enligt utredningens mening föra alltför långt att om säljaren betingat sig borgen av viss person inom viss tid eller vid anfordran, behandla underlåtenhet från dennes sida att lämna borgen som fullbordat dröjsmål. För sådana situationer lämpar sig den föreslagna regeln om anteciperat dröjsmål (i tredje stycket) bättre. Det synes inte heller lämpligt att införa en mera

[4] Se NOU 1976:34 s 65 sp 1.

skönsmässig bedömning av om underlåtenhet att ställa säkerhet bör jämställas med underlåten betalning. Inte minst med hänsyn till att, såsom nyss nämndes, även reglerna om reklamation anknyter till de omständigheter som jämställs med underlåtenhet att betala, är det av vikt att det klart framgår, vilka dessa omständigheter är.

I vissa länder ställs mot bankgaranti svarande säkerhet av andra institut, särskilt försäkringsbolag. I fråga om sådana säkerheter bör första stycket andra meningen kunna tillämpas analogivis.

Andra stycket

Här upptas inskränkningarna i säljarens rätt att häva köpet på grund av köparens dröjsmål med betalningen. Utredningen föreslår att rätten att häva köpet i allmänhet skall förutsätta att dröjsmålet är väsentligt, ehuru med två undantag, ett för Nachfrist-förfarande och ett för att säljaren äger kräva betalning mot dokument el dyl. Skälen härför har angivits i den allmänna motiveringen (avsnittet 6.3.3).

Vad beträffar väsentlighetsbedömningen innehåller den föreslagna lagtexten – i likhet med nu gällande rätt – inte någon hänvisning till att dröjsmålet skall vara av väsentlig betydelse för säljaren. Väsentlighetsbedömningen skall visserligen inte vara schematisk, så att man exempelvis generellt fastslår ett visst antal dagar efter vilka dröjsmålet blir väsentligt, utan hänsyn får tas till transaktionens karaktär, betydelsen av att förfallotid iakttas strikt o dyl. Här kan förhållandena växla starkt, inte minst mellan kommersiella och icke-kommersiella köp. Avsevärd hänsyn får tas till vad som är brukligt vid en särskild typ av mellanhavanden. Däremot skall inte hänsyn vid väsentlighetsbedömningen tas till om säljarens ekonomiska ställning, särskilt hans likviditet, är sådan att dröjsmålet medför avsevärda olägenheter för honom eller inte. I detta avseende avviker bedömningen sålunda från den vid säljarens dröjsmål. Även om säljaren har en utmärkt likviditet och även om han genom dröjsmålsränta får full ersättning för ränteförlusten vid försenad betalning, kan dröjsmålet vara att betrakta som väsentligt. Hänsyn får bl a tas till att hävning kan vara en förutsättning för att säljaren skall kunna göra en täckningsförsäljning, och att en snabb täckningsförsäljning kan vara nödvändig för att säljaren skall undgå att göra en förlust.

Av samma skäl nämns inte heller att köparen skall ha insett eller bort inse att dröjsmålet var väsentligt. Även om köparen har anledning att anta att dröjsmålet inte spelar någon större roll för säljaren har denne rätt att häva när det är väsentligt enligt den mer allmänna bedömning som har nämnts.

Vad beträffar det Nachfrist-förfarande som föreslås kan i tillämpliga delar hänvisas till vad som anförts om sådant förfarande vid säljarens dröjsmål (avsnittet 7.1.21 vid anmärkningarna till 21 § tredje stycket).

Såsom anförts i den allmänna motiveringen föreslår utredningen även att när säljaren äger kräva betalning enligt 16 § han skall ha rätt att häva köpet utan någon särskild prövning av väsentligheten. Beträffande förutsättningarna kan hänvisas till avsnittet 7.1.16. Den som kräver betalning för säljarens räkning kan vara en bank som fått dokument till inkasso men även en speditör som handlar för säljarens räkning.

Den föreslagna regeln bör kunna tillämpas analogt om betalning mot dokument, eller annat i 16 § anvisat sätt, skulle vara avtalad, utan att de förutsättningar som nämns där eller i någon av de bestämmelser som hänvisar till 16 § är uppfyllda. Detsamma bör gälla om det avtalats att betalning skall ske mot handling som inte uppfyller förutsättningarna i 16 §, t ex mot inrikes vägfraktsedel eller mot postkvitto, eller om säljaren enligt avtalet skall sända gods mot efterkrav eller postförskott och köparen inte löser ut godset.

I andra meningen av andra stycket föreskrivs att säljaren inte äger häva köpet om godset har kommit i köparens besittning. Detta är samma regel som nu gäller. Principen har hävd i svensk rätt. Skäl kan visserligen anföras till förmån även för andra liknande regler, men den nu gällande har avsevärda praktiska fördelar och anknyter till vedertagna sakrättsliga principer. Från huvudregeln ges två undantag. Det första är att säljaren har förbehållit sig rätt att häva köpet. Detta motsvarar nu gällande rätt. I praktiken får sådana förbehåll nästan alltid form av förbehåll om äganderätt. Ägareförbehållens giltighet är underkastad begränsningar av olika slag vilka inte kommer till synes i köplagen. En sådan begränsning avser egendom som infogas i byggnad och blir tillbehör i fastighet (jfr 2 kap 4 § jordabalken) eller till lös egendom. Reglerna härom är tämligen invecklade. Andra begränsningar gäller enligt avbetalningsköplagen. Kommittéförslaget till konsumentkreditlag innebär betydande inskränkningar i säljarens rätt att återta gods vid konsumentkreditköp. Eftersom dessa begränsningar ligger på ett annat plan än de köprättsliga reglerna synes det inte erforderligt att i köplagen erinra om dem.

Den föreslagna lydelsen upptar vidare, i likhet med nu gällande rätt, ett undantag för att köparen har avvisat godset. Utredningen föreslår att det i lagtexten uttryckligen utsägs, att köparen har avvisat godset "utan fog". I andra bestämmelser i köplagen används nämligen uttrycket "avvisa godset" med syftning på att avvisandet har skett med fog. Sådana fall avses emellertid inte här, eftersom det i dem följer av 57 och 58 §§ att säljaren är såväl berättigad som skyldig att återta godset.

Tredje stycket

Här upptas en regel om anteciperat dröjsmål. Den utgör ett motstycke till den regel som föreslås i 21 §. Förhållandena avviker emellertid något från dem vid säljarens anteciperade dröjsmål.

Bl a har man att ta ställning till hur reglerna om köparens anteciperade dröjsmål skall förhålla sig till reglerna om säljarens befogenheter vid köparens obestånd. Den lösning som utredningen vill föreslå har diskuterats i den allmänna motiveringen (avsnittet 6.8). Såsom där sägs föreslår utredningen att köparen får rätt att genom att ställa säkerhet hindra hävning på grund av anteciperat dröjsmål, samt att reglerna om köparens obestånd hänvisar till den allmänna regeln om hävning på grund av anteciperat dröjsmål i 28 § tredje stycket.

Den regel som i *första meningen* föreslås om köparens anteciperade dröjsmål skiljer – på samma sätt som motsvarande regel i 21 § fjärde stycket – mellan två fall: att köparen förklarar att han inte kommer att fullgöra

sin prestation, och att det måste antas att prestationen inte kommer att fullgöras.

Vad beträffar det första fallet gäller – lika väl som vid säljarens anteciperade dröjsmål – att om köparen förklarar sig inte skola betala, säljaren inte är skyldig att söka förmå honom att frångå denna förklaring el dyl utan äger omedelbart häva avtalet. Såsom redan har framgått skall vissa situationer, vilka i och för sig också skulle kunna betraktas som en form av anteciperat dröjsmål, enligt förslaget behandlas som fullbordat dröjsmål. Detta gäller accept av växel och ställande av remburs och bankgaranti. En förklaring av köparen att han inte kommer att acceptera växel, ställa remburs eller lämna bankgaranti kan därför bedömas enligt förevarande regel. Det framgår då också utan vidare, att det dröjsmål som kommer att inträffa är väsentligt. Skulle köparen däremot förklara, att han inte kommer att betala vid den tidpunkt när han är skyldig därtill resp att han kommer att vidta annan åtgärd med viss försening, kan en väsentlighetsprövning tänkas bli aktuell.

Det andra fallet är att det eljest måste antas att dröjsmål som ger säljaren rätt att häva köpet kommer att inträffa. Såsom anfördes i anmärkningarna till 21 § fjärde stycket (avsnittet 7.1.21) anser utredningen inte att lagtexten bör begagna olika uttryck för att ange den grad av sannolikhet som fordras för att dröjsmål skall få anteciperas i olika fall. Nödig hänsyn till omständigheterna får tas inom den ram som det gemensamma uttrycket anvisar.

Det anfördes nyss att enligt förslaget till första stycket underlåtenhet att ställa säkerhet, när köparen är skyldig därtill, kan vara att betrakta som sådant anteciperat dröjsmål som ger säljaren rätt att häva omedelbart. Underlåtenhet att vidta åtgärd som utgör en förberedelse till betalning kan också böra bedömas enligt denna regel, t ex att befrakta fartyg där detta ankommer på köparen. Ett särskilt fall är att köparen vägrar att motta godset när han inte har betalt det. Såsom Almén anför finns i sådant fall ofta goda skäl för att anta att köparen över huvud inte ämnar fullfölja köpet och därför också för att antecipera dröjsmål med betalningen.[5] Utredningen anser inte att det finns skäl att särskilt nämna detta fall, utan det får liksom andra bedömas efter omständigheterna.

Ett uttryck för att köparen inte vill fullfölja köpet kan också vara att han underlåter att "specificera" godset där han enligt avtalet skall göra detta. Han underlåter exempelvis att lämna ritningar och beskrivningar av godset som säljaren måste ha för sin tillverkning. Förslaget upptar inte – lika litet som nu gällande köplag – någon särskild bestämmelse om att underlåtenhet att specificera skall betraktas som kontraktsbrott. Uniforma köplagen upptar emellertid ett sådant stadgande (art 67) och även UNCITRAL-utkastet har en regel härom (art 46). I den mån enligt den allmänna bedömning som anvisas i 28 § tredje stycket underlåtenheten att specificera indicerar, att köparen inte kommer att betala godset, har säljaren möjlighet att häva köpet. Detta utesluter givetvis inte, att underlåtenheten att specificera kan medföra påföljd även på annan grund, t ex att köparen blir skadeståndsskyldig för kostnader som han orsakar säljaren därigenom. Lika litet som gällande rätt avser sålunda förslaget att uttömmande ange säljarens rättigheter vid underlåten specifikation.[6]

Såsom redan har nämnts kan köparens obestånd betraktas som ett spe-

[5] Se § 28 vid n 46.

[6] Jfr NOU 1976:34 s 65.

cialfall av anteciperat dröjsmål. Oftast är anledningen att köparens betalningssvårigheter gör det omöjligt för honom att fullgöra sina skyldigheter. Det kan också inträffa att den desorganisation i köparens rörelse som hans insolvens medför hindrar honom från att fullfölja köpeavtal, även om det skulle vara möjligt för honom att uppbringa medel för betalningen. I bådadera fallen kan säljaren i första hand åberopa den regel om anteciperat dröjsmål som här föreslås. Vid konkurs har köparens konkursbo viss rätt att avgöra, huruvida boet vill tillträda köparens avtal eller inte. Härom föreskrivs i 39–41 §§, och de frågor som då uppstår skall behandlas närmare i anmärkningarna till dessa paragrafer (avsnitten 7.1.39–7.1.41).

I *andra meningen* sägs att hävningen är utan verkan om köparen genast ställer säkerhet eller betalar priset. Även om det "måste antagas" att köparen inte kommer att betala priset, saknas dock skäl att låta säljaren häva om hans risk helt elimineras. Möjligheten att förekomma hävning är av särskild vikt om avtalet är förmånligt för köparen men han har svårigheter att uppbringa medel att fullgöra betalningen. Säljaren bör i sådant fall inte kunna omintetgöra den goda affären för köparen genom att häva i förtid. Särskilt som bestämmelsen i 40 § om köparens obestånd – såsom skall närmare klargöras i anmärkningarna till denna bestämmelse (avsnittet 7.1.40) – hänvisar till 28 § tredje stycket, är köparens rätt att förekomma hävning av vikt. Om det anteciperade dröjsmålet har haft den formen, att köparen har förklarat att han inte kommer att betala godset, har den här upptagna regeln i allmänhet ingen praktisk betydelse.

Köparen kan i första hand avvärja hävning genom att ställa säkerhet. Härmed avses – liksom på andra ställen i köplagen – betryggande säkerhet. Kraven på säkerheten kan inte generaliseras och måste bero på omständigheterna.

Det nämns vidare att köparen betalar priset. Eftersom ifrågavarande regel avser anteciperat dröjsmål och priset således regelbundet inte är förfallet till betalning (från Nachfrist-situationer o dyl kan säkerligen bortses i praktiken), torde man inte ha att räkna med att köparen är skyldig att betala i stället för att ställa säkerhet. Skulle köparen av någon anledning föredra att betala priset, bör han givetvis ha rätt därtill, och lagtexten bör inte ge sken av att sådan rätt saknas.

Säkerheten skall ställas resp betalning ske "genast". Härmed avses att köparen inte får längre tidsfrist än som kan beräknas åtgå för praktiska åtgärder. Han bör således inte kunna kräva att få åtnjuta någon egentlig betänketid för att avgöra, om han vill välja att ställa säkerhet resp betala priset i stället för att låta säljaren häva.

Det normala får antas vara att säljaren först begär säkerhet eller betalning och sedan, om sådan inte lämnas, häver köpet. Den föreslagna regeln är emellertid så konstruerad, att även om säljaren framställer en hävningsförklaring, köparen skall ha möjlighet att förekomma att denna blir gällande genom att ställa säkerhet resp betala. Avsikten har varit att undvika, att bristande iakttagande av formella krav medför att säljare eller köpare går miste om de befogenheter som lagen vill tillerkänna dem.

7.1.29 *29 §*

Stadgandet avser köparens dröjsmål med betalningen vid successiv leverans. Utredningen föreslår vissa förändringar, huvudsakligen av förtydligande karaktär, vilka medför att redaktionen blir lik den av 22 §.

Det framgår till en början av den föreslagna bestämmelsen att säljaren får häva köpet enligt 28 § andra stycket endast för den post till vilken dröjsmålet hänför sig. Motsvarande regel saknas i nuvarande lagrext men den antas dock gälla.[1] Det är lämpligt att regeln direkt uttalas i lagen, bl a för att förekomma att den som jämför 22 och 29 §§ drar felaktiga slutsatser. Hänvisningen till 28 § andra stycket innebär att förutsättningarna för hävning enligt detta stycke måste föreligga, dvs normalt väsentligt dröjsmål. Det innebär också att som huvudregel hävning inte är möjlig efter det att godset har kommit i köparens besittning.

Det skulle kunna ifrågasättas att, efter mönster av 22 §, införa en regel enligt vilken, när posterna har det sammanhang att det för säljaren skulle medföra betydande olägenhet att häva blott beträffande den post med vars betalning köparen är i dröjsmål, säljaren har rätt att häva köpet i dess helhet. Men i vad avser poster som har kommit i köparens besittning skulle en sådan regel inte kunna upprätthållas, till följd av den princip som nämndes i föregående avsnitt, och det synes missvisande att uppställa en regel som ofta, kanske oftast, inte kan tillämpas på grund av en korsande princip. Fall kan givetvis förekomma där regeln skulle kunna tillämpas, t ex om dröjsmålet med betalningen avser den första posten och det finns sammanhang mellan den och följande poster, eller om tidigare post inte har kommit i köparens besittning vid den tidpunkt när dröjsmål inträder med betalningen av senare post. Dylika fall synes böra bedömas efter omständigheterna, varvid också bör beaktas köparens intresse av att hävning inte sker beträffande poster som hör nära samman med varandra.

Den föreslagna texten hänvisar vidare till 28 § tredje stycket, dvs till anteciperingsregeln. Denna hänvisning innebär till en början att, även om fullbordat dröjsmål ännu inte inträffat, hävning får ske beträffande post där dröjsmål kan anteciperas. Men hänvisningen tar också sikte på det fall att rätt till hävning föreligger beträffande annan tidigare post. I det avseendet innebär regeln i förhållande till nu gällande lag en saklig förändring, eftersom för närvarande dröjsmål med betalningen av en post medför att säljaren får häva beträffande följande poster såvida ej all anledning saknas att befara dröjsmålets upprepande. Enligt den föreslagna lagtexten får säljaren häva köpet beträffande följande poster endast om det "måste antagas" att dröjsmål kommer att inträffa. Såsom i andra sammanhang har anförts, synes det mindre lämpligt att vid antecipering göra skillnad mellan olika situationer och olika grunder för antecipering. Det kan även erinras om att den nuvarande anteciperingsregeln i 29 § har kritiserats såsom varande alltför sträng mot köparen, särskilt i icke-kommersiella förhållanden.[2] Det allmänna uttrycket "måste antagas" utesluter inte att tillbörlig hänsyn tas till att vid vissa kommersiella transaktioner prompt betalning är vanlig och att underlåtenhet att betala i tid därför ger anledning till sådant antagande som bestämmelsen nämner.

[1] Se Almén § 29 vid n 12.

[2] Bertil Bengtsson, Hävningsrätt s 297 ff.

7.1.30 *30 §*

Stadgandet rör köparens skadeståndsskyldighet vid dröjsmål med betalningen. Den enda situation som för närvarande behandlas är att säljaren häver köpet. Det ges i den nu gällande texten dels en allmän anvisning om förutsättningarna för att skadeståndsskyldighet skall uppstå, dels en regel om beräkning av skadeståndet när utredning om skadan saknas. Denna regel utgör en motsvarighet till den nuvarande regeln i 25 §.

Utredningen föreslår en betydande omarbetning. Skälen härför har anförts i den allmänna motiveringen (avsnitten 6.5.1–6.5.3 och 6.5.5). Redigeringen av den föreslagna bestämmelsen ansluter sig i huvudsak till den i 25 §. Sakligt sett torde ändringarna i förhållande till gällande rätt inte vara särskilt betydande, men ett av syftena är att tydligare än hittills klargöra, hur skadeståndet skall bestämmas.

Första stycket

Den nu gällande texten avser blott att säljaren häver köpet på grund av köparens dröjsmål. Enligt Almén är det ett inom teorin omtvistat men i praxis sällan mötande spörsmål huruvida säljaren har rätt till skadestånd – utöver dröjsmålsränta och ersättning för omhändertagande av godset vid köparens dröjsmål med mottagandet – och detta spörsmål avser lagen inte att besvara.[1] Frågan har emellertid numera den betydelse att man inte bör förbigå den i lagtexten, och den text som föreslås tar hänsyn därtill.

Här fastslås till en början att köparens skadeståndsskyldighet vid dröjsmål med betalningen i princip bygger på *strikt ansvar*, dvs att den är oberoende av vållande hos köparen eller någon för vilken han ansvarar. Häri överensstämmer förslaget med gällande rätt, ehuru den gällande formuleringen såsom nämndes blott avser att köpet hävs på grund av dröjsmålet.

Liksom enligt gällande rätt bör undantag göras för *force majeure*. Den nuvarande formuleringen hänvisar till 24 §. Man kan emellertid mot en sådan redigering – både med den nuvarande och med den föreslagna formuleringen av 24 § – invända, att de omständigheter som nämns i 24 § passar mindre väl för dröjsmål med betalning. Sådana händelser som arbetskonflikter och eldsvåda har sällan någon betydelse för betalning. Det är en avsevärd skillnad mellan vad som hindrar en säljare från att avlämna gods och vad som hindrar en köpare från att betala det. Överhuvud är de hinder som kan möta mot betalning mera sällsynta och av annan karaktär än de som kan möta mot fullgörande av leverans.

Utredningen anser det naturligt att i stället anknyta till 7 § skuldebrevslagen, en bestämmelse som tillkommit senare än köplagen och som direkt avser betalning. I denna bestämmelse (andra stycket andra meningen) nämns "lagbud, avbrott i den allmänna samfärdseln eller liknande oöverstigligt hinder". Skuldebrevslagens regel har dock en begränsad räckvidd och i detaljer skiljer sig formuleringarna, såsom skall nämnas.

Den föreslagna texten nämner i första hand "lag". Såsom redan i korthet antytts vid anmärkningarna till 28 § första stycket (avsnittet 7.1.28) får, när köparen genom lag hindrats från att betala, till en början avgöras om risken för detta hinder bör ligga på säljaren eller på köparen. Men inte ens om

[1] § 30 vid n 2 a

risken ligger på köparen får det anses klart, att hindret bör betraktas som force majeure för denne. Särskilt om vid internationella transaktioner köparen vill åberopa valutalagstiftning i sitt land – även sådan som har tillkommit efter avtalets ingående – får hänsyn tas till att det ofta finns möjlighet att få licens eller dispens. Även om i sådant fall licens eller dispens vägras, är det inte säkert att frihet från skadeståndsskyldighet på grund av force majeure bör inträda. Frågan har avsevärda likheter med den som diskuterades beträffande hindret "rekvisition eller annat förfogande efter beslut av myndighet" i 24 §, och det kan hänvisas till vad som anfördes därtill (avsnittet 7.1.24). Hänsyn kan också böra tas exempelvis till möjligheten att verkställa betalning från andra länder än det där köparen driver sin verksamhet. Avsikten med den föreslagna formuleringen är sålunda inte att uttala, att varje på lag grundat hinder mot betalning bör anses utgöra force majeure, blott att klargöra att ett sådant hinder kan vara force majeure och att skadeståndsskyldighet då inte inträder.[2]

Det nämns vidare "avbrott i den allmänna samfärdseln". Härmed avses, liksom vid tillämpningen av 24 §, även avbrott i kommunikationer med post, telegraf osv. Uppenbart är likväl att om exempelvis poststrejk inträffar, köparen inte utan vidare kan åberopa att detta hindrar honom från att betala, utan han är skyldig att vidta alla möjliga åtgärder för att säkerställa att betalning sker.

Slutligen nämns "liknande hinder". Utredningen har särskilt tänkt på möjligheten att bankerna på grund av force majeure inte verkställer betalningar och därvid är fritagna från skadeståndsskyldighet på grund av de force-majeure-klausuler som de numera regelbundet har i sina allmänna avtalsvillkor. Om bankerna i förhållande till köparen kan åberopa force majeure beträffande betalningen, bör köparen även i förhållande till säljaren kunna åberopa force majeure. Vid moratorium kan liknande förhållanden uppstå, ehuru man därvid får ta hänsyn till karaktären av det moratorium som meddelas (jfr SOU 1971:56 s 47). Om moratoriet har den innebörd, att förfallotiden för betalning förskjuts, kommer köparen inte i dröjsmål med betalningen genom att uppskjuta denna, och förutsättningar för skadeståndsskyldighet saknas då.

Sambandet mellan den händelse som utgör force majeure och den underlåtna eller försenade betalningen anges i den föreslagna texten med att dröjsmålet "beror på" sådan händelse som nämns. Det synes inte lämpligt att i detta avseende genomföra en parallell till 24 §, i vilken bestämmelse det enligt förslaget talas om att fullgörande hindrats eller blivit oskäligt betungande. Såsom redan har antytts, måste en köpare om han skall undgå skadeståndsskyldighet på grund av dröjsmål med betalningen i allmänhet vidta alla tänkbara åtgärder för att betalning skall ske i tid. Om bank på grund av force majeure är förhindrad att verkställa betalning, kan köparen ha att använda andra betalningsmetoder. Kraven på köparen torde i allmänhet böra ställas högre än motsvarande krav på säljare som vill åberopa force majeure.

7 § skuldebrevslagen nämner även att omständigheterna måste vara sådana att de inte bort tas i beräkning av gäldenären vid skuldebrevets utfärdande. Utredningen anser det inte lämpligt att här uppta motsvarande regel. I första hand torde man analogivis kunna tillämpa 23 §, varav följer

[2] Jfr L Hjerner, Främmande valutalag och internationell privaträtt s 571 ff, 581 ff.

att sådana omständigheter som skulle utgöra force majeure inte kan åberopas om dröjsmålet kan läggas vederbörande till last såsom försummelse eller det beror på omständigheter som han bort beakta vid köpet. Men även bortsett härifrån torde det sakna betydelse för köparens skadeståndsskyldighet att han inte hade anledning att anta att hinder för betalningen skulle inträffa. Detta gäller särskilt i den mån valutalagstiftning o dyl åberopas som hinder. Å andra sidan synes också fall kunna inträffa – t ex om moratorium utfärdas – där trots att det funnits anledning att räkna med att hinder skulle uppstå, köparen bör bli befriad från skadeståndsskyldighet. Bedömningen får alltså bero på omständigheterna.

Såsom anfördes i den allmänna motiveringen (avsnittet 6.2.2) vill utredningen inte föreslå att i lagtexten införs någon regel om ansvarsbefrielse för köpare som av *force majeure hindras från att motta godset*. Enligt nu gällande rätt torde köparen kunna till befrielse från skadeståndsskyldighet åberopa, att han av force majeure har hindrats från "åtgärd varav köpeskillingens utbekommande må bero". Sådan åtgärd är exempelvis befraktande av fartyg där leverans i fartyget är en förutsättning för att säljaren skall äga uppbära betalning.[3] Enligt förslaget skall emellertid sådana situationer inte behandlas annorlunda än force majeure vid mottagandet i övrigt, och om hindret mot att företa sådan åtgärd inte medför något hinder mot betalningen, bör det sålunda inte befria köparen från skadeståndsskyldighet.

De föreslagna bestämmelserna om force majeure kan tillämpas *såväl om säljaren inte häver köpet som om han häver det*. Särskilt som den force majeure vilken avses här ofta torde vara övergående, kan man anta att det förra fallet har något större praktisk betydelse än det senare. Den förlust som köparen undgår att ersätta, därför att han kan åberopa force majeure, blir då vanligen blott förlust som säljaren åsamkas genom att han inte kunnat utföra valutatransaktioner o dyl (jfr anmärkningarna till tredje stycket), på samma sätt som vid tillämpning av 7 § skuldebrevslagen. Även om köparen är hindrad av force majeure från att betala i tid torde han inte undgå att betala dröjsmålsränta (jfr prop 1975:102 s 99 f, SOU 1974:28 s 104). Om återigen säljaren häver köpet men köparen på grund av force majeure undgår skyldighet att erlägga skadestånd går säljaren miste om ersättning för exempelvis förlust vid täckningsförsäljning eller förlorad vinst. Det kan antas att just den omständigheten att han saknar rätt till skadestånd kan utgöra en faktor som avhåller honom från att häva köpet. Men dels därför att enligt vad som framgår av det föregående det torde vara sällsynt att köparen kan åberopa force majeure som hinder för betalning, dels såsom också nämnts force majeure oftast torde vara kortvarig, blir betydelsen härav ringa.

I 30 § finns inte någon motsvarighet till 23 § andra stycket, vari säljaren åläggs skyldighet att lämna *underrättelse om dröjsmål*. Underlåter han det, kan han bli skadeståndsskyldig. Det skulle emellertid föra för långt att ålägga part som inser att han inte kan fullgöra betalningsåtagande skyldighet att utge skadestånd, såvida han inte självmant underrättar motparten om sitt dröjsmål.

[3] Jfr Almén § 30 vid n 7 a ff.

Andra stycket

Detta stycke innehåller den allmänna principen för bestämning av säljarens ersättningsgilla förlust. Det är uppbyggt på samma sätt som 25 § första stycket. Förslagen har tidigare behandlats i avsnitten 6.5.2 och 6.5.5. Förlusten omfattar direkt förlust, utlägg och följdförlust. Liksom i 25 § upptas en bestämmelse om att den skadelidande är skyldig att vidta skäliga åtgärder för att begränsa sin förlust med risk att eljest skadeståndet sätts ned i motsvarande mån. Härtill bör räknas bl a en viss skyldighet att, efter det att hävning har skett men innan täckningsförsäljning hunnit verkställas, ta vård om godset så att inte priset vid täckningsförsäljningen blir oskäligt lågt. Beträffande säljarens skyldigheter i sådant avseende bör 33 § kunna ge viss ledning (jfr avsnittet 7.1.33).

Tredje stycket

Principerna för beräkning av ersättning för säljarens direkta förlust har behandlats utförligt i den allmänna motiveringen (avsnittet 6.5.5).

Den primära regeln för beräkning av säljarens direkta förlust när han häver köpet på grund av köparens dröjsmål med betalningen utgår från *täckningsförsäljning*. En regel härom ges i *första meningen*. I många avseenden kan på täckningsförsäljningen tillämpas vad som sagts om täckningsköp när köparen häver köpet och kräver skadestånd vid säljarens dröjsmål (se avsnittet 7.1.25 vid anmärkningarna till 25 § andra stycket). En förutsättning är sålunda vanligen att säljaren har avgivit en giltig hävningsförklaring, samt att den nya försäljningen sker i anslutning till denna. Man torde emellertid – såsom anfördes i den allmänna motiveringen – böra ställa krav på säljaren att verkställa försäljningen med omsorg för att den skall kunna godtas. Såtillvida föreligger en skillnad mellan ett täckningsköp och en täckningsförsäljning som det förra måste avse gods som åtminstone väsentligen kan fylla samma funktion för köparen som det han köpte med det ursprungliga köpet, medan vid en täckningsförsäljning säljaren kan sälja det till någon som vill begagna det för ett helt annat ändamål, blott denne kan betala det. I allmänhet kan säljaren sälja godset, av vilken beskaffenhet det må vara, om han blott sänker priset tillräckligt. Det är därför av särskild vikt att kravet på omsorg vid täckningsförsäljningen upprätthålls.

I allmänhet väntas säljaren göra täckningsförsäljning på samma marknad som den där han gjorde den försäljning som föll bort genom att köpet hävdes. Omständigheterna kan emellertid vara sådana att detta är omöjligt, särskilt när köparens dröjsmål med betalningen och därför också hävningen inträffar när godset är under transport till köparen eller redan har hunnit fram. Avsevärd vikt får fästas vid sedvänja inom branschen. Såsom anfördes redan i den allmänna motiveringen kan säljaren inte alltid anses ha uppfyllt sin skyldighet att visa omsorg vid täckningsförsäljningen genom att sälja godset på offentlig auktion. Kan säljaren påräkna ett bättre pris om han säljer i annan ordning, och kan han verkställa en sådan täckningsförsäljning utan oskälig insats av energi och kostnad, bör han vara skyldig därtill. Situationer kan emellertid förekomma där försäljning på offentlig auktion är den enda praktiska utväg som står säljaren till buds, och denna får då

godtas. Den föreslagna lagtexten innehåller inte någon regel om skyldighet för säljaren att underrätta köparen om täckningsförsäljningen (jfr däremot 34 § beträffande försäljning för köparens räkning vid dennes dröjsmål med att motta godset). Något generellt krav härpå kan knappast ställas, särskilt inte i de fall där säljaren företar täckningsförsäljningen genom sina normala avsättningskanaler. Sker försäljningen på offentlig auktion föreligger emellertid starka skäl för att anse kravet på omsorg inkludera underrättelse till köparen där sådan är möjlig.

Skulle priset vid täckningsförsäljningen överstiga priset för det hävda köpet, har säljaren givetvis ingen rätt till ersättning. Han har å andra sidan ingen skyldighet att till köparen redovisa vad som må överstiga det avtalade priset. Motsatt regel gäller däremot vid försäljning för köparens räkning enligt 34 § (jfr avsnittet 7.1.34).

Om säljaren har haft särskilda kostnader för täckningsförsäljningen får dessa minska priset för denna, dvs skadeståndet blir större. Har han å andra sidan gjort besparingar genom täckningsförsäljningen – han har exempelvis undgått transportkostnader som han skulle ha haft att bära om det hävda köpet hade fullföljts – får avdrag på skadeståndet ske för dem.

Enligt *andra meningen* av förevarande stycke skall, där det inte visas att godset har sålts på nytt, ersättningen motsvara skillnaden mellan priset enligt köpet och det vid tiden för hävningen gängse priset på sådant gods som köpet avser. Denna regel om *abstrakt skadeståndsberäkning* har diskuterats utförligt i den allmänna motiveringen (avsnittet 6.5.5). Den avgörande tidpunkten är sålunda priset vid tiden för hävningen. Liksom vid tillämpning av motsvarande regel för säljarens dröjsmål får man utgå från prisnivån på samma marknad som den där det hävda köpet skedde och eljest vid en därmed jämförlig marknad.

Om säljaren framställer uttryckligt krav på att köparen skall stå fast vid köpet och häver först sedan det visat sig att sådant krav är utsiktslöst, eller om han eljest häver först efter förloppet av en tid, påverkas den abstrakta skadeståndsberäkningen härav. Häver återigen säljaren innan betalningen förfaller, med stöd av regeln i 28 § tredje stycket om anteciperat dröjsmål, kommer skadeståndsberäkningen likaledes att utgå från priset vid tiden för hävningen.

Om säljaren enligt 31 § går miste om rätten att kräva fullgörande därför att han inte inom rimlig tid begär sådant fullgörande, bör enligt utredningens mening – på samma sätt som vid tillämpning av 25 § – en skönsmässig bedömning ske av den tidpunkt som skall läggas till grund för skadeståndsberäkningen.

Liksom vid säljarens dröjsmål kan man ställa frågan, om en säljare kan anses ha försummat att vidta skäliga åtgärder för att begränsa sin förlust genom att inte häva köpet (jfr avsnittet 6.5.4 och avsnittet 7.1.25 vid anmärkningarna till 25 § tredje stycket). Även vid köparens dröjsmål får det anses vara undantag att underlåtenhet att häva kan anses utgöra sådan försummelse. Så länge säljaren håller fast vid köpet har han normalt en vårdplikt, vilken bl a innefattar skyldighet att sälja godset om det löper fara att förstöras el dyl. Saknar säljaren sådan skyldighet att fysiskt ta vård om godset men är likväl detta utsatt för fara att förstöras eller för snabbt prisfall (t ex därför att det utgör säsongvara) kan det anses åligga säljaren

att snabbt häva och verkställa täckningsförsäljning. Den abstrakta skadeståndsberäkningen får i sådant fall avse priset vid den tidpunkt då hävning borde ha skett.

Vid sidan av täckningsförsäljning i egentlig mening – eller abstrakt skadeståndsberäkning motsvarande sådan – kan utvinnande av värdet av godset på annat sätt läggas till grund för skadeståndsberäkningen. Frågan har behandlats i den allmänna motiveringen.

I tredje stycket *tredje meningen* föreskrivs om *ersättning för vinst* som säljaren skulle ha gjort om köpet inte hade hävts. Även detta är en form av ersättning för direkt förlust. Utredningen har i den allmänna motiveringen (avsnittet 6.5.5) diskuterat under vilka förutsättningar säljaren bör vara berättigad resp förpliktad att tillämpa denna metod för beräkning av ersättning.

I första hand nämns att säljaren har grundad anledning att inte sälja godset på nytt. I den allmänna motiveringen nämndes vissa exempel härpå. Sammanfattningsvis uttalades att om en säljare kan nedbringa sin förlust genom att underlåta att göra en täckningsförsäljning, han kan ha viss skyldighet därtill och därigenom också bli berättigad att erhålla ersättning för den vinst som han förlorar. Samtidigt måste dock beaktas att täckningsförsäljning är den utväg som lagen i första hand anvisar, och den säljare som väljer denna väg bör endast i undantagsfall lida nackdel i skadeståndshänseende. Om säljaren har sålt godset för att bli av med det, antingen därför att han inte längre önskar behålla det eller därför att han vill få plats i sina lagerlokaler för andra varor, kan man inte heller begära att han skall underlåta att göra en täckningsförsäljning. Den i den föreslagna lagtexten angivna förutsättningen – nämligen att säljaren har grundad anledning att inte sälja godset på nytt – saknas i sådana fall helt.

Den föreslagna texten upptar också den förutsättningen, att säljaren genom en ny försäljning går miste om vinst som han annars kunnat göra. Därmed åsyftas förhållandet att en säljare ofta har begränsad möjlighet till avsättning av sina varor, samtidigt som han genom egen tillverkning eller genom förvärv från andra har tillgång till praktiskt sett obegränsade kvantiteter. Genom att ånyo på marknaden placera en vara som han en gång har sålt går han miste om en försäljning och därigenom också om en vinst.

Tvekan kan i detta avseende råda om huruvida säljaren regelbundet skall kunna utkräva ersättning för förlorad vinst eller om rätten att kräva sådan ersättning förutsätter att avsättningsmöjligheterna är begränsade. Rättspraxis till nu gällande rätt synes inte vara entydig i denna fråga (jfr NJA 1915 s 508, särskilt JustR Alméns och Billings vota, 1920 s 248, 1929 s 556 och 1953 s 14; rättsfallen har omnämnts i avsnittet 2.11.1). Utredningens förslag går ut på att säljaren inte alltid skall ha full valrätt. I åtskilliga fall torde täckningsförsäljning ske, eller kunna ske, på sådant sätt att den inte kan antas minska säljarens normala avsättningsmöjligheter, t ex då försäljning sker på annan marknad än den där säljaren vanligen säljer. I sådana fall bör inte säljaren kunna välja att i stället för skadestånd baserat på priset vid täckningsförsäljning (eller motsvarande abstrakta skadeståndsberäkning) kräva ersättning för den uteblivna vinsten. Detsamma gäller för varor som kan avsättas på en marknad i tämligen obegränsade kvantiteter eller för aktier som dagligen säljs på fondbörs. För sådant gods får man anta att det tryck som den enskilda täckningsförsäljningen utövar helt tar sig uttryck

i priset. Om å andra sidan försäljningen sker på säljarens normala marknad och hans möjligheter att avsätta gods på denna är begränsade, synes ersättning böra utgå efter förlorad vinst utan att säljaren förebringar särskild utredning om att han genom täckningsförsäljningen har gått miste om vinsten på den ursprungliga transaktionen eller om att prisnivån har sjunkit.

Såsom den föreslagna formuleringen ger vid handen, är avsikten att säljaren normalt inte skall vara berättigad till ersättning både för förlorad vinst och för förlust genom lägre pris vid täckningsförsäljning. Uteslutet är likväl inte att omständigheterna kan vara sådana, att båda formerna av ersättning kan förekomma samtidigt (jfr avsnittet 7.1.25 vid anmärkningarna till 25 § andra stycket ang motsvarande fråga vid säljarens dröjsmål). Ersättning för vinst får i så fall betraktas som ersättning för följdförlust. Se härom strax nedan.

En särskild fråga är om säljaren kan erhålla ersättning för förlorad vinst även när täckningsförsäljning blivit omöjlig men priset har stigit och en skadeståndsberäkning baserad på prisförändring inte skulle ge säljaren rätt till ersättning. Enligt utredningens mening bör detta i allmänhet inte tillåtas. Säljaren har ju i sådant fall kvar det gods som har stigit i värde och kan skaffa sig vinst av detta. Men på samma grunder som när ersättning för förlorad vinst utgår samtidigt med ersättning för förlust vid täckningsförsäljning kan undantag från principen tänkas.

I den föreslagna regeln sägs endast att ersättning skall utgå efter den vinst som säljaren skulle ha gjort om köparen rätteligen hade fullgjort köpet. Det sägs inte närmare hur denna vinst skall beräknas. Även i detta fall gäller (jfr avsnittet 7.1.25) att vinsten enklast kan beräknas om den ersättningsberättigade köper och säljer varor på samma marknad. Vinsten är då skillnaden mellan priserna vid två olika tidpunkter. Om återigen säljaren köper varorna på en annan marknad än den där han säljer dem, är vinsten skillnaden mellan priset på de båda marknaderna. Detta inkluderar då ersättning för säljarens arbetsinsats för köp och försäljning. Ersättningen bör i detta fall motsvara bruttovinsten på transaktionen, eftersom säljaren med denna vinst skall täcka samtliga kostnader för det hävda köpet. Ofta torde vinsten böra beräknas abstrakt, på grundval av den allmänna prisnivån.

Om säljaren inte själv har köpt det sålda godset utan har tillverkat det, får vinsten bestämmas såsom skillnaden mellan försäljningspriset och produktionskostnaden (jfr NJA 1915 s 508, omnämnt i avsnittet 2.11.1). Av vikt är därvid hur produktionskostnaden bestäms. Ju lägre denna kostnad sätts, desto större blir säljarens beräknade förlust och därigenom också skadeståndet. Enligt utredningens mening bör i allmänhet vid beräkning av produktionskostnaden inte medräknas andel i sådana samkostnader som allmänna förvaltningskostnader och avskrivningar. Säljarens ersättning för det hävda avtalet skall med andra ord beräknas så att den ger bidrag även till täckningen av samkostnaderna (jfr UCC § 2–708 (2)). Om man emellertid kan räkna med att säljaren genom bortfallet av det avtal, som han häver på grund av köparens dröjsmål med betalningen, inbesparar sådana kostnader, bör dock hänsyn tas därtill.

Beräkningen av skadeståndet när *säljaren skall tillverka gods för köparens räkning* och tillverkningen avbryts på grund av hävningen har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnittet 6.5.5).

Om säljaren inte själv har köpt eller framställt godset utan i stället har

innehaft det under en längre tid, kan inte den vinst som han förlorar genom hävningen beräknas på något av de sätt som nu har nämnts. Man torde i sådana fall nödgas göra en mer skönsmässig bedömning av det värde på godset som skall läggas till grund för den beräknade förlorade vinsten.

I standardavtal rörande köp av vissa varor, särskilt bilar, är det vanligt att köparen åläggs att, om han inte fullföljer ett giltigen ingånget köp, ersätta säljaren dennes förlorade vinst med en schematiskt bestämd andel av priset, ofta tjugo procent. Villkor av denna typ ersätter sålunda de föreslagna reglerna, och det kommer inte i fråga att i stället för dem tillämpa regler om täckningsförsäljning eller om förlorad vinst. I den mån villkoren avser konsumenttransaktioner kan kontroll över dem utövas med stöd av avtalsvillkorslagen. Domstolarna kan också pröva om tillämpningen skulle vara oskälig med stöd av 36 § avtalslagen (jfr prop 1975/76:81 s 141, SOU 1974:83 s 170 f).

Såsom anfördes i den allmänna motiveringen bör när köpet inte hävs ersättning för direkt förlust i allmänhet inte komma i fråga vid köparens dröjsmål.

Vad beträffar ersättning för *utlägg* kan – såsom anmärktes i den allmänna motiveringen – i stort sett samma grundsatser tillämpas som när köparen häver köpet vid säljarens dröjsmål. Säljaren kan ha haft kostnader för täckningsförsäljning, vilka inte kan avräknas från priset för detta. Lagringskostnader för gods under tiden från det hävning skett till dess godset säljs igen och därigenom kommer ur säljarens besittning kan också komma i fråga. Säljaren kan även fordra ersättning för andra kostnader för vård av godset.

Om säljaren *inte häver köpet,* kommer vanligen hans särskilda utlägg att hänföra sig till köparens dröjsmål med att motta godset, och de ersätts då enligt 35 §. Om säljaren vårdat godset innan han hävt – under en tid då det får anses ovisst om hävning skulle ske eller inte – bör likaledes 35 § tillämpas. Något skadestånd med stöd av förevarande föreskrift kommer då inte i fråga. Den praktiska skillnaden blir dock vanligen obetydlig eller ingen. För andra utlägg, t ex kostnader för resor eller för telefonsamtal vilka föranletts direkt av köparens kontraktsbrott, kan emellertid skadestånd enligt 30 § komma i fråga.

Liksom vid säljarens dröjsmål får hänsyn tas till *utgifter som besparas* på grund av kontraktsbrottet. Ett praktiskt fall är att säljaren, om han häver innan avlämnande skall ske, besparar sig transportkostnader som han haft att bestrida som en del av sin prestation. Sådana besparade kostnader skall sålunda gå i avdrag på skadeståndet.

På samma sätt som vid säljarens dröjsmål bör enligt utredningens mening vid köparens dröjsmål ersättning stundom kunna utgå även för utgifter som den skadelidande skulle ha haft vid riktig uppfyllelse, trots att han inte har lidit någon egentlig ekonomisk förlust. Ett exempel är att säljaren säljer gods till lågt pris, varvid ett väsentligt syfte är att bli av med godset. Om köparen då inte fullgör köpet och säljaren därför nödgas häva köpet samt behåller godset, bör han få ersättning för de utgifter som han ådragit sig genom försäljningen. Det bör inte kunna invändas att han genom att häva köpet i själva verket gjort en vinst, eftersom han undgick att sälja godset till ett lågt pris.

Såsom anfördes i den allmänna motiveringen uppkommer ofta ingen ersättningsbar *följdförlust* för säljaren vid köparens dröjsmål med betalningen. Undantagsfall kan likväl tänkas. Det mest praktiska fallet är att en säljare som har gjort täckningsförsäljning och erhåller ersättning baserad på skillnaden mellan det avtalde priset och priset vid täckningsförsäljningen, därutöver kräver ersättning för förlorad vinst. Såsom nämndes får sådan ersättning i allmänhet träda i stället för ersättning baserad på täckningsförsäljning. Om säljaren skulle kunna styrka, dels att han hade anledning att göra täckningsförsäljning trots att denna i och för sig inte var förmånlig – t ex därför att han behöver utrymmet i sina lagerlokaler – dels att han därigenom gick miste om att göra en annan försäljning som skulle ha bragt honom vinst, synes det rimligt att även ersättning för den uteblivna vinsten utgår, såsom ersättning för följdförlust.

Det har tidigare angivits, att säljare kan finna det bäst förenligt med köparens och sina egna intressen att, när köparen kommer i dröjsmål och säljaren häver, underlåta att fullfölja en förvärvstransaktion och i stället betala ersättning för avbeställning eller skadestånd till den säljare från vilken han köpt godset genom förvärvstransaktionen. Vad han då utger bör kunna ersättas som följdförlust. Även andra fall kan förekomma där en säljare ådrar sig skadeståndsskyldighet i förhållande till en tidigare säljare på grund av dröjsmål av den köpare till vilken han själv har sålt godset. Säljaren kan exempelvis nödgas ersätta den från vilken han har köpt godset för utlägg som denne har haft. Sådan ersättning bör han då kunna utkräva från sin köpare såsom skadestånd från följdförlust.

En ytterligare typ av följdförlust som kan förekomma är provision eller liknande gottgörelse som utgår till mäklaren när säljaren, efter det att han har hävt ett köp på grund av köparens dröjsmål, nödgas göra en ny försäljningstransaktion. I den mån sådan gottgörelse inte kan inräknas i priset för täckningsförsäljningen bör den ersättas som följdförlust.

Beträffande förlust av goodwill o dyl vid hävning kan hänvisas till vad som tidigare sades om säljarens dröjsmål (avsnittet 7.1.25 vid anmärkningarna till 25 § andra stycket). Under särskilda omständigheter, t ex om säljaren kan visa att han har gått miste om andra försäljningar på grund av förlusten av goodwill, bör ersättning utgå härför. Däremot bör enligt utredningens mening mindre påtagliga förluster av prestige inte ersättas.

En särskild fråga, som saknar motstycke i det som har diskuterats tidigare, är om säljare bör kunna få ersättning för förlust, som han lider genom att inte erhålla det avtalade priset vid förfallotiden, utöver ränteförlusten. Vad som avses är i första hand kursförluster som beror av att säljaren på grund av försenad betalning har gått miste om möjlighet att överföra betalningen till annan valuta vars kurs efter förfallotiden har stigit. 7 § skuldebrevslagen innehåller en detaljerad regel om beräkning av skadeståndet i sådant fall. Ehuru utredningen inte vill föreslå någon uttrycklig regel om ersättning för kursförlust, anser utredningen att sådan ersättning bör kunna utgå, och att det enda som kan vara diskutabelt är förutsättningarna härför. Det kan också inträffa, när säljaren gör en täckningsförsäljning, att betalning för denna inflyter senare än när priset för det hävda köpet skulle ha betalts, och att säljaren på grund därav gör en kursförlust. Spörsmålet avser således både fall där köpet hävs och fall där det inte hävs.

Även vissa förluster liknande kursförluster bör komma i fråga (jfr NJA 1928 s 252 omnämnt i avsnittet 2.12).

Den skadeståndsregel som upptas i 7 § skuldebrevslagen förutsätter att betalning skall ske i myntslag som inte är gångbart på betalningsorten. Det är emellertid tveksamt om den köprättsliga regeln bör inskränkas till sådana fall. Det kan tänkas att betalning skall ske i svensk valuta i Sverige men att säljaren är ett utländskt företag som skulle ha överfört betalningen till sitt eget lands valuta. I rättspraxis har den uppfattningen kommit till synes, att en förutsättning för ersättning för kursförlust är att transaktionen har en viss internationell anknytning (se NJA 1967 s 195, omnämnt i not 1 till avsnittet 2.11.1). Utredningen anser inte att för rätt till ersättning för kursförlust alltid bör krävas, att de förutsättningar som anges i 7 § skuldebrevslagen är uppfyllda. Förutsättningarna kan emellertid inte behandlas här i detalj.[4]

Fjärde stycket

Här upptas en regel om nedsättning av skadeståndet där det är skäligt med hänsyn till dess storlek i jämförelse med den förlust som vanligen uppkommer i liknande fall, köparens möjligheter att förutse och hindra förlustens uppkomst samt omständigheterna i övrigt. Regeln har behandlats i avsnitten 6.5.2 och 6.5.5.

Såsom angavs i den allmänna motiveringen (avsnittet 6.5.5) är utrymmet för tillämpning av en sådan ersättningsregel ganska ringa vid köparens dröjsmål. Några fall kan dock förekomma där en sådan nedsättning är rimlig.

Köparens möjligheter att förutse och hindra förlusten kan få en viss betydelse vid ersättning för utlägg, särskilt om – såsom här har antagits – säljaren skall äga rätt till ersättning för utlägg också när han genom hävning har undgått förlust på grund av en genom prisutvecklingen oförmånlig försäljning. När ersättningen bestäms efter säljarens vinst kan det också finnas förutsättningar för att medge nedsättning.

För tillämpningen av den föreslagna regeln kan i övrigt hänvisas till vad som har anförts om motsvarande regel i 25 § (avsnittet 7.1.25 vid anmärkningarna till 25 § tredje stycket).

7.1.31 *31 §*

Stadgandet handlar om säljarens skyldighet att ta ställning dels vid köparens förfrågan om fullgörande, dels utan sådan förfrågan, när priset inte betalas i tid och godset inte har kommit i köparens besittning.

Den föreslagna formuleringen överensstämmer i sak med den nu gällande. De redaktionella ändringarna syftar främst till att bringa bestämmelsen i överensstämmelse med 26 §. Det har ansetts onödigt att i lagtexten ange, att med dröjsmål med betalning jämställs sådan underlåtenhet att acceptera växel eller eljest vidta åtgärd som enligt 28 § första stycket jämställs med underlåten betalning. Det nu förekommande uttrycket, att godset inte har "kommit i köparens besittning" har ersatts med att godset inte "tagits om hand av köparen eller av någon för hans räkning". Även om godset inte har kommit i köparens besittning men det likväl har omhändertagits för

[4] Jfr Rodhe, Obligationsrätt s 490 med hänvisningar.

hans räkning – t ex för en långvarig transport eller genom uppläggning hos tredje man – bör inte säljaren genom passivitet kunna gå miste om rätten att kräva fullgörelse.

7.1.32 *32 §*

Stadgandet avser säljarens skyldighet att reklamera för att kunna häva om betalningen erläggs alltför sent.

Den föreslagna formuleringen överensstämmer i sak med den nu gällande, med det undantag att reklamation – liksom enligt 27 § – inte behöver ske "genast" utan att det är tillräckligt att den sker "utan oskäligt uppehåll". Skälet är detsamma som vid 27 §, och det kan hänvisas till vad som anförs vid anmärkningarna till denna bestämmelse.

I likhet med i 31 § har det ansetts onödigt att i lagtexten särskilt nämna åtgärder som enligt 28 § första stycket jämställs med betalning.

Den föreslagna bestämmelsen innehåller – i likhet med den nu gällande men i motsats till 27 § – ingen regel om att reklamation skall ske för att bevara rätten till andra påföljder än hävning. För gällande rätt förklaras detta tillräckligt av att lagen inte innehåller någon regel om skadeståndsskyldighet för köpare när säljaren inte häver köpet. När enligt förslaget rätten till skadestånd utvidgas, skulle däremot en reklamationsregel kunna ifrågakomma. Utredningen anser emellertid en sådan bestämmelse onödig, med tanke på skadeståndsregelns begränsade betydelse. Det kan erinras om att det inte finns någon bestämmelse om skyldighet att framställa skadeståndskrav när säljaren häver köpet.

Köparens underlåtenhet att mottaga godset

Såsom redan har nämnts anser utredningen att det bör finnas en särskild rubrik till 33–36 §§. Det föreslås att denna rubrik lyder "Köparens underlåtenhet att mottaga godset". Väsentligen handlar avsnittet om säljarens skyldighet att ta vård om godset men 34 § ger säljaren en befogenhet att sälja godset som inte har direkt samband med vårdförpliktelsen.

De föreslagna bestämmelserna om köparens underlåtenhet att motta godset avser – liksom enligt nu gällande rätt – i första hand att reglera säljarens skyldighet att ta hand om godset och att ta vård om det, därför att det finns risk att det förfars. Säljaren åläggs att vårda godset, och han får också vissa därtill anknytande befogenheter. Däremot tar reglerna inte sikte på att underlåtenhet att motta godset kan utgöra ett tecken på att köparen inte kommer att betala priset. Skulle så vara fallet – vilket i praktiken inte är ovanligt – kan säljaren åberopa reglerna om anteciperat dröjsmål i 28 § tredje stycket. Inte heller avses med reglerna avtal där säljaren ingick avtalet i syfte att bli av med godset, t ex för att få utrymme i sina lagerlokaler, och därför underlåtenhet från köparens sida att avhämta godset kan betraktas som ett verkligt kontraktsbrott.

Reglerna är så utformade att de skall kunna tillämpas även när risk saknas för att priset inte betalas, t ex när köparen redan har betalt hela priset i förskott. Det finns emellertid intet hinder mot att säljaren, även när han befarar att köparen inte kommer att betala priset, åberopar reglerna om

köparens dröjsmål med mottagandet i stället för dem om dröjsmål med betalning. Såsom har nämnts i den allmänna motiveringen (avsnittet 6.2.2) förekommer i praktiken att en säljare som är berättigad att häva föredrar att kräva ut priset och, när köparen vägrar att motta godset, säljer det för dennes räkning. Såsom också sades skall även enligt förslaget denna utväg stå öppen. Utredningen anser det emellertid av vikt att säljaren inte härigenom kan uppnå fördelar som han eljest inte skulle erhålla. De ändringar i förhållande till nu gällande rätt som föreslås är delvis betingade härav. Å andra sidan bör de mera detaljerade reglerna om tillvägagångssättet då säljaren avvecklar en transaktion enligt reglerna om köparens dröjsmål med mottagandet också kunna tjäna till viss ledning för bedömningen av vad en säljare är skyldig att göra för att minska den ersättningsgilla förlusten när han kräver skadestånd (jfr avsnittet 7.1.30 vid anmärkningarna till 30 § andra stycket).

7.1.33 *33 §*

Stadgandet avser säljarens skyldighet att ta vård om godset vid köparens underlåtenhet att motta det.

Förslaget motsvarar i allt väsentligt gällande rätt.

Utgångspunkten enligt svensk rätt är att det inte åvilar köparen någon egentlig förpliktelse att motta godset och att sålunda underlåtenhet att motta godset inte kan medföra att säljaren kan häva köpet eller att köparen blir skadeståndsskyldig. En förutsättning för tillämpningen av ifrågavarande bestämmelse är likväl att det gods som erbjuds är sådant som köparen har köpt och i princip är skyldig att ta mot. Skulle en säljare till en presumtiv köpare sända gods som denne inte har beställt, kan det inte vara tal om att säljaren skulle vara skyldig att ta vård om godset på det sätt som nämns i förevarande bestämmelse. Han måste i stället i eget intresse ta hand om godset, och han kan inte förvärva någon rätt till ersättning från köparen enligt 36 §. Detsamma gäller om köparen inte är skyldig att ta mot godset, trots att han har köpt det, t ex därför att det erbjuds honom före den tid då avlämnande får ske eller därför att det är en delprestation som köparen inte är skyldig att ta mot, samt köparen gör bruk av sin rätt att under dessa omständigheter vägra ta mot godset. Vad som skall gälla i de situationer som nu har nämnts behandlas inte i köplagen.

Som förutsättning för stadgandets tillämpning anges att godset inte hämtas eller mottas i rätt tid eller att det inte ges ut till köparen till följd av annat dröjsmål på hans sida.

Beskrivningen överensstämmer med gällande rätt, och ingen ändring är avsedd. Detsamma gäller om det tillägg som ges i andra meningen av förslaget, enligt vilket, om godset har sänts till annan ort, säljaren är skyldig att ta vård om det endast om där finns någon som på hans vägnar kan ta hand om det och det kan ske utan väsentlig kostnad eller olägenhet. Rörande sistnämnda regel har någon tvekan rått, huruvida den omständigheten, att konossement eller annat dokument har sänts till bank, vilken skall inkassera betalning, skall anses innebära att säljaren har sådan representant som nämns i lagtexten. Enligt utredningens mening bör emellertid så inte anses vara fallet. En bank saknar vanligen resurser för att

ta vård om gods på det sätt som stadgandet förutsätter, och banken har enligt sina villkor för inkassouppdrag ingen skyldighet att vidta åtgärder i fråga om varor som omfattas av dokumentremissa, när uttryckliga instruktioner därom saknas.[1] En annan sak är att om säljaren låter en speditör representera sig på bestämmelseorten, man får anta att speditören har möjlighet att ta vård om godset och att vårdskyldighet därför inträder.

Enligt den nu gällande texten fortsätter vårdskyldigheten till dess dröjsmålet upphör eller säljaren utövar den rätt att häva köpet som må tillkomma honom. Utredningen har inte ansett det nödvändigt eller lämpligt att i lagtexten uppta en sådan regel. Skälen härför är flera. Det är självklart att vårdplikten upphör om köparen tar mot godset. Om säljaren utövar sin rätt att häva köpet med stöd av 28 §, är det också klart att vårdplikten enligt förevarande bestämmelse upphör, eftersom säljaren då inte längre förvarar godset för köparens räkning utan för sin egen. Men i själva verket avlöses då säljarens vårdplikt av ett annat slags vårdplikt, nämligen den som är betingad av hans skyldighet att söka hålla den ersättningsgilla förlusten så låg som möjligt (jfr avsnittet 7.1.30 vid anmärkningarna till 30 § andra stycket). Med hänsyn härtill synes lagtexten inte böra ge intrycket, att säljaren genom att häva blir fri från varje skyldighet mot köparen med avseende på vården av godset. Det kan hänvisas till vad som i den allmänna motiveringen (avsnittet 6.2.2) har sagts om likställandet mellan de båda tillvägagångssätt som anvisas säljaren när köparen inte betalar och samtidigt vägrar att motta godset. Ett ytterligare skäl till att inte uppta den nuvarande formuleringen är att denna inte nämner de fall som behandlas i 34 och 35 §§, nämligen att vårdplikten upphör därför att säljaren låter sälja godset för köparens räkning. Dessa fall torde i praktiken vara väl så viktiga som de som nu nämns i stadgandet.

Sanktionerna vid säljarens underlåtenhet att ta hand om godset eller, om han tar godset i sin besittning, ägna det tillräcklig omsorg, framgår inte av förevarande stadgande, vare sig i den nu gällande texten eller enligt förslaget. Om emellertid godset på grund av den underlåtna vården skadas, kan köparen mot krav på betalning av priset invända, att godset är behäftat med fel. Han kan sålunda kräva prisavdrag, häva köpet eller t o m kräva skadestånd. Detta framgår särskilt av 44 §, såväl enligt nu gällande rätt som enligt förslaget. Om säljaren så småningom säljer godset för köparens räkning enligt 34 eller 35 § och därvid uppnår ett lågt pris samt detta beror på att säljaren inte har tagit tillräcklig vård om godset, kan sanktionen få den formen att köparen inte behöver godta det uppnådda priset som grund för fastställande av hans betalningsskyldighet. Skulle i stället säljaren senare häva köpet och sälja godset för egen räkning samt framställa skadeståndskrav med stöd av 30 §, kan försumlighet med avseende på vården av godset likaledes påverka den ersättning vartill säljaren blir berättigad. Det har inte ansetts nödvändigt att i lagtexten ta upp närmare regler om dessa konsekvenser.

[1] Enhetliga regler för inkassering av affärshandlingar (utgivna år 1967 av Internationella handelskammaren) art 10 st 2.

7.1.34 *34 §*

Stadgandet handlar om säljarens rätt att upphöra med vårdnaden av godset och om hans försäljning av godset.

Utredningen föreslår vissa sakliga och redaktionella ändringar, vilka har till huvudsakligt syfte att förbättra köparens skydd samt förekomma, att resultatet om denna bestämmelse tillämpas blir mindre fördelaktigt för köparen än om säljaren hade hävt köpet och krävt skadestånd.

Första stycket

Såsom en första förutsättning för att säljaren skall ha rätt att sälja godset för köparens räkning anges, i likhet med vad som nu gäller, att säljaren inte utan väsentlig kostnad eller olägenhet kan fortsätta med vården av godset. Formuleringen är väsentligen densamma som i den nu gällande texten, och ingen ändring är avsedd.

Med denna situation jämställs att köparen inte efter uppmaning av säljaren tar hand om det inom skälig tid. Det förutsätts sålunda, liksom enligt gällande rätt, att säljaren har riktat en direkt uppmaning till köparen att ta hand om godset och att denna uppmaning har blivit utan resultat.

Enligt nu gällande lydelse av 34 § skall den försäljning som sker för köparens räkning äga rum på offentlig auktion. Detta är således den enda utväg som lagen tillåter. Inte ens om försäljning på annat sätt än genom auktion skulle kunna visas ha varit förmånlig i det särskilda fallet kan den godtas, såvitt framgår av den nuvarande lagtexten. En annan sak är att en säljare som har hävningsrätt kan utöva denna rätt och låta en försäljning som inte har skett på auktion läggas till grund för beräkning av skadestånd (jfr NJA 1920 s 79, omnämnt i avsnittet 2.11.1). Till grund för regeln om skyldighet att anlita auktionsförfarande vid försäljning för köparens räkning ligger – enligt vad som framgår av motiven till köplagen[1] – tanken att detta slag av försäljning är det mest tillförlitliga sättet att sälja godset, utan att diskussion skall behöva uppstå om huruvida det uppnådda priset varit skäligt.

I flera rättsfall har emellertid de priser som uppnåtts varit så dåliga, att de visar att auktionsförfarandet kan vara en från köparens synpunkt mycket otillfredsställande försäljningsmetod (se exempelvis NJA 1922 s 468, omnämnt i avsnittet 2.11.2). De förfrågningar som utredningen har gjort har gett vid handen att förhållandena är desamma nu. Utredningen anser därför inte att det kan komma i fråga att låta försäljning på auktion vara den enda tillåtna utvägen, lika litet som en säljare när han hävt och gör en täckningsförsäljning alltid skall få anlita auktionsförfarande (jfr avsnittet 7.1.30 vid anmärkningarna till 30 § tredje stycket). Enligt utredningens mening kan man inte ens uppställa en presumtion för att auktion är den mest fördelaktiga utvägen, vilken säljaren alltid får tillgripa. Utredningen föreslår därför en allmän föreskrift, att säljaren får avyttra godset samt att han därvid skall förfara med omsorg. Resultatet blir därför i stort sett detsamma som då säljaren häver köpet och gör en täckningsförsäljning, för vilket fall kravet på omsorg har stöd i regeln att säljaren skall vidta skäliga åtgärder för att begränsa sin förlust (jfr anmärkningarna till 30 § andra stycket).

Den närmare innebörden i kravet på omsorg anges inte i den föreslagna lagtexten. Det får bestämmas efter omständigheterna. Hänsyn måste tas å ena sidan till köparens intressen, varvid får beaktas att förfarandet inte förutsätter att köparen har gjort sig skyldig till dröjsmål med betalningen

[1] Se NJA II 1906 nr 1 s 64.

eller annat kontraktsbrott i egentlig mening, å andra sidan till säljarens intressen, främst till att regeln har till syfte att möjliggöra för honom att upphöra med vården av godset. De ansträngningar som man kan fordra av säljaren måste bedömas med hänsyn härtill. Om säljaren avyttrat godset på ett sätt som visserligen varit oförmånligt för köparen men som varit rättfärdigat av det nämnda syftet, bör därför inte förfarandet kunna angripas av köparen. Även en försäljning på auktion bör sålunda när omständigheterna så motiverar godtas som försäljning för köparens räkning.

Det upptas en regel om att säljaren om så kan ske skall underrätta köparen i god tid före försäljning. Regeln har sin motsvarighet i nu gällande rätt, men den får en annan karaktär genom att den gällande regeln endast avser upplysning om tid och plats för auktionen. Syftet är enligt förslaget, inte blott att ge köparen möjlighet att genom att bjuda på auktionen förekomma att det pris som uppnås vid denna blir oförmånligt, utan främst att ge köparen möjlighet att genom att ta mot godset förekomma att försäljning sker så som stadgandet tillåter. Bestämmelsen utgår från att ända fram till dess försäljning har skett, köparen kan inhibera denna genom att motta godset samt betala priset där så erfordras för att han skall bli berättigad att ta emot det.

Sista meningen av stadgandet i dess nuvarande lydelse säger, att om försäljning inte kan ske så som föreskrivs, eller det är uppenbart att med försäljningen förenade kostnader inte skulle kunna utgå ur priset, säljaren äger "bortskaffa" godset. I enlighet med den allmänna principen, att säljaren enligt förevarande bestämmelse skall såvitt möjligt handla i köparens intresse, föreslås nu formuleringen, att säljaren får förfoga över godset på annat sätt. Exempel härpå är att säljaren använder godset i sin egen rörelse, eller att han hyr ut det tills vidare i avvaktan på att det skall bli möjligt att sälja det eller att köparen tar mot det. Som sista utväg återstår att säljaren skrotar ned godset eller "bortskaffar" det.

Andra stycket

Enligt nu gällande lydelse skall försäljningen ske "för köparens räkning". Utredningen anser att innebörden härav bör förtydligas, och föreslår en bestämmelse härom. Den föreslagna regeln är att säljaren skall redovisa vad han har uppburit eller kunnat utvinna av godset till köparen i avräkning på priset, samt att överskott tillfaller köparen. Även om säljaren är berättigad att häva köpet kan han sålunda inte, efter det att försäljning har skett, förklara att han i stället häver köpet och underlåta att redovisa resultatet till köparen.[2] Det torde visserligen vara sällsynt, att vad som inflyter vid försäljningen eller eljest kan utvinnas överstiger priset. Det synes likväl vara av vikt att olikheten mot vad som gäller vid hävning framträder i lagtexten.

7.1.35 *35 §*

Stadgandet föreskriver att säljaren är skyldig att upphöra med vården av godset genom att sälja det när det är utsatt för förskämning eller snar förstörelse eller det fordrar alltför kostsam vård.

[2] Betr gällande rätt har Almén uttryckt en annan mening, se § 34 vid n 43 b ff.

Utredningen föreslår – bortsett från redaktionella förändringar – att regeln skall vara tillämplig även när det finns anledning att anta att godset snabbt faller i värde. Den nuvarande formuleringen ger inte stöd för att det skulle finnas skyldighet för säljaren att sälja av detta skäl, och det har antagits att sådan skyldighet inte finns.[1] Särskilt vid säsongvaror är det ofta av vikt, att försäljning sker snabbt. Liksom reglerna om köparens underlåtenhet att motta godset även i övrigt enligt förslaget anpassas efter syftet, att förlusten skall nedbringas så mycket som lämpligen kan ske, föreslås därför att även fallande värde av annat skäl än att godset förstörs eller försämras skall medföra att säljaren får skyldighet att avyttra det.

I uttrycket att godset snabbt "faller i värde" ligger, att den befarade förändringen har samma avgörande betydelse som de övriga förutsättningarna för skyldighet att avyttra godset. Att det i efterhand visar sig att konjunkturen utvecklat sig på ett sådant sätt, att det varit förmånligare att sälja godset på ett tidigt stadium, är alltså inte tillräckligt för att säljaren skall anses ha brustitit i den skyldighet som nämns här.

Det hänvisas enbart till möjligheten att avyttra godset, inte till den att säljaren förfogar över godset på annat sätt. Eftersom det i detta fall är fråga om en skyldighet för säljaren synes det tveksamt om man bör ålägga honom att använda godset i sin egen rörelse. Det allmänna kravet på omsorg när säljaren handlar för köparens räkning gäller emellertid även här, och om det finns möjlighet att förekomma förlust genom att förfoga över godset på annat sätt än genom en regelrätt avyttring bör säljaren tillgripa detta.

7.1.36 *36 §*

Stadgandet handlar om säljarens rätt till ersättning när han till följd av köparens dröjsmål har haft kostnader för godsets vård eller andra utgifter. Till säkerhet för sådan ersättning medges retentionsrätt i godset.

Utredningen föreslår en viss omredigering, vilken främst har till syfte att klarlägga, att regeln endast rör ersättning till följd av köparens dröjsmål med att hämta eller motta godset.

Om säljaren häver köpet kan han kräva skadestånd enligt den allmänna regeln i 30 §, och enligt förslaget omfattar detta även ersättning för "utlägg". Till sådana kan hänföras även utgifter för vård av godset efter det att hävning har skett och innan täckningsförsäljning verkställs. Såtillvida blir resultatet i stort sett detsamma som om hävning inte sker men förevarande bestämmelse tillämpas. Det framhölls i motiveringen till 30 § att avsikten är att ersättning för utlägg skall kunna utgå även om inte säljaren lider någon egentlig förlust genom att köpet hävs, därför att han genom hävningen undgår konsekvenserna av en ekonomiskt oförmånlig transaktion. Säljaren kan följaktligen kräva ersättning för utgifter för godset även om dessa inte direkt beror av att köparen underlåter att avhämta godset utan av att säljaren häver när köparen kommer i dröjsmål med betalningen. Även i detta avseende blir bedömningen väsentligen densamma vare sig säljaren häver och kräver skadestånd eller han utkräver priset och säljer godset för köparens räkning.

Enligt den formulering av 36 § som nu föreslås omfattar rätten till er-

[1] Almén § 35 vid n 1 b.

sättning vad som föranleds av att köparen inte hämtar eller mottar godset i rätt tid. Såsom framhölls i anmärkningarna till 30 § tredje stycket (avsnittet 7.1.30), tillämpas regeln, även om köparen är i dröjsmål med betalningen och till äventyrs är skadeståndsskyldig på grund av detta dröjsmål. Att köparen är befriad från skadeståndsskyldighet när betalningen har fördröjts till följd av "lag, avbrott i den allmänna samfärdseln eller annat liknande hinder" befriar honom inte från den ersättningsskyldighet som följer av 36 §. Kostnader eller utgifter, som uteslutande beror av köparens dröjsmål med betalningen, bedöms däremot enligt 30 §.

Om säljaren har begagnat utvägen att vid kombinerat dröjsmål med betalning och med mottagande avyttra godset för köparens räkning enligt 34 § samt utkräva priset, med avdrag för vad som influtit vid avyttringen, kan han enligt förevarande bestämmelse få ersättning för kostnader som han haft för vård av godset innan försäljningen skedde. Ersättningen går i avdrag på vad som influtit vid avyttringen.

Om återigen köparens dröjsmål med mottagandet upphör genom att han mottar godset, eller genom att säljaren häver köpet (jfr avsnittet 7.1.35), kan ersättning enligt förevarande bestämmelse utgå för kostnader som uppstått medan fortfarande säljarens vårdplikt enligt 33 § bestod.

Enligt den föreslagna lydelsen – liksom enligt nu gällande formulering – avser rätten till ersättning kostnad för godsets vård och för andra utgifter. I det väsentliga torde denna ersättning motsvara vad som i 30 § betecknas som "utlägg". Eftersom rätten till ersättning för "utlägg" betingas av att utlägget beror av köparens dröjsmål med betalningen medan ersättningen här är begränsad till vad som beror av köparens dröjsmål med mottagandet, behöver dock inte överensstämmelsen vara fullständig.

Till 36 § hänvisas i den föreslagna formuleringen av 55 §, och den här upptagna principen blir därför tillämplig också när köparen avvisar godset och tar vård om det för säljarens räkning.

I likhet med vad som nu gäller skall enligt förslaget säljaren ha *retentionsrätt* till säkerhet för ersättning enligt 36 §. Retentionsrätten förutsätter att ersättning utgår till följd av köparens dröjsmål med att motta godset. Den omfattar däremot inte skadestånd som säljaren har att fordra på grund av köparens dröjsmål med betalningen, t ex ersättning för utlägg som inte hänför sig till vård av godset eller ersättning för kursförlust. Detta torde ha ringa praktisk betydelse, eftersom det sällan lär inträffa att säljaren har på en gång rätt till skadestånd och möjlighet att innehålla godset. I undantagsfall, exempelvis om betalning skulle ha skett i förskott men köparen betalar alltför sent och säljaren därför lider kursförlust, kan regeln dock bli aktuell.

I praktiken är en förutsättning också att säljaren inte häver köpet. Vid hävning bortfaller nämligen säljarens skyldighet att utge godset (jfr 57 § första stycket enligt utredningens förslag). Det kommer således inte i fråga att han vid hävning innehåller godset till säkerhet för ersättning enligt 36 §. Skulle han ha erhållit betalning före hävningen och enligt huvudregeln i 57 § andra stycket vara skyldig att återställa denna, torde han vara berättigad att kvittningsvis göra avdrag även för ersättning enligt 36 §, vartill han har förvärvat rätt på grund av hävningen (jfr även avsnittet 7.1.57 vid anmärkningarna till 57 § andra stycket).

Avbeställning

7.1.37 *37 §*

Förevarande paragraf innehåller enligt förslaget en regel om avbeställning. Den har motiverats utförligt i den allmänna motiveringen (avsnittet 6.6), och där har också angivits huvudlinjerna i den föreslagna regeln.

Första stycket

De regler som föreslås om avbeställning gäller endast *tillverkning*. I den allmänna motiveringen har angivits varför utredningen inte vill föreslå en mer omfattande regel. Givetvis avses endast sådan tillverkning som faller under köplagen, enligt 2 §. Liksom i denna bestämmelse talas här om "tillverkning och framställning av gods". Avbeställning av konsumenttjänster kan förutses bli behandlat i förslaget till konsumenttjänstlag.

Det förutsätts sålunda att godset vid tiden för avtalet inte ännu existerar utan skall framställas. Vanligen framgår detta av avtalet eller av omständigheterna. Skulle det vara obekant för köparen, att godset skall tillverkas men detta sedan visar sig vara fallet, bör möjligheten till avbeställning inte uteslutas. Om säljaren kan fullgöra avtalet antingen med gods som han redan har eller med gods som han skall tillverka, bör regeln likväl inte tvinga honom att välja det senare alternativet. Om köpet avser en del av en serietillverkning som pågår eller som säljaren senare skall sätta i gång, t ex om en bilhandlare beställer ett antal bilar av en modell som ännu inte är under tillverkning, kan regeln inte heller tillämpas. I sådant fall skall nämligen tillverkningen inte ske på grund av köparens beställning.

I allmänhet förutsätts att säljaren själv skall tillverka godset. Det har ingen betydelse om han därvid begagnar underleverantörer som utför en del av arbetet. Regeln bör också kunna tillämpas om säljaren reellt men inte formellt är identisk med tillverkaren, t ex om säljaren är ett försäljningsbolag inom en koncern och tillverkaren är ett produktionsbolag inom samma koncern. Om däremot en person vänder sig till en detaljhandlare, som inte själv bedriver tillverkning men som beställer godset hos en tillverkare, synes inte köparen böra kunna avbeställa godset hos detaljhandlaren. Det må emellertid lämnas osagt om det utöver koncernfallet kan förekomma, att förbindelsen mellan säljaren och den som skall utföra tillverkningen är så nära, att avbeställning bör tillåtas.

En fråga som inte berörs i den föreslagna lagtexten är om ersättning beräknad efter 37 § skall kunna utgå om köparen inte formellt har avbeställt köpet, ehuru han i princip hade varit berättigad därtill, och i stället handlat på ett sätt som föranlett säljaren att häva på grund av anteciperat dröjsmål. Enligt utredningens mening är det inte möjligt att uppställa någon enkel regel för sådana fall. Å ena sidan bör en köpare som har gjort klart att han inte önskar stå fast vid köpet kunna åberopa reglerna om avbeställning, även om han begagnat ett otydligt uttryckssätt. Å andra sidan bör inte en köpare, som utan tillräckligt fog gjort gällande att han är berättigad att häva på grund av säljarens kontraktsbrott – situationen torde inte vara exceptionell – och som då möts av säljarens hävningsförklaring, kunna åberopa reglerna om avbeställning. Köparen bör inte i ett sådant fall kunna dra

fördel av den position som slutligen visar sig vara den för honom mest förmånliga.

Den väsentliga gränsen mellan köparens kontraktsbrott och avbeställning kommer emellertid i praktiken säkerligen att dras av den tidpunkt vid vilken köparen förklarar sig inte vilja motta varan. Sker detta vid en tidpunkt när tillverkningen inte är påbörjad eller när endast en ringa del därav har utförts, kommer normalt avbeställningsreglerna till användning. Sker det när endast en mindre del återstår, saknas rätt till avbeställning och endast reglerna om kontraktsbrott kan tillämpas. Mellan dessa båda perioder kan en period ligga, under vilken det är osäkert, om säljaren har rätt till avbeställning eller inte. Men i ett sådant fall torde också skillnaden i resultat mellan de båda metoderna – subtraktionsmetod och additionsmetod – vara jämförelsevis ringa.

Enligt den föreslagna lagtexten förutsätts vidare, att *intet eller endast en mindre del av tillverkningen har utförts.* Skälen härför har angivits i den allmänna motiveringen. Det kan antas att många, kanske de flesta fall där avbeställning sker är sådana där tillverkningen ännu inte har påbörjats. Skulle det vara tveksamt huruvida en del som utförts endast är att betrakta som en mindre del, torde i praktiken avgörande bli om det uppstår en väsentlig olägenhet för säljaren. Såsom anfördes i den allmänna motiveringen, kan säljaren även om avbeställning sker på ett senare stadium, när köparen inte är berättigad att kräva det, välja att inte slutföra tillverkningen. Ersättningen får i så fall beräknas enligt 30 § (jfr avsnittet 7.1.30 vid anmärkningarna till 30 § andra stycket), men det kan antas att resultatet blir ungefär detsamma, vilkendera beräkningsmetoden man än använder.

En förutsättning för att köparen skall ha rätt att kräva att säljaren ställer in tillverkningen är vidare, att detta kan ske *utan väsentlig olägenhet för säljaren.* Exempel på en sådan olägenhet är att säljarens fabriksanläggning tar skada av att inte hållas i gång. Om kostnaderna för ett avbrytande skulle överstiga dem vid ett färdigställande – något som är mindre sannolikt när intet eller endast en mindre del av tillverkningen har utförts – får även detta betraktas som en väsentlig olägenhet. De allmänna ekonomiska skäl som ligger bakom avbeställningsregeln saknar då tillämpning, och för köparen innebär det inte någon fördel att tillverkningen avbryts, eftersom hans ersättningsskyldighet blir större. Skälen har framställts i den allmänna motiveringen.

Säljaren kan vilja motsätta sig att tillverkningen ställs in därför att han nödgas avskeda eller inte kan sysselsätta sin arbetsstyrka om han inte får fullfölja tillverkningen. Såsom skall nämnas vid behandlingen av ersättningens beräkning, bör säljaren få räkna sig tillgodo även löner och andra kostnader för arbetskraft som inte kan sysselsättas till följd av avbeställningen. Det kan såtillvida sägas närmast vara köparens sak att avgöra, om han vill göra avbeställning och ta även denna kostnad. Skulle olägenheten av att arbetskraften inte kan sysselsättas med sitt ordinarie arbete dock betraktas som betydande, kan detta vara ett skäl till att avbeställning inte behöver godtas.

Skulle säljaren kunna visa, att han lider indirekt ekonomisk förlust av att inte färdigställa godset, t ex därför att köpet avser en s k referensanläggning som kan väntas leda till nya beställningar, kan inställande av till-

verkningen också anses medföra olägenhet. Eventuell förlust av prestige – t ex att avbrytandet av tillverkningen skulle inge andra eventuella köpare misstanken att avbeställningen inte berott på köparens förhållanden utan på säljarens egna – synes däremot inte böra beaktas.

I den allmänna motiveringen har utredningen diskuterat om det bör anses vara en väsentlig olägenhet för säljaren att hans ekonomiska risk genom avbrytande blir större. Exempel härpå är att säljaren genom avbrytandet blir mer beroende av köparens betalningsförmåga än om tillverkningen fullföljs, samt betalningsförmågan är tvivelaktig. Såsom där nämndes bör enligt utredningens mening denna ekonomiska risk kunna tas i beaktande. Om emellertid säljaren har säkerhet för sin rätt till ersättning i bankgaranti el dyl, saknas den ekonomiska risken, och någon olägenhet uppstår då inte. Skulle köparen ställa säkerhet för ersättning som han blir skyldig erlägga på grund av avbeställningen saknar likaledes skäl av detta slag relevans.

Om giltiga skäl för avbeställning föreligger och köparen begär sådan, skall såsom framgår säljaren *underlåta att begynna tillverkningen* där denna ännu inte har påbörjats, resp inställa fortsatt tillverkning där denna har påbörjats. Givetvis kan man inte kräva att säljaren omedelbart ställer sig köparens begäran till efterrättelse, utan han får ha en viss tid på sig för verkställigheten. Skulle säljaren dröja något med åtgärder för att undersöka om inställande av tillverkningen medför väsentlig olägenhet för honom, där det finns anledning att anta att så blir fallet, eller för att förhandla med köparen, bör detta inte läggas honom till last. Hur snabbt säljaren sätter beslut i verket torde dock sakna betydelse utom för beräkningen av ersättningen, och utredningen skall i anmärkningarna till andra stycket återkomma till frågan. Såsom anfördes i den allmänna motiveringen bör nämligen påföljden av att säljaren inte efterkommer begäran om avbeställning, där köparen är berättigad till sådan, inte vara att köparen äger betrakta detta som kontraktsbrott utan att ersättningen beräknas som om säljaren hade handlat i enlighet med avbeställningen. Ett försenat avbrytande kan därför inte heller ha någon annan effekt än att påverka ersättningen.

Förslaget nämner ingenting om att köparen skulle ha rätt att i stället för att avbeställa begära att säljaren tillverkar gods med andra egenskaper. Det synes omöjligt att föreskriva något om rätt för den ena parten i ett avtal till sådan ändring av avtalet mot den andras bestridande. Köparens rätt att avbeställa bör emellertid underlätta för honom att förhandla med säljaren om förändring av avtalet.

Andra stycket

Detta stycke handlar om beräkningen av ersättningen efter det att avbeställning har skett. Såsom utförligt har angivits i den allmänna motiveringen föreslår utredningen att ersättningen beräknas efter en "additionsmetod", dvs genom att säljaren får ersättning för kostnader samt skälig ersättning för vinst.

Enligt *första meningen* i den föreslagna lagtexten skall säljaren erhålla ersättning för de *kostnader som han har haft för att ingå och fullgöra avtalet,* i den mån dessa inte kan tillgodogöras på annat sätt.

Bland kostnader för att ingå avtalet kan inräknas kostnader för förhand-

lingar, för projektering, för utarbetande av offerter, ritningar osv, för undersökning av om produktionskapacitet står till förfogande, för undersökningar av köparens kreditvärdighet om sådana förekommit osv.

Säljaren kan ha ådragit sig kostnader för fullgörande av avtalet även om ännu inte den egentliga tillverkningen har påbörjats. Han kan ha träffat avtal med underleverantörer, han kan ha haft kostnader för planering av arbetet med tillverkningen. Har den egentliga tillverkningen börjat, får man främst räkna med inköp av material och halvfabrikat samt arbetslöner och sociala kostnader för arbetstagare. Har säljaren utvidgat sin kapacitet för att kunna fullgöra den avtalade tillverkningen bör också kostnaderna härför tas med i beräkningen. I sådant fall blir emellertid begränsningen för vad som kan nyttiggöras på annat sätt ofta betydelsefull.

Inte endast särkostnader utan även skälig andel i allmänna produktionskostnader bör ersättas (jfr avsnittet 7.1.30 vid anmärkningarna till 30 § andra stycket med hänvisning till UCC § 2–708 (2), "including reasonable overhead"). Beräkningen av andelen i allmänna förvaltningskostnader o dyl blir givetvis ofta skönsmässig. Det torde emellertid vanligen spela mindre roll, hur denna beräkning sker, eftersom säljaren enligt andra meningen i detta stycke blir berättigad till ersättning för vinst. Det finns sålunda en viss möjlighet att anpassa bestämningen härav till osäkerhetsmoment vid beräkningen av allmänna förvaltningskostnader, avskrivningar o dyl.

Säljaren skall inte erhålla ersättning för kostnader som han kan tillgodogöra sig på annat sätt. Om exempelvis inköpt material kan användas för annan tillverkning som säljaren utför skall han inte ha ersättning för detta. Det kan också inträffa att säljaren kan avyttra inköpt material eller inköpta halvfabrikat till annan tillverkare.

Om säljaren kan sysselsätta sin arbetsstyrka med annan vinstgivande tillverkning, bör han inte få ersättning för arbetslöner m m till denna. Ådrar sig säljaren kostnader för att behålla arbetskraft som han inte kan sysselsätta, får hänsyn tas till att detta kan vara motiverat på grund av svårigheten att återanställa sådan arbetskraft. Om säljaren inte kan sysselsätta arbetsstyrkan med ordinarie arbete men i stället låta denna utföra översyn av maskiner o dyl, får värdet av detta arbete dras av. I den mån sådant arbete utförs främst för att undvika att arbetskraften blir utan sysselsättning, bör dock värdet uppskattas försiktigt.

Det kunde ifrågasättas att säljaren, om han inte kan använda arbetskraften för produktionen, skulle vara skyldig att avskeda eller permittera så stor del av arbetsstyrkan som är honom lagligen tillåtet för att nedbringa sina kostnader. Enligt utredningens mening kan dock inte någon sådan regel uppställas; vad säljaren kan och bör göra får bedömas inte bara efter hans rättsliga skyldigheter utan även efter vad som anses vara god sed i arbetsförhållanden. Det ankommer inte på utredningen att närmare precisera vad som bör gälla i sådant avseende.

Säljaren skall vidare enligt den föreslagna regeln ha ersättning för sina *kostnader till följd av avbeställningen.* Därmed avses kostnader som uppstår genom att säljaren avvecklar en tillverkning som redan är i gång, eventuellt tillverkning som är planerad utan att ha tagit sin början. Exempel härpå är kostnader för att lägga om produktionen från en typ till en annan, och för att påskynda leveransen av material till produkter som skall tillverkas

i stället för det avbeställda godset. Stundom torde tvekan kunna uppstå om en kostnad är att hänföra till kostnad för tillverkningen, som går till spillo på grund av avbeställningen, eller till kostnad för avvecklingen. Men eftersom båda typerna av kostnad skall ersättas torde ingen praktisk olägenhet uppstå till följd härav. Även i detta fall får man räkna med andel i samkostnader.

Vid beräkningen av kostnader för avbeställningen får hänsyn tas till att det kan ta någon tid från det avbeställningen ingår från köparen till dess åtgärder kan vidtas. Saken har berörts ovan i anmärkningarna till första stycket. Här liksom eljest gäller, att bedömningen får avse vad som skäligen kan fordras av säljaren under omständigheterna.

De kostnader som har nämnts skall enligt den föreslagna regeln ersättas till fullo, utan annan begränsning än att säljaren liksom eljest måste göra vad som skäligen kan fordras av honom för att begränsa sin fordran.

Enligt *andra meningen* skall säljaren ha *skälig ersättning för utebliven vinst och för annan förlust*. I den allmänna motiveringen har utredningen anfört de synpunkter som ligger till grund för denna regel. En förutsättning för att säljaren skall kunna få ersättning för sådan vinst är att kontraktet kan väntas i det särskilda fallet medföra förtjänst. Skulle kontraktet vara så oförmånligt för säljaren att det inte skulle ge mer än täckning för rörliga kostnader samt andel i fasta kostnader, bör ersättning för vinst inte utgå. Eftersom detta vanligen innebär, att kontraktet är förmånligt för köparen, torde det vara jämförelsevis osannolikt att denne då avbeställer. Men skulle så vara fallet – vare sig detta beror på att denne av personliga skäl inte vill stå fast vid avtalet, eller på att denne vill lägga om sin affärsverksamhet eller på att konjunkturerna har försämrats inom den speciella bransch där köparen driver sin verksamhet – bör säljaren inte genom avbeställningen och den ersättning som utgår till följd av den, erhålla en vinst som han inte skulle ha uppnått om avtalet hade fullföljts.

Enligt andra meningen skall skälig ersättning också utgå för "annan förlust". Härmed avses uppstådda kostnader och uteblivna intäkter som inte rimligen kan hänföras till någon av de särskilt uppräknade posterna men som likväl har föranletts av avbeställningen. Avsikten är närmast att förekomma, att det beträffande sådana kostnader och intäkter dras slutsatsen e contrario från uppräkningen, att ersättning inte kan utgå. Ett exempel på sådan förlust – vilket också har nämnts i den allmänna motiveringen – är provision till mäklare för ingående av avtal som trätt i stället för det avbeställda.

Det sägs uttryckligen att ersättning för utebliven vinst samt annan förlust skall vara skälig. Däri ligger inte endast att sådan ersättning måste beräknas skönsmässigt utan också att hänsyn skall tas till ett antal olika omständigheter. Dessa nämns i *tredje meningen* av andra stycket. I den allmänna motiveringen har utförligt angivits skälen till att dessa omständigheter enligt utredningens mening bör beaktas.

I första hand nämns den tid som har förflutit mellan avtalet och avbeställningen. Avsikten är att denna omständighet skall beaktas särskilt när avbeställningen sker innan tillverkningen har påbörjats. Detta blir särskilt betydelsefullt när avtalet träffas lång tid i förväg. Har säljaren i realiteten inte vidtagit några egentliga förberedelser för uppfyllande av avtalet, och

har detta inte heller inverkat på hans möjligheter att ingå andra avtal som kan ge honom förtjänst, bör hans rätt till ersättning för vinst minskas i motsvarande mån.

I andra hand nämns omfattningen av nedlagt arbete. Även skälen för att denna omständighet nämns särskilt har framförts i den allmänna motiveringen. Utöver vad som nämnts där må särskilt framhållas att svårighetsgraden i det arbete som har utförts, eventuella risker för misslyckanden som säljaren har burit o dyl också bör kunna beaktas.

Betydelsen av möjligheten att på annat sätt göra avsedd vinst har behandlats utförligt i den allmänna motiveringen. En viktig fråga är, vilka krav som bör ställas på bevisning om möjligheten att göra sådan vinst. Det ligger i sakens natur att det är säljaren som har bäst möjligheter att föra bevisning härom. Enligt utredningens mening bör man även i detta avseende fästa stort avseende vid den allmänna konjunkturutvecklingen och liknande förhållanden. Om denna allmänna utveckling är oförmånlig för säljarens bransch bör man presumera, att den särskilde säljaren har samma svårigheter som andra att träffa ett förmånligt avtal i stället för ett som avbeställts, och anspråken på utredning bör då inte ställas så höga. Om å andra sidan avbeställningen sker i en för säljaren förmånlig konjunktur kan man räkna med att han kan träffa andra avtal som är minst lika förmånliga för honom. Skulle han under sådana förhållanden göra gällande, att han likväl saknar möjlighet att ingå ett annat lika förmånligt avtal i stället, bör kraven på utredning ställas högre. Om säljaren har så stor beläggning att han har svårt att fullgöra sina åtaganden och sålunda bortfallet av ett särskilt avtal närmast utgör en förmån för honom, bör ingen ersättning för vinst utgå. Det kan hänvisas till vad som tidigare har anförts om beräkning av skadeståndet enligt 30 § (avsnittet 7.1.30 vid anmärkningarna till 30 § tredje stycket).

Slutligen nämns omständigheterna i övrigt. Till dessa kan räknas inslag av spekulation, eller frånvaron av sådana inslag, i det avtal som blivit föremål för avbeställning. Ju större inslag av spekulation i konjunktur o dyl som avtalet innefattar, desto större är skälet att låta säljaren erhålla kompensation för den risk han tagit i fråga om konjunkturutvecklingen.

Hur de omständigheter som har nämnts nu skall vägas ihop har diskuterats i den allmänna motiveringen.

Det kan givetvis inte uteslutas att ersättning beräknad efter den "additionsmetod" som nu har nämnts kan komma att uppgå till *högre belopp än skadestånd beräknat enligt 30 §* för motsvarande fall. Det kan diskuteras huruvida detta bör påverka ersättningen enligt 37 §. Såsom tidigare har sagts bör en säljare som ställer sig en köpares avbeställning till efterrättelse inte drabbas av oförmånliga konsekvenser av sitt handlingssätt. Han bör därför få full ersättning för kostnader, enligt vad nyss angavs, och den omständigheten att köparen har gjort en avbeställning som från hans synpunkt var misslyckad bör inte heller beröva säljaren den ersättning för vinst vartill han eljest skulle ha varit berättigad. Såsom nämndes i den allmänna motiveringen kan emellertid en sakkunnig säljare ha en viss skyldighet att göra köparen uppmärksam på konsekvenserna av en avbeställning, och underlåtenhet att göra detta bör i så fall också kunna påverka ersättningen. Vidare bör, enligt vad som nyss framhölls, en köpare inte genom tillämpning av

37 § kunna uppnå en vinst, som han vid fullgörande inte skulle ha erhållit, och såtillvida kan det skadestånd som skulle ha utgått med tillämpning av 30 § få inflytande också på beräkningen av ersättning enligt 37 §.

Ränta på priset

7.1.38 *38 §*

Stadgandet avser ränta på priset. Det har nyligen ändrats, i samband med tillkomsten av räntelagen (se prop 1975:102 s 132 och SOU 1974:28 s 142).

Utredningen föreslår en mindre ändring av närmast redaktionell natur, betingad av den föreslagna ändringen av 16 §. Eftersom enligt förslaget köparen skall bli skyldig att betala priset inte bara mot dokument, som nämnts i 16 §, utan även mot vissa andra bevis om hur godset transporteras, bör underlåtenhet att betala priset mot sådant bevis medföra samma konsekvenser i räntehänseende som underlåtenhet att betala mot dokument.

Köparens obestånd

I den allmänna motiveringen (avsnittet 6.8) har utredningen anfört synpunkter på detta avsnitt och dess förhållande till allmänna regler om inverkan av konkurs på gäldenärs avtalsförhållanden. Såsom där anfördes anser utredningen inte att det finns skäl att frångå den nuvarande uppläggningen av reglerna om köparens obestånd för att vare sig formellt eller reellt anpassa reglerna till vad som anses gälla i andra kontraktsförhållanden.

I den allmänna motiveringen har utredningen också diskuterat förhållandet mellan den allmänna regeln om säljares rätt att häva köp på grund av köparens anteciperade dröjsmål med betalningen och de speciella reglerna om hävning av köp på grund av köparens obestånd.

Utredningen föreslår en viss omredigering av reglerna. För närvarande upptar 39 § dels en regel om rätt att innehålla godset, dels en hävningsregel, medan 40 § innehåller en annan hävningsregel. Utredningen föreslår att reglerna om innehållande av godset upptas i 39 § och reglerna om hävning av köpet i sin helhet föres till 40 §. 41 § berörs inte av denna ändring.

7.1.39 *39 §*

Stadgandet innehåller för närvarande dels den allmänna regeln om säljarens rätt att när köparen kommer på obestånd innehålla godset resp hindra att det lämnas ut till köparen ("utöva stoppningsrätt"), dels en regel om rätt för säljaren att häva köpet. Utredningen föreslår – såsom nämndes under rubriken – att den senare regeln ingår i hävningsreglerna i 40 §. Vidare föreslås vissa ändringar i de allmänna förutsättningarna för regelns tillämpning, vilka delvis är av redaktionell natur och syftar till en förenkling.

Den nu gällande texten anger till en början som förutsättning för regelns tillämpning, att anstånd med köpeskillingens erläggande är medgivet, med andra ord att godset är sålt på kredit. Detta sammanhänger med att om gods är sålt mot kontant betalning "Zug um Zug", säljaren har en rätt

att innehålla godset enligt 14 §, vilken onödiggör tillämpning av 39 §. Om avlämnande skall ske vid avsändandet medger 15 § säljaren att hindra att godset lämnas ut på bestämmelseorten till dess köparen betalar det. Dessa båda regler går såtillvida längre till säljarens förmån än 39 § som rätten att innehålla, resp inte lämna ut, godset inte kan uteslutas av att köparen erbjuder säkerhet, vilket 39 § tillåter honom. Det kan dock inträffa situationer där det även vid kontantköp är en fördel för säljaren att kunna åberopa 39 §, nämligen om godset skall sändas från den ort där det skall avlämnas. 39 § ger då säljaren rätt att underlåta att avsända godset, vilket 15 § som nyss nämndes inte medger. De danska och norska texterna innehåller ingen inskränkning till kreditköp, och enligt allmän uppfattning kan den svenska regeln tillämpas analogt i den nämnda situationen.[1] Utredningen föreslår att inskränkningen till kreditköp utgår ur lagtexten såsom närmast missvisande. Självklart kan inte den omständigheten, att 39 § är tillämplig, hindra säljaren från att vid kontantköp åberopa 14 eller 15 § när dessa är förmånligare för honom.

Vidare räknas i den nuvarande lagtexten upp ett antal olika förutsättningar för att säljaren skall kunna utöva de befogenheter som bestämmelsen ger honom. Några sådana är preciserade, och därutöver nämns mera allmänt att köparen eljest funnits vara på sådant obestånd att det måste antagas att köpeskillingen ej varder rätteligen erlagd. Uppräkningen av de särskilda förutsättningarna avviker redan genom sin detaljrikedom från köplagens vanliga redaktionsprinciper, och även i sak kan kritik riktas mot dem. Utredningen föreslår därför en förenkling och förkortning.

Den första förutsättningen är att köparen efter köpet försatts i konkurs. Denna omständighet bör utan tvekan även i fortsättningen medföra, att säljaren kan utöva befogenheterna enligt 39 §. Utredningen föreslår ingen ändring häri.

Vidare nämns f n att köparen fått till stånd offentlig ackordsförhandling utan konkurs. I sak vill inte utredningen föreslå någon egentlig ändring, men efter tillkomsten av ackordslagen (1970:847) måste en anpassning till denna ske. Det kan ifrågasättas vilken händelse som skall medföra att säljaren erhåller den befogenhet bestämmelsen nämner. Enligt utredningens mening bör ansökan om förordnande av god man vara denna händelse. 2 § ackordslagen föreskriver att god man förordnas på ansökan av gäldenär som är på obestånd. Genom ansökan manifesterar köparen således själv sitt obestånd och sätter i gång det förlopp som kan leda till meddelande av ackord.

Den nuvarande texten nämner vidare att köparen vid utmätning befunnits sakna tillgång att betala sin gäld. Enligt utredningens mening bör detta under nuvarande förhållanden inte vara en sådan händelse som utan prövning av omständigheterna ger säljaren rätt att innehålla godset. Reglerna om beneficium vid utmätning är numera tämligen generösa mot gäldenären, och reglerna om utmätning av lön komplicerar ytterligare tillämpningen av en sådan regel som den nu gällande. Det kan givetvis också inträffa att en gäldenär saknar tillgångar på den plats där utmätning sker och att utmätningsförsöket därför misslyckas. Ett misslyckat försök till utmätning behöver därför inte vara något säkert tecken på insolvens. Det synes tillräckligt att ett misslyckat försök betraktas som en viktig omständighet vid

[1] Se Almén § 39 vid n 103.

den allmänna bedömningen, enligt vad som strax skall sägas.

Det nämns vidare i den nuvarande texten att gäldenären, om han är köpman, har inställt sina betalningar. I de flesta fall torde det visserligen vara ett tämligen säkert tecken på obestånd att en köpare inställer sina betalningar. Förhållandena kan dock växla så mycket att det synes mindre lämpligt att göra en sådan förklaring – som f ö torde kunna lämnas även av andra än köpmän i köplagens mening – till en omständighet vilken utan vidare tillåter säljaren att utöva stoppningsrätt. Detta utesluter likväl inte att även inställande av betalningar tillmäts stor betydelse vid tillämpning av den allmänna regeln.

Enligt den föreslagna texten skall därför endast konkurs och ackord utgöra sådana omständigheter som utan vidare prövning berättigar säljaren att utöva stoppningsrätten. För denna förenkling talar bl a att förutsättningarna för konkurs i 1 § konkurslagen – till vilka 39 § köplagen delvis anslutit sig – nu har genomgått en liknande förändring. I sak torde förenklingen oftast vara betydelselös.

Den allmänna regeln om köparens obestånd är så till vida omformulerad som det i den föreslagna texten sägs att det måste antas att köparen "icke i rätt tid kan betala priset". I gällande formulering sägs att det måste antagas att "köpeskillingen ej varder rätteligen erlagd". Med den nya formuleringen markeras att den omständigheten, att det kan antas att efter konkurs köparens borgenärer kommer att erlägga priset, inte inverkar.[2]

Den omständighet som föranleder antagandet att priset inte betalas måste hänföra sig till köparens ekonomi. Förevarande bestämmelse kan inte tillämpas om köparen kan väntas vägra betala t ex därför att han inte finner sig ha behov av godset. Sådana fall får bedömas enligt regeln om anteciperat dröjsmål i 28 § tredje stycket. Obeståndet behöver inte vara sådant att det kan föranleda att köparen sätts i konkurs enligt 1 § konkurslagen, utan det är tillräckligt att det måste antas att köparen inte kommer att betala priset i rätt tid. Det har redan nämnts att ett misslyckat utmätningsförsök och inställande av betalningar kan indicera sådant obestånd. Det får bedömas efter omständigheterna huruvida andra exekutiva åtgärder än misslyckat utmätningsförsök – t ex vräkning från hyreslägenhet eller handräckning för återtagande av gods köpt på avbetalning – eller exempelvis växelprotest utgör tecken på sådant obestånd som avses. Viktigt är emellertid att ingen av de nämnda händelserna ensam är avgörande; även om de är för handen kan det vara antagligt att köparen betalar priset.

Köparens obestånd skall i princip ha inträtt efter köpet. Liksom enligt nu gällande rätt antas det vara tillräckligt att säljaren efter köpet erhåller kännedom om obeståndet, där detta förut varit okänt för honom.[3]

Stoppningsrätten enligt förevarande bestämmelse innebär i första hand, att säljaren blir berättigad att hålla godset inne. Därmed avses att han blir berättigad att underlåta att avlämna godset. Vid köp där godset skall sändas till köparen behöver säljaren då inte kosta på det frakt som troligen blir onyttig därför att köparen aldrig kommer att fullgöra betalningen. Har säljaren inte haft tillfälle att hindra att godset avlämnas, därför att det redan är avsänt, eller har han inte utnyttjat denna möjlighet, kan han i stället hindra att godset lämnas ut till köparen. Givetvis kan han också under transporten, efter det att godset har avlämnats men innan det har kommit

[2] Jfr 4 kap 26 § jordabalken och 26 § andra stycket försäkringsavtalslagen samt R Eklund, SvJT 1942 s 668 f.

[3] Jfr Almén § 39 efter n 88.

så långt att det är tid att lämna ut det till köparen, hejda godset.

Enligt 166 § sjölagen har säljaren rätt att utöva stoppningsrätten även om konossement på godset har utlämnats till köparen. Utredningen föreslår ingen ändring i denna regel. Utredningen föreslår inte heller någon ändring beträffande utövande av stoppningsrätt av gods som befinner sig under transport utan att konossement har utfärdats. I vilken utsträckning detta är möjligt avgörs lika litet av den föreslagna som av den hittills gällande lagtexten.

Möjligheterna att utöva stoppningsrätt upphör genom att godset kommer i köparens besittning. Vad som skall vara avgörande härför, exempelvis då godset befinner sig i ett lager från vilket det successivt lämnas ut till köparen, avgörs inte heller genom den föreslagna bestämmelsen. Denna åsyftar således inte någon ändring i vad som nu gäller.

Även när köparen kommer i konkurs och det skall avgöras om godset ingår i konkursen, blir den avgörande omständigheten om det före konkursens början har kommit i köparens besittning. Inte heller i detta avseende föreslås någon ändring.

Rätten att kvarhålla godset varar till dess köparen betalar eller ställer säkerhet. I den nu gällande lagtexten nämns inte betalning, men uppenbarligen kan en köpare lika väl genom att betala som genom att ställa säkerhet åstadkomma att säljaren inte längre får innehålla godset. Vid kontantköp får bedömas enligt 14 och 15 §§ om säljaren är berättigad att kräva betalning och inte behöver nöja sig med att erhålla säkerhet.

Den föreslagna lagtexten nämner inte – lika litet som andra motsvarande regler i förslaget – att säkerheten skall vara betryggande. Detta får anses ligga i begreppet säkerhet. Om säljaren redan tidigare har erhållit säkerhet, t ex genom att köparen har ställt oåterkallelig remburs, kan säljaren inte kräva säkerhet på nytt.

Säljarens rätt att innehålla godset kan givetvis också upphöra genom att han häver köpet. Hans rätt härtill får bedömas enligt 28 §. Kommer köparen i dröjsmål med betalningen kan säljaren häva enligt vanliga regler, dvs 28 § andra stycket. Anteciperat dröjsmål ger säljaren rätt att häva enligt 28 § tredje stycket, vartill 40 § hänvisar enligt förslaget. Säljaren kan ibland även åberopa reglerna om köparens dröjsmål med mottagandet i 33–36 §§ köplagen och med stöd av 34 § låta sälja godset för köparens räkning. I sådant fall kommer emellertid säljarens anspråk på den del av köpeskillingen, som inte täckts av vad som inflyter vid försäljning för köparens räkning, i händelse av köparens konkurs att blott kunna bevakas i konkursen, och utvägen torde därför ofta te sig oförmånlig för säljaren.

7.1.40 *40 §*

Stadgandet rör för närvarande säljarens rätt att häva köpet när köparen har försatts i konkurs. Utredningen föreslår en åtminstone formellt betydande ändring, vilken främst innebär att reglerna om hävning vid köparens obestånd anpassas till de allmänna bestämmelserna om hävning på grund av köparens anteciperade dröjsmål med betalningen. Det föreslås också att den skadeståndsregel som redan anses gälla kommer till uttryck i lagtexten.

I nu gällande lag finns två regler om hävning vid köparens obestånd.

Den ena, som förekommer i 39 § sista punkten, förutsätter att köparen är på obestånd (på något av de sätt som nämns i förra delen av stadgandet), att tiden för avlämnande är inne samt att inte ofördröjligen efter anmaning säkerhet ställs för köpeskillingens gäldande. Den andra regeln, som utgör 40 §, förutsätter att köparen har kommit i konkurs, att tiden inte är inne för godsets avlämnande eller köpeskillingens betalning, samt att konkursboet inte utan oskäligt uppehåll efter det att säljaren krävt besked förklarat sig vilja tillträda köpet. Dessa regler, och inte minst kombinationen av dem, måste betraktas som komplicerade och delvis svåranvända. Såsom anfördes i den allmänna motiveringen (avsnittet 6.8) är det också diskutabelt om säljarens möjligheter att häva köpet vid köparens insolvens bör vara så begränsade som enligt nu gällande rätt.

Utredningen föreslår därför en generalisering och förenkling, som rättstekniskt kommer till uttryck genom en hänvisning till den föreslagna regeln om hävning vid anteciperat dröjsmål enligt 28 § tredje stycket. Den föreslagna regeln innebär bl a att säljarens rätt att kräva säkerhet, men också köparens rätt att genom att ställa säkerhet förekomma hävning, får en mer generell räckvidd. Härom kan hänvisas till den allmänna motiveringen samt till anmärkningarna till 28 § tredje stycket (avsnittet 7.1.28).

Första stycket

I *första meningen* sägs enligt den föreslagna texten att, om köparen är på obestånd enligt 39 §, säljaren får häva köpet enligt 28 § tredje stycket. Skälen för denna regel har anförts i den allmänna motiveringen. Rättstekniskt innebär det en förenkling, att man inte behöver räkna med flera olika regler för samma eller likartade situationer.

Hänvisningen till 28 § tredje stycket innebär i första hand att de förutsättningar för hävning som anges där måste vara uppfyllda. I allmänhet torde så vara fallet när 39 § är tillämplig, eftersom enligt förslaget denna bestämmelse för de flesta fall nämner att köparen inte i rätt tid kan betala priset. Undantagsvis kan dock tänkas att det saknas tillräckligt skäl att anta, att sådant dröjsmål som ger säljaren rätt att häva kommer att inträffa. Exempel är att köpet är förmånligt för köparen samt att säljaren genom att utnyttja sina rättigheter enligt 14 eller 15 § har tillräcklig säkerhet för att få betalning. Har köparen ställt pant eller annan säkerhet för betalningen, saknas redan de förutsättningar som anges i 39 §, och regeln blir därför inte aktuell. Någon förutsättning om att tiden för avlämnande är inne – såsom 39 § sista punkten för närvarande föreskriver – finns inte enligt den föreslagna regeln, utan tvärtom är avsikten att ge säljaren en möjlighet att häva redan före denna tid. Givetvis kan regeln också tillämpas när denna tid är inne. Det är inte heller någon förutsättning, att säljaren har utövat stoppningsrätt enligt 39 §, där han haft möjlighet därtill. Däremot förutsätts att godset inte har kommit i köparens besittning, såvida inte säljaren har gjort förbehåll enligt 28 § andra stycket. Detta följer av hänvisningen till 28 §.

I andra hand innebär hänvisningen, att om köparen ställer säkerhet för betalning, hävning inte kan ske. Rörande denna regel hänvisas till anmärkningarna till 28 § tredje stycket (avsnittet 7.1.28). Det skulle kunna hävdas

att en rätt till säkerhet inte är mycket värd för säljaren, eftersom denne löper risk att säkerheten kan återvinnas enligt 37 § konkurslagen, då den inte betingats vid avtalets ingående. Enligt utredningens mening bör emellertid en säkerhet som ställs i enlighet med en bestämmelse i köplagen anses jämställd med en som betingats vid ingåendet. Problemet finns f ö redan enligt gällande rätt, när säkerhet lämnas i enlighet med 39 § köplagen.

Den föreslagna hävningsregeln fungerar också – liksom nu hävningsregeln i 39 § sista meningen – som ett komplement till regeln om stoppningsrätt i 39 §. Ifall säljaren har gjort bruk av sin rätt att hålla godset inne enligt 39 § och köparen inte ställer säkerhet, bör han inte vara hänvisad till att fortsätta därmed (eller att hindra utlämnandet), utan han bör ha rätt att häva köpet omedelbart.

Den *andra meningen* avser att köparen har försatts i konkurs innan säljaren har hunnit häva köpet. Den utgör en viss motsvarighet till den nu gällande 40 §, men själva förutsättningarna för principens tillämplighet är dock förändrade genom hänvisningen till 28 § tredje stycket. Den i andra meningen föreslagna regeln bygger på principen att konkursbo skall ha frihet att bestämma, om det vill tillträda ett köp som konkursgäldenären ingått före konkursen.

Det förutsätts enligt den föreslagna lydelsen att säljaren inte har hunnit häva köpet innan köparen försätts i konkurs. Har säljaren redan hävt köpet, måste konkursboet finna sig däri, och boet kan inte göra gällande att det önskar tillträda köpet. Regeln är tillämplig, om hävning av köpet inte har skett före konkursen. Det är utan betydelse om säljaren varit berättigad att häva redan innan konkursen inträtt och t o m om han begärt säkerhet och den tid förgått, inom vilken säkerhet borde ställas. Under den angivna förutsättningen måste säljaren fråga konkursboet, om det vill tillträda köpet. Konkursboet har i sådant fall något längre frist än vad köpare i allmänhet har för att ställa säkerhet eller betala priset (utan oskäligt uppehåll). Syftet är nämligen att ge konkursboet en viss frist för att överlägga, om boet vill tillträda köpet (jfr däremot om den allmänna regeln i 28 § tredje stycket avsnittet 7.1.28 vid anmärkningarna till detta stycke).

Utredningen har övervägt att föreslå att regeln skall gälla även när köparen ansöker om förordnande av god man enligt ackordslagen men kommit till resultatet att detta vore mindre lämpligt. En regel som gav motsvarande valrätt redan när ackordsförfarande har inletts skulle antingen inskränka konkursbos valrätt, nämligen om konkurs sedan inträder och konkursboet då är bundet av det beslut som fattats i ackordsförfarandet, eller göra värdet av det beslut som träffas begränsat för säljaren.

Den föreslagna bestämmelsen förutsätter inte, lika litet som den nu gällande, att godset är sålt på kredit. Även om säljaren är berättigad att fordra kontant betalning, och t o m om han har rätt till betalning i förskott, kan han ha anledning att fråga om konkursboet tillträder köpet, med de konsekvenser som följer av regeln.

Det uppställs inte någon förutsättning att tiden för betalning av priset är inne. Säljaren kan visserligen när denna tid är inne, om konkursboet då inte betalar, häva köpet enligt 28 §. Om säljaren är beredd att lämna konkursboet anstånd, trots att förfallodagen är inne, kan han därför ofta genom att hota med hävning åstadkomma, att konkursboet tar ställning

till om det vill tillträda köpet. Även i denna situation kan det dock vara en fördel för säljaren att kunna direkt tillspörja konkursboet, om det vill tillträda köpet. I varje fall synes säljaren inte böra riskera rättsförlust därför att han har gått tillväga på ett sätt som är naturligt men som inte nämns i lagen.

Såsom redan har antytts förutsätter den föreslagna regeln att konkursboet har valrätt att avgöra, om det vill tillträda köpet eller inte. Boet behöver emellertid inte utöva denna rätt spontant, utan enligt förslaget liksom enligt gällande rätt har boet rätt att avvakta att säljaren ställer fråga.

I *tredje meningen* anges närmare kraven på konkursboet samt påföljden av att dessa krav inte uppfylls. Enligt förslaget är det inte tillräckligt att konkursboet förklarar sig tillträda köpet, utan säljaren har rätt att kräva säkerhet eller betalning. Konkursboet är såtillvida inte bättre ställt än köparen själv är enligt 28 §, bortsett från att såsom nämndes boet har något längre frist till sitt förfogande. Givetvis finns det intet tvång för säljaren att kräva säkerhet om han finner det tillräckligt att konkursboet tillträder köpet.

Om konkursboet inte svarar, eller inte ställer säkerhet eller betalar priset där säljaren begärt detta, får säljaren häva köpet. Detta förfaller således inte automatiskt därför att boet inte svarar. Någon frist inom vilken säljaren måste bestämma sig för att häva köpet har inte angivits.

Om godset har kommit i konkursboets besittning, kan säljaren inte häva enligt förevarande bestämmelse, såvida han inte har gjort sådant förbehåll som nämns i 28 § andra stycket; jfr vad som sades i anmärkningarna till första meningen. Ett sådant förbehåll betar dock inte säljaren rätten att ställa fråga till konkursboet, om det vill tillträda köpet, med den påföljd som nämns här. Den säkerhet som boet har att ställa kan emellertid påverkas av att säljaren också har säkerhet i det gods som köpet och förbehållet avser.

Andra stycket

Här upptas en regel om skyldighet för köparen att om köpet hävs ersätta säljarens skada enligt 30 §. En sådan regel saknas för närvarande i lagtexten, men det är den helt övervägande meningen att sådan skyldighet bör finnas.[1] I 4 kap 26 § jordabalken är en regel härom upptagen. Skulle hävning ske efter det att konkursboet förklarat sig inte vilja tillträda köpet (eller underlåtit besvara en fråga från säljaren), får fordran på skadestånd bevakas i konkursen. Den blir således inte en massafordran.

7.1.41 *41 §*

Stadgandet avser säljarens rätt att återta godset om det, efter det att köparen har gått i konkurs, utges till konkursboet. Utredningen föreslår vissa ändringar i sak samt omformulering.

Första stycket

Enligt gällande rätt förutsätts att godset lämnas ut till köparens konkursbo efter det att köparen har gått i konkurs. Häri föreslås ingen ändring. Man

[1] Se Almén § 39 vid n 186 ff, § 40 vid n 25.

får således på samma sätt som hittills bedöma, om utlämnandet skett före eller efter konkursens inträde.

Utredningen föreslår att med utlämnande efter konkursens början skall jämställas utlämnande till köparen efter det att han har ansökt om förordnande av god man enligt ackordslagen. Från säljarens synpunkt överensstämmer denna situation väsentligen med den att godset utlämnas till konkursbo. Säljaren riskerar att hans fordran på köpeskillingen nedsätts så att den inte utgår med fulla beloppet. Enligt 19 § ackordslagen är nämligen fastställt ackord bindande för alla borgenärer som enligt 12 § hade rätt att delta i ackordsförhandlingen. Enligt 12 § deltar i förhandling om offentligt ackord borgenärer, vilkas fordringar uppkommit före beslutet om förhandling om offentligt ackord. Det är därvid utan betydelse om borgenärs fordran ej är förfallen till betalning eller den är beroende av särskilt villkor. En säljare som före denna tidpunkt utlämnat gods till köparen riskerar således att han inte blir berättigad att erhålla betalning för hela sin fordran. Vad beträffar fordran som uppkommit efter beslutet om förhandling riskerar väl inte borgenären – i detta fall säljaren – att fordran nedsätts genom tvångsackord. Men risken för att han inte skall få sin fordran betald till fullo är betydande även i detta fall, och det synes därför berättigat att jämställa ackordsförhandling med konkurs.

I den föreslagna texten nämns inte – lika litet som i den nu gällande – att en förutsättning för att gods skall kunna återtas är att godset har överlämnats till köparen utan att säljaren ägde kännedom om konkursen resp ackordsförfarandet. Även om regeln främst är avsedd att tillämpas i sådana fall, synes det inte vara skäl att uppställa en sådan förutsättning. Omständigheterna kan vara sådana att säljaren visserligen kände till att köparen gått i konkurs men i praktiken inte, eller endast med oproportionerliga kostnader och besvär, kan hindra att godset utlämnas till köparen. Risken att en säljare, som har möjlighet att med utnyttjande av den "passiva stoppningsrätten" enligt 39 § hindra att godset utlämnas till köparen, i stället förlitar sig på 41 §, synes ringa.

Regeln i 41 § förutsätter inte att godset är sålt på kredit, utan tvärtom antas normalfallet vara att godset är sålt mot kontant betalning men att säljaren, utan att innehålla det till dess han får betalning, i ovetskap om förhållandena medger att godset lämnas ut till köparens konkursbo resp till köpare som har ansökt om ackord. Däremot kan bestämmelsen inte tillämpas om säljaren redan har erhållit betalning. Detta framgår såväl av den gällande som av den föreslagna texten.

Regeln utgår från att säljaren kräver godset tillbaka. Konkursboet resp köparen har då, med den modifikation som följer av andra stycket, valrätt mellan att stå fast vid köpet och låta säljaren återfå godset. Den nuvarande texten nämner inte att boet har någon frist inom vilket det skall bestämma sig, något som sammanhänger med att fordran på priset normalt är förfallen till betalning. Här föreslås att det uttryckligen sägs att priset, om det inte redan har betalts, skall betalas genast. Boet resp köparen bör i detta fall inte ha någon längre tid på sig för att fatta beslut.

Om priset inte är förfallet till betalning kan köparen resp konkursboet i stället för att betala priset tillträda köpet och ställa säkerhet. Den föreslagna regeln överensstämmer i sak med vad som nu gäller. Förändringen är redaktionell.

Andra stycket

Detta stycke upptar i sak samma regel som nu, dvs ett konkursbo som säljer eller eljest förfogar över godset så att det inte kan lämnas tillbaka i väsentligen oförändrat skick får ej vägra att tillträda köpet. Säljarens rätt att utfå priset kan då göras gällande som massafordran i köparens konkursbo. Det nämns inte särskilt – såsom sker i den gällande formuleringen – att boet skall ha förfogat över godset "för egen räkning". De fall där regeln inte skall tillämpas därför att förfogandet sker för säljarens räkning och boet är berättigat till sådant förfogande, torde vara så sällsynta att de inte behöver beröras särskilt.

Det kunde ifrågasättas att i ackordssituationen tillämpa en regel motsvarande den som gäller då konkursbo förfogar över godset. I praktiken skulle detta innebära att säljaren har rätt att göra sin fordran gällande framför de fordringar som berörs av ackordet. Rättstekniskt skulle en sådan regel endast med svårighet kunna genomföras, och något egentligt behov av den synes inte föreligga. Även sakliga skäl kan anföras mot regeln. Om köparen efter det att ackordsförfarandet har inletts går i konkurs, bör konkursboet inte bli ansvarigt för fordran på priset för gods som köparen fått i sin besittning under ackordsförfarandet och sedan förfogat över. Detta skulle emellertid bli fallet om förfogande efter det ackordsförfarande inletts skulle medföra att säljaren erhöll ovillkorlig rätt till betalning eller återfående av godset.

Felaktigt gods m m

Utredningen föreslår åtskilliga ändringar i reglerna om felaktigt gods. Dessa har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitten 6.3.4, 6.4.1–6.4.3, 6.5.1–6.5.3 och 6.5.6). Där har diskuterats bl a dispositionen av bestämmelserna, förhållandet mellan felreglerna och principerna för bedömning av s k rättsligt fel samt rådighetsfel, räckvidden av reglerna om faktiskt fel, felbegreppet i köplagen och dess förhållande till felreglerna i konsumentköplagen, förhållandet mellan speciesköp och leveransavtal i felreglerna, påföljderna av att gods är felaktigt samt skadeståndsberäkningen.

7.1.42 *42 §*

Stadgandet behandlar för närvarande fel i godset vid speciesköp. Utredningen föreslår att 42 § ägnas åt andra påföljder än skadeståndspåföljden utan hänsyn till om köpet är att betrakta som speciesköp eller som leveransavtal.

Första stycket

Såsom allmän förutsättning anges blott att godset är "felaktigt". Detta innebär att liksom hittills man får på allmänna grunder avgöra vad som är att betrakta som fel (jfr härtill avsnittet 6.4.2). Konsumentköplagens speciella bestämmelser kan, såsom anfördes i den allmänna motiveringen, i vissa avseenden ge ledning. Väsentligen är man dock hänvisad till samma överväganden som hittills. Någon skillnad i området för tillämpning av felreglerna föreslås inte. Detta utesluter givetvis inte att det finns utrymme för en utveckling genom rättspraxis, alldeles som det har funnits hittills.

I fortsättningen av första stycket anges ett antal olika påföljder som säljaren kan göra gällande. Dessa frågor har behandlats i avsnitten 6.3.4 och 6.4.3. Den viktigaste nyheten är att det har införts regler om att köparen har rätt att kräva att säljaren låter avhjälpa felet. I allmänhet kan inte köparen kräva mer än en av dessa påföljder. Om emellertid köparen kräver att fel avhjälps och detta inte sker, kan han, enligt vad som framgår av andra stycket, i stället utkräva andra påföljder. Motsvarande kan givetvis förekomma i andra fall; en köpare som har krävt felfritt gods och som inte har erhållit sådant kan häva köpet men det kan också tänkas att han behåller det felaktiga godset och nöjer sig med prisavdrag och skadestånd.

Skadeståndspåföljden är däremot fristående i förhållande till övriga påföljder, ehuru givetvis skadestånd ej kan krävas för vad som i realiteten ersätts på annat sätt. Denna påföljd regleras enligt förslaget i 43 §.

Den första påföljd som nämns är att köparen får göra *prisavdrag*. Liksom enligt gällande rätt är prisavdraget avsett att reducera priset i proportion till felet. Detta förutsätter i princip en jämförelse mellan värdet av godset i felaktigt skick och det värde som det skulle ha haft i felfritt skick. Utredningen har inte ansett sig böra ta ställning till frågan, vilken tidpunkt som skall läggas till grund för denna jämförelse. I många fall är det inte möjligt att direkt avgöra, hur mycket priset bör reduceras på grund av felet, utan detta får ske skönsmässigt.

Prisavdrag, i den mening som har vunnit hävd och som också ligger till grund för förslaget, ger inte ersättning för förlust som köparen lider genom att priset på godset har stigit efter avtalet och därför köparen går miste om en del av den vinst som han skulle ha gjort om godset varit felfritt. Avdraget utgör inte heller ersättning för vad det skulle kosta för köparen att från annat håll inköpa kvantitet motsvarande den del av godset som är felaktigt eller för att avhjälpa felet. Ersättning härför kan utgå antingen som skadestånd eller, vad beträffar avhjälpande, såsom sådan ersättning för avhjälpande av fel som nämns i andra stycket. Av särskild betydelse är därvid, att utredningen föreslår att skyldighet att ersätta direkt förlust oberoende av vållande skall åligga säljare som är näringsidkare (43 § andra stycket) och att denna ersättning för direkt förlust omfattar nu nämnda poster. Sådan ersättning utgör till stor del ett alternativ till prisavdrag.

Såsom andra påföljd anges att köparen har rätt att kräva att säljaren låter *avhjälpa felet*. Skälen för att en sådan rätt föreslås samt för de begränsningar som också föreslås har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnittet 6.4.3).

Säljarens förpliktelse att avhjälpa fel förutsätter inte att han kan utföra avhjälpandet själv. Detta framgår av att enligt den föreslagna texten skyldigheten går ut på att "låta" avhjälpa felet. En säljare som saluför en vara kan ofta låta avhjälpa fel genom tillverkaren eller genom annan. Det ingår vanligen som ett led i modern affärsorganisation att en tillverkare antingen själv eller genom ett serviceföretag tillser att det finns möjlighet att reparera fel och skador på de produkter som han tillverkar och som saluförs genom detaljhandlare eller försäljningsbolag. Även om säljaren inte kan låta avhjälpa fel inom ett företagskomplex som han själv tillhör, kan det dock vara möjligt för honom att på annat sätt låta avhjälpa det, t ex om han själv ofta anlitar hantverkare för egna reparationsarbeten och därför har förbindelser med

sådana.

Vid bedömningen av om det är möjligt för säljaren att låta avhjälpa felet "utan oskälig kostnad eller olägenhet" kan man till en början pröva, huruvida säljaren brukar åta sig skyldighet att avhjälpa i motsvarande fall. Om en säljare säljer gods dels efter beställning med begagnande av standardavtal, vilka innehåller åtagande att avhjälpa fel, dels över disk utan sådant åtagande, torde i allmänhet därav framgå, att han kan avhjälpa fel utan oskälig kostnad eller olägenhet även i de senare fallen. Å andra sidan, om han inte ens när utförliga avtal träffas åtar sig att avhjälpa fel ligger däri ett indicium, att kostnaden och olägenheten kan vara betydande. Hänsyn får även tas till om avhjälpandet skulle äga rum på en ort som ligger långt från den där säljaren bedriver sin rörelse, om kostnaden för att skaffa reservdelar som fordras för avhjälpande är betydande, osv. När säljaren inte är näringsidkare torde ej sällan en skyldighet att avhjälpa fel få anses vara oskäligt betungande. Vid bedömningen av om kostnaden och olägenheten är skälig synes också betydelsen för köparen av att avhjälpande sker böra betraktas. En säljare bör ha större skyldighet att avhjälpa fel som är väsentligt för köparen än ett som blott rör en bagatell.

Skyldighet att avhjälpa fel enligt den föreslagna regeln innebär, att avhjälpandet sker på säljarens bekostnad. Att kostnaderna blir höga, t ex på grund av att en dyrbar transport till en fabrik i utlandet skulle erfordras, får tas i betraktande vid bedömningen av om över huvud skyldighet finns att avhjälpa felet. Den föreslagna formuleringen är emellertid inte avsedd att innebära, att köparen skall kunna fordra att avhjälpandet sker utan varje kostnad eller besvär för honom. Om exempelvis en inköpt mindre elektrisk räkneapparat är felaktig och felet skall avhjälpas, bör köparen inte med stöd av förevarande bestämmelse kunna fordra, att säljaren låter hämta räkneapparaten på hans kontor, utan han bör vara skyldig att själv avlämna den i den affär där han har köpt den eller sända in den med posten. Innebörden i skyldigheten att låta avhjälpa felet får så till vida bestämmas efter en allmän bedömning av vad som är ekonomiskt rimligt. En annan sak är att köparen kan bli berättigad att få ersättning för de utlägg han ådrar sig i sammanhanget.

Liksom enligt gällande rätt skall köparen enligt förslaget ha rätt att *häva köpet* om felet är väsentligt. Såsom framgår av den allmänna motiveringen (avsnittet 6.3.4) föreslår utredningen att väsentlighetskravet skall gälla generellt.

Liksom vid säljarens dröjsmål anges att bedömningen skall avse om felet är av väsentlig betydelse "för köparen". Detta innebär att hans subjektiva förhållanden kan ha stor betydelse. Ett fel som spelar ringa roll för den ene köparen kan ha stor betydelse för den andre, och vice versa. Särskilt klart exempel på att ett för de flesta köpare obetydligt fel kan ha stor betydelse för en särskild köpare är att köpet avser komplettering av egendom som köparen äger och som därför bör så nära som möjligt överensstämma med denna. Det nämns i den föreslagna texten inte något om att säljaren skall ha insett eller bort inse väsentligheten (jfr däremot 21 § tredje stycket). Ett sådant krav skulle passa mindre väl när det gäller s k abstrakt fel (dvs sådant fel som utgör avvikelse från den standard som allmänt fordras). Gäller det egenskaper som har betydelse blott för den särskilda köparen, kan det däremot vara rimligt att ta hänsyn härtill. Lika litet som enligt

nu gällande rätt synes det nödvändigt att tynga lagtexten med anvisningar härom.

Väsentlighetsbedömningen vid fel skiljer sig emellertid även i andra hänseenden från den vid säljarens dröjsmål. I första hand avses hur stor avvikelsen är från felfritt gods. Väsentligheten påverkas emellertid också starkt av tidsfaktorn. Även en mycket betydande avvikelse behöver inte anses vara väsentligt fel om den avhjälps inom skälig tid. Säljarens rätt att genom avhjälpande av fel förekomma hävning främjas dels av andra stycket av 42 §, dels av 49 §.

Vidare skall köparen enligt förslaget, liksom enligt gällande rätt, vid leveransavtal kunna kräva *felfritt gods* i stället för det som är felaktigt. Befogenheten förutsätter – likaledes på samma sätt som enligt gällande rätt – att felet är väsentligt. Det kunde ifrågasättas att här, liksom i 21 § rörande dröjsmål, göra undantag i säljarens skyldighet att leverera felfritt gods för att sådan leverans skulle medföra uppoffringar som står i uppenbart missförhållande till köparens intresse av köpet. Särskilt som ett sådant undantag torde ha mindre betydelse vid leveransavtal än vid speciesköp och det här endast är fråga om den förra typen av köp, synes det dock onödigt att tynga lagtexten med en uttrycklig reservation. I förekommande fall synes det vara tillräckligt att åberopa analogin till 21 §.

I första stycket införs uttrycket "avvisa godset" som en gemensam beteckning för att häva köpet och att kräva felfritt gods.

Andra stycket

Detta stycke handlar om köparens befogenheter när säljaren är skyldig att avhjälpa fel men köparen inte erhåller rättelse. Såsom anmärktes i den allmänna motiveringen (avsnittet 6.4.3) föreligger i sak en betydande överensstämmelse med konsumentköplagen, ehuru de regler som föreslås i köplagen är mindre detaljerade och lämnar större utrymme åt en skönsmässig bedömning. Av betydelse är också köplagens dispositiva karaktär, som kan medföra avvikelser från särskilda delar av de i lagen upptagna reglerna. I normalfallen, där inga särskilda omständigheter talar för att tillämpa annan bedömning än enligt konsumentköplagen, bör man ha viss ledning av denna.

Regeln kan tillämpas om säljarens skyldighet beror på föreskriften i första stycket, men även om säljaren har åtagit sig att avhjälpa felet utan att avtalet anger, vad som skall gälla om felet inte avhjälps. I sådant fall är det dock möjligt att en s k utfyllande tolkning av avtalet kan leda till annat resultat än som anges i lagen.

Reglerna utgår i första hand från att köparen har begärt att felet skall avhjälpas. De bör emellertid också tillämpas om säljaren väl är skyldig att avhjälpa fel men köparen gör en annan påföljd gällande. Enligt en tolkningsregel för vilken gott fog synes finnas, har en säljare som har åtagit sig att avhjälpa fel in dubio lika långt gående rätt som skyldighet att genom avhjälpande förekomma andra påföljder.[1] Också 4 § första stycket första meningen konsumentköplagen bygger på motsvarande princip. Detsamma bör gälla när säljarens skyldighet att avhjälpa fel grundas på regeln i 42 § första stycket. Föreligger förutsättningar enligt detta stycke för att avhjälpa felet, bör säljaren således i regel kunna förekomma andra där angivna på-

[1] Se Almén § 49 vid n 38–40.

följder genom att avhjälpa felet enligt andra stycket. Att så är fallet antyds genom att lagtexten – liksom 4 § konsumentköplagen – anknyter påföljderna inte till att köparen krävt felets avhjälpande utan till det att han "framställt anspråk på grund av felet". Eftersom köplagen är dispositiv finns det dock intet hinder mot att avtala något annat, och särskilda omständigheter kan ge stöd för en sådan tolkning även i frånvaro av uttryckligt avtal. Även i framtiden torde spörsmål om avhjälpande av fel mycket ofta komma att regleras i avtalet när frågan har praktisk betydelse.

Enligt den regel som föreslås skall man i första hand avgöra, om "rättelse" har skett inom skälig tid. Rättelsen är normalt att felet har avhjälpts, men den kan också bestå i att säljaren levererar felfritt gods i stället för det felaktiga. Även annan form av rättelse kan tänkas, t ex att säljaren installerar en kompletterande anordning vilken eliminerar brister i tillverkning som uppstår till följd av fel i en såld maskin.

Rättelsen skall ske inom skälig tid. Fristens längd överensstämmer med vad som gäller enligt konsumentköplagen för motsvarande fall (4 § första stycket första meningen). Den räknas från det att köparen har framställt anspråk på grund av felet. Hur lång tid som skall räknas som skälig tid kan inom köplagens tillämpningsområde växla starkt. Vid stora maskinleveranser kan man exempelvis få räkna med lång tid för intrimning. Det synes inte lämpligt att söka ge några hållpunkter för vad som skall gälla i avsaknad av avtal.

Om rättelse inte sker inom skälig tid får enligt den föreslagna texten köparen göra prisavdrag eller kräva skälig ersättning för felets avhjälpande eller avvisa godset enligt första stycket. Bestämmelsen motsvarar materiellt regeln i konsumentköplagen, ehuru i köplagen uttryckligen anges möjligheten att kräva felfritt gods. Liksom enligt konsumentköplagen har köparen rätt att välja mellan olika påföljder.

Köparen kan i första hand kräva prisavdrag, beräknat efter vanliga regler. Härom kan hänvisas till vad som nyss anfördes.

Köparen kan också kräva skälig ersättning för felets avhjälpande. Rätten avser endast den direkta kostnaden för att avhjälpa fel, inte köparens förlust i övrigt, och ersättningen är begränsad till vad som är "skäligt". Det kan här hänvisas till vad som i förarbetena till konsumentköplagen har anförts om motsvarande regel (se prop 1973:138 s 139, 176 och 190).

Köparen kan vidare häva köpet. Utredningen har i den allmänna motiveringen (avsnittet 6.3.4) diskuterat om man bör uppställa krav på väsentligt fel och kommit till resultatet att ett sådant krav bör gälla. Väsentlighetsbedömningen bör emellertid påverkas av att säljaren dels har levererat felaktigt gods, dels också har underlåtit att uppfylla en sekundär skyldighet av köpet, nämligen att avhjälpa felet. Detta kan motivera en strängare behandling av säljaren än om det enbart gällt att fastställa, om godsets beskaffenhet kunde anses utgöra ett för köparen väsentligt kontraktsbrott. Bl a kan den omständigheten att säljaren misslyckas med att avhjälpa felet utgöra ett indicium på att detta kommer att bestå under hela godsets livslängd.

Köparen kan slutligen kräva felfritt gods, likaså under förutsättning att felet är väsentligt. Rätten att kräva felfritt gods finns endast vid leveransavtal. Såsom nämndes nyss bör man – utöver vad som direkt framgår av lagtexten

– också räkna med att skyldigheten att leverera felfritt gods förutsätter att detta kan ske utan att medföra uppoffringar som står i uppenbart missförhållande till köparens intresse av köpet.

7.1.43 *43 §*

Stadgandet avser för närvarande påföljder av fel vid leveransavtal.

Enligt förslaget skall 43 § uteslutande röra köparens rätt till skadestånd, vid speciesköp och vid leveransavtal. I bestämmelsen görs en skillnad mellan skyldighet att ersätta hela förlusten, vilken enligt första stycket förutsätter särskilda omständigheter, och skyldighet att ersätta direkt förlust samt utlägg, vilken enligt andra stycket åvilar näringsidkare som sålt godset i sin yrkesmässiga verksamhet oberoende av de omständigheter som nämns i första stycket. Skälen för dessa förslag har anförts i den allmänna motiveringen (avsnittet 6.4.3).

Första stycket

Här anges de allmänna förutsättningarna för skyldighet att ersätta köparens förlust på grund av felaktigt gods. De förutsättningar som anges här avser för alla säljare skyldigheten att ersätta följdförlust samt för andra än säljare som är näringsidkare och som sålt godset i sin yrkesmässiga verksamhet dessutom skyldigheten att ersätta direkt förlust och utlägg.

Enligt *första meningen* har köparen till en början rätt till skadestånd om godset avviker från vad som kan anses utfäst av säljaren. Denna formulering anknyter till den nuvarande formuleringen i 42 § andra stycket köplagen och överensstämmer med den i 4 kap 19 § jordabalken.

Har säljaren åtagit sig en direkt garanti för godsets egenskaper i bestämda avseenden, bör han också ansvara i skadeståndshänseende härför. Detta kan betraktas som ett fall där ansvarigheten följer direkt av avtalet. I sådana fall kan inte säljaren till sin ursäkt anföra att han misstog sig eller att omständigheterna utvecklade sig på ett sätt som avvek från garantin. För övriga fall synes bedömningen böra vara skönsmässig och anknyta till omständigheterna i det särskilda fallet. Oriktiga eller vilseledande upplysningar av säljaren torde inte sällan böra medföra, att säljaren blir skadeståndsskyldig såvida han inte har fritagit sig från ansvar för oriktigheten eller i varje fall från skadeståndsskyldighet om uppgifterna skulle vara felaktiga. Är uttryckssättet inte klart får genom tolkning avgöras vilken innebörd säljarens åtagande skall ges. Uppgifter kan emellertid – även om säljaren inte har fritagit sig från ansvar för deras riktighet – ha karaktär av beskrivning av ett väntat resultat av en tillverkning, och skadeståndsskyldighet bör då inte uppstå om det visar sig att säljaren ursäktligen har misstagit sig. I andra fall bör säljaren bli skadeståndsskyldig endast om han insåg eller borde inse att uppgifterna var oriktiga. Så är fallet särskilt när säljaren blott har vidarebefordrat uppgifterna från annan och detta framgår för köparen (jfr 7 § andra stycket konsumentköplagen). Uppgifterna får liksom enligt gällande rätt bedömas efter omständigheterna. I 7 § konsumentköplagen upptas tvingande regler för säljarens ansvar, vilka främst har till uppgift att klarlägga

att denne kan ansvara för uppgifter i annonser, på förpackning till vara o dyl. Regeln avser felbedömning i allmänhet, inte särskilt skadeståndsskyldigheten. I den allmänna motiveringen (avsnitt 6.4.3) har utredningen diskuterat, vilken betydelse bestämmelsen i konsumentköplagen bör ha för felbedömningen utanför området för konsumentköp. Därav framgår att enligt utredningens mening det inte är möjligt att uppställa några bestämda regler, bortsett från vad som följer av syftet att ge civilrättslig verkan åt avgöranden enligt marknadsföringslagen. Detta måste i än högre grad gälla skadeståndssanktionen. Man kan exempelvis inte utesluta att skadeståndsskyldigheten bör vara beroende av att säljaren insåg eller borde inse att hans uppgifter var oriktiga. Det föreslås inte någon ändring i förhållande till nu gällande rätt, något som givetvis inte utesluter att en rättsutveckling kan ske genom domstolarnas praxis. Tvärtom är enligt utredningens mening en fördel med den i förslaget upptagna formuleringen, liksom med den liknande som förekommer nu, att den möjliggör en sådan utveckling.

Avsikten är inte – och häri torde förslaget överensstämma med gällande rätt – att det måste föreligga positiva uppgifter för att säljaren skall bli skadeståndsskyldig. Säljarens allmänna uppträdande, i förening med karaktären av det fel varom det är fråga, kan motivera att skadeståndsskyldighet inträder även i avsaknad av specifika uppgifter. Särskilt vid egenskaper som kan betraktas som så fundamentala att en diskussion om dem inte kommer i fråga vid avtalsslutet, kan avsaknaden av dem böra medföra att säljaren blir skadeståndsskyldig.

Den formulering som nu förekommer i 42 § köplagen förutsätter för skadeståndsskyldighet att godset "vid köpet" saknade egenskap som kan anses tillförsäkrad. Enligt utredningens mening bör de citerade orden utgå. Dels kan uppgifter som blir relevanta i skadeståndshänseende avse gods som skall tillverkas, och orden blir då meningslösa. Dels kan felet ha konstaterats vid avtalsslutet medan det kan vara uttryckligen avtalat eller tyst förutsatt, att säljaren skall avhjälpa det innan avlämnande sker. Även i sådant fall bör skadeståndsskyldighet kunna uppstå.

I andra hand nämns att säljaren har handlat *i strid mot tro och heder.* Enligt nu gällande text svarar säljaren vid speciesköp för "svikligt förfarande". Utredningen anser att handlande i strid mot tro och heder (33 § avtalslagen) generellt i köprättsliga sammanhang bör jämställas med svek i trängre mening (30 § avtalslagen), samt att det är onödigt att särskilt nämna svek, eftersom det kan anses innefattat i handlande mot tro och heder. Den föreslagna regeln skall emellertid kunna användas även om handlandet mot tro och heder förekommit senare än vid avtalets ingående, t ex om säljaren vid tillverkning använder annat material än som avtalats, i förhoppning att köparen inte skall märka det.

Säljaren skall vidare enligt förslaget bli skadeståndsskyldig om han *försummat att upplysa köparen om fel som han måste ha känt till.* Detta kan betraktas som en form av vållande vid ingående av avtal ("culpa in contrahendo"). Ehuru det torde vara en nyhet i lagtexten att ålägga sådan skadeståndsskyldighet, har dock redan tidigare en tendens därtill framträtt.[1] Det kan nämnas, att de fall som föranlett den nu gällande, stränga regeln om skadeståndsskyldighet vid leveransavtal torde höra hit (jfr avsnittet 6.4.3). Vid nordiska överläggningar har enighet rått om att skadestånds-

[1] Se Karlgren, Avtalsrättsliga spörsmål, 1954, s 77 ff med hänvisningar.

skyldighet för culpa in contrahendo bör åläggas när sålt gods är felaktigt.

Att säljaren blir skadeståndsskyldig vid försumlig underlåtenhet att upplysa om egenskap som han verkligen kände till torde inte innefatta någon egentlig nyhet i förhållande till gällande rätt, trots att i den nuvarande lagtexten endast nämns att säljaren har förfarit svikligen (jfr exempelvis NJA 1964 s 239, som omnämns i avsnitten 2.14.1 och 2.14.2). Mera tvekan kan råda huruvida en säljare bör ha skyldighet att undersöka gods som han säljer, vid risk att bli skadeståndsskyldig om godset är behäftat med fel som han skulle ha upptäckt vid undersökningen men som han på grund av underlåtenheten att undersöka inte känt till. En ansats till att ålägga en säljare sådan undersökningsskyldighet då han varit yrkesman och sålt gods till allmänheten kan påvisas i rättspraxis (se NJA 1944 s 83, som rör skadebringande egenskaper i sålt gods.) Utredningen anser dock inte att det finns tillräckligt skäl att ålägga någon allmän undersökningsplikt. En säljare som är osakkunnig och säljer till en sakkunnig person bör inte ha sådan skyldighet. När det gäller standardvaror som säljs i förpackning som inte skall brytas förrän godset kommer till den slutlige konsumenten, skulle också en sådan undersökningsplikt för den som säljer i ett mellanled i distributionen stå i strid med vad som är sakligt lämpligt. Det föreslås därför att skadeståndsskyldigheten inskränks till fall där säljaren "måste ha känt till" felet. Därigenom kan säljaren bli skadeståndsskyldig bl a i fall där det är svårt att direkt styrka, att han kände till felet men där omständigheterna pekar på att han måste ha känt till detta. Den föreslagna formuleringen är emellertid inte avsedd att utesluta, att i särskilda fall, där säljaren hade särskild anledning att undersöka godset men underlåtit detta, han blir skadeståndsskyldig på grund härav.

En ytterligare förutsättning enligt den föreslagna texten är att säljaren "försummat" att upplysa köparen om fel. Däri ligger till en början att säljaren inte kan bli skadeståndsskyldig om även köparen känt till felet och kunnat bedöma dess betydelse. Kraven på säljaren får i övrigt i hög grad bestämmas av köpets karaktär. De bör ställas högt när köparen förlitar sig på säljarens sakkunskap, vilket ofta är fallet vid konsumentköp (jfr UCC § 2–315, samt engelska Sale of Goods Act, i lydelse enligt Supply of Goods (Implied Terms) Act 1973). Ifall omvänt köparen är fackman och säljaren är lekman bör kraven ställas jämförelsevis lågt.

Den nämnda skadeståndsregeln bör kunna tillämpas inte blott när godset kan anses felaktigt oberoende av säljarens försummelse att lämna upplysning utan även när försummelsen var en förutsättning för att godset skulle anses felaktigt i det särskilda fallet.

De i första meningen nämnda omständigheterna hänför sig antingen till avtalets ingående (culpa in contrahendo) eller till uppfyllelsen av avtalet (culpa in contractu). Vad som nämns i *andra meningen* rör däremot endast uppfyllandet.

Det nämns att felet har uppkommit genom att säljaren *vanvårdat godset*. Denna omständighet har sin motsvarighet i nu gällande rätt, men där förutsätts att vanvården har skett efter köpet. Regelns huvudsakliga tillämplighet måste visserligen hänföra sig därtill. Det kan emellertid förekomma fall där köparen har undersökt godset en tid före avtalets ingående och då bildat sig en uppfattning om detta och vanvården skett efter detta. En

annan möjlighet är att han har köpt godset efter en beskrivning som inte ger vid handen annat än att det var i gott skick. Att i sådana fall låta hans rätt till skadestånd bero av den tidpunkt vid vilken vanvården har skett, synes inte lämpligt.

Nu gällande lydelse av 42 § nämner vidare att felet har uppkommit efter köpet genom säljarens "försummelse". Utredningen föreslår i stället uttrycket *"eller annars genom hans vållande"*. Det något mer omfattande uttrycket är motiverat framför allt därav, att det skall täcka vållande vid tillverkning av gods, ett fall som inte torde ha särskilt uppmärksammats vid tillkomsten av den nu gällande regeln. Ett annat tänkbart fall är att säljaren avlägsnar en viktig del av godset eller eljest förändrar det så att det blir felaktigt. För intetdera förfarandet är ordet "försummelse" en adekvat beteckning.

En begränsning ligger däri att felet skall ha "uppkommit". Att godset inte har den kvalitet som köparen varit berättigad utgå från, eller att det är begagnat i stället för nytt, osv kan sålunda inte medföra skadeståndsskyldighet enligt denna regel.

Vilka anspråk som kan ställas på säljaren får även i detta fall avgöras efter omständigheterna. Kraven på vård av godset måste sålunda bero av hur ömtåligt detta är, vilka riskerna för skada är, osv. Om gods som har sänts till köparen är emballerat på sådant sätt att det tar skada, bör avsevärd vikt fästas vid praxis beträffande emballering av gods av ifrågavarande slag för den transport som avses.

Det nämns inte här att med vanvård eller vållande av säljaren själv jämställs handlande av någon för vilken han svarar (jfr däremot 23 §). Självklart är att vållande av arbetstagare, anställd hos säljaren, får jämställas med vållande av denne själv. Säljaren kan även ansvara för vanvård eller annat vållande av självständig företagare som han har anlitat. Det synes onödigt att särskilt ange detta. Beträffande detaljer kan anmärkningarna till 23 § första stycket (avsnittet 7.1.23) ge vägledning.

Bevisbördan för att säljaren handlat mot tro och heder, försummat att lämna upplysning, vanvårdat godset osv, åvilar enligt förslaget liksom enligt gällande rätt köparen, i enlighet med allmänna principer. Såsom nyss antyddes medför dock regeln att säljaren blir skadeståndsskyldig, om han försummat att upplysa om fel som han "måste ha känt till", en lättnad i beviskravet. Även bestämmelsen om att säljaren ansvarar för att godset avviker från vad som "kan anses utfäst" av säljaren medför en lindring i kraven på bevisning.

Andra stycket

Här föreskrivs om säljarens skyldighet att utge ersättning för direkt förlust, även när förutsättningarna enligt första stycket inte är uppfyllda. Frågan har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 6.4.3).

En första förutsättning är att säljaren är näringsidkare. Begreppet näringsidkare förekommer numera i ett stort antal lagar, och det får förstås på samma sätt här som eljest. Det förutsätts vidare att försäljningen sker i näringsidkarens yrkesmässiga verksamhet. Detta uttryck förekommer bl. a. i konsumentköplagen (1 §).

Bestämningen innebär bl a att stycket blir tillämpligt på konsumentköp i allmänhet, ehuru regeln i motsats mot bestämmelserna i konsumentköplagen är dispositiv. Om emellertid säljaren inte är näringsidkare men säljer genom förmedling av en sådan, faller köpet under konsumentköplagen (1 § andra stycket denna lag). Vissa skäl talar för att även detta fall förs in under den särskilda regeln i detta stycke. En dispositiv regel härom har emellertid begränsad betydelse. Samtidigt skulle regeln medföra en betydande formell komplikation av lagtexten. Som nämndes i avsnittet 5.6.2 kan det övervägas att behandla frågan om ersättning för direkt förlust i konsumentköplagen. Med hänsyn till det sagda har utredningen inte ansett det nödvändigt att särskilt ta upp förmedlingsfallet. Vissa möjligheter till analogier torde f ö finnas.

Den föreslagna regeln är tillämplig oberoende av vem köparen är och för vilket ändamål han köper. Den är sålunda tillämplig även om köparen är näringsidkare. Skälen härtill framgår av den allmänna motiveringen för regeln.

Skyldighet att ersätta direkt förlust föreligger inte om säljaren är fri från skadeståndsskyldighet på grund av sådana händelser som nämns i 24 § andra meningen. Om exempelvis på grund av force majeure gods inte kan avsändas i tid och det vid den enligt 44 § utslagsgivande tidpunkten har försämrats genom sin egen beskaffenhet, bör inte säljaren vara skyldig ersätta direkt förlust härav. Detta har sin betydelse bl a genom att sådana händelser som kan åberopas som force majeure ofta medför prisstegringar. Undantaget för force majeure – vilket överensstämmer med nu gällande lydelse av 43 § – har dock jämförelsevis ringa praktisk betydelse vid fel.

Vad som skall förstås med direkt förlust har berörts i den allmänna motiveringen (avsnittet 6.4.3) och skall ytterligare behandlas i anmärkningarna till 45 § andra stycket (avsnittet 7.1.45).

Säljarens skyldighet omfattar också ersättning för utlägg. Liksom direkt förlust utgör utlägg något som i stort sett är oberoende av köparens individuella förhållanden (jfr avsnittet 7.1.45 vid anmärkningarna till 45 § andra stycket).

Tredje stycket

Enligt den regel som upptas här skall säljaren ersätta skada som köparen lider genom att säljaren visar försummelse vid avhjälpande av fel. Regeln ålägger säljare att ersätta förlust för vilken köparen inte är berättigad till ersättning enligt övriga regler.

I många fall där köparen lider förlust genom att godset har ett fel, som säljaren skall avhjälpa, är köparen berättigad till ersättning enligt andra regler. Ett sådant fall är att säljaren levererar en maskin som är felaktig och förgäves söker avhjälpa felet samt köparen då häver köpet och kräver skadestånd med stöd av 43 § första stycket. Om säljaren är näringsidkare som sålt godset i sin yrkesmässiga verksamhet, kan köparen kräva ersättning för direkt förlust samt för utlägg enligt 43 § andra stycket. Ett ytterligare fall är att köparen begagnar den rätt som han har enligt 42 § andra stycket att, när säljaren inte avhjälper fel, kräva skälig ersättning för felets avhjälpande. Sådan rätt till ersättning förutsätter inte att 43 § första eller andra stycket är tillämpligt.

Om köparen inte har rätt till ersättning enligt de nämnda reglerna, kan han kräva skadestånd för sin förlust enligt den nu föreslagna regeln. Denna kan också enligt sin lydelse tillämpas om säljaren inte är skyldig att avhjälpa felet men han med åberopande av 49 § eller efter överenskommelse med köparen söker avhjälpa det.

Köparens förlust kan bero antingen därav, att säljaren inte lyckas avhjälpa felet, trots att han försöker och trots att felet är sådant att det kunnat avhjälpas, eller av att avhjälpandet, eller försöket därtill, sker med en tidsutdräkt som medför förlust för köparen. Vad som utgör försummelse får här liksom eljest bedömas efter omständigheterna.

Den föreslagna regeln utgör ett slags motstycke till den om säljarens skadeståndsskyldighet när felet uppkommit till följd av hans vållande. Den skadeståndsrättsliga bedömningen bör vara densamma om ett fel upptäcks före leveransen och säljaren skall avhjälpa det och om det upptäcks först efter leveransen och skall avhjälpas i efterhand.

Bevisbördan för att säljaren har visat försummelse åvilar köparen enligt den föreslagna regeln. Även häri överensstämmer denna med vad som föreslås gälla vid fel om säljaren skall avhjälpa före leveransen. Det kan framhållas att köparens övriga befogenheter på grund av säljarens underlåtenhet att avhjälpa fel, när han är skyldig därtill, enligt 42 § andra stycket inte förutsätter försummelse eller annat vållande.

Fjärde stycket

I detta stycke sägs att lagens bestämmelser om rätt till skadestånd inte äger tillämpning på personskada eller skada på annan egendom än det sålda godset (jfr avsnittet 6.4.3). Regeln överensstämmer i sak med 19 § konsumentköplagen. Den ger uttryck åt att köplagens regler om felaktigt gods inte är avsedda att tillämpas vid s k produktansvar. Detta överensstämmer med nu gällande rätt. I rättspraxis har köprättsliga regler tillämpats på vissa fall som ligger på gränsen mellan ansvar för fel i godset och produktansvar (se särskilt NJA 1960 s 441, omnämnt i avsnitt 2.14.3). Avsikten är inte att ta ställning till hur gränsen skall dras mellan köprättsliga regler och principerna för produktansvar.

7.1.44 *44 §*

Stadgandet avser den tidpunkt som är avgörande för om gods skall betraktas som felaktigt eller som felfritt. Utredningen föreslår en omformulering i förtydligande syfte.

Avgörande tidpunkt är enligt förslaget liksom enligt gällande rätt den tid då faran för godset går över på köparen. Liksom övriga regler i köplagen är denna dispositiv. Det är fullt möjligt att avtala att köparen skall svara även för förändringar som inträffar tidigare, t ex alla förändringar som inträffar efter det att han har undersökt och godkänt godset. Det är likaså fullt möjligt att avtala att säljaren skall svara för förändringar som inträder senare. Huruvida en garanti för godsets beskaffenhet under viss tid har den innebörd, att den förskjuter den tidpunkt intill vilken säljaren svarar för försämring av godset, är en fråga som inte berörs av köplagen. För

konsumentköp finns en tvingande regel om bevisbördan vid sådana garantier (10 § konsumentköplagen).

Förslaget upptar liksom gällande rätt en undantagsregel, som avser förändringar till följd av säljarens vållande. Denna har förtydligats. Dels utsägs att regeln avser förändringar som skett senare än vid farans övergång, t ex till följd av bristfällig förpackning av varan. Den nuvarande formuleringen kan ge intrycket att gälla även förändringar som har skett före den enligt huvudregeln utslagsgivande tidpunkten. Dels sägs också att det är fråga om försämringar. Fel bestående i att gods av annat slag eller av annan kvalitet än som avtalats har levererats, berörs inte av regeln. Detta bör framgå av lagtexten.

7.1.45 *45 §*

Stadgandet avser beräkningen av skadestånd när gods är felaktigt. Det innehåller nu blott en hänvisning till 25 §, dvs bestämmelsen om abstrakt skadeståndsberäkning vid säljarens dröjsmål. Utredningen föreslår en åtskilligt fylligare formulering, som skall närmare klargöra hur skadeståndet skall beräknas. Ämnet har i den allmänna motiveringen behandlats i avsnittet 6.5.6.

Första stycket

Här ges, liksom i motsvarande stycke av 25 §, en allmän översikt över de olika posterna i skadeståndet. Likaledes i överensstämmelse med 25 § föreskrivs att köparen är skyldig att vidta skäliga åtgärder för att begränsa sin förlust. Sistnämnda fråga har behandlats i avsnittet 6.5.2.

Andra stycket

Här upptas regeln om beräkning av ersättning för *direkt förlust*. Den har särskild betydelse genom att enligt förslaget till 43 § andra stycket ersättning för direkt förlust skall utgå oberoende av de särskilda förutsättningar för fullt skadestånd som anges i förslaget till 43 § första stycket.

I motsats till vad som är fallet vid 25 § anser utredningen att det är lämpligt att ange hur den direkta förlusten skall beräknas *när köpet inte hävs*. Dels beror detta på regelns nämnda särskilda praktiska betydelse enligt förslaget, dels är det lämpligt att ange den allmänna principen för att klargöra bl a förhållandet till påföljderna enligt 42 § första stycket, särskilt prisavdrag.

Såsom allmän förutsättning anges i *första meningen* att köpet inte har hävts eller felet avhjälpts eller köparen fått felfritt gods. Däri ligger att såväl avhjälpande av fel som leverans av felfritt gods anses vara likställda med ersättning för direkt förlust.

Beträffande avhjälpande fordras dock att det resulterar i att godset efter avhjälpande är att betrakta som felfritt. Skulle någon värdeminskning kvarstå efter avhjälpandet har köparen rätt till ersättning för denna efter vad som sägs i andra stycket (jfr 5 kap. 7 § skadeståndslagen). Värdeminskningen kan vara antingen teknisk, dvs bestå i lägre brukbarhet, eller "merkantil", dvs bestå i lägre försäljningsvärde.

Enligt den regel som föreslås skall ersättningen för direkt förlust motsvara *skillnaden mellan vad som godset skulle ha varit värt för köparen om det varit felfritt och dess värde när det är felaktigt.* Vid tillämpning av denna regel får man skilja mellan ett antal olika fall. Utredningen skall i det följande ange hur enligt dess mening ersättningen för direkt förlust skall beräknas.

I första hand kommer i fråga ersättning för förlust som köparen gör genom att priset stigit efter avtalet. Detta får aktualitet huvudsakligen vid råvaror och liknande gods som är utsatt för prisfluktuationer och som köparen köper för att sälja vidare eller för att bearbeta. Skadeståndet kan vanligen beräknas efter en jämförelse i prishänseende. Såsom tidigare nämndes (avsnittet 7.1.42 vid anmärkningarna till 42 § första stycket) omfattar prisavdrag inte ersättning för förlust som köparen lider genom att priset på godset har stigit efter avtalet och han därför går miste om vinst som han skulle ha gjort om godset varit felfritt. Man kan som exempel tänka sig att köparen har köpt godset för att sälja det vidare och vid vidareförsäljningen får mindre betalt än om godset varit felfritt samt detta senare pris påverkas av prisstegring. För sådan förlust bör köparen erhålla ersättning enligt den föreslagna regeln.

När prisnivån växlar blir ersättning beräknad såsom nu har sagts beroende på den tidpunkt som läggs till grund. Det utsägs inte i den föreslagna lagtexten vilken tidpunkt som skall vara utslagsgivande. Enligt utredningens mening är det rimligt att till grund lägga priset vid den tidpunkt då felet kom till köparens kännedom (jfr UCC § 2–714 (2)).

Om felet består i att det levererade godset innehåller en alltför låg halt av den värdefulla beståndsdelen (guld som enligt avtalet skall hålla 23 karat håller endast 20 karat, syra som enligt avtalet skall hålla 90 % är utspädd till 80 %), får ersättning för direkt förlust beräknas på motsvarande sätt. Vid prisstegring får köparen då ersättning för den vinst som han skulle ha gjort om godset motsvarat avtalet.

Om exempelvis en köpt maskin är behäftad med ett fel som måste avhjälpas för att maskinen skall kunna begagnas, får den direkta förlusten vanligen beräknas till den oundgängliga kostnaden för reparationen. Detta överensstämmer med vad som sägs i 42 § andra stycket. Regeln kan tillämpas när säljaren inte är skyldig att avhjälpa felet, enligt 42 § första stycket, därför att det skulle medföra väsentlig olägenhet för honom. Köparen är emellertid i sådant fall liksom eljest skyldig att vidta skäliga åtgärder för att begränsa sin förlust, och han bör således inte vara berättigad att med stöd av den här upptagna regeln låta avhjälpa felet på säljarens bekostnad där detta skulle vara oekonomiskt.

Om godset är mindre brukbart på grund av felet – det kan exempelvis brukas för färre ändamål – får jämförelsen mellan värdet i felfritt skick och värdet i felaktigt skick ske mera skönsmässigt. Ofta torde resultatet sammanfalla med beloppet av ett prisavdrag.[1] Detsamma blir ofta fallet när godset visserligen är lika brukbart som om det varit felfritt men livslängden på grund av felet blir kortare.

Vid säljarens dröjsmål är en viktig fråga, i vilken utsträckning köparen kan anses skyldig att häva köpet för att minska den förlust för vilken han kräver ersättning. En förutsättning är då vanligen att godset ännu inte är avlämnat. Vid fel i godset uppstår motsvarande fråga i mindre utsträckning,

[1] Jfr Rodhe, Obligationsrätt s 467, 552.

därför att såsom nämnts felet ofta inte upptäcks förrän efter det att godset har kommit köparen till handa. Exempel på att köparen kan tänkas ha skyldighet att häva köpet och inköpa felfritt gods ger dock det nyss anförda fallet, att det skulle vara ekonomiskt ofördelaktigt att avhjälpa ett fel.

Enligt *andra meningen* skall om *köparen har hävt köpet* ersättning för direkt förlust beräknas enligt 25 § andra stycket. Detta innebär att köparen antas normalt göra täckningsköp och att skadeståndet beräknas därefter. Om inte täckningsköp förekommer beräknas ersättningen abstrakt. Därvid är, liksom vid dröjsmål, prisnivån vid tiden för hävningen utslagsgivande. Köparen har dock vid fel åtskilligt mindre möjlighet att bestämma, när han vill häva köpet, än vid säljarens dröjsmål. 52 § andra stycket anger nämligen när köparen senast måste meddela, att han häver köpet. Om han underlåter att lämna meddelande inom den där nämnda tiden, går han miste om rätten att häva, och skadestånd beräknat enligt förevarande regel kommer då inte i fråga. Motsvarande situation vid säljarens dröjsmål har mindre betydelse. Vid konsumentköp har köparen dock ingen skyldighet att meddela att han vill häva, utan det räcker att han gör en "neutral reklamation" (11 § konsumentköplagen). Köparen har därigenom en vidare möjlighet än vid andra köp att häva och kräva skadestånd på grund av täckningsköp som företas efter hävningen. Beträffande regeln i konsumentköplagen får i övrigt hänvisas till prop 1973:138 s 251 f.

Om köparen utövar rätt att kräva avhjälpande men sådant inte sker inom skälig tid och han sedan häver med stöd av 42 § andra stycket, förskjuts tiden för hävning. Detsamma gäller om köparen utövar rätt att kräva felfritt gods men detta inte leder till resultat och han häver.

På samma sätt som vid säljarens dröjsmål gäller enligt 45 §, på grund av hänvisningen till 25 §, att om täckningsköp inte kan göras eller om köparen har grundad anledning att inte göra sådant köp, ersättningen beräknas efter den vinst som köparen skulle ha gjort om godset hade varit felfritt. Beträffande denna regel kan hänvisas till anmärkningarna till 25 § andra stycket (avsnittet 7.1.25).

Lika litet som i övriga bestämmelser om skadeståndsberäkning föreslås här någon regel om hur *utlägg* skall bestämmas. Det kan hänvisas till vad som i det föregående har sagts i den allmänna motiveringen (avsnittet 6.5.4) och i anmärkningarna till 25 § andra stycket. Såsom nämnts i avsnittet 6.5.4 åsyftas väsentligen detsamma som i 6 § konsumentköplagen betecknas som "utgift som [köparen] ådragit sig till följd av dröjsmål eller fel" (se härom prop 1973:138 s 199 f). Vid kommersiella köp kan emellertid bedömningen på grund av omständigheterna bli en annan än vid konsumentköp. Utgifter som för en konsument är nödvändiga kan för ett företag vara onödiga, och vice versa.

Eftersom vid fel i godset köparens rätt till ersättning för utlägg, när säljaren är näringsidkare som har sålt godset i sin yrkesverksamhet, skall vara oberoende av sådana omständigheter som nämns i förslaget till 43 § första stycket, är det av viss vikt att klarlägga var gränsen går mellan utlägg och följdförlust. Såsom utlägg bör otvivelaktigt betraktas sådana mindre utgifter som regelbundet uppkommer till följd av ett fel, vare sig köpet hävs eller inte, t ex vid fel i en köpt bil utgifter för telefon, bärgning av bilen (i den mån inte kostnaderna ersätts genom försäkring av bilen), hotellkostnader om

köparen nödgas kvarstanna på platsen där felet på bilen uppdagades, kostnader för resa hem. I propositionen till konsumentköplagen nämnde föredragande statsrådet även utgift för hyra av annan egendom i stället för den som är under reparation på grund av fel (se prop 1973:138 s 197 f). Enligt utredningens mening bör utlägg främst anses omfatta sådana mindre utgifter som regelbundet uppstår till följd av fel eller annan skada, medan till följdförlust bör hänföras mer individuella förluster av större omfattning. Om exempelvis en segelbåt är behäftad med fel och köparen på grund av sitt speciella användningssätt ser sig nödsakad att chartra en annan båt för hela seglingssäsongen kan kostnaden härför bli att betrakta som följdförlust, inte som utlägg. Vid konsumentköp kan man räkna med att standardavtal blir tillämpliga, vilka kan granskas med stöd av avtalsvillkorslagen.

Beträffande *följdförlust* kan likaledes tillämpas vad som anförts tidigare om 25 §. Vid konsumentköp kan exempelvis därtill räknas förlust av arbetsinkomst när köparen nödgas använda arbetstid till att föra felaktigt gods till en verkstad eller i sin bostad invänta en reparatör.

I de fall där godset varit felaktigt men säljaren avhjälpt felet i dess helhet kan ersättning för utlägg och följdförlust utgå i den mån köparen lidit skada under avhjälpningstiden, t ex genom att han måste hyra annat gods.

Tredje stycket

Här upptas en regel om nedsättning av skadeståndet i den mån det är skäligt med hänsyn till dess storlek i jämförelse med den förlust som vanligen uppkommer i liknande fall, säljarens möjligheter att förutse och hindra förlustens uppkomst samt omständigheterna i övrigt. Regeln överensstämmer med den i 25 §, och det kan hänvisas till den allmänna motiveringen (avsnittet 6.5.3) samt till anmärkningarna till 25 § tredje stycket (avsnittet 7.1.25).

7.1.46 *46 §*

Stadgandet rör fel i godset vid successiv leverans. Det ansluter sig till 22 §, som rör dröjsmål vid successiv leverans. Utredningen föreslår endast en mindre, huvudsakligen redaktionell ändring.

Liksom enligt 22 § behandlas enligt 46 § som huvudregel varje post vid successiv leverans som om den vore föremål för ett särskilt avtal. Köparen får således inte häva köpet för mer än den felaktiga posten. Undantag kan emellertid – här liksom enligt 22 § – gälla antingen på grund av anticipering eller därför att poster står i det sammanhang med varandra att köparen skulle ha betydande olägenhet av att stå kvar vid köpet endast delvis (jfr avsnittet 7.1.22).

Anteciperingsregeln nämns i andra meningen. I sak överensstämmer den med motsvarande regel i 22 §. Formellt avviker den, därför att vid dröjsmål finns en särskild anteciperingsregel (21 § fjärde stycket), till vilken kan hänvisas i 22 §, medan ingen motsvarande regel om anteciperat fel finns i 42 §. Den regel som upptas i 46 § andra meningen är därför självständig. Anteciperingsregeln kan tillämpas även om levererad post inte innehöll felaktigt gods.

Den tredje meningen upptar regeln om att posterna står i sammanhang med varandra. Sakligt och formellt överensstämmer den med motsvarande regel i 22 §.

Utredningen föreslår inte någon regel om partiellt fel. Skälet är väsentligen detsamma som för partiellt dröjsmål (jfr avsnittet 7.1.22), nämligen att problemen är alltför olikartade för att kunna lösas enhetligt genom lagtexten. De praktiska frågorna är för övrigt inte desamma som vid partiellt dröjsmål. Det senare uppstår vanligen genom att säljaren av misstag eller annat skäl levererar otillräcklig kvantitet gods. Partiellt fel kan uppstå t ex genom att gods skadas under transport före avlämnandet. Även detta talar mot att för partiellt fel uppställa några regler som kunde uppfattas som generella.

7.1.47 *47 §*

Stadgandet avser köparens undersökning av godset före köpet. Det reglerar i första hand hans skyldighet att undersöka godset, i andra hand konsekvenserna av att vid en undersökning som företagits eller borde ha företagits, köparen hade kunnat upptäcka fel och åberopa det men så ej har skett.

Utredningen föreslår vissa ändringar. Delvis ansluter sig dessa till tillämpningen av stadgandet i rättspraxis.

Köparens undersökning av godset före köpet har betydelse både vid kommersiella köp och vid konsumentköp. Vid kommersiella köp är köparen vanligen fackman, och konsekvenserna av att han undersökt godset utan att reagera bör bedömas därefter. Vid konsumentköp ställer sig saken ofta något annorlunda. Köparen är typiskt sett osakkunnig, och risken för att han inte verkställer undersökningen tillräckligt noggrant för att upptäcka fel som faktiskt föreligger är betydande. Säljare med mindre god affärsmoral kan vilja utnyttja detta för att uppmana köparen att undersöka godset och när denne då inte framställer anmärkning vilja undandra sig ansvar för fel. Utformningen av bestämmelsen bör ta hänsyn till att den måste täcka varierande situationer.

Enligt *första meningen* anges som en allmän förutsättning att köparen före köpet har undersökt godset. Lika litet som enligt gällande rätt har köparen enligt förslaget skyldighet att av egen drift undersöka godset, inte ens om han har möjlighet därtill utan större besvär. Liksom enligt nu gällande rätt är däremot, om säljaren uppmanar köparen att undersöka godset, han i allmänhet skyldig därtill. Den nuvarande formuleringen gör undantag för att köparen haft giltig anledning att undandra sig att efterkomma anmaning om undersökning. Den föreslagna texten sammanför detta i andra meningen med övriga undantag.

Den nu gällande texten nämner inte särskilt att köparen vid undersökning faktiskt har märkt felet eller eljest haft kännedom därom. Såsom framgår av förarbetena har lagstiftaren ansett det närmast självklart att köparen i sådant fall inte får göra felet gällande.[1] Omständigheterna kan emellertid vara olikartade. Det kan vara avtalat eller underförstått att säljaren skall avhjälpa felet.[2] Säljaren kan också, om köparen har nämnt felet, ha bagatelliserat det; om en osakkunnig köpare har godtagit detta bör det inte gå ut över honom. Även om inte säljaren har uttalat sig om felet, kan likväl en köpare utan särskild sakkunskap ha helt underskattat betydelsen

[1] Se NJA II 1906 nr 1 s 84; jfr Almén § 47 vid n 1–11.

[2] Jfr Almén § 47 vid n 8.

av vad han har iakttagit. Särskilt om säljaren är fackman bör detta inte läggas köparen till last. Utredningen anser det inte nödvändigt eller lämpligt att genom lagtexten söka reglera dessa situationer.

Den föreslagna regeln upptar inte, lika litet som den nuvarande, någon närmare bestämning av hur undersökningen skall ske. I köplagens andra stadgande om undersökning, 51 §, som gäller undersökning vid handelsköp efter det att gods har kommit köparen till handa, hänvisas till god affärssed (enligt den föreslagna formuleringen). Motsvarande kan säkerligen tillämpas på undersökning före avtalet vid kommersiella transaktioner. Förevarande bestämmelse gäller emellertid även konsumentköp och andra köp där köparen inte är affärsman. Om en konsument köper av en näringsidkare bör det, såsom föredragande statsrådet framhöll vid förarbetena till konsumentköplagen (prop 1973:138 s 191), inte krävas att han företar en fackmannamässig granskning av godset. Har köparen faktiskt anlitat en fackman torde bedömningen få utgå från vad denne bort observera, och köparen kan då inte längre hävda att om han själv hade utfört undersökningen man inte kunnat lägga honom till last att han inte upptäckt felet.

Såsom huvudregel skall köparen enligt den föreslagna formuleringen inte kunna åberopa fel som han hade bort märka vid undersökningen. Detta överensstämmer med nu gällande rätt. Regeln gäller både om köparen har undersökt godset men inte varit tillräckligt grundlig och därför inte upptäckt felet, om undersökningen i och för sig har varit grundlig nog men köparen har förbisett felet, och om han underlåtit att undersöka godset ehuru han bort göra det.

Det förekommer att i standardavtal som upprättats av säljare finns intagna tryckta påståenden om att köparen har undersökt godset och godtagit det i sådant skick som det befann sig vid undersökningen. Att en köpare har skrivit under ett kontrakt med sådant påstående, tillsammans med avtalsvillkoren i allmänhet, bör inte tilläggas verkan av att han faktiskt har undersökt godset.

I *andra meningen* av den föreslagna bestämmelsen görs undantag som går längre än enligt nu gällande lydelse av stadgandet. Det första av dessa avser att säljaren har handlat *i strid mot tro och heder*. I nu gällande lydelse talas om att han har handlat svikligen. Ändringen står i överensstämmelse med att enligt förslaget handlande i strid mot tro och heder (33 § avtalslagen) generellt skall jämställas med svek i trängre mening. Kompletteringen torde inte behöva motiveras (jfr avsnittet 7.1.43 vid anmärkningarna till 43 § första stycket).

Det kunde ifrågasättas att gå längre och låta säljaren ansvara för felet även när han har handlat grovt vårdslöst eller t o m närhelst hans oaktsamhet kan anses större än köparens. Utredningen vill emellertid inte föreslå detta. Dels skulle det stå i mindre god överensstämmelse med den begränsade skyldighet att undersöka godset som enligt förslaget åläggs säljaren (jfr avsnittet 7.1.43 vid anmärkningarna till 43 § andra stycket). Dels skulle en sådan regel motverka det generella syftet med regeln och den där nämnda undersökningen, nämligen att förekomma tvister om huruvida godset är felaktigt eller ej.

Det görs vidare undantag för att det *ej kan läggas köparen till last att han underlåtit eller begränsat undersökningen eller ej anmärkt på felet*. Nu

gällande text har undantag endast för att köparen har giltig anledning att undandra sig undersökning. Detta undantag är emellertid alltför snävt formulerat, såsom också framgår av det sätt på vilket 47 § har tillämpats i rättspraxis (se de rättsfall som anmärks i det följande).

Bland de omständigheter som kan föranleda att det inte bör läggas köparen till last att han underlåtit att undersöka godset kan nämnas, att detta skulle vara alltför kostsamt eller besvärligt för honom. Hänsyn får därvid tas till om säljaren uppmanat köparen att undersöka godset men köparen befinner sig långt från den ort där godset finns o dyl. Med tanke också på de betydande verkningar som en undersökning, vilken inte leder till anmärkning, har för en köpare, bör det vanligen inte kunna krävas av honom att han låter någon anlitad person verkställa undersökningen. Att undersökningen, om köparen skall efterkomma uppmaningen, måste ske genom en person vars tillförlitlighet köparen inte kan bedöma, bör därför också kunna betraktas som en ursäktande omständighet. En annan omständighet som kan ursäkta köparen för att han underlåter att följa en uppmaning att undersöka godset kan vara, att säljaren visat att han skulle uppfatta det som ett uttryck av misstro från köparens sida att denne följde uppmaningen.

En begränsning av undersökningen kan vara motiverad av flera skäl. En risk för att godset skall ta skada eller smutsas ned genom undersökningen kan utgöra ett sådant skäl (jfr NJA 1918 s 280 som omnämns i avsnittet 2.14.4). Köparen bör vanligen inte vara skyldig att undersöka huruvida godset har ett sådant fel som blott kan finnas om säljaren handlat svikligt. Säljarens uppträdande kan på olika sätt ge motiv för köparen att begränsa sin undersökning. Viktigast är säkerligen om säljaren har givit köparen en utfästelse eller beskrivning. Vanligen torde köparen vara berättigad att lita härpå och uppfatta garantin eller uttalandet som en omständighet vilken befriar honom från skyldigheten att undersöka godset i det avseende som garantin eller uppgiften avser (jfr särskilt NJA 1918 s 280 och 1923 s 244, omnämnda i avsnittet 2.14.4). Vad beträffar konsumentköp kan framhållas att enligt 7 § konsumentköplagen säljaren ansvarar för vilseledande uppgift såvida han inte har tydligt rättat uppgiften. Det skulle rimma illa med denna bestämmelse att låta en uppmaning från säljaren att undersöka godset medföra samma befrielse från ansvar för denne som en tydlig rättelse.

Det nämns vidare att det ej kan läggas köparen till last att han underlåtit att anmärka på felet. Här avses således fall där köparen faktiskt märkt felet men underlåtit att anmärka på det. Ett skäl kan vara att köparen ansett det uppenbart att säljaren själv kände till felet och ämnade rätta till detta. På gränsen till att köparen inte uppmärksammat felet ligger sådana fall där köparen visserligen uppmärksammat godsets fysiska beskaffenhet men inte trott denna ha någon ekonomisk betydelse. Han har exempelvis lagt märke till en obetydlig skada på en antik keramikpjäs och felaktigt trott denna vara utan betydelse för värdet, eller han har sett en spricka i skrovet på en båt och inte förstått att en sådan kunde vara tecken på en allvarlig skada.

Det skulle kunna ifrågasättas att över huvud inte fästa avseende vid köparens försummelse att lägga märke till fel och anmärka därpå när felet är mycket allvarligt och starkt påverkar värdet av godset. Om godset betingar ett pris av 10 000 kronor och köparen vid undersökningen försummar att

observera ett fel som sätter ned värdet med 500 kronor kan det synas rimligt att han får stå sitt kast. Det kan synas mera tveksamt om detsamma skall ske när felet skulle sätta ned värdet med 3 000 kronor. Utredningen anser emellertid inte att man kan göra undantag för missförhållande mellan pris och värde; skall över huvud disproportion mellan pris och värde få relevans bör det ske enligt andra regler (jfr 9 § konsumentköplagen och 48 § förslaget till köplag).

Även underlåtenhet att anmärka mot fel som kunnat upptäckas vid undersökning av *prov* på godset skall medföra, att köparen går miste om rätten att anmärka på felet. Såsom prov bör anses inte endast en mindre kvantitet som tagits ut ur det parti med vilket köpet skall fullgöras, utan också ett föremål av samma typ som det köpet avser, vilket förevisats för köparen.

Liksom enligt gällande rätt är det enligt förslaget tillräckligt att köparen satts i tillfälle att verkställa sådan undersökning av prov, och det fordras sålunda inte att han har blivit särskilt uppmanad därtill.[3] Underlåtenhet att fästa avseende vid provets egenskaper bör läggas köparen till last endast om dessa egenskaper var dem som provet avståg att styrka (jfr t ex NJA 1936 s 689 och 1960 s 446, vilka omnämns i avsnittet 2.14.4).

7.1.48 *48 §*

Stadgandet rör gods sålt på auktion. Utredningen föreslår att det ersätts med en regel om klausulen "befintligt skick" och att denna formuleras i anslutning till 9 § konsumentköplagen. Regeln om gods som säljs på auktion utgår såsom uttrycklig bestämmelse.

Rörande innehållet i och den avsedda tolkningen av den föreslagna bestämmelsen hänvisas till förarbetena till 9 § konsumentköplagen (se SOU 1972:28 s 121 ff och prop 1973: 138 s 231 ff). Som huvudregel bör ett villkor om att gods säljs i befintligt skick tillämpas på samma sätt, vare sig köpet är konsumentköp eller inte. Särskilt gäller detta när köparen genom sin allmänna ställning och brist på sakkunskap kan jämföras med en konsument. I rent kommersiella förhållanden kan verkan av klausulen (eller annat liknande förbehåll) bestämmas av sedvänja. I enlighet med den allmänna principen i 1 § får sådan företräde framför lagen. Såsom exempel kan nämnas internationella köp av skepp, för vilka klausulen "as is" begagnas.[1]

En skillnad uppstår också genom att köplagens regel, till skillnad från konsumentköplagens, är dispositiv. Har säljaren preciserat innebörden i klausulen på ett sätt som avviker från vad som föreskrivs i lagen blir detta gällande utanför området för konsumentköp. Givetvis kan säljaren också, samtidigt som han säljer gods i befintligt skick, friskriva sig från ansvar för dess beskaffenhet i något särskilt avseende.

Det nu gällande stadgandet avser gods som säljs på auktion. Det ålägger säljaren ett begränsat ansvar för fel i sådant gods. Bestämmelsen gäller dock inte "där köpman låter å auktion försälja lager av handelsvaror".

Ehuru till grund för den nu gällande lydelsen ligger uppfattningen, att gods sålt på auktion i allmänhet är att betrakta som sålt "i befintligt skick"[2], är därmed inte sagt att de regler som nu befinns lämpliga för köp med denna klausul passar också för köp på auktion. Därvid bör särskilt det kom-

[3] Jfr Karlgren, Avtalsrättsliga spörsmål, s 134 not 79.

[1] Jfr Sj. Brækhus, Juridiske arbeider fra sjø og land (Oslo 1968) s 433 ff.

[2] Se NJA II 1906 nr 1 s 86

mersiella området uppmärksammas. Konsumentköplagen, inklusive dess 9 §, är tillämplig på köp på auktion under förutsättning att säljaren eller den som anordnat auktionen är näringsidkare (se prop 1973:138 s 163; jfr SOU 1972:28 s 90). En viss anpassning efter de särskilda förhållandena vid auktion antas dock böra ske i fråga om betydelsen av priset (se prop 1973:138 s 242). Konsumentköp på auktion behöver därför inte bedömas enligt förevarande bestämmelse.

Utredningen anser att det är tveksamt, i vilken utsträckning de principer som skall gälla för köp med klausulen befintligt skick också skall gälla för köp på auktion. Särskilt när auktioner bevistas nästan uteslutande av en specialiserad krets av sakkunniga köpare kan säregna bruk, vilka knappast kan karakteriseras som handelsbruk eller sedvänja i egentlig mening, tillämpas. Säljarens eventuella upplysningsplikt måste bero av omständigheterna, t ex av om bud kan lämnas även skriftligen av personer som inte är närvarande vid utropet. Misstag från köparens sida får bedömas efter de särskilda omständigheterna. Hänsyn får tas bl a till de upplysningar som lämnas i katalog eller eljest (se NJA 1975 s 152, som omnämns i avsnittet 2.14.4; jfr även NJA 1947 s 82 ang auktionsförrättares ansvar för skadebringande egenskaper). Köplagens nuvarande undantag för försäljning av varulager skulle också behöva justeras åtskilligt för att någorlunda motsvara moderna förhållanden.

Utredningen anser inte att det finns tillräckligt behov av att i köplagen uppställa regler för auktion. Det får bedömas efter omständigheterna i vilken utsträckning regeln om klausulen "befintligt skick" skall kunna tillämpas analogt på köp vid auktion.

7.1.49 *49 §*

Stadgandet avser säljarens rätt att genom avhjälpande av fel eller avlämnande av gillt gods förekomma att köparen gör påföljder av felet gällande. Utredningen föreslår en ändring, i anslutning till 5 § andra stycket första meningen konsumentköplagen.

Eftersom köplagen i sin nu gällande lydelse inte upptar någon skyldighet för säljare att avhjälpa fel, utgår det nuvarande stadgandet från att säljaren inte har någon sådan skyldighet. Har återigen säljaren särskilt åtagit sig att avhjälpa fel, anses han in dubio ha en lika långt gående rätt att genom avhjälpande av felet förekomma andra påföljder av detta. Att den avhjälpningsskyldighet som enligt förslaget följer av 42 § första stycket också innebär en rätt att avhjälpa fel har framgått av anmärkningarna till 42 § andra stycket (avsnittet 7.1.42).

49 § bör därför, liksom hittills, endast tillämpas när säljaren inte är skyldig att avhjälpa fel. Eftersom köplagen enligt förslaget skall uppta en särskild bestämmelse om skyldighet att avhjälpa fel, bör det nu i lagtexten särskilt utsägas att regeln inte avser detta fall.

Den föreslagna regeln får därigenom ett begränsat tillämpningsområde. Det viktigaste fallet blir att säljaren inte enligt avtalet är skyldig att avhjälpa felet, t ex därför att han begränsat ett åtagande till vissa fel eller till att godset finns på viss plats, men säljaren likväl i det särskilda fallet finner det förenat med sitt intresse att avhjälpa felet. Skulle osäkerhet råda om

säljarens skyldighet att avhjälpa fel, bör han likväl alltid ha möjlighet att, när de i förevarande bestämmelse upptagna förutsättningarna är för handen, genom avhjälpande av fel förekomma vidare påföljder. Därjämte kan regeln tillämpas om säljaren vill tillhandahålla felfritt gods.

Liksom köplagen i övrigt är 49 § dispositiv, och av avtalet kan alltså följa att säljaren helt saknar rätt att avhjälpa fel.[1]

Såsom anfördes redan i förarbetena till konsumentköplagen får den nuvarande lydelsen av 49 § anses vara otillfredsställande under moderna förhållanden, genom den mycket snäva rätt att förekomma vidaregående påföljder genom avhjälpande som tillerkänns säljaren (SOU 1972:28 s 107). Den nu gällande lydelsen beaktar bl a inte att felet upptäcks först efter det att vara har kommit köparen till handa och har använts under en viss tid. Den tar inte heller tillräcklig hänsyn till att, även om ett fel är väsentligt, det inte behöver medföra några betydande olägenheter exempelvis att säljaren avhjälper felet hos köparen. Den nu gällande regeln står inte heller i överensstämmelse med den allmänna uppfattning om värdet av att fel avhjälps, i stället för att köparen gör andra påföljder gällande, som präglar både konsumentköplagen och det nu framlagda förslaget till köplag.

För den avsedda tolkningen av den föreslagna regeln kan hänvisas till förarbetena till konsumentköplagen (se SOU 1972:28 s 107 och prop 1973:138 s 180, 194). Fortfarande innebär regeln att den säljare, som inte är skyldig att avhjälpa fel men som likväl vill begagna denna utväg för att förekomma andra påföljder, har en sträng skyldighet att handla skyndsamt. När det i 49 § talas om säljarens möjlighet att avhjälpa felet eller tillhandahålla felfritt gods i det felaktigas ställe avses detsamma som med uttrycket "rättelse" i 42 § andra stycket.

Nu gällande lydelse nämner särskilt att även om rättelse sker, köparen dock har den rätt till skadestånd som må tillkomma honom enligt köplagen. I den föreslagna bestämmelsen nämns att köparen inte får göra prisavdrag eller avvisa godset. Därav framgår att avhjälpandet inte berör skadeståndsskyldigheten.

7.1.50 *50 §*

Stadgandet handlar om brist i godset. Utredningen föreslår en förenkling.

Den nuvarande texten innehåller en bestämning, enligt vilken det är brist att godset ej uppgår till full myckenhet men, efter vad köparen måste antaga, är av säljaren avlämnat såsom fullt. Bestämningen passar mindre väl på det fall att vad som saknas är ett komplement till ett större föremål, t ex förslitningsdelar till en maskin vilka skall medfölja vid köpet av maskinen. Bestämningen bygger vidare på en kombination av två subjektiva kriterier, nämligen på vad köparen måste anta om vad säljaren avsett. Det synes mindre lämpligt att basera ett begrepp i en modern köplag på denna typ av bedömning.

Enligt utredningens mening är det onödigt att i lagtexten ha någon annan bestämning av brist än den som framgår av ordets i juridiska sammanhang vedertagna betydelse samt att köparen vid brist får kräva ut vad som fattas. Gränsen till partiellt dröjsmål får dras mera skönsmässigt. I allmänhet torde större avvikelser från vad som är avtalat böra behandlas som partiellt dröjsmål,

[1] Som kommer att framgå av avsnittet 7.2.3 skall regeln i 49 § överensstämma med 5 § andra stycket första meningen konsumentköplagen.

mindre avvikelser som brist. Vid större avvikelser synes det nämligen, oavsett de subjektiva omständigheterna, mindre lämpligt att en köpare som underlåter att reklamera skall gå miste om rätten att kräva ut vad som fattas och vara skyldig att betala hela det avtalade priset.

Andra meningen hänvisar till vad som föreskrivs om felaktigt gods. Denna hänvisning syftar på såväl föregående som efterföljande paragrafer.

Enligt förslaget, liksom enligt gällande formulering, får köparen vid brist kräva ut vad som fattas. Utredningen har övervägt att föreslå en regel, enligt vilken vid brist köparen inte skulle ha den rätt att kräva ny leverans, motsvarande felfritt gods, som han har vid fel. En sådan regel finns i det norska förslaget (50 § andra meningen). Under vissa omständigheter kan emellertid rätten att kräva ny leverans vara värdefull för köparen, t ex om det går snabbare att leverera nytt gods än att skaffa fram vad som fattas. Eftersom krav på ny leverans förutsätter att kontraktsbrottet är väsentligt, synes det finnas tillräckliga garantier mot missbruk.

7.1.51 *51 §*

Stadgandet handlar om köparens undersökningsplikt. Utredningen föreslår vissa ändringar.

Enligt nu gällande lydelse omfattar undersökningsplikten endast handelsköp. Det förutsätts alltså inte endast att köparen är köpman och köpt godset för sin rörelse utan även att säljaren är köpman och har sålt godset för sin rörelse. Enligt förslaget skall regeln gälla närhelst köparen driver affärsmässigt organiserad verksamhet och köpt godset för sin rörelse. Det blir alltså utan betydelse vem säljaren är. Enligt utredningens mening är det inte tillfredsställande att köparen skall ha mindre skyldigheter mot vissa säljare än mot andra. Ändringen kan få betydelse t ex om ett företag köper skogs- eller jordbruksprodukter från lantbrukare som inte har affärsmässigt organiserad verksamhet eller om ett företag handlar med begagnat gods som säljs av privatpersoner.

Enligt nu gällande lydelse inträder undersökningsplikten för köpare då godset avlämnats eller, så framt det är försänt, då det kommit honom till handa, så att han enligt 56 § skulle vara pliktig att därom taga vård. Utredningen anser denna regel onödigt komplicerad. Det är tillräckligt att ange att godset har kommit köparen till handa. Skulle det inträffa att godset, utan att vara försänt, är avlämnat innan det kommit köparen till handa, synes likväl inte undersökningsplikten böra inträda förrän köparen fått tillgång till det.

Stadgandet upptar för närvarande en regel om "utfallsprov". Utredningen föreslår att den utgår. Det är ett allmänt spörsmål vilka förpliktelser som bör åvila en köpare som får eller kan skaffa sig kännedom om godsets egenskaper efter det att avtalet har ingåtts men innan godset har kommit honom till handa. Det synes inte lämpligt att reglera ett specialfall genom en detaljerad regel, vars analogiverkningar kan vara svårbedömda.[1] Omständigheterna kan växla, och frågan synes böra bedömas efter dem.

Beträffande sättet för undersökningen sägs endast att den skall ske i enlighet med "god affärssed" (nuvarande lydelse "gott handelsskick"). Hänsyn får tas bl a till förpackning- och distributionsmetoder. Om gods säljs till

[1] Jfr NJA 1957 s 276, som omnämns i avsnittet 2.14.4, och till rättsfallet Rodhe, SvJT 1961 s 273.

ett företag som skall sälja det vidare till den slutlige förbrukaren med obruten förpackning, måste kravet på undersökning påverkas. Den hänsyn som skall tas härtill får bedömas med ledning av god affärssed.

Utredningen har övervägt att införa en regel om uppskjutande av undersökningen där godset skall sändas vidare efter att det har kommit köparen till handa. En sådan regel finns i uniforma köplagen art 38 st 3. I och för sig bör det finnas möjligheter för köparen att uppskjuta undersökningen i sådana fall. Utredningen har emellertid inte funnit det möjligt att formulera en regel som skulle ge besked om när undersökningen får uppskjutas på denna grund. Omständigheterna är alltför växlande. Särskilt må pekas på förhållandena vid containertransporter, där en container kan överföras från ett transportmedel till ett annat utan att öppnas och där ekonomiska faktorer blir bestämmande för hur transporten skall ske. Det måste därför lämnas öppet, hur undersökningsplikten skall bedömas vid vidaretransport.

7.1.52 *52 §*

Stadgandet handlar om köparens skyldighet att reklamera vid fel och brist i godset. Utredningen föreslår vissa ändringar.

Konsumentköplagen innehåller i 11 § en reklamationsregel som är förmånligare för köparen än den här föreslagna. Det följer av 2 § konsumentköplagen att 11 § denna lag blir gällande vid konsumentköp framför köplagens regel. Innehållet i förevarande regel får alltså bedömas från utgångspunkten att den inte skall tillämpas på konsumentköp.

Första stycket avser köparens skyldighet att anmärka på fel, medan andra stycket anger förutsättningarna för vissa särskilda befogenheter. Denna uppdelning behålls enligt förslaget.

Första stycket

Enligt nuvarande lydelse skall köparen reklamera mot fel vid handelsköp genast, vid andra köp utan oskäligt uppehåll. Utredningen föreslår att vid alla köp fristen skall vara "utan oskäligt uppehåll". Detta överensstämmer med att förslaget generellt begagnar denna frist för skyldighet att reklamera, även vid handelsköp. Den frist som ordet "genast" indicerar blir, om ordet skall förstås bokstavligen, mycket kort. Det kan finnas goda skäl för en köpare att dröja något, t ex att han inte själv är säker på att en bristfällighet som han har tyckt sig iaktta är ett sådant fel som medför påföljder. Uttrycket "utan oskäligt uppehåll" ger tillräckligt utrymme för att beakta olikartade omständigheter, däribland att kraven på den som driver affärsmässigt organiserad verksamhet kan ställas högre än på icke-kommersiella köpare. Hänsyn kan också böra tas till att följderna av ett fel kan förvärras om inte säljaren underrättas och kan ge köparen anvisning om lämpliga åtgärder.

Reklamationen skall enligt den föreslagna texten gå ut på att köparen vill göra gällande befogenhet på grund av fel eller brist. Uttrycket överensstämmer med det i 11 § konsumentköplagen. Utgångspunkten är – liksom enligt gällande rätt och liksom enligt konsumentköplagen – att köparen märkt eller bort märka felet. Brist nämns inte särskilt, eftersom det följer av 50 § att brist skall jämställas med fel.

Andra stycket

Bestämmelsen avser enligt nu gällande lydelse att köparen vill häva köpet eller kräva annat gods. Motsvarighet härtill saknas i 11 § konsumentköplagen. Det har inte ansetts att man rimligen kan kräva av en konsument att han meddelar näringsidkaren inte bara att han vill göra påföljder gällande utan även att han vill häva köpet.

Enligt utredningens mening kan man inte vid andra köp än konsumentköp undvara en regel om skyldighet för köparen att meddela, att han vill häva köpet. Säljaren måste kunna inrätta sig efter att köparen vill göra denna påföljd gällande. Han skall inte under en obestämd tid efter det att neutral reklamation har skett behöva räkna med att köparen till slut bestämmer sig för att vilja häva köpet. Härtill kommer betydelsen av att säljaren, när hävning är aktuell, kan stå faran för att godset förstörs eller skadas av våda. Utredningen skall återkomma härtill i avsnittet 7.1.58 vid anmärkningarna till 58 § första stycket. Skyldigheten att reklamera bör gälla inte bara vid handelsköp – eller köp där köparen driver affärsmässigt organiserad verksamhet – utan vid alla köp som inte är konsumentköp.

Enligt den gällande lydelsen avser skyldigheten att göra en specifik reklamation dels hävning, dels krav på annat gods. Utredningen föreslår att denna regel skall gälla även för krav på avhjälpande av fel enligt 42 §. Även denna påföljd är, eller kan vara, av ingripande betydelse för säljaren. Den förutsätter att säljaren vidtar aktiva åtgärder som kan kräva viss tid och behöva samordnas med hans övriga verksamhet. Den kan dessutom, om inte rättelse sker, leda till hävning.

Den nu gällande texten nämner att köparen kräver "annat gods", och detta anses innefatta även att han vid brist kräver gods som fattas.[1] Utredningen anser det inte vara skäl att föreslå någon ändring. Härtill bidrar att gränsen mellan att kräva avhjälpande och att kräva leverans av något som fattas kan vara svår att dra i praktiken.

Enligt den föreslagna bestämmelsen skall meddelande om hävning, krav på avhjälpande och krav på felfritt gods lämnas utan oskäligt uppehåll. Detta överensstämmer med hittills gällande rätt. Utgångspunkten för fristen nämns lika litet i den föreslagna texten som i den nu gällande, men får i princip antas vara densamma som enligt första stycket, nämligen att köparen märkt eller bort märka felet. Hänsyn kan dock böra tas till att det kan dröja innan köparen kan avgöra, att felet är av den beskaffenhet att han vill göra gällande den påföljd varom är fråga.

Det föreslås inte någon särskild regel om att köpare, som en gång har krävt avhjälpande men inte erhållit rättelse, skall framställa förklaring om hävning eller kräva felfritt gods inom särskilt angiven tid. Det har ansetts onödigt att tynga lagtexten med en bestämmelse härom. Förhållandena kan växla mycket, beroende på t ex om säljaren har ställt i utsikt att han skall reparera men dröjt därmed, om köparen har blivit definitivt övertygad om att felet är sådant att reparation inte kan ske, osv. Skulle köparen dröja med att häva efter det att han fått full klarhet, att säljarens försök att avhjälpa fel har misslyckats, torde förevarande bestämmelse kunna tillämpas analogt.

[1] Se Almén § 52 vid n 78–79.

7.1.53 *53 §*

Stadgandet handlar om köparens rätt att tala å fel eller brist när han inte har reklamerat enligt 52 § men säljaren har handlat svikligen eller grovt vårdslöst. Utredningen föreslår mindre, närmast redaktionella ändringar.

Enligt förslaget skall, liksom i övrigt enligt köplagen, med svek i egentlig mening jämställas handlande i strid mot tro och heder (33 § avtalslagen). Utredningen föreslår också att vid grov vårdslöshet från säljarens sida förutsättningen, att felet eller bristen har länt köparen till märklig skada, utgår ur lagtexten. Förenklingen torde ha ringa praktisk betydelse.

Den föreslagna formuleringen går ut på att, när omständigheterna är sådana som bestämmelsen avser, 52 § inte är tillämplig. Härav framgår tydligt, att undantaget avser såväl första som andra stycket av 52 §.

7.1.54 *54 §*

Stadgandet föreskriver f n att köparen skall meddela säljaren att han vill tala å fel eller brist inom ett år efter det att han mottog godset och att han eljest förlorar sin talan. Undantag görs för att säljaren har åtagit sig att svara för godset under längre tid samt för att han har handlat svikligt. Utredningen föreslår en förlängning av tiden till två år samt vissa redaktionella ändringar. Det kan nämnas att såväl uniforma köplagen (art 39) som UNCITRAL-utkastet (art 23 (2)) har en preskriptionstid på två år.

Såsom skäl för att förlänga tiden från ett år till två år kan särskilt följande anföras. Det kan inträffa att köparen inte tar godset i bruk förrän jämförelsevis lång tid efter att det har levererats. Köp omfattar numera ofta gods av sådant slag att man måste räkna med att fel visar sig först ganska lång tid efter det att godset har tagits i bruk. En anledning till att det dröjer innan fel kan upptäckas kan vara en lång intrimningsperiod av en köpt maskin. Förlängningen har även betydelse vid konsumentköp. Om en diskmaskin ger otillräckligt skydd mot översvämning, behöver detta fel inte visa sig förrän avsevärd tid förgått.

Konsumentköplagen innehåller i 11 § en regel om skyldighet att reklamera, vilken anknyter till 54 § köplagen. Reklamation skall ske ej senare än ett år efter det att köparen mottog varan. Utredningen föreslår att denna tid förlängs till två år (se avsnittet 7.2.6).

Undantaget för att säljaren har åtagit sig att svara för varan för längre tid än den i lagen angivna kvarstår i sak oförändrat. Liksom i övrigt jämställs med svek handlande mot tro och heder. Regeln gäller även brist i enlighet med den allmänna principen i 50 §.

Avvisande av godset och hävning av köpet

Detta avsnitt består i realiteten av två delar som endast har begränsade beröringspunkter med varandra. 55 och 56 §§ handlar om köparens skyldighet att ta vård om godset när han häver köpet eller eljest avvisar godset, samt om hans rättigheter när han tar vård om godset. Stadgandena utgör ett motstycke till 33–36 §§ som handlar om säljarens skyldighet att ta vård

om godset vid köparens dröjsmål med mottagandet. I den uniforma köplagen behandlas detta ämne i art 92. Bestämmelserna i 57 och 58 §§ handlar om innebörden i hävning och om hur köparens rätt att avvisa godset kan gå förlorad när han inte kan återställa godset. Uniforma köplagens motsvarande regler återfinns i art. 78–81.

Det förefaller rimligt att göra sådana omredigeringar som fordras för att klart avgränsa områdena för de särskilda reglerna. Eftersom 55 och 56 §§ utgör ett motstycke till 33–36 §§ är det också lämpligt att låta likheten mellan dessa båda komplex framträda tydligare.

7.1.55 *55 §*

Stadgandet handlar om den vård en köpare är skyldig att ägna gods när han vill häva köpet eller kräva nytt gods. Utredningen föreslår en omredigering som inte medför någon väsentlig ändring i sak.

Omredigeringen består till en början i en språklig förenkling som särskilt avser den syntaktiska konstruktionen. Förenklingen avser att klargöra att köparen här åläggs en skyldighet som kompenseras av vissa fördelar.

Enligt förslaget talas i *första meningen* inte längre om att godset har kommit i köparens "besittning" utan om att han har "mottagit" godset. Vårdnadsplikten bör inte förutsätta att godset har kommit i köparens besittning i den mening som anges t ex i 28 § tredje stycket eller 39 §. Även om godset befinner sig exempelvis hos tredje man som förvarar det för köparens räkning bör denne ha skyldighet att ta vård om det. Godset kan också ha ankommit till köparen på annan ort än den där han driver sin egentliga rörelse, och även på sådan ort kan köparen ha skyldighet att ta vård om godset. Det fordras dock – såsom belyses ytterligare av 56 § – att godset inte blott är avsänt av säljaren utan att det verkligen har kommit inom den sfär där köparen kan ombesörja dess vård. Vad som åsyftas synes tillräckligt tydligt indicerat genom ordet "mottagit".

Hänvisningen till att köparen skall vilja avvisa godset "enligt denna lag" har utgått i den föreslagna texten. Det är självklart att regeln i första hand avser situationen enligt köplagen. Regeln bör tillämpas även när avvisandet närmast stöder sig på ett avtalsvillkor.

Det förutsätts liksom enligt gällande rätt att köparen vill "avvisa" gods. Såsom framgår av 42 § första stycket innefattar detta att han häver köpet eller kräver felfritt gods. En förutsättning är vidare att köparen har fog för sin åtgärd. Saknar han fog måste han i eget intresse ta vård om godset, eftersom det går ut över honom själv om detta förfars eller eljest minskar i värde.

Omfattningen av köparens vårdplikt anges inte i den föreslagna bestämmelsen. Uniforma köplagen (art 92) föreskriver att köparen skall vidta de åtgärder som är skäliga för att godset skall bevaras. Detta torde ge en viss föreställning om omfattningen av köparens skyldigheter.

Påföljden av att köparen försummar skyldigheten att ta vård om godset anges lika litet i förslaget som i den nuvarande texten. Någon bestämmelse härom torde inte erfordras, eftersom den praktiskt viktiga sidan av skyldigheten är att genom dess fullgörande köparen förvärvar de rättigheter som anges. Såsom Almén framhåller måste emellertid påföljden av för-

summelse vara att köparen blir ersättningsskyldig.[1] Om godset skadas väsentligt kan vidare, såsom Almén ävenledes framhåller, 57 § (enligt förslaget 58 §) bli tillämplig och köparen alltså gå miste om sin rätt att häva köpet.

Andra meningen i den föreslagna bestämmelsen anger de rättigheter som köparen förvärvar genom att ta vård om godset. Det föreslås att texten direkt hänvisar till vad som gäller om säljarens skyldighet att ta vård om godset vid köparens dröjsmål med att motta godset (34–36 §§), så att det tydligt framgår att principerna är desamma. Den nuvarande texten har en självständig regel om rätt till ersättning för vården och hänvisar således inte till 36 § (som handlar om säljarens rätt till ersättning vid dröjsmål med mottagandet). Den föreslagna redigeringen synes klarare bl a därigenom att av 36 § framgår att rätten till ersättning omfattar såväl utgifter för vård – som är det enda som nämns för närvarande i 55 § – som andra kostnader till följd av omhändertagandet. I den mån köparen har haft kostnader för att motta godset (jfr 56 §) bör han också få ersättning för dem. En annan olikhet är att 36 § innehåller en regel om att säljaren är berättigad att innehålla godset till säkerhet för sin rätt till ersättning. Den nuvarande texten låter detta ämne regleras av 57 § andra stycket, vilken bestämmelse anses gälla dels rätten till ersättning enligt förevarande stadgande, dels och främst rätten till skadestånd (jfr avsnittet 7.1.57 vid anmärkningarna till 57 § andra stycket). Redaktionellt och systematiskt synes det emellertid vara en fördel att hålla de båda fallen isär. I den mån det uppstår sakliga skillnader synes det riktigare att sammanföra 55 §:ns fall med 36 §:ns, i stället för med 57 §:ns.

Av hänvisningen till 34–36 §§ följer i övrigt följande. Kan köparen inte utan väsentlig kostnad eller olägenhet fortsätta att vårda godset får han avyttra det för säljarens räkning. Detsamma gäller om säljaren inte efter uppmaning från köparen tar hand om godset inom skälig tid. Avyttringen måste ske med omsorg. Om godset inte kan avyttras eller det är uppenbart att kostnaderna vid försäljning inte skulle täckas av priset, får köparen förfoga över godset på annat sätt (jfr 34 § första stycket). Skulle något överskott uppstå vid försäljningen skall det redovisas till säljaren (jfr 34 § andra stycket). Det är dock osannolikt att köparen väljer att häva köpet när godset är så värdefullt att han kan sälja det till högre pris än vad han hade att betala till säljaren.

Köparen kan också vara skyldig att avyttra godset, nämligen om det är utsatt för risk att snabbt försämras eller falla i värde (jfr 35 §).

7.1.56 *56 §*

Stadgandet handlar om köparens skyldighet att ta mot gods på sådant sätt att vårdplikten enligt 55 § inträder. Utredningen föreslår en språklig förenkling, efter mönster av uniforma köplagen art 92 st 2. Uttryckssättet har också modifierats för att passa samman med 55 §.

Första stycket

Den regel som föreslås överensstämmer i allt väsentligt med den nu gällande. Utredningen har inte ansett det finnas skäl att vare sig utvidga eller minska köparens skyldighet att ta vård om godset. Vid platsköp har sålunda köparen

[1] § 55 vid n 54 ff.

aldrig skyldighet att ta mot gods som han vill avvisa, oavsett om enligt avtalet han skall hämta godset eller säljaren skall sända det till honom. Blott vid försändningsköp är köparen skyldig därtill. En förutsättning är dock att köparen kan ta mot godset utan att betala priset och utan väsentlig kostnad eller olägenhet. Undantag görs vidare för att säljaren befinner sig på bestämmelseorten eller han där har någon som kan ta hand om godset för hans räkning.

Liksom vid tillämpning av 33 § uppstår frågan vem som skall anses kunna ta hand om godset för säljarens räkning. Utredningen har vid anmärkningarna till 33 § anfört, att den omständigheten att en bank innehar konossement eller annat dokument rörande godset inte bör anses tillfyllest för att säljaren skall ha skyldighet att ta vård om gods som köparen inte mottar. Uppfattningen inverkar även på tolkningen av ifrågavarande bestämmelse, låt vara att i nu avsedda fall köparens skyldighet att ta mot godset vanligen utesluts på annan grund, nämligen att han inte kan ta mot godset utan att betala priset. Om säljaren skulle frånfalla sitt krav på betalning mot dokument och köparen därför kan motta godset utan att betala det (samt utan väsentlig kostnad eller olägenhet), bör enligt utredningens mening den omständigheten att bank innehar dokument för inkasso inte utesluta att köparen blir skyldig att ta mot godset. Såsom också redan anförts finns det större skäl att om den som innehar dokument för säljarens räkning är speditör eller motsvarande, anse säljaren vara representerad på sådant sätt att köparen undgår skyldigheten att ta mot godset. Har säljaren på konossement eller annat motsvarande dokument angivit en "notifikationsadress" torde detta vanligen – trots att uppgiften i första hand riktar sig till transportören – medföra att köparen undgår skyldighet att ta mot godset.

Andra stycket

Här anges att om köparen tar mot godset 55 § blir tillämplig, dvs att köparen får skyldighet att vårda godset med de rättigheter som är förknippade därmed. Den föreslagna regeln överensstämmer med den nu gällande.

7.1.57 *57 §*

Stadgandet anger för närvarande – direkt och indirekt – den väsentliga innebörden i hävningspåföljden. Samtidigt preciseras några mer tekniska regler om genomförande av hävning. Andra stycket ger köparen retentionsrätt till säkerhet för ersättning vid hävning.

Utredningen föreslår en rätt betydande ändring som skall bättre framhäva huvudprinciperna. Avsikten är också att klarare avgränsa 57 och 58 §§ från varandra. 57 § skall ange vad hävning innebär, 58 § i vilka fall köparen går miste om rätten att häva därför att han inte kan återställa godset.

57 § avser innebörden av att hävning sker giltigen. Regeln har således intet att göra med situationen när part utan fog avger hävningsförklaring. Detta utesluter likväl inte att vid utformningen av reglerna man bör ta hänsyn till att det kan vara ovisst om en hävningsförklaring är berättigad eller inte.

Första stycket

Här uttalas enligt förslaget den grundläggande regeln om vad hävning innebär, primärt för det fall att prestation ännu inte har fullgjorts. Regeln har inte någon uttrycklig motsvarighet i gällande rätt.

Den primära innebörden i hävning anges enligt förslaget så, att säljarens skyldighet att utge godset bortfaller och köparens skyldighet att betala priset bortfaller (jfr uniforma köplagen art 78 st 1, som utsäger att parterna befrias från sina förpliktelser med undantag för skyldigheten att utge skadestånd). Beträffande säljarens prestation används sålunda "ge ut", inte ordet "avlämna". Om en säljare som driver rörelse i Stockholm har sålt gods fob Göteborg är han givetvis inte skyldig att efter hävning frakta godset till Göteborg, där avlämnandet skall ske. Köparens skyldighet att betala priset, vilken faller bort vid hävning, innefattar också skyldigheten att acceptera växel, ställa remburs och annan motsvarande säkerhet (28 § första stycket andra meningen). Köparen är givetvis inte heller skyldig att vidta andra åtgärder för att betala priset. Däremot bortfaller inte, såsom framgår av 56 §, köparens skyldighet att ta mot godset annat än under särskilda förutsättningar. Inte heller bortfaller hans skyldighet att ta vård om gods som han har tagit mot, såsom framgår av 55 §.

I övrigt anges inte uttryckligen hur olika skyldigheter påverkas av hävning. Givetvis bortfaller även vissa andra skyldigheter än de som nämns, t ex vid cif-köp säljarens skyldighet att betala frakt och försäkra godset. Om en köpare häver köpet på grund av fel i godset bortfaller likaledes säljarens skyldighet att avhjälpa fel (42 § i förslaget). Däremot bortfaller inte skyldighet att betala eventuellt skadestånd. Inte heller lär t ex tystnadsplikt i förhållande till andra parten bortfalla på grund av hävning. Den omständigheten att hävningspåföljdens innebörd beträffande huvudförpliktelsen beskrivs i lagtexten synes inte göra det nödvändigt att däri ta ställning till hävningens inverkan på andra förpliktelser som må åvila part på grund av köpeavtalet.

Att en parts skyldighet att utge sin prestation faller bort innebär primärt att han inte kan förpliktas av domstol att fullgöra avtalet mot erhållande av den prestation till vilken han är berättigad. Detta visar sig bl a om en köpare är i dröjsmål med betalningen och säljaren väljer utvägen att häva köpet, i stället för att utkräva priset (jfr avsnittet 7.1.28 vid anmärkningarna till 28 § andra stycket). Sekundärt inverkar hävningen också på andra rättsföljder som anknyter till rätten att kräva fullgörande och som sålunda utesluts vid hävning. En köpare som hävt köpet på grund av säljarens dröjsmål kan sålunda inte vid beräkning av skadestånd erhålla ersättning för prisstegring som har inträtt efter hävningen (jfr avsnittet 7.1.25 vid anmärkningarna till 25 § andra stycket). Den sekundära verkan har i själva verket förutsatts vid den tidigare diskussionen, liksom vid tillämpningen av köprättsliga regler hittills. Inte heller denna verkan synes behöva uttalas uttryckligen i lagtext.

Andra stycket

Den här föreslagna regeln avser genomförande av hävning när köpet fullgjorts från någondera sidan. I *första meningen* uttalas den grundläggande prin-

cipen att i sådant fall vardera parten skall återbära vad han har mottagit av den andra. Om köparen endast har betalt en del av priset eller om säljaren endast har avlämnat en del av godset avser skyldigheten givetvis inte mer än som har utgivits. Har köparen tagit vård om godset i enlighet med 55 § men sedermera sålt det för säljarens räkning, enligt hänvisning i detta stadgande till 34 §, blir han skyldig återställa vad han då har uppburit.[1] Har köparen återigen av annan anledning förfogat över godset bedöms verkningarna i första hand enligt 58 §. Denna bestämmelse avser frågan om köparen kan gå miste om rätten att häva när han inte kan återställa godset. Skulle han inte vara betagen denna rätt, trots att återställande inte är möjligt, blir han enligt förevarande bestämmelse skyldig att utge vad som finns kvar. Utredningen återkommer till ämnet i anmärkningarna till tredje stycket.

Lika litet som i den nuvarande texten sägs var köparen skall återställa godset. Någon ändring i förhållande till gällande rätt är inte avsedd. Köparen anses i allmänhet inte vara skyldig att återställa godset på annan plats än den där han har mottagit det.[2] Har säljaren hävt köpet får denne således själv bekosta återtransport av godset, i den mån han önskar sådan. En annan sak är att om han är berättigad till skadestånd, kostnader för transporten kan ersättas genom skadestånd. En förutsättning härför måste dock vara, att återtransport är förenlig med den skadelidandes skyldighet att begränsa sin förlust.

Det sägs inte heller var säljarens återbetalning av priset skall ske. I allmänhet torde denna böra ske hos köparen, något som också gör det möjligt att på båda sidor utöva detentionsrätt vid återgången.

Vid avbetalningsköp gäller särskilda regler om återställande av gods och om avräkning mellan säljare och köpare (3–7 §§ lagen (1915:219) om avbetalningsköp). Det torde inte vara nödvändigt att i lagtexten ta upp någon erinran härom.

Andra stycket *andra meningen* föreskriver att vardera parten har rätt att innehålla vad han själv skall ge ut till dess andra parten utger vad han skall återbära (detentionsrätt). Regeln överensstämmer i sak med vad som redan nu uttalas i 57 §. Den föreslagna formuleringen hänför sig dock till båda parter och är positiv (vardera parten sägs få innehålla vad han skall utge till dess han återfår vad den andra parten skall utge), medan den nuvarande formuleringen endast rör säljarens situation och är negativ (säljaren sägs inte äga återfå godset med mindre han återbär vad han har uppburit av köpeskillingen men inte heller vara pliktig att utge köpeskillingen med mindre han återbekommer godset). Denna huvudregel torde inte behöva diskuteras.

Vardera parten anses få innehålla allt vad han mottagit även om det som han skall återfå endast är en del av hans prestation. Har sålunda köparen betalt en del av priset vid mottagandet av godset och sedan hävt köpet på grund av fel, får han innehålla hela godset till dess han återfår vad han har betalt. Detsamma gäller om säljaren har hävt köpet och köparen innehåller godset – vilket vanligen förutsätter att säljaren har förbehållit sig äganderätten till godset. Säljaren äger sålunda inte återfå godset utan att återbetala den del av priset som han har uppburit. En modifikation kan emellertid ske genom att köpare som häver köpet är berättigad till

[1] Jfr Almén § 57 vid n 65 ff.

[2] Se Almén § 57 vid n 82.

skadestånd och innehåller godset till säkerhet också härför. Denna fråga behandlas i senare delen av andra meningen, vilken skall beröras nu.

Enligt nuvarande lydelse av 57 § andra stycket är, då köpet hävs eller eljest godset avvisas samt köparen har rätt till ersättning, denne berättigad att hålla godset inne till dess ersättningen betalas eller säkerhet ställs. Om exempelvis en köpare har köpt en bil för 20 000 kr och ännu inte betalt den samt häver köpet på grund av fel och köper en annan bil för 22 000 kr, är han berättigad att hålla inne den första bilden till dess säljaren betalar skadeståndet om 2 000 kr (eller ställer säkerhet därför). Till stöd för regeln – vilken saknar motstycke exempelvis i uniforma köplagen (se art 78 st 2) – anför Almén att utan skyddet av "retentionsrätt" köparens rätt till skadestånd av säljaren ofta är illusorisk.[3] Man kan emellertid mot regeln invända att den ger köparen ett påtryckningsmedel som denne kan använda också för att förmå säljaren att gå med på ett obefogat skadeståndsanspråk. När priset inte är betalt men köparen har godset i sin besittning, måste säljaren nämligen väga olägenheten av att inte återfå godset mot den av att utge det skadestånd som köparen fordrar. Säljarens möjlighet att i stället för att betala skadeståndet ställa säkerhet kan under vissa omständigheter men inte alltid vara ett skydd häremot.

Trots detta har utredningen inte funnit tillräckligt skäl att föreslå att den nu nämnda regeln upphävs. Särskilt vid konsumentköp bör en köpare ha något maktmedel i förhållande till näringsidkare och inte uteslutande vara hänvisad till skadeståndstalan vid domstol. Om exempelvis reklamationsnämnd har uttalat att köparen är berättigad till ersättning bör denne, om han innehar godset men ännu inte har betalt det, inte vara skyldig att återlämna godset utan att erhålla ersättningen, eftersom han därigenom skulle bli beroende av att säljaren frivilligt ställer sig beslutet till efterrättelse.

Rätten att innehålla godset gäller till säkerhet för "ersättning". Härmed avses enligt förslaget inte endast skadestånd i teknisk mening utan också ersättning för avhjälpande enligt 42 § andra stycket samt sådan ersättning för utlägg vartill köparen är berättigad enligt 6 § konsumentköplagen. Rätt att innehålla godset till säkerhet för ersättning som utgår enligt 55 §:ns hänvisning till 36 § omfattas enligt förslaget dock inte av förevarande regel. Såsom anförts tidigare anser utredningen att den föreslagna grupperingen är systematiskt klarare och sakligt riktigare än den hittillsvarande.

Den föreslagna regeln innebär såtillvida en olikhet i förhållande till nu gällande rätt som köparens rätt att innehålla godset till säkerhet för ersättning blir en "detentionsrätt".[4] Det synes inte sakligt rimligt att uppdela köparens rätt att innehålla gods som han skall återställa i en "detentionsrätt", vilken gäller till säkerhet för anspråk på att återfå priset, och en "retentionsrätt" till säkerhet för anspråk på skadestånd. Särskilt gäller detta när köparen samtidigt har anspråk av båda slagen.

Regeln om rätt att innehålla mottagen prestation till säkerhet för ersättning avser endast köparens situation. Är det säljaren som häver köpet och å ena sidan skall betala priset tillbaka, å andra sidan kräver skadestånd kan han, såsom Almén framhåller,[5] kvittningsvis dra av ersättning vartill han är berättigad från pris som han skall återställa. Någon bestämmelse härom erfordras således inte. Vid avbetalningsköp gäller särskilda regler om avräkning (3 och 4 §§ lagen (1915:219) om avbetalningsköp).

[3] § 57 efter n 129.

[4] Jfr Almén § 57 vid n 141.

[5] § 57 vid n 118 a.

I *tredje meningen* av andra stycket behandlas rätt för part att förekomma innehållande genom att ställa säkerhet. Liksom på andra ställen i köplagen avses betryggande säkerhet. Motsvarande regel i nu gällande rätt medger säljaren att ställa säkerhet endast när han vill undgå att köparen innehåller godset för att skydda anspråk på ersättning. Säljaren kan sålunda inte ställa säkerhet i stället för att betala tillbaka priset om köparen häver.[6] Utredningen anser emellertid lämpligt att regeln blir generell. Om köparen häver men säljaren anser att hävningen är obefogad kan han likväl vilja återfå godset för att exempelvis kunna undersöka det i sin verkstad, utan att för den skull återställa priset, något som skulle ställa honom i en ofördelaktig situation om det sedermera visar sig att hävningen inte var befogad. Det synes också – såsom nyss framhölls – mindre lämpligt att göra skillnad mellan olika delar av köparens anspråk. I andra situationer torde en rätt att ställa säkerhet ha mindre praktisk betydelse men synes likväl böra tillåtas för att såvitt möjligt förekomma att part obehörigen utnyttjar rätten att innehålla mottagen prestation som påtryckningsmedel.

Förevarande bestämmelse avser enligt förslaget liksom enligt gällande rätt enbart hävning. Motsvarande bör gälla när köparen har betalt gods som visar sig felaktigt och kräver felfritt gods i stället. Han bör således kunna innehålla det felaktiga godset till dess han erhåller felfritt gods. Däremot torde inte köparen, då han utan att han betalt det felaktiga godset kräver felfritt gods, ha rätt att innehålla det förra. Även om det är en viss likhet mellan denna situation och den där köparen kräver skadestånd (jfr ovan), synes köparen inte böra tillerkännas en så stor förmån.[7]

Tredje stycket

Förslaget innehåller regler om skyldighet att utge avkastning samt ersättning för nytta. Reglerna gäller i första hand om köparen själv har hävt köpet. De kan också bli tillämpliga om säljaren undantagsvis kan häva köpet efter det att köparen har haft godset i sin besittning. Reglerna saknar motstycke i nu gällande lagtext men innebär sakligt inga egentliga nyheter.

Att köparen är skyldig att utge avkastning som han har uppburit under tid under vilken han har innehaft godset överensstämmer med vad som anses gälla nu.[8] Däremot är köparen enligt Alméns mening i allmänhet inte skyldig att utge ersättning för nytta som han har haft av godset. Sådan nytta skall blott beaktas vid beräkning av det belopp vartill köparen är berättigad i ersättning för vård.[9] I rättsfallet NJA 1949 s 750 har dock sådan ersättning utdömts av majoriteten i högsta domstolen. (Jfr även prop 1975:102 s 116). Som argument mot att låta ersättning utgå för nytta kan anföras, att särskilt när köpt gods är felaktigt – vilket utan tvivel är det mest praktiska fall där köparen först nyttjar gods och sedan häver köpet – köparen ofta har så mycket besvär och kostnader av felet att det kan synas obilligt att han likväl skall utge ersättning för nyttan. Häremot kan i sin tur invändas dels att köparen enligt förslaget har en inte obetydlig rätt till ersättning för utlägg, varigenom han får kompensation för kostnader av det slag som har nämnts, dels att ersättningen för nyttjande bör beräknas också med hänsyn till obehag och kostnader. Detta framgår av att i den

[6] Jfr Almén § 57 vid n 136.

[7] Jfr Almén § 57 vid n 148 och NOU 1976:34 s 39 sp 1.

[8] Se Almén § 57 vid n 31 ff.

[9] Se Almén § 57 vid n 34.

föreslagna regeln det sägs att "skälig" ersättning för nyttjandet utgår. Även om inte köparen har haft särskilt obehag eller kostnader skall dock ersättningen beräknas med tillämpning av en skälighetsprövning. Vid konsumentköp torde ofta efter förhandlingar mellan KO och företrädare för näringslivet bestämmas, vad som enligt allmänna avtalsvillkor skall utgöra skälig ersättning för nyttjande. Vad sålunda bestäms kan naturligtvis också ge en indikation till domstolarna om vad som skall anses skäligt i de fall, där de allmänna avtalsvillkoren inte är direkt tillämpliga.

Den föreslagna texten innehåller intet om köparens eventuella skyldighet att utöver avkastning utge ersättning för att han exempelvis har konsumerat godset men ändå inte gått miste om rätten att häva. Betydelsen av frågan beror uppenbarligen i första hand av innehållet i och tillämpningen av 58 §, som föreskriver i vilken utsträckning en sådan händelse medför att köparen går miste om rätten att häva. Såsom kommer att framgå vid denna bestämmelse (avsnittet 7.1.58) kan det inträffa att köparen har kvar rätten att häva, trots att han har förfogat över godset.

I sådant fall torde han vara skyldig att utge ersättning för den vinst som han har dragit av godset. Den uniforma köplagen föreskriver för sådant fall att köparen är skyldig att utge ersättning för alla förmåner som han har dragit av godset (art 81 st 2, med punkt b). Enligt svensk rätt torde man i princip inta samma ståndpunkt men beräkna vinsten på ett för köparen förmånligt sätt så att inte verkan av 58 § skall gå förlorad.[10]

Ifall köparen inte är skyldig att vårda godset längre och därför avyttrar det eller eljest förfogar över det för säljarens räkning, blir han såsom framgår av 34 § (vartill 55 § hänvisar) skyldig att redovisa vad han har uppburit (jfr avsnittet 7.1.55).

Den föreslagna texten innehåller – i likhet med den nu gällande – intet om att köparen är berättigad till ersättning för nödiga kostnader som han har lagt ned på godset. Detta beror främst på att 55 § innehåller en regel om att köparen är berättigad till ersättning för vård av godset, och denna torde sträcka sig längre än en regel om ersättning för nödiga kostnader. Det kan givetvis tänkas fall där köparen lägger ned nyttiga kostnader utan att veta om att han är berättigad att häva köpet. Regeln om vårdplikt i 55 § kan inte åberopas i ett sådant fall. Man torde här få falla tillbaka på allmänna principer om rätt till ersättning för nyttiga kostnader som har nedlagts av godtroende besittare (jfr exempelvis 5 kap. 3 § jordabalken). Det torde inte erfordras någon bestämmelse om att köparen har rätt att vid hävning ta bort sådant som han har infogat i godset, i den mån detta kan ske utan att godset tar skada. Köparen får exempelvis ta bort en från tredje man inköpt bilradio från en bil när han häver köpet av bilen på grund av fel i bilen.

Om köparen häver köp på grund av säljarens kontraktsbrott efter det att han har betalt priset eller del därav i förskott till säljaren, är han enligt vad som framgår av andra stycket första meningen berättigad att återfå betalningen. Om rätten till ränta hänvisas i andra meningen av tredje stycket till räntelagen. Hänvisningen avser 2 § andra stycket. Härav framgår att säljaren är skyldig att utge s k avkastningsränta från den dag då betalningen erlades till och med den dag då återbetalning sker, eller om återbetalning ej sker i rätt tid, den dag från vilken ränta börjar utgå enligt 3 eller 4 §

[10] Jfr Almén § 58 vid n 81 ff.

nämnda lag, m a o från det dröjsmålsränta utgår. Enligt vad som sägs i motiven till 2 § andra stycket räntelagen torde det i vissa fall vara naturligt att låta avkastningsräntan gå i kvittning mot de fördelar som köparen har av att bruka godset (prop 1975:102 s 116).

Bestämmelsen i räntelagen avser enligt sin lydelse endast fall där avtal hävs på grund av betalningsmottagarens kontraktsbrott eller på liknande grund. Den kan således inte tillämpas om köparen har begått kontraktsbrott och säljaren efter hävning skall betala tillbaka priset. Såsom huvudregel är säljaren i sådant fall inte skyldig att utge ränta (se prop. 1975:102 s 116). Vid avbetalningsköp sker avräkning enligt bestämmelserna i lagen härom. I övriga fall får det ankomma på rättstillämpningen att avgöra om omständigheterna motiverar avsteg från huvudregeln (se a st).

7.1.58 *58 §*

Stadgandet föreskriver f n att köparen under vissa omständigheter är berättigad att häva köpet, trots att han inte kan återställa godset väsentligen oförändrat och oförminskat. Utredningen föreslår en omredigering som lämnar det sakliga innehållet i stort sett oförändrat.

Enligt den nuvarande texten framträder 58 § som en undantagsregel i förhållande till 57 §. I sistnämnda stadgande uttalas den grundläggande principen att köparen vid hävning är skyldig att återställa godset väsentligen oförändrat och oförminskat. Mera indirekt kan man av 57 § i dess nuvarande lydelse sluta att som huvudregel köparen går miste om rätten att häva när han inte kan återställa godset. 58 § nämner sedan ett antal olika omständigheter som medför undantag från denna huvudregel.

Första stycket

Såsom redan har framgått föreslår utredningen att 57 § enbart skall handla om vad hävning innebär. Reglerna om köparens förlust av rätten att häva köpet upptas i stället i sin helhet i 58 §. Föreskriften har utformats så att den uttryckligen omfattar även det fall att köparen vid leveransavtal kräver felfritt gods. Detta innebär inte någon saklig ändring.[1] I första stycket föreskrivs i enlighet med det sagda att köparen förlorar rätten att avvisa godset om han inte kan lämna tillbaka godset väsentligen oförändrat och oförminskat. Denna regel överensstämmer i sak med vad som nu framgår av 57 §. Undantagen tas sedan upp i andra stycket. Redigeringen skall också bättre klargöra, att reglerna kan tillämpas även vid dröjsmål, inte blott vid fel, låt vara att fel är ett mera praktiskt fall.

Andra stycket

Om huvudregeln, att köparen går miste om rätten att avvisa godset när han inte kan återställa godset, torde ingen egentlig meningsskiljaktighet råda. Motsvarande regel finns i uniforma köplagen (art 79 st 1). Meningarna är desto mera delade om de undantag som bör medges därifrån, främst om den utsträckning i vilken säljare resp köpare skall stå faran för gods beträffande vilket köparen är berättigad att häva köpet eller har hävt köpet.

[1] Jfr Almén 58 § vid n 4.

Den nuvarande skandinaviska regeln, enligt vilken säljaren i princip står faran för vådahändelse, har sin närmaste förebild i tysk och schweizisk rätt (BGB §§ 350, 467 resp OR art 207) och går tillbaka på romersk rätt (D 21, 1, 31, 11; D 21, 1, 38, 3). Åtskillig kritik har under senare år anförts mot regeln i såväl tysk som skandinavisk doktrin.[2] En annan princip, nämligen att säljaren står faran för godset endast med avseende på händelser som är en följd av fel i godset, gäller exempelvis i fransk rätt (Code civil art 1647) och i amerikansk rätt (UCC § 2–608 (2)). Den uniforma köplagen ansluter sig närmast till sistnämnda princip (se art 79 st 2 a) och d)).

Mot den princip som f n gäller i bl a skandinavisk rätt har anförts att den leder till konsekvenser som inte är rimliga. Om en nyinköpt bil skadas vid en olyckshändelse varigenom bilen förstörs helt, kan köparen kasta över förlusten på säljaren ifall bilen skulle vara behäftad med ett fel som gav köparen rätt att häva köpet, även om det inte är säkert att köparen skulle ha utnyttjat denna rätt om inte skadan inträffat. Denna konsekvens får större betydelse under moderna förhållanden och enligt förslaget än den kan antas ha haft när köplagen tillkom. Dels är den exemplifierade typen av händelse ny eller åtminstone vanligare, dels kan genom köparens rätt att fordra avhjälpande av fel frågan om hävning vara svävande under längre tid, och dels har enligt 11 § konsumentköplagen köparen vid konsumentköp ingen skyldighet att meddela att han vill häva köpet, utan en s k neutral reklamation är tillräcklig för att bevara hans rätt.

Till förmån för den tysk-romerska (och skandinaviska) regeln och mot den regel som gäller exempelvis enligt Code civil har brukat anföras, att det är praktiskt svårt och olämpligt att göra skillnad mellan olyckshändelser som beror av felet och andra olyckshändelser.[3] Om exempelvis felet i bilen bestod i att dess bromsar var i mindre gott skick, kan det vara vanskligt att avgöra, om detta fel stod i något samband med en inträffad olycka. Det kan också vara hårt mot en köpare att en olyckshändelse, som han inte kunnat förekomma, skall lämna honom utan effektivt skydd mot ett väsentligt kontraktsbrott från säljarens sida. Rätten till skadestånd torde nämligen ofta vara otillräcklig, bortsett från att köparen ofta saknar sådan rätt enligt avtalsvillkoren eller enligt lag.

Utredningen har stannat för att föreslå att den nuvarande regeln i allt väsentligt får kvarstå oförändrad. Köparens skydd har ansetts vara viktigast, inte minst med tanke på konsumentköp. I betydande utsträckning kan såväl köpare som säljare skydda sig mot vådahändelser genom försäkring, och säljaren kan även åtnjuta ett skydd genom köparens försäkring (54 § försäkringsavtalslagen). För olyckshändelser som inträffar innan köparen visste eller borde veta, att han var berättigad att avvisa godset, bör inte köparen stå faran. Det kan finnas större skäl att lägga faran på honom för olyckshändelser som inträffar senare. Omständigheterna kan likväl vara sådana att köparen trots sin kännedom var berättigad att bruka godset och utsätta det för viss risk. Om exempelvis säljaren har lovat att reparera ett fel i en bil, vilket inte påverkar dess omedelbara brukbarhet men förklarat sig inte kunna verkställa reparationen omedelbart, kan köparen vara tvungen att begagna bilen under mellantiden. Finns det en betydande risk för skada under tiden efter det köparen har reklamerat, får det ankomma på säljaren att genom lämpliga åtgärder ta hänsyn därtill.

[2] Se Ernst von Caemmerer i Festschrift für Karl Larenz (München 1973) s 621 ff, Anna Christensen, Studier i köprätt (Stockholm 1970) s 314 ff.

[3] Jfr Mugdan, Die gesamten Materialien zum Bürgerlichen Gesetzbuch II (1899) s 127.

De undantag som följer av den föreslagna regeln skall nu kommenteras.

Till en början anges att köparen inte går miste om rätten att avvisa godset genom att godset förstörs, försämras eller minskas av våda. Detta undantag överensstämmer med nu gällande rätt. Regeln är avsedd att gälla vare sig säljaren var okunnig om att han ägde rätt att avvisa godset, eller han visste om att han hade sådan rätt men inte utövat den (och ännu inte gått miste om rätten att avvisa godset genom underlåtenhet att reklamera enligt 52 § första eller andra stycket), eller han redan har avvisat godset. Om han har hävt köpet och tiden då han bort återställa godset är förbi får han dock stå faran på grund av sitt dröjsmål. Det kan givetvis vara tveksamt om en köpare skall få begagna köpt gods, som han vet vara felaktigt, på säljarens risk, men av skäl som har nämnts har utredningen inte ansett sig böra göra undantag för brukande. Kravet på aktsamhet från köparens sida får emellertid bedömas också med hänsyn till hävningen.

Skada genom vållande medför enligt förslaget inte alltid, att köparen går miste om rätten att avvisa godset. Enligt andra meningen kan han bevara rätten genom att ersätta säljaren värdeminskningen till följd av skadan. Såsom vållande bör även betraktas att köparen har begagnat godset med mindre aktsamhet än som är brukligt och att det därför har blivit förslitet eller skadat.

Det nämns vidare att godset har förändrats endast genom sin egen beskaffenhet. Typfall är att vätska avdunstar eller frukt ruttnar. Ett viktigt särfall är att godset försämras till följd av det fel som medför rätten att häva, t ex att en maskin kör ihop till följd av materialfel. Om emellertid köparen har visat vårdslöshet genom att fortsätta att begagna gods sedan det visat sig vara felaktigt och det därigenom skadas, kan inte förändringen anses bero "endast" på godsets egen beskaffenhet. De krav som man i detta avseende kan ställa på en köpare måste givetvis variera starkt beroende bl a på om denne är fackman eller ej. Ett fall som strängt taget inte går in under ordalydelsen är att godset har förändrats på grund av felaktiga eller bristande instruktioner från säljaren. Denne har exempelvis givit felaktiga uppgifter om hur ett klädesplagg skall tvättas, och det skadas därför i tvätten. Eftersom förändringen här beror av felet, närmare bestämt instruktionsfelet, får det anses följa a fortiori av den i lagen upptagna regeln, att köparen inte går miste om rätten att avvisa godset.

Köparen förlorar inte heller – vare sig enligt förslaget eller enligt gällande rätt – rätten att avvisa godset om förändringen skett till följd av åtgärd som varit nödvändig för att undersöka godset. Undersökningen kan ha skett innan eller efter det att köparen har fått anledning anta att godset var felaktigt. I den senare situationen kan emellertid särskild försiktighet vid undersökningen vara påkallad, och detta kan inverka på bedömningen av om förändringen beror endast på undersökningen.

Slutligen nämns i första meningen förändring till följd av åtgärd som köparen vidtagit innan han visste eller bort veta att han ägde rätt att avvisa godset. Köparen kör exempelvis den köpta bilen innan han märker något fel däri, och den blir därigenom begagnad. Eller köparen sprättar upp en bok innan han finner att några sidor är blanka. Även om köparen har konsumerat gods – t ex genom att använda felaktigt råmaterial i sin rörelse eller genom att så odugligt utsäde på sin åker – behåller han rätten att

avvisa godset. Såsom redan har nämnts kan han emellertid, när godset ehuru behäftat med fel dock hade viss användbarhet, bli skyldig att utge ersättning för den vinst som han har erhållit (se avsnittet 7.1.57 vid anmärkningarna till 57 § tredje stycket).

Utredningen föreslår här en mindre ändring i förhållande till gällande rätt. Enligt denna måste åtgärden, för att inte medföra att köparen går miste om rätten att häva, ha företagits innan fel eller brist på grund varav köparen vill avvisa godset märkts eller bort märkas. Enligt förslaget skall den avgörande tidpunkten vara när köparen visste eller borde veta att han ägde rätt att avvisa godset. Regeln skall sålunda enligt förslaget gälla även vid dröjsmål. Vidare skall den kunna tillämpas om köparen tror att felet inte är väsentligt eller räknar med att säljaren skall begagna sin rätt att avhjälpa det och köparen därför inte vet eller bör veta att han äger avvisa godset. I båda dessa fall bör köparen vara berättigad att begagna godset, trots att han känner till felet. Säljaren erhåller enligt förslaget kompensation för eventuell värdeminskning genom begagnandet med stöd av 57 § tredje stycket.

Om köparen har sålt godset vidare gäller huvudregeln, dvs han går miste om rätten att häva såvida han inte, trots vidareförsäljningen, kan återställa godset. Om sålunda en tillverkare har sålt gods till en försäljare och denne i sin tur har sålt godset vidare till den slutlige förbrukaren och det hos den senare befinns att det är felaktigt, blir försäljarens rätt att häva köpet i förhållande till tillverkaren beroende av att han återfår godset från den slutlige förbrukaren och kan återställa det.[4] Det kan ifrågasättas att den förste köparen skall ha rätt att häva i förhållande till sin säljare också när den andre köparen är berättigad att häva i förhållande till honom utan att återställa godset, t ex därför att godset har förstörts av våda hos den andre köparen.[5] Förhållandena kan vara sådana att en sådan bedömning synes berättigad (t ex om godset är under transport till den andre köparen och det är ovisst, hos vilken köpare det skall anses ha förstörts av våda). Det synes inte möjligt att i lagtext eller i dessa anmärkningar behandla sådana fall.

Utredningen föreslår i *andra meningen* en regel vartill motsvarighet saknas i den nu gällande texten. Köparen skall ha rätt att avvisa gods, trots att han inte kan lämna tillbaka det väsentligen oförändrat och oförminskat, om han ersätter säljaren för minskning i godsets värde. Denna regel får särskild betydelse om godset har lidit en mindre skada, vilken säljaren skäligen inte bör stå för, genom köparens vållande. Såsom exempel kan nämnas att gods har avlämnats till köparen med så stor försening, att han saknar allt bruk för det, men att det skadas genom bristande vård innan han hinner återställa det. Det kan också inträffa att säljaren levererar en bil av annan modell än den köparen har beställt, men att köparen begagnar den i avvaktan på att säljaren skall kunna skaffa en bil av den avtalade modellen och bilen därvid skadas genom köparens vållande. Ett tredje exempel är att köparen har fortsatt att begagna en maskin som är behäftad med fel, trots att han insett eller bort inse att felet skulle förvärras genom begagnandet. I sådant fall kan som nämnts inte försämringen anses ha skett "endast" genom godsets egen beskaffenhet. Det synes inte rimligt att i sådana och liknande fall följden av en ringa oaktsamhet skall bli, att köparen nödgas behålla gods som kanske är helt oanvändbart för honom. Säljarens intressen synes

[4] Jfr Almén § 57 vid n 73 ff.

[5] Jfr Almén § 58 vid n 71.

tillräckligt tillgodosedda om han får ersättning för minskningen i godsets värde.

De regler som föreslås i 58 § och som behandlats nu avser endast köparens rätt att avvisa gods när han häver köpet eller kräver felfritt gods. Reglerna kan således inte tillämpas när säljaren har rätt att häva köpet. Givetvis går säljaren inte miste om denna rätt ifall köparen är i väsentligt dröjsmål med betalningen och han blir ur stånd att återställa godset på grund av händelse som inträffat efter det att faran har gått över på köparen. Har säljaren på grund av ägareförbehåll rätt att häva köp även efter det att godset har kommit i köparens besittning, kan köparen inte genom att sälja det vidare – i strid med vad som är tillåtet – hindra säljaren från att häva köpet vid dröjsmål med betalningen. Köparen är vid sådan hävning skyldig att ersätta värdet av godset, och han torde även vara skyldig att, om säljaren så yrkar, utge det pris som han erhållit från tredje man (jfr 194 § andra stycket konkurslagen).

Rättsligt fel

7.1.59 *59 §*

Stadgandet handlar för närvarande om "hemulsskyldighet" och föreskriver skadeståndsskyldighet för säljaren om godset finnes hava vid köpet tillhört annan än denne. Skyldigheten är oberoende av om säljaren är i god tro men förutsätter att köparen är i god tro. Utredningen föreslår fullständigare och mer omfattande regler, vari den nu gällande ingår som en beståndsdel. Förhållandet mellan rättsligt fel, rådighetsfel och faktiskt fel har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnittet 6.4.2).

Att säljaren inte är ägare till gods som han säljer betraktas enligt nutida terminologi som det viktigaste fallet av "rättsligt fel". I jordabalken behandlas rättsliga fel i 4 kap 15–17 samt 21 §§. Det får anses lämpligt att köplagen innehåller en mera fullständig reglering av rättsliga fel än nu. I viss utsträckning kan man därvid anknyta till regleringen av faktiskt fel i 42–54 §§. Systematiskt borde detta föranleda att reglerna om rättsligt fel i paragrafordningen fördes närmare dem om felaktigt gods. Utredningen har emellertid inte ansett det lämpligt att ändra den hävdvunna ordningen mellan bestämmelserna i köplagen. Något förbiseende eller missförstånd torde inte behöva befaras härav.

Den föreslagna bestämmelsen är så disponerad att huvudfallet, dvs att säljaren inte var ägare, behandlas i första och andra styckena. Första stycket innehåller en regel om säljarens skyldighet att återbära priset. Andra stycket upptar skadeståndsregeln, vilken motsvarar den nu gällande texten. Tredje stycket avser annan belastning än äganderätt för tredje man.

Första stycket

Som allmän förutsättning anges här att godset tillhör annan än säljaren. Exempel härpå är att godset är stulet, att det är föremål för ägareförbehåll till förmån för den från vilken säljaren har förvärvat det, och att säljaren

innehade godset med nyttjanderätt eller med panträtt (i senare fallet utan att han har fått rätt att realisera panten).

Den föreslagna regeln skall kunna tillämpas även i vissa fall där godset vid köpet tillhörde säljaren men köparen likväl inte blir ägare på grund av vad som inträffar senare. Ett sådant fall är att godset efter köpet, medan det ännu är i säljarens besittning, blir utmätt för dennes skuld eller indraget i dennes konkurs. Ett annat fall är att säljaren, efter det att han har sålt godset till köparen, säljer det ånyo till annan som får det i sin besittning i god tro och därigenom enligt reglerna om godtrosförvärv vid tvesala blir ägare. Den nuvarande lagtexten upptar som förutsättning att godset "vid köpet" tillhörde annan än ägaren. Med hänsyn till de nu nämnda fallen har dessa ord utgått ur förslaget.

De svenska reglerna om godtrosförvärv medför att en köpare kan bli ägare till köpt gods även om inte säljaren var ägare. En erinran härom har upptagits i förslaget genom orden "förvärvar köparen därför ej äganderätt till godset". Det nämns emellertid inte som förutsättning för köparens rättigheter enligt den föreslagna regeln, att köparen inte kunde få besittning till godset till följd av att säljaren inte är ägare el dyl. Förvärvet av besittning kan visserligen vara av betydelse för köparens förvärv av äganderätt och såtillvida relevant även för tillämpningen av förevarande regel. Men i övrigt är besittningsövergången betydelselös. Den föreslagna regeln skall alltså kunna tillämpas vare sig köparen fått godset i sin besittning men nödgas lämna det från sig till följd av tredje mans anspråk eller han aldrig får det i sin besittning. Den omständigheten att köparen enligt reglerna om godtrosförvärv erhåller lösen utesluter inte heller att bestämmelsen tillämpas, såsom framgår av dess senare del. Det uppställs inte något krav på god tro hos köparen för att han skall kunna utöva den befogenhet som avses i detta stycke. Köparen kan ha köpt godset medveten om att annan gjorde anspråk på det men likväl vara berättigad enligt den föreslagna bestämmelsen. En annan sak är att denna, liksom köplagen i övrigt, är dispositiv och att det därför kan vara uttryckligt avtalat eller tyst underförstått, att köparen skall bära risken för att tredje man är ägare.

En situation som inte direkt uppmärksammas i lagtexten är att äganderätten till godset är föremål för tvist och att köparen därför kanske nödgas dels försvara sin rätt mot tredje man, dels under någon tid hindras att sälja godset, kanske också att bruka det. Uniforma köplagen (art 52) innehåller utförliga regler för en sådan situation. Dessa regler bygger närmast på ett Nachfrist-förfarande och innebär att om säljaren inte inom skälig tid efter uppmaning avlägsnar tredje mans anspråk, köparen blir berättigad att häva köpet. 4 kap 15 § jordabalken, som avser det fall att köparen inte kan erhålla lagfart, kan också jämföras härmed. Utredningen anser dock inte att det finns tillräckligt skäl att i lagtext uttryckligen behandla situationen. Om olägenheten av tredje mans anspråk är så stor att den bör anses innefatta ett väsentligt kontraktsbrott, bör köparen vara berättigad att utöva den rätt som förevarande bestämmelse ger honom, även om det skulle vara möjligt att den slutliga utgången blir att säljaren visar sig vara ägare.

Rättsföljden anges sålunda, att säljaren blir skyldig att återlämna vad som har betalats av priset. Det skulle kunna sägas att detta innebär att köparen får häva köpet. Detta passar emellertid mindre väl samman med det följande

i den föreslagna lagtexten, som säger att avdrag skall ske för vad köparen kan ha fått ut av annan. Det kan också anses vara en fördel att det klart framgår, att köparen har rätt att återfå priset även när rätte ägaren har frånvunnit honom godset utan att man behöver särskilt som komplement till 58 § ange att detta också är ett fall där hävning kan ske trots att köparen inte kan återställa godset. Det fall att överhuvud intet avlämnande sker, därför att godset tillhör tredje man, är inte omnämnt. Det är ett gränsfall till dröjsmål. Det är självklart att köparen i sådant fall inte är skyldig betala priset (bortsett från det nyssnämnda undantagsfallet, att köparen har påtagit sig risken för att säljaren inte är ägare).

Det anges vidare att avdrag skall ske för vad köparen kan ha fått av annan. Här åsyftas lösen som tredje man må ha utgivit. Skulle sådan lösen beräknas till samma belopp som det avtalade priset eller till högre belopp, blir köparen inte berättigad att återfå något av vad han erlagt till säljaren. Den föreslagna lagtexten innebär intet ställningstagande i frågan hur lösen skall beräknas.

Såsom nämndes kan den här angivna rättsföljden betraktas som en särskild form av hävning. Någon annan rättsföljd (bortsett från skadeståndspåföljden) upptas inte i lagtexten. Det bör emellertid inte uteslutas att sådan rättsföljd kan förekomma. Om någon köpt en begagnad bil och en del av denna är stulen eller föremål för ägareförbehåll samt återtas av rätte ägaren synes prisavdrag kunna komma i fråga. Det synes inte nödvändigt att komplicera lagtexten med någon regel härom. Inte heller nämns möjligheten att köparen vid leveransavtal kan kräva annat gods i stället för det som inte tillhörde säljaren. Fallet behöver inte vara helt opraktiskt. Om någon har köpt en ny bil och det visar sig att det exemplar varmed säljaren vill fullgöra köpet redan var sålt till en annan person, kan köparen kräva att säljaren levererar ett annat exemplar. Det synes likväl inte nödvändigt att i lagtext avhandla fallet, utan en analogi till reglerna om faktiskt fel kan vara tillräcklig.

Andra stycket

Här upptas en skadeståndsregel som i sak överensstämmer med den nu gällande. En förutsättning för att köparen skall ha rätt till skadestånd är sålunda att han var i god tro vid köpet. Visste han eller borde han ha vetat att godset var stulet eller föremål för ägareförbehåll eller redan sålt till tredje man, äger han således inte kräva skadestånd från säljaren. Liksom enligt gällande rätt blir säljaren skadeståndsskyldig även om han är i god tro. Bestämmelsen är emellertid dispositiv, och det kan sålunda förekomma såväl att köparen förbehåller sig rätt till skadestånd, trots att han känner till att tredje man gör anspråk på godset, som att säljaren friskriver sig från skadeståndsskyldighet. De nedsättningar av skadeståndet som följer av den skadelidandes skyldighet att begränsa sin förlust (25 § första stycket) eller eljest gäller (se 25 § tredje stycket) bör gälla även här.

Det upptas inte i förslaget någon regel om reklamationsskyldighet för köparen och följaktligen inte heller någon regel om att han kan förlora rätten att göra befogenheter gällande på grund av underlåtenhet att framställa krav till säljaren. Inte heller finns det någon regel motsvarande 54 § om preskription av rätten att göra gällande befogenhet på grund av fel. För-

hållandena synes alltför växlande för att några sådana regler skall kunna införas. Det kan således vara vanskligt att avgöra, när en köpare bör framställa reklamation på grund av att tredje man gör anspråk på godset. Men vidare får säljaren i de flesta fall, på grund av det rättsliga felets natur, ändå kännedom om tredje mans anspråk, och reklamationen blir då onödig. En viktigare fråga är säkerligen, om anspråk på grund av rättsligt fel skall kunna preskriberas på samma sätt som vid faktiskt fel. Med hänsyn till att köparen inte har något skydd mot att tredje man gör anspråk gällande långt efter köpet synes det inte lämpligt att föreslå någon regel motsvarande 54 §.

Tredje stycket

Detta stycke gäller enligt den föreslagna lydelsen när godset i strid mot vad köparen vid köpet haft skäl att förutsätta är belastat med rätt för tredje man. Det specificeras inte närmare vilken rätt som kommer i fråga. Regeln kan tillämpas om godset är pantsatt hos tredje man eller om det är föremål för retentionsrätt för tredje man. Ett exempel är att en bil som köpts visar sig stå på verkstad och verkstaden gör gällande retentionsrätt för reparationskostnaden. I många sådana fall kan köparen genom att innehålla så stor del av priset som svarar mot belastningen skydda sina intressen (jfr 4 kap 16 § jordabalken). Skulle detta inte vara möjligt, t ex därför att det råder tvist om det belopp som skall utgå till verkstaden i det angivna exemplet och säljaren inte reglerar skulden, kan emellertid bestämmelsen träda i tillämpning. Detsamma gäller om köparen redan har till säljaren betalt belopp som motsvarar vad tredje man äger fordra med säkerhet i godset.

Ett annat fall är att godset är belastat med nyttjanderätt som inte upphör trots köpet. Ett exempel är att godset är sålt med förbehåll för nyttjanderätt men att denna är mera långvarig än vad säljaren uppgivit eller förenad med en optionsrätt varmed köparen inte haft att räkna vid köpet.

Om godset är föremål för patenträtt som hindrar köparen från att exempelvis införa godset (jfr 3 § patentlagen (1967:837)) och köparen därför aldrig kommer i besittning av godset, bör också godset anses belastat med rätt för tredje man. Patenträtten kan också hindra köparen från att använda, eller till försäljning, uthyrning eller utlåning utbjuda, patentskyddat alster (se samma stadgande). Även detta bör falla under beskrivningen.

Köparens rätt att göra påföljder gällande är emellertid enligt den föreslagna lydelsen betingad av att belastningen står "i strid mot vad köparen vid köpet hade skäl att förutsätta". Uttryckssättet är närmast hämtat från 9 § konsumentköplagen. Om det är avtalat mellan säljare och köpare att godset har sålts med belastningen, kan köparen givetvis inte göra några påföljder av rättsligt fel gällande. Men även utan uttryckligt avtal kan det vara förutsatt att köparen skall stå konsekvenserna av att godset är eller må vara belastat med rätt för tredje man. Ofta framgår sådant förhållande av en jämförelse mellan det avtalade priset och värdet av godset. Skulle priset endast motsvara godsets värde i belastat skick kan det i regel antas, att köparen skall bära konsekvensen av belastningen. Även om omständigheterna är mindre klara, kan risken för belastningen böra ligga på köparen i stället för på säljaren. Det synes inte möjligt att uttömmande ange när så skall vara fallet. Om

resultatet av bedömningen blir, att säljaren skall bära denna risk, kan förevarande bestämmelse tillämpas.

Om godset är belastat med en begränsad rätt för tredje man, bör köparen kunna kräva, att säljaren befriar godset därifrån genom att betala skuld för vilken godset utgör pant, träffa avtal med nyttjanderättshavare osv. En analogi till 42 § kan här ge ledning. Säljaren bör också ha möjlighet att, i analogi med 49 §, genom sådan åtgärd avvärja andra påföljder av det rättsliga felet.

De påföljder som uttryckligen anges är prisavdrag, hävning och skadestånd. Om den belastning som vilar på godset endast i mindre grad påverkar köparens nytta av godset, kommer prisavdrag i fråga. Hävning förutsätter, liksom eljest, att kontraktsbrottet är väsentligt. Beträffande skadeståndspåföljden gäller detsamma som när köparen inte förvärvar äganderätt därför att säljaren inte själv är ägare, dvs rätt till skadestånd bör förutsätta att köparen är i god tro men vara oberoende av om säljaren är i god tro eller inte. Den allmänna principen att skadelidande är skyldig att begränsa sin förlust liksom möjligheten till nedsättning (25 § första resp tredje stycket) bör gälla även här; jfr anmärkningarna till andra stycket. En köpare som gör sig skyldig till patentintrång genom att bruka inköpt gods kan således inte utan vidare fortsätta därmed i förlitande på att säljaren ersätter honom för det skadestånd som han blir skyldig att utge till patenthavaren.

Av samma skäl som anfördes vid första och andra styckena upptas i förslaget ingen regel om reklamation eller preskription.

Den här föreslagna regeln omfattar inte rådighetsfel, bortsett från att patent meddelas av offentlig myndighet och intrång i patent sålunda kan anses vara en följd av sådan myndighets beslut. Såsom anfördes i den allmänna motiveringen (avsnittet 6.4.2) bör följderna av rådighetsfel vara desamma som vid faktiska fel. I den allmänna motiveringen har också behandlats följderna av att säljare har byggt hus i strid med gällande författning och att detta går ut över köpare.

Öppet köp

7.1.60 *60 §*

Stadgandet avser öppet köp. Det innehåller dels en bestämmelse om köparens skyldighet att meddela huruvida han vill behålla godset, dels en bestämmelse om farans övergång. Utredningen föreslår att den avtalsrättsliga regeln utgår och att endast fareregeln behålls i köplagen.

Hemförsäljningskommittén (Ju 1973:10) arbetar för närvarande med en utredning som berör öppet köp. Kommitténs uppdrag är visserligen inskränkt till konsumenttransaktioner, men dess förslag kan antas inverka på avtalsrätten i allmänhet. Även bortsett härifrån synes det tveksamt om köplagen bör innehålla en regel om ingående av avtal. Ämnet ligger utanför vad som eljest behandlas i köplagen. Utredningen föreslår därför att regeln utgår ur köplagen.

Regeln om farans övergång har däremot mera beröring med köplagens innehåll i övrigt. Den innebär att köpare, som köpt på öppet köp, står faran för godset till dess det återlämnas. Regeln avviker från den som gäller enligt

4 § tredje meningen hemförsäljningslagen. Enligt denna bestämmelse står köparen inte faran för att godset av våda förstöres, försämras eller minskas eller undergår förändring endast genom sin egen beskaffenhet eller till följd av åtgärd som varit nödvändig för undersökning av godset.

Regeln i hemförsäljningslagen förklaras av det särskilda syftet med denna lag och med den i tvingande bestämmelse fastställda frist inom vilken köparen har att bestämma sig för om han vill stå fast vid köpet eller inte. Situationen enligt denna regel kan således inte jämställas med den vid öppet köp enligt köplagen. Utredningen anser inte att det finns tillräckligt skäl att frångå den regel om faran för godset som nu finns i köplagen. Eftersom godset befinner sig i köparens besittning och det beror av honom, vilka risker det utsätts för, är den nuvarande regeln motiverad åtminstone för kommersiella köp. Det får ankomma på hemförsäljningskommittén att ta ställning till om någon annan regel bör gälla för konsumentköp.

Den nämnda bestämmelsen i hemförsäljningslagen innehåller, såsom framgår, även en regel om verkan av att godset förändras genom sin egen beskaffenhet eller till följd av åtgärd som är nödvändig för undersökning av godset. Det kunde ifrågasättas att i köplagen införa en regel för motsvarande fall. Det är dock vanskligt att uttala sig härom. Det måste bero av omständigheterna om en köpare skall exempelvis äga bryta förpackning när han har köpt gods på öppet köp. Det synes inte heller lämpligt att ha någon regel om rätt för köparen att bruka godset. Stundom kan avsikten med det öppna köpet vara, att köparen skall ha rätt att prova godset, stundom kan i stället varje brukande medföra att godset såsom begagnat blir mindre värdefullt. Det synes inte möjligt eller lämpligt att genom någon presumtionsregel ta ställning till vilkendera möjligheten som in dubio skall ha företräde. I allmänhet torde avtalet eller omständigheterna utvisa vad som skall gälla.

Vissa meddelanden enligt denna lag

7.1.61 *61 §*

Stadgandet föreskriver att vissa meddelanden går på mottagarens risk. Utredningen föreslår ett tillägg samt ett nytt stycke om skyldighet för part att underrätta andra parten om åtgärd som ankommer på honom.

Första stycket

Den föreslagna regeln överensstämmer väsentligen med gällande rätt men jämställer med att meddelande lämnas in för befordran med post eller telegraf att det avsänds med telex. Även i sådant fall kan alltså mottagaren stå risken för att det försenas eller inte kommer fram. Den föreslagna regeln kan tillämpas även om någon vänder sig till telegrafen med uppdrag att avsända telex-meddelande. Det ankommer givetvis på den som vill göra gällande meddelande, som inte har kommit fram, att visa att det har blivit rätteligen avsänt.

Förteckningen på meddelanden som går på mottagarens risk är densamma som i nu gällande lydelse.

Andra stycket

Köplagen upptar för närvarande inte några bestämmelser om skyldighet för part att meddela motparten om åtgärder som är av betydelse för denne, utöver vad som följer av reklamationsreglerna. Sådan skyldighet föreskrivs däremot exempelvis i uniforma köplagen (se art 19 st 3) och i Incoterms. Det synes berättigat – särskilt med de många möjligheter att sända meddelanden som moderna kommunikationsmetoder erbjuder – att kräva att part lämnar sådant meddelande för att förekomma misstag och missförstånd och för att möjliggöra för andra parten att anpassa sig efter de åtgärder som vidtas. Vad som kan begäras får emellertid i stor utsträckning bero av omständigheterna. Särskild hänsyn får tas till sedvänja på området.

Om säljare skall sända gods till köparen bör han ofta underrätta denne om när godset har avsänts. Detta gäller oavsett transportvillkoren. En förutsättning för att juridisk förpliktelse till sådan underrättelse skall kunna åläggas part bör emellertid vara, att det kan antas ha väsentlig betydelse för mottagaren att han erhåller meddelande. Utredningen anser att det för sådana fall bör finnas en uttrycklig regel. Ibland kan viktigare än avsändandet vara att huvudtransporten med fartyg har påbörjats. Såsom redan nämndes innehåller såväl uniforma köplagen som Incoterms bestämmelser härom, dock utan inskränkningar till fall där underrättelse är av väsentlig betydelse för den andra parten. Om säljaren regelbundet expedierar beställningar med ringa tidsutdräkt kan ett meddelande vara onödigt och därför inte heller krävas enligt lagtexten.

Av lagtexten följer att underrättelseskyldigheten endast avser åtgärd vilken enligt köplagens egna regler "ankommer på" part. Åtgärder som part har att vidta enligt avtal eller sedvänja sanktioneras inte genom denna bestämmelse. Detta utesluter inte att regeln omfattar förberedande åtgärder till exempelvis avlämnande eller betalning, t ex uppdrag till bank eller speditör osv. Det synes inte möjligt att i detalj ange vad som kommer i fråga.

Underrättelsen skall lämnas utan uppskov (se om detta tidsuttryck avsnittet 7.1.23 vid anmärkningarna till 23 § andra stycket).

Påföljden av att part underlåter att sända meddelande är att han blir skyldig att ersätta den skada som uppstår genom underlåtenheten. Sådan skada kan bestå t ex i att en köpare ådrar sig extra lagringskostnader därför att han inte har fått meddelande från säljaren och därför inte är beredd på godsets ankomst. Däremot bör underlåtenhet av säljare att meddela köpare om godsets avsändande normalt inte föranleda, att godset inte anses avlämnat, med de konsekvenser beträffande dröjsmål som detta kan medföra. Uteslutas kan visserligen inte, att stundom underlåtenhet att meddela om godsets avsändande har sådan betydelse att det bör bedömas som underlåtenhet att avsända. Något skäl att behandla sådana fall i lagen synes dock inte finnas.

I 23 § andra stycket har upptagits en regel om skyldighet för säljare att meddela om dröjsmål med avsändande. Eftersom denna regel avser att lindra konsekvenserna av kontraktsbrottet för köparen, har den en annan karaktär än den som föreslås här.

Betydelsen av vissa leveransklausuler

Köplagens sista avdelning (62–71 §§) handlar enligt den nuvarande rubriken "om betydelsen av vissa vid köp brukliga uttryck". De första av de däri ingående stadgandena (62–65 §§) rör de s k transportklausulerna (engelska "trade terms") fob, cf, cif och fritt levererat, medan återstoden (66–71 §§) handlar om andra stående uttryck. Några av dessa har viss beröring med leveransklausulerna, nämligen "fartygslast" (67 §), "avskeppning" (69 §) och "betalning mot konossement" (71 §). Vidare finns bestämmelser om "cirka" (66 §), "början", "mitten" och "slutet" av månad (68 §) samt om "kontant" (70 §).

Vad beträffar leveransklausulerna har utredningen i den allmänna motiveringen (avsnittet 6.7.3) redogjort för sin uppfattning om värdet av att regler om dem upptas i köplagen och om utformningen av sådana regler.

Vad därefter angår 66–71 §§, alltså de stadganden som avhandlar annat än leveransklausulerna, föreslår utredningen att de utgår ur köplagen. Lagreglerna torde beträffande dem inte kunna åstadkomma den nytta som åsyftas. Beträffande exempelvis "cirka" (66 § andra stycket) synes osäkerhet råda om förhållandet mellan denna regel och det utrymme för valfrihet som, även om intet särskilt uttryck har begagnats, likväl ofta tillkommer en säljare vid bestämmande av tillåten avvikelse från angiven kvantitet. Det synes tillräckligt att överlåta bestämningen av "cirka", alldeles som den variationsbredd som kan tillåtas där ett annat eller alls intet motsvarande uttryck har begagnats, åt handelsbruk eller annan sedvänja. Något liknande gäller beträffande "kontant" betalning samt tidsangivelse rörande olika delar av månad. Termerna "avskeppning" och "fartygslast" avser tämligen speciella förhållanden, och förhållandet mellan i köplagen upptagna regler och internationell sedvänja synes oklart. Innebörden i "betalning mot konossement" slutligen har i förslaget väsentligen inarbetats i 16 §.

7.1.62 *62 §*

Stadgandet rör klausulen *fritt ombord (fob).* Utredningen föreslår ett antal ändringar, i överensstämmelse med de allmänna riktlinjer som angivits i den allmänna motiveringen (avsnittet 6.7.4).

Utgångspunkten är – liksom enligt gällande formulering – att klausulen används vid fartygstransporter där köparen skall stå kostnaden för transporten från den ort som nämns tillsammans med "fob". Denna ort är således regelbundet en hamn. Det görs intet försök att anpassa betydelsen till det i vissa länder förekommande bruket att begagna "fob" även för andra transporter än sjötransporter och således i förbindelse med namn på andra orter än hamnar.

Enligt den nuvarande texten ankommer det på köparen att befrakta fartyg eller tinga skeppsrum som erfordras för godsets fortskaffande från den nämnda orten. Förslaget upptar inte någon motsvarande regel. Förhållandena torde nämligen växla avsevärt. Särskilt vid styckegodstrafik lär säljaren ofta, enligt åtagande eller sedvänja, ha att ombesörja transporten, ehuru han därvid handlar för köparens räkning och på dennes risk. Det synes då inte befogat att uppta någon regel härom i köplagen, utan det får avgöras genom avtalet eller sedvänja, vad som skall gälla.

För att klargöra förhållandet till köplagens system av påföljder av kontraktsbrott är det av vikt att ange när godset skall anses *avlämnat* vid bruk av fob-klausulen. Härigenom vinns anknytning till lagens regler om säljarens dröjsmål (21–27 §§), vilka förutsätter att godset inte har avlämnats i tid, samt till reglerna om farans övergång och vad som hör samman med denna (17 samt 7 och 44 §§). Den föreslagna bestämmelsen upptar därför, liksom nu gällande text, en regel om när godset är avlämnat.

Enligt den nu gällande texten skall godset anses avlämnat när det har kommit innanför fartygets sida. Utredningen föreslår att i första hand anges att godset skall anses avlämnat när det har tagits om hand av den som åtagit sig transporten från den ort som nämnts. Skälen för denna reglering har anförts i den allmänna motiveringen och i anmärkningarna till 10 § första stycket (avsnittet 7.1.10). Under moderna förhållanden förekommer många olika varianter av fob-köp. Stundom begagnas mottagningskonossement eller utfärdas intet konossement. För sådana fall vore det mindre lämpligt att i lagtexten binda sig för regeln att godset inte är att anse som avlämnat förrän det har kommit innanför fartygets sida. Avgörande bör i dessa fall i stället vara om det har tagits om hand i hamnen eller i en terminal.

Uttrycket "den som åtagit sig transporten" får förstås i så vid betydelse att det inte kommer i konflikt med de rutiner som tillämpas i praktiken. Om flera rederier har en gemensam terminal eller en gemensam hamnorganisation, får det vara tillräckligt att godset har tagits om hand av denna. Om den som faktiskt utför transporten är någon annan än den som har åtagit sig transporten, måste det också vara tillräckligt att det har tagits om hand av den förre. Den som åtagit sig transporten kan också vara en "combined transport operator" eller eventuellt en speditör, vilken fungerar som självständig fraktförare. Däremot är det inte tillräckligt att godset har tagits om hand av en speditör som inte själv är transportör eller av någon annan som för säljarens räkning fraktar godset till sjötransportören. Den föreslagna lagtexten avser inte att ta ställning i frågan, hur gränsen skall dras mellan de båda situationerna. Jfr anmärkningarna till 10 § första stycket.

Om säljaren skall tillhandahålla köparen ombordkonossement – eller mottagningskonossement försett med påteckning om namnet på fartyg vari godset lastats samt tid för lastning, varigenom det blir ombordkonossement (95 § fjärde stycket sjölagen) – är emellertid godset inte avlämnat förrän det har kommit innanför fartygets sida. Liksom enligt 10 § anges inte när ombordkonossement kan krävas, och den föreslagna lagtexten tar inte ställning i denna fråga. Avgörande är om i förhållandet mellan säljare och köpare sådant konossement skall tillhandahållas. Huruvida faktiskt, på grund av förhållandet mellan befraktare och bortfraktare, det ena eller andra slaget av dokument utfärdas, är däremot inte avgörande i köprelationen. Naturligtvis kan fob-klausulen också vara så preciserad, att den utvisar om godset skall ha förts ombord eller inte (jfr "f.o.b." och "f.o.b. vessel" enligt amerikansk terminologi, UCC § 2–319 (1)).

Den nu gällande lagtexten upptar ett tillägg, enligt vilket säljaren, till dess godset kommit innanför fartygets sida, vid fob-köp står faran, evad köpet avser bestämt gods eller är att hänföra till leveransavtal. Tillägget

avser att förekomma missförståndet att den nu gällande regeln i 17 § andra meningen skulle vara tillämplig, m a o att vid speciesköp faran skulle kunna övergå på grund av att säljaren håller godset redo. Enligt förslaget skall emellertid 17 § andra meningen utgå ur lagtexten, och det förklarande tilllägget behövs därför inte.

I den nu gällande texten anges beträffande *kostnaderna,* att det åligger säljare att på egen bekostnad försända godset till lastningsorten samt vidta de åtgärder i avseende å godsets inlastning, som enligt lag eller sedvänja där ankommer på avlastare. Det kunde ifrågakomma att ändra denna regel såtillvida, att säljaren skall bära kostnaden till dess godset passerat fartygets sida (jfr Incoterms, klausulen F.O.B., punkt A 4). Utredningen anser emellertid inte att det finns tillräckligt skäl att här uppta en preciserad regel, utan liksom hittills bör det vara utslagsgivande vad som enligt sedvänja på orten ankommer på avlastare. Sådana sedvänjor förekommer i betydande omfattning. Även beträffande kostnaderna förekommer explicita avtal som närmare preciserar säljarens förpliktelser (t ex "stowed").

Den föreslagna formuleringen avser uteslutande kostnaderna. I motsats till den nu gällande texten säger den föreslagna lydelsen inte att det åligger säljaren att vidta de åtgärder som fordras för inlastning. Hänsyn synes böra tas till att det också kan vara en av köparen anlitad speditör eller rederiet som ombesörjer de praktiska åtgärderna, något som dock inte inverkar på kostnadsfördelningen.

De föreslagna texten utsäger vidare, att kostnaderna för transporten från den angivna orten åvilar köparen. Detta är ett förtydligande tillägg i förhållande till vad som nu upptas i stadgandet.

För närvarande föreskriver 62 § fjärde stycket, att den omständighet, att fartyget är av köparen befraktat eller skeppsrum av honom tingat, icke medför skyldighet för köparen att före godsets framkomst till bestämmelseorten undersöka det och att den inte heller utgör hinder för säljaren att utöva sådan rätt som är nämnd i 15, 28 eller 39 §. Bestämmelsen, som förtydligar vad som får anses följa av de angivna reglerna, har ansetts onödig.

I 62 § femte stycket av den gällande texten sägs slutligen, att köparen är skyldig att *betala mot konossement* efter vad som sägs i 71 §. Hänvisningen har bytts ut mot en allmän hänvisning i andra stycket till att betalning sker enligt 16 §. Hänvisningen innebär att alla förutsättningar som nämns i dessa bestämmelser, även att köpet är handelsköp, skall vara uppfyllda.

Säljaren kan ha *skyldighet att meddela* om vidtagande av de åtgärder som åligger honom enligt 61 § andra stycket. Det hänvisas till vad som anförts härom i anmärkningarna till denna bestämmelse (avsnittet 7.1.61).

7.1.63 *63 §*

Stadgandet avser för närvarande uttrycket *fraktfritt* och *c & f* eller *cf.* Utredningen föreslår en preciserande inskränkning i bestämmelsens tillämpningsområde samt några ändringar.

Som framgår av vad utredningen anfört vid rubriken till avsnittet 7.1.10 föreslår utredningen att 63 § reserveras för klausulen c & f (cf). "Fraktfritt" behandlas sålunda i förslaget som en variant av de försändningsköp vilka

regleras i 10 §. Det kan hänvisas till anmärkningarna till 10 § första stycket (avsnittet 6.1.10).

Utom vid sjötransporter torde man under nuvarande förhållanden också få räkna med att klausulen c & f begagnas vid lufttransporter.

Klausulen c & f förbinds med bestämmelseorten. Härom erinras såväl i nu gällande text som i den föreslagna. Eftersom det inte behöver preciseras, på vilken ort avlämnandet skall ske, blir det – liksom vid klausulen cif, vilken överensstämmer med denna utom beträffande försäkring – en viktig fråga, när godset skall anses avlämnat. Den nuvarande texten hänvisar till 10 §, något som delvis kan bero på att 63 § såsom nämnts även avser klausulen "fraktfritt". Hänvisningen medför att om sjötransporten – som antas utgöra huvudtransporten – föregås av en landtransport fram till den hamn där inlastningen sker, avlämnandet sker när godset har överlämnats till transportör som självständigt utför landtransporten. I internationell praxis, vilken avspeglas bl a i Incoterms (klausulen C.&F., punkt A 5), anses emellertid avlämnande ske först när godset har passerat religen i inlastningshamnen. Utredningen anser att köplagens regel bör anpassas efter den praxis, enligt vilken även vid klausulerna c & f och cif en förtransport fram till lastningshamnen går på säljarens risk.

Den tidigare i flera sammanhang nämnda praxis, enligt vilken det för många köp inte har samma betydelse som tidigare att godset passerar relingen, inverkar emellertid också på köp med klausulen c & f (och cif). Huvudtransporten kan anses börja redan på ett tidigare stadium. Formuleringen av bestämmelsen bör enligt utredningens mening ta hänsyn även till den minskade betydelsen av att godset passerar relingen.

Utredningen föreslår en formulering, enligt vilken godset är *avlämnat* när det tagits emot av den som åtagit sig sjötransport eller av annan motsvarande fraktförare för transport till den angivna bestämmelseorten. Härmed markeras att överlämnande till en självständig transportör – en järnväg eller ett åkeriföretag – för en landtransport fram till skeppningshamnen inte medför att godset är avlämnat. Detta överensstämmer med exempelvis Incoterms. Om transporten innefattar dels en förberedande sjötransport, t ex från Stockholm till Rotterdam, och därefter en huvudtransport från Rotterdam till Yokohama, är emellertid godset in dubio avlämnat redan när det tagits om hand av rederiet i Stockholm. Enligt den föreslagna formuleringen fordras – liksom i övrigt enligt de föreslagna reglerna – inte att godset har passerat fartygets sida utan det är ofta tillräckligt att det har tagits mot av rederiet. Kan köparen kräva ombordkonossement är godset emellertid inte avlämnat förrän det har kommit innanför fartygets sida. Härom gäller samma som tidigare har anförts vid anmärkningarna till 10 § första stycket (avsnittet 7.1.10) och 62 § första stycket (avsnittet 7.1.62). Samma verkan som av att godset har tagits mot av redaren inträder om det har mottagits av annan motsvarande fraktförare. Det hänvisas till vad som anfördes vid anmärkningarna till 62 §. Det avses även fall där huvudtransporten är en lufttransport och den avgörande tidpunkten sålunda är när flygbolaget har tagit hand om godset.

En väsentlig innebörd i klausulen c & f är att säljaren står hela *kostnaden* för transporten fram till den angivna bestämmelseorten. Detta anges uttryckligen i den föreslagna texten. Denna innehåller däremot intet om för-

delningen av kostnader mellan säljare och köpare på bestämmelseorten. Denna fråga har ansetts alltför invecklad för att kunna beröras i en lagtext med det begränsade syfte som denna har.

Köparen är skyldig att betala enligt vad som sägs i 16 §. Härom gäller samma som vid fob-köp (62 §).

7.1.64 *64 §*

Stadgandet avser klausulen *cif*. Liksom i gällande rätt hänvisas i förslaget beträffande avlämnande, kostnader och betalning till vad som föreskrivs om klausulen c & f. Bestämmelserna om skyldighet att teckna försäkring är något omredigerade och förtydligade.

Det torde vara allmänt godtaget att klausulen cif överensstämmer med klausulen c & f utom att skyldigheten att försäkra godset tillkommer. Det kan följaktligen hänvisas till vad som har anförts i avsnittet 7.1.63.

Beträffande skyldigheten att försäkra godset anges enligt förslaget, liksom enligt gällande rätt, enbart att det åligger säljaren att teckna "sedvanlig" försäkring. Det anges sålunda inte om det är tillräckligt med försäkring "mot strandningsfall" (F.P.A.), eller om försäkringsskyddet skall vara mer omfattande (W.A.), om det skall inkludera försäkring mot krigsrisk, etc.

Om säljaren underlåter att teckna försäkring enligt vad han är skyldig att göra, torde köparen, om han känner till detta, i första hand vara skyldig att själv teckna försäkring. Möjligt är också att han har en subsidiär försäkring som gäller om säljaren har underlåtit att teckna försäkring. I båda fall är han berättigad till ersättning av säljaren för kostnaden för försäkring, och han kan avräkna denna från priset. Förslaget överensstämmer häri med gällande rätt.

Skulle ingen försäkring gälla blir köparen enligt förslaget liksom enligt gällande rätt berättigad till ersättning för skada som skulle ha täckts av försäkringen.

Nuvarande text nämner möjligheten att köparen häver köpet på grund av att försäkring saknas. Förslaget förtydligar detta sålunda, att en förutsättning för rätten att häva i detta fall, liksom eljest, är att kontraktsbrottet är väsentligt (jfr avsnittet 6.3.5). Ifall köparen har möjlighet att teckna försäkring själv och avräkna premiekostnaden på priset torde kontraktsbrottet vanligen inte vara väsentligt.

Efter det att godset har kommit fram oskadat torde köparen i allmänhet inte vara berättigad att häva köpet på grund av säljarens underlåtenhet att teckna försäkring, även om han skulle ha haft rätt därtill vid en tidigare tidpunkt medan ännu avsaknaden av försäkring kunde ha praktisk betydelse. Kontraktsbrottet kan nämligen i sådant fall inte anses vara väsentligt för köparen. Principen överensstämmer med vad som i allmänhet gäller om "orderstridigt försändande" som, enligt vad det visar sig innan köparen har gjort gällande påföljden, inte har någon praktisk betydelse.[1]

De regler som här ges om underlåtenhet att teckna försäkring torde kunna tillämpas även eljest när säljaren är skyldig att teckna försäkring men underlåter detta, t ex vid köp "ex works" eller "fraktfritt" där säljaren särskilt åtagit sig (eller möjligen enligt sedvänja är skyldig) att teckna försäkring. Jfr anmärkningarna till 10 § första stycket (avsnittet 7.1.10).

[1] Jfr Almén § 64 vid n 68.

7.1.65 *65 §*

Stadgandet handlar enligt nu gällande lydelse om uttrycken *fritt* (franco), *levererat* och *fritt levererat*. Utredningen föreslår vissa preciseringar och förtydliganden.

Enligt den nuvarande lydelsen medför samtliga nämnda uttryck att godset inte är att anse som avlämnat förrän det kommit fram till den ort som nämns tillsammans med dessa ord. Om ordet levererat brukas tillsammans med något av uttrycken fraktfritt eller cif (caf) skall dock, enligt vad som föreskrivs i andra stycket, vad som stadgas om dessa uttryck ändå till alla delar äga tillämpning.

För utredningen har framhållits att det i praktiken råder en viss osäkerhet om vad som skall förstås med ordet "fritt" i förening med namnet på en ort. Trots köplagens uttryckssätt avses ibland därmed inte mer än "fraktfritt", dvs godset skall anses avlämnat redan när det har avsänts och överlämnats till en självständig transportör (jfr 10 §). En lagbestämmelse kan givetvis inte hindra oklarheter och missförstånd av detta slag. Lagen synes likväl inte böra uppmuntra bruket av ett uttryck som kan föranleda missförstånd. Utredningen föreslår därför att förevarande bestämmelse endast skall gälla uttrycken "fritt levererat" och "levererat". Detta innebär å ena sidan att det inte i lagtexten anges hur ordet "fritt" ensamt skall förstås, å andra sidan att därigenom säljare och köpare indirekt uppmanas att använda något uttryck som inte kan missförstås på samma sätt som detta ord. Det är å andra sidan säkerligen inte nödvändigt att i lagtexten ange hur uttrycken "fraktfritt levererat" och "cif levererat" bör förstås.

Det synes vidare lämpligt att framhäva att bestämmelsen avser bruket av de angivna orden i förbindelse med namnet på ort dit godset skall transporteras. Avsikten är således inte att uttryck sådana som "delivered at frontier" skall tolkas genom något slags analogi från förevarande bestämmelse.

Enligt den formulering som föreslås är godset *avlämnat* när det kommit fram till den nämnda orten. Den nuvarande texten använder en negativ formulering ("godset må ej anses avlämnat förrän det framkommit till sagda ort"). Ingen saklig skillnad avses. Det kunde måhända anses önskvärt att precisera vad som vid framkomsten fordras för att avlämnande skall ske. Men lika litet som enligt gällande rätt har det ansetts möjligt att ge någon sådan precisering. Där inte mer exakta uttryck ("ex ship", "ex quay" etc) har begagnats, är man således hänvisad till att efter omständigheterna eller sedvänja avgöra, hur mycket som skall fordras för avlämnande.

Slutligen anges i den föreslagna bestämmelsen att *kostnaderna* för transport till den angivna orten åvilar säljaren. Detta nämns inte i nuvarande text men bör anges liksom i övriga motsvarande bestämmelser. Det preciseras emellertid inte, vilka kostnader på bestämmelseorten som säljaren har att bestrida. Inte heller anges vem av säljare och köpare som har att erlägga tull där intet härom är avtalat eller framgår av omständigheterna.

Ikraftträdande

Av allmänna rättsgrundsatser bör följa att de nya reglerna gäller endast i fråga om köp som kommit till stånd efter det att dessa trätt i kraft.

7.2 Förslaget till lag om ändring i konsumentköplagen (1973:877)

De ändringar av de allmänna köprättsliga reglerna som följer av utredningens förslag till ny köplag berör också ämnen som behandlas i konsumentköplagen. Frågan i vilken utsträckning detta förhållande bör föranleda ändringar beträffande konsumentköplagen har diskuterats i den allmänna motiveringen (avsnittet 5.6.2). Utredningen har därvid kommit fram till att endast sådana ändringar som nödvändigtvis betingas av den nya utformningen av köplagen f n bör föreslås. Nödvändiga följdändringar har ansetts vara sådana som fordras för att de båda lagarna skall ha en enhetlig terminologi. Detta föranleder vissa mindre redaktionella justeringar av konsumentköplagen. Denna lag är vidare på några punkter sakligt utformad efter motsvarande regel i den allmänna köplagen. För att upprätthålla sambandet fordras, i den mån köplagens regel ändras, en motsvarande anpassning av konsumentköplagen.

Mera djupgående överväganden, där det konsumenträttsliga minimiskyddets utformning i förhållande till det föreslagna delvis annorlunda dispositiva regelsystemet blir föremål för granskning, har ansetts ligga utanför köplagsutredningens uppdrag. Såsom framgått och exemplifierats vid de allmänna övervägandena (5.6.2) kan det finnas anledning att på flera punkter företa materiella ändringar i konsumentköplagen. Utredningen har i betänkandet i viss utsträckning fäst uppmärksamheten vid sådana frågor. Några liknande frågor skall nämnas i det följande.

7.2.1 *2 §*

För närvarande innehåller 2 § andra stycket konsumentköplagen en hänvisning till lagen (1905:38 s 1) om köp och byte av lös egendom. Utredningen föreslår att en ny lag skall ha beteckningen "köplag" (se vid rubriken till avsnittet 7.1). Den nya benämningen föranleder en konsekvensändring i konsumentköplagen.

7.2.2 *3 §*

För att köparen skall få häva köpet i anledning av säljarens dröjsmål förutsätts enligt nuvarande lydelse av 3 § konsumentköplagen att dröjsmålet inte är av ringa betydelse för köparen och i allmänhet att köparen dessförinnan uppmanat säljaren att leverera varan men att denne inte inom skälig tid efterkommit sådan uppmaning. Avsteg från kravet på leveransuppmaning kan dock göras när det på annat sätt måste ha stått klart för säljaren att dröjsmålet inte är av ringa betydelse för köparen.

Som framgått av specialmotiveringen till den allmänna köplagen (se vid rubriken till avsnittet 7.1) föreslår utredningen genomgående att i stället för uttrycket "ej ringa" används ordet "väsentlig". Denna förändring av språkbruket bör lämpligen slå igenom även i konsumentköplagen, eftersom det är fråga om samma slags bedömning och det kan vara förvirrande att olika uttryck begagnas för samma sak. Lika litet som i den allmänna köplagen är avsikten att det nya uttrycket "väsentlig" skall innebära någon saklig

förändring i förhållande till vad som gällt vid det tidigare uttryckssättet "ej ringa".

Enligt utredningens förslag skall alltså i den allmänna köplagen hävning p g a säljarens dröjsmål i allmänhet förutsätta att kontraktsbrottet är väsentligt (se avsnittet 6.3.2). I köplagen föreslås emellertid ytterligare att om köparen förelagt säljaren skälig tilläggstid, s k "Nachfrist", han inte skall behöva styrka att dröjsmålet är väsentligt för honom. Eftersom 3 § första stycket konsumentköplagen f n innehåller en regel av delvis annat slag – närmast byggande på ett "Mahnungs"-förfarande – och de båda lagarna på grund av sitt samspel bör begagna samma principer och begrepp, kunde det övervägas att utforma 3 § konsumentköplagen helt efter mönster av förslaget till 21 § köplagen. Utredningen har emellertid ansett att den konsumenträttsliga regeln – även i förhållande till sin nuvarande lydelse – skulle vinna på att erhålla en enklare avfattning. Uttryckliga föreskrifter om ett Nachfrist-förfarande, som i första hand är utformat med tanke på de rent kommersiella köpen, kan dessutom antas verka närmast förvillande för den i handelstekniska förhållanden inte insatte konsumenten. Utredningen föreslår därför att 3 § konsumentköplagen lika med 21 § köplagen anger att köparen får häva köpet om dröjsmålet är av väsentlig betydelse för honom och säljaren insett eller bort inse detta, men att i övrigt någon motsvarighet till det nuvarande Mahnungs-förfarandet eller det i köplagen föreslagna Nachfrist-förfarandet inte upptas.

Skillnaden på denna punkt i avfattningen av de båda lagrummen får formellt bara betydelse för den händelse säljaren i avtalet föreskrivit att det är en förutsättning för köparens hävningsrätt att dröjsmålet är väsentligt, med klargörande att detta gäller oberoende av om köparen förelagt särskild tilläggstid för varans avlämnande. Denna typ av avtalsvillkor torde inte behöva befaras bli vanlig. Som regel kommer därför köplagens regel, såsom varande formellt något förmånligare för köparen än den tvingande bestämmelsen i konsumentköplagen, att vara tillämplig. Men även om undantagsvis vid konsumentköp köparen skulle vara hänvisad till att falla tillbaka på konsumentköplagens regel, torde i praktiken denna oftast komma att leda till samma resultat som köplagens regel. Har köparen sedan säljaren kommit i dröjsmål uttryckligen förklarat för denne att han vill häva avtalet om han inte får varan inom viss skälig tid, torde nämligen förklaringen som sådan i de allra flesta fall innefatta tillräckligt bevis för att dröjsmålet är väsentligt för köparen och alltså efter fristens utgång medföra hävningsrätt för honom.

I andra stycket av 3 § har det nuvarande uttrycket "köpeskillingen", i enlighet med den terminologi utredningen förordar i köplagsförslaget (se vid rubriken till avsnittet 7.1 samt t ex 14 §), bytts ut mot ordet "betalningen".

7.2.3 *4 och 5 §§*

Enligt konsumentköplagens nuvarande uppbyggnad görs en åtskillnad mellan å ena sidan det fall att köpet förenats med ett åtagande av säljaren att avhjälpa fel ("garantifall") och å andra sidan den situation att något sådant åtagande inte gjorts. Denna gränsdragning befanns vid konsument-

köplagens tillkomst naturlig eftersom de friskrivningsklausuler som lagen avsåg att motverka förekom betydligt oftare i garantifall än i övriga fall. Till detta bidrog också det förhållandet att den allmänna köplagen då saknade direkta motsvarigheter till de nya regler som infördes genom konsumentköplagen (prop 1973:138 s 186).

I förslaget till köplag har utredningen nu tagit upp regler om fels avhjälpande. När godset är felaktigt får enligt den föreslagna 42 § köplagen köparen bl a en rätt att kräva att säljaren, om det kan ske utan oskälig kostnad eller olägenhet, låter avhjälpa felet (se avsnittet 7.1.42). Någon sådan rätt har inte köparen enligt hittills gällande lag, utan krav på avhjälpande kan endast grundas på att säljaren särskilt åtagit sig detta.

Genom den utformning förslaget till köplag sålunda har fått, har mycket av det centrala i garantiutfästelserna arbetats in i det utfyllande regelsystemet. Man kan räkna med att när fel är av den beskaffenhet att det kan avhjälpas, säljaren i allmänhet redan enligt köplagen är skyldig att avhjälpa felet. Det är då mindre lämpligt att låta gränsen mellan de fall som skall bedömas enligt 4 § konsumentköplagen och de som skall bedömas enligt 5 § bero av om säljaren har åtagit sig att avhjälpa felet. En sådan gränsdragning skulle bereda svårigheter där det finns ett formellt åtagande men detta endast mer eller mindre nära återger köplagens regel i 42 §. Avgörande bör i stället vara om säljaren är skyldig att avhjälpa felet, vare sig detta beror på särskilt åtagande eller på tillämpning av köplagens regel.

Det kan dock antas att i praktiken skillnaden inte blir stor mot vad som nu gäller. Det är sannolikt att säljarna liksom hittills i stor utsträckning kommer att uttryckligen åta sig att avhjälpa fel genom preciserade villkor. Föreligger ett sådant åtagande är det klart att 4 § konsumentköplagen är tillämplig, och gränserna för säljarens möjligheter att friskriva sig från skyldigheter får liksom hittills bedömas enligt denna bestämmelse. Åtagande att avhjälpa, och villkor om exempelvis kostnaderna härför, får dessutom prövas enligt avtalsvillkorslagen, liksom hittills.

Om återigen vara säljs utan några utförliga avtalsvillkor, t ex "över disk" utan att något särskilt avtalas om villkoren, blir praktiskt sett den allmänna köplagens regler tillämpliga, eftersom dessa på några punkter är mer förmånliga för köparen än 4 § konsumentköplagen är. Säljaren blir då skyldig att avhjälpa fel enligt 42 § första stycket, och påföljderna av underlåtenhet att avhjälpa felet bedöms enligt 42 § andra stycket samt i vad rör skadeståndsskyldighet, enligt 43 §.

De fall som kommer att bedömas enligt 4 § konsumentköplagen, trots att intet särskilt åtagande att avhjälpa fel finns, skulle då vara de där säljaren visserligen inte uttryckligen åtagit sig att avhjälpa fel men likväl begränsat sina skyldigheter för den händelse att han skulle vara pliktig därtill. Det kan dock förmodas att dessa situationer blir sällsynta.

5 § konsumentköplagen blir enligt förslaget tillämplig dels när felet är av den beskaffenhet att det inte kan avhjälpas alls eller där avhjälpande inte kan ske utan oskälig kostnad eller olägenhet, dels när säljaren uttryckligen har friskrivit sig från eller begränsat sin skyldighet att avhjälpa fel. För dessa fall medför förslaget ingen förändring.

Det kan ifrågasättas om 4 § konsumentköplagen i sin nuvarande lydelse ger köparen tillräckligt skydd mot att säljaren genom avtalsvillkoren ålägger

köparen att bära en alltför stor del av kostnaden för avhjälpande av fel. Särskilt i betraktande av att den föreslagna dispositiva regeln i princip lägger hela denna kostnad på säljaren (jfr avsnittet 7.1.42 vid anmärkningarna till 42 § första stycket), skulle sådana villkor i framtiden avvika till köparens nackdel från den dispositiva regeln. Denna fråga tillhör dock den materiella reglering av konsumentköpen som utredningen inte går in på.

Redaktionellt har första meningen i 4 § konsumentköplagen utformats så att den överensstämmer med 42 § andra stycket förslaget till köplag. Det i gällande lydelse längre uttrycket "avhjälpes ej felet . . . eller avlämnas ej inom samma tid felfri vara i den felaktigas ställe" har därvid ersatts med det kortare "har rättelse icke skett". Någon saklig ändring åsyftas ej härmed, utan självfallet skall liksom f n rättelse kunna ske i den formen att den felaktiga varan byts mot felfri. Rörande den avsedda tolkningen av uttrycket kan i övrigt hänvisas till anmärkningarna till 42 § andra stycket (avsnittet 7.1.42).

Redaktionellt har även 5 § anpassats till det språkbruk som används i förslaget till köplag.

7.2.4 *6 §*

Den enda ändring som föreslås är att ordet "utgift" i nu gällande lydelse byts ut mot ordet "utlägg". Ändringen förestavas av att "utlägg" enligt utredningens förslag till köplag införs som en term med specifik betydelse vid skadeståndets beräkning. Angående den närmare innebörden härav och om gränsen mot följdförlust hänvisas till vad som anförts i avsnittet 6.5.4 och anmärkningarna till 25 och 45 §§ förslaget till köplag (avsnitten 7.1.25 och 7.1.45).

I avsnittet 5.6.2 av den allmänna motiveringen har utredningen påpekat att en utökning av köparens rätt till skadestånd enligt den tvingande regeln i 6 § skulle kunna övervägas. Särskilt under tider av stark inflation är hävningsbefogenheten ofta ett otillräckligt vapen för att tvinga fram prestation i rätt tid, eftersom säljaren då kan finna det vara i sitt intresse att köpet hävs om han samtidigt är befriad från skyldigheten att ersätta köparens skada. En tvingande regel som i sådant fall tillförsäkrar köparen ersättning för hans direkta förlust, dvs som regel merkostnaden för täckningsköp hos annan leverantör, skulle här kunna vara ett verkningsfullt medel för konsumenten att genomdriva sina rättigheter enligt kontraktet. Även andra fall då ersättning för direkt förlust är motiverad kan anföras. Såsom framgått tidigare avser emellertid utredningen inte att nu lägga fram förslag till materiella ändringar av konsumentköplagen.

7.2.5 *7–10 §§*

I enlighet med den terminologi utredningen förordar i köplagsförslaget (se vidare vid rubriken till avsnittet 7.1) har i dessa paragrafer uttrycket "behäftad med fel" genomgående bytts ut mot ordet "felaktig".

I övrigt har inte några ändringar föreslagits utan bestämmelserna är likalydande med de nu gällande. Såsom bl a framgår av motiveringen till köplagsförslaget kan dock flera ändringar övervägas. Det har sålunda be-

träffande 7 § ifrågasatts om inte det vidaregående ansvaret för underlåtenhet att upplysa om fel som säljaren måste ha känt till (43 § förslaget till köplag) borde återverka så att konsumentköplagen ålägger säljaren ett mera allmänt ansvar för underlåtenhet att lämna upplysning än som följer av den nuvarande lydelsen av 7 § tredje stycket (se avsnittet 5.6.2).

7.2.6 *11 §*

Utredningen föreslår att den i 54 § köplagen angivna tid inom vilken köparen skall meddela säljaren att han vill utöva befogenhet p g a att godset är felaktigt, skall förlängas från nuvarande ett till två år. Såsom framgår av motiveringen till 54 § köplagen (se avsnittet 7.1.54) torde förlängningen vara av särskild betydelse vid konsumentköp, och det är då naturligt att även den tvingande bestämmelsen i 11 § konsumentköplagen ändras på motsvarande sätt.

Utredningen föreslår sålunda att köpare som vill göra gällande befogenhet p g a att den köpta varan är felaktig skall underrätta säljaren om felet inom skälig tid efter det han märkt eller bort märka detta, dock ej senare än *två* år från det han mottog varan. Liksom enligt gällande rätt kan den i 11 § sålunda angivna fristen inte underskridas genom avtal.

Någon annan ändring än förlängning av tiden till två år föreslår utredningen inte. En fråga, som enligt vad utredningen erfarit har sin motsvarighet även vid lagstiftning om konsumenttjänster, är om tvåårsregeln bör helt sättas ur kraft för den händelse felet är av sådan beskaffenhet att det vid normal användning av varan inte kan märkas förrän efter längre tids bruk. Utredningen har här tänkt på den typ av dolda fel som fordrar vissa speciella yttre omständigheter för att yppas och där dessa omständigheter inte inträffar förrän efter förhållandevis lång tid. Ett exempel kan vara att en fritidsbåts flyttankar visar sig läcka första gången båten vattenfylls, men att haveriet inte inträffar förrän efter låt oss säga tre år.

7.2.7 *15–17 §§*

Kreditköpkommittén har i sitt betänkande Konsumentkreditlag m m (SOU 1975:63) föreslagit att 15, 16 och 17 §§ konsumentköplagen skall upphöra att gälla och att motsvarigheter till dessa skall tas in i den av kommittén föreslagna konsumentkreditlagen. Förverkligas detta förslag får givetvis bestämmelserna därvid ges den språkliga utformning som betingas av sammanhanget. Så länge de står kvar i konsumentköplagen bör de emellertid språkligt överensstämma med denna lags och den föreslagna köplagens terminologi. Utredningen föreslår därför att uttrycket "erläggande av köpeskillingen" byts ut mot "betalningen av priset".

I 17 § andra stycket har "postbanken" utgått (jfr SFS 1973:934).

7.2.8 *18 §*

En smärre formell justering erfordras med hänsyn till att utredningen vid 3 § föreslagit att vad som enligt gällande lydelse sägs om "uppmaning" skall utgå. Hänvisningen i 18 § till 3 § blir då överflödig och bör likaså

utgå. Texten har avfattats i enlighet härmed.

Den föreslagna 61 § i köplagen omnämner även det fallet att meddelandet avsänts med telex. Det torde inte vara erforderligt att särskilt nämna detta befordringssätt i en lag som enbart avser konsumentköp. Någon motsvarande ändring har därför inte upptagits här.

7.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1914:45) om kommission, handelsagentur och handelsresande

Kommissionslagen ansluter nära till köplagen. Nya köprättsliga regler bör därför även föranleda en översyn av kommissionslagen. En sådan översyn faller utanför utredningens uppdrag. Förslaget innehåller därför endast den rent formella anpassningen till köplagsförslaget.

Särskilt yttrande

av experterna *Cedercrantz, Köhler, Siljeström* och *Wiberg*

Förslaget till köplag § 54 innebär att den nuvarande preskriptionstiden om ett år för talan å fel i godset förlänges till att omfatta två år.

Enligt vårt förmenande har icke tillräckliga skäl kunnat anföras för denna förlängning. Vi anser därför att ifrågavarande preskripstionstid bör vara oförändrat ett år.

Bilaga 1 Parallelluppställning av gällande köplag och utredningens förslag

1905 års lag

Allmänna bestämmelser

Utredningens förslag

Allmänna bestämmelser

1 §

De i denna lag givna stadganden om säljares och köpares rättigheter och skyldigheter lände till efterrättelse, såvitt ej annat är uttryckligen överenskommet eller eljest må anses avtalat eller ock följer av handelsbruk eller annan sedvänja.

Denna lag är tillämplig på köp av lös egendom. Lagens bestämmelser om säljares och köpares rättigheter och skyldigheter gäller såvitt ej annat är avtalat eller särskilt föreskrivet. Köpeavtal skall tolkas och tillämpas med beaktande av tro och heder samt god affärssed.

Handelsbruk och annan sedvänja samt bruk som utbildats mellan parterna gäller framför lagens regler, såvitt ej tillämpning därav skulle vara oskälig.

Vad i denna lag är stadgat om köp skall i tillämpliga delar gälla i fråga om byte.

Lagen gäller i tillämpliga delar även för byte.

Om köp och byte av tomträtt gäller bestämmelser i jordabalken.

2 §

Betingar man sig av annan, att han skall mot vederlag i penningar något förfärdiga och ämnet därtill bestå, den beställning vare såsom köp av lös egendom ansedd, dock ej där fråga är om uppförande av hus, vattenverk eller annan byggnad.

Avtal om tillverkning och framställning av gods anses i denna lag som köp, om tillverkaren helt eller till huvudsaklig del skall tillhandahålla materialet, såvida ej är fråga om uppförande av byggnad eller annan anläggning på mark eller i vatten.

3 §

Köp, som ej avser bestämt gods utan allenast viss myckenhet av an-

Köp som ej avser bestämt gods utan egendom av angivet slag kallas

1905 års lag	*Utredningens förslag*
givet slag, kallas i denna lag leveransavtal, evad det skall av säljaren fullgöras genast eller först å senare tid.	i denna lag leveransavtal. Även köp av egendom som skall tagas ut ur bestämt gods är leveransavtal.
Har någon sålt viss myckenhet att ur bestämt gods uttagas, det köp vare ock under leveransavtal inbegripet.	Avser köpet gods som utan olägenhet kan bytas ut mot egendom av samma beskaffenhet anses det såsom leveransavtal, om det kan antagas att parterna icke tillmätt valet av gods avgörande betydelse.
	4 §
Köp, som är slutet mellan köpmän i och för deras rörelse, kallas i denna lag handelsköp.	Driver såväl köpare som säljare affärsmässigt organiserad verksamhet kallas köp mellan dem handelsköp om köpet slutes för deras rörelse.
Med köpman förstås i denna lag envar som skulle ha varit bokföringsskyldig enligt bokföringslagen (1929:117), om denna gällt även efter utgången av år 1976.[1]	
Om köpeskillingens bestämmande i vissa fall	*Bestämmande av priset*
	5 §
Är köp slutet utan att priset blivit bestämt, erlägge köparen vad säljaren fordrar, där det ej kan anses oskäligt.	Framgår priset ej av avtalet eller omständigheterna, är köparen skyldig att betala vad som är skäligt med hänsyn till godsets art och beskaffenhet, gängse pris vid tiden för köpet samt omständigheterna i övrigt.
	6 §
Varder vid handelsköp räkning å godset köparen tillställd, och meddelar han ej så snart ske kan säljaren, att det i räkningen upptagna pris icke godkännes, vare han pliktig att det pris gälda, där det ej visas, att lägre pris blivit bestämt, eller ock det som fordrats är uppenbart orimligt.	Mottager köparen vid handelsköp räkning är han skyldig att betala det i räkningen upptagna priset, om han ej utan oskäligt uppehåll meddelar säljaren att priset icke godkännes. Detta gäller dock ej om det visas att lägre pris blivit bestämt eller om fordrat belopp är uppenbart oskäligt.

[1] Lydelse fr o m 1 januari 1977.

1905 års lag	*Utredningens förslag*
7 §	
Skall köpeskillingen beräknas efter godsets myckenhet, varde till grund för beräkningen lagd den myckenhet godset utgör, då faran för dess förstörelse övergår å köparen.	Skall priset beräknas efter antal, mått eller vikt, hänföres beräkningen till den tidpunkt då faran för godset går över på köparen.
8 §	
I de fall, då köpeskillingen skall beräknas efter godsets vikt, varde vikten av förpackning (taravikt) avräknad.	Vid beräkning av pris efter godsets vikt avräknas vikten av förpackning (taravikt).
Om platsen för godsets avlämnande	*Avlämnande av godset*
9 §	
Godset skall avlämnas, där säljaren vid köpet hade sitt hemvist, eller, om han idkade handel eller annan rörelse och köpet därmed ägde samband, där rörelsen idkades; dock att, där godset veterligen fanns annorstädes, avlämnandet skall äga rum där det fanns.	Godset avlämnas där säljaren vid köpet hade driftställe eller, om han saknade sådant, sitt hemvist. Visste parterna eller borde de ha vetat att godset fanns på annan plats, avlämnas det där det fanns. Godset är avlämnat när det tagits om hand av köparen eller av någon för hans räkning. Skall godset hämtas av köparen utan medverkan av säljaren och är tiden när detta får ske inne, är godset dock avlämnat när det finns avskilt för köparens räkning och tillgängligt för avhämtning samt köparen fått kännedom om detta.
10 §	10 §
Skall godset av säljaren försändas från en ort till en annan att där av köparen mottagas, vare det att anse såsom avlämnat, då det omhändertagits av någon, som åtagit sig dess forslande från den ort, varifrån försändandet bör ske, eller, så framt det skall avsändas med fartyg, då det är	Skall säljaren sända godset till köparen och skall därvid transport ske från en ort till en annan, är godset avlämnat när det tagits om hand av någon som åtagit sig transporten från avsändningsorten. Skall när godset avsändes med fartyg säljaren tillhandahålla köparen ombordkonosse-

1905 års lag	*Utredningens förslag*
bragt innanför dess sida.	ment, är godset dock ej avlämnat förrän det kommit innanför fartygets sida. Kostnaden för transporten från avsändningsorten åvilar köparen, såvitt ej annat är avtalat eller framgår av omständigheterna.
11 §	
Har säljaren att ombesörja godsets forslande till köparen utan att likväl försändande från en ort till en annan ifrågakommer, må ej godset anses avlämnat, förrän det kommit i köparens besittning.	Erfordas transport, som säljaren skall ombesörja, endast inom en och samma ort är godset ej avlämnat förrän det kommit i köparens besittning.
	11 §
	Finns godset hos tredje man och skall denne efter köpet fortsätta att förvara det för köparens räkning, är godset avlämnat när underrättelse om köpet kommit tredje mannen till handa. Kostnader för godset som uppkommit dessförinnan åvilar säljaren.
Om tiden för köpets fullgörande	*Tiden för köpets fullgörande*
12 §	
Är ej tid utsatt för fullgörande av vad enligt köpet åligger säljaren eller köparen, och framgår ej av omständigheterna, att det skall verkställas utan uppskov, varde det fullgjort vid anfordran.	Utvisar ej avtalet eller omständigheterna när säljaren eller köparen skall fullgöra vad som åligger honom, fullgöres det efter anfordran.
13 §	
Där viss tidrymd är utsatt, inom vilken godset bör avlämnas, skall rätten att närmare bestämma tiden för avlämnandet tillkomma säljaren, med mindre av omständigheterna framgår, att det varit av hänsyn till köparen, som tiden ej blivit närmare bestämd.	Anges viss tidrymd, inom vilken godset bör avlämnas, bestämmer säljaren närmare tid för avlämnandet, såvida det icke framgår av omständigheterna att det var av hänsyn till köparen som närmare tid ej angavs.

1905 års lag	*Utredningens förslag*
Om rätt att innehålla godset eller köpeskillingen	*Rätt att innehålla godset eller betalningen*
14 §	
Säljaren vare berättigad att hålla godset inne, till dess köpeskillingen gäldas och köparen att innehålla köpeskillingen, till dess godset hålles honom till handa.	Säljaren får hålla godset inne till dess priset betalas. Köparen får innehålla betalningen till dess godset hålles honom tillhanda och han haft tillfälle till sådan undersökning av detta som följer av sedvänja eller bör medges med hänsyn till omständigheterna.
15 §	
Skall godset försändas från den ort, där det bör avlämnas, vare säljaren ej på grund av vad i 14 § är stadgat berättigad att undandraga sig dess avsändande, men äge i stället hindra, att det å bestämmelseorten utgives till köparen.	Skall godset sändas från den ort där det skall avlämnas, får ej säljaren på grund av vad som föreskrives i 14 § första meningen underlåta att avsända det, men får i stället hindra att det lämnas ut till köparen på bestämmelseorten.
16 §	
Utfärdas i fall som i 15 § avses, för godsets försändande fram till bestämmelseorten konossement eller ock fraktsedel, som är så inrättad, att säljaren efter dess utgivande till köparen ej äger över godset förfoga, och är köpet att hänföra till handelsköp, skall godset anses sålt att betalas emot nämnda handling efter ty i 71 § sägs.	Utfärdas i fall som avses i 15 § konossement för godsets transport fram till bestämmelseorten eller transporteras godset eljest till köparen på sådana villkor att säljaren ej längre får förfoga över godset, är köparen vid handelsköp skyldig att betala mot konossement eller när han mottagit fraktsedel eller annat sådant bevis för att godset transporteras på sätt som nämnts. Köparen får i sådant fall ej innehålla betalningen därför att godset ännu icke kommit honom till handa eller han ej haft tillfälle att undersöka det.
Om faran för godset	*Faran för godset*
17 §	17 §
Intill dess godset är avlämnat stånde säljaren faran för att det av våda förstöres, försämras eller min-	Sedan godset är avlämnat står köparen faran för att det av våda förstöres, kommer bort, försämras eller

1905 års lag	*Utredningens förslag*
skas. Dock ligge vid köp av bestämt gods, som skall av köparen avhämtas, faran å denne, så framt den tid är inne, då han äger påkalla godsets avlämnande, samt godset hålles redo; och vare förty köparen, änskönt godset må hava av våda förstörts, försämrats eller minskats, pliktig att köpeskillingen gälda.	minskas, och han är därför, trots att sådan händelse inträffat, skyldig att betala godsets pris.
37 §	
Varder i följd av dröjsmål från köparens sida godset ej i rätt tid avlämnat, och låg ej faran redan tillförene å köparen, skall den å honom övergå, vid leveransavtal dock endast såvitt gods är för hans räkning avskilt.	Hämtas eller mottages ej godset i rätt tid eller ges det ej ut till köparen till följd av annat dröjsmål på hans sida, går faran över på köparen vid den tid godset senast bort vara avlämnat, vid leveransavtal dock endast om gods skilts av för köparens räkning.
Om godsets avkastning	*Avkastning m. m. av godset*
	18 §
Faller av godset avkastning förrän det skall avlämnas, den tillfalle säljaren; dock vare köparen berättigad till avkastningen, där den, efter vad med fog kunnat beräknas, skolat först efter nämnda tid falla.	Avkastning som godset ger innan det skall avlämnas ingår ej i köpet, såvida icke med fog kunde beräknas att den skulle falla senare.
Avkastning, som fallit efter det godset skolat avlämnas, tillfalle köparen, där det ej kunnat med fog beräknas, att den skolat tidigare falla.	Ger godset avkastning efter den tidpunkt då det skall avlämnas ingår avkastningen i köpet, såvida icke med fog kunde beräknas att den skulle falla tidigare.
	19 §
Köp av aktie skall anses omfatta den utdelning, som vid köpet ännu ej förfallit till betalning, så ock den rätt till teckning av ny aktie, som åtföljer eller kan komma att åtfölja sådan aktie, som köpet avser.	I köp av aktie ingår utdelning som vid köpet ännu icke förfallit till betalning. Hade vid köpet ännu icke kunnat utövas företrädesrätt att deltaga i emission, som tillkommer aktieägare, ingår även sådan rätt i köpet.
	Avser köpet aktie i avstämningsbolag ingår i köpet utdelning och fö-

1905 års lag

Utredningens förslag

reträdesrätt att deltaga i emission, som tillkommer aktieägare, om aktien enligt köpet skall överlämnas till Värdepapperscentralen VPC Aktiebolag för registrering av förvärvet på köparen senast på den i beslut om utdelning eller emission angivna avstämningsdagen.

20 §

Är köp slutet om räntebärande papper, äge köparen uppbära den ränta, som vid köpet eller, där handlingen skall å senare tid avlämnas, vid den tid var upplupen men ännu ej förfallen; och åligger köparen att jämte den för handlingen bestämda köpeskillingen gälda vad mot sagda ränta svarar, med mindre fordringen uppenbarligen blivit såld såsom osäker.

I köp av räntebärande papper ingår ränta för tid efter det papperet skall avlämnas. Köparen får dock även uppbära ränta för tid dessförinnan, om den förfaller efter den tidpunkt då papperet skall avlämnas. Utöver priset för papperet skall köparen i sådant fall till säljaren betala vad som svarar mot den ränta han sålunda får uppbära.

Säljes fordran som osäker, ingår i köpet all ränta som kan uppbäras efter den tidpunkt då papperet skall avlämnas.

Om dröjsmål å säljarens sida

Säljarens dröjsmål med godsets avlämnande

21 §

Varder godset ej i rätt tid avlämnat, och beror ej sådant av köparen eller av händelse, för vilken han står faran, stånde till honom, huruvida han vill kräva godsets avlämnande eller häva köpet.

Avlämnas ej godset i rätt tid och beror det ej av köparen eller händelse för vilken denne står faran, får köparen kräva att säljaren fullgör köpet eller häva köpet enligt vad som sägs i det följande.

Är omständigheterna sådana som anges i 24 § andra meningen eller skulle fullgörande medföra uppoffringar som står i uppenbart missförhållande till det intresse köparen har av köpet, får denne icke kräva att säljaren fullgör köpet. Består ej hindret under avsevärd tid får köparen dock, sedan hindret fallit bort, åter kräva att köpet fullgöres.

1905 års lag

Var dröjsmålet av ringa betydelse för köparen, eller hade säljaren grundad anledning att sådant antaga, må ej köpet hävas, utan så är att köparen betingat sig noggrant iakttagande av tiden för godsets avlämnande; dock skall vid handelsköp varje dröjsmål medföra rätt till köpets hävande, med mindre det, som fördröjt är, utgör allenast en ringa del av godset.

Utredningens förslag

Köparen får häva köpet om dröjsmålet är av väsentlig betydelse för honom och säljaren insett eller bort inse detta eller om han förelagt säljaren skälig tilläggstid för avlämnande men avlämnande icke skett inom denna tid.

Framgår av säljarens förklaring eller måste eljest antagas att dröjsmål som ger köparen rätt att häva kommer att inträffa, får köparen häva köpet omedelbart.

22 §

Skall godset avlämnas efter hand i särskilda poster, och varder någon av dem fördröjd, vare köparen ej på grund av vad i 21 § är stadgat berättigad att häva köpet i vidare mån, än såvitt rörer sagda post. Kan upprepande av dröjsmålet skäligen befaras, äge köparen strax avvisa jämväl vad senare skolat avlämnas. Stå posterna i det sammanhang, att det skulle lända köparen till förfång att delvis vidbliva köpet, må det i sin helhet hävas.

Skall godset avlämnas efter hand i särskilda poster, får köparen häva köpet enligt 21 § tredje eller fjärde stycket endast beträffande post som fördröjts eller som måste antagas bli fördröjd. Är det sådant sammanhang mellan posterna att köparen skulle ha betydande olägenhet av att stå kvar vid köpet endast delvis, får han häva köpet i dess helhet.

23 §

Avser köpet bestämt gods, och lider köparen skada genom dröjsmål med godsets avlämnande, njute han ersättning av säljaren, med mindre det visas, att dröjsmålet icke kan tillräknas denne såsom försummelse.

Lider köparen skada genom säljarens dröjsmål har han rätt till skadestånd, om ej säljaren visar att dröjsmålet icke kan läggas honom eller någon för vilken han svarar till last som försummelse och att det icke heller beror på omständigheter som säljaren bort beakta vid köpet.

Måste säljaren inse att dröjsmål kommer att inträffa men underrättar han ej köparen om detta utan uppskov, är säljaren skyldig ersätta skada som därigenom uppkommer.

1905 års lag

Är köpet att hänföra till leveransavtal, och uppstår skada genom dröjsmål å säljarens sida, varde, ändå att dröjsmålet ej kan tillräknas säljaren såsom försummelse, skadan av honom ersatt, utan så är att han på grund av förbehåll vid köpet är från ersättningsskyldighet befriad, eller ock möjligheten att fullgöra avtalet må anses utesluten i följd av omständighet, som ej bort av säljaren vid köpets avslutande tagas i beräkning, såsom förstörelse av allt gods av det slag eller det parti köpet avser, eller krig, införselförbud eller därmed jämförlig händelse.

Varder, i fall då köp häves och enligt 23 eller 24 § ersättning för skada må utgå, utredning angående skadan ej förebragt, skall ersättningen sättas till belopp, varmed vid den tid, då avlämnandet bort ske, priset å sådant gods, som köpet avser, må hava överstigit köpeskillingen.

Utredningens förslag

24 §

Vid leveransavtal har köparen rätt till ersättning för skada genom säljarens dröjsmål, även utan att detta följer av 23 §. I sådant fall utgår dock ej ersättning, om fullgörande av köpet hindrats eller blivit oskäligt betungande för säljaren till följd av krig, uppror eller inre oroligheter, rekvisition eller annat förfogande efter beslut av myndighet, införsel- eller utförselförbud, naturkatastrof, avbrott i den allmänna samfärdseln eller kraftförsörjningen, omfattande eldsvåda, betydande arbetskonflikt eller annan omständighet av lika ovanlig beskaffenhet och ingripande betydelse.

25 §

Skadestånd på grund av säljarens dröjsmål omfattar ersättning för direkt förslust, för utlägg och för följdförlust. Försummar köparen att vidtaga skäliga åtgärder för att begränsa sin förlust, sättes skadeståndet ned i motsvarande mån.

Har köparen hävt köpet och till högre pris gjort täckningsköp, motsvarar ersättning för direkt förlust prisskillnaden mellan de båda köpen. Visas ej att täckningsköp gjorts motsvarar ersättningen skillnaden mellan priset enligt köpet och det vid tiden för hävningen gängse priset på sådant gods som köpet avser. Kunde täckningsköp icke göras eller hade köparen grundad anledning att icke göra sådant köp, skall ersättningen för direkt förlust anses motsvara den vinst han skulle ha gjort om godset avlämnats i rätt tid.

Skadeståndet kan sättas ned i den mån det är skäligt med hänsyn till dess storlek i jämförelse med den

1905 års lag

Utredningens förslag

förlust som vanligen uppkommer i liknande fall, säljarens möjligheter att förutse och hindra förlustens uppkomst samt omständigheterna i övrigt.

26 §

Är godset ej avlämnat, änskönt tiden, då sådant skolat ske, är förfluten, och varder köparen av säljaren tillspord, huruvida han oansett dröjsmålet vill mottaga godset, give han utan oskäligt uppehåll säljaren därom meddelande eller have förlorat sin rätt att kräva godsets avlämnande. Har säljaren ej framställt förfrågan, varom nu är sagt, vare köparen likväl förlustig rätten att kräva godsets avlämnande, där han ej inom rimlig tid meddelat säljaren, att han vill den rätt utöva.

Frågar säljaren när han är i dröjsmål och ännu ej avlämnat godset om köparen trots dröjsmålet vill ta emot detta, åligger det köparen att svara utan oskäligt uppehåll. Gör han ej det får han ej längre kräva att säljaren fullgör köpet. Detsamma gäller även utan att fråga ställts, om köparen ej inom rimlig tid sedan dröjsmål inträffat kräver att köpet fullgöres.

27 §

Finnes, då godset kommer köparen tillhanda eller han av säljaren underrättas om dess avsändande, att det är avlämnat senare än ske bort, och vill köparen å dröjsmålet tala, give han säljaren därom meddelande, vid handelsköp genast och vid annat köp utan oskäligt uppehåll. Sker det ej, vare köparen all talan förlustig. Vill på grund av dröjsmålet köparen häva köpet, meddele han det säljaren utan oskäligt uppehåll eller have förlorat sin rätt att köpet häva.

Vill köparen, när han får veta att godset avlämnats för sent, åberopa dröjsmålet, skall han utan oskäligt uppehåll meddela säljaren detta. Gör han ej det förlorar han rätten att göra gällande befogenhet på grund av dröjsmålet. Vill köparen häva köpet skall han meddela det utan oskäligt uppehåll. Gör han ej det får han ej häva.

Om dröjsmål å köparens sida

Köparens dröjsmål med betalningen

28 §

Varder ej i rätt tid köpeskillingen erlagd eller åtgärd, varav dess utbekommande må bero, av köparen vidtagen, stånde till säljaren, huruvida

Betalas ej priset i rätt tid och beror det ej av säljaren eller händelse för vilken denne står faran, får säljaren kräva att köparen fullgör köpet eller

1905 års lag

han vill häva köpet eller kräva dess fullgörande; dock må, där dröjsmålet är av ringa betydelse, köpet ej hävas, med mindre det är att till handelsköp hänföra.

Är godset kommet i köparens besittning, have säljaren ej makt att häva köpet efter ty nu är sagt, så framt han ej därom gjort förbehåll eller godset blivit av köparen avvisat.

Utredningens förslag

häva köpet enligt vad som sägs i det följande. Detsamma gäller om köparen skall acceptera växel eller ställa remburs eller bankgaranti och detta ej sker i rätt tid.

Säljaren får häva köpet om dröjsmålet är av väsentlig betydelse eller om han förelagt köparen skälig tilläggstid för betalning men denne icke betalat inom denna tid eller om betalning skall ske enligt 16 §. Har godset kommit i köparens besittning får säljaren häva köpet endast om han gjort förbehåll därom eller köparen utan fog avvisat godset.

Framgår av köparens förklaring eller måste eljest antagas att dröjsmål som ger säljaren rätt att häva kommer att inträffa får säljaren häva köpet omedelbart. Sådan hävning är dock utan verkan om köparen genast ställer säkerhet eller betalar priset.

29 §

Är vid köp av gods, som skall avlämnas efter hand i särskilda poster, köparen pliktig att erlägga betalning särskilt för varje post, och inträffar i avseende å betalningen för någon post dröjsmål, som enligt 28 § första stycket kan komma i betraktande, äge säljaren häva köpet beträffande de poster, som senare skolat avlämnas, dock ej där all anledning saknas att befara dröjsmålets upprepande.

Skall priset betalas efter hand allteftersom godset avlämnas i särskilda poster, får säljaren häva köpet enligt 28 § andra eller tredje stycket endast i fråga om den post, till vilken dröjsmålet hänför sig eller i fråga om vilken dröjsmål måste antagas komma att inträffa.

30 §

Där köp av säljaren häves efter ty här förut är sagt, skola i fråga om hans rätt till skadeersättning de i 24 § givna stadganden äga motsvarande tillämpning. Saknas utredning angående skadan, varde ersättningen satt till belopp, varmed vid den tid, då dröjsmålet inträdde, köpeskillingen

Lider säljaren skada genom köparens dröjsmål med betalningen har han rätt till skadestånd, om ej dröjsmålet beror på lag, avbrott i den allmänna samfärdseln eller annat liknande hinder.

Skadestånd på grund av köparens dröjsmål omfattar ersättning för di-

1905 års lag

må hava överstigit priset å sådant gods som köpet avser.

Utredningens förslag

rekt förlust, för utlägg och för följdförlust. Försummar säljaren att vidtaga skäliga åtgärder för att begränsa sin förlust, sättes skadeståndet ned i motsvarande mån.

Har säljaren hävt köpet och sålt godset på nytt till lägre pris, motsvarar ersättning för direkt förlust prisskillnaden mellan de båda köpen. Visas ej att godset sålts på nytt motsvarar ersättningen skillnaden mellan priset enligt köpet och det vid tiden för hävningen gängse priset på sådant gods som köpet avser. Hade säljaren grundad anledning att icke sälja godset på nytt eller går han genom ny försäljning miste om vinst som han annars kunnat göra, skall ersättningen för direkt förlust anses motsvara den vinst han skulle ha gjort om köparen rätteligen fullgjort köpet.

Skadeståndet kan sättas ned i den mån det är skäligt med hänsyn till dess storlek i jämförelse med den förlust som vanligen uppkommer i liknande fall, köparens möjligheter att förutse och hindra förlustens uppkomst samt omständigheterna i övrigt.

31 §

Är köpeskillingen ej erlagd eller annan köparens åtgärd, som i 28 § avses, ej vidtagen, änskönt tiden, då sådant bort ske, är inne, och är ej godset kommet i köparens besittning, vare säljaren, där han av köparen tillspörjes, huruvida han oansett dröjsmålet vill vidbliva köpet, pliktig att utan oskäligt uppehåll giva köparen meddelande därom. Underlåtes det, have säljaren förlorat sin rätt att kräva köpets fullgörande. Har köparen ej framställt förfrågan, varom nu sagt är, vare säljaren likväl

Frågar köparen när han är i dröjsmål och ännu ej betalat priset om säljaren trots dröjsmålet vill stå fast vid köpet och har godset ej tagits om hand av köparen eller av någon för hans räkning, åligger det säljaren att svara utan oskäligt uppehåll. Gör han ej det får han ej längre kräva att köparen fullgör köpet. Detsamma gäller även utan att fråga ställts, om säljaren ej inom rimlig tid sedan dröjsmål inträffat kräver att köpet fullgöres.

1905 års lag

förlustig rätten att vidbliva köpet, där han ej inom rimlig tid meddelat köparen, att han vill den rätt utöva.

32 §

Varder senare än ske bort köpeskillingen erlagd eller annan åtgärd, som i 28 § sägs, vidtagen, och vill säljaren utöva den rätt till köpets hävande, som på sådan grund må honom tillkomma, meddele han det köparen vid handelsköp genast och vid annat köp utan oskäligt uppehåll. Gör han det ej, have förlorat sin rätt att häva köpet.

Utredningens förslag

Vill säljaren, när priset betalats för sent, häva köpet, skall han utan oskäligt uppehåll meddela köparen detta. Gör han ej det får han ej häva.

Köparens underlåtenhet att mottaga godset

33 §

Underlåter köparen att i rätt tid avhämta eller mottaga godset, eller varder i följd av annat dröjsmål från hans sida godset ej till honom utgivet, vare säljaren pliktig att om godset taga vård intill dess dröjsmålet upphör eller han utövar den rätt att häva köpet, som enligt 28 § må honom tillkomma; dock att, där godset blivit försänt, det ej åligger säljaren att å bestämmelseorten taga det i sin vård, med mindre där finnes någon som äger å hans vägnar omhändertaga godset, och sådant kan ske utan väsentlig kostnad eller olägenhet.

Hämtas eller mottages ej godset i rätt tid eller ges det ej ut till köparen till följd av annat dröjsmål på hans sida, åligger det säljaren att ta vård om godset. Om godset sänts till annan ort har dock säljaren sådan skyldighet endast om det på bestämmelseorten finns någon som på hans vägnar kan ta hand om godset och det kan ske utan väsentlig kostnad eller olägenhet.

34 §

Kan, i fall som i 33 § avses, säljaren ej utan väsentlig kostnad eller olägenhet fortfara med godsets vårdande, eller förfogar ej köparen över godset inom skälig tid efter det han blivit därom tillsagd, äge säljaren låta det för köparens räkning säljas å of-

Kan säljaren ej utan väsentlig kostnad eller olägenhet fortsätta att vårda godset eller tar icke köparen efter uppmaning av säljaren hand om det inom skälig tid, får säljaren avyttra godset. Han skall därvid förfara med omsorg och om så kan ske

1905 års lag

fentlig auktion; give dock, såvitt ske kan, köparen i god tid underrättelse om tid och plats för auktionen. Kan ej försäljning sålunda ske, eller är uppenbart, att de med försäljningen förenade kostnader ej skulle kunna ur köpeskillingen utgå, äge säljaren bortskaffa godset.

Utredningens förslag

underrätta köparen i god tid före försäljning. Kan godset ej avyttras eller är uppenbart att kostnaderna vid en försäljning icke skulle täckas av priset, får säljaren förfoga över godset på annat sätt.

Vad säljaren sålunda uppburit eller kunnat utvinna av godset skall han redovisa till köparen i avräkning på priset. Överskott tillfaller köparen.

35 §

Är gods, som säljaren enligt 33 § har att vårda, utsatt för förskämning eller snar förstörelse, eller fordrar det alltför kostsam vård, vare säljaren pliktig att låta godset för köparens räkning säljas efter ty i 34 § är sagt.

Finns anledning antaga att gods som säljaren har att vårda förstöres, snabbt försämras eller faller i värde, eller fordrar det alltför kostsam vård, åligger det säljaren att avyttra godset enligt 34 §.

36 §

Har i följd av dröjsmål å köparens sida säljaren haft kostnad för godsets vård eller annan särskild utgift, njute han av köparen ersättning; äge ock rätt att till säkerhet för den ersättning godset innehålla.

Har säljaren utgifter för godsets värd eller andra kostnader till följd av att köparen ej hämtat eller mottagit godset i rätt tid, har säljaren rätt till ersättning för dessa. Till säkerhet för sådan ersättning får säljaren hålla godset inne.

Avbeställning

37 §

Vid avtal om tillverkning och framställning av gods får köparen genom avbeställning kräva att tillverkningen ställes in, om intet eller endast en mindre del av denna utförts och detta kan ske utan väsentlig olägenhet för säljaren.

Ställes tillverkningen in efter avbeställning skall köparen ersätta de kostnader som säljaren haft för att ingå och fullgöra avtalet, i den mån dessa icke kan tillgodogöras på annat

1905 års lag

Utredningens förslag

sätt, samt kostnader till följd av avbeställningen. Säljaren har dessutom rätt till skälig ersättning för utebliven vinst och för annan förlust. Utebliven vinst beräknas med hänsyn till den tid som förflutit mellan avtalet och avbeställningen, omfattningen av nedlagt arbete, möjligheten att på annat sätt göra avsedd vinst och omständigheterna i övrigt.

Om ränta å köpeskillingen

Ränta på priset

38 §

I fråga om ränta å köpeskillingen gälla bestämmelserna i räntelagen (1975:635).

Äger säljaren kräva betalning mot att gods eller dokument hålles köparen tillhanda utgår dock, även om förfallodagen ej är bestämd i förväg, ränta enligt 6 § räntelagen från den dag säljaren framställer sådant krav samt, till följd av att betalningen därvid ej erlägges, innehåller gods eller dokument.

I fråga om ränta på priset gäller bestämmelserna i räntelagen (1975:635).

Får säljaren kräva att priset betalas mot att gods eller dokument eller bevis som avses i 16 § hålles köparen tillhanda, utgår dock, även om förfallodagen ej är bestämd i förväg, ränta enligt 6 § räntelagen från den dag då säljaren framställer sådant krav samt, till följd av att betalning därvid ej sker, håller gods, dokument eller bevis inne.

Om köparens obestånd

Köparens obestånd

39 §

Har, i fall få anstånd med köpeskillingens erläggande är medgivet, köparen efter köpets avslutande

blivit försatt i konkurs

eller fått till stånd offentlig ackordsförhandling utan konkurs

eller vid utmätning funnits sakna tillgång att betala sin gäld

eller, om han är köpman, inställt sina betalningar

eller eljest funnits vara på sådant obestånd, att det måste antagas, att köpeskillingen ej varder rätteligen erlagd;

vare säljaren berättigad att, intill

Om köparen efter köpet försättes i konkurs, ansöker om förordnande av god man enligt ackordslagen (1970:847) eller eljest kommer på sådant obestånd att det måste antagas att han icke i rätt tid kan betala priset, får säljaren till dess säkerhet ställes eller betalning sker hålla godset inne eller, om det avsänts till köparen men ej kommit i dennes besittning, hindra att det lämnas ut till denne.

1905 års lag *Utredningens förslag*

dess betryggande säkerhet ställes för köpeskillingens gäldande, hålla godset inne eller, där det är försänt men ej kommit i köparens besittning, hindra dess utgivare. Är tiden för godset avlämnande inne, och vill säljaren häva köpet, have ock därtill lov, så framt ej ofördröjligen efter anmaning säkerhet ställes för köpeskillingens gäldande.

40 §

Har köparen kommit i konkurstillstånd, och är ej tid inne vare sig för godsets avlämnande eller för köpeskillingens erläggande, äge säljaren kräva besked, huruvida konkursboet vill köpet tillträda. Gives ej sådant besked utan oskäligt uppehåll, äge säljaren häva köpet.

Är köparen på obestånd enligt 39 § får säljaren häva köpet enligt 28 § tredje stycket. Har köparen försatts i konkurs innan säljaren hunnit häva köpet, skall säljaren dock först fråga konkursboet om det vill tillträda köpet. Om boet ej utan oskäligt uppehåll svarar samt ställer säkerhet eller betalar priset får säljaren häva köpet.

Häves köpet skall köparen ersätta säljarens skada enligt 30 §.

41 §

Varder, efter det köparen kommit i konkurstillstånd, godset utgivet till konkursboet, och är ej köpeskillingen erlagd, äge säljaren kräva godset åter, med mindre boet giver köpeskillingen ut eller, så framt den ej är till betalning förfallen, förklarar sig vilja den gälda och ställer betryggande säkerhet, där sådan av säljaren äskas.

Har boet avyttrat godset eller eljest däröver för egen räkning förfogat, så att det ej kan återställas i väsentligen oförändrat skick, äge boet ej draga sig från köpet undan.

Lämnas godset ut till köparen eller hans konkursbo efter det han ansökt om förordnande av god man enligt ackordslagen (1970:847) eller försatts i konkurs, får säljaren, om priset icke betalats eller genast betalas, kräva att godset lämnas tillbaka. Detta gäller dock ej om priset icke förfallit till betalning och köparen eller konkursboet, som förklarat sig tillträda köpet, genast efter uppmaning ställer säkerhet.

Har konkursboet sålt godset eller eljest förfogat över det så att det icke kan lämnas tillbaka i väsentligen oförändrat skick, får boet ej vägra att tillträda köpet.

1905 års lag

Om fel eller brist i godset

42 § första stycket

Är bestämt gods sålt och finnes däri fel, äge köparen häva köpet eller fordra sådant avdrag å köpeskillingen, som mot felet svarar. Är felet att anse såsom ringa, må ej köpet hävas, utan så är att säljaren svikligen förfarit.

43 § första stycket

Finnes fel i gods, som till fullgörande av leveransavtal avlämnats, äge köparen häva köpet eller kräva gillt gods; vare ock, där han ej vill sålunda avvisa godset, berättigad att fordra det avdrag å köpeskillingen, som mot felet svarar. Är felet att anse såsom ringa, må ej godset avvisas, med mindre säljaren svikligen förfarit eller ock avvetat felet å sådan tid, att han utan oskälig kostnad eller svårighet kunnat till köpets fullgörande anskaffa felfritt gods.

42 § andra stycket

Saknade godset vid köpet egenskap, som kan anses tillförsäkrad, eller har felet efter köpet uppkommit i följd av säljarens vanvård eller försummelse, eller ligger svikligt förfarande säljaren till last, vare han pliktig att ersätta köparen dennes skada.

Utredningens förslag

Felaktigt gods m. m.

42 §

Är godset felaktigt får köparen göra prisavdrag som svarar mot felet eller kräva att säljaren, om det kan ske utan oskälig kostnad eller olägenhet, låter avhjälpa felet. Är felet av väsentlig betydelse för köparen, får han med avvisande av godset häva köpet eller, vid leveransavtal, i stället kräva felfritt gods.

Är säljaren skyldig att avhjälpa fel men har rättelse icke skett inom skälig tid efter det att köparen framställt anspråk på grund av felet, får köparen då göra prisavdrag eller kräva skälig ersättning för felets avhjälpande eller avvisa godset enligt första stycket.

43 §

Lider köparen skada genom att godset är felaktigt, har han rätt till skadestånd, om godset avviker från vad som kan anses utfäst av säljaren eller om säljaren handlat i strid mot tro och heder eller om han försummat att upplysa köparen om fel som han måste ha känt till. Detsamma

1905 års lag	*Utredningens förslag*
	gäller om felet uppkommit genom att säljaren vanvårdat godset eller annars genom hans vållande.
43 § andra stycket	
Säljaren vare, ändå att felet ej kan anses bero av försummelse från hans sida, pliktig att ersätta köparen dennes skada; dock skall vad i 24 § är för där avsett fall stadgat angående befrielse från ersättningsskyldighet äga motsvarande tillämpning.	Är säljaren näringsidkare och har godset sålts i hans yrkesmässiga verksamhet, har köparen, även utan att detta följer av första stycket, rätt till ersättning för direkt förlust samt för utlägg, dock ej om omständigheterna är sådana som sägs i 24 § andra meningen. Visar säljaren försummelse vid avhjälpande av fel, skall han ersätta skada som köparen lider därigenom. Denna lags bestämmelser om rätt till skadestånd äger icke tillämpning på personskada eller skada på annan egendom än det sålda godset.
44 §	
Fråga, huruvida fel vidlåder godset, skall, så framt ej felet uppkommit genom säljarens vållande, bedömas med hänsyn till godsets beskaffenhet vid den tid, då faran för dess förstörelse övergick på köparen.	Avgörande för om godset är felaktigt är dess beskaffenhet vid den tid då faran för godset går över på köparen. Säljaren svarar dock även för senare försämring av godset, om denna är en följd av hans vållande.
45 §	
Vad i 25 § är stadgat angående beräknande av skadeersättning, då köp häves på grund av dröjsmål med godsets avlämnande, äge jämväl tillämpning då köp varder hävt i följd av fel i godset.	Skadestånd på grund av att godset är felaktigt omfattar ersättning för direkt förlust, för utlägg och för följdförlust. Försummar köparen att vidtaga skäliga åtgärder för att begränsa sin förlust, sättes skadeståndet ned i motsvarande mån. Ersättning för direkt förlust motsvarar, om ej köpet hävts eller felet avhjälpts eller köparen fått felfritt gods, skillnaden mellan vad godset skulle ha varit värt för köparen i felfritt skick och dess värde när det är felaktigt. Har köparen hävt köpet be-

1905 års lag

räknas ersättning för direkt förlust enligt 25 § andra stycket.

Skadeståndet kan sättas ned i den mån det är skäligt med hänsyn till dess storlek i jämförelse med den förlust som vanligen uppkommer i liknande fall, säljarens möjligheter att förutse och hindra förlustens uppkomst samt omständigheterna i övrigt.

46 §

Finnes, i fall då godset skall avlämnas efter hand i särskilda poster, någon av dem behäftad med fel, vare köparen ej på grund av vad här förut är stadgat berättigad att häva köpet i vidare mån, än såvitt rörer sagda post. Kan det skäligen befaras, att senare poster ock skola befinnas felaktiga, må jämväl dessa strax avvisas. Stå posterna i det sammanhang, att det skulle lända köparen till förfång att delvis vidbliva köpet, må det i sin helhet hävas.

Skall godset avlämnas efter hand i särskilda poster och är någon av dem felaktig, får köparen häva köpet enligt 42 § endast beträffande den felaktiga posten. Måste antagas att felaktiga poster kommer att avlämnas, får köparen omedelbart häva köpet beträffande dessa. Är det sådant sammanhang mellan posterna att köparen skulle ha betydande olägenhet av att stå kvar vid köpet endast delvis, får han häva köpet i dess helhet.

47 §

Har köparen före köpet undersökt godset eller utan giltig anledning undandragit sig att efterkomma anmaning därom, eller har han satts i tillfälle att före köpet undersöka prov å godset, må fel, som han vid undersökningen bort märka, ej av honom åberopas, med mindre säljaren svikligen förfarit.

Har köparen före köpet undersökt godset eller ej följt säljarens uppmaning att göra det eller har köparen satts i tillfälle att före köpet undersöka prov, får han ej åberopa fel som han bort märka vid undersökningen. Detta gäller dock ej om säljaren handlat i strid mot tro och heder eller det ej kan läggas köparen till last att han underlåtit eller begränsat undersökningen eller ej anmärkt på felet.

48 §

Är gods sålt å auktion, äge köparen ej tala å fel i godset, med mindre säljaren svikligen förfarit eller godset ej motsvarar den beteckning, varun-

Har gods sålts i befintligt skick eller med liknande förbehåll anses det trots detta felaktigt, om det ej är sådant som köparen haft anledning

1905 års lag	*Utredningens förslag*
der det utbjudits.	räkna med samt säljaren måste ha
Vad nu är stadgat äge dock ej tillämpning, där köpman låter å auktion försälja lager av handelsvaror.	insett detta men underlåtit att upplysa köparen om rätta förhållandet. Detsamma gäller om godset är i väsentligt sämre skick än köparen med hänsyn till godsets pris och omständigheterna i övrigt haft skäl att förutsätta.
	49 §
Vill säljaren avhjälpa fel i godset eller vid leveransavtal avlämna gillt gods i stället för det, som felaktigt är, låte köparen sig med sådan rättelse nöja, där den kan äga rum, innan han enligt 21 § skulle varit berättigad att häva köpet, och uppenbart är, att han ej skulle hava kostnad eller olägenhet av att låta rättelsen ske; dock njute han i varje fall den rätt till skadeersättning, som enligt här förut givna stadganden må honom tillkomma.	Har köparen framställt anspråk på grund av att godset är felaktigt och erbjuder sig säljaren därvid, utan att han är skyldig till det, att avhjälpa felet eller att tillhandahålla felfritt gods i det felaktigas ställe, får köparen icke göra prisavdrag eller avvisa godset, om rättelsen sker genast och utan kostnad eller väsentlig olägenhet för honom.
	50 §
Vad här förut är föreskrivet om fel i godset skall i tillämpliga delar gälla, där godset ej uppgår till full myckenhet men, efter vad köparen måste antaga, är av säljaren avlämnat såsom fullt. Vill köparen kräva det felande ut, have därtill lov, evad bristen är större eller mindre.	Vid brist i godset får köparen kräva ut vad som fattas. I övrigt gäller i tillämpliga delar vad som föreskrives om felaktigt gods.
	51 §
Vid handelsköp låte köparen, då godset avlämnats, eller, så framt det är försänt, då det kommit honom till handa, så att han enligt 56 § skulle vara pliktig att därom taga vård, föranstalta om sådan undersökning av godset, som efter gott handelsskick kan ifrågakomma.	Köpare som driver affärsmässigt organiserad verksamhet skall vid köp för sin rörelse i enlighet med god affärssed undersöka godset så snart detta kommit honom till handa.
Skall prov å det gods, som sålt är	

1905 års lag	*Utredningens förslag*
eller av säljaren avses till köpets fullgörande (utfallsprov), tillställas köparen, låte denne, så snart provet kommit honom till handa, det undersöka efter ty nyss är i fråga om godset stadgat.	
52 §	
Yppas fel eller brist i godset, och vill köparen däråå tala, give därom säljaren meddelande, vid handelsköp genast och vid annat köp utan oskäligt uppehåll. Gives ej sådant meddelande, änskönt köparen märkt eller bort märka felet eller bristen, vare köparen all talan förlustig. Vill köparen häva köpet eller vill han kräva annat gods, meddele han sådant säljaren utan oskäligt uppehåll. Underlåtes det, må ej godset avvisas eller felande gods utkrävas.	Vill köparen göra gällande befogenhet på grund av att godset är felaktigt, skall han underrätta säljaren om detta utan oskäligt uppehåll efter det han märkt eller bort märka felet. Gör han ej det förlorar han rätten att göra gällande befogenhet på grund av felet. Vill köparen kräva att säljaren låter avhjälpa felet eller vill han häva köpet eller kräva annat gods, skall han meddela det utan oskäligt uppehåll. Gör han ej det får han ej göra gällande sådan befogenhet.
53 §	
Vad i 52 § är stadgat om förlust av rätten att tala å fel eller brist äge ej tillämpning, där säljaren svikligen förfarit, ej heller där han visat grov vårdslöshet och felet eller bristen länder till märklig skada.	Vad som föreskrives i 52 § gäller ej, om säljaren handlat i strid mot tro och heder eller grovt vårdslöst.
54 §	
Har köparen ej inom ett år från det godset av honom mottagits givit säljaren meddelande, att han vill tala å fel eller brist, have sin talan förlorat, utan så är att säljaren åtagit sig att jämväl efter nämnda tid svara för godset, eller svikligt förfarande ligger säljaren till last.	Meddelar ej köparen säljaren inom två år från det han har mottagit godset att han vill utöva befogenhet på grund av att godset är felaktigt, förlorar han rätten att göra gällande sådan befogenhet, såvida ej säljaren har åtagit sig att svara för godset även efter denna tid eller han har handlat i strid mot tro och heder.

1905 års lag	*Utredningens förslag*
Bestämmelser i fråga om avvisande av gods och hävande av köp	*Avvisande av godset och hävning av köpet*
55 §	
Är godset kommet i köparens besittning, vare denne, så framt han vill enligt denna lag avvisa godset, pliktig att därom för säljarens räkning taga vård, och njute han av säljaren ersättning för vården. Vad i 34 och 35 §§ är stadgat i fråga om sålt gods, som skall av säljaren vårdas för köparens räkning, äge motsvarande tillämpning beträffande det gods köparen efter ty nu är sagt har i sin vård.	Vill köparen avvisa gods som han mottagit är han skyldig att ta vård om det för säljarens räkning. Vad som föreskrives i 34–36 §§ om säljarens vård för köparens räkning äger därvid motsvarande tillämpning.
56 §	
Är godset försänt till köparen, och har denne satts i tillfälle att på bestämmelseorten komma i besittning därav, vare han, där han vill avvisa godset, pliktig att taga det i besittning för säljarens räkning, där sådant kan ske utan erläggande av köpeskillingen, så ock eljest utan väsentlig kostnad eller olägenhet. Vad sålunda är stadgat äge dock ej tillämpning, så framt säljaren är tillstädes å bestämmelseorten eller där finnes någon, som på grund av konossement eller eljest äger att för säljarens räkning omhändertaga godset.	Har gods som köparen vill avvisa sänts till honom och hålles det honom till handa på bestämmelseorten, är han skyldig att ta emot godset, om det kan ske utan att priset betalas och utan väsentlig kostnad eller olägenhet. Detta gäller dock ej om säljaren befinner sig på bestämmelseorten eller där har någon som kan ta hand om godset på hans vägnar.
Tager köparen godset i besittning, äge stadgandena i 55 § tillämpning.	Tar köparen emot godset blir 55 § tillämplig.
57 §	
Varder köp hävt enligt denna lag, äge säljaren ej återbekomma godset med mindre han återbär vad han å köpeskillingen uppburit, men vare ej heller pliktig att giva köpeskillingen ut med mindre han återbekommer godset väsentligen oförändrat och oförminskat.	Häves köpet bortfaller säljarens skyldighet att ge ut godset och köparens att betala priset.

1905 års lag

Är, då köp sålunda häves eller gods eljest avvisas, köparen berättigad till ersättning av säljaren, äge han hålla godset inne till dess den ersättning gäldas eller betryggande säkerhet ställes för dess gäldande.

Utredningens förslag

I den mån köpet fullgjorts skall vardera parten lämna tillbaka vad han mottagit från andra parten. Säljaren får därvid hålla priset inne till dess godset återlämnas, och köparen innehålla godset till dess säljaren återbetalar priset och ger ut den ersättning köparen kan ha rätt till. Ställes säkerhet får part dock ej hålla inne vad han mottagit.

Köparen är skyldig att ge ut avkastning som han uppburit eller skälig ersättning för nytta som han haft av godset. Om skyldighet att ge ut ränta när köp häves föreskrives i räntelagen (1975:635).

58 §

Vad i 57 § är stadgat om säljarens rätt att vid köpets hävande återbekomma godset utgöre ej hinder för köparen att häva köpet, så framt godset är av våda förstört, försämrat eller minskat, ej heller där det undergått förändring allenast genom sin egen beskaffenhet eller till följd av åtgärd, som för dess undersökande varit nödig, eller som eljest av köparen vidtagits, innan fel eller brist, på grund varav han vill häva köpet, märkts eller bort märkas.

Köparen förlorar rätten att avvisa godset om han icke kan lämna det tillbaka väsentligen oförändrat och oförminskat.

Första stycket gäller ej om godset förstörts, försämrats eller minskats av våda eller om det förändrats endast genom sin egen beskaffenhet eller till följd av åtgärd som varit nödvändig för dess undersökning eller som köparen vidtagit innan han visste eller bort veta att han hade rätt att avvisa godset. Har godset försämrats eller minskats av annan anledning än som sagts nu förlorar köparen ändock ej rätten att avvisa godset om han ersätter säljaren för minskningen i dess värde.

Om hemulsskyldighet

Rättsligt fel

59 §

Tillhör godset annan än säljaren och förvärvar köparen därför ej äganderätt till godset skall säljaren återlämna vad som betalats av priset med avdrag för vad köparen kan ha

1905 års lag

Finnes godset hava vid köpet tillhört annan än säljaren, vare denne, ändå att han var i god tro, pliktig att ersätta köparen skada, som av sagda anledning må honom tillskyndas.

Var, då köpet slöts, köparen ej i god tro, äge vad nu är sagt icke tillämpning.

Om öppet köp

Är öppet köp avtalat, och har godset blivit av säljaren avlämnat, vare köparen ej berättigad att draga sig från köpet undan, med mindre han inom bestämd tid eller, där bestämmelse om tiden ej träffats, utan oskäligt uppehåll giver säljaren till känna, att han ej vill godset behålla. Intill dess godset återlämnas, stånde köparen faran för dess förstörelse, försämring eller minskning.

Om vissa meddelanden enligt denna lag

Är sådant meddelande från köparens sida, som avses i 6, 26, 27, 52 eller 54 §, inlämnat för befordran med post eller telegraf eller eljest på ändamålsenligt sätt avsänt, och varder det försenat eller kommer det icke fram, må ej den omständighet

Utredningens förslag

fått ut av annan.

Var köparen vid köpet i god tro skall säljaren, även om han själv var i god tro, ersätta köparens skada.

Är godset i strid mot vad köparen vid köpet hade skäl att förutsätta belastat med rätt för tredje man får köparen göra prisavdrag som svarar mot belastningen eller, om inskränkningen i hans rätt är väsentlig, häva köpet. Vad som föreskrives i andra stycket äger därvid motsvarande tillämpning.

Öppet köp

60 §

Har öppet köp avtalats och godset avlämnats, står köparen faran för godset till dess det lämnas tillbaka.

Vissa meddelanden enligt denna lag

61 §

Har meddelande som köparen vill lämna säljaren enligt 6, 26, 27, 52 eller 54 § lämnats in för befordran med post eller telegraf eller avsänts med telex och försenas det eller kommer det ej fram, förlorar icke köparen därför rätt att göra befogenhet

1905 års lag

föranleda, att avsändaren förlorat talan eller rättighet. Lag samma vare i fråga om meddelande från säljarens sida, varom i 31 eller 32 § är sagt.

Utredningens förslag

gällande. Motsvarande gäller om meddelande från säljaren enligt 31 eller 32 §.

Kan det antagas vara av väsentlig betydelse för köparen eller säljaren att veta när andra parten vidtar åtgärd som ankommer på honom enligt denna lag, skall underrättelse om åtgärden lämnas utan uppskov. Lämnar part ej sådan underrättelse, skall han ersätta skada som uppkommer till följd härav.

Om betydelsen av vissa vid köp brukliga uttryck

Betydelsen av vissa leveransklausuler

62 §

Är gods sålt *fritt ombord (fob)* med angivande av viss ort, skall på köparen ankomma att befrakta fartyg eller tinga skeppsrum, som erfordras för godsets fortskaffande från sagda ort.

Säljaren åligger att på egen bekostnad försända godset till lastningsorten samt vidtaga de åtgärder i avseende å godsets inlastning, som enligt lag eller sedvänja där ankomma på avlastare.

Godset skall anses avlämnat, då det kommit innanför fartygets sida, och stånde, intill dess sådant skett, säljaren faran, evad köpet avser bestämt gods eller är att till leveransavtal hänföra.

Den omständighet, att fartyget är av köparen befraktat eller skeppsrum av honom tingat, medföre icke skyldighet för köparen att före godsets framkomst till bestämmelseorten det undersöka, och utgöre ej heller hinder för säljaren att utöva sådan rätt, som i 15, 28 eller 39 § är nämnd.

Köparen åligger att erlägga betalning mot konossement efter ty i 71 §

Har gods sålts *fritt ombord (fob)* med angivande av viss ort, är det avlämnat när det tagits om hand av den som åtagit sig transporten från denna ort. Skall säljaren tillhandahålla köparen ombordkonossement är godset dock ej avlämnat förrän det kommit innanför fartygs sida. Kostnaden för transport till den angivna orten och för åtgärder som enligt lag eller sedvänja där ankommer på avlastare åvilar säljaren. Kostnaden för transport från den angivna orten åvilar köparen.

Betalning av priset sker enligt 16 §.

1905 års lag	*Utredningens förslag*
sägs, ändå att sådan betalning ej är utfäst.	
63 §	
Varder gods sålt *fraktfritt (cost and freight, c & f, cf)* med angivande av viss bestämmelseort, åligger säljaren att på egen bekostnad försända godset till den ort.	Har gods sålts *cost and freight (c & f, cf)* med angivande av viss bestämmelseort, är det avlämnat när det tagits emot av den som åtagit sig sjötransport eller av annan motsvarande fraktförare för transport till denna ort. Skall säljaren tillhandahålla köparen ombordkonossement är godset dock ej avlämnat förrän det kommit innanför fartygs sida. Kostnaden för transport till den angivna orten åvilar säljaren.
Godset skall anses avlämnat, då det blivit för befordran omhändertaget såsom i 10 § sägs.	Betalning av priset sker enligt 16 §.
Köparen åligger att erlägga betalning mot konossement eller fraktsedel efter ty i 71 § sägs, ändå att sådan betalning ej är utfäst.	
Köparen vare, ändå att köpeskillingen icke är till betalning förfallen då godset framkommer, pliktig att i avräkning å köpeskillingen erlägga frakt, som ej är av säljaren gulden. Ej må den omständighet, att köpeskillingen sålunda till en del erlagts i förtid, medföra rätt för köparen att vid återstodens gäldande njuta ränteavdrag.	
64 §	
De föreskrifter, som enligt 63 § gälla för köp, som där avses, äge jämväl tillämpning, då gods blivit med angivande av viss bestämmelseort sålt *cif (cost, insurance, freight)* eller *caf (coût, assurance, fret).*	Har gods sålts *cost, insurance, freight (cif)* med angivande av viss bestämmelseort, äger 63 § motsvarande tillämpning.
Utöver vad i sagda § är stadgat åligger vid köp, varom nu är fråga, säljaren att, efter ty sedvanligt är, försäkra godset mot fara, för vilken det under vägen är utsatt. Underlåtes det och varder ej i följd därav köpet hävt, njute köparen ersättning för	Det åligger därutöver säljaren att teckna sedvanlig försäkring för transporten. Gör han ej det får köparen teckna försäkring och räkna av kostnaden för denna på priset. Tecknas icke försäkring har köparen rätt till ersättning för skada som skulle

1905 års lag

skada, som i följd av underlåtenheten uppstår; vare ock berättigad att själv taga försäkring och låta kostnaden därför avräknas å köpeskillingen.

Utredningens förslag

ha täckts av försäkringen. Är kontraktsbrottet väsentligt får köparen häva köpet.

65 §

Är gods, som skall försändas från ort till annan, sålt *fritt (franco)* eller *levererat* eller *fritt levererat* å angiven ort, må ej godset anses avlämnat förrän det framkommit till sagda ort.

Varder ordet *levererat* brukat i förening med något av uttrycken *fraktfritt, cif* eller *caf,* skall utan hinder därav vad om dessa senare uttryck är i denna lag sagt till alla delar äga tillämpning.

Har godset sålts *fritt levererat* eller *levererat* med angivande av viss ort dit det skall transporteras, är det avlämnat när det kommit fram till denna ort. Kostnaderna för transport till den angivna orten åvilar säljaren.

66 §

Är vid leveransavtal godsets myckenhet angiven med uttryck, som lämnar utrymme för val *(cirka, från–till* eller dylikt), ankomme på säljaren att träffa valet, där ej av omständigheterna framgår, att det varit av hänsyn till köparen, som myckenheten ej blivit betämt angiven.

Är beteckningen *cirka* brukad, skall den avvikelse från angiven myckenhet, som må anses medgiven, utgöra, där fråga är om hel fartygslast, tio för hundra och eljest fem för hundra.

67 §

Har vid köp av gods, som skall sjöledes tillsändas köparen, godset betecknats såsom *fartygslast,* och varder jämväl annat gods av säljaren inlastat, vare köparen, där sådant kan lända honom till olägenhet, berättigad att häva köpet; njute ock,

1905 års lag

evad köpet häves eller icke, ersättning för skada.

68 §

Är tiden för vidtagande av åtgärd i avseende å godsets avlämnande eller mottagande bestämd till *början (primo)* av en månad, varde åtgärden vidtagen sist å månadens tionde dag, Med *mitten (medio)* av en månad förstås månadens elfte till och med tjugonde dag samt med månadens *slut (ultimo)* dess återstående dagar.

Vid köp av värdepapper skall med början av en månad förstås dess första helgfria dag, med mitten av en månad dess femtonde dag eller, om den infaller å helgdag, nästa helgfria dag, och med månadens slut dess sista helgfria dag.

69 §

Har säljaren förbundit sig till *avskeppning* eller *avlastning* inom viss tid, skall det åtagande anses fullgjort, då godset blivit före den bestämda tidens utgång inlastat.

Varder konossement urfärdat, och framgår ej av konossementet, att inlastningen är i rätt tid verkställd, äge köparen avvisa godset.

70 §

Är gods sålt att betalas *kontant,* vare säljaren ej pliktig att låta godset utgivas till köparen, med mindre köpeskillingen gäldas. Varder det ändock utgivet, åligger köparen att genast sin betalningsskyldighet fullgöra.

71 §

Har köparen förbundit sig att erlägga *betalning mot konossement* eller

Utredningens förslag

1905 års lag

att mot erhållande av konossement godkänna växel, som av säljaren dragés, vare han ej berättigad att undandraga sig betalning eller godkännande på den grund, att godset ej framkommit eller han ej haft tillfälle att det undersöka.

Då betalning eller godkännande kräves, skall säljaren hålla köparen till handa, förutom konossementet, räkning å godset samt, där det skall av säljaren försäkras, jämväl försäkringsbrev.

Vad sålunda är föreskrivet äge motsvarande tillämpning, där köparen förbundit sig att mot sådan fraktsedel, som i 16 § är nämnd, erlägga betalning eller godkänna växel.

Utredningens förslag

Bilaga 2 Det norska kjøpslovutvalgets förslag till ny köplag (NOU 1976:34)

Utkast til lov om kjøp

Alminnelige bestemmelser

§ 1 Bestemmelsene i denne lov får bare anvendelse for så vidt ikke annet er uttrykkelig avtalt eller må anses inneholdt i avtalen eller følger av handelsbruk eller annen sedvane, med mindre det er særskilt fastsatt i loven at en bestemmelse skal være ufravikelig.

En avtalebestemmelse kan helt eller delvis settes til side for så vidt det ville virke urimelig eller være i strid med god forretningsskikk å gjøre den gjeldende. Det samme gjelder når det ville virke urimelig å gjøre gjeldende handelsbruk eller annen sedvane.

I forbrukerkjøp der selgeren opptrer som yrkesselger eller lar seg representere ved en yrkesselger i denne egenskap (forbrukerkjøp med yrkesselger), kan det ikke avtales eller gjøres gjeldende vilkår som er ugunstigere for kjøperen enn det som følger av §§ 14 tredje ledd, 17, 21–27, 42–58 eller 61.

Uten hinder av foregående ledd kan det avtales forbehold som gjelder erstatningsansvar for tap som måtte oppstå ved avsavn av salgsgjenstanden eller for skade som måtte voldes på eiendom som nyttes i ervervsvirksomhet og tap som følge av det.

Med forbrukerkjøp menes kjøp av ting som etter forholdene fremtrer hovedsakelig til personlig bruk for kjøperen, hans husstand eller omgangskrets, eller til deres personlige formål ellers.

§ 2 Bestilling av gjenstander som først skal tilvirkes, regnes i denne lov som kjøp, når tilvirkeren helt eller i det vesentlige skal skaffe materialet.

Loven gjelder ikke kjøp av fast eiendom eller oppføring av bygning eller annet anlegg på fast eiendom.

Loven gjelder for bytte så langt den passer.

§ 3 Med artsbestemt kjøp menes i denne lov både kjøp av en viss mengde av en bestemt slags gjenstander, og kjøp av en viss mengde av et bestemt varelager eller vareparti.

Om kjøpet etter avtalen angår en bestemt gjenstand, anses det likevel som bestemt etter art, når gjenstanden uten skade eller ulempe kan byttes om med en lik gjenstand og det må antas at partene ikke har lagt vekt på valget av gjenstand.

§ 4 Med handelskjøp menes i denne lov kjøp som sluttes mellom handlende i eller for deres bedrift.

Som handlende regnes enhver som driver forretningsmessig organisert virksomhet.

Kjøpesummens størrelse

§ 5 Er kjøp sluttet uten at prisen fremgår av avtalen eller av forholdene for øvrig, plikter kjøperen å betale den gjengse pris på avtaletiden. Finnes ingen slik pris, må kjøperen betale det selgeren krever, når kravet må anses rimelig.

§ 6 Har kjøperen i handelskjøp fått regning (faktura eller nota), plikter han å betale den pris som er oppført, hvis han ikke så snart som mulig gjør innsigelse mot den. Dette gjelder ikke hvis det opplyses at lavere pris er avtalt, eller hvis den er urimelig.

§ 7 Ved beregning av kjøpesummen etter tall, mål eller vekt, skal en legge til grunn mengden på det tidspunkt da risikoen for salgsgjenstanden (jfr. 17) går over på kjøperen.

§ 8 Ved beregning av kjøpesummen etter vekt, skal vekten av innpakningen (taravekten) trekkes fra.

Tiden og stedet for leveringen

§ 9 Selgeren skal levere salgsgjenstanden på det sted der han drev forretning da kjøpet ble inngått. Drev han ikke forretning, er leveringsstedet hans bolig.

Var gjenstanden da kjøpet ble inngått på et annet sted nevnt i første ledd, og visste partene eller burde de vite dette, er dette leveringsstedet.

Levering er skjedd når gjenstanden er mottatt av kjøperen eller noen på hans vegne. Angår kjøpet en bestemt gjenstand som skal hentes av kjøperen uten medvirkning av selgeren, og er den tid inne da den etter avtalen kan hentes, er den levert når den er tilgjengelig for avhenting og kjøperen er kjent med dette. Det samme gjelder ved artsbestemte kjøp når bestemte gjenstander er utskilt for kjøperen.

§ 10 Skal selgeren sende salgsgjenstanden fra et sted til et annet der den skal overgis til kjøperen, er den levert når den er blitt overgitt til en fraktfører som har påtatt seg å sørge for transporten fra vedkommende sted.

Dersom gjenstanden skal sendes med skip og ombordkonnossement utstedes, er levering skjedd når gjenstanden er brakt innenfor skipssiden.

Med mindre annet følger av forholdene, bæres kostnadene inntil levering er skjedd av selgeren, mens kostnader som påløper etter leveringen, bæres av kjøperen.

Selgeren skal uten urimelig opphold gi kjøperen meddelelse om leveringen når han bør forstå at det kan være av betydning for kjøperen å få slik underretning.

§ 11 Skal selgeren bringe salgsgjenstanden til et sted innenfor det område der gjenstander av den art det gjelder vanligvis blir brakt ut, er levering skjedd når gjenstanden er mottatt av kjøperen.

§ 12 Er leveringstid eller betalingstid ikke bestemt, og går det ikke fram av omstendighetene når oppfyllelse skal skje, skal den skje ved påkrav.

§ 13 Er det fastsatt et tidsrom for leveringen, har selgeren rett til innenfor dettes grenser å velge tidspunktet, hvis det ikke fremgår av forholdene at spillerommet er satt i kjøperens interesse.

Retten til å kreve ytelse mot ytelse

§ 14 Har ingen av partene gitt henstand, plikter ikke selgeren å levere salgsgjenstanden uten at kjøpesummen samtidig betales, og ikke kjøperen å betale kjøpesummen uten at salgsgjenstanden samtidig stilles til hans rådighet.

Det som er sagt i første ledd skal ikke være til hinder for at kjøperen før han betaler kan foreta slik undersøkelse av salgsgjenstanden som kan gjøres uten ulempe for selgeren og uten å endre besittelsen, eller som han etter sedvane eller forholdene for øvrig må anses å ha rett till.

I forbrukerkjøp kan kjøperen – uten hinder av forhåndsavtale – holde tilbake kjøpesummen inntil levering er skjedd, såfremt den skal betales ved eller etter den avtalte leveringstid.

§ 15 Skal salgsgjenstanden sendes fra leveringsstedet, medfører ikke regelen i § 14 første ledd at selgeren kan unnlate å sende den, men han kan hindre at den overgis til kjøperen så lenge kjøpesummen ikke er betalt.

§ 16 Dersom det i et slikt tilfelle som nevnt i § 15 brukes konnossement ved transporten av salgsgjenstanden til bestemmelsesstedet, eller transporten til kjøperen for øvrig skjer på slike vilkår at selgeren ikke lenger kan rå over gjenstanden, plikter kjøperen i handelskjøp å betale mot konnossementet eller når han har mottatt bevis for at gjenstanden blir transportert på en slik måte som nevnt. Kjøperen kan ikke nekte å betale fordi gjenstanden ikke er kommet fram eller han ikke har hatt anledning til å undersøke den.

Risikoen for salgsgjenstanden

§ 17 Når levering er skjedd (jfr. §§ 9–11), har kjøperen risikoen for at salgsgjenstanden tilfeldig går til grunne, kommer bort, skades eller minskes, og han plikter derfor likevel å betale kjøpesummen.

I de tilfelle som omhandles i § 33, går risikoen over på kjøperen ved det tidspunkt da salgsgjenstanden skulle ha vært levert. Ved artsbestemt kjøp gjelder detta bare om bestemte gjenstander er utskilt for kjøperen og kjøperen er kjent med dette.

Avkastning av salgsgjenstanden

§ 18 Avkastning som salgsgjenstanden gir før den avtalte leveringstid, tilfaller selgeren, når det ikke var grunn til å regne med at den ville falle senere.

Avkastning som den gir etter den avtalte leveringstid, tilfaller kjøperen, når det ikke var grunn til å regne med at den ville falle tidligere.

§ 19 Kjøp av aksje omfatter det utbytte som ikke var forfalt da avtalen ble inngått.

Er eller blir det til aksjen knyttet rett til å tegne ny aksje, tilfaller retten kjøperen.

§ 20 Kjøp av rentebærende fordring omfatter de renter som er påløpt, men ikke forfalt ved den avtalte leveringstid. Det beløp som svarer til rentene, skal betales i tillegg til kjøpesummen og samtidig med denne, med mindre fordringen er solgt som usikker.

Forsinkelse fra selgerens side

§ 21 Blir salgsgjenstanden ikke levert i rett tid og skyldes dette ikke kjøperen eller en omstendighet som han har risikoen for, har kjøperen valget mellom å kreve levering og å heve kjøpet.

Kjøperen kan ikke kreve levering når det foreligger slik hindring som nevnt i § 24. Det samme gjelder når levering ville medføre ulempe eller kostnad for selgeren som står i klart misforhold til kjøperens interesse i å få gjenstanden levert. Bortfaller vanskelighetene innen rimelig tid, kan kjøperen kreve levering.

Er forsinkelsen av uvesentlig betydning for kjøperen eller måtte selgeren gå ut fra dette, kan kjøperen ikke heve kjøpet. Han kan dog gi selgeren en rimelig tilleggsfrist med den virkning at han kan heve hvis levering ikke er skjedd innen fristen.

Er salgsgjenstanden tilvirket etter kjøperens oppgaver eller ønsker eller anskaffet etter hans oppfordring, og selgeren derfor ikke har mulighet for å selge den til andre uten vesentlig tap, kan kjøperen bare heve dersom hans formål med kjøpet vil bli vesentlig forfeilet som følge av forsinkelsen.

Fremgår det av selgerens erklæring eller er det ellers klart at det vil inntre forsinkelse som vil gi rett til å heve, kan kjøperen heve straks.

§ 22 Skal selgeren etter avtalen levere etterhvert, og blir en levering forsinket, kan kjøperen etter § 21 heve kjøpet for denne levering. Må det ventes at forsinkelsen vil gjenta seg, kan kjøperen straks heve for de senere leveringer. Dette gjelder selv om han ikke hever for den forsinkede dels vedkommende. Er det slik sammenheng mellom leveringene at det vil volde kjøperen betydelig ulempe å stå ved kjøpet delvis, kan han heve det i sin helhet etter reglene i § 21.

§ 23 Blir salgsgjenstanden ikke levert i rett tid, plikter selgeren å svare skadeserstatning, med mindre det opplyses at forsinkelsen ikke kan legges ham

eller noen han svarer for til last, og at den heller ikke skyldes forhold som han ved kjøpets slutning burde ha tatt i betraktning.

Hvis selgeren innser eller bør innse at forsinkelse vil inntre, plikter han uten opphold å gi kjøperen meddelelse om det. Unnlater han dette, plikter han å erstatte kjøperen det tap som forsømmelsen har voldt.

§ 24 Ved kjøp av artsbestemte gjenstander plikter selgeren å svare skadeserstatning selv om dette ikke følger av § 23, med mindre levering er hindret eller blitt urimelig tyngende som følge av krig, oppror eller indre uroligheter, beslutning av offentlig myndighet, naturkatastrofe, avbrudd i kraftforsyningen eller i den alminnelige samferdsel, betydningsfull arbeidskonflikt eller brann eller annen omstendighet av lignende karakter og inngripende betydning.

§ 25 Kjøperens erstatningskrav p. g. a. forsinket levering skal dekke det tap som følger av forsinkelsen.

Kjøperen plikter gjennom rimelige tiltak å begrense sitt tap. Hvis han forsømmer dette, må han selv bære den tilsvarende del av tapet.

Heves kjøpet eller har kjøperen etter § 21 annet ledds annet punktum ikke rett til å kreve levering, kan han kreve erstattet forskjellen mellom kjøpesummen og den gjengse pris for gjenstander av samme art og godhet som de solgte. Har kjøperen foretatt et forsvarlig dekningskjøp legges prisen ved dette til grunn ved beregning av prisforskjellen, med mindre kjøperen etter regelen i annet ledd burde ha hevet eller foretatt dekningskjøp tidligere. I så fall legges den gjengse pris på dette tidligere tidspunkt til grunn og ellers det tidspunkt da hevning foretas.

Et tap kan ikke kreves erstattet for så vidt det betydelig overstiger det en i alminnelighet kan regne med ved et slikt salg, med mindre selgeren på et tidspunkt da han hadde anledning til å forebygge tapet burde ha innsett at det kunne oppstå.

Erstatningen kan nedsettes dersom den vil virke urimelig tyngende for selgeren ut fra hans muligheter til å forutse og hindre at tapet oppstår og omstendighetene for øvrig.

§ 26 Er leveringstiden utløpt, og har levering ikke funnet sted, må kjøperen, om han vil fastholde kjøpet, uten ugrunnet opphold meddele det til selgeren, såfremt denne spør ham, ellers taper han sin rett til å kreve levering. Det samme gjelder selv om kjøperen ikke har mottatt noen forespørsel, dersom han ikke innen rimelig tid etter den avtalte leveringstid eller etter utløpet av en frist fastsatt i medhold av § 21 tredje ledd meddeler at han vil fastholde kjøpet.

§ 27 Har levering funnet sted etter at leveringstiden er utløpt, må kjøperen når han får vite dette, uten ugrunnet opphold, i forbrukerkjøp innen rimelig tid, meddele selgeren at han vil påberope seg forsinkelsen, ellers taper han retten til dette. Vil kjøperen heve kjøpet, må han innen rimelig tid meddele selgeren dette, ellers er retten til hevning tapt.

Forsinkelse fra kjøperens side

§ 28 Blir kjøpesummen ikke betalt i rett tid og skyldes dette ikke selgeren eller en omstendighet som han har risikoen for, har selgeren valget mellom å fastholde og å heve kjøpet.

Likt med unnlatt betaling regnes det at kjøperen ikke i samsvar med avtalen aksepterer veksel eller stiller remburs, bankgaranti eller annen sikkerhet.

Skyldes forsinkelsen forhold som nevnt i § 24, kan selgeren ikke kreve at kjøperen oppfyller. Bortfaller hindringen innen rimelig tid, kan selgeren kreve at kjøpet oppfylles.

Er forsinkelsen av uvesentlig betydning for selgeren, kan han ikke heve kjøpet. Han kan dog gi kjøperen en rimelig tilleggsfrist med den virkning at han kan heve hvis betaling ikke er skjedd innen fristen. Skal betaling skje mot konnossement eller bevis som nevnt i § 16, gir enhver forsinkelse hevningsrett.

Er salgsgjenstanden overgitt til kjøperen, kan selgeren ikke heve, med mindre han må anses for å ha tatt forbehold om det eller gjenstanden avvises av kjøperen.

Fremgår det av kjøperens erklæring eller er det ellers klart at det vil inntre forsinkelse som gir rett til å heve, kan selgeren straks heve kjøpet.

§ 29 Skal selgeren etter avtalen levere etterhvert, og skal betaling skje særskilt for hver levering, kan selgeren, når betalingen for en enkelt levering blir vesentlig forsinket, heve kjøpet for denne levering etter reglene i § 28. Han kan også heve for de senere leveringer, med mindre det må antas at forsinkelsen ikke vil gjenta seg. Dette gjelder selv om selgeren etter § 28 femte ledd er avskåret fra å heve kjøpet for den levering der betaling er forsinket.

§ 30 Blir kjøpesummen ikke betalt i rett tid, plikter kjøperen å erstatte det tap som følger av misligholdet, med mindre forsinkelsen beror på selgeren eller skyldes forhold som nevnt i § 24. Paragraf 23 annet ledd gjelder tilsvarende.

Heves kjøpet, blir erstatningen i mangel av bevis for at annen skade er lidt, å fastsette til det beløp hvormed kjøpesummen overstiger prisen for gjenstander av samme art og godhet som de solgte. Har selgeren foretatt et forsvarlig dekningssalg, legges prisen for dette till grunn ved beregning av prisforskjellen. Ellers legges den gjengse pris på hevningstiden til grunn, med mindre selgeren burde ha hevet eller foretatt dekningssalg tidligere. I så fall legges den gjengse pris på dette tidligere tidspunkt til grunn.

Reglene i § 25 annet, fjerde og femte ledd får tilsvarende anvendelse.

§ 31 Er kjøpesummen ikke betalt i rett tid, eller har kjøperen ikke i rett tid truffet slike tiltak som nevnt i § 28 annet ledd, og er salgsgjenstanden ikke overgitt til kjøperen, må selgeren såfremt han vil fastholde kjøpet uten ugrunnet opphold meddele det til kjøperen, hvis denne spør ham. Ellers taper selgeren sin rett til å fastholde kjøpet. Det samme gjelder selv om han ikke har mottatt noen forespørsel, dersom han ikke innen rimelig tid

etter at forsinkelsen er inntrådt eller etter utløpet av en frist fastsatt i medhold av § 28 fjerde ledd, meddeler at han vil fastholde kjøpet.

§ 32 Betales kjøpesummen for sent eller treffer kjøperen for sent slike tiltak som nevnt i § 28 annet ledd, og vil selgeren av denne grunn heve kjøpet, må han meddele kjøperen dette uten ugrunnet opphold. Unnlater han dette, taper han sin rett til å heve kjøpet.

§ 33 Unnlater kjøperen å avhente eller motta salgsgjenstanden i rett tid, eller har hans forhold ellers medført at den ikke i rett tid er overgitt til ham, plikter selgeren for kjøperens regning å dra omsorg for gjenstanden. Er gjenstanden avsendt og kommet til bestemmelsesstedet, gjelder dette bare når det der finnes noen som på selgerens vegne kan ta seg av gjenstanden, og det kan skje uten vesentlig kostnad eller ulempe.

§ 34 Kan selgeren ikke uten vesentlig kostnad eller ulempe fortsatt dra omsorg for salgsgjenstanden, eller råder kjøperen ikke over den innen rimelig tid etter at han er blitt oppfordret til det, har selgeren rett til å selge den for kjøperens regning. Før salg finner sted, skal han såvidt mulig i god tid underrette kjøperen om dette og ellers gå fram på forsvarlig måte. Kan salg ikke finne sted, eller er det åpenbart at kostnadene ved et salg ikke vil kunne dekkes av salgssummen, har selgeren rett til å rå over gjenstanden på annen måte.

Det selgeren har utvunnet eller med rimelig tiltak kunne utvinne av salgsgjenstanden, skal godskrives kjøperen.

§ 35 Er salgsgjenstanden utsatt for raskt å bli skjemt, forringet eller ødelagt, eller er det grunn til å regne med hurtig prisfall, eller er det uforholdsmessig kostbart å ta vare på den, plikter selgeren å selge den eller på annen måte råde over den etter bestemmelsene i § 34.

§ 36 Unnlater kjøperen å hente eller motta salgsgjenstanden i rett tid, og har selgeren av den grunn kostnader for å ta vare på den eller annen særskilt kostnad, kan han kreve erstatning og til sikkerhet for denne, holde gjenstanden tilbake.

Avbestilling

§ 37 Gjenstander som kjøperen har bestilt for å tilvirkes av selgeren, kan avbestilles så lenge intet eller bare en mindre del av tilvirkningen er utført. Avbestilling kan ikke skje når det ville medføre betydelig ulempe å unnlate eller avbryte tilvirkningen.

Innstilles tilvirkningen som følge av avbestilling, plikter kjøperen å erstatte selgeren de kostnader denne har hatt for å oppfylle avtalen, i den utstrekning disse ikke på annen måte kan nyttiggjøres, og kostnader som er voldt ham som følge av avbestillingen. I tillegg må kjøperen betale erstatning for tap av fortjeneste som selgeren må antas å ville lide p. g. a. avbestillingen, og i tilfelle for annet tap.

Treffer ikke selgeren rimelige tiltak for å forebygge eller minske tapet, skal erstatningen nedsettes tillsvarende.

Rente av kjøpesummen

§ 38 Betales ikke kjøpesummen i tide, skal kjøperen svare en rente av det skyldige beløp etter lov om renter ved forsinket betaling m. m.

Insolvensbehandling m. v. hos en part

§ 39 Viser det seg at en av partene i en kjøpsavtale mangler midler til å oppfylle sin del av avtalen i rett tid, kan medkontrahenten holde sin ytelse tilbake, eller, hvis den er avsendt fra leveringsstedet, hindre at den blir overgitt til den annen part eller hans bo, inntil sikkerhet blir stilt for motytelsen. Dette gjelder selv om tidspunktet for den annen parts ytelse ikke er kommet.

§ 40 Kommer en av partene i en kjøpsavtale under insolvensbehandling, har boet rett til å tre inn i avtalen. Medkontrahenten kan forlange at boet uten ugrunnet opphold tar stilling til om det vil benytte sin rett og kan heve kjøpet hvis ikke så skjer.

Hvis boet trer inn i skyldnerens avtale og tiden for hel eller delvis oppfyllelse fra medkontrahentens side er kommet, kan medkontrahenten, hvis henstand ikke er gitt, kreve at boet oppfyller en tilsvarende del av avtalen.

Er skyldnerens forpliktelse ikke forfalt, kan medkontrahenten kreve at boet uten ugrunnet opphold stiller sikkerhet for at han ikke lider tap på grunn av boets inntreden. Blir slik sikkerhet ikke stilt, kan han heve kjøpet.

Tvist om sikkerheten avgjøres av skifteretten.

§ 41 Bestemmelsene i (utkast til) lov om fordringshavernes dekningsrett får ellers anvendelse i kjøp så langt de passer.

Mangler ved salgsgjenstanden

§ 42 Ved avgjørelsen av om salgsgjenstanden har en mangel, skal det tidspunkt da risikoen (jfr. § 17) går over på kjøperen legges til grunn, for så vidt mangelen ikke skyldes selgerens uaktsomhet.

Har salgsgjenstanden en mangel, kan kjøperen kreve et avslag i kjøpesummen som svarer til mangelen, eller kreve at mangelen blir rettet hvis det kan skje uten å volde selgeren urimelig kostnad eller ulempe. Er mangelen av vesentlig betydning for kjøperen, kan han i stedet heve kjøpet, eller ved artsbestemte kjøp (jfr. § 3) kreve omlevering. For omleveringskravet får § 21 annet ledd tilsvarende anvendelse.

Plikter selgeren å avhjelpe en mangel, men har rettelse ikke skjedd innen rimelig tid etter at kjøperen har krevet det eller innen en rimelig frist som kjøperen har fastsatt, har han sine øvrige krav etter annet ledd i behold. Han kan også kreve erstattet sine utgifter til selv å la mangelen avhjelpe, for så vidt de ikke blir uforholdsmessig store.

Inntil en mangel er avhjulpet eller omlevering foretatt, kan kjøperen holde tilbake kjøpesummen helt eller delvis, dog ikke åpenbart mer enn hva en må regne med at det vil koste å få mangelen avhjulpet og det som er nødvendig for å gi betryggende sikkerhet for andre krav han har etter kjøpsavtalen.

Er salgsgjenstanden tilvirket etter kjøperens oppgaver eller ønsker eller anskaffet etter hans oppfordring, og selgeren derfor ikke har mulighet for å selge den til andre uten vesentlig tap, kan kjøperen bare heve dersom hans formål med kjøpet vil bli vesentlig forfeilet som følge av mangelen.

§ 43 Lider kjøperen tap som følge av mangel ved salgsgjenstanden, kan han kreve skadeserstatning dersom

selgeren ved kjøpets avslutning uaktsomt har unnlatt å opplyse om en mangel som han kjente eller burde kjenne till, eller

mangelen etter kjøpets avslutning er voldt ved selgerens uaktsomhet, eller

skade er oppstått ved uaktsomhet fra selgerens side under rettingen av mangelen, eller

gjenstanden savnet egenskaper som må anses tilsikret av selgeren, eller

selgeren har handlet i strid med alminnelig redelighet.

Paragraf 23 annet ledd gjelder tilsvarende.

Ved artsbestemte kjøp (jfr. § 3) plikter selgeren å betale kjøperen erstatning for mangler i samsvar med reglene i § 24.

§ 44 En mangel anses å foreligge dersom det i forbindelse med kjøpet, på gjenstandens emballasje, i annonse eller annen meddelelse beregnet på almenheten eller kjøperen er gitt uriktig eller villedende opplysning om gjenstandens egenskaper eller bruk, og opplysningen kan antas å ha innvirket på kjøpet. Dette gjelder ikke når opplysningen på en tydelig måte er rettet av selgeren eller den som har gitt opplysningen. Må det antas at selgeren ikke har kjent til at opplysningen er gitt av andre, plikter han ikke å betale kjøperen erstatning.

Er opplysning som nevnt i første ledd i forbrukerkjøp med yrkesselger gitt av gjenstandens tilvirker eller annen som har hatt befatning med den i foregående omsetningsledd, er denne ansvarlig, i tilfelle solidarisk med selgeren, for tap kjøperen lider p. g. a. opplysningen. Reglene i § 43, jfr. § 1 tredje og fjerde ledd gjelder tilsvarende.

Kjøperens krav som følge av mangel kan ved forbrukerkjøp med yrkesselger gjøres gjeldende også mot selgerens forgjengere i omsetningsrekken, for så vidt de forhold som begrunner kravet gir selgeren tilsvarende krav mot vedkommende. Avtale i foregående omsetningsledd som innskrenker kjøperens krav, kan ikke gjøres gjeldende overfor kjøperen i større utstrekning enn det som kunne ha vært avtalt mellom denne og selgeren.

§ 45 Bestemmelsene i § 25 gjelder også ved erstatning for mangler ved salgsgjenstanden.

§ 46 Skal selgeren levere etterhvert, og er en enkelt levering mangelfull, kan kjøperen i medhold av § 42 bare heve kjøpet for så vidt angår denne

levering. Han kan heve kjøpet for senere leveringer, såfremt det må ventes at også disse vil bli mangelfulle. Dette gjelder selv om han fastholder kjøpet for den leverte mangelfulle del. Er det slik sammenheng mellom leveringene at kjøperen vil bli skadelidende ved å måtte fastholde kjøpet delvis, kan han heve det i sin helhet.

§ 47 Har kjøperen før kjøpet undersøkt salgsgjenstanden, kan han ikke påberope mangler som han ved undersøkelsen burde ha oppdaget, hvis ikke selgeren har unnlatt å opplyse om mangler som han burde ha opplyst om, eller for øvrig har opptrådt i strid med alminnelig redelighet. Det samme gjelder dersom kjøperen uten rimelig grunn har unnlatt å undersøke salgsgjenstanden skjønt selgeren har oppfordret ham til det eller har forevist gjenstanden for ham eller på annen måte holdt den rede for undersøkelse. Disse bestemmelser får tilsvarende anvendelse når kjøperen er gitt anledning til før kjøpet å undersøke en prøve av salgsgjenstanden og mangelen angår en egenskap som skulle fremgå av prøven.

§ 48 Er salgsgjenstanden solgt "som den er" eller med liknende forbehold, skal det likevel anses å foreligge en mangel når

a. gjenstanden ikke svarer til opplysninger som selgeren har gitt,
b. selgeren har unnlatt å gi opplysninger om egenskaper ved gjenstanden som han måtte kjenne til og som kjøperen burde kunne regne med å få,
c. gjenstanden er i vesentlig dårligere stand enn kjøperen behøvde å regne med på bakgrunn av kjøpesummens størrelse og omstendigheten for øvrig.

Når brukte ting selges på auksjon, skal de anses solgt "som de er".

§ 49 Har salgsgjenstanden en mangel og selgeren tilbyr å rette den eller foreta omlevering, må kjøperen godta dette, hvis det ikke vil føre til urimelig kostnad eller ulempe for ham, og det skjer innen en avtalt frist eller i mangel av slik avtale uten ugrunnet opphold etter at kjøperen har gitt selgeren meddelelse om mangelen. Når frist ikke er avtalt, kan kjøperen selv fastsette en rimelig frist. Blir rettelse eller omlevering ikke foretatt til tid som her er nevnt, har kjøperen sin rett etter § 42 annet og tredje ledd i behold.

Paragraf 42 fjerde ledd gjelder tilsvarende.

Denne paragrafen gjør ingen innskrenkninger i kjøperens rett til å kreve erstatning etter § 43.

§ 50 Bestemmelsene om mangler ved salgsgjenstanden gjelder også når det er levert for lite, dersom kjøperen må gå ut fra at det som er levert er ment å skulle være fullstendig oppfyllelse av avtalen. Kjøperen kan i dette tilfelle ikke kreve omlevering, men etterlevering av det som mangler, selv om dette utgjør en mindre del av det som skulle leveres.

§ 51 Er kjøperen handlende, og kjøpet er inngått for hans bedrift, skal han, så snart salgsgjenstanden eller avtalt prøve er kommet ham i hende, foreta slik undersøkelse som ordentlig forretningsskikk krever. Skal gjenstanden

sendes fra et sted til et annet, plikter ikke kjøperen å undersøke den før han på bestemmelsesstedet er satt i stand til dette.

§ 52 Vil kjøperen påberope seg en mangel, skal han gi selgeren meddelelse om det uten ugrunnet opphold og i forbrukerkjøp innen rimelig tid etter at han har eller burde ha oppdaget mangelen. Unnlater han dette, kan han ikke senere påberope seg mangelen.

Vil kjøperen heve kjøpet eller kreve omlevering eller rettelse eller etterlevering av det manglende, må han dessuten gi selgeren meddelelse om det innen rimelig tid. Kjøperen kan ellers ikke avvise salgsgjenstanden helt eller delvis eller kreve rettelse eller etterlevering.

I forbrukerkjøp kan slik meddelelse som nevnt i første og annet ledd gis til den som etter avtale med selgeren har påtatt seg å avhjelpe mangelen.

Vil kjøperen i medhold av § 44 tredje ledd gjøre krav gjeldende mot en av selgerens forgjengere i omsetningsrekken, må dessuten denne underrettes så snart det er rimelig anledning til det.

§ 53 Det som i § 52 er bestemt om tap av retten til å gjøre gjeldende mangler ved salgsgjenstanden, kommer ikke til anvendelse når selgeren har handlet i strid med alminnelig redelighet eller har gjort seg skyldig i grov uaktsomhet.

§ 54 Har kjøperen ikke innen to år etter at salgsgjenstanden ble overgitt til ham, meddelt selgeren at han vil påberope seg en mangel, kan han ikke senere gjøre den gjeldende, med mindre selgeren har påtatt seg å innestå for gjenstanden i lengre tid eller har handlet i strid med alminnelig redelighet.

I forbrukerkjøp kan meddelelsen isteden gis til den som etter avtale med selgeren har påtatt seg å avhjelpe mangelen. Vil kjøperen i medhold av § 44 tredje ledd gjøre krav gjeldende mot en av selgerens forgjengere i omsetningsrekken, må også denne underrettes før fristen er ute.

Gjennomføring av avvisning eller hevning

§ 55 Er kjøperen kommet i besittelse av salgsgjenstanden, og vil han avvise den, plikter han å dra omsorg for den. Reglene i §§ 34–36 gjelder tilsvarende.

§ 56 Er salgsgjenstanden sendt til kjøperen og kan denne komme i besittelse av den eller på annen måte dra omsorg for den på bestemmelsesstedet uten å betale kjøpesummen eller pådra seg annen vesentlig kostnad eller ulempe, plikter han å ta vare på den for selgerens regning, dersom han vil avvise den. Dette gjelder likevel ikke dersom selgeren eller noen på hans vegne kan ta seg av gjenstanden på bestemmelsesstedet.

Når kjøperen på denne måte har tatt seg av gjenstanden, gjelder § 55 tilsvarende.

§ 57 Heves kjøpet, bortfaller selgerens plikt til å levere salgsgjenstanden og kjøperens plikt til å betale kjøpesummen.

Er kjøpet helt eller delvis oppfylt fra noen av sidene, skal det mottatte leveres tilbake. Selgeren kan dog holde tilbake kjøpesummen til salgsgjenstanden tilbakeleveres, og kjøperen kan holde tilbake salgsgjenstanden

inntil selgeren betaler tilbake mottatt kjøpesum samt betaler eller stiller sikkerhet for erstatning som han måtte skylde.

Er kjøpet ikke hevet, men har kjøperen krevet omlevering og er kjøpesummen betalt, gjelder annet ledds annet punktum for kravet på omlevering.

Kjøperen plikter å godskrive selgeren avkastning som han har hatt av salgsgjenstanden, og betale rimelig vederlag for nytte han har hatt av den. Selgeren plikter å betale rente etter reglene i § 38.

§ 58 Kjøperen taper retten til å heve kjøpet eller kreve omlevering dersom han ikke kan levere tilbake salgsgjenstanden i vesentlig samme stand og mengde. Dette gjelder ikke dersom gjenstanden er gått til grunne eller forandret som følge av en tilfeldig begivenhet (jfr. § 17), gjenstandens egen beskaffenhet eller tiltak som var nødvendig for å undersøke gjenstanden, eller som er truffet før kjøperen oppdaget eller burde ha oppdaget den mangel som er årsak til avvisningen.

Kjøperen mister ikke retten til å heve kjøpet eller kreve omlevering dersom han erstatter selgeren den verdireduksjon gjenstanden har hatt etter at han fikk den i sin besittelse.

Vanjemmel

§ 59 Tilhørte salgsgjenstanden en annen enn selgeren, kan kjøperen når han av denne grunn gir avkall på den, kreve tilbake av selgeren det som er betalt av kjøpesummen. Paragraf 42 annet ledds første punktum og § 49 får tilsvarende anvendelse.

Har en annen enn selgeren en rett som gjør at kjøperen ikke får den rådighet over salgsgjenstanden som han hadde rett til å vente, får reglene i §§ 42 og 49 tilsvarende anvendelse.

Selv om selgeren ved kjøpets avslutning verken visste eller burde vite at hans hjemmel ikke var i orden, kan kjøperen kreve skadeserstatning, med mindre han ved kjøpets avslutning ikke var i god tro.

På erstatningskrav etter denne paragraf får § 25 annet, fjerde og femte ledd tilsvarende anvendelse.

Kjøp på prøve

§ 60 Er en gjenstand kjøpt med rett til tilbakelevering (på prøve) og er den levert, blir kjøperen bundet ved kjøpet, såfremt han ikke innen avtalt tid, eller om ingen frist er avtalt, innen rimelig tid har meddelt selgeren at han ikke vil beholde gjenstanden. Har kjøperen meddelt selgeren dette, er han pliktig til å levere den tilbake i det vesentlige uforandret og uforringet. Hvis den er forandret eller forringet som følge av sin egen beskaffenhet eller på grunn av tiltak som har vært nødvendig for å undersøke den, har kjøperen i behold retten til å unnslå seg fra kjøp. Inntil gjenstanden blir tilbakelevert, har kjøperen risikoen for hendelse som nevnt i § 17 første ledd. Paragrafene 9 tredje ledd og 17 annet ledd gjelder tilsvarende.

Risikoen for forsinkelse av meddelelser

§ 61 Er meddelelse fra kjøperen som nevnt i §§ 6, 26, 27, 52, 54 og 60, innlevert til befordring med post eller telegraf eller avsendt med telex eller annet forsvarlig befordringsmiddel, medfører det ikke tap av rett for avsenderen at meddelelsen forsinkes eller ikke kommer fram.

Det samme gjelder meddelelse fra selgeren som nevnt i §§ 10 fjerde ledd, 23 annet ledd, 31, 32 og 34.

Betydningen av visse salgsklausuler

§ 62 Er en vare solgt "fritt ombord" (fob) eller "fritt ved fartøyets side" (fas) på et angitt sted, har kjøperen å frakte skip eller tinge skipsrom til varens befordring fra dette sted.

Selgeren har å besørge og bekoste varens forsendelse til avskipningsstedet og å treffe de tiltak som etter lov eller sedvane på stedet påhviler en avskiper, ved fob-kjøp med hensyn til varens innlastning i skipet og ved fas-kjøp med hensyn til å bringe varen til skipssiden.

Varen skal ved fob-kjøp anses levert når den er brakt innenfor skipssiden og ved fas-kjøp når den er brakt langs skipet. Inntil dette er skjedd, bærer selgeren risikoen. Kontraktsmessigheten bedømmes etter tilstanden på samme tidspunkt. Skal kjøpesummen beregnes etter mål, vekt eller tall, blir mengden på dette tidspunkt å legge til grunn.

Selv om kjøperen har fraktet skip eller tinget skipsrom, plikter han ikke å undersøke varen tidligere enn § 51 foreskriver, og selgeren er heller ikke avskåret fra å utøve de rettigheter som er nevnt i §§ 15, 28 og 39.

Kjøperen plikter å betale mot konnossement eller bevis etter reglene i § 16 selv om dette ikke er uttrykkelig avtalt.

§ 63 Er en vare solgt "fraktfritt" (cost and freight, c & f, cf), har selgeren å besørge og bekoste dens forsendelse til bestemmelsesstedet.

Risikoen går over på kjøperen, så snart varen i samsvar med reglene i § 10 er overlevert til fraktfører eller brakt innenfor skipssiden.

Varens kontraktsmessighet bedømmes etter tilstanden på det tidspunkt da risikoen går over på kjøperen. Skal kjøpesummen beregnes etter mål, vekt eller tall, blir mengden på dette tidspunkt å legge til grunn.

Kjøperen plikter å betale mot konnossement eller bevis etter reglene i § 16 selv om dette ikke er uttrykkelig avtalt.

Selv om kjøpesummen ikke er forfalt til betaling når varen kommer fram, plikter kjøperen å betale den frakt som ikke er betalt av selgeren, mot fradrag i kjøpesummen og uten godtgjørelse for renter.

§ 64 Er en vare solgt "cif" (cost, insurance, freight) eller "caf" (coût, assurance, fret), gjelder § 63 tilsvarende.

Selgeren skal dessuten tegne vanlig forsikring for kjøperen for den del av forsendelsestiden da han ikke har risikoen. Unnlater selgeren å tegne slik forsikring, uten at kjøpet av den grunn heves, kan kjøperen kreve erstatning for skade som måtte følge av unnlatelsen, eller selv tegne forsikring og trekke kostnadene fra kjøpesummen.

§ 65 Er en vare solgt "levert" eller "fritt" (franco) på et bestemt sted, anses levering ikke for skjedd før varen er kommet fram til dette sted. Selgeren plikter å besørge og bekoste forsendelsen dit og har risikoen under forsendelsen.

Varens kontraktsmessighet bedømmes etter tilstanden ved fremkomsten til leveringsstedet. Skal kjøpesummen beregnes etter mål, vekt eller tall, blir mengden på dette tidspunkt å legge til grunn.

I sammensetning med "fraktfritt", "c & f", "cf", "cif" eller "caf" har bruk av ordet "levert" ingen betydning for forståelsen av de nevnte klausuler.

§ 66 Er en vare kjøpt med slik angivelse av dens mengde at det er åpnet et visst spillerom for denne ved betegnelser som "cirka", "fra–til" eller lignende, kan selgeren treffe valget, med mindre det fremgår av forholdet at spillerommet er satt i kjøperens interesse.

Er betegnelsen "cirka" brukt, er spillerommet 10 prosent opp eller ned for ladning og ellers 5 prosent.

§ 67 Er det solgt "en ladning", må selgeren ikke sende andre varer med samme skip. Gjøres dette, og kan det medføre ulempe for kjøperen, kan denne heve kjøpet. Kjøperen kan i tilfelle kreve skadeserstatning enten kjøpet heves eller ikke.

§ 68 Et det avtalt at varen skal leveres eller uttas "i begynnelsen" ("primo"), "i midten" ("medio") eller "i slutten" ("ultimo") av en måned, forstås med dette den første til tiende, den ellevte til tyvende og den enogtyvende til siste dag i måneden.

Ved kjøp av verdipapirer betyr "primo" månedens første virkedag som ikke er en lørdag, "medio" dens femtende dag eller, om den faller på en helgedag eller lørdag, den følgende virkedag, og "ultimo" månedens siste virkedag som ikke er en lørdag.

§ 69 Har selgeren av en vare forpliktet seg til å foreta "avskipning" (eller "avladning") innen en viss frist, skal avskipningen eller avladningen anses som foretatt i rett tid, når varen er innlastet innen fristen utløp.

Ikrafttredelse m. v.

§ 70 Denne lov trer i kraft .... 19...

Fra samme tidspunkt gjøres følgende endringer i lov 30 juni 1916 nr 1 om kommission, handelsagentur og handelsreisende: ....

Bilaga 3 De danska købelovsagkyndiges preliminära utkast till ny köplag

Lov om køb

Almindelige bestemmelser

§ 1. Denne lovs bestemmelser gælder for køb, hvis andet ikke er udtrykkeligt aftalt eller på anden måde vedtaget eller følger af handelsbrug eller anden sædvane.

§ 2. Bestilling af genstande, som først skal tilvirkes eller fremstilles, anses i denne lov som køb, medmindre den part, som bestiller genstanden, påtager sig at levere en væsentlig del af de materialer, der er nødvendige for tilvirkningen eller fremstillingen. Sådanne køb betegnes i denne lov bestillingskøb.

Stk. 2. I det omfang, lovens regler efter deres indhold er anvendelige på bytte, gælder den tilsvarende.

Stk. 3. Loven gælder ikke for køb eller bytte af fast ejendom eller for opførelse af bygning eller andet anlæg på fast ejendom.

§ 3. Køb af en vis mængde af en angiven art eller et angivet parti betegnes i denne lov artsbestemt køb.

Stk. 2. Selv om genstanden i aftalen er individuelt bestemt, anses købet dog som artsbestemt, såfremt genstanden uden ulempe kan ombyttes med en tilsvarende genstand, og det må antages, at parterne ikke har lagt vægt på valget af genstand.

§ 4. Som erhvervsdrivende anses i denne lov enhver, der driver forretningsmæssigt organiseret virksomhed.

Stk. 2. Køb, som indgås mellem erhvervsdrivende i eller for deres virksomhed, betegnes i denna lov handelskøb.

Købesummens størrelse og beregning

§ 5. Er køb sluttet, uden at prisen eller dens fastsættelse fremgår af aftalen eller forholdene i øvrigt, skal køberen betale, hvad der under hensyn til salgsgenstandens art og beskaffenhed, gængs pris ved aftalens indgåelse samt omstændighederne i øvrigt må anses for rimeligt.

§ 6. Har køberen i et handelskøb modtaget regning, faktura eller nota, og meddeler han ikke uden ugrundet ophold sælgeren, at han ikke kan godkende den pris, som er anført i regningen, skal han betale denne pris, medmindre lavere pris oplyses at være aftalt, eller den forlangte pris må anses for urimelig.

§ 7. Ved beregning af prisen efter antal, mål eller vægt lægges mængden på det tidspunkt, fra hvilket køberen bærer risikoen for salgsgenstanden, til grund.

§ 8. Ved beregning af prisen efter vægt fratrækkes emballagens vægt (taravægten).

Salgsgenstandens levering

§ 9. Står købet i forbindelse med en af sælgeren dreven virksomhed, skal han levere salgsgenstanden på det sted, hvorfra han ved aftalens indgåelse drev denne virksomhed. I andre tilfælde skal sælgeren levere salgsgenstanden på det sted, hvor han ved aftalens indgåelse havde sin bolig.

Stk. 2. Befandt genstanden sig ved aftalens indgåelse et andet sted end nævnt i stk. 1, og vidste eller burde parterne vide dette, skal salgsgenstanden leveres på dette sted.

Stk. 3. Genstanden er leveret, når den er modtaget af køberen eller nogen på hans vegne. Skal genstanden ifølge aftalen afhentes af køberen uden medvirken fra sælgerens side, anses den dog for leveret, når tiden for afhentning er inde, og genstanden køberen bekendt er tilgængelig for afhentning, – ved artsbestemte køb dog ikke forinden bestemte genstande er udskilt for eller af køberen.

§ 10. Medfører aftalen en forsendelse af salgsgenstanden fra et sted (afsendelsesstedet) til et andet sted (bestemmelsesstedet), uden at bestemmelsesstedet er aftalt som leveringssted, er levering sket, når genstanden er overgivet til en fragtfører, som har påtaget sig dens transport fra afsendelsesstedet. Skal der i tilfælde, hvor salgsgenstanden afsendes med skib, udstedes ombordkonnossement, er levering dog ikke sket, før genstanden er bragt inden for skibssiden.

Stk. 2. Er bestemmelsesstedet aftalt som leveringssted, er levering sket, når salgsgenstanden er modtaget af køberen eller nogen på hans vegne.

Stk. 3. Omkostningerne ved varens levering bæres af sælgeren. Omkostninger, der påløber efter leveringen, bæres af køberen, medmindre andet følger af omstændighederne.

§ 11. Skal sælgeren bringe salgsgenstanden ud til et sted, som ligger i det område, hvor udbringning sædvanligvis foretages, er den leveret, når den er modtaget af køberen eller nogen på hans vegne.

Tiden for aftalens opfyldelse

§ 12. Fremgår det ikke af aftalen eller omstændighederne, hvornår parterne skal opfylde deres forpligtelse, skal opfyldelse ske efter påkrav.

§ 13. Er der angivet et tidsrum, inden for hvilket levering kan ske, bestemmer sælgeren inden for dettes grænser, hvornår levering skal ske, hvis det ikke fremgår af omstændighederne, at spillerummet er givet i køberens interesse.

Retten til at kræve ydelse mod ydelse

§ 14. Er der ikke givet henstand fra nogen af siderne, kan hver af parterne kræve ydelse mod ydelse. Sælgeren kan således undlade at levere salgsgenstanden, indtil købesummen betales. Og køberen kan undlade at betale købesummen, indtil salgsgenstanden stilles til hans rådighed, og han har haft adgang til at foretage en under hensyn til omstændighederne rimelig undersøgelse af den.

§ 15. I de tilfælde, hvor salgsgenstanden skal forsendes fra leveringsstedet, jfr. § 10, stk. 1, kan sælgeren ikke i medfør af § 14, 2. pkt. undlade at afsende den, men kan i stedet hindre, at den overgives til køberen på bestemmelsesstedet.

§ 16. Udstedes i et af § 15 omfattet tilfælde konnossement for salgsgenstandens transport til bestemmelsesstedet, eller transporteres salgsgenstanden i øvrigt til køberen på sådanne vilkår, at sælgeren afskæres fra at råde over den, skal køberen i handelskøb uanset reglen i § 14, 3. pkt. betale købesummen mod udlevering af konnossementet, eller når han har modtaget bevis for, at genstanden transporteres på vilkår som nævnt.

Risikoen for salgsgenstanden

§ 17. Når levering er sket, bærer køberen risikoen for salgsgenstanden og skal således betale købesummen uanset dens bortkomst, undergang eller forringelse, medmindre dette skyldes sælgeren eller en person, han svarer for.

Stk. 2. Uanset at levering ikke er sket, går risikoen i de af § 33 omfattede tilfælde over på køberen på det tidspunkt, hvor levering skulle være sket, – ved artsbestemte køb dog ikke forinden bestemte genstande er udskilt for køberen.

Afkast af salgsgenstanden

§ 18. Afkast, som salgsgenstanden giver inden den aftalte leveringstid, omfattes ikke af købet, hvis der ikke var grund til at regne med, at det ville falde senere.

Stk. 2. Afkast, som salgsgenstanden giver efter den aftalte leveringstid, omfattes af købet, hvis der ikke var grund til at regne med, at det ville falde tidligere.

§ 19. Køb af aktie omfatter det ved aftalens indgåelse ikke forfaldne udbytte og en til aktien knyttet ret til tegning af ny aktie, der ved aftalens indgåelse endnu ikke kunne udnyttes.

§ 20. Køb af rentebærende skriftlig fordring omfatter ikke rente, som forfalder før den aftalte leveringstid. Den på dette tidspunkt påløbne, endnu ikke forfaldne rente oppebæres af køberen, men et hertil svarende beløb betales i tillæg til købesummen, medmindre fordringen er solgt som usikker.

Udebleven eller forsinket levering

§ 21. Leveres salgsgenstanden ikke i rette tid, og skyldes dette ikke køberen eller en omstændighed, som han bærer risikoen for, foreligger forsinkelse.

Stk. 2. I tilfælde af forsinkelse kan køberen forlange salgsgenstanden leveret, medmindre der foreligger ekstraordinære omstændigheder af den i § 24 omhandlede art, eller opfyldelse ville medføre opofrelser for sælgeren, som står i et åbenbart misforhold til køberens interesse i levering. Bortfalder hindringen inden rimelig tid, kan køberen dog forlange levering efter dens bortfald.

Stk. 3. I tilfælde af forsinkelse kan køberen hæve købet, såfremt sælgeren ikke efter påkrav leverer salgsgenstanden inden rimelig tid, eller det af anden grund må være klart for sælgeren, at forsinkelsen er af væsentlig betydning for køberen.

Stk. 4. Fremgår det af sælgerens erklæring eller på anden måde, at der vil indtræde forsinkelse, som giver køberen ret til at hæve, kan han hæve straks.

§ 22. Skal sælgeren levere efterhånden, og forsinkes en enkelt levering, kan køberen hæve købet for denne leverings vedkommende i overensstemmelse med reglerne i § 21, stk. 3 og 4. Er der en sådan sammenhæng mellem de enkelte leveringer, at delvis opfyldelse ville volde køberen betydelig ulempe, kan han hæve hele købet. Endelig kan køberen hæve købet for de efterfølgende leveringers vedkommende i overensstemmelse med reglen i § 21, stk. 4.

§ 23. Lider køberen tab som følge af forsinkelse, har han ret til erstatning, medmindre det oplyses, at forsinkelsen ikke kan lægges sælgeren eller nogen, han svarer for, til last som forsømmelse, og at den heller ikke beror på omstændigheder, som sælgeren ved aftalens indgåelse burde have taget i betragtning.

§ 24. Ved artsbestemt køb har køberen ret til erstatning for tab som følge af forsinkelse, selv om erstatningsbetingelserne efter § 23 ikke er opfyldt, medmindre levering er hindret eller blevet urimeligt byrdefuld som følge af krig, oprør eller *indre* uroligheder, import- eller eksportforbud, naturkatastrofe, afbrydelse af den almindelige samfærdsel eller energiforsyning, omfattende ildsvåde, udbredt arbejdskonflikt eller andre ekstraordinære begivenheder af lignende usædvanlig beskaffenhed og indgribende betydning.

§ 25. Erstatning i medfør af §§ 23 og 24 omfatter erstatning for prisforskel, udgifter og andet tab.

Stk. 2. Forsømmer køberen gennem rimelige og sædvanlige foranstaltninger at begrænse sit tab, bærer han selv den som følge af sådan forsømmelse

opståede del af tabet.

Stk. 3. Har køberen hævet købet, eller er han i medfør af § 21, stk. 2, ikke berettiget til at forlange levering, udgør erstatning for prisforskel det beløb, hvormed prisen for genstande af samme art og godhed som de købte overstiger købesummen. Har køberen foretaget dækningskøb, lægges prisen for dette til grund ved beregningen af prisforskellen, medmindre køberen i medfør af reglen i stk. 2 burde have foretaget dækningskøb på et tidligere tidspunkt end sket, i hvilket tilfælde den gængse pris på dette tidligere tidspunkt lægges til grund ved beregningen af prisforskellen. Har køberen ikke og burde han heller ikke have foretaget dækningskøb, lægges prisen for genstande af samme art og godhed som de købte på ophævelsestidspunktet til grund.

Stk. 4. Køberen kan kun kræve sit tab erstattet, for så vidt det er rimeligt under hensyn til størrelsen af det tab, som i almindelighed opstår i lignende tilfælde, sælgerens muligheder for at forudse og forebygge tabets opståen samt omstændighederne i øvrigt.

§ 26. Forespørger sælgeren i tilfælde, hvor der foreligger forsinkelse, og levering endnu ikke er sket, om køberen trods forsinkelsen vil modtage salgsgenstanden, må køberen uden ugrundet ophold give sælgeren meddelelse herom. I modsat fald mister han retten til at kræve levering. Det samme gælder, selv om køberen ikke har modtaget nogen forespørgsel, hvis han ikke inden rimelig tid efter forsinkelsens indtræden, meddeler sælgeren, at han vil fastholde købet.

§ 27. Sker levering for sent, må køberen, når dette viser sig ved salgsgenstandens fremkomst eller underretning fra sælgeren, hvis han vil påberåbe sig forsinkelsen, give sælgeren meddelelse herom inden rimelig tid. I modsat fald mister han retten hertil. Vil køberen benytte sin ret til at hæve købet, skal han uden ugrundet ophold give sælgeren meddelelse herom.

Udebleven eller forsinket betaling

§ 28. Betales købesummen ikke i rette tid, og skyldes dette ikke sælgeren eller en omstændighed, som han bærer risikoen for, foreligger forsinkelse. Det samme gælder, hvis køberen ikke i rette tid i overstemmelse med aftalen akcepterer veksel, stiller rembours, bankgaranti eller anden tilsvarende sikkerhed for købesummens betaling.

Stk. 2. I tilfælde af forsinkelse kan sælgeren forlange købesummen betalt, medmindre der foreligger ekstraordinære omstændigheder af den i § 30, stk. 1, omhandlede art. Bortfalder hindringen inden rimelig tid, kan sælgeren dog forlange betaling efter dens bortfald.

Stk. 3. I tilfælde af forsinkelse kan sælgeren hæve købet, såfremt køberen ikke efter påkrav betaler inden rimelig tid, eller det af anden grund må være klart for køberen, at forsinkelsen er af væsentlig betydning for sælgeren. Skal betaling ske i overensstemmelse med reglerne i § 16, giver enhver forsinkelse sælgeren ret til at hæve. Er salgsgenstanden overgivet til køberen, kan sælgeren dog kun hæve købet, hvis han må anses at have taget forbehold derom, eller køberen afviser genstanden.

Stk. 4. Fremgår det av køberens erklæring eller på anden måde, at der vil indtræde forsinkelse, som giver sælgeren ret til at hæve, kan han hæve straks.

§ 29. Skal køberen i tilfælde, hvor sælgeren skal levere efterhånden, betale særskilt for hver enkelt levering, og forsinkes betalingen for en enkelt levering, kan sælgeren hæve købet for denne leverings vedkommende i overensstemmelse med reglerne i § 28, stk. 3 og 4, og for de efterfølgende leveringers vedkommende i overensstemmelse med reglen i § 28, stk. 4.

§ 30. Lider sælgeren tab som følge af forsinkelse, har han ret til erstatning, medmindre opfyldelsen af købet er hindret eller blevet urimeligt byrdefuld som følge af ekstraordinære begivenheder af lignende usædvanlig beskaffenhed og indgribende betydning som de i § 24 omhandlede, for så vidt køberen ikke burde have taget sådan omstændighed i betragtning ved aftalens indgåelse.

Stk. 2. Erstatning i medfør af stk. 1 omfatter erstatning for prisforskel, udgifter og andet tab. Reglerne i § 25, stk. 2 og 4, gælder tilsvarende.

Stk. 3. Har sælgeren hævet købet, eller er han i medfør af § 28, stk. 2, ikke berettiget til at forlange betaling, udgør erstatning for prisforskel det beløb, hvormed købesummen overstiger prisen for genstande af samme art og godhed som de solgte. Har sælgeren foretaget dækningssalg, lægges den ved dette opnåede pris til grund ved beregningen af prisforskellen, medmindre sælgeren i medfør af reglen i stk. 2, jfr. § 25, stk. 2, burde have foretaget dækningssalg på et tidligere tidspunkt end sket, i hvilket tilfælde den gængse pris på dette tidligere tidspunkt lægges til grund ved beregningen af prisforskellen. Har sælgeren ikke, og burde han heller ikke have foretaget dækningssalg, lægges den gængse pris på ophævelsestidspunktet til grund.

§ 31. Forespørger køberen i tilfælde, hvor der foreligger forsinkelse, og betaling eller hermed i § 28, stk. 1, ligestillet foranstaltning endnu ikke er sket eller foretaget, og hvor salgsgenstanden ej heller er overgivet til køberen, om sælgeren trods forsinkelsen vil fastholde købet, må sælgeren uden ugrundet ophold give køberen meddelelse herom. I modsat fald mister han retten til at fastholde købet. Det samme gælder, selv om sælgeren ikke har modtaget nogen forespørgsel, hvis han ikke inden rimelig tid efter forsinkelsens indtræden meddeler køberen, at han vil fastholde købet.

§ 32. Betales købesummen for sent, eller træffer køberen for sent hermed i § 28, stk. 1, ligestillet foranstaltning, må sælgeren, hvis han vil hæve købet, give køberen meddelelse herom uden ugrundet ophold. I modsat fald mister han retten hertil.

Levering hindret af køberens forhold

§ 33. Afhentes eller modtages salgsgenstanden ikke i rette tid af køberen, eller har hans forhold i øvrigt bevirket, at den ikke i rette tid overgives til ham, skal sælgeren for køberens regning drage omsorg for genstanden. Er genstanden afsendt og kommet frem til bestemmelsesstedet, gælder dette

dog kun, hvis der på bestemmelsesstedet findes nogen, som på sælgerens vegne kan tage vare på den, og dette kan ske uden væsentlig omkostning eller ulempe.

§ 34. Kan sælgeren ikke uden væsentlig omkostning eller ulempe fortsætte med at drage omsorg for salgsgenstanden, eller tager køberen ikke vare på den inden rimelig tid efter at være blevet opfordret dertil, er sælgeren berettiget til at sælge den. Sælgeren skal herved gå frem på forsvarlig måde og om muligt underrette køberen i god tid inden bortsalg. Kan genstanden ikke sælges, eller er det åbenbart, at omkostningerne ved salg ikke vil kunne dækkes af salgssummen, er sælgeren berettiget til at råde over genstanden på anden måde.

Stk. 2. Hvad sælgeren ved råden over salgsgenstanden har indvundet eller burde have indvundet, regnes køberen til gode ved fradrag i købesummen, ligesom et eventuelt overskud tilfalder ham.

§ 35. Er der grund til at antage, at salgsgenstanden hastigt falder i værdi på grund af ødelæggelse, forringelse eller prisfald, eller medfører det uforholdsmæssige omkostninger at drage omsorg for den, påhviler det sælgeren at afhænde den i overensstemmelse med reglerne i § 34.

§ 36. Er det forbundet med omkostninger for sælgeren at drage omsorg for salgsgenstanden, eller har den manglende afhentning eller modtagelse i øvrigt påført ham udgifter, kan sælgeren kræve sine omkostninger og udgifter godtgjort af køberen og til sikkerhed herfor holde salgsgenstanden tilbage, indtil betaling sker, eller betryggende sikkerhed stilles. Sælgeren kan på tilsvarende måde holde salgsgenstanden tilbage til sikkerhed for krav på erstatning i medfør af § 30 eller på renter i medfør af § 38.

Afbestilling

§ 37. Ved bestillingskøb har køberen, så længe intet eller kun en mindre del af tilvirkningen er udført, ret til gennem afbestilling at forlange tilvirkningen indstillet, hvis dette kan ske uden at medføre betydelige ulemper for sælgeren. Indstilles tilvirkningen som følge af afbestilling, har sælgeren krav på en rimelig erstatning for sit tab under hensyn til den mellem aftalens indgåelse og afbestillingen forløbne tid, opståede omkostninger, omfanget af det allerede udførte arbejde og de hermed forbundne udgifter, sælgerens muligheder for på anden måde at nyttiggøre sig disse udgifter, udsigten til fortjeneste og mulighederne for på anden måde at opnå en sådan samt omstændighederne i øvrigt.

Rente af købesummen

§ 38. Om køberens pligt til at betale rente af købesummen gælder reglerne i lov nr. af om rente.

Køberens manglende betalingsevne

§ 39. Kommer køberen efter aftalens indgåelse under konkurs, eller viser hans økonomiske forhold sig i øvrigt at være således, at han må antages at være ude af stand til at betale købesummen til forfaldstid, kan sælgeren, selv om han har givet henstand med betalingen, holde salgsgenstanden tilbage eller, hvis den er forsendt, hindre dens overgivelse til køberen eller hans bo på bestemmelsesstedet, indtil betaling sker, eller betryggende sikkerhed for købesummens betaling til forfaldstid stilles.

Stk. 2. Ved bestillingskøb kan sælgeren under de i stk. 1 anførte omstændigheder undlade at udføre tilvirkningen, indtil betryggende sikkerhed for købesummens betaling til forfaldstid stilles.

§ 40. I de af § 39, stk. 1 omfattede tilfælde kan sælgeren hæve købet, når tiden for levering er inde, hvis der ikke efter påkrav straks betales eller stilles betryggende sikkerhed for købesummens betaling til forfaldstid. I de af § 39, stk. 2 omfattede tilfælde kan sælgeren hæve købet, hvis der ikke efter påkrav stilles betryggende sikkerhed for købesummens betaling til forfaldstid inden rimelig tid.

Stk. 2. Er køberen efter aftalens indgåelse erklæret konkurs, og salgsgenstanden ikke forinden overgivet til køberen, kan sælgeren spørge boet, om det vil indtræde i aftalen. Svarer boet ikke uden ugrundet ophold, kan sælgeren hæve købet.

Stk. 3. Hæves købet i meför af stk. 1 eller 2, har sælgeren krav på erstatning for det tab, han har lidt. Om erstatningens størrelse gælder reglerne herom i § 30 tilsvarende.

§ 41. Er købesummen ikke betalt, og salgsgenstanden overgivet til køberens bo, efter at han er erklæret konkurs, eller overgivet til køberen, efter at skifteretten i henhold til konkursloven har beskikket ham et tilsyn, kan sælgeren kræve genstanden tilbage, medmindre boet eller tilsynet tiltræder købet, og købesummen betales, eller betryggende sikkerhed for dens betaling til forfaldstid stilles straks efter påkrav.

Stk. 2. Har boet eller køberen i de af stk. 1 omfattede tilfælde rådet således over genstanden, at den ikke kan tilbageleveres i væsentlig samme stand og mængde, kan boet eller tilsynet ikke nægte at tiltræde købet.

Mangler ved salgsgenstanden

§ 42. Er salgsgenstanden på det tidspunkt, fra hvilket køberen bærer risikoen for den, af anden eller ringere beskaffenhed eller brugbarhed, end den ifølge aftalen eller omstændighederne i øvrigt skulle være, foreligger der en mangel. Der foreligger også en mangel, hvis salgsgenstanden som følge af en forsømmelse udvist af sælgeren eller nogen, han svarer for, forringes efter dette tidspunkt, herunder i forbindelse med opfyldelsen af den sælgeren efter § 33 påhvilende omsorgspligt eller i forbindelse med en af sælgeren foretagen installation eller afhjælpning.

§ 43. Lider salgsgenstanden af en mangel, kan køberen kræve et til manglen svarende forholdsmæssigt afslag i prisen og afregne dette i købesummen

eller forlange, at sælgeren afhjælper manglen, såfremt dette kan ske uden at forvolde sælgeren uforholdsmæssig omkostning eller væsentlig ulempe.

Stk. 2. Er manglen væsentlig, kan køberen hæve købet eller ved artsbestemte køb kræve omlevering. Vedrørende krav om omlevering finder § 21, stk. 2, tilsvarende anvendelse.

Stk. 3. Såfremt sælgeren ikke efter påkrav i henhold til stk. 1 afhjælper en mangel inden rimelig tid, kan køberen udøve de øvrige beføjelser efter stk. 1 og 2 eller lade manglen afhjælpe for sælgerens regning, for så vidt dette kan ske uden uforholdsmæssige omkostninger.

Stk. 4. Indtil krav om afhjælpning eller omlevering er opfyldt, kan køberen holde købesummen tilbage.

§ 44. Lider køberen tab som følge af en mangel, har han ret til erstatning, hvis sælgeren har handlet i strid med almindelig hæderlighed eller givet køberen vildledende oplysninger, som han ikke havde føje til at anse for korrekte, eller har forsømt at give køberen oplysning om forhold, som han kendte eller burde kende, af betydning for køberens bedømmelse af genstandens værdi, beskaffenhed eller brugbarhed. Det samme gælder, hvis manglen efter aftalens indgåelse er forårsaget ved forsømmelse, der kan lægges sælgeren eller nogen, han svarer for, til last. Køberen har endvidere krav på erstatning, hvis genstanden savner egenskaber, som må anses tilsikrede.

Stk. 2. Erstatning i medfør af stk. 1 omfatter erstatning for prisforskel, udgifter og andet tab. Reglerne i § 25, stk. 2 og 4, gælder tilsvarende. Har køberen ikke hævet købet og sælgeren ikke rettet manglen, udgør erstatning for prisforskel forskellen mellem værdien af en mangelfri genstand og værdien af den mangelfulde. Har køberen hævet købet, beregnes erstatning for prisforskel i overensstemmelse med § 25, stk. 3.

Stk. 3. Tab, som køberen lider som følge af personskade eller skade på andre ting end salgsgenstanden, erstattes ikke efter reglerne i denne lov.

§ 45. Er sælgeren erhvervsdrivende, og aftalen indgået som et led i hans virksomhed, har køberen krav på erstatning for prisforskel og udgifter, selv om erstatningsbetingelserne efter § 44, stk. 1, ikke er opfyldt, medmindre opfyldelsen af købet er hindret eller blevet urimeligt byrdefuld som følge af ekstraordinære begivenheder af lignende usædvanlig beskaffenhed og indgribende betydning som de i § 24 omhandlede, for så vidt sælgeren ikke burde have taget sådan omstændighed i betragtning ved aftalens indgåelse. Reglerne i § 25, stk. 2 og 4, gælder tilsvarende.

§ 46. Skal sælgeren levere efterhånden, og er en enkelt levering mangelfuld, kan køberen hæve købet for denne leverings vedkommende i overensstemmelse med reglerne i § 43. Er der en sådan sammenhæng mellem de enkelte leveringer, at delvis opfyldelse ville volde køberen betydelig ulempe, kan han hæve hele købet. Må det antages, at de efterfølgende leveringer også vil være mangelfulde, kan købet straks hæves for disse leveringers vedkommende.

§ 47. Har køberen før aftalens indgåelse undersøgt salgsgenstanden eller en prøve af den eller uden rimelig grund undladt at efterkomme sælgerens opfordring til at undersøge den, kan køberen ikke som en mangel påberåbe sig sådanne egenskaber, som han burde have opdaget ved undersøgelsen. Dette gælder dog ikke, hvis salgsgenstanden er i væsentlig ringere stand, end køberen under hensyn til prisen, salgsgenstandens betegnelse, de af sælgeren givne oplysninger og omstændighederne i øvrigt havde grund til at antage. Det gælder heller ikke, hvis sælgeren har forsømt at give køberen oplysning om forhold, som han kendte eller burde kende, af betydning for køberens bedømmelse af salgsgenstandens værdi og beskaffenhed.

§ 48. Selv om salgsgenstanden er solgt, som den er og forefindes eller med tilsvarende forbehold, anses den dog for mangelfuld, hvis den er i væsentlig ringere stand, end køberen under hensyn til prisen og omstændighederne i øvrigt havde grund til at antage. Det samme gælder, hvis genstanden ikke svarer til den betegnelse, hvorunder den er solgt, eller den i øvrigt ikke svarer til de oplysninger, som sælgeren har givet. Tilsvarende gælder, hvis sælgeren har forsømt at give køberen oplysning om forhold, som han kendte eller burde kende, af betydning for køberens bedømmelse af salgsgenstandens værdi og beskaffenhed.

Stk. 2. Brugte genstande, som sælges på auktion, anses for solgt, som de er og forefindes.

§ 49. Giver køberen sælgeren meddelelse om en mangel, og tilbyder sælgeren at afhjælpe den eller at foretage omlevering, kan køberen ikke udøve de øvrige i § 43 omhandlede beføjelser, bortset fra beføjelsen til at holde købesummen tilbage, jfr. § 43, stk. 4, hvis rettelse sker uden ugrundet ophold og uden omkostninger eller væsentlig ulempe for køberen.

§ 50. Er den leverede mængde for ringe, kan køberen ikke kræve omlevering, men derimod forlange efterlevering. I øvrigt gælder de foran givne regler om mangler.

§ 51. Er køberen erhvervsdrivende, og aftalen indgået som et led i hans virksomhed, skal han, når han har modtaget salgsgenstanden eller en aftalt udfaldsprøve, i overensstemmelse med god forretningsskik foretage en undersøgelse af den.

§ 52. Vil køberen påberåbe sig en mangel, skal han give sælgeren meddelelse herom inden rimelig tid. I modsat fald mister han retten hertil. Vil køberen hæve, kræve omlevering, efterlevering eller afhjælpning, skal han uden ugrundet ophold give sælgeren meddelelse herom.

§ 53. Hvad der er bestemt i § 52 gælder ikke, hvis sælgeren har handlet i strid med almindelig hæderlighed eller groft uagtsomt.

§ 54. Har køberen ikke inden to år efter salgsgenstandens modtagelse meddelt sælgeren, at han vil påberåbe sig en mangel, kan han ikke senere gøre den gældende, medmindre sælgeren har påtaget sig at indestå for genstanden i længere tid eller har handlet i strid med almindelig hæderlighed.

Gennemførelse af afvisning eller ophævelse

§ 55. Har køberen modtaget en genstand, som han vil afvise, skal han for sælgerens regning drage omsorg for den. Reglerne i §§ 34–36 finder tilsvarende anvendelse.

§ 56. Er en salgsgenstand, som køberen vil afvise, sendt til ham, og kan han få den udleveret på bestemmelsesstedet uden at skulle betale købesummen og uden anden væsentlig omkostning eller ulempe, skal han tage imod den. Dette gælder dog ikke, hvis sælgeren selv eller en anden, som på sælgerens vegne kan tage vare på genstanden, er til stede på bestemmelsesstedet.

Stk. 2. Tager køberen imod salgsgenstanden, gælder § 55 tilsvarende.

§ 57. Hæves købet, bortfalder sælgerens pligt til at levere salgsgenstanden og køberens pligt til at betale købesummen.

Stk. 2. Er købet opfyldt fra nogen af siderne, skal det modtagne tilbagegives. Sælgeren kan undlade at betale købesummen tilbage, indtil salgsgenstanden tilbagegives. Køberen kan undlade at tilbagegive salgsgenstanden, indtil købesummen tilbagebetales.

Stk. 3. Har køberen i tilfælde, hvor han hæver eller kræver omlevering, krav på erstatning, kan han til sikkerhed for denne holde salgsgenstanden tilbage, indtil erstatningen betales, eller betryggende sikkerhed stilles. Tilsvarende kan sælgeren i tilfælde, hvor han hæver og har krav på erstatning, holde købesummen tilbage, indtil erstatningen betales, eller betryggende sikkerhed stilles.

Stk. 4. Køberen skal aflevere oppebåret afkast og betale rimelig erstatning for den nytte, han har haft af salgsgenstanden. Sælgeren skal betale rente af købesummen i overensstemmelse med, hvad der er bestemt i lov nr. af om rente.

§ 58. Køberen mister retten til at hæve eller kræve omlevering, hvis han ikke kan tilbagegive genstanden i væsentlig samme stand og mængde. Dette gælder dog ikke, hvis genstandens undergang, forringelse eller formindskelse skyldes en hændelig begivenhed, genstandens egen beskaffenhed eller sædvanlige foranstaltninger i forbindelse med dens undersøgelse eller brug foretaget, før køberen opdagede eller burde have opdaget den mangel, som medfører afvisning eller ophævelse.

Stk. 2. Køberen mister dog ikke retten til at hæve eller kræve omlevering, selv om han ikke kan tilbagegive genstanden i væsentlig samme stand og mængde, hvis han betaler sælgeren erstatning for forringelsen.

Trediemands rettigheder over salgsgenstanden

§ 59. Tilhører salgsgenstanden en anden end sælgeren, eller har en trediemand i øvrigt i strid med, hvad køberen med føje antog, en ret over salgsgenstanden, gælder reglerne i §§ 45–49 og 52–53 tilsvarende.

Stk. 2. Forelå trediemands ret allerede ved aftalens indgåelse, uden at køberen kendte eller burde kende den, har køberen dog altid krav på er-

statning, også selv om sælgeren var i god tro.

Stk. 3. Er der tvivl om, hvorvidt trediemands ret kan gøres gældende mod køberen, gælder reglerne i stk. 1 og 2 tilsvarende, såfremt køberen ikke ønsker at bestride trediemands ret.

Køb på prøve

§ 60. Er der indgået en aftale om køb med adgang for køberen til at træde tilbage fra købet, og er salgsgenstanden leveret, skal køberen, såfremt han ikke ønsker at beholde genstanden, give sælgeren meddelelse herom inden aftalt tid eller, hvis ingen frist er aftalt, inden rimelig tid. I modsat fald mister han retten til at træde tilbage fra købet.

Stk. 2. Køberen bærer risikoen for salgsgenstanden i overensstemmelse med reglen i § 17, stk. 1, indtil han meddeler sælgeren, at han træder tilbage fra købet, fra hvilket tidspunkt det påhviler køberen at drage omsorg for genstanden for sælgerens regning i overensstemmelse med reglerne i § 55.

Stk. 3. Køberen mister retten til at træde tilbage efter stk. 1, hvis han ikke kan tilbagegive genstanden i væsentlig samme stand og mængde. Dette gælder dog ikke, hvis genstandens undergang eller forringelse skyldes genstandens egen beskaffenhed eller sædvanlige foranstaltninger i forbindelse med dens undersøgelse eller brug, foretaget før køberen meddeler sælgeren, at han træder tilbage fra købet. Reglen i § 58, stk. 4, gælder tilsvarende.

Pligtmæssige meddelelser og risikoen for deres forsinkelse

§ 61. Hver af parterne skal i det omfang det er påkrævet af hensyn til medkontrahentens interesser give denne meddelelse om forhold vedrørende købet og dets afvikling. Forsømmer en part dette, er han ansvarlig for det tab, medkontrahenten lider som følge af denne forsømmelse.

Stk. 2. Er meddelelse, som køberen i henhold til §§ 6, 26, 27, 52 eller 54 vil give sælgeren, indleveret til befordring med post, telegraf eller andet forsvarligt kommunikationsmiddel, medfører det ikke tab af ret for køberen til at gøre beføjelse gældende, at meddelelsen forsinkes eller ikke kommer frem. Tilsvarende gælder om meddelelse fra sælgeren i henhold til §§ 31 og 32.

Stk. 3. Pligten til at give meddelelse i medfør af stk. 1 og i medfør af § 34, jfr. §§ 35, 55 og 60, er opfyldt, når meddelelsen er indleveret til befordring med post, telegraf eller andet forsvarligt befordringsmiddel.

Bilaga 4 Den finska köplagsarbetsgruppens preliminära utkast till finsk köplag

Köplag

I avdelningen. Allmänna bestämmelser

1 kap. Lagens tillämpningsområde och tolkning av avtal

1 §. Säljares och köpares rättigheter och skyldigheter vid köp av lös egendom bestämmes enligt denna lag, såvitt icke annat är avtalat eller stadgat i lag. Lagen gäller i tillämpliga delar även byte av lös egendom.

Handelssed och stadgat bruk mellan parterna åsidosätter stadgandena i denna lag, om de icke är otillbörliga.

2 §. Denna lag tillämpas icke på

a) avtal om uppförande av byggnad eller fast anläggning på mark eller i vatten,

b) överlåtelse av byggnad eller anläggning på annans mark, om rätten till marken överlåtes samtidigt, ej heller på

c) säljares ansvar för skada, som godset förorsakar person eller annan egendom än den sålda.

3 §. Vid tolkning av köpeavtal skall beaktas vad god tro och god affärssed kräver. Otillbörligt villkor i avtal kan jämkas eller lämnas utan avseende.

2 kap. Vissa uttryck

1 §. Köp av bestämt gods är speciesköp.

2 §. Köp, där godset anges genom uppgivande av dess art och mängd, är leveransavtal. Stadgandena om leveransavtal skall tillämpas även när gods av viss art och mängd skall uttagas ur bestämt parti.

3 §. Även om godset är bestämt, skall köpet anses såsom leveransavtal, om föremålet för köpet är gods, vilket utan olägenhet kan bytas mot gods av samma beskaffenhet, och det kan antagas, att parterna icke tillmätt valet av gods avgörande betydelse.

4 §. Avtal, enligt vilket säljaren mot vederlag skall tillverka något åt köparen, anses såsom köp av lös egendom, om säljaren anskaffar en väsentlig del av tillverkningsmaterialet. Sådant avtal kallas beställningsköp.

II avdelningen. Säljarens skyldigheter och köparens rättsskydd

3 kap. Plats och tid för fullgörelse

1 §. Säljaren skall avlämna godset på rätt plats vid rätt tid. Gör han det icke, får köparen använda i 9–13 §§ angivna medel.

2 §. Godset skall avlämnas där säljaren vid köpslutet hade driftsställe. Saknade säljaren driftsställe, skall godset avlämnas där säljaren hade sitt hemvist. Fanns godset vid köpslutet parterna veterligt på annan plats, skall godset avlämnas där det fanns.

3 §. Godset skall avlämnas vid anfordran om icke tidpunkten för avlämnandet framgår av omständigheterna. Har viss tidrymd avtalats för fullgörelse, får säljaren bestämma tidpunkten för fullgörelse, om det icke framgår av omständigheterna, att köparen givits rätt att bestämma den.

4 §. Godset anses avlämnat när köparen eller någon för hans räkning tagit hand om det. Skall godset hämtas av köparen utan medverkan av säljaren, anses godset avlämnat, när tiden för avlämnande är inne, godset är avskilt för köparen och denne fått kännedom om att godset kan avhämtas.

5 §. Finnes godset hos tredje man och skall denne fortsätta att förvara godset för köparens räkning, anses godset avlämnat när underrättelse om köpet kommit tredje man till handa.

6 §. Skall säljaren sända godset till köparen och skall godset därvid transporteras från en ort till en annan, anses godset avlämnat när det tagits om hand av någon, som åtagit sig transporten från avsändningsorten.

Skall godset avsändas med fartyg och för transporten utfärdas ombordkonossement eller motsvarande handling, anses godset avlämnat när det kommit innanför fartygets sida.

Skall säljaren ombesörja transport endast inom en och samma ort, anses godset avlämnat när det kommit i köparens besittning.

7 §. För kostnader svarar säljaren intill tidpunkten för avlämnandet, därefter köparen.

8 §. Säljaren är icke skyldig att avlämna godset, om icke köparen fullgör sina skyldigheter enligt köpet mot säljaren. Skall säljaren sända godset till annan ort, får han icke på denna grund underlåta att avsända godset, men får hindra, att det lämnas ut till köparen på bestämmelseorten.

9 §. Vid säljarens dröjsmål får köparen kräva fullgörelse enligt avtalet, om icke dröjsmålet beror av köparen eller omständighet, för vilken denne står faran. Fullgörelse får dock icke krävas, om fullgörelse förhindras eller blir oskäligt svår till följd av krig, uppror, inre oroligheter, myndighets tvångsrekvisition eller beslag för offentligt behov, införsel- eller utförselförbud, naturkatastrof, avbrott i den allmänna samfärdseln eller kraftförsörjningen, omfattande arbetskonflikt eller eldsvåda eller annan till sina följder lika

betydande och ovanlig omständighet, som icke beror av säljaren.

Fullgörelse får icke krävas, om den förutsätter uppoffringar som står i uppenbart missförhållande till det intresse köparen har av köpet.

Består ej hindret under längre tid, får köparen kräva fullgörelse sedan hindret fallit bort.

10 §. Köparen får häva köpet om dröjsmålet är väsentligt och säljaren bort inse detta. Köparen kan även förelägga säljaren skälig tilläggstid och häva köpet, om icke säljaren fullgör köpet inom den förelagda tilläggstiden.

Köparen får även häva köpet om det av säljarens förklaring eller eljest framgår, att sådant dröjsmål kommer att inträffa, som skulle ge köparen rätt att häva.

Skall godset avlämnas i flera poster efter varandra och föreligger dröjsmål beträffande någon post, får köpet hävas endast beträffande den fördröjda posten om det icke finnes sådant sammanhang mellan posterna, att köparen skulle ha betydande olägenhet av att stå kvar vid köpet endast delvis. Kan det antagas, att dröjsmål kommer att inträffa även med kommande poster, får köparen häva köpet även beträffande dem.

11 §. Frågar säljaren när han är i dröjsmål och icke har avlämnat godset, om köparen ännu vill taga emot detta, skall förfrågan besvaras inom skälig tid vid risk att köparen i annat fall icke får kräva att godset avlämnas. Även om fråga icke ställts, förlorar köparen sin rätt att kräva godset, om han icke inom skälig tid krävt att det avlämnas.

12 §. För skada som dröjsmålet förorsakar, har köparen rätt till ersättning, om icke säljaren visar, att dröjsmålet icke beror på hans vållande eller på omständighet, som säljaren bort beakta vid köpet.

Vid leveransavtal har köparen alltid rätt till ersättning för skada som dröjsmål förorsakar, om icke dröjsmålet beror på hinder som avses i 9 § 1 momentet.

Ersättningen bestämmes enligt 12 kap.

13 §. Vid brist i den avtalade mängden, får köparen kräva vad som fattas. I övrigt tillämpas stadgandena om fel.

4 kap. Felaktigt gods

1 §. Godset skall till mängd och kvalitet vara felfritt vid den tid, då faran för godset övergår till köparen. Säljaren svarar även för senare minskning eller försämring av godset som beror på hans vållande. Köparen skall undersöka godset så som god sed kräver när det eller avtalat prov kommit honom till handa.

2 §. Framgår icke i avtalet avsedd kvalitet av garanti som säljaren lämnat, av prov som lämnats på godset eller av annan omständighet, skall godset anses såsom felaktigt om

a) det icke är ägnat för ändamål, till vilket motsvarande gods i allmänhet användes,

b) det icke är ägnat för ändamål, till vilket säljaren borde inse att köparen avser att använda godset, om det icke är uppenbart, att köparen icke i detta avseende förlitat sig på säljarens sakkunskap eller att det hade varit oriktigt att förlita sig på den,

c) godset icke har egenskaper som säljaren uppgivit att det har, eller

d) godset icke förpackats i enlighet med god sed.

Godset anses icke felaktigt i fråga om egenskap, som köparen kände till eller borde ha märkt vid köpet. Felaktighet får dock åberopas, om säljaren handlat i strid mot tro och heder eller om det icke kan läggas köparen till last, att undersökningen försummats.

3 §. Även om godset sålts i befintligt skick eller med liknande förbehåll anses det dock som felaktigt, om

a) godset icke är av sådan kvalitet som köparen haft rätt att antaga och säljaren måste ha insett detta, men icke upplyst köparen därom, eller

b) godset är väsentligt sämre än vad köparen med hänsyn till dess pris och övriga omständigheter haft rätt att antaga.

4 §. Är godset felaktigt, får köparen kräva prisavdrag som svarar mot felet, eller, om det kan ske utan olägenhet och till skälig kostnad, att felet avhjälpes. Är felet väsentligt, får köparen häva köpet. Vid leveransavtal får köparen även kräva nytt gods.

Har säljare, som är skyldig att avhjälpa fel, icke avhjälpt felet inom skälig tid efter det att köparen krävt rättelse, får köparen utöva annan i 1 momentet avsedd befogenhet eller kräva skälig ersättning för felets avhjälpande.

Skall godset avlämnas i flera poster efter varandra och är någon post felaktig, får köpet hävas endast beträffande den felaktiga posten, om det icke finnes sådant samband mellan posterna, att köparen skulle ha betydande olägenhet av att stå kvar vid köpet endast delvis. Kan det antagas, att kommande poster kommer att vara felaktiga, får köparen häva köpet även beträffande dem.

5 §. Har köparen framställt krav på grund av felaktighet och erbjuder sig säljaren att avhjälpa felet eller att avlämna felfritt gods, får köparen icke häva köpet eller kräva prisnedsättning, om rättelse sker utan oskäligt dröjsmål och utan att förorsaka kostnad eller oskälig olägenhet.

6 §. Köparen har rätt till ersättning på grund av fel om

a) säljaren handlat i strid mot tro och heder,

b) säljaren vårdslöst underlåtit att upplysa köparen om fel som säljaren måste ha känt till,

c) godset saknar egenskap som säljaren utfäst,

d) säljaren orsakat felet vårdslöst, eller

e) säljaren varit vårdslös vid avhjälpande av fel.

Vid leveransavtal har köparen alltid rätt till ersättning för skada som fel förorsakar, om icke fråga är om skada som förorsakats av i 3 kap. 9 § 1 momentet avsett hinder.

Ersättningen bestämmes enligt 12 kap.

5 kap. Tryggandet av köparens rättsliga ställning

1 §. Säljaren är ansvarig för att köparen erhåller äganderätt till godset och för att detta icke är belastat med rätt för tredje man, vilken köparen icke bort känna till vid köpet.

Är godset belastat med rätt för tredje man, får köparen kräva prisavdrag. Tillhör godset tredje man eller är tredje mans rätt eljest av väsentlig betydelse, får köparen häva köpet.

Till köpare i god tro skall utgå ersättning för skada som förorsakas av tredje mans rätt, även om säljaren var i god tro.

Ersättningen bestämmes enligt 12 kap.

2 §. Kan köparen icke på grund av stadgande i lag eller myndighets beslut förfoga över köpgodset på vanligt sätt, skall stadgandena om felaktigt gods i tillämpliga delar lända till efterrättelse.

III avdelningen. Köparens skyldigheter och säljarens rättsskydd

6 kap. Betalning av priset och farans övergång

1 §. Köparen skall betala priset i rätt tid. Gör han det icke, får säljaren använda i 7–11 §§ angivna medel.

2 §. Priset skall betalas vid anfordran. Köparen får dock innehålla betalningen till dess godset avlämnas och han haft tillfälle till sådan undersökning av det som följer av handelssed eller som omständigheterna annars skäligen förutsätter.

Skall säljaren sända godset till köparen på annan ort och skall över godset upprättas konossement eller annan handling, enligt vilken säljaren ej längre kan förfoga över godset när han avstått från handlingen, skall köparen betala priset mot handlingen trots att godset ännu icke kommit köparen till handa och han icke haft tillfälle att undersöka det.

3 §. Har priset inte avtalats skall köparen betala det pris som med hänsyn till godsets kvalitet och beskaffenhet, gängse pris vid tiden för köpet samt omständigheterna i övrigt är skäligt.

4 §. Tillsändes köparen räkning, skall han erlägga det i räkningen angivna priset, såvida han icke utan dröjsmål meddelar, att räkningens belopp icke godkännes. Detta stadgande tillämpas icke, om det visas, att lägre pris avtalats eller att fordrat belopp är oskäligt.

5 §. Skall priset bestämmas efter antal, mått eller vikt, är den tidpunkt avgörande, då faran för godset går över på köparen.

Beräknas priset efter godsets vikt, avräknas först vikten av förpackningen.

6 §. Sedan godset anses avlämnat står köparen faran för att det av våda minskas, försämras, förstöres eller kommer bort, och skall betala priset trots att han icke får godset.

Sker avlämnande icke därför, att köparen icke avhämtar eller mottager

godset, eller till följd av annat dröjsmål med köparens fullgörelse, går faran för godset över på köparen vid den tid, då avlämnande senast bort ske. Vid leveransavtal förutsätter farans övergång dock, att godset avskilts för köparens räkning.

Häver köparen köpet till följd av säljarens dröjsmål eller fel i godset, trots att godset kommit i köparens besittning, bestämmes farans övergång enligt 11 kap. 2 §.

Har öppet köp avtalats och godset avlämnats, står köparen faran för godset till dess det lämnats tillbaka.

7 §. Betalas icke priset i rätt tid, får säljaren kräva, att köpet fullgöres.

Beror dröjsmålet icke av säljaren eller omständighet, för vilken denne står faran, får säljaren vid betalningsförsening häva köpet, om dröjsmålet är väsentligt eller betalning skall ske mot handlingar. Säljaren kan även förelägga köparen skälig tilläggstid och häva köpet, om betalning icke sker inom den förelagda tilläggstiden.

Säljaren får även häva köpet om det av köparens förklaring eller eljest framgår, att sådant dröjsmål kommer att inträffa, som skulle ge säljaren rätt att häva.

Med betalningsdröjsmål jämställes att köparen icke på avtalat sätt accepterar växel, öppnar remburs eller ställer bankgaranti eller annan säkerhet.

Säljaren får icke häva köpet om godset kommit i köparens besittning och säljaren icke förbehållit sig rätt att häva eller köparen avvisat godset.

8 §. Frågar köpare, som är i dröjsmål och icke ännu fått godset i sin besittning, om säljaren vill stå fast vid köpet, åligger det säljaren att besvara förfrågan utan ogrundat dröjsmål, vid risk att säljaren icke kan kräva att godset mottages. Även om fråga icke ställts, är köparen icke skyldig att mottaga godset, om säljaren icke inom skälig tid kräver att köpet fullgöres.

9 §. Säljaren har rätt till ersättning för skada som dröjsmålet förorsakar, om icke dröjsmålet beror på stadgande i lag, avbrott i den allmänna samfärdseln eller annat liknande hinder.

Ersättningen bestämmes enligt 12 kap.

10 §. För försenad betalningspost skall erläggas ränta enligt gällande stadganden om dröjsmål med betalning.

11 §. Försättes köparen efter köpet i konkurs eller finns det på grund av andra omständigheter grundad anledning att betvivla hans betalningsförmåga, får säljaren hålla godset inne till dess betalning sker eller säkerhet för betalningen ställes. Har godset avsänts, får säljaren hindra att det lämnas ut till köparen.

7 kap. Köparens skyldighet att medverka till köpet

1 §. Köparen skall i rätt tid avhämta godset eller taga emot det och vidtaga de övriga åtgärder, som för hans del är nödvändiga för att köpet fullgöres.

2 §. Vid dröjsmål av köparen att fullgöra de skyldigheter som avses i detta kapitel, skall säljaren taga vård om godset såsom stadgas i 9 kap. 1–4 §§. Har godset sänts till annan ort, är säljaren dock skyldig att taga vård om godset endast ifall det på bestämmelseorten finnes någon, som är berättigad att på hans vägnar taga hand om godset, och detta kan ske utan väsentlig kostnad eller olägenhet.

3 §. Köparen skall ersätta säljaren tilläggskostnader som godsets vård förorsakar.

Är godsets bortforsling eller annan köparens skyldighet enligt detta kapitel av väsentlig betydelse för säljaren, får säljaren häva köpet, om icke köparen fullgör sina skyldigheter inom skälig tid efter säljarens uppmaning. Beror dröjsmålet icke på hinder som avses i 3 kap. 9 § 1 momentet, skall köparen ersätta säljarens skada enligt 12 kap.

Till säkerhet för fordran på ersättning får säljaren hålla godset inne.

8 kap. Avbeställning av beställningsköp

1 §. Köparen får avbeställa beställningsköp om endast en mindre del av tillverkningen utförts och arbetet kan avbrytas utan väsentlig olägenhet för säljaren.

Avbeställes beställning, skall köparen ersätta säljaren de kostnader denne haft av beställningen, avbeställningen och utfört arbete, om icke säljaren kan erhålla gottgörelse för kostnaderna på annat sätt. Säljaren har även rätt till skälig ersättning för utebliven vinst, beräknad med hänsyn till tid, omfånget av nedlagt arbete, möjligheten att på annat sätt göra avsedd vinst och omständigheterna i övrigt.

IV avdelningen. Stadganden rörande båda parterna

9 kap. Godsets vård

1 §. Håller säljaren godset inne till följd av köparens försummelse eller vill köparen på grund av säljarens dröjsmål eller fel i godset avvisa mottaget gods, skall vård tagas om godset.

Har gods, som köparen avvisar, sänts till honom, eller har gods, som säljaren anser avtalsenligt, återsänts till säljaren, skall godset mottagas, om det kan ske utan att priset betalas och utan väsentlig kostnad. Skyldighet att mottaga godset finns dock icke, om motparten eller någon som är berättigad att på hans vägnar taga hand om godset finnes på orten.

2 §. Godset får avyttras enligt 4 §, om

a) dess vård icke kan fortsätta utan betydande kostnader, eller

b) motparten trots uppmaning icke tar hand om godset inom skälig tid.

3 §. Godset skall avyttras enligt 4 §, om

a) det är sannolikt, att godset snabbt förstöres, försämras eller hastigt minskar i värde, eller

b) vården förorsakar oskäliga kostnader.

4 §. Godset skall avyttras med omsorg och motparten skall, om så kan ske, underrättas om försäljningen. Kan godset icke avyttras eller skulle kostnaderna vid en försäljning icke täckas genom försäljningen, får vederbörande förfoga över godset som han önskar.

Över försäljningen skall motparten lämnas redovisning, där skillnaden mellan försäljningspriset och försäljningskostnaderna avräknas på den parts fordran, som verkställt försäljningen. Överstiger skillnaden hela fordran, tillfaller överskottet motparten.

10 kap. Avkastning av godset

1 §. Avkastning av godset som faller före avtalad tid för godsets avlämnande tillfaller säljaren och därefter fallande avkastning köparen. Avkastning, som vid köpet kunde beräknas falla före avtalad tid för avlämnande, tillfaller dock säljaren, och avkastning, som kunde beräknas falla först därefter, köparen.

2 §. I köp av aktie ingår utdelning, som icke förfallit till betalning vid köpet, och sådan rätt att teckna nya aktier, som icke kunnat utövas före köpet.

3 §. Vid köp av räntebärande papper har köparen rätt till ränta som förfaller efter avtalad tid för avlämnande. Köparen skall dock utöver det avtalade priset till säljaren betala belopp, som svarar mot räntefordran som belöper sig på tiden före avlämnandet.

Säljes fordran såsom osäker, tillfaller all ränta köparen.

11 kap. Hävning av köpet

1 §. Häves köpet bortfaller säljarens skyldighet att ge ut godset och köparens skyldighet att betala priset.

Har fullgörelse helt eller delvis ägt rum, skall den återgå. Köparen får därvid hålla godset inne till dess priset återbetalas och säljaren fullgör sin skadeståndsskyldighet. Säljaren får hålla priset inne till dess köparen återlämnar godset. Sådan rätt finnes icke, om motparten ställer säkerhet för fullgörelsen.

Köparen skall ge ut avkastning, som fallit av godset, eller skälig ersättning för nytta som han haft av godset.

2 §. Köparen förlorar rätten att häva köpet, om han icke lämnar tillbaka godset väsentligen oförändrat och oförminskat. Rätten att häva är dock icke förlorad, om godset förstörts, försämrats eller minskats av våda eller endast genom sin egen beskaffenhet eller till följd av åtgärd som varit nödvändig för dess undersökning eller som köparen vidtagit innan han visste eller borde veta att han ägde rätt att häva köpet.

Köparen bibehåller alltid rätten att häva köpet om han ersätter säljaren för minskning i godsets värde.

12 kap. Beloppet av skadestånd

1 §. Är part i köpet skyldig att betala skadestånd, omfattar ersättningen gottgörelse för kostnader, prisskillnad och annan förlust i anledning av köpet och avtalsbrottet, vilken den ersättningsskyldiga vid tiden för köpet kunde förutse följa av hans försummelse.

2 §. Företes icke annan utredning om prisskillnad, skall den ersättas med ett belopp motsvarande skillnaden mellan gängse pris för motsvarande gods vid den tidpunkt, då godset enligt avtalet borde ha avlämnats, och det avtalade priset. Har motparten uppmanat part i dröjsmål till fullgörelse, får avseende fästas vid gängse pris vid den tid, då uppmaningen senast bort följas.

3 §. Har köparen gjort täckningsköp, får prisskillnaden även bestämmas enligt skillnaden mellan priset vid täckningsköpet och det avtalade priset. Har säljaren till följd av köparens försummelse avyttrat godset till tredje man, får prisskillnaden även bestämmas enligt skillnaden mellan det avtalade priset och priset vid försäljningen.

4 §. Vardera parten är skyldig att göra vad som står i hans förmåga för att begränsa skada och har icke rätt till ersättning för skada han kunde ha förhindrat.

5 §. Ersättningen kan jämkas om den med hänsyn till omständigheterna är uppenbart oskälig.

13 kap. Avsändande av meddelanden

1 §. Vill part i köp åberopa felaktighet i motpartens fullgörelse, skall han anmärka om felet inom skälig tid efter det han märkt eller bort märka felaktigheten. Har anmärkning icke gjorts får felet icke åberopas.

Krav på grund av godsets kvalitet får icke framställas, om icke anmärkning om felet gjorts senast inom två år från godsets avlämnande. Detta stadgande tillämpas icke om säljaren åtagit sig att svara för godset under längre tid eller han handlat i strid mot tro och heder.

2 §. Ny fullgörelse, avhjälpande av fel eller hävning av köp får icke krävas, om icke krav därpå framställes inom skälig tid sedan anledning till kravet uppdagats.

3 §. Borde säljaren eller köparen inse, att det är viktigt för motparten att få veta vid vilken tidpunkt någon i avtalet förutsatt åtgärd, såsom avsändande av gods, betalning eller annan åtgärd, vidtagits, skall han utan dröjsmål meddela motparten om åtgärden.

Borde säljaren eller köparen inse, att dröjsmål med fullgörelse kommer att ske till följd av hinder som avses i 3 kap. 9 § 1 momentet eller 6 kap. 9 §, skall han utan dröjsmål meddela motparten därom.

Den som försummar här avsett meddelande, är skyldig att ersätta skada till följd av försummelsen.

4 §. Skall part i köp lämna motparten meddelande som avses i 1–3 §§ detta kapitel, anses skyldigheten ha fullgjorts, om meddelandet vederbörligen avsänts med telex eller lämnats in för befordran med post, telegraf eller annat motsvarande förfarande.

Det samma gäller om sådant meddelande av säljaren som avses i 6 kap. 8 § och 9 kap. 4 § 1 momentet samt sådant köparens meddelande som avses i 3 kap. 11 §, 6 kap. 4 § och 9 kap. 4 § 1 momentet.

KUNGL. BIBL.
- 3 JAN 1977
STOCKHOLM

Statens offentliga utredningar 1976

Kronologisk förteckning

1. Arbetsmiljölag. A.
2. Bakgrund till förslag om arbetsmiljölag. A.
3. Rapport i psykosociala frågor. A.
4. Internationella konventioner inom arbetarskyddet. A.
5. Säkerhetspolitik och totalförsvar. Fö.
6. Deltidsanställdas villkor. Ju.
7. Deltidsarbete 1974. Ju.
8. Regionala trafikplaner – länsvisa sammanfattningar. K.
9. Sexuella övergrepp. Ju.
10. Skolans ekonomi. U.
11. Bostadsbeskattning II. Fi.
12. Företagens uppgiftslämnande. Fi.
13. Byggnadsindex för husbyggnader och anläggningar. Fi.
14. Kårobligatorium? U.
15. Utbildning i förvaltning inom försvaret. Del 3. Fö.
16. Folkhögskolan. U.
17. Skador i arbetet. A.
18. Lokala trafikföreskrifter m. m. K.
19. Den militära underrättelsetjänsten. Fö.
20. Kultur åt alla. U.
21. Trafikbuller. Del 3. Buller från fritidsbåtar. K.
22. Sveriges export 1975–1980. Bilaga 2 till 1975 års långtidsutredning. Fi.
23. Produktansvar I. Ersättning för läkemedelsskada. Ju.
24. Internationellt patentsamarbete II. H.
25. Internationellt patentsamarbete II. Bilagor. H.
26. Bostadsverket. Samordning-decentralisering. B.
27. Den internationella bakgrunden. Bilaga 1 till 1975 års långtidsutredning. Fi.
28. Vattenkraft och miljö 3. B.
29. Verkstadsindustrins arbetsmarknad. I.
30. Använt kärnbränsle och radioaktivt avfall. Del I. I.
31. Använt kärnbränsle och radioaktivt avfall. Del II. I.
32. Spent nuclear fuel and radioactive waste. I.
33. Musiken-människan-samhället. U.
34. Arbetstidsförkortning – när? hur? A.
35. Dryckesförpackningar och miljö. Jo.
36. Anonymitet och tvångsmedel. Ju.
37. Smugglingsbrott och tulltillägg. Fi.
38. Yrkesinriktad rehabilitering. A.
39. Hemvist. Fi.
40. Kommunal utveckling. Fi.
41. Använt kärnbränsle och radioaktivt avfall. Bilagor. I.
42. Långtidsutredningens modellsystem. Bilaga 8 till 1975 års långtidsutredning. Fi.
43. Länskort i kollektivtrafiken. K.
44. Sjöfart och flagg. K.
45. Kommunernas ekonomi 1960–1972. Fi.
46. Skolhälsovården. U.
47. Färre brottmål. Ju.
48. Reklam och integritet. Ju.
49. Offentligt utredningsväsende. Fi.
50. Statligt personskadeskydd. S.
51. Modeller för samhällsekonomisk perspektivplanering. Bilaga 7 till 1975 års långtidsutredning. Fi.
52. Utbildning för konstvård och konservering vid konsthögskolans institut för materialkunskap. U.
53. Försäkringsrätt och försäkringsöverdomstol. S.
54. Om fondkommissionsrörelse m. m. Fi.
55. Kommunal energiplanering. I.
56. Fastighetsdata. Ju.
57. Fastighetsdata. Bilagor. Ju.
58. ADB och samordning. Fi.
59. Petroindustrin i Sverige – petrokemisk industri. I.
60. Hyresrätt 1. Ju.
61. Båtliv 2. Jo.
62. Progressiv utgiftsskatt – ett alternativ? Fi.
63. Reklamen för alkohol och tobak. H.
64. Försvarsmaktens centrala ledning. Fö.
65. Finansiering av forskningsstöd. I.
66. Köplag. Ju.

Statens offentliga utredningar 1976

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Delegationen för jämställdhet mellan män och kvinnor 1. Deltidsanställdas villkor. [6] 2. Deltidsarbete 1974. [7]
Sexuella övergrepp. [9]
Produktansvar I. Ersättning för läkemedelsskada. [23]
Anonymitet och tvångsmedel. [36]
Färre brottmål. [47]
Reklam och integritet. [48]
Fastighetsdatakommittén. 1. Fastighetsdata. [56] 2. Fastighetsdata. Bilagor. [57]
Hyresrätt 1. [60]
Köplag. [66]

Försvarsdepartementet

Säkerhetspolitik och totalförsvar. [5]
Utbildning i förvaltning inom försvaret. Del 3. [15]
Den militära underrättelsetjänsten. [19]
Försvarsmaktens centrala ledning. [64]

Socialdepartementet

Statligt personskadeskydd. [50]
Försäkringsrätt och försäkringsöverdomstol. [53]

Kommunikationsdepartementet

Regionala trafikplaner – länsvisa sammanfattningar. [8]
Lokala trafikföreskrifter. [18]
Trafikbuller. Del 3. Buller från fritidsbåtar. [21]
Länskort i kollektivtrafiken. [43]
Sjöfart och flagg. [44]

Finansdepartementet

Bostadsbeskattning II. [11]
Företagens uppgiftslämnande. [12]
Byggnadsindex för husbyggnader och anläggningar. [13]
1975 års långtidsutredning. 1. Sveriges export 1975–1980. Bilaga 2 till 1975 års långtidsutredning. [22] 2. Den internationella bakgrunden. Bilaga 1 till 1975 års långtidsutredning. [27] 3. Långtidsutredningens modellsystem. Bilaga 8 till 1975 års långtidsutredning. [42] 4. Modeller för samhällsekonomisk perspektivplanering. Bilaga 7 till 1975 års långtidsutredning. [51]
Smugglingsbrott och tulltillägg. [37]
Hemvist. [39]
Kommunal utveckling. [40]
Kommunernas ekonomi 1969–1972. [45]
Offentligt utredningsväsende. [49]
Om fondkommissionsrörelse m. m. [54]
ADB och samordning. [58]
Progressiv utgiftsskatt – ett alternativ? [62]

Utbildningsdepartementet

Skolans ekonomi. [10]
Kårobligatorium? [14]
Folkhögskolan. [16]
Kultur åt alla. [20]
Musiken-människan-samhället. [33]
Skolhälsovården. [46]
Utbildning för konstvård och konservering vid konsthögskolans institut för materialkunskap. [52]

Jordbruksdepartementet

Dryckesförpackningar och miljö. [35]
Båtliv 2. [61]

Handelsdepartementet

Patentpolicykommittén. 1. Internationellt patentsamarbete II. [24] 2. Internationellt patentsamarbete II. Bilagor. [25]
Reklamen för alkohol och tobak. [63]

Arbetsmarknadsdepartementet

Arbetsmiljöutredningen. 1. Arbetsmiljölag. [1] 2. Bakgrund till förslag om arbetsmiljölag. [2] 3. Rapport i psykosociala frågor. [3] 4. Internationella konventioner inom arbetarskyddet. [4]
Skador i arbetet. [17]
Arbetstidsförkortning – när? hur? [34]
Yrkesinriktad rehabilitering. [38]

Bostadsdepartementet

Bostadsverket. Samordning-decentralisering. [26]
Vattenkraft och miljö 3. [28]

Industridepartementet

Verkstadsindustrins arbetsmarknad. [29]
Aka-utredningen. 1. Använt kärnbränsle och radioaktivt avfall. Del I. [30] 2. Använt kärnbränsle och radioaktivt avfall. Del II. [31] 3. Spent nuclear fuel and radioactive waste. [32] 4. Använt kärnbränsle och radioaktivt avfall. Bilagor. [41]
Kommunal energiplanering. [55]
Petroindustrin i Sverige – petrokemisk industri. [59]
Finansiering av forskningsstöd. [65]

Anm. Siffrorna inom klammer betecknar utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen

Nordisk utredningsserie (NU) 1976

Kronologisk förteckning

1. Nordiske naturgasudredninger
2. Maktstrukturer och styrelseformer inom teatern
3. Adult Education
4. Nordisk samarbeide om energisparing i byggesektoren
5. Norden och fackpressen
6. ILO og kvinner i arbeidslivet
7. Aikuiskasvatur Pohjoismaissa
8. Cooperation Agreements between the Nordic Countries
9. Medborgarskap för barn och jämlikhet vid naturalisation
10. Nordisk konvention om gränskommunalt samarbete
11. Sjøfartsmedisinsk forskning
12. Seminarium för jorunalistlärare
13. Nabospråksforståelse i Skandinavia
14. Offentliga utredningar i Norden – katalog 1975
15. FoU om engelskundervisning
16. FoU om specialundervisning
17. Flygförbindelser mellan de norra delarna av Norge, Sverige och Finland
18. Specialundervisningens elever
19. Bilmekanikerutbildningen i Norden
20. Glesbygden och kulturutbudet
21. NORDKOLT. Arbetsrapport för etapp II

KUNGL. BIBL.
3 JAN 1977
STOCKHOLM

LiberFörlag
Allmänna Förlaget

ISBN 91-38-03156-6

ISSN 0375-250X